

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

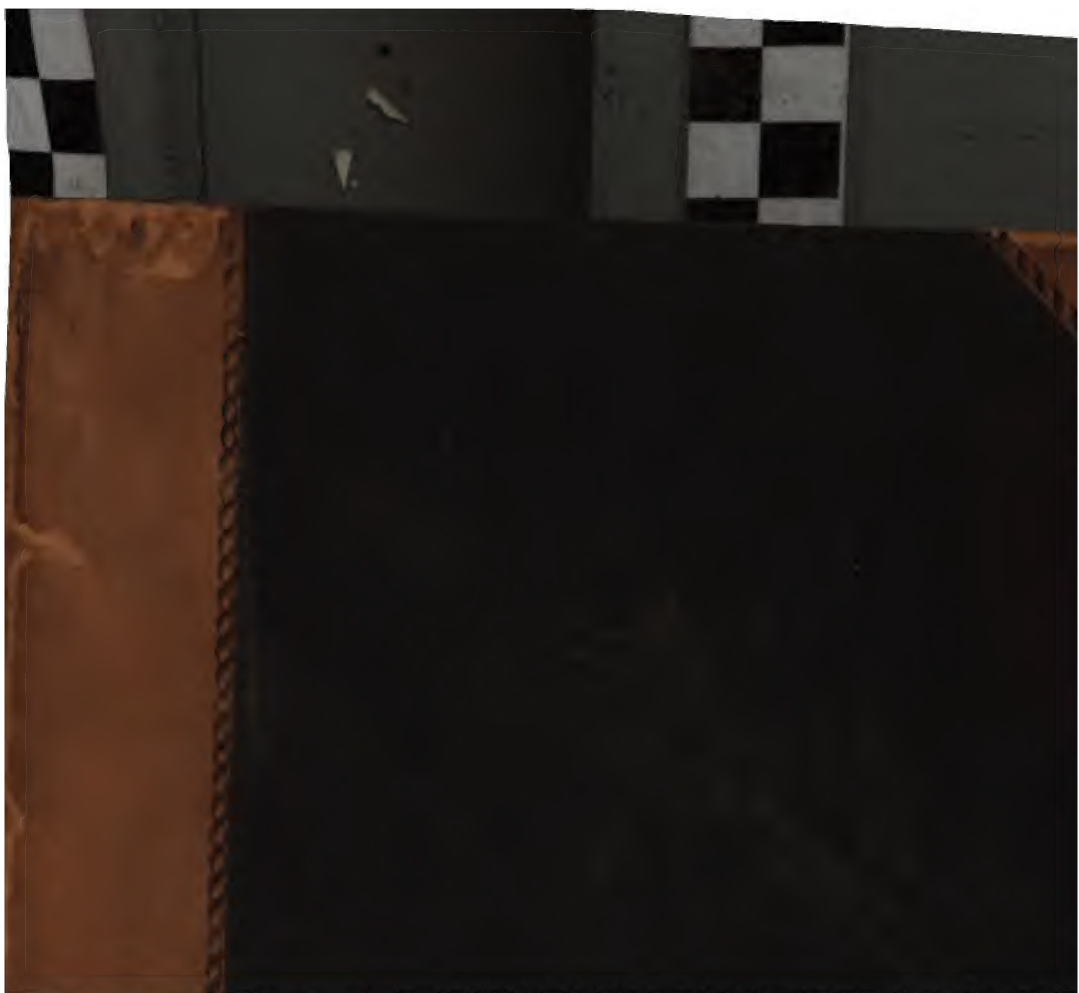

600028022K

Ital. Paper

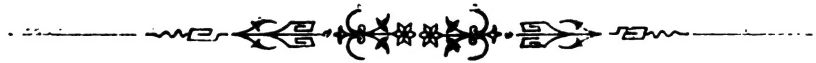
DIRECTIUNEA GENERALA
▲
ARCHIVELOR STATULUI

PUBLICATIUNI
ISTORICO-FILOLOGIC

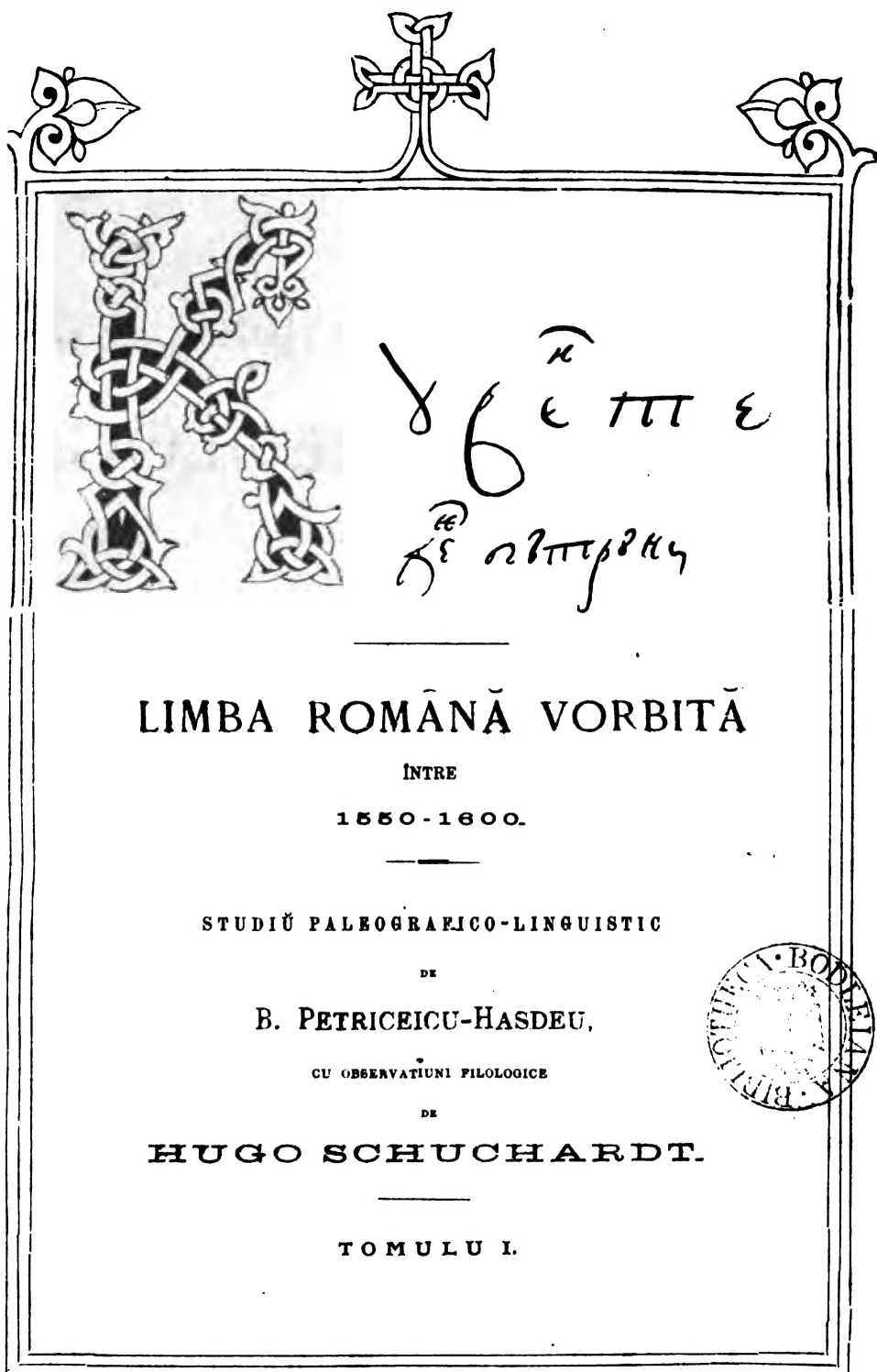
TEXTURI SI GLOSSE ROMANE

INTER

1550—1600.

BUCURESCI.
TYPOGRAFIA SOCIETATII ACADEMICE ROMANE
(LABORATORII ROMANI).
19. STRADA ACADEMIEI 19.
1878.

Publicațiunea de față nu este o brută colecțiune de documente.

Texturile și glosele n'aũ fost pentru noi decât un simplu material, cu ajutorul căruia, înlăturând ori-ce teorie a-priori, am putut studia în cunoștință de cauză, sub toate raporturile, limba cea vorbită a străbunilor noștri în a doua jumătate a secolului XVI.

Intențiunea autorului a fost de a pune o serioasă temelie analitică pentru filologia și diplomatica română, după cum, pe un teren diferit, dar tot prin analiza cea mai minuțioasă, ne încercasem altă dată de a limpezi, mergând din dissecțiune în dissecțiune, trecutul nostru național prin *Istoria critică a Românilor*.

Dacă am reușit, nu se știe; ceea-ce știm, este că lucrul ni-a costat multă muncă.

Afară de cestiuni curat linguistice și paleografice, am atins adesea puncturi istorice și juridice.

În privința filologică mai în specie, pentru a ne asigura după putință contra erorii, am supus primele două părți ale publicațiunii la aprecierea amicului nostru Hugo Schuchardt, unul din cei mai celebri linguiști contemporani, pe care ilustrul Ascoli nu se sfiește de a-l pune de'npreună cu Mussafia ca cei doi succesori mai de frunte ai marelui Diez.

Respunsul lui Schuchardt, scris nemţesce, căci tinde a atrage mai cu dinadinsul atenţiunea publicului străin asupra filologiei române, are în vedere mai cu deosebire specimenul nostru de *Dicţionar etimologic al limbei române* (veđi mai jos p. 258 — 312), pe care'l consideră ca «partea cărţii cea mai importantă pentru linguişti», făcându-ne tot-o-dată onórea de a adăoga : «Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzendster Weise hervor».

Observaţiunile critice ale lui Schuchardt, cari forméză o frumósă monografiă de trei cóle de tipar asupra importanţei filologice generale a limbei române şi mai ales asupra rezultatelor cărţii de faţă, vor apare în tomul II, unde vor figura de asemenea mai multe adaosuri din parte-ne, provocate mai cu sémă prin acele excelente observaţiuni, ast-fel că nu le-am putut separa de ele, apoi o monografiă asupra genitivo-dativului român, o altă asupra accentuaţiunii şi vocalisaţiunii irrationale în vechile nóstre monumente literare, şi 'n fine cinci indici la ambele tomuri : bibliografie, istoric, juridico-economic, diplomatic şi lingvistic.

Terminând, nu putem a nu exprime cea mai viuă recunoscinţă D-lor Dim. A. Sturdza şi Gr. G. Tocilescu, ale căror comunicaţiuni au sporit fórté mult valórea lucrării nóstre.

Hasdeu.

Bucurescǐ, 10 august 1878.

I

ACTE SI FRAGMENTE

TEXTURI ROMÂNE INEDITE

ÎNAINTE DE ANUL

1600

Tóte texturile din colecțiunea de față, afară de cel sub No. 1, represintă limba vorbită a Românilor între 1560—1600.

Dic limbă vorbită, și étă de ce.

Pînă acum, cât se atinge de secolul XVI, s'aũ publicat numai texturi române traduse, în cari nu numai sintaxa oglindesc, mai mult saũ mai puțin, o construcțiune străină, adecă este slavică saũ grécă, dar adesea pînă și cuvintele isolate se întrebuintează pe dos, din cauza că traducătorul nu înțelegea saũ nu sciea să brodescă ideia originalului.

Diaconul Coresi, de exemplu, în Psaltirea sa din 1577, când ȑice în psalmul 3 : *ноу мѣ темь де мѣи де вѣмени че кадь*, în loc de : «ómeni ce *năvălesc*», traduce pur și simplu, într'un mod fórt stângaciu, pe slavicul *нападающихъ*, din *на-падати*, literalmente «a *căde* pe ce-va»; tot așa în psalmul 21, ȑicerea : *ши де корнь кѣ оуѣ корнь* este o inextricabilă galimatiă, care rezultă din neînțelegerea textului slavice : *и ѿ рогъ инорожъ*, latinesce : «et a cornibus unicornium», grecesce : «καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκεράτων»; saũ în psal-

mul 43 : ρῥῑνε φῥῑνε μῥῑνε este romănesce un non-sens, născut din omonimia a două vorbe slavice ρρῑλḡ, din care una înseamnă «rușine», ér cea-l'altă «frig», Coresi luând din zăpăcélă pe astă din urmă drept cea de 'ntăiú.

Asemení modelurí de n e r o m ă n i ă a texturilor traduse ne întimpină la fie-care pas în orí-ce veche tipăritură română.

Pînă și un om atât de serios ca nemuritorul nostru Cantemir, când se apucă, în «Divanul lumii», a traduce un vers din Ausoniú, ne înzestră cu următórea curiositate :

Oare ce-am gresit ? și ce făcut la vreme ? și ce nu-î bine ?
Căce acesteí fapte cîntea î-a lipsit, săú cea-l'alte
Socotéla 'ntregă ? căce m'am lenit ? căce acésta șéde
Réua socotéla !...¹

În aceste patru versuri, óre mai recunósce cine-va limba română ?

Nu în traduceri trebui căutat graúul viú al unui popor.

Colecțiunea de față, prima în felul seú, ne dă limba originală a Romănului din a doua jumătate a secolului XVI.

Aci nemic nu e tradus, cu singura excepțiune — mai repetăm încă o dată—a fragmentului publicat sub No. 1.

Sînt acte oficiale saú particulare, scrise în Romănia de către Romăni după trebuințe locale și momentane.

Autorií lor, ómení din popor, nu scieaú multă carte.

Ei scieaú așa cum se vorbea în ȕilele lor în orașul saú chiar în satul unde trăiaú.

Importanța filologică a acestor documente este întreită :

1. *Dialectologică*. arătând diferențele din loc în loc în același interval de timp;

2. *Fonetică*, intru cât scriitorií, lipsiți de orí-ce cultură ortografică, își dedeaú silința de a transcrie întocmai pronunțiaunea cea poporană;

3. *Sintactică*. de óră-ce cugetarea și expresiunea aceluia ce sciea nu erau împedecate prin nemic străin.

(¹) Ap. Haidouí, *Archiva istorică*, t. 2, p. 166.—Textul latin al lui Ausoniú sună :

Quae praetorgreus ? quid gestum in tempore : quid non ?
Cur isti facto decus affuit, aut ratio illi ?
Quid mihi praetoriturum ? cur haec contentia cedit,
Quam melius mutare fuit... ?

De când actualul ministru al Instrucțiunii Publice, d. Georgiu Chițu, mi-a încredințat Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului, sarcina mea de căpeteniă a fost de a clasifica tesaurele lor ast-fel, încât să nu se mai dea la lumină, ca în trecut, nesce extracte necritice, desbrăcate de ori-ce caracter științific, ci toate documentele să se pôtă publica treptat în întregul lor, nu numai fără nici o abatere în fond sau în formă, dar încă — ceia-ce împortă foarte mult — într'o ordine sistematică, adecă sub rubrice omogene, cuprindând fie-care corp câte o materie de aceeași natură, animată — așa dicând — de un singur suflet.

Una din asemenea rubrice îmbrățișeză texturile române înainte de anul 1600.

Din această rubrică alegem o sémă de acte, a căror autenticitate este mai pe sus de îndoelă, lăsând la o parte, pînă la verificare, pe cele mai puțin sigure.

Altele câte-va, pe cari de asemenea le ținem de o cam dată în rezervă, deși ele sînt pe deplin autentice, vor intra în două colecțiuni separate :

1. *Răvașele Banilor Craiovei;*
2. *Acte municipale.*

În locul lor dăm vr'o trei-patru documente de pe la începutul secolului XVII, cu atât mai mult că e peste putință, sub raportul limbei, a stabili o rigurósă liniă de demarcațiune între anii imediat anteriori și cei imediat posteriori lui 1600.

Specimenele fotografice se vor publica deosebit într'un tractat de «Paleografia Slavo-română».

Facem excepțiune însă pentru zapisul de sub No. VI, a căruia mare însemnătate prosodică ne îndemnă a'l da de pe acum în fac-simile, pentru crisovul de sub No. VII, în care sînt grupate cinci diferite caractere, și pentru semnele de fabrică (*Wasser-zeichen*) ale documentelor celor scrise pe hărtiă.

Fie-care act este reproduș întocmai după original, conservându-se intactă ortografia lui cirilică, ba pînă și literele cele aruncate d'asupra rindurilor, *litterae columnatae*, în privința cărora însă lipsa tipografică ne-a silit pe slova cea scrisă în catul al

doilea a o pune ce-va mai spre stînga de slova cea de-desus, bună oră a^M în loc de a^M .

Fie-care liniă din original își păstrează individualitatea, fiind precedată de o cifră, care indică numărul rîndului.

Urmază apoi transcripțiunea cu litere latine, în care am admis următoarea normă : $\kappa = \hat{a}$; $\alpha = \hat{a}$; $\lambda = \hat{a}$ și \ddot{u} , atunci când le confundă chiar originalurile; $\pi = i$ sau \dot{u} în ; $k = \acute{e}$; α și $\Lambda = \acute{e}$; $\omega = \acute{u}$; s și $oy = u$; o și $w = o$; n și i sau $\dot{i} = i$; $\psi = \acute{s}$; φ înainte de o vocală môle = ge, gi; φ înainte de o vocală dură = g'; ψ înainte de o vocală môle = ci, ce; ψ înainte de o vocală dură = c'; $\varphi = \acute{t}$, $w = \acute{s}$, $\pi = j$ etc.

Literele puse în original d'asupra rîndului sînt transcrise cu *cero cursiv*, ér cele asvîrlite și mai sus, d'asupra catului al doilea, se pun cu *petit cursiv*; de exemplu : $\epsilon\rho\omega\mu\epsilon^{\overline{\overline{}}}$ = egumenⁱ.

D'asupra rîndului însemnându-se generalmente numai consóna, ér vocala ce o însoțesce fiind sub-înțelăsă, de exemplu $\epsilon\alpha^{\vee} \rho\alpha^{\vee}$ pentru $\epsilon\alpha\chi\eta \rho\alpha\epsilon$, pe acéstă vocală, nescrisă în original, noi o transcriem cu *petit drept* : $\epsilon\alpha^{\vee}$ = vacⁱ grase.

Intre semnele [] se completéză lipsurile din original, parentesii ordinari () fiind reservați pentru traducerea cuvintelor slave.

De vreme ce se reproduc înseși originalurile, aceste câte-va mesuri de exactitate la transcriere sînt de ajuns.¹

În fine, fie-care act, pe lingă notița descriptivă ce'i precede, se încheiă printr'un șir de *Nota*, în cari se atrage atențiunea lectorului asupra particularităților celor mai interesante ale textului.

(¹) Un alt mod de transcriere, care nu ni-a convenit, veđi în Sickel, *Monumenta graphica medii ævi*, Wien, 1858 și urm.

I

CEL MAI VECHIU TEXT BIBLIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

OLTENIA, CIRCA 1560.

Textul publicat mai la vale cuprinde aproape întregul cap XXVI din Levitic, anume verseturile 3—41.

Scriș pe două foi de pergamenă, el se păstrează în Biblioteca Națională din capitala Serbiei, MS. No. 61, de unde l'am copiat într-o călătorie din 1871.

După scrisore, după ortografia și după limbă, noi nu ne sfim a-l numi «cel mai vechiu text biblic în limba română».

Oricine își va da osteneala de-a-l compara cu documentul dela Bistrița, pe care 'l dăm mai jos sub No. III, se va convinge că textul de față, prezentând aceleași caractere esențiale, este totuși ce-va mai vechiu.

El cată să fi fost scris în Oltenia, poate tot la Bistrița, cam pe la anul 1560, ce-va mai mult sau ce-va mai puțin.

În ce mod și 'n ce timp va fi rătăcit apoi în vecina Serbie, acesta nu se știe.

Voiu observa însă, că între manuscrise din aceeași bibliotecă, care mi-a fost deschisă fără rezervă, grația amicului meu Magazinovici, atât de simpatice tuturor Românilor de pe când fusese la noi agent diplomatic din partea Serbiei, am văzut un mare număr de acte de ale Brancovenilor, deși lipsa de timp nu-mi permisesese a le cerceta de aproape.

Ar fi de bănuț, prin urmare, provenința brancovenescă a textului nostru biblic.

În ori-ce cas, el este mai vechiu decât Psaltirea diaconului Coresi și tipăriturile române de peste Carpați de pe la finea secolului XVI, din

cară una, publicată în Orăștia la 1582 sub titlul de *Ilalia*. cuprinde Geneze și Exodul, dar — din nenorocire — nu și Leviticul.*

Dintre trăsăturile paleografice cele mai caracteristice ale acestui text, este întrebuințarea constantă a lui *ъ* în loc de *з* pentru vocala noastră obscură *ă*, întocmai ca și 'n documentul dela Bistrița, apoi incertitudinea foarte semnificativă în transcrierea diftongului *oa*, confuziunea în usul sem-nului grafic *ж*, și altele, pe cari le indic la urmă.

Singura traducere românească veche a Leviticului este cea cuprinsă în *Букѣла адекъ дѣланеженска скрипторъ*, publicată din ordinea lui Șerban Cantacuzin în Bucuresci la 1688, pe 932 pagine în folio, afară de șese foi suplimentare la început și una la sfârșit.

Pentru a arăta diferența în stilul român la interval de un secol și mai bine, noi reproducem în josul textului de pe la 1560 pasagiul ce-l core-spunde în edițiunea din 1688.

(*) *Спар*, *Principie de limbă*, Blaj, 1866, în-8, p. 104, și *Crestomatia saă analecte*, Blaj, 1858, în-8, p. 46—82.

1. съ¹ веци хи. дѣлѣндоу д токъмѣлеае мѣле
2. ши веци фи сокотиндоу. ши цинидѣ. порѣ
3. нѣлеае мѣле. давою воау плоае. д врѣме
4. дестонникѣ. шї пѣмѣнтѣ¹ ва да хасна са.
5. ши лѣмнеле вор фи родитовре. ши мѣти
6. шоуѣ ва ажѣнѣе. сторсѣра. шї сторсѣра
7. семѣнѣтоура. шї веци авѣ пѣнѣ ла сацноу.
8. ши веци лѣкоуи коу тѣрне д цара вострѣ.
9. давою боу паче д цара вострѣ. доурмивеци шї

(¹) Prima literă e scrisă cu roșu.

Де веци оумѣла дтрѣ порѣнчле мѣле ши дѣзцѣтѣриле мѣле веци пѣзи ши ле веци фаче пре дѣнсеае. Ши воу да плоае воау д врѣмѣ ен, ши пѣмѣн-тѣ ва да роадеае авѣ, ши лѣмнеле кѣмпилор вор да роада лорѣ. Ши ва апѣка воау тренишѣа кѣлесѣа, ши кѣлесѣа ва апѣка сѣмѣнѣа, ши веци мѣнѣа пѣнѣкѣ воастрѣ д сацѣс, ши веци лѣкѣи кѣ дѣтеае пре пѣмѣнтѣа

10. нимѣ ноу ва спжмѣнта пре вон. гонивою а
11. фарь живиннае рѣле сѣкатиче де ꙗ пѣ
12. мѣнтѣ^а востроу. ничи вѣсте ноу ва трѣче
13. пре ꙗ цара вострь. гонивеци¹ пре врь
14. жимашин воцри. ши ꙗннѣ вострь
15. ворь пика де армѣ. ши ѣ де ꙗтре вон ворь
16. гони пре в соутѣ. шї в соутѣ пре зѣче мїи.
17. къ врьжимашїи воцри вор пика ꙗннѣ (*sic*)
18. вострь. къ воу вою кѣоута пре вон. ши
19. вою крѣще пре вон. ши вою моуаци пре
20. вон. шї легѣоура мѣ коу вон в вою ци
21. нѣ. мѣ ꙗннѣ вон де ꙗ векоу. ши ачѣлѣ
22. пѣтроу чѣлѣ нѣ. ле вѣци лѣса ꙗннѣ.
23. ши локоу^а мнѣоу ва фї ꙗтре вон де лѣкоу^т.
24. ши сѣфлетѣ^а мнѣоу нѣ ва оурѣ пре вон. еѣ
25. вою ꙗла ꙗтре вон. шї еѣ вою хи. доуминѣоу^а
26. востроу. вон ꙗкъ вѣци хи нѣродоу^а мнѣоу.

(¹) Prima literă cu roșu.

вострь, ши рѣскоу нѣ ва трѣче пре нѣмѣнтѣ вострь. Ши вою да паче ꙗ нѣмѣнтѣ вострь, ши вѣци дѣрми, ши нѣ ва фї кареле сѣ спѣе пре вой, ши вою пѣрде хїарѣ рѣле ден нѣмѣнтѣ вострь, ши рѣскоу нѣ ва трѣче пре нѣмѣнтѣ вострь. Ши вѣци гони пре врьжимашїи воцри, ши вор кѣдѣ ꙗннѣ воастрѣ кѣ оуцидере. Ши ва гони ден вой чинчи пре в сѣтѣ, ши в сѣтѣ ден вой вор гони зѣче мїи, ши вор кѣдѣ нѣпрїатенїи воцри ꙗннѣ воастрѣ ꙗ сѣкїе. Ши вою кѣдѣ прѣсте вой, ши вою вѣн пре вой, ши вою крѣще пре вой, ши вою ꙗмѣаци пре вой, ши вою ꙗтрѣ фѣгѣдѣнїца мѣ кѣ вой. Ши вѣци мѣнка веки ши векиле векиаорѣ, ши веки ден фаца чѣлѣ нѣоу вѣци сколѣте. Ши вою пѣне фѣгѣдѣнїца мѣ ꙗтрѣ вой, ши нѣ ва оурѣ сѣфлетѣ мнѣ пре вой. Ши вою оуѣла ꙗтрѣ вой, ши вою фї воу дѣнѣзѣ, ши вой вѣц фї мнѣ нѣродоу. Еѣ дѣнѣла дѣнѣзѣ вострь че вѣмѣ

27. кѣ еоу сѣнтѣ домноу^А доумнижеоу^А востроу.
28. чела кареле пре вон амоу адоу^С афарь де ꙗ жгипетѣ¹
29. коу^М роки ачелора съ нѣ фици. ши жоугѣ^А а грома
30. зило^Р воцри а^М фрѣнтѣ. коу^М ꙗ дерептате съ ꙗла^Ц
31. тарѣ² съ мие ноу веци хи ꙗгѣдѣндоу. шї ноу веци ф
32. аче тоуѣ порѣчѣеле (sic) мѣле. ши съ веци хи оурѣн
33. доу ачѣсте порѣнчи але мѣле. ши сѣфлетоу^А вострѣ
34. ва фи лепѣдѣндоу лѣцѣ мѣ. ши легѣтоура мѣ w (sic)
35. w веци лепѣда. еѣ³ ꙗкѣ ачаста воу фаче коу вон.
36. ведѣвою пре вон кѣ коутремоури ши коу фоуги
37. чен. коу фригоури. де кареле ва скѣдѣ фаца рострѣ
38. ꙗ сѣфлетоу^А востроу. се вор доспи тоте рѣеле. ши
39. че веци семѣна. семѣнѣтоура вострѣ. w во^Р мѣꙗ
40. ка врѣжимашїи воцри. асоупрѣ⁴ де ачѣж. воу ꙗ
41. торче фаца мѣ ꙗ алѣноу^А востроу. шї вецї хи бж
42. тоуци. ꙗнантѣ врѣжимашило^Р воцри. ши

(¹) Aci se termină prima pagină.

(²) Inițiala cu roșu.

(³) Cu roșu.

(⁴) Prima literă cu roșu.

скоу пре вой ден пѣмжнтѣль егупетѣлѣй, фїиндѣ вой роки, ши амѣ здровить
легѣтѣра жѣгѣлѣй вострѣ, ши вамѣ адѣсь пре вой кѣ фалѣ. Шрѣ де нѣ
мѣ веци аскѣлата, ниче веци фаче порѣнчиле мѣле ачѣстѣ. Че веци не
аскѣлата де дѣнседе, ши жѣдекѣцнѣор мѣле се ва ꙗгреѣа сѣфлетѣл вострѣ,
ка вой сѣ нѣ фачеци тоате порѣнчиле мѣле, ка сѣ рѣснѣци фѣгѣдѣнѣца
мѣ. Ши еѣ воу фаче аша воав, ши воу пѣне пре вой липса, ши рѣа
ши гѣлѣенарѣ врѣиндѣ окїи воцри ши сѣфлетѣл вострѣ топиндѣ, ши веци
сѣмѣна ꙗзѣдарѣ семинѣиле воастре, ши ле ворѣ мѣнка ꙗпотривнѣчїи воцри.
Ши воу ꙗтѣри фаца мѣ прѣсте вой, ши веци кѣдѣ нантѣ врѣжимашилорѣ

43. карин оурыскоу пре вон. ачел се вор домни пре вон.
 44. шї вещи фѣци кн^Аоу нимѣ пре вон ноу ва гони.
 45. карь¹ съ ноу вещи нїчи аша дгьдоуи мие. ноу з^W^P
 46. маи таре вою бате пре вон. пе дтроу пькате
 47. ле востре. шї вою фрыце жо^С пре троуфїж вострь
 48. ши пре мьриж троуфїен востре. шї чероу^А вострь
 49. дла во (sic) фаче каши фероу^А. шї пьмьнтоу^А ка де
 50. арамь. ши моулка вострь ва пери. кь пьмьнтоу^А во
 51. строу ноу шї ва да хасна. ши лѣмнеле пре кьдпоу^А
 52. востроу нѣ вор фи родиторе. ши¹ съ вещи хї дьла
 53. ндоу д протива мѣ. ши ноу вещи аскоуате (sic) пре
 54. мине. де з^W^P вою маи таре моуаци бжтьиле
 55. пре вон. дьпъ пькателе востре. живиниле съ
 56. лбатиче де пьдоуре. вою тримите пре вон
 57. кареле во^P мьлка. коконин воцри. ши до
 58. китокон^А востроу, шї пре вон во^P дпоуцина²
 59. ши кьрьрїле востре во^P поустин. съ³ жрь (sic) нїчї

(¹) Inițiala cu roșu.

(²) Aci se termină a doua pagină.

(³) Inițiala cu roșu.

воцри, ши ворь гони пре вой чед че гонескѣ пре вой, ши вещи фѣци негонин—
 дьвѣз ниментѣ пре вой. Ши де нѣм вещи аскѣлата ниче пѣнѣ дтратжта. ши
 вою адауце а вѣ черта пре вой кѣ ране де з^W при пентрь пькателе воастрѣ.
 Ши вою сѣрпа семецїа мѣндрїен воастрѣ, ши вою пѣне волау черюа ка де хїер
 ши пѣмѣнтсѣ вострь ка де арамѣ. Ши ва фи д дешхрть вѣртѣтѣ воастрѣ,
 ши нѣ ва да пѣмѣнтсѣ вострь сѣмѣнца лѣй, ши лемнѣ царинїй воастрѣ
 нѣ ва да роада лѣй. Ши дѣпѣ ачаста де вещи мѣрце д кѣрмезишь, ши нѣ
 вещи вѣѣ съ мѣ аскѣлатици, вою адауце волау шапте ране, дѣпѣ пькателе
 воастрѣ. Ши вою тримите прѣсте вой гадиниле чѣле сѣлватиче але пѣмѣн—
 тѣлѣй, ши вор мѣнка пре вой, ши вор топи добитоачеле воастрѣ, ши пѣцини

- (^b) Inițiala cu roșu.

вою фаче пре вой, ши пѣстїй вор фн кзїлє воастрє. Ши кѣ лчѣстѣ дє нѣ
вѣ вєцї пєдєпсї, чє вєцї мѣрцє кзтрє мїнє ꙗ кѣрмєзїшѣ. Вою мѣрцє ши єѣ
кѣ вон кѣ мѣнїє ꙗкѣрмєзїшатѣ. ши вою ловн ши єѣ пре вой. дє, з. врї
пєнтрѣ пѣкатєлє воастрє. Ши вою адѣчє прєстє вой сѣбїє, нзѣжндїндѣ,
нзѣжндѣ фзгзджнцїй, ши вєцї фѣцї ꙗ чєтѣжцїлє воастрє, ши вою трї-
мїтє моартє прєстє вой, ши вѣ вєцї дѣ ꙗ мѣнїлє врѣжмашїнлорѣ воцрї.
Ка сѣ вѣ нзкѣжѣскѣ пре вой кѣ лїпсѣ дє пѣннє, ши вор колчє. ї. лѣбєрї пѣн-
нїлє воастрє ꙗтрѣнѣ кѣпторю, ши вор дѣ пѣннїлє воастрє кѣ кѣмпѣнѣ,
ши вєцї мѣнѣка ши нѣ вѣ вєцї сѣтрѣ. Ирѣ дє нѣм вєцї лскѣлѣ нїчє кѣ
лчѣстѣ, чє вєцї мѣрцє кзтрѣ мїнє ꙗ кѣрмєзїшѣ. Ши єѣ вою мѣрцє кѣ вой
кѣ мѣнїє ꙗкѣрмєзїшатѣ, ши вою чєртѣ ши єѣ пре вой дє, з, врї дѣпѣ
чѣлѣлє воастрє. Ши вєцї мѣнѣка трѣпѣрїлє фѣчорїлор воцрї, ши трѣпѣ-
гѣлор воастрє вєцї мѣнѣка. Ши вою пѣстїї стѣлпїї воцрї, ши вою

76. карнѣ фечорило^Р воцри. ши а фѣтело^Р вост
77. ре. шї еѡ вою поустини пре вон. ши пре кипоу
78. риле востре еѡ ле вою зроби (sic) ши пре троупоуре
79. ле востре чѣле морте. еѡ ле вою ароулка ка пре ндо
80. ли воцри. ши ва оурь пре вон сѡфлетоу^А миеѡ
81. шї вою фаче сѡ фие пѡстни врашеле востре
82. шї еѡ вою поустїи пре локоуриле востре.
83. чѣле свѣнте. шї пре мїросенїж вострь чѣ еѡ
84. нь. ноу мие вож сѡ w снмцѡ. лн¹ ачеста кипоу во
85. ю поустини пѡмьнтоу^А. пѡнь лтратѣта
86. коу^М врѣжимашїи воцри. карїи лѡкоуескоу
87. лтроу елоу. се ворь мира пре ель. пре вон во^Р
88. лпърци лтре пѡгъни. ши вою траѣе ар²
89. мѡ доупь вон. ши пѡмьнтѡ^А востроу ва пѡ
90. стини. ши врашеле востре во^Р поустїи. атоу
91. нче ва фи пѡмьнтоуаѡи сѡрѡжтоу^Р. пѡнж ве
92. ци хи л пѡмьнтоу^А врѣжимашило^Р воцри. атѡ
93. нче ва фи пѡмьнтоулоу^И сѡрѡжтоу^Р шї се ва л

(¹) Inițiala cu roșu.

(²) Aci se termină pagina a treia.

пїарде чѣле де лемнѡ фѣжѡте де мѡжнїле воастре, ши вою пѡне вѡселе воа-
стре песте вѡселе воцлор воцри, ши сѡ ва сѡпѡра сѡфлетѡѡ мїеѡ воаѡ. Ши
вою пѡне четѡциле воастре пѡстїи, ши вою пѡстїи сѡфинтеле воастре, ши нѡ
вою мироси миросенїж жѡртвелоуѡ воастре. Ши вою пѡстїи еѡ пѡмѡжнтѡѡ
вострѡ, ши сѡ ворь мира пѡнтрѡ ель врѣжмашїи воцри, чеѡ че лѡкѡескѡ пре
ель. Ши вою сѡмѡна пре вой л лимѡи, ши ва топи пре вой мергѡндѡ сѡвїѡ,
ши ва фи пѡмѡжнтѡѡ вострѡ пѡстїю, ши четѡциле воастре вор фи пѡстїи.
Итѡнче бїне ва врѡ пѡмѡжнтѡѡ сїмѡетїле лѡї, тоѡте зїлеле пѡстїнрїи лѡї.
Ши вой веци фи л пѡмѡжнтѡѡ врѣжмашїлор воцри, атѡнчѡ ва сѡмѡѡта пѡ-

TRANSCRIȚIUNEA

să veți hi înblându în tocămélele(?) méle și veți fi socotindu și
 țiindu porâncélele méle, da-voiu voao ploae în vréme destoinică,
 și pământul va da hasna sa, și lémnele vor fi roditoare, și mlă-
 tișulă va ajunge storsura, și storsura semănătura, și veți avé până la
 sațiu, și veți lăcui cu tărie în țara voastră; da-voiu eu pace în țara
 voastră, durmi-veți și nimé nu va spământa pre voi, goni-voiu a-
 fară jivinile réle sâlbaticé de în pământul vostru, nici oste nu va
 tréce pre în țara voastră; goni-veți pre vrăjimașii voștri, și înainté
 voastră vorû pica de armă, și 5 de între voi vorû goni pre o sută,
 și o sută pre dēce mii; că vrăjimașii voștri vor pica înain[t]é vo-
 stră, că eu voiu căuta pre voi, și voiu crește pre voi, și voiu mulți
 pre voi, și legătura mé cu voi o voiu ținé; mâinca-veți de în vecu,
 și acélé peintru céle noo le veți lăsa înapoi; și locul mieu va fi
 între voi de lăcuit, și sufletul mieu nu va ură pre voi; eu voiu în-
 bla între voi, și eu voiu hi dumniđeul vostru, voi încă veți hi nă-
 rodu/ mieu, că eu sântu domnul dumniđeul vostru, cela carele pre
 voi amu adus afară de în aghipetû, cum robi acelora să nu fiți,
 și jugul a gromazilor voștri am frântû, cum în dereptate să înblași;
 iară să mie nu veți hi îngăduindu și nu veți face toote poră[n] célele
 méle, și să veți hi urându acéste porânci ale méle, și sufletul vo-
 stru va fi lepădându légé mé, și legătura mé o veți lepăda, eu încă
 acasta voiu face cu voi : vedé-voiu pre voi cu cutremuri și cu fu-
 ghiceî cu friguri, de carele va scădé fața voastră în sufletul vostru;
 se vor dospî tote rélele; și ce veți semăna, semănătura voastră o vor
 mâinca vrăjimașii voștri; asupră de acéa voiu întorce fața mé în
 alénu/ vostru, și veți hi bătûți înainté vrăjimașilor voștri; și carii
 urăscu pre voi, acéa se vor domni pre voi; și veți fugi cându nimé
 pre voi nu va goni; iară să nu veți nici așa îngădui mie, cu 7 ori
 mai tare voiu bate pre voi peintru păcatele vostre, și voiu frânge
 jos pre trufiă voastră și pre măriă trufiei vostre; și cerul vostru îl
 vo[lu] face ca și ferul, și pământul ca de aramă, și muinca voastră
 va peri, că pământul vostru nu-și va da hasna, și lémnele pre
 căinpu/ vostru nu vor fi roditoare; și să veți hi înblându înprotiva

mé și nu veți asculte pre mine, de 7 orⁱ voiu mai tare mulți bătăile pre voi, după păcatele vostre; jivinile sălbatice de pădure voiu trimite pre voi, carele vor mânca coconii voștri și dobitocul vostru, și pre voi vor înpuțina, și cărările vostre vor pustii; să *ară* (*sic*) nici eu acăsta nu vă veți înbuna și veți hi înblându în alénul meu, eu încă voiu înbla în alénul vostru, și de 7 orⁱ mai tare o voiu bate pentru păcatele vostre, și voiu aduce armă pre voi, care va sta de băsău de pre legătura mé care amu făcutu cu voi; și să vă veți aduna voi într-o orașele vostre, trimite-voiu pre voi morte de cumă și de lăingore, și voiu da pre voi în mâna vrăjimașilor voștri; atunce voiu lua sporul pâinei, cum *ține* : muerile vostre voru coci pâine, mânca-veți și nu vă veți sătura, că-i voiu lua sporul; să *ară* (*sic*) nici eu acéste nu vă veți învăța, ce veți înbla în alénul meu, eu încă voiu înbla în alénul vostru, și de 7 orⁱ mai tare voiu pedepse pre voi, peintru păcatele vostre, până într'atâta cum veți mânca carne fecorilor voștri și a fêtelor vostre, și eu voiu pustii pre voi, și pre chipurile vostre eu le voiu zrobi, și pre trupurele vostre céle morte eu le voiu aruınca ca pre idoli voștri, și va ură pre voi sufletul meu, și voiu face să fie pustii orașele vostre, și eu voiu pustii pre locurile vostre cele svănte, și pre mirosenia voastră cé bună; nu mie, voă să o simțu; în aceștia chipu voiu pustii pământul, până într'atâta cum vrăjimașii voștri, carii lăcuescu intru elu, se voru mira pre elu, pre voi vor împărți între păgăni, și voiu trage armă după voi, și pământul vostru va pustii, și orașele vostre vor pustii; atunce va fi pământului sărbătoare până veți hi în pământul vrăjimașilor voștri; atunce va fi pământului sărbătoare și se va îndulci în sărbătoare sa, că până au fostu pre el, n'au avut sărbătoare cându au vrut tribui cum să aibă sărbătoare, atunce cându voi ați lăcuitu intru elu; de într'aceia carii vor rămâne de între voi, da-le-voiu inimă temătoare în pământul vrăjimașilor săi, până într'atâta cum de fruinda sunătoare a lemnului vor fugi, și așa voru fugi ca și înainte armei, și vor pica cându nimé pre ei nu-i va goni, și vor fugi unu de altu; nimé de între voi nu va cuteda rădica arma pre vrăjimașul său, căce au înblatu înprotiva mé, dereptu acée eu încă voiu înbla în alénul lor.

NOTANDA :

МОУЖКА, МЪЖКА, КЪЖОУА, ЛЪЖОРЕ, АРОУЖКА, ФРЪЖА, ДЕ Ж, ПРЕ Ж, ДЕ ЖТРЕ, ПЕ ЖТРОУ (dar și pentrs), adică *muinca, mǎinca, căinpul, lăingore, aruınca, fruında, de în, pre în, de între, pe intru*, în loc de *munca, mǎncă, câmpul, lăngore, aruncă, frunđa, din, prin, dintre, pentru*;

и generalmente pentru *ă*, dar și pentru *ă* în : *воръ, алъноуа, дерентъ, еаъ, лвоуъ, коумъ, жгинетъ...* ér unele cuvinte presintă ambele întrebuințări tot-o-dată : *маътиноуа (mlătișulă), фрѣнтъ (frântă), фъкоуъ (făcută), врьжимашлоръ (vrăjimașiloră)*;

ж se confundă :

a) cu *ъ* : *пъж, пжъ și пьъ, пжмънтъа și пьмънтъа, семънжтоура și семънтоура, вострж și вострь, сьржжтоуре și сьржжтоаръ...*

b) cu *ѣ*, la saŭ *ж* : *ачъж (acéa), троуѣж (trufiea), мьриж (măriea), жрь (jară), мѣросенѣж (miroseniea)*,

c) cu *аw* : *вож și воaw*,

d) în fine, îl găsim în : *вжтоуци, вжтънае, спжмънта, вжсьоу și* — сѣ'і маі curios — *ін жгинетъ*.

în loc de *оа*, маі adesea simplul *о* saŭ *w* : *жторче, тоте, востре, вострь, всте, родиторе, морте* (la substantiv și la adjectiv), *лъжоре, коче; une-ori оw : тоште, родитоуре, сьнжтоуре, сьржжтоуре; маі таг оа : коaw (dar și вож), паоae, сьржжтоаръ*;

finalul *и* lung : *лѣльндоу, сокотиндоу, циндоу, сьнтъ (sum), кьндоу, амоу, оурьскоу, лгъдшиндоу, оурандоу, лѣпъдъндоу, векоу (pentru веку), миеоу, ес, смъс, елоу (dar și еаъ), лоу фостоу, лъкоуескоу, алтоу, киноу*;

finalul *і* tot-d'a-una lung, chiar în *ноу шї еа да* (nu-și va da);

epenteticul *і* în *пъине, пьинен*;

organicul *і* lipsesce în *спжмънта* (din *спаймъ* = *expavimen, cf. *арамъ* = aeramen);

фн și хн se întrebuințеа fără distincțiune, chiar în aceeași frază, de ex. : *сь веци хн оурандоу ачъсте порьичи але мѣле шн соуфлетоуа востроу ва фн лѣпъдъндоу...*;

infinitivul cu *e* pentru *a* și *i* : сь ноу веци аскоуате... вою педенсе...;

pozițiunea pronumelui personal în : сь мнѣ нѣ веци хи лгѣдѣндоу...,
сь ноу веци нѣчи аша лгѣдоуи мнѣ...;

pozițiunea adverbului în : де 7 при вою маи таре моуаи вѣтъиле
пре вон..., сь ноу веци нѣчи аша лгѣдоуи...;

pe lingă : де 7 при, forma : коу 7 при;

la condițional, în loc de «când ar fi trebuit ca să aibă» — кѣндоу доу
вроут трѣвоуи коум сь либѣ (cf. Cipar, *Principie*, p. 191—192);

intrebuintările lui коум :

a) пре вон амоу доус афарь де л жипеть коум ровн ачелора сь нѣ
фици... доу вроут трѣвоуи коум сь либѣ...;

b) коум зиче моуеріле востре ворь коче пѣине...;

c) пѣнѣ лтратьта коум веці мѣрка... пѣнѣ лтратьта коум врѣ-
жимашіи... пѣнѣ лтратьта коумъ де фрѣлза сѣнѣтовре а лемноуауи вор
фѣри;

пре міросеніж вострь чѣ боуиь ноу мнѣ вож сь о симцѣ, acolo unde în
edițiunea din 1688 : «нѣ вою мироси миросеніа жжртвелорь воастрѣ», lăti-
nesce : «non olfaciam odorem sacrificiorum vestrorum», grecesce : «ὁ μὴ
ὁσφραυνθῶ τῆς θομῆς τῶν θυσιῶν ὑμῶν»;

ведѣ вою пре вон кѣ коутремоури ши коу фоуғичен(?) коу фри-
гоури...;

асоупрь де ачѣж...;

ачѣж се вор домни пре вон...;

сь жрь нѣчї кѣ ачаства ноу вѣ веци лбоуна...;

морте де чоумь шї де льлгоре...;

вою доуоче армь пре вон каре ва ста де вжсѣоу...;

ко конни воури ши докитокоуа востроу...;

далевою иніемь темѣтовре л пѣмынтоуа врѣжимашілорь сѣи...;

мѣлтишоуаь ва ажице сторѣбра шї сторѣбра сѣмѣнжтоура, acolo unde în
edițiunea din 1688 : «ва апска воаw треиришѣа кѣлесѣа ши кѣлесѣаь ва апска
сѣмѣнѣа», lătinesce : «comprehendet vobis triturationem vindemiam, et vinde-

nia comprehendet sationem», grecesce : «καταλήφεται ὁμῖν ὁ ἀλογητὸς τὸν τρογητὸν, καὶ ὁ τρογητὸς καταλήφεται τὸν σπόρον»;

сЕМѢНА, сЕМѢНѢТОУРА, cu primul e clar;

reflexivul ce tot-d'a-una distins de condiționalul сѣ;

сѣ, afară de întrebuintarea sa la condițional, e pus separat în loc de «dacă», întocmai ca latinul si;

κίποуριλε, cu -uri-, dar în același rînd τρογοуρελε, cu -ure-;

ΔΟΥΜΝΗΖΕΟΥΛ;

ΑΛ'ΕΝΟΥΛ;

ГРОМАЗИΛΟУ;

ΔΕΡΕΠΤΑΤΕ;

ЖИВИНИΛΕ Р'ЪЛЕ;

ВРЗЖИМАШІН;

ΧΑΣΝΑ;

НИМ'Ъ;

ВА КОУТЕЗА РЪДИКА, fără infinitivalul a.

II. NOTIȚĂ PE O CARTE

GALAȚI, 1571.

Notița de mai jos este scrisă pe legătura unei psaltiri nuscrite, care se află în Biblioteca Națională din Bielgrad, No. 122 in-8.

Am copiat-o cam iute în călătoria mea din 1871, fără avut timp de a face un fac-simile.

O dăm aci numai în interesul filologic, abstracțiune făcând paleografia.

La margini hârtia fiind ruptă pe alocuri, am indicat lips prin puncturi în reproducerea originalului, completându-le î după putință, în transcripțiune.

1. фїи^А кмпзратъ ачѣстъ сфѣнтъ ѱ....
2. ши датъ помѣнъ. бесѣречен де ꙗ...
3. де 8^Н ворни^К анѡме, ра^А, порекла л8^Н...
4. сз дезлегъ фїи^А ка (*sic*) вѣке. пентрачѣ...
5. ачеста ворни^К, ра^А, кареле ѡ деаѣсе пе...
6. ши не авъꙗ^А чине ѡ лега.
7. іатъ ѱ8пхнѣса тхмхшое грекоаа сз афлх
8. .. ѡ деаде ла меце^Р де о легъ. ка сз анѡж ши а
9. помѣнъ. пентрачѣ че преѡ сз ва афла...

10. бесѣрека ди ꙗ ꙗзаци. съ поменѣскъ ши пре
11. ра^А кареле w аз да^Т. ши пре пѣринциѣ аз...
12. ши съ поменѣскъ ꙗ с^Т литѣргіе. ши пре ачеци...
13. ...тома. ч^А. добра. ч^А. ра^А.
14. кѣ зиче зиче (*sic*) свѣнта скриптѣрѣ. блаже^Н мѣ^Ж. адекъ
15. фѣриче де бѣрѣатѣ^А, че нѣ мѣрѣе спре сѣатѣ^А не
16. кѣрацило^Р. ши спре калѣ пѣкѣтошило^Р нѣ...
17. ши спре скаѣнеде пѣрѣхѣторило^Р нѣ шѣде...
18. ꙗтрѣ лѣѣа аз^І дѣмнезѣс ꙗ^І воа аз^І...
19. ...ꙗтрѣ лѣѣѣ аз^І съ ꙗѣѣзъ зѣа...
20. † †ꙗꙗ †

TRANSCRIȚIUNEA

fiind cumpărată această sfântă ps[altire] și dată poménă besérecei de în [Gălați] de un vornic anume Rad^{ul} porecla lui... să dezlegă fiind ca véche, pentr'acé... acesta vornic Rad^{ul}, carele o dedése pe[rind?] și neavâind cine o lega, iată g'upănésa Tămășoe Grecoaia să află [de] o déde la meșter de o legă, ca să aibă și ȧa poménă; peintr'acé ce preot să va afla [la] beséreca di în Gălați, să pomenéscă și pre Rad^{ul} carele o au dat, și pre părinții lu... și să pomenéscă în sfântă liturghie și pre acești... Toma чѣа (cu copii), Dobra чѣа (cu copii), Rad^{ul}, că ȣice ȣice svânta scriptură : БЛАЖЕН МѢЖ, adică ferice de bărbatul ce nu méрге spre sfatul necuraților și spre calé păcătoșilor nu... și spre scaunele pierdătorilor nu șȣade... întru légȣa lui Dumneȣău ȣi voȣa lui... întru légé lui să invaȣă ȣua...

† 7079 (1571) †

NOTA SDA :

φῖν.α. și φῖν.η.α.:

πεντρα.ν.ε. și πε.α.τρα.ν.ε.:

λε.ψ.α. și λε.ψ.ε.:

πο.μ.ε.ν.η.α. și πο.μ.ε.ν.η.ε.:

σφ.ν.η.τ.α. și σβ.ν.η.τ.α.:

α.ε. ρ. și α.η. ρ.:

confusiunea între ο și ο.α., ε și α : τ.α.μ.α.ν.η.ο.ε. γ.ρε.κο.α.α.;

η.ε. λε.α.ρ.α. ν.η.η.ε. ω. λε.ρ.α. fără infinitivalul α.:

κα. în loc de κα.μ.:

gradațiunea timpilor : α.ς α.α.τ. α.τ.α.ε. α.ε.α.τ.ε.;

ψ.ο.π.α.ν.η.ε.α.;

ν.ε. π.ρ.ε.ν.τ. σ.α. β.α. α.φ.α.α. în sens de «ori-ce preot...»;

ε.κ.ρ.ε.α.τ.ε.α. ν.ε. η.ς μ.ε.τ.ρ.μ.ε....;

σ.π.ρ.ε. = latinul *super*;

ρ.ι. = este;

finalul ι pretutindeni întreg;

finalul η nu putea fi însemnat, toate consoanele finale fiind aruncate d'a-supra rindului, astfel că vocala ce le însoțesc se sub-înțelege;

reflexivul se nu e distins de condiționatul să : σ.α. α.ε.ζ.α.ε.ρ.α.σ.σ. σ.α. η.ο.μ.ε.ν.η.ε.α.α....;

φ.ε.ρ.ι.ν.ε. α.ε. ε.κ.ρ.ε.α.τ.ε.α....;

π.ί.ε.ρ.α.κ.τ.ο.ρ.η.α.ο.ρ.;

α.α.α.

MEMORANDUM DESPRE FACEREA UNUI ÎAZ DE MORA

Originalul, scris pe o bucată de pergamenă gălbuiă de 28 $\frac{1}{2}$ centimetri în lățime și numai 16 $\frac{3}{4}$ în lungime, cu litere mari neglate, nalte cam de 2 $\frac{1}{2}$ —3 milimetri, se află în Arhivul Statului din Bucuresci, între actele așa numite «netrebnice» ale mănăstirii Bistrita din Oltenia.

In Cartularul său «Condica» Bistriței, «ѣтъ каже касъ свѣдѣхъ хри-
стоавеле ши кзрциле мошѣиар», la anul 1795—96, de către Dionisie
Eclesiarcul,¹ in-fol., tomul I, fôia 296 verso, s'a copiat docu-
mentul în următorul mod :

ПДЕКА ЕС ВФТИМИЕ ВЪСМЕНА ѿ БИСТРИЦА. КЪМ СЪ СЪ ЦИМЕ ЧЕ АМ КЕАТЪНТ
ПРЕ ПАЗЛА ДЕЛА МОАРЪ ДИИ БЪВЪНИЙ, ꙗ ЗИМЕЛЕ АСИ ПЛЕЗАНДРЪ ВОДЪ, ПЕРИ ГАТА
ГѢ : ШИ ЗЕЧЕ ВАЧИ ГРАСЕ, ШИ ЗЕЧЕ ѿИ, ШИ ВІ РАЖАТОРИ ГРАШИ. ШИ, ꙗ : БИ-
ВОЛИ, ШИ, ꙗ : ДЕ ВЕРОАЧЕ ДЕ ГРАЖ, ШИ ААТЕ БЪКАТЕ МЪАТЕ МЪЖИКАТОАРЕ, ДЕЧИ
ААМ ФЪКЪСТ КЪ МЪАТЪ ТРЪДЪ ШИ МЪЕНЪЛАЪ, ШИ АМ ПЪАТИТ ТОТ КЪ СЪЖИЖИ-
МЪА ДЕ АЪ СЪПАТ ПРИНТРЕГ, ДИИ АПА БИСТРИЦИЙ ДЕ ШИДЕ СЪ ЛЪЧЕНЕ ПАЗЛА ПЪЖИ

(¹) Acelaş de care e scris «Cronograful Ţerei Româneşti dela 1764 — 1815», publicat de **Papiu** în *Tesaur de monumente istorice*, t. 2, p. 159 — 236, Papiu observă în notă, p. 159: «cine era Dionisie Eclisiarcul, nu puterăm afla. Din unele pasaje ale cronicei pare a fi fost «de peste Olt.» — Afară de Condica Bistriţei în 3 tomuri mari, acestui neobosit călugăr, care se iscălesce «biv eclisiarh al episcopiei Rîmniceului» şi «dascal slovenesc», i se mai datoresc: Condica Tismenei în 2 gróse foliante, Condica mănăstirii Obedénul 1 foliant, Condica mănăstirii Jitian 1 foliant, Condica Govorei etc. etc., pe lângă sute de documente traduse din slavonesc, toate conservate în Archivele Statului.

ДНН ПОСЛІ МЕТΟΥХІАВІ. КДР ФХРЗ ЧЕ ДН ПЛІТНІТ. ДН МОНУТ МБІТ НН КБ КЛ-
 МЕННІ МН'ТНРІІ КЛ СЗ ФІЕ СФ'НТЕІ МН'ТНРІІ ДЕ ХРІАНЗ. КДР ЧІМЕ СЗ БІ АМЕСТЕКА
 РТРАЧЕСТ КЗЗ. СЗ ФІЕ ПРОКЛЕТ ДЕ Т'НІ : СФ'НЦІ ПІРМНЦІ. НН ДЕ ТОТ СОБОРІА
 СФ'НТЕІ МН'ТНРІІ. НН КАРЕ ЕРММНІ НБ БОР КЗДТІ СЗ ЦІЕ ЛЧЕСТ КЗЗ, СЗ ЛЕ ФІЕ
 ПЛІДІМЕ ДН ЖІДЕКАТІ ЧЕ ДФРІКОШІТІЗ МЛІКА ПРІЧІСТІ. НН ДН СФ'РІМНІТ ДН
 ЛІКА ДНІ ДЕКЕМБ : КЕ : ПЕЧЕТЕ
 МН'ТНРІІ ДН ЛІТІА 'З ПЕ :

Să compare cine-va această copie cu originalul de mai jos, și se va încredința că aproape nici un cuvânt nu este bine transcris.

Copistul a schimbat pretutindeni ortografia, a modernizat pronunția, a tradus cuvintele slavice, a mers cu cuteșarea până a prefăce pe ea în um, ba chiar a adăuga pe «ЧЕ ДФРІКОШІТІЗ», care nu se află nicăiri în original; și să nu se uite că acel copist era a-nume Dionisie Ecclesiarcul, om nu fără cunoștințe și cu multă deprindere la citirea crîsovelor și zapiselor.

Acésta ne dă măsura increderii ce putem pune, sub raportul limbii și al paleografiei, pe vechile copii române ale manuscriselor anterioare, bună-ora a cronicelor noastre sau a cărții lui Negoiăvodă.

Vom vedé însă mai la vale, că nici cei l'alți condicari mănăstiresci n'au fost mai scrupuloși.

O copie mult mai exactă a acestui document, deși nu tocmai perfectă, figurează în Condica cea nouă a Bistriței, făcută de către Comisiunea Documentală la 1859, in-f., t. I, p. 253.

Ambele Condice, cea din urmă în trei exemplare identice, se află în secțiunea manuscriselor din biblioteca Arhivelor Statului, la un loc cu mai multe alte prețioase cartulare mănăstiresci, pe cari le vom cita la locul lor.

Pecetea circulară întipărită pe ceară, «сееау circulаіре placard», sub cuvîntul сфрышнт din ultimul rînd, este de 4 centimetri în diametru; ea s'a stricat însă cu desăvîrșire, rămînînd numai locul ei, cu dese găurele, peste cari era lipită ceara, de o culoare — se pare — galbenă închisă.

1. † аде^к еѡ еѡтеміе егѡмену^л ѡ кистри^ц. кѡ^м съ^с цїе ча^м ке^л тѡи^т
пре ѡзѡ^л дела моарѣ дела бѡбѣни
2. † зилеле лоу алеза^н дро во^л. а^с гата /гѡ. ши ї ва^ч гра^с. ши ї ши.
ши. в ї рѣмѣ
3. торн граши ши дѣ биволи. ши. с. де ѡбороаче де грѣѡ. ши а^л те боука
4. те моу^л те мѣнкѣтолре дн^ч ла^м фѣкоу^т коу мѡ^л тѣ трѡ^л ши ѡстенѣлѣ
5. ши а^м пѣлти^т то^т кѡ стѣнжинѡ^л де аѡ сѣпатѣ принтре^г де † апа
бн^с три
6. цен де оунде се †чѣпе. ѡзѡ^л пѣ^н дин жосѡ^л метохѡли. іарѣ фѣрѣ
ча^м пѣлти^т а^м мѡ
7. нчитѣ мѡ^л тѣ ши кѡ ѡамѣнїи мѣнѣстїри^н ка^с фїе сѣф^н теи мѣнѣстїрї
8. де хрѡ^н. іа^р чїне се ѡ аместека †траче^г ѡзѡ съ фїе прокле^т де. тѣи.
ѡѣи ши де
9. то^т сѣборѡ^л сѣфнтеи мѣ^н стїри съ каре егѡмен^н нѡ во^р кѡѡта съ
цїе аче^г ѡзѡ. съ ле фїе
10. пѣрѣ^ш ла жѡдека^т манка прѣ^с та ши ла^м сѣрѣши^т м^с ца де^к ка ѡѣ
лѣ^т /зпѣ.

TRANSCRIȚIUNEA

† adecă eu evtemie egumenul wt (dela) Bistriț^a, cum să se știe
c'am cheltuit pre ȳzul dela moară dela Băbėni in zilele lu Alexan-
dro vodă, aspri gata 3800, și 10 vaci grase, și 10 oi, și 12 rămători
grași, și 4 bivoli, și 200 de oboroace de grău, și alte bucate multe
măncătoare; dičí l'am făcut cu multă trudă și ostenelă și am plătit
tot cu stănjinul de au săpatu printreg de in apa Bistriței de unde
se începe ȳzul până din josul metohului; iară fără c'am plătit, am
muncitū multu și cu oamenii mănăstirii, ca să fie sfāntei mănăstiri
de hrană; iară cine se va amesteca intr'acest ȳzū, să fie proklet de
318 wci (părinți) și de tot săborul sfāntei mănăstiri; să care e-

gumenⁱ nu vor căuta să ție acest iazū, să le fie părășă la judecată maica precesta; și l'am sfrășit мѣца (luna) decembrie 21 въ лѣт (în anul) 7082 (1573).

NOTANDA :

ь pentru *ă* : моарь, рьмьтори, мьньктоаре etc., dar și pentru *î* : мѣн-
чить, мѣать, ѡзь, őr în cuvîntul съпать (săpată)—ambele întrebuintări
tot-o-dată;

ѡзь, dar mai jos : ѡзь;

мьньстирін, dar mai jos : мьньстирі și мьньстири;

Александро cu finalul *o* pentru *u*;

лоу pentru лоуи;

finalul *i* pretutindenea întreg : рьмьтори граши, биволи, мьньстири;

finalul *u* întreg numai după vocală : еѡ, грѡѡ, аѡ;

де ꙗ ана, dar mai jos : дин жосѡ, precum și прин, ну пре ꙗ;

contractiune принтрѣ = prin întreg;

се ꙗчѣне, се ба аместека, dar la condițional : съ цѣе, съ фѣе;

remarcabil accentul pe *e* în вѡмѣніи;

сă pentru *dacă* : съ нѡ вор къста;

дѣи pentru *decî* : дѣи аам фькоут;

афарă pentru *peste* : фьрь чам пактит, аам мѣнчить;

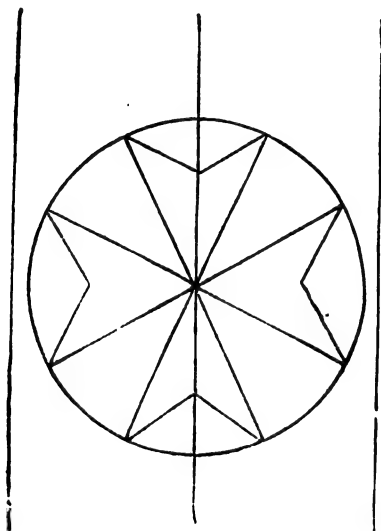
la «mănăstire», genitivul cu *ii* : мьньстирін, dar la «sfântă», geniti-
vul cu *ei* : свьнтен.

IV.
ZAPIS DE VÎNDARE

ȘTEFAN DIACUL, BRĂHÎȘESCI (distr. Tecuci), 1577, APRIL 4.

Originalul se află în Archivele Statului, actele episcopiei de Roman, legătura 4.

E scris pe hârtia de o culoare galbenă rădăcină, foarte grosolană, pe o bucată de 20¹/₂ centimetri în lungime și 19 în lățime, având următorul semn de fabrică :

Scrisoarea e frumoasă și mare; literele sînt nalte cam de 2 milimetri.

Doă peceti octogone de 1¹/₂ centimetri în diametru, reprezentând nesce monograme sau arabescuri, sînt reu întipărite cu fum și aprópe de tot șterse.

1. † АДЕКЗ Е⁸ ПЕТРѢ БРАХЪ Ш⁸ СКРИ⁸ ШИ МЗ^Р ТЪРИСЕ^С КЪ КЪ ЧЕ^С ТЪ ЗАПИ^С
2. А^А МЕ⁸. КЪ^М А^М ФО^С ТЪ КЪ^М ПЪРА^Т Ѡ ПА^Р ТЕ ДЕ ѠЧИНЪ ДИ^Н СА^Т ДИ^Н
БРАХЪШЕ^Ш.
3. ДЕ 8^Н ДЕ А⁸ ФО^С ТЪ ШЕЗИ^Н ДЪ. КЪДРѢ. ДИ^Н ѠМЪТАТЕ ДЕ СА^Т А ЧИ^Н ЧѢ
4. ПА^Р ТЕ. ЧЕ СА АЛѢМЕ ПА^Р ТѢ АНЪ^Ш КЪИ. ШИ А ФРАТЕЛЪ^І ЕИ МЪТЕЮ.
5. ШИ Е⁸ Ѡ А^М ВЪ^Н ДЪ^Т ЛЪ^І ДЪМИТРО ТѢ^ХНИ. ШИ ФЕМЕЕ^І САЛЕ ТЕКЛЕИ.
6. ДЕРЕ^П ТЪ ДОАѠ СЪТЕ ШИ ТРЕ^І ЗЕ^Ч ДЕ ФЛОРИ^НЦИ БАНИ ТЪТЪРЪЦИ.
7. КА СЪИ ХІЕ ЛЪ^І ѠЧИНЪ ШИ МОШІЕ^Н РЪ^Ч НЕКЪЛТИ^Т. ШИ РЪ^Н ТО^К МА^А
8. НѢ⁸ ФО^С ТЪ ѠНА СЪЛИЦАШЪ^А. ШИ БЪ^Р НА^Р СЪИЗЪРЕ^А ШИ КОЧЪ БЪДѢ
9. КОЛѢ ШИ МЪ^АЦИ ѠАМИ^Н БЪНИ. ШИ Е⁸ ЦЕФА^Н ДІАКЪ^А А^М СКРИ^С. ШИ
10. ПРЕ МА^І МАРЕ КРЕДИ^НЦЕ НѢ^М ПЪ^С ШИ ПЕЧЕЦИЛЕ КА СЪ СЕ ЦІЕ. —

В^{АТ} РЪ^П Е А^П Д ДИ

(L. S.)

(L. S.)

TRANSCRIPTIONEA

† adecă eu Petré Brahăş scriu şi mărturisesc cu cestu zapis al meu, cum am fostu cumpărat o parte de ocină din sat din Brăhăşestⁱ de unde au fostu şedîndu Cudré, din g'umătate de sat a cincé parte ce s'a alége parté Anuşcăi şi a fratelui ei Măteiu, şi eu o am vândut lui Dumitru Téhni şi femeii sale Teclei, dreptu doao sute şi trei decⁱ de florinţi bani tătarăşti, ca să-i hie lui ocină şi moşie în vécⁱ neclătîtă, şi în tocmală néu fostu Ona suliţaşul şi Burnar spătărel şi Coçu Bădécolé şi mulţi oameni buni, şi eu Ştefan diacul am scris, şi pre mai mare credinţe ném pus şi pecetile ca să se ştie.

ВАТ (anul) 7085 (1577) априле 4 дни (дйле).

NOTANDA :

finalul u întreg în чѣстѢ, фостѢ, аѢ, шезиндѢ, дерепѢ, мзртѢрисескѢ...;

finalul i întreg pretutindenî;

цѣмъзтате;

pretutindenî дин, ну ден саӱ де л;

forma verbală : снѣ ас фостѣ шезиндѣс Кѣдрѣ (cf. formele analoge în textul de sub No. I);

contractiunea са алѣѣ, pentru се ва алѣѣ;

de 'nainteа condiționalului сѣ tot d'a-una ка : ка сѣ—и хіе, ка сѣ се ціе;
хіе pentru фіе;

reflexivul се distins de condiționalul сѣ : сѣ се ціе;

nominativul singular : крединце;

numi proprie interesante : Кѣдрѣ, Бѣрнар, Кочѣ Бѣдѣколѣ;

repetițiunea : дин сѣт дин Брѣхѣшеци.

formațiunea numilor locale : Брѣхѣш — Брѣхѣшеци;

gradațiunea timpilor : ам фостѣс кѣмпзрат... ши... ам вѣндѣт;

зѣчи, ну зѣчи, și фемеен, ну фемѣен;

флоринци бани тѣтѣрѣци;

pleonasm : вчинѣ ши мошіе;

Мѣтею, су ѣ;

дерептѣ;

вамини;

genitivul femeesc cu -ei : фемееі, Теклен, даг Янѣшкѣи;

мѣс, ну мнѣс.

V.
ZAPIS DE VÎNZARE

DRUȚEA, DISTRICTUL BACĂU, 1581, MARTIŢ 11.

Originalul se află în Archivele Statului, actele mănăstirii Caşin, legătura No. 9.

E scris pe hârtia gălbuiă, lung de 28, lat de 18 1/2 centimetri, rupt în mai multe locuri, fără semn de fabrică.

Literele, cam de 2 — 2 1/2 milimetri în înălţime, sînt frumoase.

Pecetile, întipărite foarte grosolan cu cernelă, lucru nu tocmai rar în vechile zapise române, dar pentru care în sigilografia nu există vre-un termin tehnic(*), sînt nedescifrabile.

(*) cf. Chassant et Delbarre, *Dictionnaire de sigillographie*, Paris, 1860, p. 160 sqq.

1. † Ѣто а^з дрѣцѣ скри⁸ ши мѣ^р тоуриескоу е⁸ коу че^{ст} запи^с а^л мѣ⁸
2. коу^м а^м въ доу^т е⁸ а мѣ^р па^рте де учинь ди^н са^т ди^н поени
3. коу то^т венитоу^л а^м въ доу^т непотоумѣ⁸ лѣи¹ игна^т до
4. бо^ш ши сѣропѣи сале а^л бен преоутѣсѣи дерептоу оу^н ка^л
5. ши трен зъчи де талере ка съ ле фѣе ло^р дирѣ^н тѣ учин^н
6. ѣе ло^р ши непоцило^р ло^р

(¹) Urmăză до, şters apoi cu degetul.

7. въ доу^т пе^н трѣ къ фи
8. на^м ка съ ле фѣе ло^р дирѣ^п тѣ м ѣе^н вѣчи. ди^н на к
9. ас^і доумитрѣ плешѣ вътавѣс^н де ни цн. шн ми^х нѣ
10. ѿ та^м. шн косте а^р ди^н стѣнеци шн тлига ди^н вѣс^м
11. шн воудѣ ди^н ма^а шн моу^а цн ваменн вѣни дечи нон
12. ачѣци ваменн карен ман соу^с скрѣе дакъ а^м вѣзоу^т то^к маля
13. де вѣнъ вѣе нон ѿ^н къ нѣ^м нѣ^с печениае пе^н трѣ ман маре
14. ма^р тоурѣе ка съ съ цѣе. вѣ^т /зпа. м^с ма^рт а^т а^н

L. S.

L. S.

L. S.

L. S.

TRANSCRIȚIUNEA

† Сто аз (iată eu) Друѣ scriu și mărturisesc eu cu cest zapis al¹ mieu cum am vândut eu a mea parte de ocină din sat din Poeni cu tot venitul am vândut nepotumieu lui Ignat Doboș și surorii sale Albei preutésii dereptu un cal și trei zăci de talere, ca să le fie lor diréptă ocină² [și moșjie... lor și nepoților lor... vândut pentru că fi[c]iori] n'am ca să le fie lor diréptă m[os]jie în véci, din na[înt]é lui Dumitru Pleșé vătavului de Ni... ști, și Mihnea ут там (tot de acolo), și Coste... ar din Stănești, și Gliga din Buc'umi, și Buda din Mal, și mulți oameni buni; deci noi acești oameni care-i mai sus scrie, dacă am veđut tocmală de bună voce, noi încă nѣm pus pocețile pentru mai mare mărturie ca să să știe... вѣ^т (în anul) 7089 (1581) м^с (luna) martie 11 дн (di).

NOTANDA:

¹ tot-d'a-una pentru ă;

² final întreg: дерептоу, мѣртоурисескоу, мѣс, скрѣс, ér în cele-l'alte cuvinte se sub-înțelege prin aruncarea ultimei consóne d'asupra rindului;

V.
ZAPIS DE VÎNZARE

DRUȚEA, DISTRICTUL BACĂU, 1581, MARTIŢ 11.

Originalul se află în Archivele Statului, actele mănăstirii Cașin, legătura No. 9.

Este scris pe hârtia gălbuiă, lung de 28, lat de 18 1/2 centimetri, rupt în mai multe locuri, fără semn de fabrică.

Literele, cam de 2—2 1/2 milimetri în înălțime, sînt frumoase.

Pecetile, întipărite foarte grosolan cu cernelă, lucru nu tocmai rar în vechile zapise române, dar pentru care în sigilografia nu există vre-un termin tehnic(*), sînt nedescifrabile.

(*) cf. Chassant et Delbarre, *Dictionnaire de sigillographie*, Paris, 1860, p. 160 sqq.

1. † Это а^з дрѣцѣ скри^с ши мѣ^р тоуриескоу е^с коу че^{ст} запи а^л мѣ^с
2. коу^м а^м въ доу^т е^с а мѣ^р па^р те де учинь дн^н са^т дн^н поени
3. коу то^т венитоу^л а^м въ доу^т непотоумѣ^с лѣн¹ игна^т до
4. ко^ш ши сврорѣи сале а^л беи преоутѣсѣи дерептоу оу^н ка^л
5. ши треи зъчи де талере ка съ ле фѣ^р ло^р дирѣ^н тѣ^н учн^н
6. ѣ ло^р ши непоцило^р ло^р

(1) Urmăză до, șters apoŃ cu degetul.

7. въ доу^т пе^н трѣ къ фи
8. на^м ка съ ле фїе ло^р дирѣ^п тѣ м ѿе^н вѣчи. дн^н на ѣ
9. ас^і доумитрѣ плешѣ вътавѣ^н де ни цн. шн мн^х нѣ
10. ѿ та^м. шн косте а^р дн^н стѣнеци шн глгга дн^н вѣч^м
11. шн боудѣ дн^н ма^а шн моу^а цн ваменн бѣни дѣчн нон
12. ачѣци ваменн карен ман соу^с скрѣ дакъ а^м вѣзоу^т то^к мааь
13. де бѣнь вое нон ѣ^н къ нѣ^м нѣ^с печениае пе^н трѣ ман маре
14. мѣ^р тоу^рїе ка съ съ цїе. вѣ^т ѿпа. м^с ма^рт а^ї д^н

L. S.

L. S.

L. S.

L. S.

TRANSCRIȚIUNEA

† Это аз (iată eu) Друѣ scriu și mărturisesc eu cu cest zăpis al mieu cum am vândut eu a mea parte de ocină din sat din Poeni cu tot venitul am vândut nepotumieu lui Ignat Doboș și surorii sale Albei preutésii dereptu un cal și trei zăci de talere, ca să le fie lor diréptă ocină^а [și moș]ie... lor și nepoților lor... vândut pentru că fi[c]iori] n'am ca să le fie lor diréptă m[oš]ie în véci, din na[int]jé lui Dumitru Pleșé vătavului de Ni... ști, și Mihnea ут там (tot de acolo), și Coste... ar din Stănești, și Gliga din Buc'umi, și Buda din Mał, și mulți oameni buni; deci noi acești oameni care-i mai sus serie, dacă am veđut tocmală de bună voe, noi încă ném pus pecețile pentru mai mare mărturie ca să să știe... вѣ^т (în anul) 7089 (1581) м^с (luna) martie 11 дн (đi).

NOTANDA:

ъ tot-d'a-una pentru а;

а final întreg: дерентоу, мѣртоурицескоу, мїес, скрѣс, ér în cele-l'alte cuvinte se sub-înțelege prin aruncarea ultimei consóne d'asupra rindului;

accentul pe e în ачѣши.

VI
O S E N T I N Ț Ă

TUDOR LOGOFÊT, VLĂDESCI (DISTR. MUSCEL), ÎNTRE 1583—1585, SEPTEMBRE 22.

Originalul se află în Arhivele Statului, între documentele schi-tului Valea din districtul Muscel, legătura No. 18.

E scris întreg cu mâna lui Tudor logofêt din Vlădeni, astăzi Vlădesci, comună rurală din Muscel, pe unde se află, de asemenea, toate celelalte localități menționate în document : Cotescii, Re-tivoescii, Mihăiescii, Țigănescii, precum și mănăstirea Vîeroșul sau «Virășu».

Scriitorul aparținea, prin urmare, uneia din regiunile cele mai muntăse ale României.

Datul aproximativ al documentului, afară de considerațiuni paleografice, rezultă din următoarele :

Sălașul de Țigani al Opii, dăruit Marinei de către cumnată-sa jupăneșa Ancă a logofêtului Condrea — fondul procesului desbă-tut în textul de mai jos — figurează în testamentul acesteia din urmă, scris în ziua morții ei la 17 august 1576 și transcris în toate Condicele mănăstirii Vîeroșul.¹

Documentul de față ne spune, că pe acest Țigan Oprea cu fami-lia sa Marina îl vînduse vornicului Oancea «cându au foostu în zilele lu Alixandru vodă celu bătrănu tatălu Mihnéei vodă», adică

(¹) Această mănăstire posedă trei Condice : I. din 1780, 1 vol. in-fol.; II. din 1807, 5 tom. in-16; III. din 1861, făcută de către Comisiunea Documentală, 1 vol. in-fol., în 2 exemplare. Testamentul jupănesei Anca se află în cel de'ntăiu la foia 164, în cel al 2-lea la foiele 68—70, în cel al 3-lea la pag. 120—122 după exemplarul No. I.

Înainte de 1578, de vreme ce anul 1577 este ultimul din domnia lui Alexandru.

Dela anul 1577 pînă la darea sentinței din textul nostru a trebuit să mai trecă vr'o câțîi-va ani, în intervalul cărora a murit Țiganul Oprea, lăsând fiu pe Calciul, și a murit stăpînul sălașului, vornicul Oancea, rămănînd moștenitor fiul seî Predă.

În acest mod s'ar puté căuta datul aproximativ cam pe la anul 1580; dar atunci se afla pe tron Mihnea, menționat în document ca fiu al lui Alexandru-vodă, și de aceea scriitorul, unul din judecătorii cei «luați pré răvașelé domnescii», n'ar fi uitat, după tótă probabilitatea, de a pune : «măriei sale Mihnei vodă» în loc de a dice simplu : «Mihnéei vodă».

Iată de ce noi preferim intervalul dintre anii 1583—1585, când domnea Petru Cercel, după care însă a venit éráșî Mihnea-vodă și a stat apoi la domniă tocmai pînă la 1589.

După ce am limpedit ast-fel punctul geografic și pe cel cronologic, să venim la elementul paleografico-filologic.

Originalul e scris pe hărtiă gălbuiă de 30^{1/2} centimetri în lungime și 20 în lățime, avînd semn de fabrică un vultur cu două capete sub o singură corună cu o stea d'asupra, dar schițat într'un chip atât de nehotărit, încât ne-a fost anevoiă de a'l scóte în fac-simile.

Textul s'a transcris în Конѣнка сфинтей ши дѣмнезеецѣй мѣнхестирѣ дин Бале, scrisă la 1801 «прин мѣлата невоинца а лѣй Геворгіе Даскал ѡ сѣд Мшичел сатѣл Бевеоецѣй», un volum in-fol., la fóia 112 verso, în următorul mod :

Нои Боерѣи че ам фѡст лѣаци прин рѣваше домнеци, пе анѣме тѣдор лѡг : ѡ влзѣѣни, ши войко лѡг : ѡ котеци, ши сѡмешн питарюл ѡ рете-воецѣй, лѣсѣ нѣѣ фѡст лѣат преѣа фечорѣл ѡанчѣи Дворникѣл дин мѣхѣ-еци ши егѣменѣл дѣла мѣнхестирѣ ѡ вѣреш, ши степан лѡг : ѡ цѣгѣнеци, дѣ сѣ кѣѣтѣм, пентрѣ рѣнѣѣла ѣнѣи циган, анѣме калѣл фечорѣл ѡпрѣи-нѣй, а лѣи испас, ал кѣи аѣ фѡст, ши кѣи сѣ каѣе сѣл цѣе. Дѣчи ноѣ ачѣеци трен боерѣй, Ноѣ ам оѡмѣлат пе ѣрма ачѣстѣи циган, ши аша ам афлат кѣ але ноастре сѣфлѣте, кѣм ачѣст циган че пасте маи сѣс скрис, аѣ фѡст дѣ мошѣе ал жѣпѣнѣсѣй анкѣй, жѣпѣнѣса конѣрен лѡг : лѣтрѣ ачѣл жѣпѣнѣса

анка нас фхкст кокони кс кондрах (sic) авт : чи ас асат пре w сор а кондрей ансме марика, де шас фхксто де ссфлет, ши нас дат ачест циган че есте ман ссс зис : шпрѣ исправѣ татѣ калчсашѣ, ши фхк кхнд w ас мзритат, мсатѣ зѣстре нас дат, ѣр фтрѣ ачѣа, кхнд ас фост ф зинаеме аси ялѣзандрѣ водѣ челѣи кхтрѣи, татѣа михней водѣ, марика ас фхкст токмѣа кс ванчѣ дворника, татѣа предѣи, де нас вандѣст пре ачел циган, шпрѣ исправѣ татѣа калчсашѣ, ши ас фвст де атѣичи пхнх акема ачел циган ши кс фечорѣи тот аи ванчей дворника, ѣр дѣиѣ моартѣ ванчей двор : аас цинѣт преда фечорѣа аси. Шрѣ кхнд ас фост аксм, ѣр сас апѣкат ачери коери че сѣит ман ссс зисѣи, ши кс егсменѣа де ачест циган калчсашѣ фечорѣа шпрѣ, ка сѣа а : ѣрѣ апои нѣс фвст асат пре ной пре рѣваше домнеѣи ка сѣа афѣа де рѣндѣа ачестѣи циган; дечи нон асжнд кс але ностре ссфлете, сѣ фѣе ши сѣа цѣе Преа фечорѣа ванчей дворника, фѣиѣа кѣ аас ксмпзрат сѣи фѣе де мошѣе : Нон аша ам афѣат кс але ностре ссфлете, ши мзртѣрисим, ши де аксм сѣа цѣе чине аас ши ксмпзрат. — пис : мѣсѣа : септ : кѣ : аи.

Тѣдор автф :

Această pretinsă copilă este mai mult un fel de traducere.

Georgie Dascalul a fost și mai puțin scrupulos decât acel Dionisie Eclesiarcul, despre care noi am vorbit mai sus sub No. III.

El schimbă nu numai ortografia, dar și cuvintele, începând de la rîndul de 'ntăiu, unde pentru : нѣ ас фовст асатс прѣ рѣвашѣт, pune : ам фвст асати прии рѣвашѣ, și pînă la rîndul din urmă, unde pe : ченѣ аас ши ксмпзратс, îl prefăce în : чине аас ши ксмпзрат.

În rîndul 5 : фечорѣа шпрѣени аси исправѣ, se prefăce în : фечорѣа шпрѣиѣи а аси испар; în rîndul 9 : нас фантс, în : нас фхкст; în rîndul 11 : ши w ас фантѣ фечорѣа, în : шас фхксто де ссфлет; în rîndul 12 : шалтѣ, este uitat; în rîndul 20 : фас дѣмѣ, devine : асжнд; în rîndul 21 : ксм се schimbă în фѣиѣа, etc.

În loc de a da o simplă copilă, noi reproducem aci textul întreg în fac-simile, redus cu 1/4 din mărimea naturală.

Acest fac-simile este de o exactitate perfectă, fiind executat prin foto-tipiă.

Cele două cruci, cari figură în rîndul 6, la margine și d'asupra

cuvîntului *составъ*, nu aparțin textului, ci sînt făcute de o mână posterioară.

Trăsura filologică cea mai caracteristică a documentului de față este duplicarea vocalelor în unele cuvinte : *фрѣловѣс, совѣс, фовѣсѣ, новѣнн, прѣдѣенн, анкаа, ашаа* etc.

A crede că această duplicare nu are nici o rațiune, că adică logofetul Tudor duplică printr'o pură fantasiă, fără nici un Dumnezeu, *sans rime ni raison* după cum dice Francesul, este a necunoște principiile paleografice și epigrafice.

Paleografia și epigrafica ne învață că :

1. Omenii incuți scriu așa cum se pronunță;¹

2. O vocală duplicată în scriere indică o vocală lungă în pronunțiațiune.

Așa în vechile inscripțiuni romane, dela Gracchi pînă la al treilea resboi mitridatic, noi găsim pe lungul *a* expres prin *aa*, lungul *e*=*ee*, lungul *u*=*uu*, precum :

<i>â</i> = <i>aa</i> :	<i>ê</i> = <i>ee</i> :	<i>û</i> = <i>uu</i> :
faato	Feelix	fuueit
naatam	leege	iuus
paastores	ree	uutei
aara	seedes	arbitratuu
maaniam	seese	luuci, etc.

Urme analóge ne întîmpină, de asemenea, în grafica celor-l'alte antice popóre italice : Umbri, Sabeli, Oski.²

Fără a trece la alfabetele orientale, unde am vedé, bună-óră, că sanscritul *a* lung आ nu este decăt *aa* आआ, ca și la Elini lungul *ω*=*oo*, aflăm același fenomen grafic pînă astăzi la Germani în *Haar, Meer, Aal, Paar, Schauf, Loos, Beere*, unde duplicarea, curat prosodică, n'are nici un punct de plecare etimologic.

(¹) Cf. Lepsius, *Paläographie als Mittel für die Sprachforschung*, Berlin, 1834, p. 7 : «Je weniger ein Volk litterat ist, desto leichter geht noch die Schrift der Sprache nach.» — Ibid. p. 89 : «Jedes geschriebene Zeichen hatte ursprünglich seinen genau entsprechenden Werth in der Sprache, und jeder gesprochene Laut wurde ursprünglich seinem wesentlichen Theile nach geschrieben»

(²) Corssen, *Ueber Aussprache, Vokalismus und Betonung*, Leipzig, 1868, t. 1, p. 14—19.

Dintre vecinii noştri, lungimea vocalică există numai la Serbi şi la Unguri.

În vechile monumente serbe noi o vedem reprezentată prin duplicare : *CTBAAP, CTpaax, Kpaaax, PETOora, BHBaa, nokancaapa*, ér după ortografia latină a Croaţilor : *goost, goraa, silaa, stoo* etc.¹

La Unguri — de asemenea; şi acésta deja în documente foarte vechi, în cari vocala cea lungă, în loc de a purta accent ca în ortografia maghiară de astăzi, ne apare duplicată, precum, de exemplu, *ér* se scrie într'un act din 1294 : *eer*,² *hásfa* — într'un act din 1309 *huasfa*,³ *lán* — într'un act din 1326 *laar*,⁴ *nárfa* — într'un act din 1295 *naarffa*,⁵ satul *Sóvar* într'un act din 1285 *Soowar*⁶ etc.

Acésta expresiune a lungimii vocalice prin duplicare, nici Ungurii n'au luat-o dela Serbi, nici Serbii dela Latini sau dela Germani, nici Germanii sau Latini din Asia, nici Românii dela vreunul din aceste popóre, ci la fie-care din ele ea s'a născut pe o cale independinte prin firésca resfringere a realităţii, căci nu trebuia decât o bună ureche pentru a băga de sémă ori-cine dela sineşi, că o vocală lungă ocupă timpul a două vocale ordinare.

Remâne dară sigur că logofétul Tudor pronunţa lung vocalele cele duplicate în *cowps, фечowps, анкаа* etc., şi dacă i se întimplă câte-o dată a le pune cu o simplă vocală, acésta nu este o contradicţiune, ci numai o scăpare din vedere, obicînită la ori-ce scriere cursivă.

Deci pe la 1580 graful român din Muscel avea *cantitatea prosodică*, cu totul diferită însă de cea veche latină, căci *o* în *cowps* e lung, pe când lătinesce, din contra, *o* în *sóror* e scurt.

Une-ori sînt lungi tocmai silabele lipsite de *accent tonic*, precum în *cowwîe*, cuvînt repetat de două ori.

(¹) Miklosich, *Vergl Lautlehre der slavischen Sprachen*, Wien, 1852, p. 321.

(²) Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae*, t. 7, vol. 2, p. 247.

(³) Ibidem, t. 8, vol. 6, p. 16.

(⁴) Ibid. t. 8, vol. 3, p. 13.

(⁵) Ib. t. 6, vol. 1, p. 371.

(⁶) Ib. t. 5, vol. 3, p. 276.

În genitivo-dativale прѣдѣни , ванчєни , lungimea lui *e* rezultă din contracțiunea lui *e* din desinința casuală nedefinită cu *e* din pronumele personal : $\text{прѣдѣ} + \text{єн}$, $\text{ванчє} + \text{єн}$; iar în анкаа , al doilea *a* este artículul femeesc *a*, contras cu finalul *a* din numele propriu : $\text{анка} + \text{а}$.

Cu alte cuvinte, cantitatea prosodică din textul nostru este specifică română.

Acastă explicațiune, necontestabilă în privința vocalelor *a*, *o* și *e*, se împedică totuși, în aparință, de duplul *i* în новини , рѣзанєи , домнєиѣи , ванчєни , дєиѣи , ачєстєиѣи etc., în cari lungul *i* nu se pôte înțelege.

O dificultate identică a existat în grafica latină, unde *aa*, *ee* și *uu* reprezintă pe vechile inscripțiuni lungimea în *a*, *e* și *u*, dar *ii*, începând dela epoca lui Cezar, se întrebuintă adesea în nescasuri, în cari vocala nu era lungă.

Așa se scriea : *aiio* (ajo), *Pompeiius* (Pompejus), *proiiecit* (proiect); ér atunci când după acest *ii* = *i* (j) urmă ordinarul *i*, când adecă se pronunța *ii* (ji), uni gramatici scrieau chiar trei *i* : *Pompeiii*, *coiicit*, *eiiicit*, deși generalitatea se mulțumia și aci cu duplicarea.¹

În același mod ca în *Pompeii* sați *coiicit*, dar pe o cale nependintă de paleografia latină, duplul *ии* sați în новини , дєиѣи , ачєстєиѣи etc. din textul nostru nu pôte avé vre-o altă valóre fonetică decât *i* + *i* sați $\frac{1}{2}i + i$, astfel că logofétul Tudor se vede a fi pronunțat : *nōii*, *decii*, *acestuī*, în loc de pronunciațiunea ordinară de atunci, constatată prin cele-l'alte texturi din colecțiunea de față : *noi* (nu *noi*), *deci* (nu *decī*), *acestui* (nu *acestuī*), adecă așa cum pronunță Italianii pe finalul *i* în *noi*, *dieci*, *lui*.

Duplicarea vocalică, pe o scară mai restrînsă, ne va mai întimpina mai la vale, unde vom vedé tot-o-dată, că lungul *a* mai în speciă s'a mântînut la Români chiar pînă la finea secolului XVII, când nu se mai audia nicăiri lungul *o* sați lungul *e*.

Să se observe că *u* (s) și *ă* (z) duplicați, adecă lungi, nu

(¹) Corssen, I, p. 18.

se găsesc nici la logofetul Tudor, nici în cele-lalte texturi române.

Dintre consóne, se duplică aci *t* în numele local Коттѣуін, și *n* între vocale în мариннаа și синсини, ér de 'naintea guturalei în аннkaa.

Să fi avut óre Româniî în pronunțiațiune mai multe feluri de *n*, pe cari nu scieau cum să le distingă în scriere?

Numai alfabetul dêvanâgari e fericit de a avé semne deosebite pentru patru varietăți de *n*, cari însă, mai mult sau mai puțin, une-ori mai diferențiate prin sub-varietăți, se află nescrise, ca fapt fonetic, aprópe în tóte graiurile.¹

Orî-cum ar fi, este cert că și 'n limba latină exista un *n* mai slab alături cu un *n* mai tare, și că acesta din urmă, din cauza tării sale, fără vre-o rațiune gramaticală, se scriea adesea duplicat, anume între vocale.²

Cât privesce pe duplul *n* în аннkaa, ne aducem aminte, ca fenomen aproximativ, nu identic, scrierea latină din epoca decadinței: *Angnes* = *Agnes*, *ingnes* = *ignes*, *singnifer* = *signifer* etc., unde guturala, pe lingă normalul *n* ce o însoțesce, a mai provocat pe un *n* parasitic.³

Dacă *n* și *nn* trebui considerate ca doă varietăți nasale distinse în vechea fonetică română, atunci o a treia varietate nasală mai constituia acel sunet pe care părinții noștri îl represintaú prin ꝥ sau ꝥꝥ, căci altmintrea nemic nu i-ar fi împedecat de a scrie *xn* sau ꝥꝥ, fără a mai născoci într'adins semnul ꝥ, necunoscut paleografiei curat slavice.

Tóte acestea merită a fi studiate într'un mod mai adincit.

Cele-lalte particularități ale documentului, veđi mai jos în Notanda.

(¹) Cf. *Bindsell, Physiologie der Stimm-und Sprachlaute, in Abhandlungen, Hamburg, 1838, p. 326—335.*

(²) *Corssen, I, 249.*

(³) *Schuchardt, Der Vokalismus des Vulgärlateins, Leipzig, 1866, t. I, p. 113—114.*

- [illegible]

TRANSCRIPTIUNEA:

† nooiî boofarii ce né au foost luatú pré rávaşelé domneştii, pré nume Tudoru logofet w̄ (dela) Vlădeni şi Voico logofet w̄ Cottéştii şi Simion pitar w̄ Rătivoeştii, însă né au fostu luatú Preda fecóru/ Oanceei dvornic w̄ Mihăeştii şi egumănu/ de in mănăstiré w̄ Virăşu şi Stépanu logofet w̄ Tigăneştii, de să cătămu préntu rândulu unnu/ Tigănu anume Cal'cul fecóru/ Opréii lui Ispravă, al cui au foost şi cui se cade de să-lu ţie; decii nooiî aceştii trei boofarii, nooiî amu ublatu pre urma acestu/ Tigănu, şi nooiî aşaa amu aflatu cu alé nooastré suflété, cum acestu Tigănu ce iasté maii sus scris au foost de moosie alu jupăneasei Anneăei, jupăneasa Codréii logofet; într'aceia jupăneasa Ancaa n'au faptu coconii cu Codré logofet, ce au luatú pré o sooru a Codréii pré nume Mariina de şi o au faptu fecóru şi i-au datu acestu Tigănu ce iasté maii sus dis Opré Ispravă, tatălu Cal'cului; şi încă cându o-u măritatu, ş'a/tă multă ziestré i-au dat, iar tr'aceia cându au foost in zilele lu Alixandru vodă celu bătrănu tatălu Mihnéei vodă, Mariinaa au faptu tocmelă cu Oance dvornic tatălu Prédéii de i-au vândutu pré acel Tigănu Opré Ispravă tatălu Cal'cului, şi au foost de atunce până acum acel Tigănu şi cu fecóorii tootu alu Oanceei dvornic, şi după moorté Oanceei dvornic er l'au ţinutu Preda fecóru/ ei; iar cându au foostu acum, iar se au apucatu aceştii boerii ce sântu maii sus dişi, şi cu egumănu/ de acestu Tigănu Cal'cul fecóru/ Opréi de să-l iaa, iar apooiî né a foost luatú pré nooiî pré rávaşé domneştii de să aflămu de rândul acestu Tigănu, dece nooiî ilu dămu cu alé nooastré suflété să fie şi să-lu ţie Preda fecóru/ Oanceei dvornic, cum l'au cumpăratu să iî fie şi moosie; nooiî aşaa amu aflatu cu alé nooastré suflété şi mărturisim, şi dămu să-lu ţie cené l'au şi cumpăratu: — нукаа (a scris) мѣсеца (in luna) сентябріа 22 ани (dile) Tudoru logofet.

t duplicat in коттѣщѣи;

n duplicat între două vocale : *сннснн, лннсме, Мариннаа*;

n duplicat d'înaintea guturalei : *лннкзен*;

numile propriu terminate în *к* și *кз* nu le schimbă la declinațiune :
лннкзен, сѡпркени, Млхнкен, Кондркен;

сз-ас ȕіе și *сз-ас* ȕіе;

ченк = cîne;

кспнхратс, cu *н* (cf. textul sub nr. I);

де în loc de *ка* : *де сз кзтзмс, де сз афлзмс, де сз-ас ȕіе, де сз-ас таа*;

contractiunea *ws* = *o* аѡ (cf. *ѡνδρεс=οί ѡνδρεс*);

lipsa de contractiune : *се ас* = *s'aѡ*, *нк ас* = *ne-aѡ*;

de trei ori : *ас фантс*, nicăiri «făcut»;

ас фантс фечовс = a înfiit, deși este vorba despre o fătă;

де ꙗ = din;

ꙗтрачен și numai *трачен*;

reflexivul se distins de condiționalul să : *ксп се каде де сз-ас ȕіе*;

vocalizarea nasalei : *склатс*;

ас лнзандрс, dar *асн Исправз*;

сзннн фіе, să nu se despartă ore : *сз-ннн* и *фіе*, adecă «să-î fie lui»?

знестрк;

metatesa : *пркнтс* = pentru;

совс = soră.

Pe basa celor de mai sus, *sub spe rati*, transcripțiunea curat fonetică consecinte ar fi :

nōi bōiari ce nie au fōstu luatū prie răvașelle domnēști, prie nume Tudoru logofetu ot Vlādeni și Voico logofetu ot Cottiești și Simion pitaru ot Rativoești, însă nie au fōstu luatū Prieda fec'ōrulu Oāncei dvornicu ot Mihāești și egumānulu de in mănāstirē ot Virāșu și Stiepanu logofetu ot Țigānești, de să cātāmu prientu rāndulu unnuli Țiganu annume Calc'ulu fec'ōrulu Opriēeti luli Ispravā, alu cuti au fōstu și cuti se cade de

să-lu țile; deci nōi acești trei bōiari, nōi amu ublatu prīe urma acestui Țiganu, și nōi așa amu aflatu cu alte nōastrie suflete, cumu acestu Țiganu ce iastie mai susu scrisu au fōstu de mōșie alu jupāneasei Annăci, jupāneasa Condreei logofetu; intr'aceia jupāneasa Ancă n'au faptu coconli cu Codré logofetu, ce au lnatu prīe o sōru a Codréei prīe nume Marinnă de și o au faptu fec'ōru și i-au datu acestu Țiganu ce iastie mai susu ȡisu Opré Ispravă, tatălu Calc'ululi; și încă cādu o - u mārītat, ș'altă multă ziestrie i-au datu, iară tr'aceia cādu au fōstu în zilele lu Alixandru vodă celu bătrānu tatălu Mihnéeli vodă, Marinnă au faptu tocmelă cu Oānce dvornicu tatălu Prīedēi de i-au vāndutu prīe acelu Țiganu Opré Ispravă tatălu Calc'ululi, și au fōstu de atunce până acumu acelu Țiganu și cu fec'ōri tōtu alu Oāncēi dvornicu, și după mōrtea Oāncēi dvornicu ēră l'au ținutu Prīeda fec'ōru-lui; iară cādu au fōstu acumu, iară se au apucatu acești bōiari ce sāntu mai susu ȡiși, și cu egumānulu, de acestu Țiganu Calc'ulu fec'ōrulu Oprēi de să-lu iă, iară apōi nīe au fōstu lnatu prīe nōi prīe răvașie domnīești de să aflāmu de rāndulu acestui Țiganu, deci nōi ilu dāmu cu alte nōastrie suflete să fie și să-lu țile Prīeda fec'ōrulu Oāncēi dvornicu, cumu l'au cūpārātu să-lī i fie și mōșie; nōi așa amu aflatu cu alte nōastrie suflete și mārīrisimu, și dāmu să-lu țile cenīe l'au și cūpārātu.

VII.

O SUBSCRIERE DOMNĂSCĂ

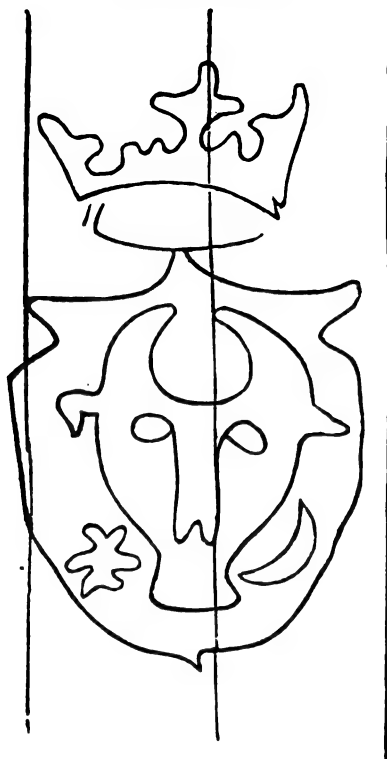
PETRU-VODĂ MIRCEA, Iași, 1583, AUGUST 4.

Documentul întreg, aflător în Archivele Statului între ale mănăstirii Sf. Sava din Iași No. CLXXVIII, s'a reprodus de-mult, atât textul slavice precum și o traducere in-extenso, în a mea *Arhivă Istorică a României*, t. I, part. I (1865), p. 127.

Petru-vodă Mircea, atunci Domn al Moldovei, dându-și titlul de «*госпо́даръ зе́мли Мѡлаволахи́и*», dăruiesce mănăstirii Sf. Sava de lângă Ierusalim «un loc unde să-și facă o biserică», pe care loc erau deja «nesce case zidite de către domnia noastră în tirgul Iașilor, pe locul ce 'l cumpărasem domnia mea drept 7000 aspri «banî gata domnesci (*пикѣи готови господарскихъ*) dela nevasta lui «Borcea dela Iași, numită în călugăria Macrina, și dela fiă-sa «nevasta lui Corpaciū...»

Publicat altă dată de către mine numai cu scop istoric, actul a ramas totuși pînă acum inedit sub raportul paleografic, care este de astă dată tocmai cel mai important.

Mare de 33 centimetri în lungime și 22 în lățime, originalul e scris pe o hârtie gălbuiă foarte grosolană, al cărei semn de fabrică — puțin elegant, dar foarte clar — reprezintă *armele Moldovei* în următorul mod :

Față cu acest semn moldovenesc de fabrică, ar pute cineva să conchidă, din pré-multă modestiă, cumcă hărtia în cestiune nu se confecționă tocmai în Moldova, ci unde-va în străinătate pentru Moldova; modestia însă n'ar fi aci la locul seü, căci :

1. Nu există în istoria generală a fabricațiunii de hărtiă din secolii XV—XVII nici un exemplu de o asemenea comandă en gros cu arme naționale;

2. Armele naționale se puneau atunci numai și numai pe hărtia fabricată la fața locului.

Așa, bună oră :

a) Semnul primei fabrice de hărtiă din Ungaria înfățișează «dupla cruce», adică armele Ungariei;

b) Semnul primei fabrice de hărtiă din Brașov — o «corónă», armele Brașovului, numit de aceia nemțesce *Kronstadt*;

Senul primei fabrice de hărtiă din Cluj (Klausenburg) — cele «trei turnuri», cari închipuiesc armele Clujului;

d) Semnul primei fabrici de hârtie din Sibiiu — «doă paloşuri încrucişate», armele Sibiului; şi aşa mai încolo.¹

Am luat într'adins exemple din vecina Transilvaniă şi din Ungaria.

Deci, graţie documentului de faţă, noi căpătăm o dovadă sigură, cumcă la 1583 exista deja în Moldova o fabrică de hârtie.

Ungurii n'au nici ei vre-o alt-fel de probă despre prima lor hârtie, pe care o constată numai crucea cea dublă ca semn de fabrică, pe când cronicile şi generalitatea fântinelor istorice păstrează în astă privinţă cea mai adincă tăcere.

Prima fabrică de hârtie în Ungaria este de pe la 1554;

Prima fabrică de hârtie în Transilvania este de pe la 1539;

Prima fabrică de hârtie în Moldova este de pe la 1583;

Iată, negreşit, un fapt foarte preţios pentru istoria industriei române.

Actul e scris întreg de mâna mitropolitului Teofan, certificându-se apoi jos : de către dînsul, de către episcopul Georgiu de Rădăuţi, de către marele logofet Stroici, de către al treilea logofet Andrei, şi în fine, mai sus la mijloc între toţi, de către însuşi Petru-vodă.

Aceste certificări, fie-care de câte doă şi mai multe linie, înfăţişându-ne cazul foarte rar de cinci specimene paleografice întrunite la un loc, le dăm aci, prin foto-tipia, în fac-simile de mărime naturală.

Sub-scrierea Domnăscă, de asupra cărei se află între hârtie, «plaqué entre deux», sigilul oval de inel, «ὁ δακτύλιος», cană reu întipărit, de vr'o 10-12 milimetri în diametru, este pentru noi partea cea mai interesantă, fiind în limba română.

Asupra primei linii verticale din prima literă : Π(ΣCΑM ΜΕΝΑ ΔΟΜΗΝΑ ΜΕΝΕ), principele în adevăr *pusese mâna*,² adică a tras cernela cu degetul în jos, şi apoi a prestat peste întreaga subscriere nesce

(¹) Kemény, *Die ältesten Papiermühlen*, în *Kurz, Magazin für Siebenbürgen*, t. I, (1844), p. 134 sqq.

(²) Despre diferite moduri, unele foarte ciudate, de «a pune mâna», cf. Guigue, *De l'origine de la signature*, Paris, 1863, passim.

năsip auriu, ale cărui urme s'au conservat pînă astăzi.—un elegant năsip de trei secolî!

Altămintea, deşi îşi mănija iscălitura—căci așa era obiceiul—și deşi scriea slovele ca și când n'ar fi știut carte. — căci și a-căta era datina Domnilor, cari credeau că o literă nu pōte fi majestōsă, dacă nu va fi mare-mare, — Petru-vodă Mircea se pare totuși a fi fost un principe destul de luminat.

Am văzut mai sus, că lui i se datoresce înființarea unei fabrice de hârtiă în Moldova.

Un contemporan dice despre dînsul că : «sciea turcesce și grecesce» și «stăta mult pe ómenii învățați, cu cari vorbea despre astronomiă». ¹

Numai slavonesc se vede că nu sciea, ceia-ce l'a și silit a subscrie românesc.

Ort-cum ar fi, din mii de documente cari au trecut prin mînele mele, crîiovul de față este d'o cam dată cel mai vechiu cu o subscriere romănescă a Domnului.

Într'un alt document, din 11 septembrie 1583. adică posterior numai cu o lună, scris tot de mîna mitropolitului Teofan, pe hârtiă din aceeași fabrică și aflător de asemenea între actele mîndurii Sf. Sava din Iași No. II, acest principe subscrie, éráși cu litere mari, în două linii strîmbe, numai : ΠΕΤΡΟΣ ΕΒΕΡΟΔΑ.

(¹) Δωρόθεος Μονεμβασίας. Βιβλίον ιστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξέχρους ιστορίας etc., Veneția, 1708, in-4, p. 455.—Despre edițiunile anteriore ale acestei cărți, vezi Σαθάς, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 222—4. — Cf. Hasdeu, *Din Moldova*, Iași, 1862, p. 21. și Dr. Barbu Constantinescu, *Petru cel Schiop*, în *Columna lui Traian*, 1871, No. 45.— Despre relațiunile lui Petru cel Schiop cu curtea din Roma, vezi o mulțime de documente în Thelner, *Vetera monumenta Poloniae*, t. 3 (1863), p. 5 sqq., unde este și subscrierea lui latînescă : «Petrus Princeps ac Dominus Moldaviae.»

Sten *Sam*
+ *Carib* *Lat*

Sten *Sam*
+ *Carib* *Lat*

Sten *Sam*

Sten *Sam*
+ *Carib* *Lat*

Sten *Sam*
+ *Carib* *Lat*

TRANSCRIPTIUNEA :

† ИИС ОУ МѢСѢХ ВЛѢТѢ 754 МѢСА АВ А (S'a scris în Iași în anul 7091. august 4).

† САМ ГОСПОДИНЪ ВЕЛѢА (Însuși Domnul a poruncit).

и аз Стрѣичъ логофетъ
свѣдѣтелъ и рѣка моя зде
(Și eu Stroici logofet mar-
tur, și mâna mea aici).

и аз Ядрѣю третѣи лого-
фетъ свѣдѣтелъ и рѣка моя
зде (Și eu A[n]dreiu al
treilea logofet martur, și
mâna mea aici).

Pus' am mena
domniia-mele.

ФЕОФАНЪ МИТРОПОЛИТЪ ЗЕМ-
ЛИ МОЛДАВСКОИ. СВЕДѢ-
ТЕЛСТЕСА ВЪ СЕМЪ, И ЕЩЕ
РѢКА (Teofan, mitropoli-
tul țerei moldovenesci,
mărturisește despre acesta,
și propria mână).

ГЕОРГИЕ ЕПИСКОПЪ РАДУ-
СКИНЪ, СВЕДѢТЕЛСТЕСА ВЪ СЕМЪ,
И ЕЩЕ РѢКА (Georgii, e-
piscopul de Rădăuți, mă-
rturisește despre acesta, și
propria mână).

NOTANDA :

МЕНА pentru МѢНА саи МѢНА;

ДОМНИА-МЕЛЕ = «domnié-mele», cu prima parte a compozițiunii nede-
clinată, nu este o eróre gramaticală, ci rezultatul analogiei, întocmai ca
în cazul oblic «dumné-lui» saи «domnia-lui» în loc de «domnié-lui»;

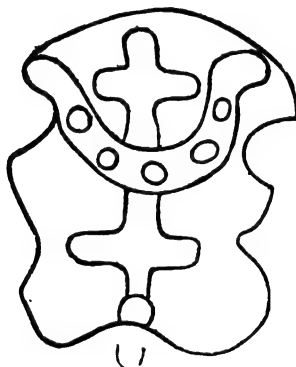
МЕЛЕ, nu МѢЛЕ.

VIII.
O S E N T I N Ț A

GHIORGHE LOGOFĂȚ, MOLDOVA (Bârlad ?), 1588, APRIL 15.

Originalul, dintre actele episcopiei Roman No. IV, aparține Arhivelor Statului.

E scris cu cernăla rădăciniă, pe hârtia grosă de o nuanță galbuiă afumată, lung de 29 1/2, lat de 20 centimetri în fôia, cu următorul semn de fabrică :

Literele, ceva mai mici de 2 milimetri la înălțime, cu distanța de aproape 1 centimetru între rînduri, sînt clare, separate una de alta, dar nu frumôse.

Logofătul Ghiorghe, care a scris actul, nu e cunoscut; boierul Bucium însă, dela care emană sentința, este un personagiū fôrte istoric.

Mare vornic al așa numitei țeri de jos, adică guvernator al districtelor meridionale ale Moldovei, cu reședința în Bârlad, el era un bun ostaș.

Sub anul 1580, pe când domnia Iancu Sasul în intervalul dintre cele două domniri ale lui Petru-vodă Mircea, cronica lui Urechea ne spune :

«Iancul-vodă, prindând de veste că Lăpușnenii s'a rădicat a-
«supra lui, îndată a trimis pre Bucium vornicul cel mare și pre
«Brut postelnicul cu oște împotriva acelora, și tămpinându-se
«oștile la Balota, s'a lovit de față, și dând răboiu vitejesce de
«îmbe părțile, aș perdut Lăpușnenii răboiul...»¹

La 1592, acusat de trădare, vornicul Bucium a fost omorât de cătră Aron-vodă, urmașul lui Petru-Mircea.

Ne-o spune tot cronica lui Ureche :

«... s'a rădicat Orheiienii și Sorocenii cu un Domnișor ce-i di-
«cea Ionasco, pre carele l'a fost ales dintre ei cap și i puseră
«nume Bogdan-vodă; érá Aron-vodă dacă a înțeles acésta, a dat
«scire țerei să se strîngă, și el fără zăbavă a eșit cu curtea și cu
«lefecii se; și mai 'nainte de ce a eșit din curte, a tăiat pre Bu-
«cium vornicul cel mare și pre Trotușen logofetul și pre Paos vor-
«nicul, dicînd că-i cu scirea lor...»²

Așa dară actul de față s'a scris cu patru ani înainte de tragica mórte a vornicului Bucium.

Numele lui de botez era Condrea : «пана Кондри Бѣгъма дворника
доанѣи земли», după cum îi dice un crîsov al lui Petru-vodă Mircea
din 29 martiu 1583.³

Vitézul Condrea Bucium sciea óre să scrie ?

Iată o cestiune fórte încurcată.

Sentința, pe care o publicăm mai la vale, i-a scris'o logofetul Ghiorghie, ér boierul nostru nici n'a sub-scriș'o măcar, ci s'a măr-ginit a întipări prin fum, în josul actului, o pecete de inel de formă ovală, lungă de 22, lată de 11 milimetri în diametru, în care abia se mai póte recunósce un fel de monogramă.

Atragem atențiunea asupra importanței juridice a acestui do-

(¹) *Letopiseșile Moldovei*, ed. Cogăln. I, t. 1, p. 201.

(²) *Ibid.*, t. 1, p. 206.

(³) Arhivele Statului, actele m-rii Galata, moșia Petricaniș pe Topolița.

cument, care ne dă — am puté dice — o pagină întrégă din *Obiceiul pămîntului*, «le droit coutumier» al Românilor.

1. † Это а^с вѣч^м вѣ^а дво^р не^к долнеи змле дѣта^м ка^ртѣ^м мѣ^а чѣ^с то^р
2. ѡ мене анѣме некорѣ ши ѡефа^н дѣ^н сѣтѣ^н мѣ^р ѡеѡе дѣ пре
3. красна спре ачѣѣ ка съ фѣ^е тѣре ши пѣтѣ^р нечѣ а цинѣ^а па^р
4. тѣ^а дѣ ѡченѣ дѣ аколѣ^а а лѣ иѡна^ш ко вѣбо^к непотѣ^а попѣн
5. лѣ мѣ^р гѣ^н пѣ^н трѣ^н кѣ^а а^с ѡчѣ^с ѣ^н ѡ^м дѣ^а мѣ^ри^т ши ѣ^а плѣ^те^т капѣ^а
6. некорѣ ши ѡефа^н дѣла мене ѣ^р иѡна^ш ко вѣбо^к на^а авѣ^т кѣ^а чѣ^а плѣ^т
7. ти капѣ^а, чѣ^а фѣ^сѣтѣ^н ѣ^н съ сѣ ѡѣ^е кѣ^а ми^а дѣ^т вѣ^нѣи^а не (sic)
8. неменеѣ дѣ^н рѣдѣѣ лѣи съ на^нѣ^а трѣ^нѣ^а а цинѣ^а па^ртѣ^а лѣи
9. дѣ ѡченѣ пѣ^н трѣ^н кѣ^а фѣ^ст^а фѣ^аѣѣ лѣи ма^рко ши пѣ^трѣ^а
10. дѣ фѣ^аѣ на^нтѣ^а мѣ^а ши на^а авѣ^т пѣ^тѣ^рѣ съ и плѣ^тѣ^с
11. скѣ (sic) капѣ^а пѣ^н трѣ^н ачѣѣ ѣ^м фѣ^кѣ^т ши нѣи ачѣ^стѣ^а скри
12. соаре а нѣ^ст^а рѣ^а кѣ^а съ цѣ^е ачѣ^а моѡѣ^е па^ртѣ^а лѣ^а вѣбо^к ѣ^н вѣ^н
13. плѣ^е, ѣ^р дѣ сѣ^а вѣ^а фѣ^ала чѣнеѣ^а дѣ^н рѣдѣѣ лѣи съ анѣ^а а дѣ^рѣ^а
14. ачѣ^и. вѣ^н. ѣи^а ши трѣ^н гѣ^а ѣне дѣ чѣѣѣ^а лѣи не^кѣ^р
15. ши лѣ ѡефа^н ѣ^р дѣ нѣ^а сѣ^а вѣ^а фѣ^ала неменеѣ дѣ^н рѣдѣѣ лѣи
16. съ лѣ плѣ^тѣ^сскѣ^а чѣ^а а^с дѣ^т ѣ^р иѣи съ цѣ^е ачѣ^а ѡченѣ ши
17. фѣ^чѣѣ^риѣ^а лѣ^н вѣ^чѣ^а аѣ^ст^а скриѣ^а ши мѣ^ртѣ^сриѣ^с кѣ^а кѣ^а ачѣ^а
18. сѣ^а скрисѣ^аре а мѣ^а съ сѣ^а ѡѣ^е—ши а^м скри^с ѣ^а гѣ^нѣ^агѣ^е
19. лѣ^нѣ^афѣ^тѣ^а кѣ^а мѣ^анѣ^а мѣ^а ачѣ^стѣ^а скрисѣ^аре съ сѣ^а ѡѣ^е—
20. ѣ^а ѣ^с вѣ^лѣ^т ѣ^сѣ^а апри^а ѣ^н

TRANSCRIPTIUNE A:

+ **Сто аз (iată eu) Вуѣмъ велъ дворникъ доленъ земле** (marele vornic al țerei de jos) **dat'am carté mé acelor omene anume Necoră și**

Ștefan den satu den Murgește de pre Crasna, spre acela ca să fie tare și putérnece a ținé parté de ocenă de acolé a lu Ionașco Búbob nepotul popei lu Murgu, pentru căci au uces un om de au murit și i-au plătet capul Necoră și Ștefan dela mene, iar Ionașco Búbob n'au avut cu ce plăti capul, ce au fugetu; însă să se știe că mi-u dat 12 boi, iar nemenele den rudele lui să n'aibă trébă a ține parté lui de ocenă, pentru că au fost frație lui, Marco și Petré, de față naintă mé și n'au avut putére să-i plătescă capul, pentru acela i-am făcut și noi acestă scrisoare a nostră ca să ție ace moșie parté lu Boboc în bună pace, iar de se va afla cene-va den rudele lui, să aibă a daré acei 12 boi și trei galbene de cobote lui Necoră și lu Ștefan; iar de nu se va afla nemenele den rudele lui să le plătescă ce au dat, iar iei să ție acé ocenă și fecorie lor în véce; aiașta scriu și mărturisescu cu acestă scrisoare a mé să se știe. — și am scris eu Ghiorghie logofătul cu mână mé acestă scrisoare să se știe. X ІАСЬ БЬ ЛЕТ (în Iași la anul) 7096 (1588) apriie 15.

NOTANDA :

ь tot-d'a-una =ă;

finalul *u* întreg : *cars. фсѣрс* ;

ε în loc de finalul *i* întreg : *wмене, Мспреце, таре шн нстрѣчене, фразіе, гаакене, пн екче*;

medialul *ε* = *i* : *сѣс, фсѣрс, пльтет, ме ie, чене-с а*;

ε pentru *ѣ* : *ачестѣ* = «acéstă» ;

diferențierea : *ачестѣ* și *ацстѣ*;

confusiunea între *ε* și *ѣ* : *а цѣк* și *а цѣе*, *аѣк* și *аѣе*;

Бзѣк, dar și *Бзѣк*;

infinitivul întreg : *а дѣк*, pe lingă cel scurtat : *а цѣк*;

oa în *скрисоре*, dar numai *o* în *нострѣ, wмене*;

contractiunea *ми-с дат* = «mi-aŭ dat»;

ачен', cu finalul *n* accentat;

скрию = scriu;

dativo-genitivul : AS ІІІІІІІІІІ, AS MSprg, AS Бокор, AS ІІІІІІІІ, dar și ASИ Некорь;

НЕН = «ei» (*illi*);

reflexivul *se* distins de condiționalul *să* : съ се иііі, де се ба афла, съ-и павт'ескь...;

duplul въ în павт'ескь, alături cu simplul în павт'ескь, fiind unic și la finea cuvintului, trebui considerat ca rezultând numai din uitare;

prepozițiunea repetată : ден сатс ден MSprg;e;

desința casuală repetată : неботса по пен ас MSprg;

a ucide în sens numai de «a lovi» : AS съес си ум де ас MSprg, încât a putut *ucide* și fără ca să móră;

numi personale : Бсчсм, MSprg, Бокор, Некорь;

numele local de riulet : Красна (=slavicul красна «roșie»);

termin juridic : фечорне = «averea ce trece la feciori», prin analogia cu мошине = «averea ce vine dela moș», și cu учень (slav. учьина dela втьчь «tată») = «averea ce vine dela părinți»;

expresiunea juridică : (ban) де чокоте = «indemnizare pentru alergătură», literalmente «pentru rumperea cismelor»;

чокоте, pînă astă-zi la Moldoveni în sens de «cisme», ardelenesce чикоте «ein grosser sächsischer Stiefel»¹, de aceeași origine cu rusul чеботъ «cismă», rutenul czobit, litvanul czebatas, toate — prin comerțul pontic al Venetianilor și Genovesilor în vécul de mijloc — din italianul ciabatta = franc. *sabat* și *savatte*, span. *zapato* și *zabata* etc.²;

чокоте, în sens juridic de «indemnizare pentru alergătură», își are părechia în *calceradigum*, *calciarium* sau *calzatum*, literalmente «pentru cisme», în dreptul costumar occidental din vécul de mijloc, precum bună-óră într'un act episcopal neapolitan din secolul IX : «et nullum impedi-

(¹) *Lexicon Budanum*, p. 117.

(²) Despre aceste diferite forme veđi : **Mahn**, *Etymologische Untersuchungen*, Berlin, 1855, p. 16; — **Matzenauer**, *Cizi slova ve slovanskyh r'ěčech*, Brno, 1870, p. 24; — **Golembiowski**, *Ubiory w Polsce*, Warszawa, 1830, p. 132, 141; — **Monlau**, *Diccionario etimológico de la lengua castellana*, Madrid, 1856, p. 468; — **Diez**, *Etymologisches Wörterbuch*, ed. 2, t. 1, p. 125; — **Scheler**, *Dictionnaire d'étymologie française*, Paris, 1873, p. 405, 410; — **Littre** etc.

«mentum nos aut posterī nostri eis facere praesumamus, aut *aliquod cal-
ciarium aut proemium quaerere...*»¹, ér franțusesce *chausses* într'un act
din anul 1403 : «comme le prévost de Bar-sur-Aube eust fait adjourner
«pardevant lui tous les habitans de Putevillé... à laquelle journée il dit
«ausdiz habitans qu'il venoit querir ses chausses...»², de unde—póte—
și idiotismul frances «à propos de bottes», cu accepțiunea primitivă de :
«a vorbi fel de fel de lucruri numai pentru a căpăta ce-va»;

cas juridic : Buboc din satul Murgesei omórá pe un om; pentru acésta
trebuia una din doá : orí să fie descapitat, orí «să 'și plătescă capul», a-
decă să dea judecătorului, marelui vornic al țerei, o amendă de rescumpă-
rare, anume «12 boi»; neputënd plăti, Buboc fuge; fugënd el, averea'l,
orí-cătă va fi, se va da aceluia ce 'l va înlocui la plata amendei; judecă-
torul chiamă dară de 'ntăiū pe frații vinovatului : Marco și Petrea, cari
însă «n'aū avut putere să-i plătescă capul»; atunci se presintă din același
sat ómení de alt nóm, Necoră și Ștefan, plătesc amenda în cestiune și ca-
petă ast-fel «partea de ocenă» a lui Buboc; asupra acestei averi rămâne
totuși rudelor vinovatului dreptul de a o relua, întorcënd lui Necoră și
lui Ștefan cei 12 boi, ér pe de asupra mai dându-le, ca indemnizare pen-
tru ostenelele lor : ТРЕН ГАНЕНЕ ДЕ ЧОКОТЕ.

(¹) Du Cange, *Gloss. mediae Latinitatis*, ed. Henschel-Didot, t. 2, p. 27.

(²) Ibid., p. 26.

IX.
ISTORIA UNUI PROCES

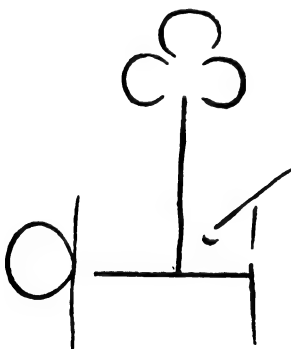
TIRGUL-JIU, 1591, OCTOMBRE 13.

Originalul în Archivele Statului : actele Bistriței de peste Olt
No. XXXI.

S'a transcris și în Condica cea veche a acestei mănăstiri din
1795 , la fôia 678 , fôrte caligrafic, dar fôrte necorect, după obi-
ceiul cel constatat deja mai sus al lui Dionisie Ecclesiarcul.

Ce-va mai bine s'a copiat în Condica cea nouă, t. 2.

Originalul e scris cu cernelă rădăciniă, în șiruri îndesate (5 pînă
la 6 milimetri între rînduri), cu litere cam de 2 milimetri , pe-
legate (afară de *rp* unit în monogramă verticală), pe hărtiă grósă
aspră, fôrte gălbuiă, lungă de peste 30, lată de peste 20 centime-
tri în fôia , avënd următorul semn de fabrică , întru cât se pôte
distinge :

Litera pentru sonul *ă* este scrisă astfel, încât e greū a decide,
dacă ar fi *z* sau *u*.

Acest act se află în cea mai strînsă legătură cu un ordin, scris

tot românească, dela «Папъ ѿспѣеа ханъ ꙗкоуша Кривошея». din același an, pe același fel de hârtiă, cu aceeași cernelă și chiar de aceeași mână, pe carel vom publica în Răvașele Banilor Craiovei.

Pe același fel de hârtiă, și aprópe în aceleași condițiuni paleografice, dar de o altă mână, este scris testamentul eroului actului nostru, «Moldoveńul de în Scoarța», cu trei-deci de ani în urmă, în decembrie 1621, aflător sub același număr între documentele mănăstirii Bistrița.

Mat pe scurt, autenticitatea documentului, întru cât privește epoca de redacțiune, e necontestabilă.

Sub raportul sintactic, el este un admirabil specimen de narrațiune juridică *terănescă*, în care o desfășurare firescă a faptelor se unesc cu multă energie.

În josul actului, numai sub numele lui «Dumitru párcálab» — dic numele, ér nu iscálitură, căci nici unul dintre judecători n'a subscris cu propria sa mână — figuréză o pecete întipărită cu fum. rotundă, de 14 milimetri în diametru, represintând o figură și o legendă nedescifrabilă; cei-l'alți toți s'au mărginit fie-care a întinge vârful degetului în cernelă și a lipi apoi câte o pětă sub numele respectiv, afară de unul singur, «Togan», care n'a făcut nici măcar atăta.

1. † сѣ^с ѿѣ^с кѣ^м а^с мѣ^р сѣ^р мо^л доу^лкнѣ^л де ꙗ^р скоу^рца, де пре с^н кѣ^с
стѣ^ни^л хан^н тѣ^л ас^н дѣ^ми^тр^с пѣ^ркѣ^с
2. аавѣ^н де ꙗ^р тѣ^ргѣ^л жѣ^люас^н, жѣ^люасѣ^с мо^л доу^лкнѣ^л, кѣ^м е^л а-
жѣ^люасѣ^с вѣ^р мѣ^р де а^н сѣ^л ш^н де нево^е,
3. е^л сѣ^с дѣ^с ꙗ^р кѣ^троу^л ас^н пѣ^ртѣ^с, пѣ^ртѣ^с храницѣ^л ас^н, м^р ачѣ^ст^л ѿ^м
че скрѣ^л ма^н сѣ^с стѣ^ни^л, е^л сѣ^с
4. скѣ^лт^л де а^с ꙗ^ртра^л ꙗ^р моу^лша мо^л доу^лкнѣ^лас^н, неавѣ^лж^л е^л ни^ч ѿ^м
тѣ^р бѣ^с кѣ^с ача моу^лше, чи нѣ^лма^н зѣ^лкѣ^с

5. н^аз, кз ла⁸ лзестра^т сокрвсзз фрателе л⁸нгзл^и, л^р дака аз ре-
ни^т мо^адов^енз^а де оу^и де аз ф^вст^т,
6. е^а ша⁸ гзсит мош^иа лпресра^т ш^и ара^т ш^и коси^т, де стзни^а, де^ч
мо^адов^енз^а а⁸ апска^т взрт^вс
7. пре стзни^а, л че ки^п ла⁸ лтра^т л мош^ие, ш^и а⁸ мерсз де фа^ц
амз^и дои^и нан^и т^е аче^с т^и боар^и
8. че ла^с те ма^и с^с скри^с д^ими^т р⁸ пзркзлабз^а, де а⁸ стзтз^т де фа^ц,
де^ч лтра^ат ки^п на⁸ ц^ис^т стзни^а
9. к⁸м ва ма^и з^ич на^инт^е ж^идекзц^ие^и, чи а⁸ з^ис кз ла⁸ лзе^стра^т
к⁸ ача мош^ие л⁸г⁸а к⁸ фратесз⁸,
10. де^ч а⁸ трими^с де а⁸ вени^т ш^и л⁸г⁸а де фа^ц, на^инт^е л⁸и д^ими-
т⁸ р⁸ пзркзлабз^а, ш^и с^ес мзрт^ирис^и (sic) -
11. л⁸нгз^а нан^и т^е ж^идекзц^ие^и, к⁸м на⁸взга^т ни^ч е^а ни^ч фратесзз,
пре стзни^а л мош^иа мо^адо
12. в^ензл^и, чи фзрз л⁸крз а⁸ лтра^т ел лтрача мош^ие, л⁸рз мо^адо-
в^енз^а с^ес мзрт^ирис^и л^ина^инт^е аче
13. л⁸и боар^и, кз ни^ч ла⁸ в⁸зга^т е^а лтрача мош^ие ни^ч фратесзз, ни^ч
а⁸ ав⁸т^и ни^ч аме^стекз
14. кзт⁸рз, к⁸ мош^иа мо^адов^ензл^и, ни^ч а⁸ ф^вст^т ф⁸на ш^и к⁸ е^а ни^ч
ни^ими^к, де^ч а⁸ р⁸зма^с стзни^а
15. де ж^идека^т де на^инт^е пзркзлабзл^и, ш^и а д^испрзз^иче ме^иц^иаш^и,
ш^и д^иена^инт^е ж^идецзл^и,
16. к⁸ в^и, пзргар^и, к⁸м с^иц^ие мо^адов^енз^а мош^иа к⁸ в⁸нз па^ч де а-
к⁸м л^ина^инте, кз ла^сте
17. а л⁸и мош^ие мзрт^ирис^и, л⁸кз а⁸ ф^вст^т ат⁸н^ич^и м⁸ц^и ме^иц^иаш^и в⁸ни
де пре л пре ж^ире,

18. ДЕ Ꙗ КОЛИЕА Ш КО КА, Ш ДЕ Ꙗ СЗ ЧЕ^А КА БРѢ, ДЕ КОПЗЧОА^С ДРЗГА^Н
 КС ФІЮСЗ⁸ ПЗ Т^{Р8}, Ш^Н СТЗН
19. ЧЮЛѢ ДЕ АКОЛѢ, Ш^Н ПИТѢ \bar{w} СКОЛРЦА, БИИТИ^А \bar{w} ТА^М, \bar{w} ПРІА^Н А^А
 МОГЗ^Н \bar{w} ТА^М, ДА^Н
20. ЧЮРѢ, \bar{w} ТА^М, И ДРЗГА^Н КС ФІЮСЗ⁸ А^РКА \bar{w} ТА^М, ВЗДИСЛА^В, И ТОГА^Н,
 ШИ ПЕН^Т Р8
21. КРЕДІ^НЦА П8С8НѢМ МА (sic) ЖОС Ꙗ АНК ДЕ ПЕЧЕЦІ ШИ ДѢЦЕТЕЛЕ—
 М'ЦА, \bar{w} ^Х, АНН, ГІ. В^АЗ ІЗ^Р
 (puneri de deget) (L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA :

† să se știe cum au mersă Moldovénul de în Scoarța, de pre un^ă cu Stăni^ă nainté lui Dumitru părcălabului de în târgul Jifului, jăluindu-se Moldovénul, cum el aju[n]gându-l vréme de lipsă și de nevoie, el séu dus încătroo au putut. pentru hranișté lui, iar acest om ce scrie mai sus Stăni^ă, el séu sculat de au intrat în moșia Moldovénului, neavândă el nic' o trébă cu ac'a moșie, ci numai zicândă că l'au înzestrat socru-său fratele Lungului; iar dacă au venit Moldovénul de unde au fost. el ș'au găsit moșia împresurată și arată și cosită de Stăni^ă, dec' Moldovénul au apucat vartos pre Stăni^ă : în ce chip i-au intrat în moșie ? și au mersă de față amândoi nainté acestui boiari[n] ce iaste mai sus scris Dumitru părcălabul, de au stătu de față; dec' într'a/t chip n'au știut Stăni^ă cum va mai zic^o nainté judecăției, ci au zis că l'au înzestrat cu ac'a moșie Lungul cu frate-seu; dec' au trimis de au venit și Lungul de față naintea lui Dumitru părcălabul, și séu mărtirisit Lungul nainté judecăției, cum n'au băgat nic' el nic' frate-său pre Stăni^ă în moșia Moldovénului, ci fără lucru au intrat el într'ac'a moșie, iară Moldovénul séu mărturisit înainté acelu boiarin, că nic' l'au băgat el într'ac'a moșie, nic' frate-său, nic' au avut ei nic' o amestecătură cu moșia Moldovénului, nic' au fost funași cu el nic' nimic, dec' au rămas Stăni^ă de judecată de nainté păr-

calabului și a doi-spră-zăce megifași, și de năintă județului cu 12
părgari, cum să-ș ție Moldovenul moșia cu bună pac^e de acum
înainte, că iaste a lui moșie mărturisit^ă; încă au fost atunci mulți
megifași buni de pre în pre jure : de în Colibași Coica, și de în Săteel
Cambré, de Copăcoas^ă Drăgan cu fiu-său Pătru, și Pité wt (dela)
Scearta, Vinti^ă wt там (tot de acolo), Oprîan al Mogăi wt там,
Dan Ciuré wt там, и (și) Drăgan cu fiu-său Arca wt там, и Vădi-
lar, и Togan, și pentru credința pusă-ném ma jos în loc de peceti
și degetele — мѣца въ дни (luna octobrie în zile) 13, кѣтъ (anul)
7100 (1591).

NOTANDA :

ultima consună fiind pretutindenî aruncată d'asupra rîndului, finalul
a nu se pôte constata;

finalul i tot-d'a-una întreg : атснѣ мѣцаѣ мѣрѣмѣи кѣм...

reflexivul se distins de condiționalul sã : жхашуах-се, кѣх (=се ах)
ах, кѣх (=се ах) кѣхат, даг сѣ-ин ѣе, сѣ се ѣе...

кѣм pentru кѣ : сѣ се ѣе кѣм..., жхашуах-се кѣм..., кѣх мѣрѣмѣи
кѣм...

pretutindenî ае ȣ =din;

ае пре сѣх кѣ...

ае пре ȣ пре жѣре;

lungul a în кѣтрѣ =cãtrѣ;

ака =ital. *dacchê* : ака ах кѣмт...

ѣмѣмѣ;

ах ахсат кѣтрѣ пре...

construcțiunea sintactică : ȣтр'аат кѣм и'ах ѣмѣт кѣм ба мах зѣме...

de 2 ori genitivo-dativul жѣкѣкѣи = жѣкѣкѣи + еи;

genitivo-dativul : Морѣи;

ѣпа ахѣс, în sens de : «pe nedrept»;

distribuite cu mult bun simț;

cuvinte accentale : л'н҃г҃л҃шн, ач'а, н'аѢ, л'крѢ, б'ни, ꙗ пре ж'ре...;

мзртирисит, dar și **мзрт8рисит**;

expresiunea juridică : фснанин = proprietari, ale cărora *funi* de pământ
se învecinată:

ФОНЕ (cf. mai jos textul sub No. XI), de unde фонаш, este o măsură
agricolă, pe care o definește crisoval lui Alexandru-vodă Mircea din
25 aprilie 1572, conservat în Archivele Statului (Episcopia Buzeu
No. LXXXVI), unde se dice : «ша по. вѣ. тежени», adică «funea are
12 stinjenî», mai adăugându-se că o proprietate se măsură cu funi numai
în lătime : «ѡ широкѡ»;¹

judcata : де наинт'к пэркэлаелаш (cap districtual) ши а дин-спрэ-з'ке
мефаш (proprietari rurali) ши де наинт'к ждецелаш (cap municipal) кс
12 пэрап (proprietari urbani);

пѢРКАЛАБ = ung. *porkoláb* (germ. *Burggraff*), МЕПІТАШ = ung. *megyés*
din *megye* (slav. МЕПДА), ПѢРГАР = ung. *polgár* (germ. *Bürger*), ПѢДЕЦ =
un compromis de etimologieă populară între slav. СЪДЬЦЬ (serb. СЪДАЦ) și
românul ПѢДЕК (lat. *judico*).

(¹) Despre o măsură agricolă analogă, foarte veche în Occident, cf. *Du Cange, Gloss. med. Lat. verbo funis*; — *Fejér, Cod. diplomat. Hungariae*, t. 3, vol. I, p. 159; — *Zawacki, Flosculi legum Poloniae*, Cracoviae, 1619, p. 84—5, etc.

X. ZAPIS DE VÎNDARE

NENITEL VÂNDARE. PĂȘTELEA DEBOUTA, CIRCA 1595.

Originalul în Arhivele Statului: mănăstirea Golgota sau Gorgota No. 11.

S'a transcrie destul de corect în Codica acestei mănăstiri, făcută de Comisiunea Documentală la 1854. in-fol. pag. 60.

Scriptura e cursivă, de o mână bine exercitată, dar nerăbdătoare, de unde se explică, de exemplu, că în loc de *szwtskax* pune *szwtskax*, or în *szwtskax* ar fi trebuit să scrie *szwtskax*, de unde se vede că scriitorul a scris din grabă *szwtskax* de prisos de a scrie, pe care apoi l'a șters.

Lettera *w* se apropie puțin de *x*, după cum am observat-o, între altele, și în documentul precedent.

Harta, nu numai gravă în comparație cu cea obișnuită pe atunci, și relativmente destul de bună, lungă de 31. lată de peste 91 centimetri, nu prezintă nici un semn de fabrică, care se afla, poate, pe tota coțlășoara.

Datul aproximativ al documentului se restabilește grație următorului dat: notarii care l'au scris sunt :

Un colorat minit, care figurează pe acest sigil : *Grice și Eap-
ca*, ultimul este al notariului «Bartolomeu de la Mănești»,
notarul notului din 1595, de care se vede că este al fratelui său Stroe,

de asemenea postelnic, ambii menționați împreună într'un crisov dela Mihnea-vodă din 23 maiu 1590: «*коѣрнини господствами Барбѣа и Строе ѿ Мзнесеи*» (boierii domniei mele Barbul și Stroe dela Mănesci), conservat tot între documentele mănăstirii Golgota No. I.

Frații Barbul și Stroe au fost fiți ai lui Dragomir vistier din timpul lui Vintilă-vodă: «*родители им жєпан Драгомѣр вѣст... ещєж ѿ при дни Бєнтѣа воевода*», după expresiunea acelui-ași crisov.

Mai pe scurt, actul de mai jos nu pòte fi cu mult posterior anului 1590.

Sub raportul eraldic, vulturul cel quasi-imperial din sigil ar fi important la cas de a se puté urmări mai sus genealogia fraților Barbul și Stroe, care însă, de o cam dată, se opresc la părintele lor vistierul Dragomir, mai știindu-se pe d'asupra numai dóră atâtă că acest din urmă avea și el un frate «Tudor mare-logofet», amîndoi aduși ca membri ai Divanului într'un crisov dela Petrașco-vodă cel Bun din 1555,¹ adecă :

NN
Tudor vel-logofet (1555) Dragomir vel-vistier
Barbul postelnic (1590) Stroe postelnic

1. †⁸ е⁸ ба^ρвс^Λ по^{CT} де ꙗ мзне^Щ скрѣс ши мз^ρтѣрсе^С кѣ. кѣ че^{CT} за-
пи^С а^Λ мѣс
2. кѣ^М тоатѣ па^ρтѣ мѣ де вчинѣ де ꙗ^Н тѣ^ρвѣчѣни. ꙗ^Н сѣ
3. а патра па^ρте а мѣ. е⁸ в а^М вѣ^Н ас^Т. жєпанѣаши сто^Нкѣи
4. ло^Гфѣтѣ^Λ тѣрѣчѣнѣ^Λ. дєрє^{ПТ}. кє. де га^Λ бєни
5. ка сѣ фѣ ас^М нѣаши мошне кѣ пачє. де ниминѣ. ну^Ч
6. в бѣнтѣ^Н тѣа^Λ (*sic*) сѣ^Н аѣвѣ. скрѣса^М е⁸ нѣ^Н чю^Λ во^ρни^К ѿ мз-
не^Щи
7. кѣ мѣна мѣ. мѣ^С ца априлѣ і дни
8. мз^ρтѣрѣи сѣши пѣ мѣн^Λ е

(¹) *Condica MS. Golgotci*, pag. 57.

9. $\text{CTEHA}^H \text{AW}^F$. $\text{WHH Kp}\mathfrak{X} \text{T}^K \text{AW}^F$:

10. $\text{WHH Hpe}\phi\mathfrak{S}^A \text{no}^{\text{CT}}$. $\text{WHH H\AA IE no}^{\text{CT}}$
(L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA:

† eu Barbul postelnic de în Mănești scriu și mărturisesc cu cea^t zăpis al meu, cum toată parte^t me de ocină de în Tarbăceni, însă a patra parte a me, eu o am vândut jupânului Stoicăi logofătul Tărăcénul derept 25 de galbeni, ca să fie dumné-lui moșie cu pace, de nimené nică o băntăntuia/^t să n'aibă: scris-am eu Nénciul vor-nic wr (dela) Mănești cu mâna mé, m'ua (luna) aprilie 10 ann (dile). Mărturii să-și pue măn/e(?): Stepan logofet și Crăsté logofet și Șteful postelnic și Ilie postelnic.

NOTANDA:

de \mathfrak{A} = din;

mies;

ксм pentru кз: $\text{мзрѣсписекс ксм тоатх партк...}$

rangul pus între numele de botez și numele de familie: $\text{Стонкхн ав-гофхтса Тарххкхна}$, literalmente — ca construcțiune sintactică: « $\tau\phi$ Stoica ó scriba ó de Taracenis»;

дерепт;

ка ца фіе $\text{дсманк-ашн мошне кс паче}$;

схнтхнтсмах = «bântuélă», eróre grafică?

мхн^A e, cum óre să se citéscă? мхнсае sau мхнеме ori мхнмле ?

finalul \mathfrak{u} întreg: мзрѣсписекс ;

finalul i întreg pretutîndeni, chiar în ca-whh nse ;

diferențierea numilor personale: Стонкх , Степан și $\text{Hpe}\phi\mathfrak{S}^A$, toto = «Stephanus».

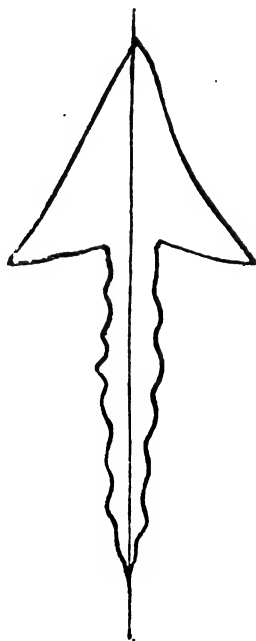
XI.
ZAPIS DE VÎNDARE.

GLODENI (DISTR. PRAHOVA), 1596.

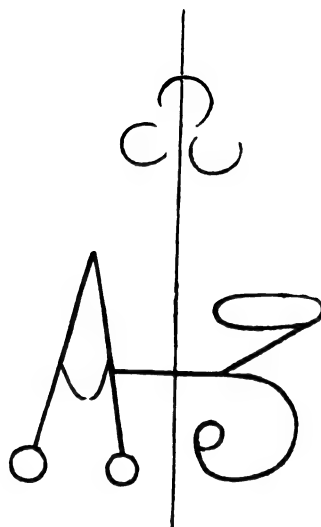
Originalul în Archivele Statului : mănăstirea Slobodia-lui-E-nache No. XV.

În Condica cea veche a acestei mănăstiri, compilată pe la finea secolului trecut de către un Chiriță Gheorghie, «ДАСКАЛА СЛОБЕНСК АА ШКОЛАЕИ ДОМНЕЦКІИ ѿ СФЕТЕ ГЕОРГІЕ БЕКУ», el s'a copiat bine-reu la fôia 357 verso.

Este scris pe hârtiă subțire, proustă, de nuanță gălbuiă închisă, fôia fiind lungă de 30, lată de 21 centimetri, cu următorul semn de fabrică pe fôia II la mijloc :

er pe f6ia I, jos, la margine :

Literele, de vr'o 3 milimetri la nălțime, cu distanța de vr'o 4 milimetri între rinduri, sînt grăbite, uricîoase, nelămurite, mai sémă z și k, cari cu anevoe se pot distinge una de alta.

Sub primele trei numi din quasi-iscăliturile, scrise t6te de ceiași mână, sînt pete de cernelă dela punerea degetelor.

Prin localitate, și chiar prin pers6nele în joc, acest document stă într'o intimă legătură cu cel publicat mai departe s No. XII.

1. † аде^к е⁸ ми^хнѣ кѣ фратемне⁸ драго^н шї кѣ непотѣ^а
2. мие⁸ радѣ^а фїчорѣ^а лѣ^н їу^н ѿ гладѣнѣ^а дата^м за
3. писѣ^а нѣ^стрѣ^а ѿ мѣнѣ^а лѣ^н а^р бана^ш нѣ^нпотѣ^а бѣ
4. рѣскѣ^а лѣ^н кѣ^м сѣ сѣ шїе кѣ а^м вѣ^н дѣ^т моши
5. а. дѣ ѿ гладѣнї пѣ^рцїе нѣ^стрѣ^а кѣте сѣ
6. ва адеѣ дѣ^н баїїна дѣла моши ноїри
7. шї ѿ ама^н вѣ^н дѣ^т лѣ^н а^р бана^ш дѣ ѿ фѣнѣ^н нѣ^н
8. па^ртѣ^а лѣ^н кѣтѣ сѣ ва адеѣ кѣ нѣ^а лѣ^с фѣ^стрѣ^н шї

9. now k^M пзратсрз дела пѣм. ачаста мѡшѣ
10. а вѣ^N дѣта^M. нѡⁱ дѣ вѣнз воѡ нѡ^C трз нѣчилѣ^T дѣ
11. нѣмеле дѣ^M нѣлѣⁱ а^P банашѣлѣⁱ дѣре^{ПТ} с^{Гі}. і. ба^N
12. гата ка сѣ фѣ дѣ^M нѣлѣⁱ мѡшѣ стѣтѣто
13. ре шѣ фѣчорнло^P дѣ^M нѣлѣⁱ кѣ^Ц дѣ^M нѣзе^S и ва да
14. ачаста мѡшна вѣ^N дѣта^M кѣ цѣрѣ меѣѣм
15. шило^P дѣ^Л сѣ^C ши дѣ жоѣ фо^C та^S ши а^А дамаша
16. рѣн каре сѣ во^P искѣлѣⁱ маⁱ жо^C шѣ пе^N трѣ маⁱ аде
17. вѣрата кредн^N ца пѣнѣ^M (sic) дежетеле ши искѣ
18. лѣтрѣле ка сѣ сѣ крѣѣз — пн^C лѣ^T ѣѣ^{РА}.
19. (puneri de deget :) е^S мн^Х нѣ^C е^S драгою е^S радѣ^А сн^N іѡ^N
20. е^S вѣ^А дѣ^{БРА} тѣ^Т пѣм | е^S манѣ ма^P тѣ^P ѡ та^M. е^S добрѣ ма^P тѣ^P
ѡ глодѣ^N ма^P тѣ^P

TRANSCRIPTIUNEA :

† adecă eu Mihné cu frate-mieu Dragoi și cu nepotul meu Radul fióorul lui Ion wt (dela) Glodénul dat'am zapisul nostru în mână lui Arbanaș népotul Bărescului cum să să știe că am vândut moșia de în Glodéni părțile nostré câte să va alege den baștina dela moși noștri, și iar a[în] mai vândut lui Arbanaș de în funé Pui parté lui câtă să va alege, că né au fostu și noo cum-păratură dela Puia, ácasta moșia vândut'am noi de bună voia nostră nésilit de nimele dumné-lui Arbanașului derept ughi 10 banⁱ gata, ca să fie dumné-lui moșia stătátóre, și fióorilor dumné-lui căi Dumnezeu i va da; ácasta moșia vândut'am cu știré megiășilor de în sus și de jos, fost'au și áldamașarii care să vor iscáli mai jos, și pentru mai adevărata credința puném dejetele și iscáliturile ca să să créză. пнс лѣт (scris în anul) 7104 (1596). Eu Mihné. Eu Dragoiu. Eu Radul снн (fiu) Ion. Eu Băldé брат (frate) Puia wt (dela) Glodéni martur. Eu Mané martur wt т. (tot de acolo). Eu Dobré martur.

o eroare grafică în loc de $\pi_8 c_8 n^{\frac{1}{2}} M$.

numile personale : Бзлѣѣ, Яреканаш, Драгон сай Драгою, Добръѣ, Псиа (la genitiv-dativ Пси);

formalitatea juridică : ачаста мѡшина взнѣѡт'ам кѡ цѣр'ѣ мѡѣиашноор де ꙗ сѡс ши де жос, фост'аѡ ши алдамашарѣи каре сѡ вор искѡлѣ;

мѡѣиашн, cf. textul de sub No. IX;

фснѣ, cf. același text;

алдамашарѣи din алдамаш = magh. *áldomás* (beutură la cumperare, Kauftrunk), cf. *Anonym. R. Belae*, ap. *Endlicher, Monum. Arpadiana*, p. 24 : «gavisi sunt gaudio magno valde, et more paganismo fecerunt *aldumás*, et gaudium annunciantibus diversa dona presen-taverunt», și ibid. p. 18 : «more paganismo, occiso equo pinguis-simo magnuni *aldamas* fecerunt», de unde în legile maghiare ale lui Verböczy *áldomás* se traduce prin «victimă emtionis», veđi *Ipolyi, Tatos*, in *Wolf, Zeitschrift f. deutsche Mythologie*, t. 2, p. 265;

termin juridic : мѡшина стѡтѡторѣ;

expresiunea juridică : баѡѣна дела мѡшин ноѡри = bulg. каштинѡ «patrimoniū» dela кашта «tată».

XII.

ZAPIS DE VÎNDARE

GLODENI (distr. Prahova), 1596.

Originalul se află la un loc cu al textului precedente, fiind transcris de asemenea, destul de greșit, în aceeași condică la fôia 351.

Ambele din Glodeni și ambele din 1596, aceste două documente au în vedere nesce împregiurări analoge, în care sînt amestecate aprôpe acelea-și personaje : «Arbanaș nepotul Berescului», frații Dragoșu și Mihnea sau Manea cu nepoții lor, frații Boldea sau Bâldea și Puța etc.

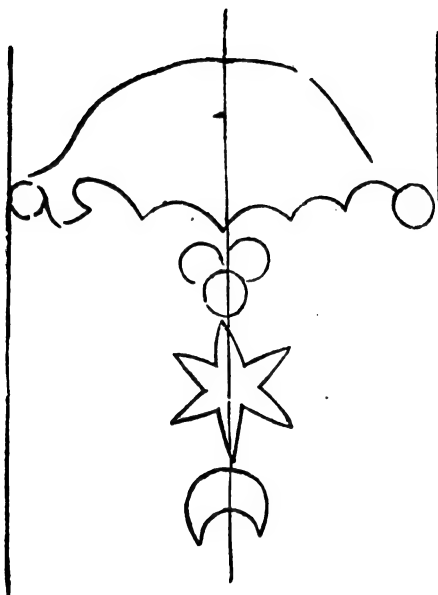
Actul de mai jos ne mai dă un fapt cronologic, prin care se confirmă datul de «1596» al amîndurora, anume ne spune că părțile implicate avuseseră un proces «АНАНТЪ ДОМНАШН АС ПЛЕЗАН-АПС БОДЪ АА АНБАН», adică cu vr'o cinci ani înainte, de vreme ce Alexandru-vodă Bogdan domnise între 1591—1592.

Deosebiri între ambele acte sînt :

Scrisórea, mai mică, în fond destul de urită, este aci totuși relativamente mai frumoasă și mai lămurită.

Sub raportul ortografic, ea se distinge prin puținătatea literelor aruncate d'asupra rîndului, prin monogramatisarea grupurilor **тѣ**, **рѣ** și **аѣ** (în cuvîntul **РАДѣА**), prin nepunctatul **і** în locul bipunctatului **ѣ** " " " l'alt document.

Lung de 31, lat de 22 centimetri în fôia , actul de față este scris pe hărtiă mai mare, mai solidă, de o nuanță cu mult mai deschisă, având următorul semn de fabrică :

Divergența însă cea mai pronunțată se raportează la limbă.

E cu anevoie a admite, că ambii scriitori vor fi fost născuți și trăiți în aceeași localitate.

Deși amîndoi au scris în Glodenî, totuși unul din ei, probabilmente autorul actului de față, cată să fi venit acolo de aluri.

Desbinarea dialectologică se începe dela primele șiruri, unde în loc de : ДАТ'АМ ЗАПИСА Л МХНЗ АСИ ЯРБАНАШ, citim : ДАТ'АМ ЗАПИСА АА МХНА ЯРЕЗНАШВАСИ, adică articulatul «la mână» urmat de genitiv post-pus în locul nearticulatului «în mână» urmat de dativ pre-pus, și merge pînă la ultimul rînd, unde în numele personal БЗААѢ vocala obscură з se prefăce într'o vocală clară : БОААѢ.

Cele-l'alte particularități, foarte interesante, veți mai jos în Notanda.

1. † аде^к е⁸ дрзгою к8 фрaтeмiе⁸ мaнѣ ш^н к8 нeпoцн мiе^н aн8
pa^ауль
2. и дoкpe дaтa^м зaпнcѣ^а лa мзнa a^рбзнaшѣл8^н нeпoтѣ^а бepecкѣл8^н
3. дн ꙗ глaдѣнн к8^м cз^с шe кa^м взндѣтѣ^н wчннa дн ꙗ глoдeнн пa^ртѣ
4. нoа^ст рз тoа^т пeн^т р8 кз aчa^стз wчн^н a мaвѣ^т глзчaвѣ^н мa^н дннaтe
(sic) вp^ѣ
5. мe кaa⁸ дaтѣ пзрннцн лo^р бa^н дe a⁸ пaзнтнѣ cнaнцѣ^н дн^ч cѣ8
6. cкѣлaтѣ дaнѣ ш^н к8 мнкѣ^а шн a⁸ ꙗпpeсѣpa^т лoкѣpeлe нoа^ст pe ш^н
7. нѣ8 фзкѣтѣ пe нo^н мi^рц дe тo^т днчн нoн a^м мe^рсѣ ꙗнaннтѣ
8. дo^м нѣл8^н a⁸ aлнзaндрѣ вo^а лa днвa^н ш^н a^м pзмa^с пe дa^н ш^н пe
мнкѣ^а
9. дн^ч a^рбзнaшѣ^а aпѣкзндѣ^с кape и cкрн⁸ мa^н cѣ^с дн^ч aрeзнaшѣ^а н8
ca⁸
10. лзca^т чн пa^р a⁸ мepcѣ лa жѣдeкaтз чн нѣ8 pзмa^с пe нo^н дe бa^н
11. cзн пaзнтн^м дн^ч нo^н нa мaвѣтѣ к8 чe пaзнтн чн a^м взндѣтѣ^н wчннa
12. aчa^стa кape пa^стe cкрн^с мa^н cѣ^с дepeптѣ⁸ r. н. шн aa^м пpн^н cѣ
13. ш^н дaтopнa чa вѣкe тo^т ꙗтpaчeн бa^н p aрeзнaшѣ^а cз фiе вo^а нн^к
14. к8 cкрнcoa^р нoа^ст рз cз cтзпзнѣcкз мoшѣa ꙗ пa^ч дe aкѣ^м к⁸ фeчopн^н
15. и к8 нeпoцн л8^н ш^н кзндѣ ce a⁸ фзкѣтѣ aчe^стa зaпн^с фo^стa⁸ мѣ^а цн
16. wмeнн бѣнн дн ꙗ пpe жѣpѣлѣ лoкѣлѣнн кapнн ꙗшн вo^р пѣнe
17. мa^н жo^с нcкзaнтѣpнaлe ш^н пeн^т р8 aдeвзpaтз кpeдннцз a^м
18. н8^с ш^н нo^н нcкзaнтѣpнaлe мa^н жo^с кa cз ce кp^ѣ зз лe^т ѣзpa
19. (punerī de deget :) † e⁸ дрзгою w глoдeнн e⁸ мaнѣ вpaтн e^г e⁸
pa^ауль cнз w^н
e⁸ дoкpe cнз мaнeн wтa^м e⁸ вo a^ѣ вpa^т пѣн^н wтa^м e⁸ шe^р бa^н мa^р

TRANSCRIPTIUNEA:

† adecă eu Drăgoiu cu frate-mieu Mané și cu nepoții miei a-num^o Radulă u (și) Dobre dat'am zapisul la mâna Arbănașului nepotul Berescului di în Gl[od]eni, cum să știe c'am vândutu ocina di în Glodeni parté noastră toată pentru că această ocină am avut glăcavă mai dina[in]te vrême, c'au datu părinții lor bani de au plătitu siliştea, dici s'eu sculatu Danu și cu Micul și au înpresurat locurile noastre și n'eu făcutu pe noi mirt de tot, dici noi am mersu înainté Domnului lu Alixandru vodă la divan și am rămas pe Dan și pe Micul; dici Arbănașul, apucându-se care-i scriu mai sus, dici Arbănașul nu s'au lăsat, ci iar au mersu la judecată, ci n'eu rămas pe noi de bani să-i plătim, dici noi n'am avutu cu ce plăti, ci am vândut ocina această care iaste scrisă mai sus dereptu ughi 18, și aam prinsu și datoria cea veché tot într'acei bani, iar Arbănașul să fie volnic cu scrisoare noastră să stăpănescă moșia în pace de acum cu fecorii u (și) cu nepoții[i] lui; și cându se au făcut acesta zapis, fost'au mulți oameni buni di în pre jurul locului, carii își vor pune mai jos iscăliturile, și pentru adevărată credință am pus și noi iscăliturile mai jos ca să se creză. — АЕТ (anul) 7104 (1596). + Eu Drăgoiu w (dela) Glodeni. Eu Mané брати ег (fratele lui). Eu Radul чиз (fiu) Ion. Eu Dobre чиз Manei втам (tot de acolo). Eu Boldé брат (frate) Puii втам. Eu Șerban martur.

NOTANDA:

к = ũ : Радулъ, жсрслъ;

finalul u întreg : вхидѣтѣ, дѣтѣ, платитѣ, скзалѣтѣ, данѣ, фхѣстѣ, мерѣтѣ, лѣстѣ, принѣтѣ;

finalul i întreg : мѣаци, вѣмени кѣни, аши бор пѣне...;

oa păstrat cu îngrijire : нѣстрѣ, нѣстрѣ, тоатѣ, скрисоаре, вѣмени;

relativul ce distins de conjunctivul ci : н'ам лѣстѣ кѣ чѣ плати, чи ам вхидѣтѣ...;

pentru s'au trei forme : cks cksaTs (= se-au), cas aTsat (= s'au)
și ca an fksksT (=so au);

и in loc de AE : ди .А, динанте, дичи, ди .А пре ждрѣль;

mentre ne tot-d'a-una ne;

aa = a : aa8 aa78, aa6 88888, dar și simplul a8, aa;

contractiunea : **КАМ** (=că am), **КАА8** (=că au);

genitivo-dativul : а8 Александр8;

LAKE, MIEN;

444'E-MIEN;

confusiunea între e și k : Γαδϰηη și ΓαδϷηη;

ГІРЕСКІАШІ, unde in textul precedentе : **ГІАРЕСКІАШІ**;

Fișă 1, unde în textul precedent : **Fișă 1**;

Markt, unde în textul precedent : **Mayerk**;

Яркхнаш, unde in textul precedent : Яркхнаш:

Апрору, unde în textul precedent : Апарору;

ΛΟΚΗΡΛΑΕ, cu — *ure* —, dar ΗΕΚΛΗΡΤΣΗΛΑΕ, cu — *uri* —:

pronumele repetat : *h'k's ph'k'st's ne non muph...*, *h'k's p'z'mac ne non*
de kann..., fenomen analog cu formele sintactice spaniole ca : «*el le ha*
dado á el», pe care Mahn și Steinthal le atribuie influinței bascice (**Kuhn**,
Beiträge, t. 1, p. 389);

reflexivul se distins de condiționalul să : cχ cε κρ'κζχ;

ДЕРЖИТЪ;

ДАТОРА, МОИНА, ИИ --- НА:

A number 10 : 1A K'KE;

dela Mark — genitivo-datival **Магнѣн**, **dela Istra** — **Истрѣ**;

«a prinde» în sens de «a cuprinde» : ааа принес или даторя ча вѣке
тоѣ атр'ачеи бани;

demonstrativul *a* în : АЧЕСТ-А ЗАПИС;

construcțiunea sintactică : ПЕНТРС КЪ АЧАСТЪ УЧЕНИКЪ АМ АБСТ ГЛЖУАВЪ
МАИ ДИНАНТЕ ВРЪМЕ;

frasă remarcabilă : *апхкхндс-се каре-и* (=pe cari îi) *скрих маи ссс,*
ни презнашса нс с'ас лхсат, чи нар ас мерс...;

дат'ам... ла мхна презнашсаш;

«a rămâne pe cine-va» = «a'l face să părădă procesul» : *ам рзмас пе*
ан...., н'кс рзмас пе нон....;

газчавз = gălcová;

idiotism : «a face pe cine-va *mîrț de tot*» = «a despuia» : *н'кс фз-*
сгс пе нон мирц де тот, unde în condică s'a copiat : *морци!* deși
 cuvîntul e scris în original pe cât se pôte de limpede;

мирц, formă scădută din *марц*, expresiune întrebuințată pînă astăzi
 «cătră jucătorii de cărți : «l'am făcut *marț*» = «l'am bătut cu desă-
 vîrșire», din italianul *marcio*, în dialecte *marzo* și *marz*, termin de tric-
 rac, trecut și'n așa numita «lingua franca» din porturile turcesci sub
 forma de *mârç*¹ și corespunzător terminului frances de trictrac *bredouille*,
 care la figurat înseamnă de asemenea «a fi bătut cu desăvîrșire» : «être
 bredouille=être complètement battu».²

(¹) Hyde, *De ludis orientalibus*, Oxonii, 1694, lib. II : Historia Nerdiludii, p. 36.

(²) Littré, *Dict.*, t. 1, p. 413.

XIII. ZAPIS DE SCHIMB.

PÎTRAȘCO PÎTURNICHE (?), SUCÉVA, 1597, IANUARIU 8.

Originalul se află în Archivele Statului : Sf. Sava din Iași No. XXXII.

E scris elegant, de o mână sigură, cu litere cursive măricele, cu distanța de 1 centimetru și mai bine între rînduri, pe un petec de hârtiă subțire gălbuiă, lung de 21, lat de 16 $\frac{1}{2}$ centimetri, în care se mai recunoște un fragment din semnul de fabrică, anume porțiunea de jos dintr'o acuilă imperială : ghiare, virfuri de aripe și coddă.

Vlădică Agafton al Romanului, una din părțile contractante în zapisul de față, a ocupat scaunul episcopal de două ori : de întâi între 1584—89, apoi între 1597—1606.¹

Actul nostru s'a redactat, prin urmare, în primul an din a doua vlădiciă.

Sigilul episcopal, rotund, placat pe ceară verde, mare de 25 milimetri în diametru, s'a deslipit; mai jos, întipărită prin fum, este pecetea celui-l'alt contractant, octogonă, de 10 milimetri în diametru, represintănd nesce arabescuri.

1. † еѢ пѢтра^ш ко пѢтѢ^рнике, фѢ^к мѢ^ртѢрїе кѢ а
2. чаѢтѢ мнѢхъ кѢ^рцѢлїе. кѢ^м амѢ авѢ^т ѡ цига^н кѢ, аа
3. мѢхѢстїре, де бис^трицѢ, дѢчи нѢ^м то^к ми^т де
4. бѢнѢ воѢ поаѢтрѢ. ꙗѢре вѢлѢдиѢ аѢа^ф то^н

(¹) Episc. Melchisedec, *Chronica Romanului*, Bucuresci, 1874, t. I, p. 218 sqq.

5. еп^с кп^л а де рома^н. аѣчи мѣа^с да^т ѡ цига^н кз
 6. аѡме фрзсина. ши^с копи^л ѡнофрей, аѣ^к а^к
 7. мѡ наи^н те. нѡме аи^н рѡда мѣ, ка сз наи
 8. бз а пзрз аи^с тз пзра нѡче аи^н ѡѡарз
 9. а вѣчи, аи^н та чеѡи^н хз^р тѣи а ѡастрз — скри^с а сѡавз, ген ѣ
 (L. S.) аи /з^рѣ
 (Subscriere nedescifrabilă) (L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA :

† eu Pătrașco Pățurnike fac mărturie cu această mică cărțuție, cum amu avut o Țigancă la mănăstire de Bistriță; deci nēm tocmit de bună voia noastră între vlădica Agafton epⁱscopul de Roman, deci mi-au dat o Țigancă anume Frăsina și un copil Onofrei; de acmu nainte nime din ruda mé ca să n'aibă a păra aiaștă para nice dineoară în véci înaintia ceștii hărtii a noastră. — Seris în Su-c'avă ghenarie 8 ai 7105.

NOTANDA :

finalul ѡ întreg : амс;

finalul ѣ întreg : аѣчи, вѣчи, чеѡи;

diferențierea : аиастз și ачаастз, ба și а treia formă чаастз în genitivo-dativul чеѡи;

ла мѡнѡстѣре де Бистрицз, nearticulat;

нѡме;

аиѣ, пу де а саѡ ден;

аѣ pentru аѣ în аѣ акмс, аѣчи, dar și аѣ în : аѣ бистрицз;

accent în : ачаастз, ѡаастрз;

se întrebuințează de o potrivă *punctul* și *virgula*, fără vre-o rațiune logică;

neconcordarea sintactică : чеѡи хзртѣи а ѡаастрз;

ан in loc de ани;

копиа in accepțiunea actuală de *puer*, nu in cea veche de *puer*
insa in privința Țiganilor, la cari Români — se vede — nu ad
deosebirea de fi *legitimi* și *nelegitimi*;

акмѣ = «acum»;

ниче;

фак мхртѣрїе;

динеуарх;

ка де'наинтеа lui сѣ : ка сѣ н'ансѣ;

а пѣрѣ аїастѣ пѣра;

ѣтре in sens de «cu» : нѣм токмиѣ де бѣнѣ воѣ ѣтре елѣдинѣ

deminutivul : кѣрѣлѣ;

мїас = *mi-au*;

numele personal : Пѣтрѣниѣ;

casul juridic de schimb : o Țigancă cu copil, probabilmente
trină, pentru o Țigancă fără copil, probabilmente mai tinăra.

XIV.
ZAPIS DE CUMPERĂTÓRE.

JUPAN NAN (?), BUNESCU DE JOS (DISTR. VILCEA), 1597, IULIU 3.

Originalul se conservă în Archivele Statului : episcopia Rimnic No. XIV.

Acéstă episcopiă a posedat două Condice, una veche și alta nouă, cari însă, nefiind depuse la Archive, nu se scie unde se vor mai fi aflând.

Scriș pe hărtiă grosă, gălbuiă închisă sau afumată, lungă de 28, lată de peste 20 centimetri în fôia, cu următorul semn de fabrică, ale cărui conturnuri sînt reu definite :

Acest semn aparține fabricii de hărtiă dela Sibiu (Hermannstadt), figurând pe documente transilvane de pe la anii 1573 pînă la 1592.¹

Scrișoarea, cu cernelă de o nuanță rădăciniă, e frumoasă, citetă, peste 2 milimetri la nălțime, cu codițe și aruncături d'asupra foarte elegante, distanța între rînduri fiind cam de 1 centimetru.

(¹) Kemény, op. cit., tabela dela sfîrșit No. 15.

. O particularitate ortografică rară, este că finalul *u* se scrie adesea chiar în catul al doilea, alături cu consóna ce 'i precede, de exemplu : $\kappa\sigma\mu\eta\pi\rho\alpha^{\tau\theta}$, $\mu\theta^{\epsilon\theta}$, $\Delta\Delta^{\tau\theta}$ etc., în loc de a fi subînțeles în consónă, ca în mai totalitatea actelor de pe atunci.

O pecete ovală, de vr'o 18—20 milimetri în diametru, n'a lăsat altă urmă decât a configurațiunii sale și două tăieture paralele verticale, petrecute orizontal prin o fășioră de hârtiă, peste care era lipită céra.

- [illegible]

(L. S.)

† Să se ştie cum amu cumpăratu eu juþan Nan din Buneşti de josu, din Păuleni, dela Stanciu şi dela frate-său Bran 3 fă/ci în del la Brusturetu, şi 2 în vale, una înghiul Cărstei ş'a/tă în manco

(¹) Urmăză cu altă mână și altă cernelă : c8cb

(mai încoaf), derep aspri 270, și léu vândutu acești omeni ce's
sus scriși dé lor bună voe și cu știré tuturoru megitașilor și din
sus și din josu și den crucișul locului, și au pus mărturie pop
Stanciul din Bunești, и wt (și dela) Ocnă по име (a-nume) pop
Stanciul, и (și) pop Costandin, и starița din Slătioare по име Ma-
rifa, и Săr... a, și-i o au datu jupan Nan acéle fálci sfentei mă-
năstiri la s'eti Ioan златастъ (gură de aur) dela Ocna c'a mare,
ca să-i fie poménă și lu și fec'orilor lui, așa să se știe :—пис м'ца
(scris în luna) iulie 3 дни (zile), și au fost trecuți ai dela Adamu
până acmu 7105, божъ нашемъ слава въ вѣки и амин (Dumnezeului
nostru slavă în veci și amin) : X

NOTANDA :

finalul u întreg : амъ кммпзратъ, жосъ, брѣстѣретъ, взндѣтъ, тѣтѣроръ,
датъ, ѿдѣмъ, златастъ;

finalul i întreg : фзачи, трекъци, локълѣи...;

de 6 ori дни, o dată ден, nicăiri де ѱн;

simplul o pentru oa : ѡмѣни, dar și oa : сѣхтиварѣ;

s' pentru sint : ѡмѣни чѣ'с сѣс скриши;

сфѣнтѣи;

formele лѣ și лѣи : помѣнъ ши лѣ ши фечорилор лѣи...;

construcțiunea sintactică curiosă : ши-и ѡ лѣ датъ жѣпан Нан ачѣлѣ
фзачи сфѣнтѣи мѣнзѣтири...;

reflexivul se distins de condiționalul să : сѣ се ѡіѣ...;

numi personale : Нан, Бран, Станчюл, Кзрѣтѣ (gen. Кзрѣтѣи)...;

ѱнгул = *angulus*;

дереп, fără finalul т;

ан = ani, cf. textul precedente;

formalitatea juridică : лѣъ взндѣтъ ачѣцини ѡмѣни чѣ'с сѣс скриши дѣ
лор бѣнъ вое ши кѣ ѡирѣ тѣтѣроръ мѣѡиѡшилор ши дни сѣс ши
дни жосъ ши ден крѣчишѣл локълѣи.

XV.
ZAPIS DE DANIA

MATEIU, DISTR. MEHEDINTI (Cerneț ?), 1599, DECEMBRE 15.

Originalul în Archivele Statului : actele Tismenei XI.

S'a transcris în cele două condicii ale acestei mănăstiri, cea veche t. 2, fola 94, și cea nouă t. 1 (sub rubrica moșiei Erghevița), în ambele însă greșit, mai cu seamă în cea de'ntăiu.

Erôrea cea mai importantă, pe care au comis'o amîndoi condicarii, este de a fi citit în text velétul 7150 (1641) în loc de 7108 (1599), luând adecă pe « (8) drept « (50), de unde rezultă o diferență cronologică de aproape jumătate-secol !

Acastă greșelă este cu atât mai neiertată, cu cât ambele condicii copiază pe aceeași fôia un crisov dela Mateiu Basarab din 14 ianuarîu 1647, în care se indică fôrte limpede că textul de față — donațiunea părților de moșia ale fraților Stan popă și Sărbul stolnic către mănăstirea Tisména — s'a scris « ЛКЗ ДНН «ЗНАЕЛЕ АСН Мнхай вОДХ, ШН ТОТ АС ЦННСТ МЗНЗСТНРК ТНСМЭНА АЧЕСТЕ «МОШЫ ДНН Эргевнца К8 К8НЗ НАЧЕ».

Așa dară datul actului este cu o deplină certitudine 1599, aproape cu un an înainte de mórtea lui Mihaîu Vitézul.

Acest dat se confirmă prin tóte cele-l'alte condițiuni ale documentului.

În adevăr, chiar între marturi figurează aci unul din ostașii cei mai cunoscuți de ai lui Mihaîu Vitézul, vestitul «Fărcaș-agá», *Farcas Aga* după cum îl scrie contimpurénul Walther, care ne mai spune că dînsul comandă un corp de trei mii Români, Serbi

și Unguri, trimiși asupra Vidinului, dar bătuți acolo de către Turci.¹

Același eveniment este povestit în cronica anonimă a Țerei-Românescei în următorul mod :

«Îar când fu la Iulie 16 (anul 1597), alése Mihaïu-vodă oști «care era mai de folos și le puse cap pre Fărcaș-agă, și-i trimise «la Diu (Vidin) ca să'l dobândescă, și trecură Dunărea pre la «Sdegla, ér Turcii încă le prinse de veste mulțime cu totul, și nu «eșiră să se lovescă de față, ci se ascunseră de făcură meșteșug ; «că mergend oștile lui Mihaïu-vodă făr'de nici un tēmet, ér Tur- «cii îi loviră de față și fără veste, și fu resboïu tare multă vrēme, «însă cea de apoi biruiră Turcii...»²

Bălcescu numește foarte bine pe Fărcaș-agă : «general mai mult «voinic decât norocos».³

Bătrînul Fotino auzise, nu se scie de unde, o legendă întrégă despre acest personagiū; o legendă pe care el o dă ca fapt istoric, cărifa noi însă, pînă la vre-o umbră de probă, nu-i putem acorda, cel mult, decât valórea unei tradițiunii poporane.

Fărcaș-aga — dice el — fusese de'ntăiu popă, numit Stoică, din satul Fărcaș în districtul Romanaț, dar arătându-se voinic în resboie, Mihaïu Vitézul l'a res-popit și l'a făcut agă, adecă cap peste pedestrime.⁴

Adevărul este că 'n districtul Romanaț se află vr'o trei sate numite Fărcaș; însă localitățile cu acest nume de origine maghiară — unguresce *farkas* «lup», literalmente «codat», dela *fark* «códă» — se găsesc multe și pe alurî în România.⁵

(¹) *Res gestae Michaëlis*, în *Paplı, Tesaur de monumente*, t. 1, p. 25 : «Postea trium «millium eorundem Walacherum, Serviorum et Ungarorum agmen sub Farcas Aga ductore «ad Bdin civitatem vergens.....»

(²) *Magazin istoric*, t. 4, p. 285-6.

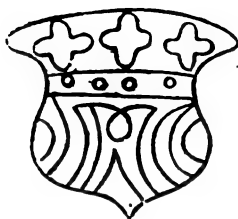
(³) *Istoria lui Mihaïu Vitézul*, în *Revista Română*, t. 2, p. 302.

(⁴) *Ιστορία τῆς πάλαι Δακίας*, Viena, 1818, t. 2, p. 128 nota : «Οὗτος ὁ Φάρκας ἦν «ἱερεὺς κοσμικὸς καὶ ὠνομάζετο Παππᾶ Στοῖκας, ἀπὸ χωρίων Φαρκάσι τοῦ Θέμα- «τος Ῥωμανατζίου μετὰ τὸ νὰ ἦτον δὲ εἰς τὴν ἀνδρείαν περίφημος, ἔστειλεν ὁ Μιχαήλ «Βοεβόδας etc.»

(⁵) *Franđescu, Dicționar topografic*, p. 188-9.

Judecând după textul nostru, în ori-ce cas, Fărcaș-agă pare a fi fost Oltén.

Actul e scris pe o jumătate-cólă de hărtiă grósă, de culóre afumată, lung de $29\frac{1}{2}$, lat de 20 centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest semn aparține fabricei de hărtiă dela Brașov din a doua jumătate a secolului XVI.¹

Literele sînt semi-cursive, mai mult cum se scrieau crisóvele decăt zapisele, nalte de vr'o 2 milimetri, cu o distanță de aprópe 1 centimetru între rinduri.

Litera *e*, fie majusculă saũ minusculă, are forma celei de tipar : *Œ*, *ε*.

Grupurile *sz*, *ap*, *ay* (în *pa^Ay-*). sînt scrise în monograme.

Litera pentru sonul *ŕ* șovăiesce prin formă între *z* și *h*.

În josul actului sînt întipărite cu fum cinci peceti, din cari cele trei mai mici, puse d'asupra numilor : *map*, *apar* și *wnh*, nu se disting destul de bine, dar cele două mai mari, fórté clare, ni s'aũ părut a fi atât de interesante, încăt le dăm aci în fac-simile.

Cea de'ntăiũ, d'asupra numelui *nnk*, este următórea pétră gravată (camée), a cării explicațiune mitologică — arcu indică pe Diana², — o lăsăm altora :

(¹) Kemény, op. cit., tabela No. 8 și 9.

(²) Regret de a nu avé la dispozițiune în momentul de față pe **Prendeville**, *Photographic fac-similes of the antic gems*, London, 1858, în 4, unde — dacă nu mă înșelă memoria — mi se pare a fi veđut un cameu analog.

Camee de acéastă natură, unele de o rară eleganță, ne întîmpină adesea figurând ca pecetî în zapisele române din secolul XVI—XVIII.

Ele ar merita a fi studiate mai cu dinadinsul sub raportul arheologic.

Cea-l'altă pecete este a lui Fărcaș-agă, corespundînd pe deplin prin emblemă cu caracterul vitejesc al acestui general : «o mână cu iatagan, ér d'asupra scris фркашь».

Iată-o :

În fine, textul nostru prezintă un specimen foarte rar de *cryptographia* română, «l'écriture en chiffres ou en caractères déguisés».

Acest mod secret de a scrie a fost întrebuintat la diferite popoare din antichitatea cea mai depărtată.

«Jules César — dice benedictinul Dom de Vaines¹ — écrivait des lettres en chiffres, que cet empereur appelait *caecas litteras*, des lettres occultes, parce que ces sortes d'écritures sont seulement intelligibles à ceux avec qui on est convenu des caractères. César employait le *d* pour l'*a*, et ainsi des lettres suivantes. Auguste écrivait également en chiffres, mais il mettait *b* pour *a*, *c* pour *b*, et ainsi de suite, transposant toutes les lettres. Au moyen-âge, cet art devint à la mode; mais chacun s'en servit assez arbitrairement. Les uns retranchèrent les cinq voyelles, et les remplacèrent par des point, l'*i* par un points, l'*a* par deux, l'*e* par trois, l'*o* par quatre, et l'*u* par cinq. D'autres substituèrent à chaque voyelle la lettre qui la suit immédiatement dans l'ordre alphabétique, laissant pourtant à ces consonnes leur valeur propre : ainsi *b* servait pour *a* et pour *b*, *f* pour *e* et pour

(¹) *Dictionnaire raisonné de diplomatique*, Paris, 1863, t. 1, p. 629. — Cf. Natalis de Vailly, *Eléments de paléographie*, Paris, 1838, t. 1, p. 425, și mai ales marea operă a Benedictinilor : *Nouveau traité de diplomatique*, Paris, 1750-65, t. 2, p. 628, și t. 3, p. 508-11.

«f, k pour i et pour k. Mais, en ce genre rien n'est plus célèbre que l'alphabet secret du cardinal de Richelieu. Saint Boniface, évêque de Mayence, passe pour avoir porté cet art d'Angleterre en Allemagne...»

Ei bine, scriitorul din textul nostru a crezut și el de cuviință a'și sub-semna numele într'un mod criptografic : $\mu\mu\epsilon \Delta^r$, $\mathfrak{z}\Delta\psi\mu\epsilon$, adică : «am scris Δr . $\mathfrak{z}\Delta\psi\mu\epsilon$ ».

Cine să fie ôre acest Δr . $\mathfrak{z}\Delta\psi\mu\epsilon$?

Slovele Δr fiind separate de rest printr'un punct, este învederat că ele formeză un cuvînt deosebit, compus numai din două litere.

Acéstă împregiurare ne deschide calea descifrării.

După $\mu\mu\epsilon$, slavonesce «am scris», este lucru firesc să urmeze un «eû», slavonesce Δz .

Căpătăm prin urmare, de o cam dată ca ipotesă, valórea a două semne secrete : Δ este α , ϵr este z .

Cu acéstă mică provisiune, cată să ne adresăm acum cătră diferite alfabete criptografice cunoscute din trecut, cercetând : în care anume din ele un α se exprimă prin Δ și un z prin r ?

În Occident nu găsim nemic analog, și nu este de mirare.

Criptografia română trebuia să se fi inspirat nu din Occident, ci dela Slavi sau dela Greci, una din două, căci înseși literele Δ , \mathfrak{z} , ψ , nu se află pe aîurî.

Celebrul Montfaucon scrisese un capitol întreg despre criptografia grécă.

Alergăm acolo, — și ce vedem?

Un alfabet, în care Δ (θ) este α (α), r (γ) = \mathfrak{z} (ζ), \mathfrak{z} = μ (μ), ψ = τ (τ), μ (η) = ϵ (β) și ϵ (β) = μ (η)¹.

Deci : Δr . $\mathfrak{z}\Delta\psi\mu\epsilon$ = Δz $\mu\alpha\tau\epsilon\mu$, adică : «eû Mateiu».

$\mu\alpha\tau\epsilon\mu$, paleo-slavonesce $\mu\alpha\tau\alpha\mu\eta$,² se apropiază prin ϵ de forma rusescă : **Матѣй**.

(¹) Montfaucon, *Palaeographia graeca*, Paris, 1708, p. 288, unde se mai observă, că scriitorii greci din evul mediu obișnuiau a pune în acest mod mai cu seamă numile lor și adnotațiunile finale.

(²) Miklosich, *Lex. palaeoslov.*, p. 364.

O asemenea descifrare a criptografiei române poate fi când-va de o mare importanță.

Să observăm însă, că Românii aveau nu una, ci mai multe sisteme criptografice.

Iată încă un specimen, pe care de asemenea ni s'a nimerit a-l descifra.

Intr'un crisov al mănăstirii Tisména pentru satul Groșani dela vodă Mircea Ciobanul din 3 septembrie 1559, scriitorul și-a însemnat numele criptograficesc: $\text{C} \text{A} \text{A} \Psi \chi^{\text{A}1}$.

Condica cea veche a Tismenei a transcris această enigmă prin «MATEÎ.»²

Condica cea nouă—prin «Barbul»³

$\text{C} \text{A} \text{A} \Psi \chi \text{A}$ nu este nici «Matei», nici «Barbul».

Gramaticul ascuns sub această criptogramă adaugă că se trage din satul Negesci: « $\tilde{\text{W}}$ HEPEPH».

Fiind-că în aceeași epocă, după mersul firesc al lucrurilor, nu puteau fi doi scriitori domnesci din același sat Negesci având ambii câte un nume compus din 6 litere, criteriul cel sigur de a descifra pe $\text{C} \text{A} \text{A} \Psi \chi \text{A}$ este de a căuta în crisoavele dintre anii 1550 — 1560 numele cel adevărat din 6 litere al unui gramatic ce se dice a fi «din Negesci».

Acest nume se găsește, ce-i dreptul, în crisovul lui Petrașcu-vodă cel Bun din 10 maiu 1555, scris cu aceleași caractere de « $\text{C} \text{P} \text{A} \text{T} \text{S} \text{A}$ $\tilde{\text{W}}$ HEPEPH».⁴

Deci $\text{C} \text{A} \text{A} \Psi \chi \text{A}$ este = $\text{C} \text{P} \text{A} \text{T} \text{S} \text{A}$, «Bratul», unul din numile cele mai obicnuite la strămoșii noștri, de unde s'aū format atâtea *Brătianu*, *Brătesci*, *Brătășeni*, *Brateși*, *Bratile*, *Brătulenii*, *Brătulesci* etc. în nomenclatura topografică a României.

Sistema criptografică consistă aci în schimbarea numai a literelor mediale ale cuvintului, rămânând neatinse cea inițială și cea finală.

(¹) *Archiva Statului, Tisména XIII.*

(²) *Condica Ms. Tismenei 1787, t. 1, foia 182 verso.*

(³) *Condica Ms. Tismenei 1860, t. 1, e.empl. 1, p. 315.*

(⁴) *Archiva Statului, Episc. Buzéu LXXI.*

Din cele mediale: $s=r$, $a=e$, $\psi=t$, $\gamma=u$.¹ patru litere, din care două, adică a și s , au același valoare ca și în cea de-ntâi criptogramă.

Alte specimene de criptografia română, pentru cine ar cerca să le descifreze, sînt :

BOF. BCE. într'un crisev dela voda Alexandru Mircea din 8 ianuarie 1569, pe care eu citez : « аз був (și eu Ion) »;²

tax. ~~unele~~, într'un crîșor dela vodă Radu dela Afumați din
1 iunie 1526.³ etc.

1. † ВЪ ИМЕ ѿЦА И СѢНА И СѢГѢ ДѢХА. СКРИСА^М ИЛИ ИЛИ ПЕРѢЦИ ПОПЕ^И АС
СТА^И
2. ШИ ДИ СТО^А НИКИ (sic) СРЪБЛАИ ДЕ ЧЕ^Р НЕЦЪ. АНѢМЕ СѢЗНИ^А ШИ ИЛИ
КОЛА
3. ШИ РАУ^А. ШИ Е^С ПРЕТѢ^С ШИ СТО^А НИЧЕСА. ЧѢСТА А ИВА^С ТРЪ СКРИ^П ТѢ^Р
4. КЪ^М СЪ^С ЦѢ. ЧАХѢ^Г ДѢ^Т ПЪРИ^И ЦИ ПОШРИ ЧЕ^С МАИ СЪ^С СКРИ^Ш ПОПА ШИ
5. СТО^А НИКЪ^А СРЪБЪ^А. АА МО^Р ТѢ АУ^Р. СЪ ДЕ СВИ^И ТЕН МЪНЪСТИРИ ТИ^С МЕНЕ^И
6. УЧИНЕ. АНѢМЕ. КИ ТРИЦА. КЪТЪ ВА. ФИ ПА^Р ТѢ АУ^Р ТВАТЪ
7. ШИ АРГЕБИЦА ЖЪМХТАТЕ. ШИ ТЪ^И ТАВА ТВАТЪ. КЪ ТУ^Т
8. ХОТАРЪ^А. АШИЖ^А ЕРЕ ШИ НОН АХЪ^А ШИ ДЪ^А. ДЪИЪ МО^Р ТѢ АУ^Р
9. КЪРЦИЛЕ АЧЕ^С ТУ^Р У^Ч НЕ ЧЕ^С МАИ СЪ^С ЗИ^С. АА СЪ^И ТА МЪНЪСТИРЕ
10. КЪ^М АС ЕИ АХЪ^А ТЪ КЪ^А АУ^Р КЪБЪ^И ТЪ. ШИ АРЪКЪ СЪ НЪ ВА ФИ КРЕ-
А^И НЦА
11. ИВАУ. МЪРТЪРІЕ Е^С НИКОЛА АР^А. ШИ ФА^Р КА^Ш А^Г. И ІУ^И КЪ^А
12. ШИ ГИНѢ ПРЪ^К. ШИ БА^Р БЪ^А КЛЮ^Ч ШИ СѢЗНИ^А ДЕ...ИИ^К. ШИ ТО^Т СЪ-
БОРЪ^А
13. СЪ СТЕ. КЪРЦИЛЕ АЧЕ^С ТО^Р УЧИНЕ АА СЪ^И ТА МЪНЪСТИРЕ. КЪМЪ АХЪ

(¹) Cf. **Montfaucon**, loco cit.

(²) *Archiva Statului, Tisména XI.*

(⁸) Ibid. *Cotroceni* LIX.

16.	(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)
	мар	драг	ник	гун	фар

TRANSCRIPTIUNEA :

Mar^{ia}(?) Drag^a Nic^{ola} Ion Far^{ca}

NOTANDA:

finalul i expres mai pretutinden:

ca AE (= să dea), ca CTE (= să stea);

cz cu sens de «dacă» : cz нз ва фн кредѣнца;

construcțiunea sintactică : кзм аз ен лзсат кз ал лвр кзвзнтз;

скриптѣрз = «scrisóre»;

«sint» redus la s' : че 'с маи ссс (de 2 ori);

numele personal etnic Грзкєл (=Serbul), cu care compară pe Молдовѣнєл din textul sub No. IX și pe Ярєзнлшєл (=Albanesul) din texturile sub No. XI—XII;

свинтєи (de 2 ori);

pleonasm juridic : лзсзм ши азм...;

finalul з=ѣ : Чернецз, кзвзнтз, аз фостз, pentru ultima formă însă cf. cele دیse în Notanda la textul No. IX;

и pentru ѣ : непоци [нопен], пзринци [ноцри];

чѣста а нвастрз скриптѣрз;

flexiunea demonstrativului а : singular bărbătesc : а л лвр кзвзнтз, singular femeiesc : а нвастрз скриптѣрз, plural bărbătesc : непоци а и столникєлєи, пзринци а и ноцри...;

ашижѣре = «de asemenea», nu din fantasticul *аза-și-de-эра* = *aeque-sic-sic-de-iterum*, precum pretinde d. Cihac, care scrie «așifidere»¹, ci din *аși* (de unde *аза* prin *аsia* = *аși* + demonstrativul *а* ca în «aicea», «aluria», «atuncia» etc.), construit apoi în *аși-жѣре* prin analogiă cu vechiul serb тако-жѣре, modernul serb *takođ'er* «de asemenea» (paleo-slavicul такождеже, adecă тако «sic» + жѣ «libet» + же «vero», cu trecerea lui еже în *ere* după o particularitate a fonetismului serb)², ér finalul *re* din *аșifdere*, éраși prin analogiă, s'a adaus apoi căтрă adverbul cu sens opus «altminte-re» în loc de primitivul *altminte*;³

(¹) Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, Francfort, 1870, p. 275.

(²) Cf. Miklosich, *Vergl. Lautlehre*, p. 336, și mai ales *Lex. palaeoslov.* p. 192, verbo жѣ.

(³) Să observăm că *altmintere* sau *altmintre* sau *almintrє* — câte trele forme de o potrivă întrebuintate—după ce s'a altoit cu *re* dela *аșifdere*, s'a mai amplificat în *almintrє-lea* prin analogiă cu *aldoi-lea*, de care geniul poporan l'a apropiat din două cauze : 1. cauza externă—inițialul *al* în ambele; 2. cauza internă—înrudirea ideilor de «alt» și «al-doilea» (cf. unul—altul, unul — al-doilea). Importantisima acțiune a analogiei în limba română, care n'a fost pînă acum nici o dată studiată, pe de o parte va da linguistului în genere un seceriș dintre cele mai bogate, ér pe de alta va împedeca în viitor pe cei ca d. Cihac de a mai născoci minunăție al-de : *aeque-sic-sic-de-iterum*.

termin juridic : мошѣ вѣхъникъ = «moșiă pentru tot-d'a-una» sau
 «penită a trece la posteritate», literalmente «oprită [a se instrăina în
 p. nēm]», dela slavicul вѣхъ-и-ти (са) «a se abține»;

Яргевница, astă-đi *Erghevița*, cu *ar=er*;

numi personale : Гтан, Гтзнилъ, Гинѣ, Баркѣл...;

numi locale : Яргевница (= *Arg+ev+ița*, din radicala *arg=?*), Тѣн-
 ала...

XVI.

TESTAMENT

GRAMA, BUDEȘII (DISTR. ILFOV), ÎNAINTE DE 1600.

Originalul în Archivele Statului : Mitropolia din București
No. XIV.

În Condica Mitropoliei — șapte-spre-deci gróse folian-
turi! — s'a transeris în tomul II, compilat în 1805, la fóia 201
retro, în următorul mod :

Скрисам ес Негре фрателе Неден, пентрѣ сѣ сѣ ыне кѣ мас фост роде
Татарѣн, дечи ам скѣпат дела Тѣтари тѣиат, ши пани де вѣерми, дечи ам
кѣстат фратемѣс Недѣ ши мас спѣлат пѣиѣ ла вѣѣме де моарте, дечи
ам ахсат ес кѣ сѣфлетса мѣс че ѣсте партѣ мѣ де мошине дин фрам-
шани, сѣ фие ла мѣна фрѣцинимѣс Неден, пентрѣ сѣ мѣ сѣсѣаскѣ ши сѣ
мѣ поменѣскѣ, де тоате де че ва треесѣ. Яша ам ахсат ес кѣ сѣфлетса
мѣс ла моартеа мѣ, ши ам нсѣ ши мартори, попа дин Бѣдеци, ши Пѣдѣсѣ,
ши Тодер, ши Стан Зорил, ши Иван, ши Параскиба, ши Драгомир. Іар ва-
реле сѣ ва скѣла сѣ ла мошина дела фратемѣс Недѣ, сѣ фие вѣестемат ла
318 сѣиници пѣриници, ши сѣ нѣ анѣѣ вѣде бени дѣиѣ мине. Ши сѣ ыне теѣ
вамѣла кѣ нѣ сѣнт даторю ничи зѣиѣи ѣм, фѣрѣ де Радѣсѣи Мѣнѣсѣи
костанде, кѣ акѣм е вѣѣмѣ де апоѣ. Ши ам скрис ес Грама дин Бѣдеци.

Acéstă transcriptiune nesocotesce cu desăvîrșire, după obiceiul
condicarilor mănăstiresci în genere, tóte particularitățile filolo-
gice și paleografice ale textului.

Hârtia, lungă de 30, lată de 20 centimetri în fóia, nu presin-
tă nici un semn de fabrică.

Lipsind, pe de altă parte, datul cronologic, precum și ori-

poziune asupra persoanelor menționate în act, singurele criterii, se ne mai rămân despre epoca lui, sînt de o cam dată limba și grafica.

Scrisoarea, cu cernelă neagră gălbuiă, în șiruri drepte la distanță de 8—9 milimetri, cu litere de vr'o 2 milimetri la înălțime, este de o mână exercitată, însă bătrînescă, judecînd după unele trăsături tremurate.

Semnul pentru *e*, mic și mare, este întocmai ca în documentul de mai sus din 1599, ȳr cuvîntul «eu» e scris pretutindeni cu *e* capital.

Scriitorul face puține aruncături, ȳrăși ca în documentul prețedinte, dar în locul lor îi place a trage d'asupra cuvintelor cîte un segment acolo unde nu este nici o trebuință, bună ȳră : $\overline{\phi\phi\alpha\tau\epsilon\alpha\epsilon}$, $\overline{\alpha\sigma\tau\alpha\tau\epsilon\varsigma}$, $\overline{\eta\eta\eta\alpha}$ etc.

Pentru *i* se găsește numai *u*, nici o dată *i*, afară de cifra $\tau\iota\eta$ (318).

z nu se pr  deosebesce de forma obi nuit  pentru *h*.

În genere, deși mai măruntă, scrisoarea se asemen  mult cu a textului bistri en din 1573, publicat mai sus sub No. III, în care litera *e* și segmentul d'asupra rîndului, acestea do  mai ales, prezintă aceeași formă.

Ca pur  ipotesă — căci paleografia slavo-rom n  ne exist nd încă, ar fi iluzori  de a trage din ea nesce conclusiuni sigure — ca pur  ipotesă, noi am fi dispuși a crede, că actul de fa t  s'a scris ce-va înainte de 1600 de cătră un gramatic care, prin vristă a prin creștere, apar inea mai mult anilor 1560—70.

C t pentru cel-l'alt indice : l i m b   , lăsăm să vorb esc  însuși textul.

Eram c t p'aci să uităm elementul istoric al actului : testatorul se pl nge că fusese rob t și a «*сказалъ дѣла Тѣхтарѣ тѣхтѣс ѿнъ ѿаѣнѣс ѿ ѿрѣмѣнѣ*».

Ace sta ne aduce a-minte un act din aceeași epocă, adecă circa 1600, pe care l'am publicat în *Archiva Istorică* t. I, part. I, p. unde un vlădică Pafomie se vaiet  și el că «*а'ас тѣхтѣ Тѣхтѣс*».

1. † скриса^М ес негре фрателе неден пе л^Н трс сз се џи^Е и кз м
2. робитс тзтарзие (sic) де^Ч амс скзпа^Т дела тзтарз тзлат
3. пленс де ви^Р ми дече мас кзстатс фратемис недѣ ши мас
4. спзлатс пзиз ла врѣме де мо^Р те дече амс азсатс ес кс
5. свфлетс^А мис че ѝа^С те на^Р тѣ мѣ де w^Ч нз де л^Ф рс^М шане
6. фие ла мзна фрзценемис неден пе л^{НТ} рс сз мз сазжа^С кз
7. ши сз мз помене^С кз де towте де че ва трекш аша амс
8. азсатс е^С кс свфлетс^А мис ла мо^Р теа мѣ ши амс пс^С шз
9. амс пс^С ши мз^Р торн попа де вѣде^Ц ши пзлсре ши
10. тодерс ши ста^Н зоре^А ши ива^Н ши пара^С кива ши дра^Г ми^Р
11. парз кареле се ва скѣла сз ѝа^Ч на дела фратемис недѣ сз
12. ваз^С тема^Т де тѣн де ѡце ши сз нанкз с^Н де вене дѣпа
13. мене ши сз џиен тотс wмс^А кз нс сзл^Н тс даторю не^Ч
14. шшш w^М фзрз де рлдс^А и мзл^Н зб^А и и ко^С та^Н де кз аксм ен
15. врѣмѣ де апоен.
16. ши амс скри^С е^С грама де вѣде^Ц

TRANSCRIȚIUNEA :

† scris'am eu Negre fratele Nedei peintru să se ștei că
 fost robitu Tătarăie, dec' amu scăpat dela Tătară tăiatu și
 de virmi, dece m'au căutatu frate-miu Nedé și m'au spălatu
 la vréme de morte, dece amu lăsatu eu cu sufletu/ miu ce
 parté mé de oc'na de in Frumșane să fie la mâna frățene-m
 dei peintru să mă slujască și să mă pomenescă de toote de
 trebui, așa amu lăsatu eu cu sufletu/ miu la morté mé și au
 să amu pus și mărtori popa de Budești și Pădure și Tođ
 Stan Zorel^ă și Ivan și Paraskiva și Dragomir; iară carele
 scula să ia oc'na dela frate-miu Nedé, să fie blăstemat de 2

Țuș (părinți) și să n'aibă unde vene după mene, și să ștei totu o-
 mul că nu săintu datoriu nec^e unui om fără Radu/ți Măinu/ți
 8 costande, că acum ei vrémé de apoei. Și amu scris eu Grama
 de Budești.

NOTANDA:

finalul u intreg : poeنت8, tziات8, plen8, kzتات8, am8 lzcat8, Toдep8, tot8, czднт8;

finalul i expres prin E, EH, HE, H :

a) i=e : Φρ8μιανε (=Frumșani), bene (=veni),

b) $i = \epsilon\eta$: $\Delta\text{ΠΟ}\epsilon\eta$ (= $\alpha\rho\alpha\iota$),

c) i=не : ТѢТАРЪНЕ (=Tătarăi),

d) i=и : вирми, 8и8и, мзртори etc.;

oa prin simplul 0 : morte, mortk;

α prin ω ($=\bar{o}$) : $\tau\omega\tau\epsilon$ (cf. textul de sub No. I);

СЪ Н'АНБЪ 8НАЕ ВЕНЕ (=venì) Д8ПЪ МЕНЕ (=mine);

medialul *i* = *e* : МЕНЕ (mine), ПЛЕНЪ (= plinu), ФРЪЦЕНЕ-МИЪ (= frăține-),
cf. textul No. VIII;

wn, dar și wz;

EH (=îî=este);

construcțiunea sintactică : не слышит даторю нече слышим ф р з а е
Р а д а г а н ;

preposițiunea repetată : А Е ТОУТЕ А Е ЧЕ ВА ТРЕБЪИ;

articolatul **καρελε** = «acela care»;

БАЗСТЕМАТ, сү е clar;

-en- și -în- scris prin **en** și **in** : **pe**ntru, **de**la, **ma**nușare, **ca**ntu
(=sum);

medialul -ie=и : ми8 (=мие8), вирми (=виерми);

de 2 ori : cz ce uen (=ştie);

delat «Tătaru», nominativ plural nearticulat : Татаръ, articulat : Татаръне;

nominativ : фрате-мис, genitivo-dativ : фрѣцене-мис;

simplul *să* în loc de *ca să* : педѣтросъ съ мѣ сѣбѣаскъ;

reflexivul *se* distins de condiționalul *să* : се ба сѣсѣла съ ѿ, съ се ѿен;

e pentru *ѣ* : съ мѣ поменѣскъ;

numi personale : Негре, Недѣ (genitivo-dativ : Неден), Пѣдѣре, Зорѣ
(Zorilă?), Мѣдѣсѣл...;

monetă : костанѣ.

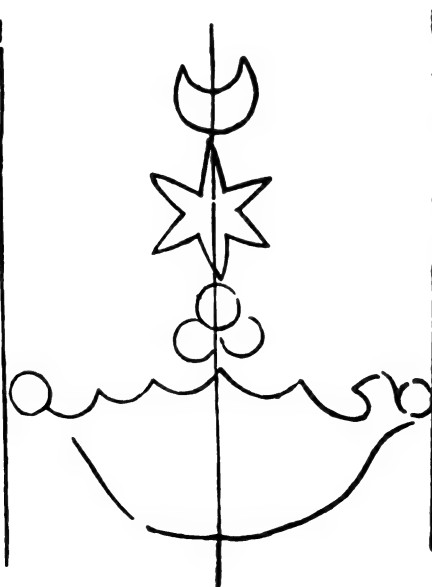
XVII.
ZAPIS DE VÎNDARE.

IVAN DIN BRESŢI, BELEŢII (DISTR. MUSCEL), CIRCA 1600.

Originalul în Archivele Statului : m-rea Câmpulung No. VI.
S'a transcris destul de corect, la pag. 111, în Conдика acestei
înăstiri, compilată la 1855.

Datul cronologic lipseşte, dar în acelaşi pachet se află un cri-
v dela Radu-vodă Mihné, din 10 martiu 1623, din care rezultă
«TATSA DE П БЕЛЕЧИ», unul dintre actorii în actul de faţă, şi
împăra pământuri anume : «ПАЗА DE П ЗНАЕAE AS МНХАН БОДЗ».

Actul e scris pe o frumoasă hârtie, solidă şi lucioasă, lungă de
0¹/₂. lată de 21¹/₂ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest semn de fabrică, pe care noi l'am vădut deja mai sus în textul No. XII din anul 1596, probază și el că zapisul s'a scris circa 1600.

Aci este locul de a trage atențiunea mai cu dinadinsul asupra importanței mărcelor de hârtiă pentru a fixa datul său pentru a pute verifica, pe lângă alte criterie, autenticitatea unor documente; importanță capitală, pe care au indicat-o de-mult paleografil germani¹ și care totuși mereu, aproape tot-d'a-una, scapă din vederea aceloră ce adună acte, și acesta nu numai la noi, unde diplomatică nu s'a pomenit încă, dar pînă și în bătrînul Occident.

Scrisoarea, cu o cernă rădăciniă închisă, este de o rară urfune, deși clară : în șiruri strîmbe, cu litere gróse și nesimetrice, cu dese șterseturi, înlocuite une-ori prin cuvinte sau slove scrise d'asupra.

Iscălitura lui «Ашавитранко пзхарник», în monograme și cu trei grife de-desupt în formă cam de φ , nu este nici ea frumoasă.

Sub raportul lingvistic, acest text ne infățișează o particularitate foarte remarcabilă.

Infinitivul «află» este scris : афлах, adică *aflah*.

Deși mai jos ne întîmpină și forma афаа, totuși $\chi (=h)$ din cel-alt variant nu este o greșelă, ci un fonetism propriu graiului din satul Beleți în tot cursul secolului XVII.

Acest sat din munții Muscelului, anume în plasa Podgoriei, formeză o singură comună cu satele Albute, Negresci și Zgripțești, dintre cari Negrescii se și menționează în actul nostru.

În același pachet al mănăstirii dela Câmpulung se conservă patru zapise, scrise de mîna unui popă Dancu din Beleți, în cari toate găsim pe parasiticul *h* după vocala dela finea cuvîntului, și iată în ce fel :

I. Zapis din 18 iunie 1654 :

а) сѣ фіе де марех (=mareh) кредитица ла мѣнах (=mănah) ас бентнах.

(¹) Fischer, *Versuch die Papierzeichen als Kennzeichen der Alterthumskunde anzuwenden*, in *Beschreibung typographischer Seltenheiten*, Nürnberg, 1800—4. t. 6. p. 137—74.—Ebert, *Zur Handschriftenkunde*, Leipzig, 1825. t. 1, p. 29—32.

- b) БАНН ГАТАХ (=gatah),
 c) МЭРТӨРӨНӨ ПРӨНӨМӨХ (=pre-anumeh):

II. Zapis din 12 februarie 1657 :

- a) МАРӨХ (=mareh) КРЕДИНЦА,
 b) ШН Стоиках (=Stoica^h),
 c) БӨНӨ ВОӨ МӨХ (meh),
 d) КӨМӨРӨРӨТӨРӨХ (=cumpărătoreh),
 e) БАНН ГАТАХ (=gatah),
 d) ПРӨНӨМӨХ (=numeh).

De asemenea într'un zapis din 2 ianuarie 1661 și într'un alt din 27 ianuarie 1669.

În același pachet mai este un zapis dela un «НЕРӨ ФӨЧӨР ФӨРӨЧӨН», din 23 iulie 1665, care nu e scris de popa Dancu și 'n care totuși citim : «АМ НӨС ЗНВАХ (=zioah)».

Fie dară cât de ciudat, fenomenul există; este sigur că țeranii dintr'o parte a Muscelului pronunță în secolul XVII — dacă nu mai pronunță și astăzi — : gata^h, numeh, mănah, mareh, a meh, Stoica^h, cumpărătoreh, zioah...; cu alte cuvinte, ei însoțeau pe vocala cea finală de un fel de aspirațiune. pe care nu scieau s'o scrie cu slove altfel decât prin *h*.

Trăsura cea caracteristică este, că 'n toate aceste exemple, afară de pronumele personal *meh* (=mea), vocala finală cea aspirată urmează anume după silaba asupra căreia apăsă accentul tonic, adică numai în vorbe paroxitone : gáta^h, númeh etc.; ba chiar și pronumii personale câtă să fi fost rostiți la Români tot-d'a-una într'o legătură enclitică cu numele ce le precede, căci altmintre — vocalele cele accentate fiind scutite de disparițiune — nici o dată «voea mea» sau «capul tei» n'ar fi devenit «voe-mi» și «capu-ți». încât nici chiar *meh* nu avea accent.

Așa dară aspirațiunea servia în cazul de față pentru a întări pe o vocală îndoit slabă : 1. slabă prin pozițiunea sa la finea cuvântului; 2. slabă prin vecinătatea unei silabe mai tari.

Un rol cam analog joacă în limba persiană așa numitul «*h* quiescent», care se pronunța oarecând, dar astăzi a rămas numai ca un simplu semn grafic : «Litera *h* finalis praecedenti vocali brevi «a (et *i* : *kīh*, *c'ih*) tanquam sustinendae addita».¹

(¹) Vullers, *Grammatica linguae persicae*, Gissae, 1870, p. 68, § 92—3.

Țic «un rol *cam* analog», căci nu trebuî să uîtăm că : 1. la Persi tóte silabele finale *ah* sau *eh* sînt tot-o-dată accentate, ceea-ce nu se potrivește cu exemplele române; 2. în cele mai multe cuvinte persiane finalul *ah* sau *eh* este organic, adecă provine din scăderea sufixului primitiv *aka*.¹

La Germani, pe de altă parte, ba în vechime și la unele popóre italice, precum la Umbri și la Oski, *h* este sau a fost unul din mijlócele de a lungi o vocală, ceea-ce éráși nu e alt-cesta în fond decăt o întărire.

Când vocala nu ofería urechiî nimic aspirat, grafica exprima lungirea ei prin duplicare : *aa*, *ee* etc., după cum am vedút și la Români într'o sémă din texturile de mai sus; când însă o aspirațiune era cât de puțin simțibilă pentru auz, atunci se scria *ah*, *eh*, *ih*...²

În fine, în latinitatea din evul mediū *h* se intercala între doă vocale vecine, cari erau altmintea în pericol de a se contopi, adecă de asemenea un solu de întărire, precum : *cohactus* (=coactus), *trahicit* (=traicit), *dihaconus* (=diaconus), sau chiar astăđi franțusește în *trahir* (=vechîu frances «traîr»).³

Nu mai adăugăm, că și 'n limbile semitice există un *h* întărit al vocalei.⁴

Mai pe scurt, finalul *h* în graiul român dela Beletși își află, ca fapt fisiologic, o perfectă justificare în limbile cele mai diverse, dar presintă în același timp un caracter propriū, o individualitate independinte.

Este semnificativ, că textul de mai jos, ca și cel publicat sub No. VI, ambele atât de interesante pentru vocalismul român, unul cu lungirea vocalei prin duplicare, cel-l'alt cu întărirea ei prin aspirațiune, ne vin de o potrivă din Muscel!

1. † аае^к рааа фата а8 винти ае кеае^ц скриса^м запис^а (sic) ме⁸

(¹) Fr. Müller, *Das Suffix ka im Eranischen*, in Kuhn, *Beiträge*, t. 3, p. 481—3.

(²) Vedî despre acésta un capitol bine cugetat in Höfer, *Zur Lautlehre*, Berlin, 1839, p. 253—7, unde între altele : «Die Sache ist also die : man drückt die Dehnung aus, wie sie sich zu hören gab». — Cf. Corssen, *Ausprache*, t. 1, p. 98.

(³) Schuchardt, *Vokalismus*, t. 2, p. 524—5.

(⁴) Cf. Spiegel, in Kuhn, *Beiträge*, t. 7, p. 101.

2. ла мзна 8кнме⁸ пз^т р8 ши ла в8р8ме⁸ тат8^а бра^т его
3. ши в8р8ме⁸ драг8^а и бра его сз фиа де мара креди^н
4. цз ла мзна лорь к8^м сз^с цїа кз лѣ^м в8^н д8^т па^р та
5. ма де мошина кзтз сз ва афла^х ди хота
6. р8^а негрещело^р панз (sic) лтра^а прибоанило^р
7. кзтз сз ва гзси вери л^н сатз ве^р л^н апз ве^р 8ска^т
8. ве^р л^н кз^н пз кз^т сз ва афла ве^р де мошина ве^р де к8пз
9. рзт8ре ши па^р те^{ма} де морз ши де виа дила ци
10. гзне^ц кз^{тз} сз афла па^р тѣ^{ма} ши фз^{к8} тз ши не
11. фзк8^т ши а^м датз дерептз ба^н гата 8^г аї
12. ши ла ача^с та то^к фо^с таз wмени б8ни мзрз
13. т8риа ан8ме тат8^а ди^н беле^ц и рад8^а де колѣ
14. и ше^р ба^н ѿта^м и пзрзв8^а ши ста^н в8таф8^а
15. ди^н б8к8ре^ц ши д8митра^ш ко пзх^р зник8^а
16. ши ала^ц фра^ц каре шо^р п8не и кзлит8ре ма^н
17. жо^с ши амз скри^с е⁸ ива^н ди^н бре^ц

(Subscris :) аз д8ми траш^{ко} пз^х и каа^а

(punerea degetului :) е⁸ рада фата л8 ви^н тилз

TRANSCRIPTIUNEA :

† adec^а Rada fata lu Vinti[lă] de Belet scris'am zabisul meu la năna uchi-meu Pătru și la văru-meu Tatul брат ero (fratele lui) și văru-meu Dragul и бра[т] ero (și fratele lui) să fیا de maria cre-
lință la măna lorū, să s^а știia că lém vândut partia mīa de moșia
ătă să va afla di[n] hotarul Negreștelor pană într'al Priboiani-
or, cătă să va găsi, veri i^а satū, veri i^а apă, veri i^а uscat, veri i^а
ănpū, căтă să va afla veri de moșia veri de cupărătуре, și parte

mîa de moră și de viia dila Țigăneș^t cătă să [va] afla parté *mîa*.
și făcută și defăcut^t, și *am* datū dereptū banⁱ gata *ughⁱ 11*, și la
acasta toc^{moia} fost'au omeni buni mărăturiia, anume : Tatul din
Beleșⁱ и (și) Radul de colé и Șerban Țтам (de acolo) и Părvul și
Stan vătăful din Bucureș^t și Dumitrașco păh^tranicul și alașⁱ frașⁱ
care ș'or pune iscăliture mai jos, și amū scris eu Ivan din Breș^t.
аз (eu) Dumitrașco păh^{arhic} икала (am subscris), eu Rada fata lu
Vintilă.

N O T A N D A :

finalul *u* nu e întreg nicăiri;

finalul *u* jumătățit : лоръ (= lorū), амъ (= amū), датъ, дерептъ.
сатъ, кзипъ;

pentru *oa* numai simplul *o* : моръ, вменн;

дин, și o dată cu pierderea finalului *n* : дн хотаръа, în loc de дин...;

de asemenea *n* perdut : ски-меш (= unchi-meu), кзипрхтсре (= cunpără-
ture);

дила;

меш, пу мїеш;

лс бинтиаз;

вхръа, în sens de «fratele unchiului»;

фраци, în sens de toți vecinii săi locuitorii din acelaș sat;

pluralul cu *-ure* : кзипрхтсре, искхлитсре;

а pentru *e* : сх фна, сх сх цїа, мара (nearticulat), мошина (nartic.),
внл (neart.);

алаци = «cei-l'alți»;

contractiunea : шор = «își vor»;

reflexivul *se* nedistins de condiționalul *să* : сх сх цїа;

закиса = zapisul, pôte cu к numai din greșelă;

панъ = «pină», formă cu atât mai de notat, cu cât originea cuvintului

pînă este de tot obscură, și negreșit că n'a brodit'o d. Cihac, când o caută în latinul *per-ad* (!);¹

ВЕРИ = ori = lat. *vel*;

КЗНПЗ (= câmp);

un parasitic *ă* dezvoltat lingă *r* : मरप्रत्स्रिण, प्रप्रप्स्र, प्रप्रप्रप्रप्रप्रप्र, fenomen fonetic foarte important, cunoscut în gramatica sanscrită sub numele de *svarabhakti* (ruptură de son) și pe care linguistica l'a urmărit pînă acum cu mult interes în diverse limbi ario-europene : cf. medio-latinul *urebem* = *urbem*, *peregere* = *pergere*,² oskicul *sakarater* = lat. *sacrat*, *teremnattens* = *terminaverunt*³ etc.;⁴

deosebirea juridică între averea moștenită și averea căpătată : ВЕРИ ДЕ МОШНА, ВЕРИ ДЕ КЗНПРЗТЗРЕ;

infinitivul афлаах = afla, veđi mai sus introducerea la acest text;

numi personale : РАДЗЛ și РАДА, ТАТЗЛ, ДРАГЗЛ, ПЗРЗЗЛ, БИПТИЛЗ...

(¹) Cihac, *Dict. d'étym.*, p. 215.

(²) Schuchardt, op. cit., II, p. 406, 416 etc.

(³) Cerssen, op. cit., II, p. 384 sq.!

(⁴) Veđi mai ales Benfey în *Orient und Occident*, t. 3 (1864), p. 25-6, 32, 36, și Johannes Schmidt, *Zur Vocalismus*, întregul tom 2 (1875).

NNo. XVIII—XXIII.

CRISÓVE

DELA

SIMEON MOVILĂ

1601—1602.

Crisóvele dela Simeon Movilă au un interes întreit :

1. Ele sînt foarte rare, astfel că Fotino mărturisesce că nu i s'a întâmplat a vedé decăt'abia unul singur,¹ pe când noi publicăm aci nu mai puțin de cinci, tóte romănesce, afară de cari mai cunóscem vr'o câte-va scrise slavonesce.²

2. De când și pînă când a domnit Simeon Movilă în Téra-Romănescă, este o cestiune încurcată, pe care istoricii nostri, Români și străini, n'o limpedesc de loc.³

3. În fine — și asupra acestui punct mă voiu opri mai cu stăruință, — din câte crisóve, adecă diplome domnesci, imi sînt cunoscute pînă acuma, cele mai vechi scrise romănesce sînt anume dela Simeon Movilă.

În acest mod, pînă la probă contrară, onórea întroducerii limbei naționale în cancelaria princiară, cel puțin în Téra-Romănescă, aparține familiei Movilescilor, a căriia politică totuși, precum se scie saú se crede, nu era nici decum națională.

(¹) 'Ιστ. τῆς Δαλίας, t. 2, p. 146 : «Σώζεται τοῦτου καὶ ἐν χρυσόβουλλον με ἔτος παλαιόν 7110.»

(²) De exemplu, din 28 aprilie 1602 (m-rea Glavacioc No. XXIII), din 13 aprilie 1601 (ibid. No. XXIX) etc.

(³) Engel, Sincal, Tunnsl, Aron Florian, etc. După Laurian, *Ist. Românilor*, ed. 2, Buc. 1862, p. 432, ar trebui să credă cine-va că Simeon Movilă n'a domnit decăt' vr'o câte-va minute!

Să fie ôre permis de a cerceta cauza acestei neașteptate inovațiuni?

Ne vom mărgini, de o cam dată, a propune o simplă ipoteză.

La 15 maiu 1601 — datul celui de'ntâiu din cele cinci crîsove de mai jos — Mihail Vitézul trăia încă, ducînd un trafu de tâbără peste Carpați, unde a fost măcelărit peste trei luni.

Simeon Movilă, năvălit în Țera-Românescă cu o cîetă de Poloni și Moldoveni, era un usurpator.

Crînica muntenescă Țice despre el :

«Că fiind Mihail-vodă la Ardél, în multe feluri de primejdii — dela ai lui vrajmași, Unguri, Nemți, Lési, Turci, și fiind cu dînșii în luptă multă vrême, atunci și Simion-vodă, reul vrăjmaș, vrîmea și-a găsit, că a venit aici în Țera-Românescă cu Lési și cu Moldoveni de a gonit pre Dîmna lui Mihail-vodă și pre fiu-sen Nicolă-vodă, și a ședut aici Domn în țără, găsind'o fără stăpînire, numai ce erau Buzescii câte-și-trei frații, că se hicle-nise de cătră Mihail-vodă și se închinase la Simion. O sāraca de țără, ce a pătîit atunci cu Lési și cu Moldovenii! că au prădat și au jăhuit tîtă țără, și mănastirile, și boieri, și sāraci, pînă ce au luat tot ce au găsit la dînșii. Atunci Buzescii, vedînd atîta reutate, n'au mai putut răbda, ci au fugit peste Olt la Craiova etc.»¹

Mihail Vitézul, ori-ce s'ar Țice, avea apucături aristocratice, permițînd boierilor și chiar ajutîndu-i de a apăsa poporul, de unde însăși clăcășia a purtat la noi în secolul XVII caracteristicul nume de «legătura lui Mihail-vodă»,² măcar-că de fapt fusese mai de'nainte.

Simeon Movilă, ca antagonist, trebuia să se arate democrat.

Înlocuirea limbii slave în cancelaria domnescă prin graiul

(¹) *Magaz. istor.*, t. 4, p. 301. — VeȚi mult mai pe larg în cel doi contemporani: *Heidenstein, Rerum Polonicarum libri XII*, Francofurti, 1672, in-f., p. 376—7, și *Spontoni, Historia della Transilvania*, Venetia, 1638, in-4, p. 189—191.

(²) *Bălcescu, Starea socială a plugarilor*, în *Magaz. ist.*, t. 2, p. 237—8, 278.

poporan, întâmplată într'un mod atât de brusc, să nu fi fost
 óre o consecință a acestei situațiuni?

Iată o întrebare.

Orî-cum ar fi, crîsóvele lui Simeon Movilă sînt fórté impor-
 tante.

Vom mai adăoga o vorbă despre doă acte, de asemenea în lim-
 ba română, dela văduva acestui principe.

Simeon Movilă — nî-o spune cronica lui Miron Costin — avu-
 sese «feciori cinci : Mihăilaș, Gavril, Moise, Ioan și Pătrașcu»,
 dintre cari cel de 'ntîiu a reușit să apuce pe o clipă domnia Mol-
 dovei.¹

Ca regentă, póte din caúsa tinereței acestui Mihăilaș, se vede
 a fi fost mumă-sa Marghita, căci există dela dinsa o interesantă
 poruncă către vătavul și municipalitatea dela Pétra, prin care
 sînt scutiți de dări «6 butnari și 2 puntași» de acolo.

Acest document, fórté scurt, noi l'am publicat în *Archiva isto-
 rică*, t. I, part. I, p. 70.

Un alt act dela aceeași Marghită, remas quasi-inedit, de óră-ce
 d. C. D. Aricescu l'a reprodus în *Revista istorică a Arhivelor*
 (broșura I, 1874, p. 113) într'un mod imposibil, îl vom da
 mai jos ca apendice la crîsóvele lui Simeon Movilă.

(¹) *Letopis*. ed. Cogălnic. I, t. 1, p. 227—8.

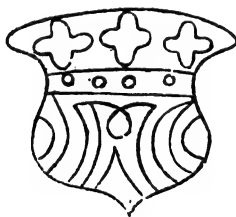
XVIII.
ÎNTĂRIRE DOMNĂSCĂ.

(UN SCRITOR MOLDOVÉN), TÎRGOVIȘTE, 1601, MAIÜ 15.

Crisovul dela Simeon Movilă, publicat mai la vale, se află în original în Archivele Statului, pîntre cele așa numîte «netrebni-ce» dela Tisména.

S'a transcris în ambele condice ale acestei mănăstiri, în cea veche t. 1, fôia 589 verso, în cea nouă t. 3, p. 651—52, dar în amîndoa fôrte necorect, astfel că pînă și numele capitalei Tîrgo-viște, scris ТЪРГОВИЩЕ cu тp unit în monogramă, copistul l'a ci-tit *Zăgăești*!

Crisovul e scris pe hărtiă, nu tocmai grósă, gălbuiă, lungă de 30, lată de 21 centimetri, cu semnul de fabrică dela Brașov, în-tocmai ca în textul publicat mai sus sub No. XV :

Acest semn de fabrică, în genere, este cel mai obișnuit în ac-tele muntene de pe la finea secolului XVI, ceia-ce probéză că hăr-tia transilvană era pe atunci la noi cea mai răspândită.

Documentul a fost ce-va mai lung în fôia, căci în starea'î ac-tuală el este forfecat jos, așa că din numele scriitorului a mai re-

mas numai litera Ψ , care fusese aruncată d'asupra, bună-ora ca
in $\Psi_{\text{M}\Psi}$, $\Psi_{\text{M}\Psi}$ etc.

Obiceiul de a iscăli gramaticul jos în colțul actului, ér nu sus în rînd cu velétul, este moldovenesc, străin crîsóvelor și chîar zapiselor muntene din epoca ce ne preocupă, cîea-ce ne face a conchide, că scriitorul, ca și Simeon Movilă, va fi fost din Moldova.

Scrisoarea e cursivă, dar rară, cu litere mari de vr'o 3 milimetri și o distanță de peste 1 centimetru între rinduri.

Sigilul domnesc, rătund, de 18 milimetri în diametru, prezintă la mijloc pe vulturul muntenesc cu crucea în cioc,  r  nprejur : **† СИМЕОН М ОГИЛА ВОИВОДА.**

La locul lăsat gol între m și o , sînt două săbii încrucișate, blazonul Movilescilor.¹

Subscrierea princiară este :

 Willie Davis

Sub raportul curat istoric, vom observa că actul s'a scris atunci când Simeon Movilă trăia încă bine cu puternica familie a Buzeșcilor, căci se consulta anume cu : «*СНЗННА ПАДЪ КЪС ПОСТ КЛСЧАР БЗЕЧКА*», unul dintre cei trei frați cari, mai târziu, l'au bătut și alungat din țară.

1. \dagger МАТІЮ БЖІЮ НВ СІМЕУ^Н МОГИЛА ВОЕВО^{ДА} Г П^АНЗ. ДАТА^М ДВ^М -
НБМБ^Р КА^РТА

(¹) Vedeň Niesiecki, *Herbarz Polski*, verbo Mohyla.

2. дѸ^М нѸмѣлѣ. кѸ^Н вѸцѸтѸрѸ дѸ^М нѸмѣлѣ. рѸгѸторѸюлѸи нѸ^С трѸ
3. егѸмѸнѸлѸ^Н дѣ тѸ мѸнѸ. шѸ а то^Т. сѸборѸ^А дѣ аколѸ. спрѣ
4. ачѣста кѸ дѸ сѸ хѣе во^А нѸ^Ч. шѸ пѸтѸ^Р нѸ^Ч. кѸ кѸ^Р тѣ дѸ^М нѸмѣлѣ
5. а цѸнѣ шѸ а лѸа дѣ^Н то^Т венѸтѸ^А. чѣ вѸ хѸ дѣ жѸмѸтѸ^Т е
6. дѣ бѸ^А тѸ бѸ трѣцѸлѸ^Н. кѸ^М аѸ цѸнѸ^Т шѸ мѸнѸ тѸ. ꙗ^Н зѸлѣлѣ
7. а^А то^Р до^М нѸ. пѣ^Н трѸ чѣ а^М вѸзѸ^Т до^М нѣмѣ. кѸ^Р цѸлѣ а^А то^Р
до^М нѸ
8. вѸтрѸнѸ. шѸ мѣѸ мѸ^Р тѸрѸсѸ^Т нѸнѸ тѣ дѸ^М нѸмѣлѸ (*sic*).
9. ѸѸпѸнѸ^А рѸдѸ^А чѣѸ¹ фѸ^С тѸ клѸчѸ^Р. кѸзѣ^С кѸ^А. дѣ кѸтѣ ѸрѸ
10. аѸ вѸ^Н дѸ^Т до^М нѸнѸ вѸ^А цѸлѣ. ѸрѸ кѸлѸгѸрѸнѸ. то^Т аѸ цѸнѸ^Т жѸмѸ-
тѸ^Т е
11. дѣ^Н трачѣ бѸ^А тѸ. шѸ вѸмѣшѸнѸ лѸкрѸ нѸѸ аѸѸ^Т. нѸчѣ лѸ сѸѸ цѸнѸ^Т
12. ꙗ^Н сѸмѸ дѣчѸ дѸ^М нѣмѣ. ꙗ^Н кѸ мѸ^М мѸло^С тѸвѸ^Т шѣ^М мѸлѸнѸ^Т
дѣрѣ^{ПТ} ачѣ
13. тѸ (*sic*) нѸмѣ сѸ нѸ аѸѣж а ѸпрѸ прѣ^С прѣ зѸсѸ дѸ^М нѸмѣлѣ
шѸ^Н тра^{АТ}
14. кѸ^П сѸ нѸ хѣе [L. S.] пѸ^С. Ѹ трѸгѸвѸнѸ^Ц вѸ^А зѸрѸ мѸѸ еѸ дѸ^Н
15. сѸ^М гпѸ^А вѸмѸ вѣлѣ^А

(Subscris :) СѸмѣѸнѸ вѸѣѸдѸлѸ.

† вѣлѸцѸ болѣ^Р ѸнѸ^А.

ш (Ѹ)

TRANSCRIȚIUNEA :

† милостію кожію ІѸѸѸѸ СѸмѣѸнѸ МѸгѸлѸ вѸѣѸдѸлѸ гѸспѸдѸнѸз (cu mila
lui Dumnezeu Ion Simeon Movilă vodă, Domn). Dat'am dumné-mé

(¹) Gramatical pusese de'ntăiū slavonul БѸВ (fost) și apoi, aducēdu-și aminte că scrie
romānesce, l'a șters și l'a înlocuit prin чѣѸ.

cartia dumni-méle cu'nvățătura dumni-méle rugătorului nostru e-gumănu' de Tismana și a tot săborul de acolo, spre acésta ca di să hie volnicⁱ și putiarnicⁱ cu carté dumni-méle a ținé și a lua den tot venitu/ ce va hi de jumătate de balta Bistrețului, cum au ță-nut și maintia în zilele altor domni, pentru ce am văzut domné-mé cărțile altor domni bătrâni, și méu mărturisit nainté dumni-mé-lia g'upănu' Radul céu fostu clucăr Buzescul, de câte ori au vându' domnii bă/țile, iară călugării tot au țănut jumătate dentr'acé baltă, și vameșii lucru n'au avut nice li s'au țănut în sâmbă, deci domné-me încă m'am milostivit șém miluit; derept acé[s]ta nime să nu aibă a opri prespre zisa dumni-méle, și 'ntr'alt chip să nu hie, **иисъ** s (scris în) Trăgoviște **влетъ** 7109 (în anul 1601) ma'u 15 дни (zile), самъ господаремъ велѣа (însăși domnia mea a poruncit).

Simeon voevoda.

† велици коѣри счина (marii boieri au învățat).

...., s (?)

NOTANDA :

finalul *u* întreg : **фотсѣ**, în cele-l'alte cuvinte ultima consônă fiind aruncată d'asupra rîndului;

finalul *i* întreg pretutindeni;

confusiunea grafică între **ѣ** și **а** : **карѣ** și **карѣа**, **манѣа** și **манѣѣ**;

aceiași confusiune între **е** și **а** : **дѣмни-мѣле** și **дѣмни-мѣла**;

ж numai la finea cuvintelor : **валѣж**, **анѣж**;

formă triplă : **дѣмнѣ-мѣ**, **дѣмнѣ-мѣ** și **дѣмнѣ-ме**;

цнѣ cu *i*, dar **цхнѣ** cu *ă*;

а ca prepozițiunea dativului : **дат-амъеѣсмъзвѣсѣи де Тисмана ии а тотъ сѣкорѣа**;

pleonasm de stil juridic : **а цнѣ ии а аѣа...**;

ииче, dar **дечн**;

дѣн;

манѣа (magis ante) = «mai nainté» (magis in ante);

пентрѣ ѿ, în sens de «pentru că»;

ннме;

ѿспзхнѣа сѹ ѿ, dar жсмзтате сѹ ж;

сѣ хїе, ва хн, ну ѿ-;

шѣм = «se-am», nu contractiunea ordinară шам;

remarcabil conjunctiv : ка дн сѣ хїе (ut sint);

кѣ'нвзцзтѣра, în sens de : «cu porunca»;

rangul pus între numele de botez și acel de familie : Радѣа чѣс фостѣ клѣчар Бѣзекѣа, — cf. mai sus textul No. X;

Б и в клѣчар scris și apoi șters, înlocuindu-se cu чѣс фост клѣчар, indică stăruința logofetilor de a se desbăra de formule slavice;

în fraza : дѣ кѣте ѿри аѣ взнѣѣт домнѣн вѣлцнѣе, «vândut» are sensul de «arendat»;

forțe importantă e forma преспрѣ = «peste», și anume :

sub raportul fonetic, ca trecere a lui *p* în *t* în vecinătatea lui *r* (cf. *pricoliciu* = *tricoliciu*) și în vecinătatea lui *s* (cf. *cret* = *crit* - din *cri-spus*);¹

sub raportul morfologic, ducându-ne la latinul *per-super* în loc de *per-extra*, după cum credea d. Cihac din necunoșterea prototipului преспрѣ², ba și преспрѣ, precum vom vedea în textul ce urmează.

(¹) În genere *p=t* este în lingvistică de o raritate nespusă. Cf. Curtius, *Grundzüge d. griech. Etymologie*, ed. 4 (1873), p. 187—9, și Pictet, *Les origines indo-européennes*, t. 1, p. 224. Ca fenomen analog, este în dialectul grec tzaconic *ph=th* : βαθῆ (=βαφῆ), θυτέ (=θυτόν) etc., vezi Deville, *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 84.

(²) Cihac, *Dict. d'étymol.*, p. 215. — Tot acolo *spre* se derivă din *ex-per*, deși mai sus, p. 107, însuși autorul descompune *sprincena* în «super-in-gena», comițând însă și aci o eroră, căci *g'* (ѿ) nu se rădică la *c'* (ч), ér *sprincena*, la Macedo-român *su/francéoa* (pentru *n*- cf. portugezul «sobrancelha») este pur și simplu latinul plural *supercilia*, cu *l* trecut la Român *în n* întocmai ca în *sémân* din *similis* (cf. portugezul *semelhar*). Nemnich, *Polyglotten-Lexicon der Naturgeschichte*, Hamburg, 1793, in-4, t. 2, p. 1402, aduce forma română : «sprincélele». Ori-de-unde o va fi luat, ea este cea primitivă. *Spre* în «sprincenă» fiind dară *super*, nu înțelegem, pentru ce simplul *spre* trebui să fie *ex-per* (!), și nu tot *super*? În privința accentului, alături cu latinul *super* cf. greul ὑπέρ. E și mai curioasă procederea d-lui Cipar, *Gramatica*, t. 1, Buc. 1869, care la pag. 370 scie că *spre* e *super*, ba cunoșcă și forma *prespre*, despre care ȋice că este «în loc de *preste* de acum», și totuși la pag. 367 declară că *preste* e «strămutatu» din *prestră*, — o contradicțiune fără păreche!

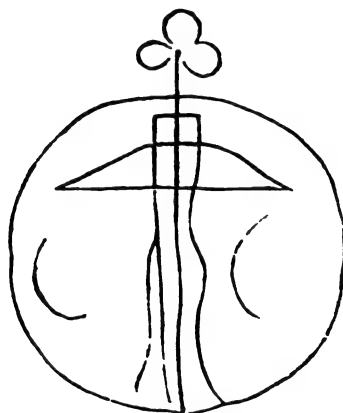
XIX.
ÎNȚĂRIRE DOMNĂSCĂ.

ALEXA, FĂRĂ LOC, 1602, APRILE 8.

Originalul în Archivele Statului : Tisména, moșia Boresci.

S'a copiat de o potrivă necorect în ambele condice ale mănăstirii. în cea veche t. 1. p. 359. și în cea nouă t. 1, p. 544.

E scris pe hârtia destul de fină, lungă de 28 1/2, lată de 20 1/2 centimetri, cu următorul semn de fabrică¹ :

Pecetea este întocmai ca în documentul precedent, dar subscrierea domnăscă e mai puțin încărcată de cernelă.

Scrisoarea este elegantă și subțire, literele fiind cam de 2 milimetri, ér distanța între rinduri de 1 centimetru.

Crisovul s'a dat în urma victoriei lui Simeon Movilă asupra rivalului seu Radu-vodă Mihnea, pe care îl susțineau Buzescii cei resculați și despre care dice puțin parlamentar : «КЪНАС САС РЪДИ-КАТ НЕМЕ ЛОТРИ КЪ РАДЪА-ВОДЪ.»

(¹) Același semn de fabrică, mai clar în unele puncturi, îl vom reproduce în *Acte municipale după un document tot din 1602* (m-reă Golgota No. V).

1. † и ѿ симиѡ^Н могла воиво^{АА}. бжю ма^С тю г^С п^А рѡ зѣмли вѣа -
кон. дѣта^М до^М нѣа мѣ
2. ши а^М мѣаши^Т. боѣринѡ^А до^М нѣи мѣле преда ци^Н церѣнѡ^А. кѡ са-
тѡ^А борзѡи ши кѡ вѣа.
3. ꙗ жѡдеѡ^А меѡеди^Н циѡѡ^Р, кѡче кѡс ф^{СТ} ѡи дѣ мошѣ маи дѣ-
и^Н те в^Рѣме.
4. ши а^А тѡ пе^Н трѡ че аѡ сѡжн^Т ши сѡс невои^Т ѡа сѡс^Ж ба до^М нѣи
мѣле. кѡ дѡ сѡс рѡдиѡ^Т
5. кѡ ме^Х ди^Н цѣи¹ кѡ рѡдѡ^А во^А. дѣ^Ч кѡ сѡи хѣ ѡи. сѡте дѣ мошѣ
кѡ то^Т венитѡ^А ѡ^Р.
6. дѣла до^М нѣа мѣ. пѡнѡ ꙗ вѣ^К. ши нѣмениѡе сѡ нѡ сѡ маи амѣ^С -
тече прѣ^С пе кѡ^Р тѣ
7. до^М нѣи мѣле. [L. S.] вѣ^Б тѡ ѡзрѣ^М ца а^П н.
8. † са^М г^{СА} нѡ ка^З а^А.

(Subscris :) Симеѡн воивоѡа.

† аѡѡѡ

TRANSCRIPTIUNEA :

† ИѡАННѢ СИМИѡНѢ МОГЛА ВОЕВОДА БОЖЮ МИЛОСТЮ ГОСПОДАРѢ ЗЕМЛИ
ВЛАШКОИ (Ion Simeon Movila vodă, cu mila lui Dumnezeu Domnul
Terei-Romănesci), dat'am domniia mé și am miluit boțarinul
domniei méle Preda Țințerénul cu satul Borăștii și cu Bața în ju-
dețul Mehedinților, căce c'au fos' lui de moșie mai déinte vréme,
și altă pentru ce au slujit și s'au nevoit la slujba domniei méle,
cându s'au rădicat neșt' lotri cu Radul vodă, dec' ca să-i hie lui

(¹) Înainte fusese scris: не^Ш ѡт^Ри, din care se mai cunósce ш și finalul т^Ри, apoi s'a
ras și s'a pus : кѡ меѡеди^Нциѡи.

sate de moșie cu tot venitul lor dela domnița mé până în véc, și nimenile să nu să mai améstece prespe carté domniei méle, вѣсто зри мѣсѣца (în anul 1602, luna) априліа 8, самъ господинъ казаа (însuși Domnul a poruncit).

Simeon voevoda.

† Алекса.

NOTANDA:

finalul *u* întreg : КЗНАС;

НИМЕННАЕ;

reflexivul *se* confundat grafic cu condiționalul *să* : СЗ НС СЗ МАИ АМѢСТЕЧЕ;

АЛТЪ, în sens adverbial de «secundo»;

МАИ ДѢИТЕ ВРѢМЕ (=mai de-*ainte*...);

ПЕНТРЪ ЧЕ, în loc de «pentru-că»;

КЗЧЕ К'АБ=căci că..., etimologicesce *quoque-quod* (ca formă КЗЧЕ *quoque*:: НЕЧЕ : *neque*, ér ca transițiune de idei—КЗЧЕ : *quoque*:: slavic modern ко «quia» : slavic vechiu ко «quoque»:: germ. *denn* «quia» : *denn* «quoque» : : grec γάρ etc.);

ПРЕСПЕ=«preste», formă fórte remarcabilă, despre care veđi Notanda la textul precedent;

ЛОТРИ, nu ca «hoți», ci ca «ómeni fără căpătîiu»;

pronumele repetat pentru mai multă demonstrațiune : КА СЗ-И ХІЕ АБИ;

ЖДЕЦА МЕХЕДИНЦИАВР;

АМ МИАБИТ БОАРИНА, fără пре la acusativ.

XX.
P O R U N C Ă D O M N Ț E S C Ă .

FĂRĂ LOC, 1602, APRIL 13.

Originalul în Archivele Statului : mănăstirea Radu-vodă
No. XXIII.

În condica acestei mănăstiri nu s'a copiat.

E scris pe hârtia tare, dar nu grosă, gălbuiă, lungă de 31 1/2,
lată de 20 1/2 centimetri, cu semnul de fabrică :

Pecetea și subscrierea domnăscă sînt ca în cele două NNo. de
mai sus.

Scrisoarea, mai indezată decît în textul precedent și cu o
cernelă rădăciniă mai deschisă, nu distinge destul de bine
pe z de a.

1. † м^с тїю бжїю їв сїмew^н могила боево^{аа} и г^{са} нз. дава^т г^{са} во-
ми сїе повеа^ѣ нїе г^{са} вами. кааѣгеро^м.
2. ѿ с^та мона^с ти^р ѿ вѣ^к ре^ш че іа^с те а^н стеле^н. ка сз фїе тари ши
пѣтѣрни^ч кѣ ка^ртѣ
3. до^м нїен мѣле. а^ш цинѣрѣ^ѣ морїле дела дзга. кѣ^м аѣ фо^{ст} ци-
нѣ^т ши ма^н денан^н те
4. врѣме. дере^п тѣ че сз^{нт} кѣ^м пѣрлте дела дѣ^т ко ключѣрю^а. дерептѣ
ачѣїа нимѣ
5. сз найвѣ аи впри пре^с те картѣ до^м нїен мѣле. кѣ^м аѣ кѣ^м пѣра^т
стелѣ сїжтарю^а
6. аче^а са^т дзга ши кѣ^м ачѣле моарѣ за імїе а^с. ши зѣче ко^ц ае
по^с та^в. ши. кѣ^н де ко^ц
7. ае а^т ла^з. дереп^т ачѣїа нимѣ сз нѣ се и^с пїтѣ^с кѣ^с пре^с те ачѣ-
с^с та карте а до^м нїе
8. мѣле. ши вон сазїиле аѣ^н шефа^н колн^с каре^н во^р фн ачїн сѣ
аке^ц а еши де ачїн дела
9. са^т кѣ^с де нѣ ве^ц еши до^м нїа мѣ вою тримѣте нї^ш а^р ма^ш де
вѣ^р во^р аѣ^ч лега^ц ла до^м нїа
10. мѣ. аша вѣ грѣ^с кѣ. ши ма^н мѣ^лт сз нѣ^н лѣвѣлн^ц пре кѣлѣ-
гѣри аша вѣ грѣ^с кѣ
11. до^м нїе мѣ. нна^к да нѣ^ст по рѣ^ч г^{са} вами. пн^с м^с ца а^п гї дїнн
12. са^м г^{са} нз казл^а . (L. S.) лѣ^т ізрї

(Subscris :) сїмewн боевода

па^н іанаки ѣчи

TRANSCRIPTIUNEA :

† МИЛОСТІЮ КОЖІЮ ІВАННХ СИМЕОН МОГИЛА ВОЕВОДА И ГОСПОДИНХ, ДАВАТ ГОСПОДСТВОМИ СІЕ ПОВЕЛѢНІЕ ГОСПОДСТВОМИ КАЛѢГЕРОМ УТ СВЯТА МОНАСТІР УТ (cu mila lui Dumneđeū Ion Simeon Movilă, vodă și domn, dă domnia mea acéastă poruncă a domniei mele călugărilor dela sânta mănăstire din) Buc^{urești} ce iaste a Stelei, ca să fie tari și putérnici cu carté domniei méle a-și ținéré morile dela Dlăga, cum au fost ținut și mai denainte vréme, dereptu ce sânt cumpărate dela Déteo clucériul; dereptu acéla nimé să n'aibă a-i opri preste carté domniei méle, că léu cumpărat Stelé spătarul acel sat Dlăga și cu acéle moare ға (pentru) 45,000 aspri și zéce coși de postar și 20 de coși de aflaz, derept acéla nimé să nu se ispitéscă preste acésta carte a domnie-méle; și voi, slugile lui Ștefan comis, carei vor fi acii, să aveți a eși de acii dela sat, că de nu veți eși, domniia mé voiu triméte niște armași de vă vor aducé legași la domniia mea; așa vă grăescu, și mai mult să nu-i învăluiți pre călugări, așa vă grăescu domnie-mé; иначе да нѣст по рѣчи господствами, пис мѣстаца апрѣла гѣ дни, сам господинъ казала, лѣтъ 13 рѣ (altfel să nu fie, după vorba domniei mele; s'a scris ale lunii lui aprile în 13 zile; însuși Domnul a poruncit; în anul 1602).

Simeon voevoda.

ПАМ ІІНАКИ СЧН (domnul Ianachi a învățat).

NOTANDA :

finalul *u* întreg : грзекс, дерентс;

finalul *i* se sub-înțelege mai adesea în consóna aruncată d'asupra rîndului : араи^ш, лега^ц, аре^ц...;

infinitivul întreg : а-ши цн нѣ рѣ;

reflexivul se distins de condiționalul să : cz нс се испитѣкхъ;

аш, ну ас;

ДОМНІЕ-МѢ, ДОМНІЕ-МѢЛЕ, cu «domnie» neflexionat, dar și : ДОМНІЕН
МѢЛЕ;

ДЕРЕПТЪ ЧЕ, în sens de «pentru-că»;

НИМѢ;

cuvinte accentate : А МОРНІЛЕ, МОАРÈ, АЧѢІА, Н'АН'КЪ;

dela «moară» pluralul nearticulat : МОАРÈ, nu МОРИ, dar cel articulat
МОРНІЛЕ;

АТЛАЗ, stofă de mătase (satin)=bizantul ἀτλάς=rusul АТЛАСЪ=tur-
cul *athlas*;

particularitatea economică : un sat cu mori vîndut pe 45,000 aspri+
10 *coț* de postav+20 *coț* de *ălăz*;

pentru sintaxă : ВОИ, СЛЪЦНЛЕ ЛЪИ ЦѢфан комис, карен в о р фи ачѣи, сѣ
АВЕЦИ А ЕШИ ДЕ АЧѣи Д Е Л А СѢТ;

vocativ : СЛЪЦНЛЕ, nu СЛЪЦНЛОР;

армаш, literalmente «om de arme», devenit simplu agent polițienesc :
ВОЮ ТРИМѢТЕ НЕЦЕ АРМАШИ ДЕ ВЪ ВОР АДЪЧЕ АЕГАЦИ, întocmai ca în Fran-
cia *gendarme* (=gens d'arme), deși această scădere logică identică a
provenit în fie-care țară pe o cale proprie;

repetițiunea pentru mai mare vigóre (δειξις τοῦ νοῦ) : А ША ВЪ ГРЪЕСКЪ,
ШИ МАИ МЪЛТ СЪ НЪ-И ЛЪЗЛЪНИЦИ ПРЕ КЪЛЪГЪРИ, А ША ВЪ ГРЪЕСКЪ, *frasă*
în care se mai cuprinde în acelaș timp o altă repetițiune pentru mai
multă claritate (δειξις τῆς ὀφειας) : СЪ НЪ-И (=nu pre ei) ЛЪЗЛЪНИЦИ ПРЕ
КЪЛЪГЪРИ.

XXI.
PORUNCĂ DOMNĂSCĂ.

GHERGHÎ, (Tîrговиște?), 25 IUNIŢ (1602).

Originalul în Archivele Statului : mănăstirea Zlătar No. XI, fără ca să fie copiat în vre-o condică.

E scris pe o fîiă de hărtiă la fel cu cele precedinţi, lungă de 31, lată de 21 centimetri, care fiind încleată din dos cu o altă hărtiă — şi acéstă deja în secolul XVII, când s'a înscris acolo : КАРТѢ АС СЪМННН МОГНАА БУДЪ ЗА (pentru) МОШІА Ъ (dela) ЧАКЪЦА ЖЪ-МЪТѢ, — semnul de fabrică abia se mai pôte discerne : două flori de crin unite prin base.

Scrisórea, cu cernélă rădăciniă, e ne'ngrijită, când mai mare, când mai mărunţă, cu multe litere reŭ determinate, ér distanţa între rînduri este aprópe de 1 centimetru.

Sigilul domnesc, care fusese placat pe céră roşîă, mare de 4 centimetri în diametru, s'a deslipit.

Iscălitura princiară, cu cenobar, e făcută în monograme lungi (15—17 milimetri) şi subţiri de mîna gramaticului, adecă ceia-ce se chiamă în paleografiă «signature apparente», — lucrul cel mai ordinar, ba am puté dice chiar exclusiv, abia cu două-trei excepţiuni, în crisóvele române pînă la 1600.

Fórté instructiv sub raportul juridic, după cum se va vedé mai jos în Notanda, textul de faţă ne presintă tot-o-dată o interesantă particularitate istorică, şi anume acela că ne apare aci ca mare-logofăt al lui Simeon Movilă acelaşi «Θιωδοcιe», care pînă acum era cunoscut numai ca sluga cea mai credincióasă a lui Mi-

haŭ Vitézul și, prin urmare, ca dușman iuvierșunat al Movileștilor.

Mare-logofăt al lui Mihaŭ în curs de mai mulți ani, acest Teodosie — om cu destulă știință de carte — scrisese românește pe la 1597 o entusiastă biografiă a eroului, pe care Germanul Baltazar Walther, petrecător în Țirgoviște, a și tradus-o atunci lătineste, după cum mărturisește însuși în prefață : «*Junio et Julio mensibus anni 1597, brevem quandam rerum gestarum, Valachico sermone a Dn. Cancellario conceptum, atque ab ipso Waiwoda approbatum contextum, in aula Targowistea obtinebam*».¹

Cum de s'a împăcat dară marele nostru logofăt cu usurpatorul Simeon Movilă ?²

Textul de mai jos nu ne-o spune.

Să nu ne grăbim însă a acusa din sentimentalism.

Când judecăm cu sânge rece, pe basa făntinelor istorice, logofătul Teodosie reese la lumină, din contra, ca un mare patriot și ca cel mai profund oin de Stat dintre boiarii români de pe atunci, care însă trebuia să fi fost foarte supărat pe Mihaŭ-vodă — erou, dar nu diplomat — și iată cum :

După ce Țera-Românescă se liberase de Turci prin victoria dela Calugăreni, logofătul Teodosie combătea nefericitul plan al Banului Mihalcea de a cuceri cu ori-ce preț Transilvania și stăruia ca lucrurile să se mărginească d'o cam dată cu independința cea dobândită; când însă n'a fost ascultat, atunci, din cel mai mo-

(¹) D. Papiă, *Tesaur de monumente*, t. 1, p. XII, ȳice : «*Încât pentru Logofătul care compuse descrierea română, s'ar cere a ști : cine era Logofătul lui Mihaŭ pre la anii 1595—7, lucru ce sperăm că se va pute ști cu timpul*». — Cestiunea este de a ști, nu cine a fost «*Logofătul*», căci *logofeți* erau mulți, dar cine a fost «*marele Logofăt*» (*Cancellarius*), care era numai unul, și nu între anii 1595—7, căci divanul princiar se modifica în parte la fie-care 1 septembrie, ci numai în lunele Iuniu-Iuliu 1597, căci Walther vorbește anume despre marele logofăt de atunci. Ei bine, în crisovul lui Mihaŭ din 30 iuliu 1597 (mânăstirea Câmpu-lung, pe satul Grădiște) marele logofăt este — Teodosie. El ocupa însă acest post deja din 1596, cu un an mai înainte, precum arată un alt crisov dela Mihaŭ, din 10 iuniu 1596 (m-rea Râmnic No. I).

(²) Iată toți boiarii cei mari ai lui Simeon Movilă, după un crisov al lui scris slavonește din 20 iuniu 1602 (Arhivul Statului, Bistrița din Oltenia No. LIV) : Dan mare-vornic, Teodosie mare-logofăt, Pană mare-vistiar, Ianachi mare-spatar, Ștefan mare-comis, Gherghina mare-stolnic, Costandin mare-paharnic și Dumitrachi mare-postelnic.

derat devenind cel mai radical, el propunea lui Mihail de a extermina pe toți Ungurii din Ardeal, căci numai ast-fel va pute să și asigure cucerirea; dar și acum sfatul seî a fost respins din cauza contra-sfatului umanitar al clucerului Radu Buzescu, vechiu amic al Maghiarilor.

Ungurul Wolfgang Bethlen ȑice :

«Logofătului Teodosie, care era om în vristă și renumit la toți prin onorabilitatea sa, nu-i plăcea invasiunea Transilvaniei.»¹

Un alt contimpuran ne spune :

«Teodosie, logofătul cel de pe vremea lui Mihail-vodă, era om bătrîn și reu către Unguri. El a și ațîțat pre Mihail-vodă să taie pre Unguri, și s'ar fi și întămplat de vr'o câte-va ori, de nu s'ar fi împotrivit Radul Cluciarul (Buzescu)».²

Prin urmare, Mihail nu asculta pe marele seî logofăt.

Dar să'l fi ascultat, se mai întămpla ôre și atunci catastrofa dela Turda?

Nu.

În ori-ce cas, lăsând la o parte nestatornicia politică cea scușabilă a logofătului Teodosie, cată să regretăm fôrte mult pierderea scrierii sale române din 1597, căci ea ar fi trebuit să ocupe un loc de onóre tocmai în colecțiunea de față.

În lipsă'i dăm aci subscrierea cea bătrînescă a acestui remarcabil Român, așa după cum o găsim într'un crisov al lui Mihail Vitézul din 18 ianuariu 1597 (Mitropolia București No. CXXXII) :

Handwritten signature: Mihail Viteaz

(¹) Bethlen, *Historia de rebus Transsylvanicis*, Cibinii, 1785, t. 4, p. 386 : «Non deerant tamen e Bojaronibus aliqui, quibus consilia de invade da Transilvania displicerent. In his Theodosius Logoffet alias Cancellarius, vir propectae ætatis, et probitatis opinione ad omnes commendatus.»

(²) Șlaci, *Cron.*, II, p. 276.

1. † ма^с тїю б̄ жїю і̄ ѿ снмнѡ^н могла боево^{аа} н г^{са} нз влѣ^ш кон зѣ^м лн
пише^т г^{са} воми бол^ѣ рини^м г^{са} вами
2. вода лѡ^г н сн^{ао} рн бани^р кралю^с скн^м. дѡ^п ачѣа вѣ грзѣ^с кѡ до^м нїа
мѣ пѣ^{нт} рѡ рѣ^н дѡ^л
3. лѡ х^а ма^с за. ѿ спинѣни. каѡ вени^т нан^н тѣ до^м нимѣле дѣ сѣѡ жѣ-
лѡн^т кѡ^м дѡ фо^{ст} кѡ^м пѣра^т
4. кало^т ба^н жѡмѣтате дѣ сѣѡ дѣ^н сѣ^л кѡцѣ дѣла сѣтѣни. ѡ^р дѡ^п
моа^р тѣ лѡ
5. кало^т ба^н н̄ сѣѡ скѡла^т ачен ѡамѣ^н жѡ^м тате дѣ сѣ^л кѡ^ц. дѣ сѣѡ
пѣрѣ^т кѡ
6. кѡ^м нацїи лѡ кало^т ба^н кѡ х^а ма^с н прѣѡ^л. ши ашаѡ фо^{ст} пѣ-
рѣ^т ачен
7. рѡмѣни нан^н тѣ до^м нимѣле. кѡ^м ѡѡ фо^{ст} кѡ^м пѣра^т кѡ силѣ ши
фѣ^р воа
8. лѡ^р дѣ^ч до^м нїа мѣ лѣ^м фо^{ст} да^т лѣѣ ачѣа^р рѡмѣни ѿ ѡ-
ари сѣ жѡре
9. кѡ^м ѡѡ кѡ^м пѣра^т кало^т ба^н фѣ^р воа лѡ^р ѡѡ дѣ^н чѣла рѣ^н ши
шаѡ пѣ^с зїѡа
10. ла вїнерѣ^ѣ марѣ кѡ^м сѣ вїѣ кѡ лѣѣ^ѣ сѣ жѡре ѡ дїѡѡ^л до^м-
нимѣле. дѣ^ч
11. кѣ^н дѡ фо^{ст} ла зїѡ ла соро^к нн наѡ вени^т ши дѣѣ^н ѡ коа^ч
ѡр наѡ маи
12. вени..... дѣре^н тачѣа ѡ вѣ^л чѣ вѣ^р (sic) вѣдѣ^с чѣ^с тѣ ка^р те а
до^м нимѣ^л

13. ^пвонъ сѣхъ кѣста ^цсѣхъ ле асѣащѣ ржеашеле дела чей чѣме ^нсѣхъ ле
да ^цла мѣна
14. асѣхъ ^мѣа. шнъ сѣхъ анѣхъ анъ цинѣша фнъ енъ рѣмѣхънъ кѣсѣхъ ^мсѣхъ ^нсѣхъ -
асѣхъ ^тла ^пкѣнъ
15. сеѣа пѣрѣхъ стрѣхъ ^мкѣсѣхъ сѣхъ вѣе де фѣ ^цнанъ ^нтѣхъ до ^мнимѣле. инакѣ да
нѣхъ ^{ст}по рѣ ^ч
16. ^{сѣ}гѣамнъ. и ^сдѣи ^асѣе велики ^гау ^тфѣ. шнъ герѣи ^мцѣ ^ню ^нкѣ ^{дн}

† ІО СИМІОНЪ ВОЕВОДА (L.S.) МИЛОСТІЮ БОЖІЮ ГОСПОДИНЪ

TRANSCRIPTIUNEA :

† МИЛОСТІЮ БОЖІЮ ІВАНЪ СИМИОНЪ МОГИЛА ВОЕВОДА И ГОСПОДИНЪ ПЛШКОНЪ
ЗЕМАН (cu mila lui Dumnezeu Ion Simeon Movilă, vodă și domn al
Terei-Românești), пишетъ господствами колѣринимъ господствами ВОДА
АУТОФЕТЪ И СИДОРЪ БАНІ КРАКОВСКИМЪ (scrie domnia mea boiariilor dom-
niei mele lui Vodă logofăt și lui Sidor, bani de Craiuva). Dup^а а-
сѣа вѣа грѣсеу домини мѣ пантру рѣндулу Іу Іамза ѡ (dela) Спѣ-
нѣни, сѣау венитъ нѣнтѣ домини-мѣле де сѣу јелуитъ, cum ау fost cum-
пѣратъ Іалот^а банъ јумѣтѣте де сѣу денъ Сѣлѣуѣа дела сѣтѣни, iar
dup^а моартѣ Іу Іалот^а банъ ii сѣу сѣулатъ асѣи оамен^і јумѣтѣте
де Сѣлѣуѣа де сѣу пѣратъ cu cumnații Іу Іалот^а банъ cu Іамза ѡ (și)
Іравулъ, și асѣау fost пѣрату асѣи румѣни нѣнтѣ домини-мѣле, cum
і-ау fost cumpăratъ cu sila și făr^а вола лоръ, dec^і домини мѣ лѣмъ
fost datъ лѣге асѣлоръ румѣни 12 боіари сѣ јуре, cum і-ау cumpăratъ
Іалот^а банъ făr^а вола лоръ incă денъ сѣла рѣн^а, și сѣау pusъ зѣа ла ви-
нерѣ мѣре, cum сѣа вѣе cu лѣгѣ сѣ јуре Іу divanulъ домини-мѣле; dec^і
сѣн^а ау fostъ ла з[ѣа] ла сорѣ ii нѣау венитъ, și дѣсѣа Інѣѣсѣ Іар^а нѣау
mai veni[t]... derept-асѣа Іу вѣремъ сѣа вѣе vedѣ еѣстѣа сѣрте а
domni-mel^а, Іар^а voi сѣа сѣауѣа сѣа Іу Іуѣаѣа рѣаѣе делѣ сѣи оа-
мен^і сѣа Іу даѣ^і ла мѣна Іу Іамза, și сѣа аѣбѣ а-і ținѣ сѣа fi ei ru-
мѣни cum сѣу вѣндутъ; Іар^а cui се ва пѣрѣ стрѣмбу, сѣа вѣе де фѣѣ
нѣнтѣ домини-мѣле, инакѣ да нѣстъ по рѣчи господствами (altfel сѣа nu

fie, după vorba domniei mele), **исправѣи ѿѡдосіе великиѣ ѡѡгофет, писѣ Гѣр҃ги мѣсѣца юніѣ кѣ дни** (a executat marele logofăt Teodosie, a scris Gherghi, ale lunei lui iuniū în 25 zile).

NOTANDA:

finalul **ѣ** întreg : **грѣсѣсѣ, пѣрѣтѣсѣ, стрѣмѣсѣ, сѣтѣсѣ**;

finalul **і** întreg pretutindeni;

оѣ : **моѡртѣсѣ, дѣкоѡчѣ, ѡѡменнѣ**;

сѣс (=se-au) în loc de **сѣ** (=s'au) : **сѣс жѣлѡсѣт, сѣс сѣсѡѡт, сѣс пѣрѣт**;

contractiunea **ѡшѡс** = «**ѡсѣ** **ѡ**»;

дѣн;

ѡс Ѥѡмѣѣ, ѡс Кѡѡѡтѣ;

рѣѡѡшѣѣѣ = *acte* în genere, fie oficiale sau particulare;

сѣѡсѣѣѣѣ, deminutiv care presupune **сѡѡсѣѣѣѣ**, nu **сѡѡѣѣѣѣ**;

demonstrațiunea repetată : **н н сѣс сѣсѡѡт ѡ ѣ н ѡѡменнѣ...**, **ѡ ѣ м фѡт ѡѡт ѡ ѣ ѣѣ ѡ ѣ ѣ ѡ ѣ р ѣѡѡѣннѣ**;

prepozițiunea repetată : **ѡѡ зѣѡѡ ѡѡ сѡѡѡѣ, кѣ кѣѡѡѡѣѣнѣ...** **кѣ Ѥѡмѣѣ**;

imperativul **ѡѡѡ'ѡѣнѣ**;

cuvinte accentate : **ѡѡѡ'ѡѣнѣ, сѣѡѡѡ, н'нѣ**;

нн = «illi», dar și **ѣнѣ**;

ѡѣѣнѣ și **ѣѣнѣ**;

ѡѡѡннѣ-мѣѡѣѣ;

expresiunea juridică : **сѣ ѡѣѣ кѣ ѡ ѣѣѣѣ сѣ жѣѣѣѣ ѡ ѡѡѡѡѡѡѣ...**;

кѣѣ мѣ сѣ ѡѣѣ = *ca să vie*;

ѡ ѡѣѣѣѣѣ ѣѣѣ = *fiindcă*;

ѣѣѣ рѣѣѣѣѣѣѣ (=vei...) pus la plural în loc de **ѣѣѣѣѣѣѣ**;

dicerea : **ѡѡѣѣ ѡѣѣ ѣѣѣѣ рѣѣѣѣѣѣѣ**, făcând alusiune la prima domnire a lui **Si meon Movilă**, înainte adevă de a fi fost gonit de către **Buzesci** la 1601;

numi personale : Бода, Хамза (ture ?), Калотъ, Пржепа, Гьери;

reflexivul se distins de condiționalul să : сѣ на пхрѣ, сѣ кѣ;

рѣмхнн = «țeranî cari s'au vindut clăcași de bună voce» : сѣ анѣх а-и
пирѣ ш'а фн ен рѣмхнн кѣм сѣс кхнѣст, fiindcă n'au putut să probeze
că : нѣс фост кѣмхнхрат кѣ снѣа шн фхрѣ нѣм лур;¹

12 кѣмри = *conjuratores* din legislațiunea germană medievală : л'кѣм
фост дат л'кѣе ачелур рѣмхнн 12 кѣмри сѣ жѣре...;²

particularitatea administrativă : 2 Бані аі Craiovei, nu unul singur :
Бода лурофет и Сидорн кѣнн крѣлюкским, cf. crisevul din 1486 (*Columna
lui Traian*, 1876, p. 469), unde figurează de asemenea 2 Бані аі Craio-
vei : «жѣпан Димѣтрѣ Гиздавац и жѣпан Дѣтко кѣнн тѣи стране».

(¹) Cf. la Rusi **крестыянинъ** «țeran» și «rob», literalmente «creștin», ca și când stăpînii ar fi
fost păgînî. Maciejowski (*Historia prawodawstwa*, ed. 1, t. 1, § 74, p. 153) crede că *sebr.* «țe-
ran» în legislațiunea serbă din evul mediu, nu este alt ce-va decît «Serb»; această etimologie
însă e dubioasă. La Germani, «țeranî» ne apar une-ori sub epitetul de «Germani», vezi Sa-
vigny, *Hist. du droit romain au moyen-âge*, trad. Guenoux, Paris, 1839, t. 1, cap. IV, § 56,
p. 137—40. Toate acestea nu probază însă, că la Slavi sau la Germani nobleța nu era de aceeași
naționalitate cu poporul de jos, stăpînii diferind prin sânge de sclavi, ci arată numai că clasa
domitoare, și acesta pretutindeni, nu voi să fie cuprinsă sub același nume cu plebea.

(²) Ce-va cu totul deosebit de *jurin*, cu care eă, prin eröre, îl confundasem altă dată (*Ar-
chivă istorică*, t. 3, p. 145—157). Montesquieu, *Esprit des lois*, l. XXVIII, ch. 13, resumă
în următorul mod această sistemă de probe negative, după vechea legislațiune francă ripuară,
alemană, bavară, turingă, frisenă, saxonă, longobardă și burgundă : «Celui contre qui on
formait une demande ou une accusation pouvait, dans la plupart des cas, se justifier, en ju-
rant, avec certain nombre de témoins, qu'il n'avait point fait ce qu'on lui imputait. Le nom-
bre des témoins qui devaient jurer augmentait selon l'importance de la chose.»

XXII
PORUNCĂ DOMNĂSCĂ.

TÎRGOVIȘTE, 1602, APRIL 6.

Originalul se află în Archivele Statului, între actele așa numite «netrebnice» ale Tismenei.

În condica cea nouă a acestei mănăstiri nu s'a copiat, ér în cea veche s'a transcris în t. 1, f. 25 verso, însă—ca tot-d'a-una — în modul cel mai necorect.

E scris pe o fôia de hârtiă gălbuiă, fôrte aspră, lungă de 31¹/₂, lată de 20¹/₄ centimetri, fără semn de fabrică.

Pecetea domnăscă, placată pe céră roșiă, de vr'o 15 milimetri în diametru, s'a deslipit.

Scrisôrea, cu cernélă rădăciniă, e elegantă, mai ales ♣ și literele monogramatisate тр și wr, ér distanța între rinduri este de vr'o 9 milimetri.

În privința istorică, e remarcabilă naivitatea, cu care Simeon Movilă mărturisesce, că ômenii sei, «Лѣши» și «Молодобѣни», despuiau așa dicând oficialmente Têra-Romănescă, astfel că trebuia un privilegiu special, o «слобозіе» — cuvînt înscris din dosul documentului de față — pentru ca o localitate să pôta fi scutită de acéstă legitimă pradă!

1. † мѧ^с тїю бжїею їѡ снмїѡ^н могила боево^{аа} и г^{са} нз. дава^т г^{са} во-
ми сїе повелѣнїе г^а вами
2. стѣи мона^с ти^р г^с мми (sic) ти^с мѣана. нде^ж е^{ст} хра^м спсє-
нїе прѣ^с тен вл^а чцз нши бцж

3. КА СЗ ФІЕ АЛЪ Е^Н САТЪ АНЪМЕ ТИ^С МѢАНА Ꙗ ПА^Ч ДЕ ЛѢШ. ДЕ МО^А —
ДОВѢНИ. ДЕ БАНИ
4. ДЕ СЗ НАН^Б ТРѢА^Б А МЕ^РЦЕ СЗ^Н ЖЪДЕЧЕ САЪ СЗ^Н ПРАА^{АЕ} Ꙗ РЪ ЕН
ШИ ДЕ КА^Н ДЕ УЛА^К
5. ШИ ДЕ ТОВАТЕ САЪ^Ж БЕЛЕ ДЪ^МНІН МѢЛЕ. ПЪ ТРЪ КЪ ІА^М ІА^РТА⁸
ДО^МНІЕ МѢ
6. НЪМА^Н СЗ ФІЕ ДЕ Т^ББА СВЕ^Н ТЕИ МОНА^СТИ^Р ЧЕ ВА ФН. ДЕРЕ^ПТЪ А —
УѢІА ШИ ВОУА
7. ТЪТЪРЪ^Р СЛЪЦНЛЪ^Р ДО^МНІЕ МѢЛЕ КАРІН ВЕЦИ ДѢЛА ПРЕ^СМЕРИ
ШИ САЪ^ЖБЕ^А
8. ДО^МНІЕ МѢЛЕ. ДЕ ВРѢМЕ ЧЕ РЕ^ЦН ВЕДѢ КА^РТѢ ДО^МНІЕ МѢЛЕ КАРЪ
ВОИ СЗ АВЪЦИ
9. А ВЪ ФЕРИ ДЕ АЧЕ^А САТЪ. ШИ ДЕ СВЪ ТА МОНА^СТИ^Р СЗ НЪИ ВЪ^Н —
ТЪН^ЦН^Н ДЕ ННМН^К
10. НН^Ч СЗ СЕ ПЛЪ^Н ГЪ КАЛЪГЕРІН Ѡ СЪА МОНА^СТИ^Р НН^Ч ДЕ СМЪ^А ДЕ Ꙗ
ВОИ ДЕ АКЪ^М
11. НАН^Н ТЕ НАН^Н ТѢ ДО^МНІЕ МѢЛЕ КЪ БННЕ СЗ ЦНН^Н КЪ МАРЕ РЪШННЕ ВЕЦИ
ПЪЦ^Н
12. ДЕ КЪ РЪ ДО^МНІЕ МѢ. ИНАКО ДА НѢ^С ПО РЕ^Ч Г^АВАМИ ПН^С МЦА А^П
Ъ ДНЕ
13. СА^М Г^{СА}НЪ ВЕЛѢ^А (L. S.)
14. ПН^С 8 Т РЪ Г ВН^Ш ЛѢ^Т /ЗРІ
15. 8^Ч ВЕ^А ЛУ^ГФЕ^Т

TRANSCRIPTIUNEA :

† МИЛОСТІЮ БОЖІЕЮ ІВАНЪ СИМІОНЪ МОГИЛА ВОЕВОДА И ГОСПОДИНЪ, ДАДАТ
ГОСПОДСТВОМИ СІЕ ПОВЕЛѢНІЕ ГОСПОДСТВАМИ СВАТѢИ МОНАСТІРИ ГОСПОДСТВАМИ ТИ-
СМѢАНА ИДЕЖЕ ЕСТ ХРАМЪ СПЕНІЕ ПРѢСВѢТЕН (САУ : ПРѢЧИСТЕН) ВЛАДЫЧИЦЪ НА-
ШЕН КОГОРОДИЦЪ (cu mila lui Dumneđeū, Ion Simion Movilă, vodă și
domn, dă domnia mea acéastă poruncă a domniei mele santei mă-
năstiri a domniei mele Tisména, unde este templul adormirii pré-
santei stăpinei nóstre Născătórei lui Dumneđeū), ca să fie alú ei satu
anume Tisméana în pac^e de Léșⁱ, de Moldovéni, de Bani, de să
n'aió^ă tréab^ă a merge să-i judece sau să-i praa^{de} întru ei, și de
cai de olac și de toate slujbele dumnii-méle, păntru că iam^u iar-
tat domnie-mé, numai să fie de tréba sventei monastirⁱ ce va fi,
dereptu acéia și vooa tuturor slugilor domnie-méle, carii veți în-
bla preîn mes^{er}eri și slujbe^{le} domnie-méle, de vréme ce veți vedé
carté domnie-méle, iară voi să avăți a vă feri de acel satu și de
svănta monastir^e, să nu-i bántuiți de nimic, nici să se plāngă ca-
lugherii ō свѣта (dela sânta) monastir^e nici de unul de în voi de a-
cum nainte nainté domnie-méle, că bine să știți că mare rușine veți
păți de cătră domnie-mé, инако да нѣст по речи господствами, пис мѣ-
саца априлѣа 8 дне, сам господинъ велѣа, пис 8 Трѣговище лѣтъ 7301, счини
велики аѡгофет (alt-fel să nu fie, după vorba domniei mele, scris
ale lunei lui aprilé în 6 zile; însuși Domnul a poruncit; scris în
Tirgoviște în anul 7110; a executat marele logofăt).

NOTANDA :

finalul u întreg : сѣтъ, дерептъ, амѣ;

finalul u jumătățit : ааъ ен = alú ei;

finalul i întreg chiar atunci când ultima consónă este aruncată d'asu-
pra rîndului;

пре ꙗ = prin, де ꙗ = din;

свѣнта, la genitivo-dativ : свѣnten;

a lung : Тисмѣана (= Tismeāna), сѣ-и прѣде (= grāde), трѣбає (= treābā), dar și трѣба;

o lung : товѣте (= tōate), вѣа (= vōa);

vorbe străine cu vocalism neasimilat : καλογερῖν (καλόγηροι, καλογερέω in Passow No. 444, vers. 10), нп кѣлѣгѣрῖн, și μοναστήριε (μοναστήριον), нп мѣнѣстѣриє;

e trecut în vocală obscură : авѣци, пѣнтрѣ;

мѣрѣ, нп мѣрѣ;

ѣкѣм, нп акѣм;

ѣє сѣ нѣнѣз = ca să n'albă;

reflexivul se distins de condiționalul să : сѣ се пѣнѣз;

ѣѣла, нп ѣмѣла;

formă dublă : дѣмнῖн-мѣле și домнῖе-мѣле;

particularitate administrativă : Бани, la plural, nu un singur «Ban» de Craiova, cf. textul precedent;

кан ѣє вѣак «caî de curier» = turc. *ûlaq* «curier»;

vocativ : в о в а тѣтѣрѣвѣ сѣѣнѣвѣ;

ѣє вѣѣме ѣє, acolo unde în textul precedent : ѣ вѣѣме ѣє;

pentru sintaxă : ѣє вѣѣме ѣє вѣѣн вѣѣѣ картѣ домнῖе-мѣле, мѣрѣ вѣн сѣ авѣци а вѣ фѣрн...;

frasă energetică : бнне сѣ иѣиѣ кѣ мѣре рѣшнне вѣѣн пѣѣн ѣє кѣтрѣ домнῖе-мѣ;

мѣсѣрѣри ши сѣѣѣѣѣ домнῖн мѣле, unde în Condică se transcrie : мѣлостенῖн ши сѣѣѣѣѣ..., adică мѣсѣрѣѣѣ = мѣлостенῖе, din punct în punct latinul *miserere*, conservat la clasici numai în forma pasivă *misereri*, arcaism român dintre cele mai remarcabile.

XXIII.

ZAPIS DE ZĂLOG.

POPA VASILIE, BĂRLAD, 1603, IUNIŢ 14.

Originalul în Archivele Statului, actele Scólelor din Moldova No. I.

Nu este copiat nici într'o condică din cele în fiinţă.

E scris pe o frumoasă hărtiă turcască, gróasă şi lúciósă, avënd ca semn de fabrică trei semi-lune de mărime gradată (cea mai mare lungă de $4\frac{3}{4}$ centimetri, cea mai mică de 3), cu córne fóрте încovoiate, întocmai prin formă — nu şi prin mărime — cu semnul de fabrică reproduş mai jos în textul No. XXIV.

Din întréga cólă, lungă de 33, lată de 23 centimetri în fóia. s'a conservat numai fóia cea scrisă, ér din cea-l'altă abia $\frac{1}{3}$, pe care se află adnotaţiunea : *пексѣм скрѣс ес Крѣчам* etc.

Scrisórea, cu litere nalte de vr'o 3 şi cu distanţa între rinduri de 11 — 12 milimetri, e fóрте imprăştiată, ast-fel că între cuvinte este un gol aprópe de 1 centimetru, ba chiar şi între slove vr'o 2 milimetri.

Cernéla e mai mult négră.

Textul de faţă presintă un mare interes linguistic.

1. † крѣча^Н бѣ^М ба^Р фѣкѣта^М запис^А мѣ^С ла мѣна лѣ^Н
2. кико^Ш сто^А никѣлѣ^Н ши е^С кица пекѣ^М а^М пѣ^С зѣло^Р ѱѣ
3. мѣтати дѣ сѣтѣ дѣ сѣ^Р бѣ чи ести ни апа бѣ^Р
4. ладѣлѣ^Н кѣ локѣри дѣ присѣчи кѣ^Н ба^А дѣ морѣ ни

5.	апа бз ^р ла д а в л а н ^н др е п т з w : р̄ : д и л е ^н ꙗ ꙋ л в н и
6.	л а ^р не ф і н ^н ба н і н п з н з ла з и с з ф і е мо ш і е ф и ч о
7.	ри ло ^р ши не по ци ло ^р ши а то ат з се ми ^н ц і е л в ^н вѣ ^ч д и
8.	веч и ши а ^м ма ^н в з ^н д в ^т : м̄ : д и п з м з ^н т в р и ꙗ м̄ :
9.	д и л е ^н ла р с ^п т в р з д и ^н ко же ни д и ^н хо та ^р е си ^{рб} ло ^р ши к з ^н д з
10.	а ^м ф з к з ^т де ст з за пи ^с л в фо ^{ст} шо ^л т в з в ^л са ^н д в ^л
11.	д и б з ^р ла ^л к в : в і̄ : п з ^р га ^р ка ри ма ^н ѱо ^с са ^с п в ^с
12.	пе че ци ли г ли го ри (<i>deget</i>) га в ри ^л (<i>deg.</i>), д в м и тра ^ш к з (<i>deg.</i>)
13.	не к в ла ю (<i>d.</i>) и в н з (<i>d.</i>) в ^р с в ^л (<i>d.</i>) г в ю ^л пре к в ^м ск ри ^с е ^с к р в
(<i>d.</i>) к з з а к в ^л (<i>d.</i>) д е
14.	д ю ^л (<i>d.</i>) та ш ли ка (<i>d.</i>) в ^р с в ^л (<i>d.</i>) д в — ча ^м в в ^м га ^р д и са ^р
м и тра ^ш к з (<i>d.</i>)
15.	да сти в ме ни си ^н т з то ^ц д и ^н т з ^р г з д и ^н фа чи во см и ^н та
б з ^р ла ^л
16.	с з а ^н б з а фа чи ши др е си до ^м не ши (<i>sic</i>) л з не д з ^н д з ба н і н ла
пи ск ри со ре но ^с з и с з ^н д в ^л ла з и w ^р
17.	по па т р з пе к в ^м ма ^м ис к за н ^т е ^с чи ни ва фи д и ^н се
к р в ча ^м в в ^м ба ^р (<i>deg.</i>)
18.	ва си на а ^м в в ки ца м в ^м п в ^с де щ и т в ^л ми ^н ц і е мѣ с з д и
(<i>d.</i>) к в ф и чо р в ^л м іе ^с ко ^с —
ми ца
19.	ск ри ^с за пи в з ле ^т з ра і ми ^ш ца ю ни д і̄ б з а ^н ско ди пи
20.	с в ^л w̄ ко же ^н з а [пи] с в ^л л а ^р че ли м̄ з e ^ч
21.	д и п з м з ^н т в ^р во ^р ста
22.	д и ^н си ^р бе ла м з ^н д в ^м са

TRANSCRIPTIUNEA :

† Crućam Bumbar făcut'am zapisul mieu la mână lui Kikoş stolnicului şi ex Kiţa, precum am pus zălog g'umătati di satū di Sârbe ci esti pi apa Bărladului, cu locuri di prisăci, c'un vad di moră pi apa Bărladului, dreptū o 100 di lei în 2 luni; iar nefin¹ banii până la zi, să fie moşie fićorilor şi nepoţilor şi a toată seminţie lui vécⁱ di veci, şi am mai vândut 40 di pământuri în 40 di lei la ruptură din Cojeni din hotare[le] Sirbilor, şi cândū am făcut aestū zapis au fost şoltuzul Săndul di Bărlad cu 12 părgari, cari mai g'os s'az pus peceţili : Gligori, Gavril, Dumitraşcū, Neculatu, Ionū, Ursul, Gutul, Căzacul, Dedul, Taşlica, Ursul, Dumitraşcū, alăsti omeni sintū toţi din tărgū din Bărlad; să aibă a³faci şi dresi domneşi pi scrisore noastră, pecum m'am iscălit eu Crućam Bumbar. Eu Kiţa m'am pus degitul cu fićorul meu Cosmiţa sz лет 7111 мѣсѣца (în anul 1603, luna) iuni[e] 14.

(Adnotaţiunea la marginea din dreptă :)

Popa Vasili am scris zapisul w (dela) Cojenⁱ.

(Adnotaţiunea la marginea din stnga :)

Precum scriu eu Crućam Bumbar : di s'ar faci vo smintală, ne-dăndū banii la zi, să-i dé la zi or cini va fi din seminţie mé, să aibă a iscodi (sau : a-i scodi) pi zapisul, iar celi 4 zecⁱ di pământurⁱ vor sta din Sirbi la mână dumⁱsa[le].

NOTANDA :

finalul *u* nu e întreg nicăiri;

z, afară de ecuivalintele seū ordinar *ă*, exprimă pe finalul *u* jumătăţit : сатъ, кзнѣъ, синтѣ, дзнѣъ, тѣргѣ, дѣмитрашкѣ, лѣмѣ, дрептѣ;

o deosebită predilecţiune de a reduce pe finalul *e* la *i* : чѣи ести пи апа (=ce este pe...), ѡсмѣтати дѣи сатѣ (=g'umătate de...), дрепи. чѣли, печѣили, дѣи с'ар фачи (=de s'ar face), чѣни;

predilecţiune pentru *u* : ѡс, ѡсмѣтати;

i pentru *e* la mijloc : дѣитѣлѣ, фицѣрѣлѣ, дѣи (nu дѣи sau дѣи ѣ);

i pentru *z* sau *ʃ* : снтз (=sint);

e pentru *k* sau *ia* : ести (=iaste), дреси (=dir'kse), деџнтса (=d'k-
џетса), вѣчи (dar și v'chi);

a pentru *k* : сминтааз;

дрептз, ну дирепт, și дреси, ну дир'ксе = «documente»;

ашн, ну аш;

formă dublă : Гзрке și Гирке, numele satului «Sărbii»;

prepozițiunea repetată : ди сатз ди Гзрке, дин тзргз дин Бзрлад;

a ca prepozițiunea dativului : неџцилор ши а тоатз семинџіе;

oa în тоатз, dar simplul *o* în морз, вмени, скрисоре нострз;

pentru sintaxă : пзргари карн ман џос с' а ш нс печеџиле;

vocalizarea lui *r* : во (=vr'o) și нексм (dar și прексм);

л е с т з запис, а ж с т и вмени;

v'chi ди вѣчи = pentru tot-d'a-una;

печеџилин în sens de simple puneri de deget;

Кршчан și Кршчам, o trecere remarcabilă a finalului *n* în *m*, cu care cf. вшчин = вшчюм și tendința unor dialecte italiene de a schimba tot-d'a-una pe finalul *n* în *m* : *bene* = *bem*, *asino* = *asem* etc.¹;

expresiunea juridică : а искоди пи записса = a urmări împlinirea banilor din valórea lucrului ipotecat;

expresiunea topografică : ршнтсрз = ?

шолтсзса «cap municipal» = polon. *szoltys* = germ. *Schultheiss*;

numi personale : Кршчан sau Кршчам, Кикш, Гсюл, Кица, Гандса (= Alexandru), Глигори (= Grigorie), Кззакса (cf. Молдов'кина, Яреанаша și Гзрсса în Notanda la textul No. XV), Дедюл, Ташанка;

мишца pentru м'ксаца arată cum logofetii puneau formulele slave fără ca să mai scie măcar cum să le scrie.

(¹) Azzellini, *Vocabolario roveretano e trentino*, Venezia, 1856, passim. — Ca fenomen ario-europeu în genere, cf. Jo. Schmidt, *Zur Geschichte des Vocalismus*, t. 2 (1875), p. 268.

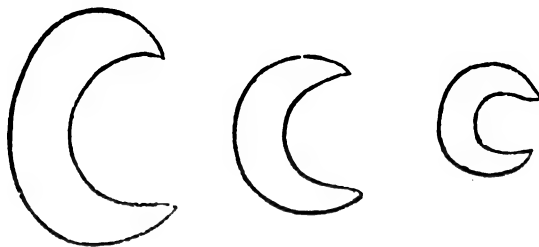
XXIV.
ZAPIS DE VÎNDARE

DISTRICTUL VLAȘCA, 1604, APRILE 10.

Originalul în Archivele Statului : Stavropoleos No. V.

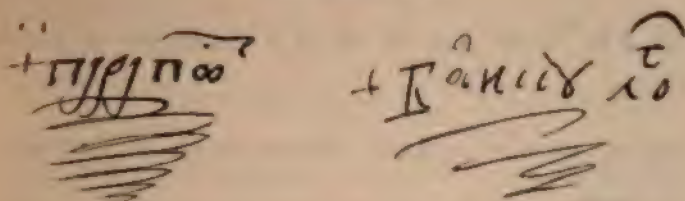
Acastă mănăstire n'are nici o condică.

E scris pe hărtiă turcăscă albă, grăasă, lungă de 31 , lată de 21 1/2 centimetri, cu următorul semn de fabrică pe prima fôia :

Scrisórea, având litere nalte de 2 și o distanță între rinduri de 7 milimetri, cu cernéla négră, este acea a manuscriselor, nu a zapiselor saũ a crisóvelor, adecă quasi semi-uncială, reproducând caracterele de tipar ; de asemenea și iscăliturile : **СТАНА МЕРКУС**, **Опрѣ постр**, **СТАНЪ** și **ИВНА КОСТАНАДИН**, făcute tóte de o singură mână în trăsuri subțiri nalte de 12—15 milimetri, de felul semnăturilor domnesci celor aparente, imităză titlurile monogramatice dela începutul capitolelor în vechile cărți cirilice.

Din cele-lalte patru iscălituri, reproducem aci în fac-simile pe a postelnicului Para și pe a logofătului Baicu :

Iscălitura celui de'ntăiu este scrisă cu cernelă rădăcină, pe când în restul actului cernela e neagră.

Să se observe că grifa saă codița dela ambele iscălituri înfățișază același caracter, pe care de asemenea îl vom găsi mai la vale și în iscălitura Banului Udrea, deși prin scrisóre câte-trele iscăliturile se deosedesc cu desăvirșire.

Din cele șapte peceti, întipărite prin fum într'un mod foarte nehotărit, una rătăundă, cele-l'alte mai mult saă mai puțin octogone, între 12—15 milimetri în diametru, nici una nu este de produs în fac-simile, căci chiar pe cele mai clare abia se pôte distinge : pe a lui Baicu — ceva ca numele seă, pe a lui Oprea — ca călăreț, pe a lui Drăghicu — par'că ar fi o albină sau un flutur.

Textul de față este în cea mai strinsă legătură cu cel ce-l urmează mai jos, prin care, însemnat deja sub raportul filologic, el mai câștigă și o importanță istorică.

Fatele menționate în ambele texturi se află la nordul districtului Vlașca, nu departe de hotarele Dimboviței, și éta de ce unul din aceste acte este scris chiar în Tîrgoviște.

1. ПДЕКА ^S ПАРА ПО ^C ТЕ ^A НИКА ^A ПИРЕС ^H КС ЖИПЖЕСА МЖ МАЛАМА, ШИ
2. КС СОКРА МЕ. СА ^M ФИРА. СКРІММ ШИ МЖ ^P ТЕРИСИ ^M КС АЧЕ ^C ТА ^A НО-
СТ ^PS
3. ЗАПН ^C. КА СХ ФІН ДЖ МАРЕ КРЕДИ ^H ЦЖ. АА МХНА ПОПЕН СТА ^H ЧСАХ ^H.
КА СХИ
4. ФІЕ АХ ^H. ВІЧНІНЬ ВІ КРАТОЖАНІ. ДЖ ^P ПЛАСА ДЖ СС ^C, А ПАТРА НА ^P ТЕ
ДЕ ^P ^H СА ^T

5. дз ꙗ кз^М пѡ ши дз ꙗ апз ши дъ ꙗ пздѡре, ши дъ ꙗ селище са-
тѡвѡй.
6. ши дъ прѣсте то^Т хотарѡ^А. кѣтъ ва фи пе^{НТ} рѡ кз аче^С тѣ па^Р те
дъ мошѡа,
7. че скрѣе ма^Н сѡ^С фо^С та^С да^Т попа ста^Н чѡ^А. ꙗ мѡна хри^Си по^Р-
тарѡ^А. ши
8. жѡпнѣсѣи лѡи са^М фирѡ^Н ши банѡлѡ^Н а^Н дрею кзлѡгѡрѡ^А бани гата
9. аспри. ꙗ. ка сѡи фѣи лѡ^Н мошѡе. стѡтътоваре. ши фечорилѡ^Р лѡ^Н
10. па^Р чине се ва скѡла дз ꙗ немѡ^А но^{СТ} рѡ. ачѣла сѡ нѡ фѣи во^А никѡ
пре^С те зи
11. са но^{СТ} рѡ. кз амѡ пѡ^С ши блѣстѣмѡ. ка сѡ фѣе афѡриси^Т ши
прокле^Т.
12. дъ тѣи. ѡцѡ иже сѡ^Т вѡ некѣи. ши амѡ пѡ^С ши бѡаре мѡ^Р тѡрѣе амѡ
13. мѣ. ста^Н ми^Р шѡ лѡ^Г ѡ кзтѡ^Н. и ѡпрѣ по^{СТ}, ѡ прежѣ. и ста^Н
лѡ дрѡ
14. ги^Ч. попа ко^С та^Н ди^Н ѡ роатѣ шѡ^Р банѡ ѡ пѡрани', ба^Н ко лѡ^Г ѡ дрѡ-
гинеѣе
15. ши пе^Н трѡ ма^Н марѣ креди^Н цѡ пѡсѡнемѡ печѣциле ши искзлетѡрѣе
16. пи^С мѣ ца а^П ѣ дѣни вѡ ле^Т ѡзрѣи

(subscripsi :) † пара пѡ^{СТ}

(L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)

† станѡ ме^Р шѡ † ѡпрѣ по^{СТ}. станѡ † пѡпа кѡ^С та^Н ди^Н

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

† ста^Н и^А (?) дрѡгичѡ † шѡ^Р банѡ † банкѡ ло^Г

TRANSCRIPTIUNEA:

† Adecă eu Para postelnicul împreună cu jupănesa mé Malama și cu socră-me Samfira, scriimă și mărturisim cu acesta al nostru zapis, ca să fii dă mare credință la mâna popei Stanc'ului, ca să-i fie lui otcină w (dela) Crătojani, dă în plasa dă sus a patra parte de în sat, dă în câmpu și dă în apă și dă în pădure, și dă în seliște satului, și dă preste tot hotarul câtă va fi, pentru că această parte dă moșia ce scrie mai sus fost'au dat popa Stanc'ul în mâna Hrizii portarul și jupănesii lui Samfirăi și Banului Andreu călugărul bani gata aspri 20,000, ca să-i fii lui moșie stătătoare, și fecorilor lui, iar cine se va scula dă în nemul nostru, acela să nu fii volnicu preste zisa noastră, că amū pus și blestemū ca să fie afurisit și proclat dă 318 втець нже сѣтъ бѣ Некѣн (părinți ce sînt în Nicea), și amū pus și boiare mărturie anumé : Stan Mir'șu log^{ofat} w Cătun' u (și) Opré post^{elnic} w Prejbă, u Stan lu Drăghié, popa Costandin w Roată, Șarbanū w Purani, Baico log^{ofat} w Drăghinește, și pentru mai mare credință pusu-nemū pecetile și iscăleturile, нмѣсаца априлѣ 1 днѣ бѣ лет 7396 (scris ale lunei lui aprilie în 10 zile, în anul 1604).

† Para post^{elnic}. † Stanū Mer'șu. † Opré post^{elnic}. Stanū. † popa Costandin. Stanil Drăghiéu.¹ † Șarbanu. † Baicu log^{ofat}.

NOTANDA :

finalul u întreg : кѣмѣс, волникѣс, Шѣрбанѣс (dar și Шѣрбанѣ = Șarbană), Мирѣсѣс (și Мерѣсѣс), Дрѣгичѣс;

finalul u jumătătit : скѣинѣмѣ, амѣ, блѣстѣмѣ;

ă expres prin z, dar și prin k, une-orî chiar z și k în aceleași cuvinte : мѣна și мѣна, жѣнѣнесѣа și жѣнѣнесѣн, кѣлѣсѣрѣа, сѣзѣтътовѣре, ba o dată și prin ѣ : Самѣфирѣн;

k pentru ă, dar și pentru ū;

(¹) Său «Stan lu Drăghiéu», finea cuvintului «Stan» nefiind clară.

în pentru ie : скрѣимъ, сѣ фѣи (dar și сѣ фѣе);

în, scris ꙗ și ꙗи;

din, scris де ꙗи, дѣ ꙗи, дѣ ꙗ, дѣ ꙗ;

de, scris де, дѣ și дѣ;

finalul i jumătățit, de o raritate extremă pe atunci : сѣтѣлѣи;

e pentru k : ꙗснѣсѣа, немѣа (= ung. *ném*), ꙗснѣмъ (= «pusunemă» pentru «pusu-ne-am»), ачѣстѣ (= ачѣстѣ), Прѣжѣ (satul actual Прѣжѣ);

e pentru i : искѣлетѣриле;

ꙗснѣсѣа, la genitivo-dativ : ꙗснѣсѣи, în sens de «nevastă»;

ꙗснѣсѣа-мѣ, dar сокрѣ-ме;

Сѣмѣира, la genitivo-dativ Сѣмѣирии (=Samfirăi);

k și a pentru e : аисмѣ, мошѣа (nearticulat);

e pentru finalul i : боѣре (=boiari), Дрѣгичѣе;

оа=ō : стѣтътоѣре;

оа : роатѣ (=roată), dar numai о : нострѣ;

forme duple : мѣ și ме, Шѣрѣанѣ și Шѣрѣанѣ, фѣи și фѣе, Бѣико și Бѣикѣ, Мирѣшѣ și Мерѣшѣ...;

pleonasm curios, compus dintr'o vorbă greacă și o vorbă slavică cu același înțeles : аѣсрѣсит (=grec. ἀφορίζειν) ши проклѣт (=slav. проклѣти);

пѣаса=slav. пѣаса «zonă» sau «regiune»;

reflexivul se distins de condiționalul сѣ : сѣ вѣ скѣла, сѣ фѣи;

лѣ, în Стѣн лѣ Дрѣгичѣ, ér pe аѣурѣ : лѣи;

cuvinte accentuate : Пѣрани', Крѣтожани', ꙗснѣсѣа';

cuvint străin neasimilat : ѡтчинѣ, ну ѡчинѣ;

numi locale : Пѣрани, Крѣтожани, Прѣжѣ, Роатѣ, Кѣтѣни;

numi personale : Пара, Мѣлама, Хрѣзѣ, Бѣикѣ, Мерѣшѣ, Дрѣгичѣ...;

sintaxă : un «pentru» lăsat la o parte spre a nu se repeta de două ori : «пѣтрѣ кѣ [pentru] ачѣстѣ партѣ... фѣст'аѣ дат поѣа... бѣани гѣта аѣпри 20,000»;

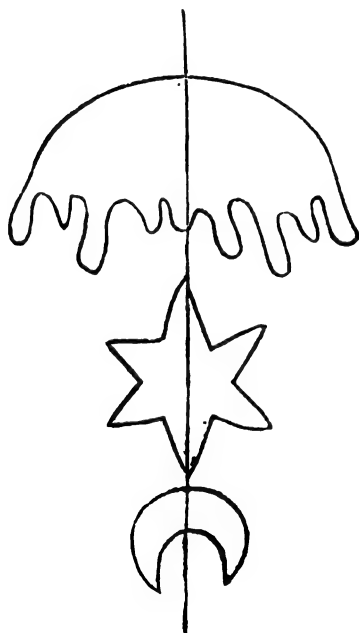
XXV.

ZAPIS DE VÎNZARE

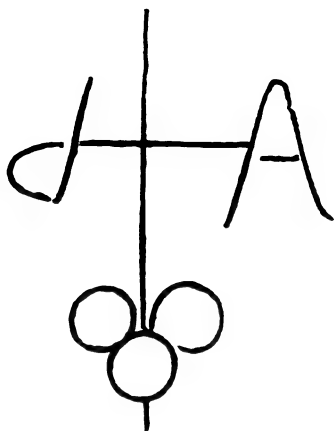
ȚIRGOVIȘTE, 1605 SAŢ 1608, IULIŢ 28.

Originalul se află la un loc cu al textului de mai sus.

E scris pe hărtia de aceeaşi calitate, mare de 29 $\frac{1}{2}$ centimetri
n lungime şi 21 în lăţime, dar presintă alte semne de fabrică,
nume pe fôia cea scrisă :

ar pe cea-l'altă fôia :

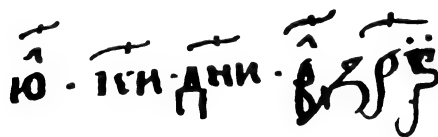
Scrişórea este întocmai ca în cel-l'alt text.

De asemenea sînt aceleaşi aprópe tóte persónele puse în călugărul Andrei, logofătul Stan Mereş, postelnicul Opreş, logofătul Baicu, popa Constantin din Rótă, ér în locul lui Stăni Drăghiciu apare pe scenă tată-seu «Drăghiciu bătrînul».

Maî pe scurt, ómenii, hărtia şi chiar scriitorul fiind ideali, este învederat că ambele acte s'aú născut în acelaşi interval de timp.

Cu tóte acestea, anul documentului de faţă nu este precis.

Pe când în cel-l'alt text se citeşte fórté limpede «БѢ ЛЕТ» (=7112=1604), în cest de acuma, logofătul ajungênd la rîndul lui, unde nu mîia încăpeau multe litere, scrie :

adeacă pe de o parte scurtéază pe «БѢ ЛЕТ» în «БѢ», ér pe de lăgă ultimele cifre ale velétului într'o monogramă, monog^{ra}ma însă atăt de curiósă, încăt o póte citi cine-va în doă feluri: «зрѣ» (=7113=1605), orî «зрѣ» (=7116=1608).

Noî din parte-ne nu ne bizuim a ne pronunţa cu siguranţă favórea unuia sau altuia din aceste moduri de a citi.

În ori-ce cas, cât pentru cronologie, distanța între 1605 și 1608 nu este mare.

În textul prezintă principalul personaj este unul din cei mai buni hatmanî ai lui Mihail Vitézul, «hatman» prin excelență, singurul pe care cronicile îl numesc une-ori хатман, deși acest rang nu exista în Țăra-Românească, — vestitul Ban Udrea, vindând un sat pe care : «м'ас фостъ мнашитъ Михайу воеводъ».

Banul Udrea nu era un simplu cap de *guerillas* ca Fărcaș-agă, ci un general în totă puterea cuvîntului, pe care Mihailu-vodă îl întrebuința în expedițiunile cele mai grele, și mai tot-d'a-una cu isbîndă.

Așa a fost, bună oră, victoria sa asupra lui Hafiz-pașă la 1598, despre care contimpuranul Stavrinou dîce :

«Sultanul trimite pe Afis-pașă, om foarte vitez. Acesta își aședă tabăra la Nicopole, avînd 16,000 ostași buni și 32 tunuri. . . .
«Mihailu mișcă înainte pe Udrea, cu contingentul de Moldoveni, 1000 Căzaci și 1000 Dorobanți. Udrea trece îndată peste Dunăre cu oșteă și sfăramă tabăra lui Afis-pașă» :

Τότε γοργὰ ἐπέρασεν ὁ Οὐδρας τὸ φρουράτον,
Τὸ τάμπαραν τ' Ἀφῆς Πασιά, φέρνει-το ἄνω κάτω·
Κ' οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐστάθησαν, διὰ τὰ πολεμῆσουν,
Μὲν ἔδωκαν εἰς τὸ φευγόν, καὶ τρέχαν νὰ γυρίσουν·
Καμήλαις, βίον, ἄρματα, τ' ἄφηκαν πομπιασμένοι,
Καὶ ψεῖγαν, σὰν δὲν ἤθελαν, γυμνοὶ κ' ἐντροπιασμένοι...¹

După cucerirea Moldovei, Mihailu-vodă pusese acolo pe Banul Udrea în capul administrațiunii.²

Nu mai menționăm serviciile mai mărunte, fie în lupte de peste Carpați, fie în acelea contra Polonilor.³

Contra Polonilor, bună-oră, într'o bătălie de lângă Argeș, comandând avant-garda română, el a susținut de trei ori atacul unei armate mult mai numeroase și n'a dat dos decât după ce a pierdut 1500 de omeni, înlesnind ast-fel lui Mihailu timpul de a se retrage și a se pune la adăpost.

(¹) În Papiu, *Tesaur*, I, p. 300.

(²) *Magaz. ist.*, IV, p. 297.

(³) *Ibid.* p. 293. — *Heidenstein*, p. 358 etc.

Un oficer polon, Otfinowski, care fusese el-insuși în acea luptă, a descris-o în versuri, unde mărturisește despre vitejia lui Udrea :

. . . trzykroć meżnie z nami się potkali . . . !

Banul Udrea a avut noroc să-l cânte poezii, nu numai grecesce și polonesce, dar cu atât mai mult, negreșit, romănesce.

Reposatul Bolintinenu i-a consacrat o poemă întreagă, intitulată : « Andreiu sau luarea Nicopolului de Români ».

În această operă puțin nemerită a poetului — el singur o numea « slabă » — Udrea este un tânăr Moldoven, care iubește pe mîndra și avuta Maria, dar neputînd s-o iea, pleacă la război sub stégul lui Mihail Vitézul :

« Andreiu se pornesc de astăzi în lume,
« Să-și facă prin arme avere și nume,
« Căci pôte Mariei să fie el drag,
« Dar lumea-i cîndată... Andreiu e sărac.
« Andreiu se pornesc, și cine nu scie
« Căți pleacă la arme să nu mai revie ? »

În război cu Turcii, frumoasa Bulbuli, fîta pașei de Nicopol, vede pe Udrea și 'l îndrăgește, deși el n-o cunoșce; travestită apoi în sclav negritén, ea îl însoțește la întorcere în țară, unde, acum vestit și bogat, el se grăbește la Maria, care-i promisese că 'l va aștepta, dar o găsește măritată și — eroul mîre de apoplexie, și pe mormîntu-i se jertfește, neapărat, și credincioasa Bulbuli.²

Precum vedeți, Bolintinenu n'a brodit-o bine.

Afară de cele-lalte neajunsuri, vom aminti numai unul : Banul Udrea putea să fi fost tânăr, dar nu era Moldoven.

Moldoven, dintre generaliî lui Mihail Vitézul, era spătarul Mircea, după cum vom vedé mai la vale ; despre Banul Udrea însă acesta nu rezultă de nicăiri.

Din contra, după contimpuranul Heidenstein, el ar fi fost înrudit, « propinquitate conjunctus », cu Petru-vodă Cercel³, ér primul urmare și cu Mihail Vitézul ; dar ca ce fel de înrudire anum e, acesta nu se scie.

După documentul precedent, s'ar puté conchide că Banul Udrea

(¹) *Otfinowski, Fowodzenia niebezpiecznego w Mullaniech opisanie*, Krakow, 1601, în o brogură de o raritate nepovestită. — Cf. tot despre acesta pe *Miron Costin, Lesopis*, Cogăln. I. t. 1, p. 225.

(²) *Bolintinenu, Poesii vechi și noue*, Buc. 1855, p. 299—328.

(³) *Heidenstein*, p. 286.

NN.

Udrea Banul		Samfira — Hrizea portarul
		Malama — Para postelnicul.

« Andrei era însă o rară ființă,
« O inimă plină d'amor și credință,
« Gândind ca fecătora ce'n junii ochișori
« Se 'nbată de tôte, de vise, de flori.... »

. Haec est
Vita solutorum misera ambitione gravique!
(*Horat. Sat. I. 6.*)

1. Intre boierii lui Simeon Movilă el nu figurează nicăiri;
2. In aprilie 1604, precum am vădut in textul precedente, el era deja *călugăr*, și negresit nu de atunci, ér după usul mona-

(¹) *Letop.* ed. Cogăln. I, t. 1, p. 226.

stic trebuia mai întâi să fi fost mai mult timp *frate*,¹ ast-fel că intrarea 'i în mănăstire cată să se fi întâmplat pe la 1601.

Când dară mai putea el să se fi «închinat la Simeon-vodă»?

Călugărit, fostul Ban al Craiovei, al doilea personagiū după Vodă, Udrea nu înceta totuși de a se intitula : «*АНДРЕЮ КЗАГРРА КАРНАЕ АМС ФОТС БАНЪ*», ér în subscrierea sa el punea simplu : «*АН-ДРИИ БАНЪ*».

Acéstă iscălitură, care arată pe un bun scriitor și o mină nu bătrână încă, iat'o :

«Andreu» nu este decât o formă bisericescă a numelui nostru poporan *Udrea*, cu care se confundă însă și «Adrian», generalmente pronunțat «Andrian», precum este, de exemplu, în numele orașului «Adrianopole», turcesce *Edreneh*, franțusesce *Andrinople*, românesc *Udriū* : «*АНДРІАНОПОЛИ САС ОУДРІЮЛЬ*».²

De altmintrea, numele *Udrea* era odată atât de răspândit la Români, încât a ramas chiar proverbul : «care cum venia, tot Udrea 'l chiăma».³

O formă femeiască a acestui nume, *Udrișcă*, o vom găsi într'un text mai jos.

Cele-l'alte patru subscrieri sînt tóte de asemenea făcute de mână propriă, cu o cernelă gălbuiă, afară de a lui Костандин дикон, care, ca și a Udrii, e scrisă cu cernelă neagră.

Peceteile, mici, reū întipărite prin fum, nu presintă nici o figură bine determinată.

(¹) Soborul I și II canon 5, în *Aristin, Indreptarea legiei*, Tirgoviste, 1652, reproducerea cea nouă p. 119, prevede un termen normal de 3 ani de noviciat sau «ispită, iscodire, căutare și cercetare». — Cf. *Silbernagl, Verfassung sämmtlicher Kirchen des Orients, Landshut, 1865, p. 51.*

(²) *Amfiohle, De obște gheografie pre limba moldovenescă*, Iași, 1795, in-4, p. 15.

(³) *A. Pann, Povestea vorbii*, Bucur., 1833, t. 3, p. 25.

1. † Вѣ име вѣца и снѣ и стѣго дѣхѣ аминѣ ес андрею кѣхѣгѣрѣ^А.
2. кариле амѣ фостѣ банѣ. скрѣсамѣ записѣ^А ме^С ка съ фѣи де маре
3. кредѣ^Н цѣ. ла мѣнѣ жѣпѣнѣсѣ^Н пѣтрѣ вѣчѣскѣ ши фѣчѣрилѣ^Р лѣ^Н.
4. вѣчѣи ши лѣ ста^Н чѣ. кѣмѣ сѣ се цѣе кѣ лѣмѣ вѣ^Н дѣтѣ сѣтѣ^А.
5. крѣтожанѣи ѿ сѣ^А. вѣла^Ш. дѣрѣ^П тѣс ѿмѣ аспри гѣта каре сѣтѣ.
6. маѣ фостѣ мѣлѣсѣтѣ. мѣхѣю вѣево^А ши амѣ вѣ^Н дѣтѣ е^С де а ме
7. кѣнѣ вѣоѣ фѣ^Р дѣ нѣчи вѣ невоѣ. ка сѣ лѣ фѣе лѣ^Р сѣтѣ^А стѣ^Т торѣ
8. ши де мошѣи ши вѣхѣкѣнѣкѣ. лѣнѣ ши фѣчѣрилѣ^Р лѣ^Н. кѣ^М а^С фѣ^{СТ}
9. ши ма^Н де нѣнѣте вѣреме лѣ лѣ^Р. ши ла то^К мѣла нѣ^{СТ} рѣ фѣ^С та^С
ши
10. вѣоѣре мѣ^Р тѣсѣе анѣме ста^Н лѣ^Ф тѣсѣ^А мѣре^Ш ѿ кѣтѣсѣ^Н. и вѣпрѣ
11. нѣ^{СТ}. ѿ прѣкѣ^С и дѣрѣгѣчѣ ста^Р. ѿ гѣратѣе. и вѣ^Н ко лѣ^Ф.
12. ѿ вѣгѣцѣи. и кѣста^Н дѣнѣ дѣнѣко^Н ѿ рѣтѣ. ши ачѣ^С тѣ то^К мѣ^А
13. фѣкѣстѣсѣ^С ѿ чѣтѣте ѿ трѣговицѣи. ши нѣ^Н трѣ ма^Н маре креде
14. нѣцѣ нѣсѣмѣи мѣ ши пѣчѣте. нѣ^С мѣ^С ца ю^А кѣ^Н дѣнѣ вѣ^А /зѣрѣ...
[L. S.] [L. S.] [L. S.] [L. S.]
15. † ста^Н лѣоѣфѣтѣс мѣреиѣс † а^Н дѣнѣ^Н вѣнѣсѣ^А † вѣпрѣ нѣ^{СТ} † дѣрѣгѣчѣ.
[L. S.]
16. † ко^С та^Н дѣнѣ^Н дѣнѣко^Н.

TRANSCRIPTIUNEA:

† Вѣ име вѣца и сына и свѣтаго дѣхѣ аминѣ (în numele Tatălui și Fiului și Sântului Duh, amin). Eu Andrei cǎlugărul carile amu fostu Banu, scris'amu zapisul meu ca sǎ fi de mare credință la mână jupânului Pătru Oncescu și fecorilor lui, Oncei și lu Stance, cumu sǎ se știe cǎ le'mu vândutǔ satul Crătojanii вт сѣдѣтво (din districtul) Vlașca dereptu 34,000 aspri gata, care satǔ m'au fostǔ

miluită Mihaïu voevod, și amă vândutū eu de a me bună vola, făr' dă nici o nevoe, ca să le fie lor satul stăt^{toru} și de moșii și ohabnicū, lui și fecorilor lui, cum au fos' și mai de nainte vreme alū lor, și la tocmela noastră fost'au și bofare mărturie, anume : Stan lo[go]f^{tu} Mereș ũ (dela) Cătunⁱ, n (și) Opré post^{abie} ũ Pre-jăv, n Drăghičū cтap (bătrînul) ũ Gratie, n Baico lo[go]f^{tu} ũ Butești, n Costandinū difacon ũ Rotă, și acestă tocmel^a făcutu-se-n în cetăte în Trăgovîști, și pentru mai mare credență pusu-mi'mū și pecete, нк (scris) м'ца (luna) iул^{ie} 28 дни (zile) кает (în anul) 711... (160...?) † Stan logofătu Mereșu. † Андри Banul. † Opré pos^{abie}. † Drăghice. † Costandin difacon.

NOTANDA :

finalul n întreg : дерентс, амс постс, статторс, Меренс;

finalul n jumătățit foarte des : Бамъ, скркамъ, Гвичекъ, ксмъ, сатъ, постъ, мншнтъ, амъ кнштъ, нхленикъ, алъ, Дрхгичъ, Костандинъ, пс-сманма;

а și z întrebuințați ambil de o potrivă pentru а și ă;

e trecut în i : ядани (dar și ядрю). карме (=carele). сь фін (dar și сь фие). Трговцин, мошин (la singular);

e pentru actualul i : комре (la plural), крденца (dar și крденца);

а=е : Дрхгичъ și Дрхгиче;

o pentru oa : Ротъ, нострз;

duplă formă a genitivo-dativului : Гвичен нн ас Станче;

e pentru t : ерме (nu ерѣме), а ме, факстсес (=făcutu-se-au), пе-вете (nu певѣте), ачестъ токмелъ (=acastă tocmelă);

а pentru e : а ме кѣкз бѣа, dar : ннчн ѡ н есѣе;

n pentru u : пссманма (=pusu-mi-amū);

дъ (=dă) și де;

reflexivul se distins de condiționalul să : сь се ыѣе;

prepozițiunea repetată : ꙗ четате ꙗ Трѣговици;

rangul pus între numele de botez și între poreclă : Стан логофѣтъ
Переш;

cuvinte accentate : мѣнѣ, четѣте, аѣи;

pentru sintaxă : каре сѣтъ маѣ фостѣ мѣлѣтъ Мѣхѣю воеводѣ;

numi locale : Гратѣе, Бѣтеци, Прѣжѣ (=Прѣжѣ din textul pre-
cedente).

căci dintr'o femeie «matusa Bercil» a făcut un bărbat «Mătoşa Bercil», dintr'un bărbat «Vlad» a făcut o femeie «Vladă», dintr'o fată «săracă Udrişcă» a făcut un băiat «săracul Udrică» etc.

În adevăr, precum ne vom încredinţa îndată, opera lui «popa Tiful» din Mircesci nu este tocmai uşor de descifrat.

Actul e scris pe o foie de hârtie gălbuiă, subţire, lungă de 31, lată de 21 $\frac{1}{2}$ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Ca specimen de scrisoare, reproducem mai jos în text primul rînd în fac-simile, mai adăugînd aici că cernela e foarte neagră, ér şi-rurile sînt strimbe, scrise la o distanţă inegală (dela 3 milimetri pînă la 1 centimetru), şi nu tôte de aceeaşi lungime (dela 14 pînă la 20 centimetri).

Sub fie-care iscălitură, tôte scrise de mîna lui popa Tiful, este câte o pată de cernelă dela punerea degetului.

De asupra celor mai multe cuvinte, întocmai ca în textul publicat mai sus sub No. XVI, scriitorul aruncă câte un segment fără nici o trebuinţă : *мирчеи, пона* etc.

Este şi mai curios că d'asupra lui s, scris mai mult ca V, figurează pretutindeni două puncturi, ba une-ori popa Tiful nu cruţă acest lux de punctuaţiune nici chiar d'asupra lui n, x, r, după cum se pôte vedé în rîndul cel fac-similat.

Dintre persónele menţionate în act, pe unele le găsim, de asemenea, într'un crîsov din 13 mai 1620 dela Gavril Movilă, relativ tot la satul Mircesci, şi anume : Bereful, Balotă şi Roman.

Despre însemnătatea filologică a acestui text, veđi mai jos Notanda.

Aci vom face numai o observațiune.

El este tot ce pôte fi mai rustic.

Intr'insul noi găsim cele mai stereotipe trăsuri ale aceluia graiu țerănesc, prin care se caracterisă unele scrisori și inscripțiunile latine din vécul de mijloc.¹

Așa este, bună oră, acea perpetuă confusiune între *e* și *i*, *u* și *o*, despre care deja Mabillon dicea în privința documentelor latine mediane : «immutatio frequens est *e* pro *i* et vice-versa, itemque *u* pro *o*, quae immutatio etiam familiaris fuit apud veteres Romanos.»²

Mai cu sémă semnificativ este în textul nostru $u=o$ și $o=u$, fenomen pe care nu'l vedem mai de loc în cele-l'alte documente din colecțiunea de față.

Lepsius a demonstrat, că alfabetul greco-latin primitiv nu distingea pe *u* de *o*, și prin urmare nici graiul cel viu al poporului din Elada și din Italia nu cunoscea vre-o deosebire între ambele sunuri, pronunțând o singură vocală mixtă, adică nici *o*, nici *u*, ci un fel de *o* și *u* tot-o-dată.³

Archaismele, fie lexice, fie curat fonetice, persistă une-ori într'un biet colțușor imperceptibil, într'un atom din totalitatea națiunii, după ce aluri s'aun perdut fără urme; țeranii dela Mircesci din plasa Néglovului, cu popa Tiful în frunte, nu-și închiuiau, de sigur, pe la 1600, că ei pronunță vocalele întocmai așa după cum le rostiau, cu miî de ani înainte, străbunii din epoca unității etnice greco-italice!

(¹) **Fumagalli**, *Delle istituzioni diplomatiche*, Milano, 1802 t. 1, p. 267—94.

(²) **Mabillon**, *De re diplomatica*, Neapoli, 1789, t. 1, p. 61.

(³) **Lepsius**, *De tabulis Eugubinis*, Berolini, 1833, p. 76 — 9. — Idem, *Paläographie als Mittel für die Sprachforschung*, Berlin, 1834, p. 60 : «Im Griechischen und Lateinischen dagegen ist das *o* nicht wie im Sanskrit und Hebräischen eine Nüance vom *a*, sondern vom *u*..... die Paläographie auffallend bestätigt und durch Vergleichung der Semitischen Alphabete lehrt, dass V (die alte Form des Griechischen *o* und im Etruskischen und Umbrianischen die einzige Form für *o* und *u*) ursprünglich gar kein von *O* verschiedenes Zeichen war».

2. ДЕ ФШНЕ ДЕ МОШ^Н Е ШЕ А8 ВО^Т ШКЕШ^А Ф8ГЛЕ 8 БРАНЕ
3. ЦЕ АЛЕСЗ БРАНЕШЕ МИНЕСКЗ А А8^{ШЕ} РБО ТАТЗЛ8
4. Ф8ГЛЕ^Н ШЕ МЗРТОРІЕ РОМАНЗ МИНЕСКО^А ШЕ РАДОМИР^Н
5. ШЕ БАЛОТЗ ШЕ СНѢГЪ ШЕ ТОМА РОКО^А ШЕ ЦЕФАНЗ
6. ГРАМА МИХАЮ ШЕ ФРЗЦЕЛЪ \bar{w} ТАМЗ ШЕ МЗТОША
7. БЕРЧЮИ ДЕ ЛТРАЧЕСТЗ МОШ^Н Е А8 ДАТО ШЕРБО
8. 8Л ЛОКО КОМЕ^Н ПЕЛТРО ВЛАДЗ ШЕ А8 Ф8СТ8
9. МЗРТ8РІЕ ШЕ КАЗАНЗ ШЕ АМО СКРИСО Е⁸ ПОПА
10. ТИФС^А ШЕ А8 Ф8СТО МОЛЦИ \bar{w} МЕНЕ БОНИ АА МОР^Т Е
11. Ф8ГЛЕ^Н ІАРЗ ЧЕНЕ СЕ ВА СКЛА СЗ ФАКЗ АЛ^ТЬ ЧЕВА
12. СЗ Ф^Н Е АФ8РИСИТЗ ДЕ Т^{ШЕ} \bar{w} ТЕЦИ (*sic*) ШЕ СЗ ФИ^Н
13. АФ8Р^С И^Т 8 ШЕ АНАТИМА ПИС МѢСИЦА АПРІЛІЕ \bar{e}
14. ШЕ А РХМАСО АЧЕСТЗ СЗРАКЗ 8ДРИСКА СЗ НО 8 БЗЛТО-
ІАСКЗ
15. НЕМЕНЕ ВЗ Л^Н ТО : ЗРАДІ
16. РОМА^Н (*deget*) РА^АУМИРО (*deg.*) БАЛО^ТЗ (*d.*) СНЕГЗ
(*d.*) ТОМА (*d.*) ЦЕФА^Н (*d.*) МИХАЮ (*d.*).
17. ФРЗЦИ^А (*d.*) МЗТОША БЕРЧЮ^Н (*d.*) КАЗАНЗ (*d.*) ПОПА
ТИФС^А (*d.*).
18. ШЕ ДОА ФЕЦЕ ДА АРИЕ ШЕ 8 ФХТЗЧЕНЗ ШЕ 8 ПОУС
19. ШЕ А8К8 ДЕ БЕСѢРЕКЗ АЧЕСТЕ А8 Ф8СТ8 Т8ТЕ А Ф8С^Т 8
20. АЛЕ Ф8ГЛІЕ ШЕ А Ф8ГЛЕ ДЕ БАЩЕНЗ ДЕ МИРЧЕЦИ.

reflexivul se distins de condiționalul să : *сѣ се ѿне* ;

cuvîntul slavice *ѡтеци* prefăcut în *ѡтеци*, — ôre prin vr'o etimolog poporană (de ex. *ostet* «luptător», dela *óste*) ? sau prin influința tenelei urmază (cf. *ascut*, *lespede*...) ?

pentru sintaxă : *ачесте ас фсѣтс тѣте а фсѣтс але фсѣлѣ, ше а фсѣ де каценз*, cu două repetițiuni demonstrative ;

numi bărbătești : *фсѣлѣ*,¹ *Балотз*, *Снѣгъ*, *Радомирс*, *Минескол*, *Шере Берчѣ*, *Фрѣциль*, *Казанз*, *Тифсѣл*... ;

nume femeesc : *Ѣдриска* ;

termini agricoli : *феце да арне*, *фѣтѣченз* (= *fătăcină* din *fătăcîun* ca *mortăcină* din *mortăcîune*), *бранѣце* (= *pădure oprită de tăiat*) ;

бранѣце din slavice *бранити* «oprire», ca medio-latinul *parcus* d *parcere* și provențialul *deves* = «*bois défensable*» ;²

фсѣне, veđi texturile No. IX și XI.

(¹) Tot așa se chiăma un boier din Moldova la 1641 : «*Басилѣ фсѣлѣ корниксѣ д Брѣладс*», *Arch. Statului, m-reă Rachitôsa X*.

(²) *Revue des langues romanes*, t. 4 (1873), p. 218.

courcissements grossis» dintre cele mai imposibile, fără nici un singur exemplu în fonologia română;¹

confuziunea între *u* și *o* în aceleași cuvinte : *мърторіе* și *мъртсріе*, *Радомірс* și *Радсміро*, *локо* și *лскс*, *фсстс* și *фстс*;

confuziunea între *i* și *e* : *скишса* și *скешса*, *Мирчеци* și *Мирчеце*, *Фрзцель* și *Фрциль*, *сх фне* și *сх фин*;

e pentru *i* : *чене* (=cine), *вмене*, și pretutindeni *ше* în loc de *ши*;

e pentru *k* sau *ia* : *Минескз* (=Minéscă), *ачестз мошне*, *Снерз* (dar și *Снѣркз*), *феце* (nu *фкце*);

ю pentru *e* : *Берчюи* în loc de *Берчен*;

simplul *o* pentru *oa* : *вмене*, *морте*;

доа = *doă*;

ж muiat : *жюмхтате*;

да арне, în loc de *де...*;

с.п = *uîn* = *un*, *пелтро* = *peîntro* = *pentru*, *бз.птоіаскз* = *băîntoîască* = *băntuî ască*, *де п*;

disparițiunea lui *и* : *скешса* (= uncheșul) și *с* (= un), pe lângă care însă și *с.п*, cf. mai sus textul No. XVII;

remarcabilă aferesă : *кот* (de 2 ori) pentru *аест*;

Фсгае, cu triplul genitiv : *Фсгаен*, *Фсгаіе* și *а Фсгае*;

а лс Шерко;

pe lângă *лс фсстс* — *а фсстс*, precum și *а рзмасо*;

(¹) *Cihac, Dict. d'étym.*, p. 182. — Pronumele nostru *o*, fie ca numeric, fie ca personal, a-decă având o dublă întrebuintare, dar fiind același în fond, provine din *ea*, după cum și din a treia persoană singulară a indicativului prezente *ea* poporul a tăcut tot *o* : «*o* să fie» = «*ea* să fie», după cum din maghiarul «*város*» avem «*oraș*», din latinul *vel* prin forma română veche «*vare*» s'a născut «*ori*», etc. Este radicala pronominală ario-europeă *va*, de unde de asemenea: zendicul *ava* «acela», slavicul *оѣ-оѣа*, greul *αὐ* = *ava* în *αὐ-τός* (cf. *Bopp, Gramm. comparée*, trad. Bréal, t. 2, p. 356) și albanesul *ai*, forma veche *avi* «acela» și «el» (cf. *Carmada, Saggio sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, p. 209). E foarte interesant că primitivul *ava* a scăzut la *o* și *u* nu numai la Români, dar și 'n familia eranică : în dialectul huzvaretic *ô*, în dialectul parsic *ô* (=forma albanesă *ai*), în limba persiană modernă *ô*, în dialectul bucharic *u*, etc. (*Justi, Handbuch der Zendsprache*, p. 32). Mai pe scurt, pronominalul *o* este la Români un rest ante-roman.

reflexivul se distins de condiționalul să : *сѣ се ѹне* ;

cuvîntul slavice *втеци* prefăcut în *втеци*, — ôre prin vr'o etimolog poporană (de ex. *ostet* «luptător», dela *óste*) ? sau prin influința tenei urmază (cf. *ascut*, *lespede*...) ?

pentru sintaxă : *ачесте ас фсѣтс тѣте а фсѣтс але фсгаѣ, ше а фсѣ де ваѹенѣ*, cu două repetițiuni demonstrative ;

numi bărbătesci : *Фсгаѣ*,¹ *Балаотѣ*, *Гнѣгѣ*, *Радомирс*, *Минескол*, *Шерѣ Берѣкѣ*, *Фрѣциналѣ*, *Казанѣ*, *Тифѣл*...

nume femeesc : *Ѣдриска* ;

termini agricoli : *феѣе ла ариѣ*, *фѣтѣѣенѣ* (= *fătăcină* din *fătăciun* ca *mortăcină* din *mortăciune*), *кранѣѣѣ* (= pădure oprită de tăiat) ;

кранѣѣѣ din slavicul *кранити* «oprire», ca medio-latinul *parcus* «*parcere* și provențialul *deves* = «*bois défensable*» ;²

фснѣ, veđi texturile No. IX și XI.

(¹) Tot așa se chiăma un boier din Moldova la 1641 : «*Василѣ Фсгаѣ ворникѣсѣ Бралаѣсѣ*», *Arch. Statului, m-rea Rachitosa X*.

(²) *Revue des langues romanes*, t. 4 (1873), p. 218.

XXVII

NOTIȚĂ DE CUMPĂRĂTURE.

CURESCIÎ SAU BOGATA (DISTR. ILFOV), 1606, MAIU 8.

Originalul în Archivele Statului : episcopia Argeș No. LXXXIX.

În Conдика acestei episcopii nu s'a copiat.

E scris pe o fîiă de hîrtiă grîsă și aspră, lungă de 32, lată de 21 centimetri, fără semn de fabrică, care se afla — probabilmente — pe fîiă ce lipsește.

Scrisoarea, cu cernelă neagră, cu litere drepte, nalte de 4 milimetri, și cu distanța între rînduri de 1 centimetru, presintă ceva intermediar între cursiva zapiselor și semi-unciala manuscrisurilor.

Este greu a distinge pe z de ъ.

1. † Gz ce ѡіе кз... з^н пзра^т ста^н добрикзи^н пз^м нзтѣри дела
2. негослава пзмз^н тѣри. ѡі. ѡ^п тѣ трѣ кз^н пз. ѡ^р ѡ^п тз тра^л тз
3. кз^н пз дн^н зилеле Ми^н ни^н во^л. дир^ѣ птз. /д. де а^с при де а^р
4. ѡи^н тѣ. ши ѡ^р а^с кѣ^н пзра^т ста^н добрикзи^н па^р те лѣ стѣре
5. тоа^т кз^т се ва алеѣе(*) де пе^с те то^т хота^р лѣ. дн^н апа
6. ѡемени^н пз^н вале пѣ^р кзреци^н. ѡ^р а^с кз^н пзра^т дѣмитѣрѣ пз^р ток
7. па^р те лѣ прав^ц ши а лѣ ко^с тади^н тоа^т кз^т се ва алѣѣе
8. пе ѡ^ч на ваз^н де кз. де^н чи^н пз^н чи^н дн^н апа ѡемени^н пзнз
9. вале пз^р кзрецило^р дирептз /ѣ.л. ве^л ви^н. ва^л ра кзтѣ ко^с да

(*) Аci de asupra, cu aceeași mînă și cernelă, e scris : дирѣ^п тѣ /ѣ.

XXVIII

O DELIMITAȚIUNE

DISTRICTUL VILCEA, 1608, APRILE 15.

Originalul în Archivele Statului : Cozia II.

Seris pe o fôia de hărtiă afumată, fôrte stricată, lipsind un mare petec la mijloc, lungă de 29 $\frac{1}{2}$, lată de 20 centimetri, fără semn de fabrică.

Serisôrea, cu cernelă gălbuiă, e frumôsă, dréptă și îndesată, cu litere nalte de 2 milimetri și cu o distanță de 5 milimetri între rînduri.

Cele șése peceti, întipărite prin fum, sînt fôrte nedistînse : abia se mai pôte recunósce pe una din ele un leu în piclóre cu códa rădicată, adecă ceia-ce se chiamă «lion passant» în eraldică.

Actul s'a transcris la 1778 în condica cea veche a Coziei, fôia 59, pe când nu era încă rupt, ast-fel că acéstă copîă, deși fôrte defectôsă ea-însăși, ne va înlesni totuși a completa, negreșit între parentesi, lacunele ce există în starea actuală a textului; din nenorocire însă, condicarul a uitat cu desăvîrșire de a copia rîndurile 15—16, tocmai cele mai stricate.

Sub raportul ortografic, acest act se caracterisă printr'o deosebită predilecțiune pentru î, pe care 'l pune în loc de i și chiar de и.

† скриса^М но^Н с бога^Р карѣи а^М фо^Стъ хота^Рни^Ч ши токъмѣ^Ани^Ч
сфи^Нтеи

мънъсти^Р дела козѣа. ꙗко егѣме^Н ас фо^Стъ пзрѣнъте^А пахомѣ
де^Ч ас

австѣ пз^Р кѣ са^Рки^С де вѣжорани пз^{НТ} рѣ кѣ а^С австѣ са^Рки^С w^Ч-
нъ депрес^Н

кѣ сфхнъта мѣнъ^Стире де^Ч нѣс лѣатѣ егѣменѣ^А денъпревнъ кѣ
са^Рки^С пре рѣваше до^Мнещѣи^Ч ди^Ч нон ꙗко а^М ме^Рсѣ пре кѣвнътѣ^А
до^Мнѣ но^Стрѣ де а^М кѣстатѣ ши а^М кѣ катѣ w^Ч на сатѣлѣи
бо^Гдънещѣи^Ч дела w^Атѣ ди^Ч а^М афлатѣ пре са^Рки^С мошѣ^Н кѣ а^С
фо^Стъ кѣ^М пзрѣ^Т са^Рки^С ꙗко ди^Н зилеле ми^Хнен бо^А ши іа^М кѣ-
статѣ

ши кѣ^Рциле ас са^Рки^С че а^С австѣ де мошѣи^Ч ди^Ч нон ꙗко а^М
фѣкѣстѣ ка^Р

тѣ дела мѣна [ноа]^Стрѣ ас са^Рки^С сѣ^Ш цѣи мошѣа пре кѣ^Рци^Ч че а^С
австѣ[з]

ꙗко а^М хотѣ[рѣтѣ] кѣ^М пѣ^А кѣ пѣдрѣ де а^М фѣкѣстѣ w^Ч на ас са^Р-
ки^С [в]

кодри^С [кодѣ пре] лѣ^Н [гѣ х]отѣрѣ^А кѣлимазѣи^Рло^Р ши а^М пѣ^С
п[іа]

трѣ [дин коаче де валѣ маре] ши сѣ мѣ^Ргѣ аче^А кодѣрѣ ди^Н апа
w^Атѣ[лѣи]

кѣ [пѣдрѣ кѣ тотѣ пѣнъ ла х]отѣрѣ^А мѣрещѣи^Ч ши чѣлаа^{АТ} кодѣрѣ
пре..... щѣи^Ч ши прин пѣдрѣ пре сѣ^Ммѣ...

п..... е пре мѣрѣска пѣ^Н ла мѣрѣи кѣ^Рнѣлѣи...

алахѣрѣ... [пѣзв]ичѣска предечи^Н дѣ^Н ш^Н де кѣтрѣ сѣлищѣ

18. бо^Г нещѣло^Р с[и]де по[го]^Р калѣ карсашн дела рс^А. ши кс пздсрѣ
кс то^Т
19. пхнх ꙗ хотарс^А мсерециѣ. ка^Р селницѣ сз w цѣе пре кс^М пхрхтс^Р
20. ши лѣс фо^Стх [алѣ]сз ма^Н денан^Н те ерѣме де моцѣкнѣн сѣтсашн
21. де сас цѣстх па^Ртѣ вазасцѣкскз чн а^М але^С сз цѣе са^Рки^С .в.
пх^Рци
22. ши кс вадс^А морѣн дн^Н селнице. ка^Р w па^Рте де селнице де^С пре
23. маас^А рошс алхтсрѣ кс валѣ ꙗ жо^С ка^Р па^Рте а^С фо^Ст а сире^Н
сз а^Н вх а
24. w цѣнк козѣманѣн дн^Ч нон ачеци с бола^Р анс^М пз^Рвс^А лw^Г w рсда
25. и фрх^Н кс^А w потхроша^Н и а^Н ге^А ко^М w сз^Рчинеци и преда ло^Г
w вх^Рсе^Ц
26. и гѣвка w сз^М боти^Н и хс^А w дѣцин но^Н аша а^М але^С ши мх^Ртс-
риси^М
27. кс ссфлетеле ноа^Стре. ши пе^Нтрс креди^Нца нѣ^М пс^С ма^Н жо^С пе
28. чеци^А ка сз^С крѣ^С пис мца апри^А еѣ^Ан в^Ах /срѣѣ
(L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.)

T R A N S C R I P Ț I U N E A :

† scris'am noi 6 boiari carii am fostu hotarnici și tocămelnici
sfintei mănăstiri dela Cozila, însă egumen au fostu părinătele Pa-
homie; deci au avută părx cu Sarkiz de Bujorani pântru că au a-
vută Sarkiz ocină depreună cu sfânta mănăstire, deci neū luată
egumenul denăpreună cu Sarkiz pre răvașe domnești, dici noi încă
am mersu pre cuvântul domnu-nostru de am căutatū și am căl-
catu ocina satului Bogdăneștii dela Oltū, dici am aflatū pre Sar-
kiz moștén, că au fostu cumpărat Sarkiz încă din zilele Mihnei
vodă, și l-am căutatū și cărțile lu Sarkiz ce au avutū de moșie,

dicî noi încă am făcută carté dela mîna [noa]stră lu Sarkiz să-ș¹ tie moșăia pre cărți ce au avut; însă am hotărâtă câmpul cu păduré de am făcută ocina lu Sarkiz 2 codri, un [codru pre] lăn-[gă ho]tarul Călimăneștilor, și am pus p[ia]tră [dincoace de valé mare] și să mērgă acel codru din apa Oltu[lui] cu [păduré cu totu] până la ho]tarul Muereștii, și cela-l'alt codru pre [Muere]-știi și prin pădure pre slémé . . . p e pre Muerésca pană la merii Cărnului . . . alăturé [Plăv]icenésca pre decindé, și de cătră selișté Bogdăneștilor u[nde po]goră calé carului dela Ruda, și cu păduré cu tot, până în hotarul Muereștii, iar selișté să o tie pre cumpăraturⁱ, și léu fostu [alé]să mai denainte vréme de moșténii satului de s'au știutú parté Vlăduțescă; ci am ales să tie Sarkiz 2 părți și cu vadul morii din seliște, iar o parte de seliște despre malul roșu, alăturé cu valé în jos, car^e parte au fost a Sirei, să aibă a o ținé Coziianii; dicî noi acești 6 boiarⁱ, anum^e Părvul logofăt w (dela) Ruda u (și) Frăncul w Potăroșani u Anghel comis(?) w Sărăcinești u Preda logofăt w Băresești u Ghioca w Sămbotin u Hud w Dăești, noi așa am ales, și mărturisim cu sufletele noastre, și pentru credința ném pus mai jos pecetile ca să să creză, *иже мѣкаца* (scris în luna) apri/ie 15 дни (dile) екѣтѣ 7116 (în anul 1608).

NOTANDA :

finalul *u* întreg : мѣрѣс, фѣрѣс (dar și фѣрѣтѣ), кѣрѣтѣс;

finalul *u* jumătățit foarte des : аѣтѣ (= avută), аѣтѣ (= luată), кѣтѣтѣ (= căutată), ѣтѣ...

un *ă*, vocală irrațională, ce-va ca *schwa* semitic, de 3 ori între *n* și *t* : пѣрѣнѣтѣе (= părinătele), сѣрѣнѣтѣ (= sfântă), кѣрѣнѣтѣа (= cuvântul), și o dată între *k* și *m* : токъмѣкѣнѣи (= tocămelnici), dintre cari cu forma castă din urmă cf. токъмѣкѣе în textul publicat mai sus sub No. 1 și vocala irrațională între *c*—*m* la Romani în cuvinte împrumutate dela Greci : «Algemeon» din Ἀλγεμίων, «Alcumena» din Ἀλκυμήνη, «drachuma» din δραχμή, «Tecumessa» din Τέκμησσα, «acume» din ἀκμή, etc.,¹ ér pentru

(¹) Schuchardt, op. cit. II, p. 395, 408, 425.

CUMPĂRĂTURELE SPATARULUI MÎRZEA.

CIRCA 1608—1609.

Intre anii 1568—1577, sub Alexandru-vodă Mircea, se întărî-
plase un proces scandalos, care nu este fără interes pentru istoria
socială a epocii.

Proprietar al satului Berilești din districtul Ilfov era un boier
de țeră numit Șușan, după mórtea căruia averea 'i trebuia să treacă
la copiii sei, anume la trei fete: Stana, Nécșa și Rada, și la un
băiat: Dispot; cele două surori mai mari însă gonfau pe unicul lor
frate, sub cuvînt că el n'ar fi fost născut din Șușan, căci—diceau
ele: «ест киа прихвата каиш им Шшан по матерз Анпотор на име
«Вонка злаа хваца сзс еднн Яциганин каа сзтеорила, таж вна ест стекала
«понеж ест хот'ка Шшан да ю загсент, а после Вонка вна ест роаїла тог
«синз киш р'ех Анпод ѿ под плетїе іаккож еднн копел, и рекала ест Вонка
«матерз Анпотор понеж ест кила непразна ѿ Шшан (tatăl lor Șușan
«prinsese pe muma lui Dispot, numită Voica, cu umblări rele, a-
«când ea a face cu un Țigan, și dinsa a și fugit atunci, fiind-că
«Șușan voia s'o ucidă, ér după aceia Voica a născut pe acel fiu
«mai sus dis Dispot pe sub garduri ca pe un bastard, și pretindea
«Voica, muma lui Dispot, cumcă a remas ingreunată de Șușan)».

Acest proces *turpis causa*, care ne arată că la 1570 lumea nu
era mai bună decum, este astăzi, e descris pe larg într'un crisov al
lui Mihné-vodă Alexandru din 11 februarie 1586, păstrat în
Archivele Statului: Mitropolia București No. VIII.

Față cu certa între copiii lui Șușan, divanul domnesc a acor-

dat lui Dispot dreptul de a-și dovedi legitima filiațiune prin 12 conjurători: «*ДАН ЕСТ ЗАКОНЪ ДИСПОТОВЪ. КЪ. КОАКЪНЪ, ДА ЗАКАЕТ КАКО ЕСТ*» «*ПОЖАЕН ДИСПОТЪ ВЪ ТКАО ИЛИШАНОЕ* (i-a dat lui Dispot lege 12 boieri, «ca să jure că este născut Dispot din corpul lui Șușan»), — ceia-ce s'a și făcut, conjurătorii jurând — nu se scie pe ce fel de temei — cumcă «Dispot a eșit din corpul lui Șușan», și atunci averea a fost adjudecată *pro indiviso* la câte-și-patru: Stana, Nécșa, Rada și Dispot: «*ТАКОЖ ДА СЪДЕТ ТЪТЪ СПАТЪ СЪСЪ ТЪХЪ КНИПЕЧЕННИ СЕСТРЪНЪ Д. СПАТЪ*» «*НЕРАЗАКАЕННЪ* (ca să fie acel frate cu acele mai sus duse surori 4 frați «nedespărțiți»).

Stana, cea mai mare fătă a lui Șușan, era măritată după un boierinaș numit Preda, «*вѣтѣвъ ѿ Цацалетѣвъ*», pe care de asemenea îl menționează crisovul lui Mihnea, ér mai pe larg un crisov dela Radu-vodă Mihné din 16 novembre 1620.

Tóte astea s'aũ petrecut înainte de 1577; prin urmare, în cele două documente de mai jos noi avem a face cu nesce ómeni ce aparțin deplin secolului XVI.

Actele de mai sus, ca și cele-l'alte ce vor fi citate acum îndată, se conservă în același pachet No. VIII al Mitropoliei din Bucuresci.

Actorul principal în ele, cumpărătorul satului Berilesci dela familia lui Șușan, este un personagiũ fórte istoric: marele spatar Mirzea.

Cu ocasiunea texturilor precedinți noi am făcut deja cunoscința cu câți-va dintre cei mai remarcabili campioni ai lui Mihail Vitézul: Banul Udrea, agă Fărcaș, logofătul Tudosie.

Nu mai puțin celebru este spatarul Mirzea.

În armata lui Mihail-vodă erau doi căpitani cu acest nume, probabilmente frați, pe cari contimpurani i deosebtaũ prin epitetele de «Mirzea cel mare» și «Mirzea cel mic».

Eroul nostru este «Mirzea cel mare», menționat mai adesea în fântine istorice, ajuns la culmea ierarhiei boeresci și al cărui numele de botez era Vasilie,¹ pe când cel-l'alt Mirzea — numele lui de botez nu se scie — a jucat un rol relativamente neînsemnat și de o durată fórte scurtă.

(¹) Bethlen, op. cit. t. 5, p. 147.

XXIX—XXX.

CUMPĂRĂTURELE SPATARULUI MÎRZEA.

CIRCA 1608—1609.

Intre anii 1568—1577, sub Alexandru-vodă Mircea, se întâmplase un proces scandalos, care nu este fără interes pentru istoria socială a epocii.

Proprietar al satului Berilesei din districtul Ilfov era un boier de țară numit Șușan, după mórtea căruia averea 'i trebuia să treacă la copiii sei, anume la trei fete: Stana, Nécșa și Rada, și la un băiat: Dispot; cele două surori mai mari însă gonfau pe unicul lor frate, sub cuvînt că el n'ar fi fost născut din Șușan, căci—diceau ele: «ест киа прихвата кацис им Шшшан по матерз Диспотор на им «Вонка зааа хваца сзс еднн Яциганин бааа сзтвормаа, таж вна ест «Вонка ест хот'ка Шшшан да ю загсент, а после Вонка вна ест родила то «сннз внш р'ѣх Диспод ѿ под плетіе ккож еднн копел, и рекаа ест Вонка «матерз Диспотор понеж ест киаа непразна ѿ Шшшан (tatăl lor Șușan «prinsese pe muma lui Dispot, numită Voica, cu umblări rele, a- «când ea a face cu un Țigan, și dinsa a și fugit atunci, fiindcă «Șușan voia s'o ucidă, ér după aceia Voica a născut pe acel pîi «mai sus dis Dispot pe sub garduri ca pe un bastard, și pretindea «Voica, muma lui Dispot, cumea a remas ingreunată de Șușan»).

Acest proces *turpis causa*, care ne arată că la 1570 lumea nu era mai bună decum este astăzi, e descris pe larg într'un crisov al lui Mihné-vodă Alexandru din 11 februarie 1586, păstrat în Archivele Statului: Mitropolia Bucuresei No. VIII.

Față cu cërta între copiii lui Șușan, divanul domnesc a acor-

Să revenim însă asupra celor două texturi, publicate mai la vale.

Datul cronologic lipsește, dar nu este greu de a-l lămurii printr'un crîsov dela Alexandru-vodă Iliș din 1 iunie 1617, aflător în același pachet și unde se țice că cumpărăturele făcute prin actele de mai jos au fost confirmate la timpul lor printr'un crîsov al lui Radu Șerban, care crîsov însă: «ЗАКОННА ИХ ВАСЕХ КНИГН ЕМО ЗА СВИДѢТЕЛСТВО ЕСТЬ ИЗЪЗНА РАДОУА-ВОДА ШЕРБАНЪ О ЗДЕ ШЪ ЗЕМЛЕ КЪ МОЛДАВСКОЕ КОГДАЖЪ ИЗЪЗНА ГА ЕСТЬ БАТРА ГАБРА (a perit cu toate crîsovele de moșia atunci cînd a fugit Radu-vodă Șerban de aici din țară în Moldova, fiind gonit de Bator Gabor).»

Se știe că alungarea lui Șerban-vodă de către Gabriel Bathori se întîmplase la 1610.¹

Trebuie să admitem dară, că cumpărarea moșiei, anterioară confirmățiunii domnului, care și acesta este anterioară invasiunii lui Bathori, avusese loc cam între 1608 — 1609.

O dată acest punct stabilit, mai este un altul, și anume că textul No. XXIX s'a scris cînd mai trăia încă vătavul Preda, ăr textul No. XXX deja un timp ôre-care după mórtea lui, cînd jupăneșă Stana a ramas văduvă.

Deci: dacă textul No. XXX datéază circa 1609, textul No. XIX este neapărat circa 1608.

1608 și 1609 sînt aci două daturi extreme, mai jos de cari nu este permis a ne pogori; dar nimic nu împedecă, din contra, ca ambele texturi să fie cu cinci sau șese ani mai vechi, adecă de pe la 1603 — 1604.

Crîsovul dela Alexandru-vodă Iliș, cărui îi datorim această lămurire cronologică, ne arată tot-o-dată, că la 1617 Mirzea nu se mai afla în Moldova, ci s'a re'tors deja în Țera-Romăneșcă, unde a luat din nou postul de mare-spatar.

Toate actele moșiei Berilesei sînt transcrise, nu pră exact, în cartea cea veche a Mitropoliei din București, t. 2, începînd dela fîia 115.

(¹) Engel, I, p. 277.

XXIX

NOTIȚĂ DE CUMPARĂTURE

(BERILESCI, DISTR. ILFOV, CIRCA 1608)

Scris pe o fâie de hârtie, puțin gălbuiă, lungă de 33, lată de 21 centimetri, cu un semn de fabrică reu determinat : ce-va ca un scut oval înflorit pe la margini.

Scrisoarea, cu cernelă rădăciniă, e frumoasă, cu elegante codițe și aruncături d'asupra, cu litere mai mici de 2 și o distanță între rânduri de 8—9 milimetri.

Din cele trei pecetii, rătunde, întipărite cu fum, numai cea din mijloc, de 16 milimetri în diametru, este mai clară, având scris pe ea în gîur cu slove mari: † ПРѢДА ВѢТЯХ,  r în mijloc o mică figură nedistinsă.

Prin formă literele   și   se confundă.

1. † сѣ се ѿіе кѣ аѣ кѣ^М пѣра^Т жѣпа^Н мѣ^Р зѣ вѣ^А спа^Т ѿчи^Н   бѣ
рїаѣ^Ш дѣла прѣда  сѣ дѣ па^Рте аѣ шѣша^Н а па^Тра
2. па^Рте шѣ кѣ вечина^Ш аѣме бѣла^Н и мѣхѣи^А и дра^Гми^Р и пѣ^Р
вѣ^А. шѣ іа^Р аѣ кѣ^М пѣра^Т ѿчи^Н   бериле (sic)
3. мѣ^Р дѣла прѣда дѣ  тра патра па^Рте а патра па^Рте дѣла аѣ^Са^А
мѣ^Р дѣ   па^Рте аѣ шѣша^Н
 ча^Ш аѣме аѣце и ра^А ѿ и ста^Н  сѣ  прѣв^Н аѣ па^Т
скри^С мошѣ   а^Спри ѿѣ

dela Mariia fata Vla^ul^u 2 funi dereptu aspri 9000 şă cu u rum^u
 ahu^u Şarb; au vândut de a lor bun^u voe; şă aldămăşar^u anum^u
 Avram pos^{telnic} u Şteful pos^{telnic} u Costantin fratele lu Dănişor log-
 de Buzău u Bălan u Mihăil u Duş^u u Drag^umir u Vla^ul de acolo
 sat de Berileşt; iar aceştii mai sus scris^u ocin^u semnele i şăntu :
 lugu — de in drumul lu Conăcu pân^u in matca şapăturii sutu c
 sta Lupiei, şă in latu de in hotarul Gherghiţei..., s... u până in h
 tarul Netezeştilor.

NOTANDA:

finalul u întreg : ачестъ, асрентъ, сстъ (=suptu), счнтъ (=sunt)
 асгъ, аатъ, Кончакъ;

u vocalisat : асгъ (=lungu), 's (=un), ае in loc de аен (: ае парт
 ас шшан), cf. mai sus textul No. XXVII;

нт asimilat in т : сстъ (=suptu);

е pentru ă : ачестъ мошзе (=acéstă...), семнеа (nu : сѣмнеа), а чинъ
 партѣ (=ă cînce...);

z pentru i după g : мошзе, шз şi шъ — nicăiri шъ;

z pentru e după g : Шзрѣ (=Şerb);

o pentru oa : коста (=côsta);

«a plăti în...» : ас платит а аспри...;

genitivo-dativ femeesc : ачештин (=acestei), съпътсрин, dar şi cu ei
 Гергицен, Аспіен;

genitivo-dativ bărbătesc : ас Шшан, ас Азнишор, ас Кончакъ;

substantiv nearticulat de'naintea genitivului : партѣ ас Шшан, dar ş
 партѣ ас Шшан;

ае аи;

чѣ = «ce este» : прец. и іе маи. ссѣ;

prepoziţiunea repetată de trei ori : ае аcole ае сат ае Берилеци;

reflexivul se distîns de condiţionalul сă : сѣ се шіе;

фшн, veđi texturile No. IX etc.;

алдәмъшари, veđi textul No. XI;

pentru sintaxă : *ачештинъ маи сѣсѣ сѣрсе шине семне и (=и) сѣнтс*;

вечинаши și *рѣмьн*, de o potrivă = «clăcaș»;

sub raportul juridic, e ciudat de a vedea ca *aldămășari* în textul de față numai pe cei vinduți ca clăcași : *Бжлан, Мухина* etc., cari astfel beau pentru propria lor robire, și acosta de împreună cu nescie boierinași ca «Аграм постелниѣ», «Șteful postelnic» și «fratele lui Dănișor logofăt», ceea ce probează că clăcășia, — condițiunea de *вечинаши* și *рѣмьн* — era departe de a fi fost robia în sensul ordinar al cuvintului;

numi personale : *Бжлан, Драгомир, Наряса, Дислод, Дше, Тихса* (cf. *Тихса* în textul No. XXVI, adică $f=h$), *Мшат, Манѣ, Шхрк, Дхнинюр, Кончакс*;

Арсмса аз *Кончакс*, termen topografic încă din epoca dominațiunii Cumanilor în România, cf. «*Кончакъ ему слѣдъ правитъ* (*Končakū* îl urmărește)» în antica poemă rusă despre expedițiunea lui Igor, unde *Končak* este numele unui celebru principe cuman, același din Cronica rusă de la Kiev, în care pe la anul 1169—70 el este menționat în următorul mod la un loc cu tribul tătăresc al Berendeilor : «*Половци дикѣ, Боячакъ съ родомъ своимъ и съ вои и Берендичи* (salbategii Cumanii : *Končakū* cu neamul său și cu oștea și *Berendciū*)¹, de unde la noi de asemenea numele personal *Berendciū* și mai multe numi locale : *Berendciū, Berendésca, Berendesci* etc.;²

genitivo-dativul *Аснѣн* dela «*Лупја*», nume de sat, astăzi *Lipia*, cu trecerea inițialului *lu* în *li*, cf. latinesce *lubet=libet* etc.;

кѣтах, pe petetea lui Preda, = «*vătav*», din forma primitivă *кѣтар*, de unde actualul deminutiv «*vătăjel*» (cf. polonul *wataśka*), adică $g=v$.

(¹) *Карамзинъ*, ed. Einering, t. 3, nota 3; cf. *ibid.* notele 58, 60, 67, 68 etc.

(²) Despre importanța elementului cumanic în România, vezi studiul meu *Originile Craiovei*, ss. 12—15.

XXX.
O SCRISÓRE DE FEMEIĂ.

(BERILESCÎ, DISTR. ILFOV, CIRCA 1609).

După ce am dat doă-deci și noă texturi bărbătesci, vom reproduce acum un ul femeiesc; unul singur, dar dintre cele mai remarcabile.

Este scris pe o fóiă de hărtiă subțire, gălbuiă, lungă de $31\frac{1}{2}$, lată de 21 centimetri, cu un semn de fabrică puțin distins, astfel că ne-a fost anevoe de a'l copia.

Jos, în loc de pecete, este placată o bucățică de cêră galbenă, rătundă, de 12 milimetri în diametru.

Scrisórea, cu cernélă négră, e mărunță și îndesată, slovele fiind mai mici de 2 milimetri la nălțime, ér distanța între rinduri de vr'o 7 milimetri.

Literele sînt : unele pré-plecate în drépta, altele verticale. e sémă pré-plecate în stînga, ceia-ce peste tot le dă un aspect disgrațios.

S'ar puté bănui că actul s'a scris de o mână de femeică, adică de cătră însăși jupănésa Stana, care însă în orî-ce cas, chiar de nu l'a scris, cel puțin l'a dictat, după datina femeielor agra-

a.

națiunea lui *a* lung ($aa = \bar{a}$), prin confusiunea între *o* și 'ul *e* în *u* ($= \bar{e}$) și trecerea lui în *i*, precum și prin fôrte interesante pentru vocalismul român.

est text rivalisează cu cele publicate mai sus sub NNo. VI și XXVI,
sub raportul sintaxei — le și le întrece.

1. † скри^с е⁸ стана пж^н ла а^а но^с трѣ чи^с ти^т ши днрегзтѣ^р жѣпа^н
мрззѣ
2. марелѣ спа^т мѣ^а тѣ сѣнзтате тремѣцѣ дѣ^м ннтале. ши мѣ^н —
ки^н кѣ ка^п ѣ^а
3. ла пжмѣ^н тѣ. ла дѣ^м ннтаа ши ла жѣпжнѣсаа дѣ^м ннтале. кѣ^м цѣ^ѡ
фо^с тѣ мнлз
4. ман дѣ^ннантѣ врѣмѣ дѣ^ѣ вкѣшѣ^а предаа. аша сѣ ци фие мнлз
дѣ^м ннтале ши
5. дѣ^ѣ капѣ^а ми⁸ кѣ е⁸ астѣзи сѣ^н тѣ^ѣ ѣ полаа дѣ^м ннтале. ши ми^н
нѣдѣждѣ^ѣ нѣ
6. ман при дѣ^м нижи⁸ ши пре дѣ^м ннтаа. мрѣ нон кѣ^м амѣ грзнтѣ
ман дѣ^ннан
7. тѣ врѣмѣ. дѣ^ѣ саа^т дѣ^ѣ бзрелѣѣ. сѣ фїн даа^т дѣ^ѣ нон сѣ фїн
дѣ^м ннталѣ мѣши^н
8. ши кѣкѣнилѣрѣ до^м ннтале ши нипоцилѣ^р ши стринипоцилѣ^р. ши
ла даа^т
9. вкѣшѣ^а бзрелѣѣ^н ши ла мѣ^р тѣ^ѣ лѣ^н. сѣ фїн а ж^н па^н мрззѣ
мареле спа^т. ши
10. мѣ^р тѣри^н а пѣ^с. дѣ^ѣ ѣ какалеце ра^а ѣ^а нипо^т сѣѣ ши жипа^н жипа^н
ѡ бѣзѣ⁸. и влѣ^а ѣ^а
11. по^ст дѣ^ѣ пожирѣѣ. ши игомѣнѣ^а ѡ пи^н аномѣ харитаа. и драгнѣ
бѣзѣианѣ^а
12. и нѣкѣла жѣдицѣ^а. и фѣ^р ка^ш ю^ѣ ба^ш и лѣпѣ^а ю^ѣ ба^ш. мрѣ дѣ^м —
ннтале сѣ ци фїн

13. мнѣзъ дѣ канс^а ми^с ши дѣ мѣкни^и ми^и арзъ чини^и сѣ, ва лѣнѣ-
дѣ дѣ дѣ ксѣзъ тѣ

14. чи а грѣи^и кс дс нитаа вре до нитаа вре нон сѣ фѣи бѣзъ-
с тимаа тѣ тѣи

15. мѣзъ чи еѣ ники^и лѣкѣи^и ни ро м дс нитаа ши жипѣи.... дс^и-
нитааѣ ши

16. ши коконс^и дс нитаа ши дс нѣзи^и сѣ еѣ адау зѣлѣ ши а^и
до м нѣако тѣ амин^и

17. ни с м ца ю ани^и еѣ а нѣ

(L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA :

† scris eu Stana pân la a/ nostru cistit și diregatur jupan
Mrăze marele spat^{ar} multă sănătate tremetu dumpitale și mă in-
chin cu capul la pământu la dumnitaa și la jupănēsaa dumnitale;
cum teo fostu milă mai dēnaitē vrémē dé ochēșu/ Predaa, așa să
ți fie milă dumnitale și dé capul miu, că eu astăzi sântu in polaa
dumpitale, și mi-i nēdējde numai pri Dumniziu și pre dumnitaa,
iară noi cumu amū grăitu mai dēnaitē vrémē dé saat dé Băre-
lēște, să fii daat dé noi să fii dumnitalē mușii și cneuniluru dom-
nitale și nipoșilur și strinipoșilur, și l'a daat ochēșu/ Bărelēștii și
la murtē lui să fii a jipan Mrăze marele spat^{ar}, și mărturiu a pus:
dé in Cacalețe Radul nipot^a-săo și jipan Jipa w (delă) Buzău « (și)
Vladul post^{olnic} dé Pojirește și igomănu/ w Pin anomē Haritaa,
« Draghila Buzuianu/ « Năcula judițu/ « Fareaș iuzbaș « Lupu/
iuzbaș; iară dumnitale să ți fii milă dé capul miu și dé omēniⁱ miu,
ară cini să va lēpădaa dé in cuvântu ei amū grăit cu dumnitaa,
ore domnitaa ore noi, să fii blăstimaat 318 wtzu (părinți) ciⁱ
eѣ Никни (in Nicea); acēla ni rog^amu dumnita^a și jipăn[ēsei] dum-
nitalē și și coconu dumnita^a, și Dumniziu să vā adaog^a zelē și
ai domnifavostă, amin, nic мѣкаца (scris in luna) iulⁱ 15 дѣнѣ (dē)

NOTANDA

finalul *u* întreg : *ksms*, *ksksniasps*, *grxnts*, *sxnts* (sum), *фостс*, *пз-мхнтс*, *трем'бцс*, *рогхмс*;

finalul *u* jumătățit : *ksxnts* (=cuvântă);

finalul *u* întreg și jumătățit : *ams* și *amx*;

finalul *i* întreg chiar în *actxzi*;

u pentru *o* : *msini* (=moșie), *нипоциаср* (=nepoților), *стринипоци-аср*, *дирегхтср* (=diregător);

o pentru *u* : *ц'kw фостс* (=ți-au...), *рогхмс* (=rugămu), *wк'kшс* (=unchesul), *игомхнс* (=igumănul), *аномк* (=anume), *схх* (=său);

u pentru *oa* : *mspt'k* (moartea);

u și *o* în același cuvânt : *ksksniasps* (=coconiloru) și *кккшс* (=conulni), *дсмнитале* și *домнитале*, *дсмнитал* și *домнитал*;

o pentru *oa* : *востх* (=voastră), *wм'kни* (=oamenii);

k pentru *e* : *зхл'k* (=zile), *аномк* (=anume), *дсмнитал'k* (dar și *дсм-нитале*), *марел'k* (dar și *мареле*), *д'k* (=de), *wм'kни* (=omenii);

i pentru *e* : *нипоциаср* (=nepoților), *стринипоциаср*, *нипотс-схх*, *чи* (=ce : *ksxnts* *чи* *ams* *grxnt*, și *wt'xц* *чи'с* *вх* *Никин*), *чин* (=cine), *кззсгимаат*, *жсдицс* (=județul), *msini* (=moșie), *сх-фш* (=fie, de 5 ori), *ин* (=ne : *ни* *рогхмс*), *мис* (=meu), *мин* (=mie), *дсмнизс* (=dumnezeu, de 2 ori);

x pentru *e* în cuvinte străine : *Нзксла*, *wt'xц*;

i pentru *ă* : *стринипоциаср* (=stră...);

e pentru *i* : *Пожир'кцие* (=și), *Бзрел'кцие* (și *Бзрел'кциин*), *Кавалеце* (=ți), *зхл'k* (=zile);-

confusiunea între *e* și *i* : *пре* și *при*;

confusiunea între *u* și *i* : *жснан* și *жинан* (de 3 ori);

confusiunea între *ia* și *a* : *ларз* și *арз*;

n vocalizat : *ан* (=anî), *wк'kшс* (=unchesul, de 2 ori), *д'кнанте* (=dénainte, de 2 ori), *чистит* (=cîstit);

13. мнѣз дѣ капѣ^А ми⁸ ши дѣ ѡмѣни^Н ми^Н дрѣ чини сѣ.и іѣ.

ааа дѣ ꙗ кѣрѣ^Н тѣ

14. ми⁸ тѣ кѣ дѣ нитѣа ѡре до нитѣа ѡре нѣи сѣ фѣи ѡ.

сѣ тѣмаа тѣи

15. ѡ тѣ чѣ вѣ ники. ачѣа ни ро мѣ дѣ нитѣа ши жипѣи.... дѣ.

нитѣаѣ ши

16. ши кокѣнѣ дѣ нитѣа. ши дѣ нижи сѣ вѣ аааа зѣаѣ ши.

до^М ниѣво тѣа ами^Н

17. ни сѣ мѣ ца ю амѣ еі аааа

(L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA :

† scris eu Stăna păn la al nostru cistit și diregătur jupan
Mrăzé marele spat^{ar} multă sănătate tremētu dumnitale și mă în-
chin eu capul la pământu la dumnitaa și la jupănésaa dumnitale;
cūm țeo fostu milă mai dēnăitē vrémē dé ochēșu/ Predaa, așa să
ți fie milă dumnitale și dé capul meu, că eu astăzi sântu în polaa
dumnitale, și mi-i nédējdē numai pri Dumniziu și pre dumnitaa.
Iară noi cumu amū grăitu mai dēnaitē vrémē dé saat dé Băre-
lēște, să fii daat dé noi să fii dumnitalē mușii și cucuniluru dom-
nitalē și nipotilur și strinipotilur, și l'a daat ochēșu/ Bărelēști și
la murtē lui să fii a jipan Mrăzé marele spat^{ar}, și mărturiu a pus:

în Căcalețe Radul nipot^{ar}-săo și jipan Jipa w (dela) Buzău n (și)
poșt^{ar} dé Pojirēște și igomănu/ w Pin anomē Haritaa.
Iia Buzufanu/ n Năcula judițu/ n Farcaș Iuzbaș n Lupu/
Iară dumnitale să ți fii milă dé capul meu și dé omēniū mi.
să va lēpădaa dé în cuvântū ei amū grăit cu dumnitaa.
umnitaa ore noi, să fii blăstimaat 318 wтѣу (părinți) ei
n (în Nicea); acēia ni rog^{am}mu dumnital^o și jipăn[ēsei] dum-
i și cōcōina dumnital^o, și Dumniziu sū vā adaog^{am} zelē și
vāavostă, amin, нѣс мѣцаа (scris în luna) iul^{ie} 15 аааа (di).

N O T A N D - U

finalul *u* întreg : к8м8, к8к8ни8л8р8, гр8нт8, с8нт8 (sum), фост8, п8-м8нт8, трем'к8, ро8зм8;

finalul *u* jumătătit : к8в8знт8 (=cuvânt);

finalul *u* întreg și jumătătit : ам8 și ам'8;

finalul *i* întreg chiar în а8т8з8и;

u pentru *o* : м8шин8 (=moșie), ни8поци8л8р8 (=nepoților), стрини8поци8л8р8, дире8г'8т8р8 (=diregător);

o pentru *u* : ц'к8в8 фост8 (=ți-am...), ро8зм8'8 (=rugămu), вк'к8ш8л8 (=unchesul), игом'8н8л8 (=igamănul), аном'к8 (=anume), с8м8 (=săm);

u pentru *oa* : м8рт'к8 (=moartea);

u și *o* în același cuvânt : к8к8ни8л8р8 (=cocalilor) și кок8н8ш8 (=conulni), а8м8ни8т8л8е și до8м8ни8т8л8е, а8м8ни8т8а și до8м8ни8т8а;

o pentru *oa* : вост8 (=voastră), вк'к8ни8 (=oamenii);

'к8 pentru *e* : з8л'к8 (=zile), аном'к8 (=anume), а8м8ни8т8ал'к8 (dar și а8м8ни8т8ал8е), марел'к8 (dar și марел8е), д'к8 (=de), вк'к8ни8 (=omenii);

i pentru *e* : ни8поци8л8р8 (=nepoților), стрини8поци8л8р8, ни8пот8-с8з8в8, чи8 (=ce : к8в8знт8 чи8 ам8 гр8нт8, și в'т8з8 чи8 с8 в8 Ник8и8), чин8 (=cine), в8з8стимаат8, ж8дн8ц8л8 (=județul); м8шин8 (=moșie), с8ж8-ф'ш8 (=fie, de 5 ori), ни8 (=ne : ни8 ро8зм8), мис8 (=meu), мн8 (=mei), а8м8ни8з8н8 (=dumnezeu, de 2 ori);

z pentru *e* în cuvinte străine : Н8к8л8, в'т8з8;

i pentru *ă* : стрини8поци8л8р8 (=stră...);

e pentru *i* : Пожир'к8ш8е (=ști), Б8з8ел'к8ш8е (și Б8з8ел'к8шин8), Какал'к8ш8е (=ți), з8л'к8 (=zile);-

confusiunea între *e* și *i* : пр8е și при8;

confusiunea între *u* și *i* : ж8пан8 și жин8пан8 (de 3 ori);

confusiunea între *u* și *a* : ар8з8 și арз8;

n vocalisat : аи8 (=ani), вк'к8ш8л8 (=unchesul, de 2 ori), д'к8наи8те (=dénainte, de 2 ori), чистит8 (=cinstit);

XXXI

CATASTIHUL AVERII MĂNĂSTIRII GALATA

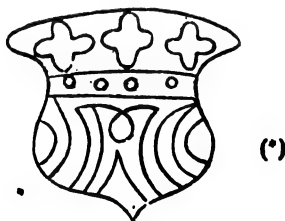
(Iași), 1588, NOEMBRE 4—25.

Publicațiunea de față era deja foarte înaintată, când pre-stimatul nostru amic și coleg d. D. A. Sturdza, ale căruia vaste cunoștințe și prețioase colecțiuni alérgă tot-d'a-una cu rivnă înaintea aceloră ce brăzduesc câmpul istoriei naționale, ne-a comunicat documentul de mai jos, cel mai lung în limba română din secolul XVI și cel mai interesant sub raportul lexic.

D. Sturdza a însoțit textul de o notiță, din care extragem următoarele :

«Documentul acesta aparține reposatului Eudoxiū Hurmuzachi, și a venit în «proprietatea mea prin donațiunea ce mî-a făcut venerabilul meu amic George «Hurmuzachi.

«El forméază o condicuță, scrisă pe foițe lungi de 33, late numai de 10 centimetri, pe hârtiă galbuiă grósă, cu semnul de fabrică dela Brașov, și anume :

(*) Cf. mai sus texturile No. XV și XVIII.

«Scrisoarea, cu cernelă neagră bună, e mare și frumoasă.

«Condicuța cuprinde peste tot 18 foi, din care 27 pagini sînt scrise de aceeași mână de gramatic, ultimele 2 sînt lăsate albe, ăr pe cea d'întăit este o apostilă făcută de însăși mîna Domnului moldovenesc Petru Schiopul, precum e lesne constata alăturînd'o cu fac-similul publicat de d. B. P. Hasdeu.¹

«Acest catastih al mănăstirii Galata s'a scris cu ocaziunea dării de sémă, cār egumenul Anastasie a predat totă averea mănăstiréscă în mînilor dîchului Gevasie în presința comisarului domnesc Caraghiuzăle stolnic, ceia ce s'a întămplat la 4 noembrie 1588, ăr la 15 noembrie s'a pus apoi apostila princiară.

«Averea mănăstirii este compusă din :

«1. 16 moșie și anume :

Vălcescii, Teișorii, Hrișcanii, Plopii,
Belcescii, Pizdenii, Sadna, Tămășani,
Șivița, Mihăilescii, Vorovescii,
Minjescii, Pétrescii, Minzescii, Fălfoescii, Drăgănescii;

«2. 4 heleștee;

«3. 21 mori;

«4. 6 piue;

«5. 2 vultori;

«6. 1 pod umblător;

«7. 16½ fâlcii vie;

«8. 19 sălășe de Țigani;

«9. 1 povarnă;

«10. vite : 192 cornute,

« 109 cai,

« 1128 oi,

« 140 porci,

« 484 stupi;

«11. «bucate» anume :

« 32 buți de vin,

« 52 putine de brînză,

« 1 putină de unt,

« 1100 drobi de sare,

« 1 majă de morun,

« 1 majă de crap,

« 1 berbență de rînze,

« 1 bute și 12 jumătăți de miere,

« 2 putine de pome murate,

« 1 cant făină,

« 280 stoguri fin,

« 1 stog bob,

« 10 stoguri grâu,

« 4½ stoguri ovăș,

« 4 stoguri orș,

« 3 stoguri mazere,

« 3 stoguri săcară.

« 3 stoguri hrișcă,

« 52 stoguri mălaiu,

« 80 mierțe grâu,

« 300 mierțe «sirjiță»,

« 21 mierțe hrișcă,

« 60 mierțe slăd,

« 60 mierțe mălaiu;

«12. obiecte de gospodăria :

« 1 car,

« 2 cocii,

« 2 cuțite cu mănere,

« 27 «pecerpele»,

« 444 «bucși de fîntăna»,

« 52 sape,

« 25 covore,

« 2 odéluri,

« 1 cergă,

« 1 «pilotă»,

« 1 față de perină,

« 4 peșchire,

« 6 mese,

« 56 tipsii,

« 87 talere,

« 27 căldări,

« 4 gratii,

(¹) Veđi mai sus textul No. VII.

2 pirostii,	« 1 tipsia,
6 sfredede,	« 3 cruci,
4 hirlate,	« 1 iconostas,
9 fiere de ferestre,	« 1 inel,
4 cuie de car,	« 7 cupe,
4 cuie mici,	« 16 lingure,
2 carlige de maghernita,	« 1 medelnită,
3 securi,	« 1 umivalnită,
1 tigae,	« 1 scafă,
1 «sinie»;	« 1 ibric,
egminte bisericesci :	« 1 sticlă,
6 zavese,	« 32 oa de struș și de lemn,
18 pole de icone,	« 1 steg,
14 dvere,	« 12 facii scumpe,
14 patrafire,	« 50 petele de aur;
7 orare,	15. carti :
11 «naraclete»,	« 4 tetravangele,
1 aer,	« 1 praxă,
14 procovețe,	« 1 «angarete»,
2 tetrapode,	« 2 triode,
6 «șirince»,	« 3 psaltiri,
9 brăe,	« 12 minee,
1 caftan,	« 1 tipic,
17 felone,	« 1 ceslov,
18 stihare,	« 1 molitvelnic,
1 antimins,	« 7 liturgie,
2 grobnice;	« 2 carti de cantare,
adore :	« 1 praznic,
2 chivote,	« 1 «zlatoust»,
2 cadelnite,	« 1 «lesvita»,
2 potire,	« 1 bibliă;
4 sfeșnice,	«16. 12 urice;
63 icone ferecate și neferecate,	«17. bani : 9000 aspri bani gata,
1 taler,	7000 daruiți aspri,
1 canaf de policandru,	16000 aspri a se mai da.»

tră notița d-lui Sturdza, vom adăuga următoarele.

năstirea Galata a fost întemeiată de vodă Petru Șchiopul
 la rinduri : de'ntăiu la 1576 , într'o vale , unde — dice cro-
 ul — «nu după multă vreme s'a risipit»¹; apoi a doua oră
etopisește ed. Cogăln. I, t. 1, p. 200.

pe dél, la 1583 : «dacă s'a aședat Petru-vodă la domniă, n'a lăsat în deșert pomana sa mănăstirea Galata, care o zidise întâiu în vale și se risipise, ci cu totă nevoința a silit de a zidit Galata den dél, care trăesce și pînă astăzi.»¹

Catastihul de față s'a scris, prin urmare, peste vr'o cinci ani după fundarea mănăstirii.

Muntén de origine, dar Domn al Moldovei, Petru-vodă a reușit a înavuți Galata prin donațiuni nu numai dela Moldoveni, dar și dela Munteni tot-o-dată ; astfel, printre donatorii menționați în catastih, Dragomir vornicul, Pătru banul, Mitrea vornicul, pôte și Radul ctașnic — numele «Radul» fiind foarte rar în Moldova — au fost boieri munteni.

Din cele-l'alte personaje concurse la fundațiunea Galatei, pe «vlădica Agafton» noi l'am întâlnit deja în textul No. XIII din 1597 ca episcop de Roman, ér «logofătul cel mare» nu este alt cineva decât celebrul Stroici, subscris mai sus în textul No. VII din 1583 și a căruia remarcabilă personalitate, ca bărbat de Stat și ca cel de'ntăiu ce s'a încercat a scrie românesc cu litere latine, noi am descris'o aluri.²

Nu putem trece însă înainte fără a ne opri o clipă asupra a doi donatori, menționați de asemenea în catastih, cari ambiți, Arnauți de viță, ajunseseră în Moldova sub Petru Schiopul la culmea puterii și au câștigat chiar, pînă la un punct, o reputațiune europeană.

Aceștia sînt : Brut postelnicul și Zota spătarul.

Bartolomeu Brutti, rudă cu vestitul vizir Sinan-pașă, fusese căt-va timp agent diplomatic al Veneției la Constantinopol;³ după acela a ramas tot acolo în serviciul ambasadei spaniole și a concurs mult pe lingă Pórta Otomană la trimiterea lui Petru-vodă ca Domn al Moldovei; din recunoștință, acesta l'a chîamat în țeră, l'a făcut boier mare și l'a acoperit cu averi.⁴

(¹) *Letopis*. t. 1, p. 203.

(²) Hasdeu, *Viața și scrierile lui Luca Stroici*, Bucuresci, 1864, in-16.

(³) *Bulegerus, Historia sui temporis*, Lugduni, 1619, p. 283. — *Maurocennus, Historia Veneta*, Venetiis, 1623, lib. XIV, an. 1591.

(⁴) Un raport al lui Germigny din 1580 în *Charrière, Négociations de la France dans le Levant*, t. 3, Paris, 1853, p. 913.

Sub Iancu-vodă Sasul, în intervalul dintre cele două domniri ale lui Petru Schiopul, Brutti se bucură de aceeași înaltă pozițiune.

Catolic gelos, dînsul a făcut tot ce l-a stat în putință pentru a răspîndi catolicismul în Moldova, și isbutise chiar de a introduce la noi pe jesuiți;¹ cu toate acestea, pe când cerea dela Curtea Papală epitetul de «patron al bisericii apostolice în România», el nu se sîia de a figura în acelaș timp între donatorii mănăstirilor ortodoxe dela Galata!

Brutti era și ostaș între cele-l'alte; așa mai sus, în introducerea la textul No. VIII, noi l'am vețut învingînd la 1580, împreună cu vornicul Bucium, o revoltă a Basarabenilor contra lui Iancu-vodă.

Avuțiile cele mari au pierdut însă pe agerul Albanes: pe când Aron-vodă era încă particular, Brutti îi împrumutase o sumă însemnată de bani; ajungînd apoi la Domniă și neputînd să-i nerînd să-i plătească, acest principe a descoperit un alt mijloc de a se răfui, și anume a poruncit armașilor la 1591 ca să inee pe bietul creditor în Nistru.²

Acesta a fost tragicul sfîrșit al postelnicului Brutti.

Cel-l'alt Albanes, spătarul Zota, este un personagiu nu mai puțin interesant.

Porecla lui era Tzigara, éer Zota, sau mai bine Zotu, numele său de botez: Ζωτος ὁ Τζιγάρης.

Născut dintr'o familie albanesă din Ianina, el avea frați Apostol Tzigara și Panoson Tzigara.

Venit nu se scie cum în grația lui Petru Schiopul, Zota a ajuns, în vîrsta numai de 37 ani, mare-spatar în Moldova și ginere al lui vodă, luând în căsătorie pe domnița Maria.

La urcarea pe tron al lui Aron-vodă, Zota fusese de'ntăiu bine vețut de către acest principe;³ mai în urmă însă, cățut pe semne

(¹) Veți despre acesta o mulțime de acte în Thelner, *Monumenta Poloniae*, t. 3, p. 5 și Hale, unde Brutti țîi dă titlul de «Gran Camarier di Moldavia et Capitano di Lapusna.»

(²) Bielski, *Kronika polska od 1587 do 1598*, Warszawa, 1851, p. 164. — Mai veți despre Brutti, C. Esareu, *Archielele Veneției*, în *Columna lui Traian* 1876, p. 280; — Hasdeu, *istoria toleranței religioase în România*, ed. 2, Buc. 1865, etc.

(³) *Letopis*, t. 1, p. 209.

în prepus din cauza înrudirii sale cu Petru Șchiopul, a fost silit să emigreze și a murit la 1599 în Veneția, lăsând un lung testament italianesce, din care rezultă că avea mai mulți copii, băieți și fete.¹

O ramură din familia Tzigara există până astăzi în Țara-Românească, unii în Vlașca, alții peste Olt, în districtul Dolj, dacă nu mă înșelă memoria.

Apostol Tzigara, fratele eroului nostru, dând la lumină la 1630 o istorie universală în limba greacă, scrisă de mitropolitul Doroteu de Monembasia și al cărei manuscris fusese oarecând în posesiunea lui Zota,² a publicat acolo și portretul acestuia, reprodus apoi în celelalte edițiuni ale cărții.³

În giurul portretului este scris : Εὐκὼν τοῦ λαμπροτάτου κυρίου Λαμ. τοῦ Τζιγαρά τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, πρωτοσπαθάρου καὶ γαμβροῦ τοῦ γαλησινοῦ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Πέτρος Βοιβόδα (icóna luminatului domn Zota Tzigara din Ianina, marele spatar și ginerul serenisimului principe a toată Moldovlachia, domnului domniei Petru-voevod), ἐρ la drépta imaginii : ἐτὼν λζ (de ani 37).

Acest portret e foarte interesant pentru noi, mai cu deosebire prin aceea că ne arată portul unui mare-spatar moldovenesc de secolul XVI : aceea căciulă de blană, din care ese sus și se lasă până pe spate o lungă codă, probabilmente de catifea ; aceea de telă la git ; acele scumpe stofe înflorate ale șubei și ale hainei pumnarului etc.

Și altmintrea, sub raportul curat artistic, portretul spatarii Zota nu este fără importanță, de vreme-ce a eșit din mâna unei celebrități : a lui Antonio Bosio, atât de cunoscut prin opera sa postumă despre catacombele Romei.⁴

Acest portret, iată 'l :

(¹) Vezi acest testament în Sathas, *Μεσαιωνική βιβλιοθήκη*, t. 3, Veneția, 1872, p. XCV—CI.

(²) Această istorie universală s'a tradus din grecesce în românește de către un Ion Belarșă din Brașov în a doua jumătate din secolul XVII. Manuscrisul românesc se află în Muz. Hohenzollern din Sigmaringen, unde l'a descoperit Schuchardt. Vezi Gröber, *Zeitschrift für romanische Philologie*, t. I, 1877, p. 484.

(³) Despre diferitele edițiuni ale acestei cărți, vezi Sathas, *Νεοελληνική φιλολογία*, Atena, 1868, p. 222—4.

(⁴) Antonio Bosio, *Roma sotterranea, opera postuma publicata da C. Aldobrandini*, Roma, 1632, fol. — Cf. Boldetti, *Osservazioni sopra i cimieri*, Roma, 1720, fol.

Să revenim la catastihul de mai la vale.

Particularitățile sale linguistice vor fi studiate mai jos în Notă; chiar aci însă vom atrage atențiunea asupra unui fenomen grafic, care ni se pare a fi de o mare însemnătate fonetică și în privința căruia se cere o dezvoltare ce-va mai pe larg.

Autorul, sa-și mai corect scriitorul catastihului, deosebesce două feluri de *z*, adică *z* și *s*.

Cu *z* sint scrise :

la începutul cuvântului :

Зота (nume propriu),
зарба (nume de stofă),
Златостъ (nume propriu),
Завѣкъ,
Зиле,
Залог;

la mijlocul cuvântului :

Карагюзѣле (nume propriu),
Зѣкъъ,
празниче,
лодъе,
Пиздени (nume de sat);

la sfârșitul cuvântului :

вѣръ,
атлаъ,
връ-ъ,
таъ-ъри.

Cu *s* sint scrise :

la începutul cuvântului :

Зѣкъъ;

la mijlocul cuvântului:

верси,
трѣтаси,
рзисе,
брѣнскъ,
масаре;

la sfârșitul cuvântului:

în prepus din cauza înrudirii sale cu Petru Șchiopul, a fost silit a emigra și a murit la 1599 în Veneția, lăsând un lung testament italianesce, din care rezultă că avea mai mulți copii, băieți și fete.¹

O ramură din familia Tzigara există pînă astăzi în Țara-Românească, uniți în Vlașca, alții peste Olt, în districtul Dolj, dar nu mă înșelă memoria.

Apostol Tzigara, fratele eroului nostru, dănd la lumină pe la 1630 o istorie universală în limba greacă, scrisă de mitropolitul Doroteu de Monembasia și al cărei manuscris fusese oarecând în posesiunea lui Zota,² a publicat acolo și portretul acestuia reproduc apoi în celelalte edițiuni ale cărții.³

În giurul portretului este scris : Εἰκὼν τοῦ λαμπροτάτου κορίου καὶ τοῦ Τζηγαρά τοῦ ἐκ Ἰωαννίνων, πρωτοσπαθαρίου καὶ γαμβροῦ τοῦ γαλιματῆ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κορίου κορίου Πέτρου Βοιβόδα (icôna Iuminatului domn Zota Tzigara din Ianina, marele spatar și ginerel serenisimului principe a totă Moldovlachia, domnului domnului Petru-voevod), ér la dreapta imaginii : ἐτῶν λζ (de ani 37).

Acest portret e foarte interesant pentru noi, mai cu deosebire prin aceea că ne arată portul unui mare-spatar moldovenesc în secolul XVI : acea căcăfulă de blană, din care ese sus și se lasă pînă pe spate o lungă codă, probabilmente de catifea ; acea detelă la git ; acele scumpe stofe înflorate ale șubei și ale hainei pumnarului etc.

Și altmintrea, sub raportul curat artistic, portretul spatarului Zota nu este fără importanță, de vreme-ce a eșit din mîna unei celebrități : a lui Antonio Bosio, atât de cunoscut prin opera sa postumă despre catacombele Romei.⁴

Acest portret, iată 'l :

(¹) Vezi acest testament în Sathas, *Μεσαιωνική βιβλιοθήκη*, t. 3, Veneția, 1872, p. XCIV—CI.

(²) Această istorie universală s'a tradus din grecesce în românește de către un Ion Băbușă din Brașov în a doua jumătate din secolul XVII. Manuscrisul românesc se află în Mănăstirea Hohenollern din Sigmaringen, unde l'a descoperit Schoenhardt. Vezi Grüber, *Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 1, 1877, p. 484.

(³) Despre diferitele edițiuni ale acestei cărți, vezi Sathas, *Νεοελληνική φιλολογία*, Atena, 1868, p. 222—4.

(⁴) Antonio Bosio, *Roma sotterranea*, opera postuma publicată de C. Aldobrandini, Roma, 1632, fol. — Cf. Boldetti, *Osservazioni sopra i cimiteri*, Roma, 1720, fol.

55. † [—]кґ де кзлджре
 56. † [—]а гратіе
 57. † [—]в пиростін
 58. † [—]а кзлдаре маре де бере

59. † [—]а то^к кз вї. та^ацере де
 60. ла логофѣтѣл чел маре —
 61. † [—]в. сврѣде^а
 62. † [—]а хѣраѣце
 63. † [—]а. фїере де ферестре
 64. † [—]в. кзе маре де ка^р,
 65. † [—]а. ман мичїи
 66. † [—]в. кзрлице де маге^рни^ц
 67. † [—]г. санѣре
 68. † [—]а тиган
 69. † [—]а сїнїе маре (*)
70. чичѣ дѣ вѣшминтѣ вѣсѣрѣчѣ^и
 71. ши дѣ кїрѣи
 72. † [—]а тетрѣвагге^а фере
 73. кате — :

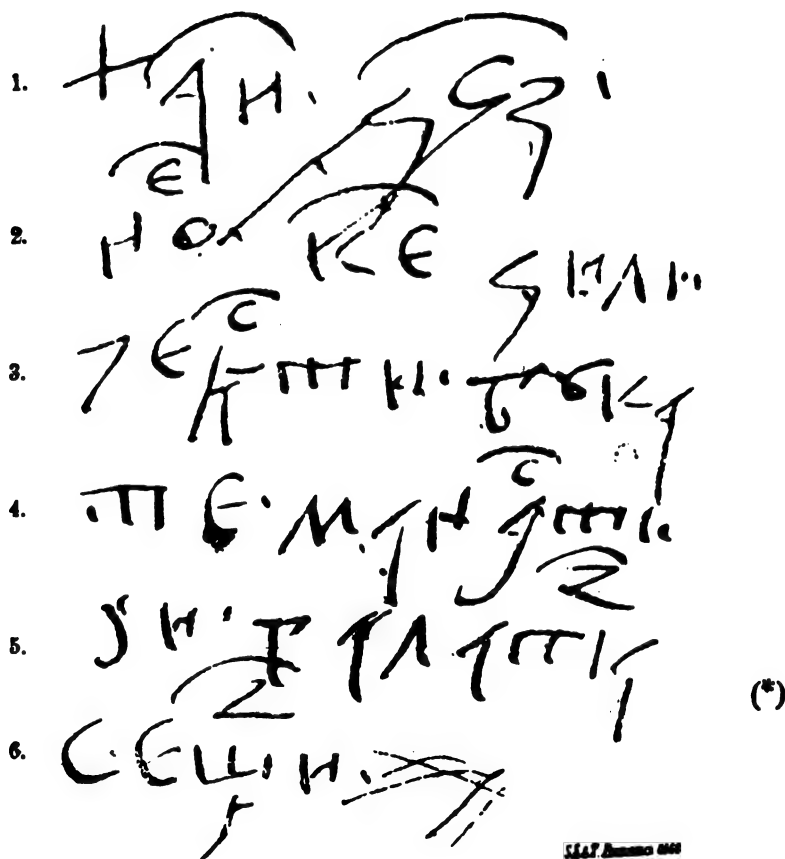
74. † [—]в. кивоте де а^рѣи^итѣ
 75. † [—]в. кзделнице дѣ^рѣи^итѣ
 76. † [—]н. кѣци кз кѣнафи ши кз

(*) Архивна линк есто дупа original.

Sub raportul ortografic, catastihul nostru se mai distinge prin deșă întrebuințare a literei *ж*, foarte rară în celelalte texturi din colecțiunea de față, prin puținătatea aruncăturilor d'asupra, și prin acela că consóna finală apare de o mulțime de ori neînsoțită de *с*, *х* sau *ъ*, deși e scrisă în rînd, ér nu d'asupra rîndului, — lucru aprópe fără exemplu în grafica română de pe atunci.

Scrișórea de mână a lui Petru-vodă Șchiopol o reproducem în fac-simile.

. Iată-o :

(*) După această apostilă domnescă, pusă în fruntea paginei I, urmează apoi 1^{1/2} foiă ne-scrișă. Textul se începe dela pagina 5.

7. † вато ^см ^сца ное ^ва
8. † чиче ката ^сти ^хдела мана ^стире
9. дела галата. сж сж цине де веш
10. минтеле бесеречен. ши де аржи ^н
11. тѣ ши де ковоаре. ши де банїи
12. ши де кай ^а ши де карж ши де тѣ ^т
13. добитокѣ ^а ши де тоате бѣкате
14. ле кзнѣс аѣ фостѣ егѣменѣ
15. анастасіе де шѣс да ^тсама ла
16. карагюзѣ ^а столникѣ ши тоа ^{те}
17. аастѣ сѣс да ^тла мзна аѣ ^нгервасіе
18. декїюлѣи — :
19. † вї. ковоаре де демѣ ^атѣ
20. † в. пѣреци ара де демѣ ^атѣ
21. † а. ковоаре скѣмпе ноаа — :
22. † в. а ^абе ши долаѣ рошїи
23. † вї. ковоаре дела боевоаѣ — :
24. а. ково ^ррошїи дела драгоми ^{рѣ}
25. двѣрника — :

-
26. † а. ковор а ^абѣс дела ми ^трѣ дво ^рни ^к
 27. † а. ково ^рверде дела снѣ чаѣшѣ
 28. † а. ковор га ^абѣ ^ндела хѣ ^тма ^н
 29. † а. ковор дела брѣлѣданѣ ^а
 30. † а. ковор а ^абѣс дела ко ^рцїиѣ

И. ДЕ КАНАФИ

АТРАФИРЬ ДЕ СРЪМА. КЪ

ВІ НАСТЪРН ШИ КЪ В. КА

НАФИ

† А. АУРА^Р ДЕ СЪРМА КЪ А. КА

130. НАФИ

131. † А. ПЪРЪКЕ ДЕ НЪРА^К ЛЕЦЕ.

132. ДЕ СРЪМА ШИ КЪ ВЪРАЪЕ

133. † А. ПОАЛЕ ДЕ ИКОНЕ ДЕ ЗА^РБА

134. ПРЕ МАРЦИНЕ КЪРШИ

135. НИКЪ НЕГРЪ

136. † Г. ДВЕРЕ ДЕ ЗА^РБА А^АБА^СТРЕ

137. ШИ КЪ РОТЕЛЕ ДЕ АЪРЪ

138. † А. ЗАВЪСЪ ДЕ ЗА^РБА ШИ КЪ ФЛО

139. РИЛЕ А^АБЕ ДЕ ФИР

140. † В. ЗАВЪСЕ ЧЕ СЪНТЪ МАИ ПРЕ

141. СЪСЪ ДЕ ПРА^ЗНИЧЕ ШИ ДЕ

142. МОЛЕНІИ ДЕ ЧЪ^ТМА РОШІИ

143. ШИ КЪ РОТЕЛЕ ДЕ ФИ^Р

144. † А. ПРОКОВЕЦЪ ДЕ ТРАТАПО^{АВ}

145. ДЕ ЗАРБА. А^АБЪ ШИ КЪ

146. ФЛОРЕ ШИ ПРЕ МА^РЦИНЕ

147. АДАМАСКЪ ВЪРДЕ

55. † кг де кхаджре
 56. † а гратіе
 57. † в пиростін
 58. † а кхадаре маре де бере

59. † а то^к кс вї. та^а ґере де
 60. ла логофхтсґа чел маре —
 61. † с. сврѣде^а
 62. † а хґраѣце
 63. † а. фїере де ферестре
 64. † в. кве маре де ка^р,
 65. † а. ман мичїн
 66. † в. кхрлице де маге^рни^ц
 67. † г. сакґре
 68. † а тиган
 69. † а сїнїе маре (*)

70. чичѣ дѣ вѣшминтѣ вѣсѣрѣчѣ^и
 71. ши дѣ клярціи
 72. † а тетрѣвагге^а фере
 73. кате — :

74. † в. кивоте де а^рѣи^нтс
 75. † в. кхделнице дж^рѣи^нтс
 76. † в. кхци кс кхнафи ши кс

(*) Această liniă este după original.

173. ниче де адамаскѣ рошї
174. † [—] а. завѣсѣ де та^Ф тѣ а^Λ ба
175. стрѣ
176. † [—] а. тратапо^Λ де адама
177. скѣ галѣзна кѣ фло
178. ре албе
179. † [—] а. проковѣце де адама
180. скѣ фѣра канафїи
181. [—] в. проковѣце де а^Т ла^Σ а^Λ
182. бастрѣ
183. [—] а. ширинче де та^Ф тѣ
184. албастрѣ пестре
185. икоане
186. † [—] г. двѣри де беникѣ рошїи
187. ши кѣ цинте де аѣрѣ

-
188. [—] а. поале де адамаскѣ га^Λ
189. бени ши кѣ флоре а^Λ
190. бе ши пре марѣине а^Т
191. лаѣѣ мѣшкїи
192. † [—] а. проковѣць де че^Т ма ро
193. шїи ши кѣ флоре ши пре
194. марѣине а^Т ла^Σ а^Λ ба^С
195. трѣ — :

(*)

(*) Liniă din original.

196. † ЧИЧЕ ВЕШМИНТЕЛЕ ПРЕВЦЕ
197. ЦИИ
 † Г. ФЕЛWАНЕ ДЕ АДАМАСКЪ
 А БЕ
- † А. ФЕЛОНЪ ДЕ А Т ЛА^З РОШІИ
- † А. ФЕЛОНЪ ДЕ АДАМАСКЪ
202. АЛБАСТРЪ
 † А. ФЕЛОН ДЕ АДАМАСКЪ
 МО^ХРЪТЪ
5. † А. ФЕЛОН. ДЕ АДАМАСКЪ
16. ВЪРДЕ ДЕЛА РОСТА^Н АГА
 † А. ФЕЛОН. ДЕ ЗАРЕА ДЕ
208. АА СТО^А НИКВА КОСТА^Н
209. ДИНЪ

-
210. † Г. СТИХАРЕ ДЕ АДАМАСКЪ
211. КЪ ВЕРАЗЕ ШИ КЪ ФЛО
212. РЕ —
213. † В. СТИХАРЕ ВЕРСИ ДЕ А Т ЛА^З
214. † А. СТИХАР ДЕ АДАМАСКЪ
215. ГАЛЕЗНА
216. † А. СТИХАР ДЕ АДАМАСКЪ
217. КЪ ВЕРАЗЕ АЛБЕ ШИ
218. МОХОРЪТЪ
219. † А. СТИХА^Р ДЕ А Т ЛА^З НЪГРЪ

220. ДЕЛА ВЛАДИКА. АГА
 221. ФТОНЬ
 222. † А. ФЕЛОАНЕ ДЕ КЪ^ТНИ МО^Х
 223. РЗТЪ
 224. † Г. СТИХА^Р ДЕ КЪ^ТНИ МО^Х
 225. РЗТЪ
 226. † В. ФЕЛОАНЕ ДЕ КЪ^ТНЕ
 227. АЛБЕ
 228. † А. СТИХА^Р ДЕ КЪ^ТНИ
 229. А^А КЪ — :

230. † А. АНТИМИСЬ ДЕ А^ТЛА^З
 231. РОШІИ КЪ СЛОВЕ ДЕ А
 232. ЗРЬ —
 233. † А. ГРВБНИКЪ ДЕ АДА
 234. МАСКЪ МО^ХРЗТЪ
 235. † А. ГРОВНИКЪ ДЕ З^РШИ
 236. НИ^К РОШІИ ДАТЬ
 237. ДЕ ДРАГОМИРИ
 238. † А. ФЕЛОАНЕ ДЕ БОГАСІИЪ
 239. † З. СТИХАРЕ А^А БЕ ДЕ БОГАСИ^А
 240. † А. ПАТРАФИРЕ ДЕ ЗА^РБА
 241. КЗТЕ КЪ З. КЗНА^Ф
 242. † А. ПАТРАФИРЬ ДЕ АДА
 243. МАСКЪ ВЪРДЕ КЪ З

148. † а. проковецъ де иванггелѣ де
 149. ачелашъ вигъ ши пре марѣи
 150. не адамаскз вѣрде ши кѣ
 151. а кзнафи
 152. † а. проковеци де зарба ши
 153. кѣ флориле алби ши пре
 154. марѣине. де а^т лас мѣш
 155. ки кѣ па^т рѣ кзнафи
 156. † в. проковецъ де зарба де^н
 157. трачелашъ вигъ пре ма^р
 158. ѣине ѣршинникѣ негрѣ
 159. ши кѣ вптѣ канафи
 160. † а. двере маре че стѣ дѣре
 161. стѣлпи де чѣ^т ма рошѣ
 162. кѣ ротеле
 163. † в. поале че стаѣ^н ти^н дѣ дѣре
 164. стѣлпи де адѣмѣ^с кѣ кѣ
 165. вѣраѣе
 166. † в. поале де чѣ^т ма рошѣи кѣ ци^н
 167. те де фирѣ — :
-
168. † а. поале де икоане де адама
 169. скѣ рошѣи че сѣнтѣ дѣ то
 170. дѣе зиле —
 171. † г. двери де адамаскз рошѣи
 172. † в. завеси ма^н пре сѣсѣ де пра^с

268. лпрец^p к8 а^т ла^з рош^н

269. † а. поале парзши л^т ра

270. челашь вбра^з

271. † а. тратapo^а парж л

272. трачеле вбразе

273. † а. проковеце пар

274. лтрачеле вбра^з

275. † а. стиха^p де богаси8

276. а^л б8 дела ко^с та^н ди^н

277. † в. шириныче б8не ск8

278. мпе

279. † а. ка^ф та^н к8 аї на^с

280. т8ре дела медеа

(*)

281. † чиче арцунт8л дат дела пз

282. тр8 боеводж

283. † в. к8пе да^p ци^н т8 к8 лoa

284. зе ползите

285. † а. к8па маи мика

286. † вї. линг8ре да^p цинт8

287. † а. мѣделница де арама

288. † а 8мивалницз

289. † а. иври^к полентъ

(*) Liniă după original.

196. † чнче вешминтеле превѣ
 197. цн
 198. † г. фелване де адамаскѣ
 199. а^а бе
 200. † а. фелонъ де а^т ла^з рошѣн
 201. † а. фелонъ де адамаскѣ
 202. албастръ
 203. † а. фелон де адамаскѣ
 204. мо^х рѣтъ
 205. † а. фелон. де адамаскѣ
 206. вѣрде дела роста^н ага
 207. † а. фелон. де зарба де
 208. ла сто^а никѣа коста^н
 209. динъ

210. † г. стихаре де адамаскѣ
 211. кѣ вѣраѣ ши кѣ фло
 212. ре —
 213. † в. стихаре верѣн де а^т ла^з
 214. † а. стихар де адамаскѣ
 215. галѣзна
 216. † а. стихар де адамаскѣ
 217. кѣ вѣраѣ алѣе ши
 218. мо^х рѣтъ
 219. † а. стиха^р де а^т ла^з нѣгрѣ

313. ТЖТИНЕСЖШ ШИ
 314. АРЕ А ДА ДІ А^С ПРИ
 315. † А. КВПЖ ДА^РЦИНТЖ
 316. ДЕЛА ДРАГОМИРИ
 317. † А. СКАФА ДА^РЦИ^НТЖ А
 318. РЕ ДЕЛА ДРАГОМИ^Р
 319. † А. ЛИНГЖРЕ ДАРЦИНИ^(*)
 320. ТЖ АРА ДЕЛА ДРА
 321. ГОМИРЬ —
 322. ЧИЧЕ ИКОАНЕЛЕ БЕСЪРЕЧЕН^(**)
 323. † А. ИКОАНЕ МАРЕ —
 324. † ЗІ. ИКОАНЕ МОЛЕНІЕ

325. † ЗІ. ПРА^ЗНИЧЕ
 326. † АІ. ИКОНИЦИ Л ГОРЖ
 327. И Л ПОЛИГАНДРЖ
 328. † АВ. ДЕ ВАЖ ШИ ДЕ
 329. СТРЖЦЬ ШИ ДЕ
 330. ЛЕМНЖ
 331. † А. СТЪ^Г КЖ КРЖЧЕ
 332. ДЕ ДРАМЕ
 333. † ВІ. ФЖКЛЖИ СКЖМ
 334. ПЕ

^(***)

(*) Ultimul и е ғters apoї de o altă mână.

(**) Liniă după original.

(***). Idem.

CHNE KOKATELE SHH

KHNSA SHH DE DATE

KLACE

† A. MAJE DE MORS^H

9. † A. EEPENICE DE PZH

EE

† A. MAJE DE KPA^H

† A. ESTE DE MIERE

43. † A. JEMATATE DE MI

344. EPE CTPEDE

345. † AI. JEMATEICE DE MIE

346. PE DEN BAJHEIJI

347. † E. PSTINE DE POAME

348. M8PATE

349. † HI. CTOPPE DE PZH

350. † A. KANTH DE FANINA

351. † A. KA^P MARE DE A.

352. KAH^O

353. † E. KOYIH

354. † E. KBCTITE KB MЖ

355. HJPE

356. † KЖ. DE ПЕЧЕРПЕЛЕ DE AS^T

357. † BMA. DE BЖKH DE PЖ^H

358. TЖHA DE WЦEAЬ

268. ꙗпреѹ^р кѡ а^т ла^з рош^н

269. † а. поале ꙗрѡши ꙗ^т ра

270. челашь ѡбра^з

271. † а. тратпо^а ꙗрѡ ꙗ

272. трачеле ѡбразе

273. † а. проковече ꙗра

274. ꙗтрачеле ѡбра^з

275. † а. стиѡа^р де богасиѡ

276. а^а бѡ дела ко^с та^н аи^н

277. † в. ширинче бѡне скѡ

278. мпе

279. † а. ка^ф та^н кѡ аї^с на^с

280. тѡре дела медеа (*)

281. † чиче аруинтѡа дат дела пѡ

282. трѡ боеѡдѡ

283. † в. кѡпе да^р ѡи^н тѡ кѡ аѡа

284. зе полѡите

285. † а. кѡпа маи мика

286. † вї. лингѡре да^р ѡинтѡ

287. † а. мѡдеаица де драма

288. † а. ѡмивалницѡ

289. † а. иѡри^к полентѡ

(*) Liniă după original.

426. † 3а. [—]СТОГ8РЕ ДЕ ФХNS

427. † а. [—]СТОГ8 ДЕ МАЛАЮ

42. † на. [—]СТОГ8РЕ ДЕ ФХ^Н

ДЕЛА ХРИКАНИ

† 3. [—]СТОГ8РЕ ЛА ПЕ^Т РЕ^Ш

ДЕ ФХNS

z. † 3. [—]ДЕ СТ8ПИ (*)

ЧИЧЕ ДЕЛА СА^АНА

434. † п. [—]ДЕ СТ8ПИ

435. † к. [—]ДЕ ПОРЧІН

436. † в. [—]СТОГ8РЕ ДЕ СА

437. [—]КАРЖ

438. † а. [—]СТО^Г ДЕ ХРН^ШКА

439. † а. [—]СТО^Г ДЕ МАВА^РН

440. † н. [—]МИ^РЦЕ ДЕ МАЛАЮ

441. † w [—]ПОВААРНЕ К8 ВАСЕ

442. † н. [—]СТОГ8РЕ ДЕ ФХNS

443. † а. [—]СТО^Г ШИ ЦЮМАТА^{ТЕ}

444. [—]ДЕ WBXCS ЛА ТЖ

445. [—]МЖШАНИ (**)

446. † ЧИЧЕ САТЕЛЕ

447. † ВЖЛЧЕШИ К8 Е МОРИ

448. [—]ШИ К8 Д. ПЇW ШИ

(*) Liniă după original.

(**) Idem.

449. к8 w 8лтоаре.
 450. † теишори к8 халжцеш^н
 451. † хришкани
 452. † плопи к8 в хжлеще^н
 453. † бе^ацещи к8 моара
 454. † пи^здени к8 а моарж
 455. † са^ана к8 а мори ши
 456. к8 до8 пѣw ши к8 w в8^а
 457. торе ши к8 под8^а дмла
 458. тор

459. † тзмжшанѣи
 460. † миҳанлещи к8 г мо^р^н
 461. † ворwвещи
 462. † мзнжжши к8 а мо^р
 463. † ижтреши
 464. † мзнвещи
 465. † фж^афрещи
 466. † драганещи к8 мз8ри
 467. † шивница к8 8 мори
 468. ши к8 р порчѣи
 469. † дѣ. салаши де ци
 470. гани
 471. † і. фжалче де вѣе ла
 472. ко^тнарю
 473. † е. фа^аче де вѣе ла во

335. ЧИЧЕ БСКАТЕЛЕ ШИ

336. БИНСА ШИ ДЕ АЛТЕ

7. БААСЕ

† А. МАЖЕ ДЕ МОРС^Н

† А. БЕРБЕНЦЕ ДЕ РЪН

ДЕ

† А. МАЖЕ ДЕ КРА^П

† А. БСТЕ ДЕ МІЕРЕ

† А. ЖСМАТАТЕ ДЕ МІ

344. ЕРЕ СТРЕДЕ

345. † АІ. ЖСМАТЕЦЕ ДЕ МІЕ

РЕ ДЕН ВЛЖЧЕЦІН

347. † В. ПСТИНЕ ДЕ ПОАМЕ

348. МЪРАТЕ

349. † ИІ. СТОГЪРЕ ДЕ ФЪН

350. † А. КАНТЬ ДЕ ФАНИНА

351. † А. КА^Р МАРЕ ДЕ Д.

352. КАИ[°]

353. † В. КОЧІН

354. † В. КЪЦИТЕ КЪ МЪ

355. НЪРЕ

356. † КЪ. ДЕ ПЕЧЕРПЕЛЕ ДЕ ЛС^Т

357. † СМА. ДЕ БЪКШИ ДЕ ФЪ^Н

358. ТЪНА ДЕ ШЦЕАЪ

359. † [—]ар. дрвѣн дѣ сарѣ

360. † [—]нв. дѣ сапѣ

361. † [—]кн. дѣ вѣци дѣ вин

362. [—]дела котнар

363. † [—]д. вѣци дела боро

364. [—]вѣци

365. † [—]и. пѣтине дѣ бр[†]

366. [—]нѣж

367. † [—]в. фѣн брѣнѣж

368. [—]дѣ ши

369. † [—]а. пѣтине дѣ с^н^т
(*)

370. [—]чичѣ пѣнѣ ши фѣнѣл ши

371. [—]добитокѣл. дела

372. [—]плопѣн

373. † [—]е. стогѣри дѣ грѣ⁸

374. [—]дѣ е^с тимпѣ

375. † [—]г. стогѣре дѣ грѣ⁸

376. [—]дѣ анѣ

377. † [—]г. стогѣре дѣ w^p_{зѣ}

378. † [—]а. сто^г дѣ сака^p

379. † [—]а. стогѣ дѣ малаю

380. † [—]м. стогѣре дѣ фѣнѣ

(*) Liniă după original.

- † ЛН. ДЕ КОИ МАРЕ
 382. † МА. ДЕ ВАСІИ МАРЕ
 † КГ. ДЕ ТРЕТИ^И ВАСИ^И
 † КА. ВАСІИ АТЕРЦІИ
 † З. ВСХАЮ^И
 † КВ. ДЕ ВИЦЕ^А
 † ИІ. ДЕ ВИЦЕН
 † ВІ. КОСЛЕЦИ АТЕ^{РС}ЦИ
 † А. КОСЛЕН ТРЕТИ^И

рчв

(*)

- † І. КАИ ПАТРАРИ
 † Е. КА^И ТРЕТИНЕ

393. † Е. КААВШЕН СТРИЖИ

394. АЧИ

395. † Е. АПЕ СТРИЖИ

396. АЧІИ

397. † ВІ. АПЕ ТРЕТИНЕ

398. † ВІ. АПЕ МАРЕ СТЕ^Р

399. ПЕ

400. † ЛН. АПЕ МАРЕ АСХ

401. пз к8 армасарю^А (**)

402. † ПЗВ. ДЕ УИ

(*) Intocmai așa în original.

(**) Idem.

† сѣи. вербечѣи

АА *

† і. кай^ъ телѣгаре

† в. кай негри ла вж^л

чеши

† а. кай арж

чиче вѣкателе дела влз

чеши

† п. мирце де гржв

† т. мирце де сж,жицз

† ка. мирце де хри^ш ка

† з. мирце де сла^л

† і. мирце де малаю

† в. стогвре де маваре

† а. сто^г де вобс

† г. ствгвре де ввз^с

† а. сто^г де хришка

† а. сто^г де врзв^{**}

† чд. де ствпѣи

† чи. де ви

† к. де порчѣи

чиче дѣла тѣишорѣ

за в original.

вр е scris в monogramă.

426. † ³а. [—]СТОГ⁸РЕ ДЕ ФХ⁸Н⁸

427. † а. [—]СТОГ⁸РЕ ДЕ МААЮ

† на. [—]СТОГ⁸РЕ ДЕ ФХ^Н

ДЕАА ХРИКАНИ

† ³а. [—]СТОГ⁸РЕ АА ПЕ^ТРЕ^Ц

ДЕ ФХ⁸Н⁸

† ³а. [—]ДЕ СТ⁸СНИ

(*)

ЧИЧЕ ДЕАА СА^АНА

34. † п. [—]ДЕ СТ⁸СНИ

435. † к. [—]ДЕ ПОРЧ^ИН

41. † в. [—]СТОГ⁸РЕ ДЕ СА

КАРЖ

438. † а. [—]СТО^Г ДЕ ХРИ^ШКА

439. † а. [—]СТО^Г ДЕ МАВА^РН^Н

440. † н. [—]МИ^РЦЕ ДЕ МААЮ

441. † w [—]ПОВААРНЕ К⁸ ВАСЕ

442. † н. [—]СТОГ⁸РЕ ДЕ ФХ⁸Н⁸

443. † а. [—]СТО^Г ШИ РЮМАТА^{ТЕ}

444. [—]ДЕ ВЕЖС⁸ АА ТЖ

445. [—]МЖШАНИ

(**)

446. † ЧИЧЕ САТЕЛЕ

447. † ВЖЛЧЕШИ К⁸ Е МОРИ

448. [—]ШИ К⁸ А. ПЇW ШИ

(*) Linia după original.

(**) Idem.

449. к8 w 8лтоаре.
 450. † теншори к8 халжцес^н
 451. † хришкани
 452. † плопи к8 в хжлеще^н
 453. † бе^ачеши к8 моара
 454. † пи^здени к8 а моарж
 455. † са^ана к8 а мори ши
 456. к8 до8 пѣw ши к8 w в8^а
 457. торе ши к8 под8^а дмла
 458. тор

459. † тзмжшанѣи
 460. † миханлещи к8 г мо^р^н
 461. † ворwвещи
 462. † мзнжжши к8 а мо^р
 463. † пжтреши
 464. † мзнвещи
 465. † фж^афоеши
 466. † драганеши к8 мз8ри
 467. † шивница к8 8 мори
 468. ши к8 р порчѣи
 469. † ѿ. салаши де ци
 470. гани
 471. † ѿ. фжалче де вѣе ла
 472. ко^тнарю
 473. † е. фа^аче де вѣе ла во

474. РОВЕЦИН

475. † А. ФА^АЧЕ ШИ ЦЮМАТАТЕ
 476. ЛА ЮШИ
 477. † С. СТЪПИ ЛА КЪРНЪ^А ТЪДО^Р
 478. ДЕСЪТИНЪ ДЕЛА ВАСЪ^Н
 479. ЛЪЖ НЪМАН АЪ ФОСТЪ
 480. Р. ДАЦИ ДЕ ДЕСЪТИНЪ
 481. АРЪ А^К МЪ СЪНТЪ ДО
 482. АЪ
 483. † Н ДЕ СТЪПИ ЛА БРАНИ
 484. ЦА
 485. ТЪДО^Р КЪЛЪГЪРЪ^А САЪ
 486. ДА^Т КЪ ПРИСАКА ШИ КЪ
 487. СТЪПИ ШИ КЪ ТО^Т ДОБИ
 488. ТОКЪ^А ШИ ДЕ ВА ЛТОРЧЕ
 489. АМИНТРИЛЪ СЕ ФІЕ ЛЕПЪ
 490. ДА^Т ДЕ ЛЪЖЕ

TRANSCRIȚIUNEA:

ai 7097 (1588) noe^{rio} 25 zili; ce iasti bucate manastiri Galatai se ști.

† еъ лѣто (in anul) 7097 (1588) мѣсѣца (luna) noe^{rio} 4.

† cice catastih dela manastire dela Galata, sâ sâ știe de veșmintele beserecei și de arjintu și de covoare și de banii și de cai și de cară și de tot dobitocul și de toate bucatele, cându au fostu egumenŭ Anastasie de ș'au dat sama la Caraghuzel^е stolnicŭ, și toate аlastѣ s'au dat la mâna lui Ghervasio dechitului :

† 12 covoare de demultu; † 2 păreți iarla de demult^u; † 4 covoare scumpe noala. † 2 albe și doao roșii; † 16 covoare dela voevodă; † 1 covoru roșii dela Dragomir *дворяника* (vornicului); † 1 covor albu dela Mitre *дворяник*; † 1 covor verde dela unu căușu; † 1 covor galban dela hetman; † 1 covor dela Brălădanu; † 1 covor albu dela Corștină; † 1 covoru albu dela Slav *Тиганул* ^(?); † 1 covor roșiu dela Costandin stolnicu; † 1 covor roșiu Brut postelnicul; † 9 covoare dela boiarii; † 1 otghel de zarba dela stolnicu Costandinu; † 1 otghel dela Dragomiru; † 1 pilota petrița dela Dragomiru; † 1 fața de perina țară dela Dragomir; † 1 cerga vânat^a dela Dragomir; † 3 peșchir dela *воеводѣ*; † 1 peșchir dela Rustam; † 1 masa dela Rostam țare; † 5 mese dela *воеводѣ* țară; † 52 tepsie dela voevoda; † 4 tepsie dela Dragomiru; † 25 talgere cu doaa tocure de rame dela voevodă; † 8 talgere de plum dela Costantin stolni[cul]; † 23 de căldare; † 4 gratie; † 2 pirosii; † 4 căldare mare de bere; † 1 toc cu 12 talgere dela logofătul cel mare; † 6 svrédel^o; † 4 hârléte; † 9 fiere de fereslre; † 2 cue mare de car; † 4 mai micii; † 2 cărlige de magherniț^a; † 3 sacure; † 1 tigai; † 1 sinie mare.

Cice de veșminte besérecei și de cărții : † 1 tetrévarrel ferecate; † 2 chivote de argintu; † 2 cădelnițe d'argintu; † 2 căți cu cănași și cu mähreme albi; † 1 potir de argintu cu discos, cu zvezdă și cu lingure de argintu; † 2 svéșnice de argintu; † 1 panaghifar de arg'untu; † 1 talgir de pethlébi de'rgin^u; † 1 icona pantoocrator ferecat^a; † 1 icoana săpată și ferecate; † 1 canași mare ce iaste sup policandru, scumpu și cu margaritar; † 1 tepsie de argintu de coliva; † 1 cruce ferecate și sapate; † 1 cruce gălbăna, numai la codița ferecate; † 1 cruce albă neferecată; † 1 icona moschicescu ce iaste asupra dverei *царска* (impărătescă); † 1 icona moschiăscă și foa[r]te frumoase précista; † 1 icoana précista și cu finl; † 1 iconostasu; † 2 svéșnice mare de areme; † 1 praxeu; † 1 anghirfate; † 1 triod *мѣсяц* (vameșul) fariseiu; † 1 triod penticostar; † 3 psaltire; † 12 minée; † 1 tipicū; † 1 căsloveți; † 1 molitâvnic; † 7 lutirghi; † 2 cărți de cântare; † 1 carte a praznicului; † 2 tetruvarrel^{tri} neferecate; † 1 aeru tot sârma; † 1 tetruvarrel puținel ferecat, dela Brălădan; † 1 *святосвѣтъ сѣтин* (gură de aur sântul) Feodor; † 1 lesviță și *свѣтъ* (sântul) Ifrim; † 1 biblei.

† Veșmintele besérecei : † 1 *царска* (impărătescă) cosută cu sârma; † 2 poale de srăma la icoane și cu 50 de canași; † 1 patrafiru de srăma

+ 1 suror de sârma cu 4 canafi; + 1 pînă
 + 1 poale de icoane de zarba, pre mar-
 + 1 poale de zarba albastră și cu rotele de aur;
 + 2 zarbe albe de fir; + 2 zarbe, ce sîntu mai pu-
 + 1 poale de cîrma, roșii și cu rotele de fir; + 1 pro-
 + 1 poale de zarba, albu și cu floare și pre margine adamasă
 + 1 poale de cîrma de același vîg și pre margine ad-
 + 1 poale de zarba și cu florile albi și pre
 + 2 procoveți de zarba cu patru canafi; + 2 procoveți de zarba deotr'a-
 + 1 poale de zarba urșinică negru și cu optu canafi; + 1 dvere mare
 + 2 poale de cîrma roșie cu rotele; + 2 poale ce stau la tînd
 + 2 poale de cîrma, roșii cu ținte de
 + 3 dveri de adamasă roșii ce sîntu în toate zile; + 3 dveri
 + 2 zarbe mai pre susu de praznice, de adamasă ro-
 + 1 tratapod de adamasă galbăna cu
 + 2 procovețe de adamasă fără canafi; + 2 procovețe de aflaz
 + 3 poale de zarba albastră pestre icoane; + 3 dveri de benică,
 + 4 poale de adamasă, galbeni și cu floare albe
 + 1 poale de cîrma mușchii; + 1 procoveți de cîrma roșii și cu floare și
 + 1 poale de zarba albastru.

+ 3 feloane de adamasă albe; + 1 felon
 + 1 felon de adamasă albastră; + 1 felon de adamasă
 + 1 felon de adamasă verde dela Rostan-aga; + 1 felon de zarba
 + 3 stihare de adamasă, cu obaze și cu floare;
 + 1 stihar de adamasă galbăna; + 1 stihar de
 + 1 stihar de adamasă negru dela vla-
 + 4 feloane de cutni moh'rătă; + 3 stihar de cutni mo-
 + 1 stihar de cutni albu; + 1 antimist
 + 1 grobnicu de adamasă moh'rătă;
 + 4 feloane de bogasiu;
 + 4 patrafire de zarba căte cu 6 canafi;
 + 1 patrafir de adamasă verde, cu 6 canafi; + 1 patrafir de adamasă
 + 3 aorar de zarba căte cu patru canafi; + 5 pe-
 + 4 brăe prostă;
 + 7 patrafir de adamasă albastră, și roșii, și negre;
 + 5 pereche de nareclețe; + 1 procoveți de zarba,

împreg'ur cu orșinicu negru, dela Zota spătaru; † 3 dvere de adamască verde și cu firu, împreg'ur cu ațlaș roși[i]; † 4 poale iarăși într'acelașu obraz; † 1 tratapod iară într'acele obraze; † 1 procovețe iară într'acele obraș; † 1 stihar de bogasiu albu dela Costandin; † 2 șirince bune scumpe; † 1 caftan cu 14 nasture dela Medela.

† Cice argintul dat dela Pătru voevodă : † 2 cupe d'argintu cu loaze poluite; † 1 cupa mai mica; † 12 lingure d'argintu; † 1 mēdelnița de arama; † 1 umivalnița; † 1 ibric poleitū; † 1 sticla cu mur; † 11 urice pren satele manastirei; † 19,000 as^{pri} bani gata; † 1 uric pusu zalog derepū 3,000 aspri; † 50 de trātazi de petēle de aurū leșescū; † 1 potir d'argintu dela Radul cășnic; † 1 cupa mică dela Coste; † 1 cupocū d'argintu dela Costandin stolnic; † 1 inelū de aur iară dela Costantin stolnic; † 1 cupa d'argintu iară dela Rostam; † 6,000 as^{pri} ce au dat Banul Pătru dreptu sufletul tătine-său, și are a da 14,000 aspri; † 1 cupă d'argintu dela Dragomiri; † 1 srafa d'argintu tare dela Dragomir; † 4 lingure d'argintu iară dela Dragomirū.

Cice icoanele beserecei : † 4 icoane mare; † 17 icoane *MOAHE* (rugăciune); † 17 praznice; † 19 iconiți în *ропк* (sus) și în poligandru; † 32 de oaa, și de struțū și de lemnū; † 1 stēg cu cruce de arame; † 12 făclai scumpe.

Cice bucatele și vinul și de alte vaase : † 1 maje de morun; † 1 berbențe de rânze; † 1 maje de crap; † 1 bute de miere; † 1 jumătate de miere strede; † 11 jumatețe de miere den Vlăcești; † 2 putine de poame murate; † 18 stogure de fân; † 1 cantū de fanina; † 1 car mare de 4 cai; † 2 cocii; † 2 cuțite cu mânāre; † 27 de pecerpele de lut; † 444 de bucsi de fântāna, de oțelū; † 1,100 drobi de sare; † 52 de sape; † 28 de buți de vin dela Cotnar; † 4 buți dela Vorovești; † 8 putine de brânză; † 2 foi brânză de oi; † 1 putine de un¹.

Cice pâne și fānu și dobitocul dela Plopii : † 5 stoguri de grāu de estimpu; † 3 stogure de grān de anu; † 3 stogure de orzu; † 1 stog de sacar⁸; † 1 stogu de malatu; † 40 stogure de fānu; † 38 de boi mare; † 44 de vacii mare; † 23 de tretin^a vaci; † 21 vacii interții; † 7 buhatui; † 22 de vițel¹; † 18 de viței; † 12 bouleți interuți; † 9 boulen¹ tretin¹; [peste tot :] 192; † 10 cai patrari; † 5 cai tretine; † 5 calușei strijiaci; † 5 iape strijiacii; † 12 iape tretine; † 12 iape mare sterpe; † 38 iape mare, însă cu armasariul; [peste tot :] 87; † 762 de oi; † 268 berbecii;

[peste tot :] 1030; † 10 cai telégare; † 2 cai negri la Valcești; † 9 cai
lară.

Cice bucatele dela Vlăcești : † 80 mirțe de grâu; † 300 mirțe de sârjita; † 21 mirțe de hrișca; † 60 mirțe de slad; † 10 mirțe de malau; † 2 stogure de mazare; † 1 stog de bobu; † 3 stogure de ovăs; † 1 stog de hrisca; † 1 stog de orzu; † 94 de stupii; † 98 de oi; † 20 de porcii.

Cice dela Teişoru : † 61 stogure de fân; † 1 stogu de malaiu; † 51 stogure de fân dela Hri[s]cani; † 60 stogure la Petrest' de fân; † 60 de stupi.

Cice dela Sadna : † 80 de stupi ; † 20 de porcii ; † 2 stogure de sacară ; † 1 stog de hrișca ; † 1 stog de mazar⁴ ; † 50 mirțe de malain ; † o povaarne cu vase ; † 80 stogure de fân ; † 1 stog și giumatate de ovăsu la Târnăveni.

† Cice satele : † Valcești cu 5 mori și cu 4 pio și cu o ulitoare; † Teșori cu halășteu-i; † Hrișcani; † Plopi cu 2 hăleștei; † Belcești cu moară; † Pizdeni cu 1 moară; † Sadua cu 4 mori și cu dou pio și cu o vultore și cu podul înmlator; † Tămășanii; † Mihailești cu 3 mori; † Vorovești; † Mănăști cu 1 mori; † Pătrești; † Mânzești; † Fălfoești; † Drăganești cu iazuri; † Șivița cu 6 mori și cu 100 porcii; † 19 salași de Tigani; † 10 falce de vie la Coțnariu; † 5 falce de vie la Vorovești; † 1 falce și gîumatate la Iăși, † 200 stupi la Carnul Tudor, desétina dela Vaslui, însă numai au fostu 100 dați de desétina, iară acum sântu doaa; † 50 de stupi la branista.

† Tudoru călugărul s'au dat cu prisaca și cu stupi și cu tot dobitoacul; și de va întorce amintrilă, se fie lepădat de leje.

NOTANDA :

[illegible]

finalul și jumătățit : егъмень, стодинь, Костандинь, Драгомирь, съ-
чашь, постелникъ, иконостась, Златовсть, патрафирь, беникъ, Ягафтонь.
даты, поленты, кѣпокъ, кайтъ, инель, стрѣць, щель;

finalul *u* desparut sau negles cu desăvîrşire, deşi consôna finală nu e

aruncată d'asupra rîndului : *wtгѣа*, *ковор*, *Костандин*, *пешкир*, *фелон*, *до-битокса*, *ениса*, *столиник*, *арѣинтса*, *стихар*, *Котнар* (dar și *Котнарю*), *дат*, *хетман*, *чел*, *логофатса*, *сѣи*, *пентикостар*, *фир*, *лпреуѣр*, *фѣи*;

finalul *и* întreg și jumătătit în aceleași cuvinte, sau chiar despărut : *асрѣ* și *асрь*, *гровникс* și *грокникъ*, *дерептс* și *дерень*, *Драгомирс*—*Драго-мирь*—*Драгомир*, *коворс* și *ковор*, *фѣис* și *фѣи*;

finalul *и* întreg : *верѣи*, *пѣреци*, *тратѣи*, *вѣци*, *вѣсѣици*, *предѣици*, *дѣици*, *кѣрѣици*...;

finalul *и* conservat în *ѣрѣици*, dar pierdut în *ѣчѣици*;

neaccentatul *а* conservat clar, fără a trece în vocală obscură : *жѣма-тѣ-рюматѣ-жѣматѣце*, *манастире* (genitivo-dativ : *манастири* și *ма-настирен*), *Галата* (genitivo-dativ : *Галатаи*), *санѣте* (dar și *сѣнатѣ*), *канафи* (dar și *кѣнафи*), *патрафир*, *зѣлог*, *фѣнина*, *мѣлаю* (de 4 ori), *па-трари*, *калѣшен*, *армасарюа*, *лмѣатор*, *Драганѣици*, *сѣлаши*, *хѣлѣицисѣ*, *вѣла-дика*, *мѣтѣсѣ* (= ital. *malassa* = gr. *μεταξα*), *мѣсарѣ*;

conservarea neaccentatului *о* : *кѣсѣтѣ* (= *cusută*);

vocalism străin conservat intact : *хетман* (= polonul *hetman*), *панто-кратор*, *маргаритар* etc.;

фѣере, *мѣере*, din 3 silabe, precum dovedește strămutărea : *мѣ-ере*;

parasiticul *и* între *и* și *ѣ* : *арѣиннтс*, cf. textul No. XXVIII;

parasiticul *и* după *ѣ* : *лтерѣици*=interți;

ѣи trecut în *и* : *тѣтинѣ-сѣсѣ*;

а pentru *ѣ* : *Брѣлѣдѣнѣа* (= *Brălădénul*), *мѣса* (plur. *мѣсѣ*), *браница* pentru *краницѣ* (cf. mai sus textul No. XXVI);

а pentru *ѣ* : *сѣкѣре* (secure?), *патрафирѣ* (= slav. *петрахиѣа* = gr. *ἐ-πιτραχίλιον*), *тратѣиѣа*=*тетраπόδιον*, *сѣкарѣ* (= lat. *secale*) de 2 ori;

а pentru *ѣ* : *кѣрѣи* (= *cărți*) dar și *кѣрѣи*, *вѣнатѣ* (= *vânăță*), *фѣра* = *fără* : *фѣра канафи*);

ѣ pentru *ѣ* : *ѣчѣе* (nu *ѣчѣе*), *пѣчерпѣе* (nu *пѣчерѣчѣе*);

ѣ pentru *о* : *пѣчерпѣе*=slav. *почѣрпѣло*;

ѣ pentru *ѣ* : *прѣстѣ* (= *pröste*), *пѣрѣѣ* (= *negre*), *тѣлѣгѣе* (= *le-legari*);

perdere a lui *b* după *m* : *плѣм* = *plumb*;

нт asimilat în *п* : *сѣп*;

талѣир, plur. *талѣере* = germ. *Teller* cu *lg'* din *tl*, ca la Italiani în dialectele venete : *familgia* din *familia*, *elgi* din *ille* etc.;¹

хѣрлѣце, plural dela *härlet*, din slav. *рыльць*, cu o remarcabilă protesă a lui *h* atras de inițialul *r*, întocmai ca în *hrăpesc* din *răpesc* = lat. *rapio*, lingă care, printr'un fenomen fonetic analog, greul *ἀράζω* = *harp*;²

metatesa : *лѣтирги* pentru *литѣрги*, *молитѣвник* din *молитѣвникъ*, *блѣн* pentru *блѣниѣ*;

metatesa lui *r* : *Брѣлѣданѣ* (dela *Брѣлад* = *Брѣлад*), *сѣрма* și *срѣма*, *тратѣподѣ* = *тетраподѣон*, *пестѣре* = «preste», *трѣтѣлѣ* = *тетрадіѣ*, *петрица* = *петербѣон*, *проковѣцѣ* = slav. *покрѣвъцѣ*;

metatesa lui *l* : *Блѣчѣши* și *Блѣчѣшии*;

pluralul cu *-ure* : *токѣре*, *настѣре* (dar și *настѣри*), *лингѣре*, *стогѣре* (dar și *стогѣри*);

pluralul cu *-ră* pentru *-re* : *карѣ*, *патѣфѣрѣ* (dar și *патѣфѣре*);

pluralul *мѣхѣреме* dela «*măhramă*», astăzi «*năframă*» prin *m* = *n* și *h* = *f*, din turcul *makhramâ*, neogr. *μαхраμάς*, serb. *махрама* și *марама* etc.;

dela «floare» pluralul nearticulat *флѣре*, cel articulat *флѣриѣ*;

dela «pio» pluralul tot așa : 4 *пѣw*, 2 *пѣw*;

articularea anormală : *дѣ адѣмаскѣ гѣлѣзна* (așa de 3 ori). *кѣпа мѣнѣника*, *мѣдѣлѣница дѣ арама*, *бѣкѣши дѣ фѣнтѣзна*, *крѣче гѣлѣзна*, *фаца дѣ перѣна*, *тепѣѣ дѣ колѣва*, *аѣрѣ дѣ сѣрма*, *мирѣ дѣ хѣришѣка*, *канѣ дѣ фѣаниѣна*...;

condiționalul *să* nedistins de reflexivul *se* : *сѣ сѣ шиѣ*, dar în apostila domnescă : *сѣ шиѣ*, și la finea textului : *сѣ фѣѣ*;

neconcordanță sintactică prin elipsă : *ковѣрѣ* (din cele) *рошѣи*, 1 *тетѣрѣ-багѣлѣ* (patru-evangelie) *фѣрекатѣ*, 1 *крѣче фѣрекатѣ ши* (cu slove *său* chi-

(¹) *Blondelli, Saggio sui dialetti gallo-italici*, Milano, 1853, p. 16, și *Studii linguistici*, Milano, 1856, p. 254.

(²) Cf. același fenomen în dialecte germanice : *herbermde*, *herkenne*, *herdacht*, *herhaben* etc. în *Kuhn, Zeitschr.* t. 14, p. 450, precum și franțuzesce în *hermine*, *herse*, *hérisson*...

purî) сапате, 1 крече... нсман ла кодица (din cele) ферекате, 1 икона (lucru) москическ, 1 икона москичаскѣ ши (din cele) фодрте фрсмолсе, ковор рошѣ (dela) Брст постеаникѣ, toate acestea provenind din cauza dictării catastihului, scriitorul omițând ceea-ce nu i se părea a fi esențial, dar scriind restul întocmai;

tot din cauza dictării provin neconcordanțele : 1 истине (dictat : puține una), 2 проковецъ (dictat : procoveț doă), 3 пешкир (dictat : peschir trei), 1 канафи, 5 флаче, 4 кладаче, 1 полле...;

adjectivul mare (magnus) întrebuințat fără schimbare la ambele numere, întocmai după cum poporul întrebuințează chiar astăzi pronumele care : кладаче маре..., ксе маре..., кзнафи маре..., сѣшине маре...; икона маре..., кон маре..., вачин маре..., апе маре..., nicăiri марн;

тут доиктокса, тоате ескатеае, dar ꙗ тоате знае, пу знаеле (cf. franc. *toujours*, ital. *tuttodì* etc.);

prepozițiunea repetată : дела манастире дела Галата;

întrebuințarea partitivă a prepozițiunei де : ескатеае ши винѣ ши де аате ваасе (cf. les céréales et le vin et d'autres ustensiles);

contractiunea : ш а с дат (= și-au...), дѣрвинтс-дѣрвинтс-дѣрвинтс lângă де арвинтс, часловеци din часословецѣ, к'сршиникс = кс сршиникс;

genitivo-dativ : Галатан; манастирен și манастири;

ашн Гервасіе, пу ас;

ден, прен, акмс...;

чиче «aice», de 11 ori, din punct în punct italianul *quici* «aice», întrebuințat numai în Dante și în compusul *quiciritta* în loc de *quiritta*;

cuvinte grecesci : катастих (=κατάστιχον), манастире, декіо (=δίκαιος), икона (=εἰκών, neogr. εἰκόνα), егсмень (=ἡγούμενος), стихар (=σχιῶν), сїніе (=serb. синија = грес. σινίον), тетрѣнаггел (=τετραευαγγέλιον), кнеот (=κνεωτός), дискос (=δίσκος), потир (=ποτήριον), панагіар (=slav. панагїаръ din gr. παναγία), пантократор (=παντοκράτωρ), поликандрѣ (=πολυκάνδηλον), маргаритар (=mediogr. μαργαριτάρι), колиба (=slav. колиба = gr. κολύβιον), иконостаць (=εικονοστάσιον), прѣзес (=πράξις-πράξεως), ангираче (=ἐνχειρίδιον?), трнѣд (=τριώδιον), пентикостар (=πεντηκοστήριον), типникъ (=τυπικόν), астиргн (=λειτουργία), аерс (=ἀήρ, cu amestecul lati-

palui aēr), сѣрма (=σέρμα), патрафирь (=ἐπιτραχήλιον, neogr. επιτραχήλι), фелонь (=φελώνιον), антимиць (=ἀντιμόιον), трѣтази (=τετράδια), екафа (=εκάφη), магериницз (μαγειρείον), минѣе (=μηνεῖον), пилаота (=πλωτόν), петрица (=πετρίδιον), мѣр (=μѣρον), ѡрар (ὠράριον = lat. orarium), петѣе (=slav. петала = gr. πετάλιον), аспри etc.;

flexiunea slavică intercalată în frasa română : дѣла Драгомира двори-
ника (slavonesce ar fi : ѿ Драгомира дворника), дѣла боеводи
(slav. : ѿ воєводи);

ТАМЪР ДЕ ПЕТХАЪЕН = slav. патъ хлѣбъ «cinci pâni», aluziune la miracolul celor cinci pâni din Evangeliu;

царска în 2 accepțiuni : 1. ușa cea mare a altarului : ДВЕРИ царска,
2. dalmatică : 1 царска косага;

alte slavisme curat bisericesci : прагник, Златосѣтъ (Crisostom), свѣзда (stea), свѣтъ и свети (sânt), мѣтар (tameş), звѣкъ (la plural звѣки şi звѣси), молѣніи (ruge), горѣ (partea « de sus » a bisericeî), мѣнѣца (= лѣтеница, cartea bisericească Клірѣѣ), грѣшникъ, дѣстѣинъ (de-
cîtuă) etc.;

сърпунъ, ce să fie și de unde? pusă între ррѣс și хрѣиука, este învederată o cereală, dar ce fel anume? ca diminutiv din сѣрѣ, nu pôte fi, credem, decât medio-latin *surgum* și *suricum*, ital. *surgo* «blé de Turquie», despre care într'un text italic din 1122 : «fuit valida fames. ita quod surgum valuit solidos XL», ér într'un alt text : «de ordeo, spelta, aveno et surico — nihil — persolvant».¹

СМЫКАЛИЦА = slav. о҃мьиваѣица «pelvis» sañ «malluvium»:

NOAGE, aci în sens de «urechile păharului», literalmente «vițe» = slav. NOGA;

мѣденица, de unde și boieria de «medelnicer» = slav. мѣдница
«pelvis», cu epenteticul *i* ca și «molitveľnic» din моли́твенникъ;

бѣхъ moldovenesce «bivol» = polon. *buhaj*, cf. ture *bugha* «taur»;

MIERE C P E A E = slav. cтpѣѣ «miere», boh. *stred*, vechiul polon *stredz* etc.;

(¹) Du Cange, *Gloss. med. Lat.* ed. Carpent., t. 6, p. 459.

БСКШИ ДЕ ФХИТХНА ДЕ ВЦЕЛЬ = polon. *buksa* «boîte de fer ou d'airain au moyen de la roue», «frette», «virole» = medio-lat. *buxis*;

КШПОКЪ, diminutiv din КШУ «păhar», cf. polon *kubek*;

КХЦИ (la singular : КХУХ?) după sens «lădiță» : 2 КХЦИ КС КХНАФИ ШИ КС МХХРЕМЕ АЛЕИН, — gr. *κίστη*? ori germ. *Kasten*? în ambele cazuri *ц* = *st*;

КАНАФ, învederat în sens de «cîncur» (КС 12 НАСТСРН ШИ КС 6 КАНАФИ, саї : КАНАФИ — СРН ПОЛИКАНДРС) = germ. *Knauf*, cu epentesa lui *a* din cauza imposibilității la Români a grupului inițial *kn*;

pentru actualul *aramă*, la plural *arămă* și *arămură*, textul de față prezintă patru forme diverginți : РАМЕ (cf. ital. *rame*), АРЕМЕ (cf. vechiu franc. *araim*), АРАМА (cf. portug. *arame*, provenț. *aram*), și АРАМЕ (cf. lat. *aeramen*);

САКСРЕ... pentru «securi»? ori pentru «sacuri» în loc de «saci»?

НХРЕЦИ, cu sens de tapeturi murale;

ЗАРБА, stofă aurită, pers. *zarbat* «genus panni auro aliave re intertextum»;¹

БЕНИКЪ = turc. *benek* «espèce de riche étoffe»;²

ЧКТАМА = turc. *çatma* «du velours brodé»;³

ШИРИНЧЕ (de 2 ori), la colonia grăcă din Mariupol în Rusia pînă astăzi *schirinka* înseamnă «basma», «Handtuch», ceea-ce Grigorovici derivă din grecul *χερίς*,⁴ dar în realitate cuvîntul e luat dela Turci saū dela Tătari : turcesce *şehreng* «étoffe persane»;⁵

КСТНЕ саū КСТНИ = turc. *quthni* «espèce d'étoffe de coton et de soie»,⁶ din arabul *quthn* «bumbac», de unde și francesul *coton*;

БОРАСИС, transilvanesce astăzi *bogăzie* = ung. *bagazia* «toile lustrée», derivă direct, cu conservarea lui *s* și a genului masculin, din medio-lat. *bocassinus* «teli species ex gossypio vel lino», de exemplu într'un text

(¹) Vullers, *Lexicon persico-latinum*, Bonnae, 1864, t. 2, p. 126.

(²) Hammer, *Hist. de l'emp. Ottoman*, trad. Hellert, t. 17, p. 221.

(³) Ibid. p. 243.

(⁴) Blau, în *Zeitschr. d. deutsch. morgenländ. Gesellschaft*, t. 28 (1874), p. 578.

(⁵) Hammer, l. c. p. 238.

(⁶) Mallouf, *Dict. turc-français*, t. 2 (1867), p. 1010.

din 1259 : «de tela livida ac nigri coloris sive bocassino»,¹ săi intr'un altul din 1434 : «pluviale nostrum de serico albo foderatum de bocassino albo»,² de unde se trag de asemenea spaniolul *bocaci* și vechiul frances *boucassin*, bună oră într'un text din 1388 : «un pourpoint de blanc boucassin»;³

НАСТЪРЪ ДЕЛА М Е Д Е А... сѣ сѣ fie ?

МШУКИ = ture. *dimikî*, neogr. *δυλονιον* «satin de Damas», cu aferesa primei silabe;

КОСАЕЦИ ДТЕРЪЦИ, ВАЧІИ ДТЕРЦІИ = boi și vaci de 2 ani, cf. «an-tert» = cu 2 ani înainte, și franc. dialectic *terçon* «boi de 2 ani»;⁴

КОСАЕНН ТРЕТИИИ, ТРЕТИНЕ ВАЧІИ, КАИ ТРЕТИНЕ, АПЕ ТРЕТИНЕ = boi, vaci, cai, iepo de trei ani, cu sufixul după analogia lui *nôtin* (= *annotinus*) «miel de 1 an», cf. serb. *третјак* «cal de trei ani»;

КАИ ПАТРАРИ = cai de 4 ani;

dela КОС, primul deminutiv КОСАЕЦ, al doilea — КОСАКЪ;

КАЛШЕН СТРИЖНАЧІИ, АПЕ СТРИЖНАЧІИ, la singular стрижнак = cal de 1 an, la care s'a tuns căma, cf. rusul *стригунъ* «cal de 1 an»,⁵ dela slav. *стригаѣ* «tund», în flexiune стриж-;

pentru sintaxă : НСМАН ДС ФОСТЪ 100 ДАЦИ...;

particularitate juridică : un călugăr *se dă de bună voe* mănăstirii «КС ПРИСАКА ШИ КЪ СТЪПИ ШИ КЪ ТОТ ДОБИТОКЪ»;

ДЕ ЕСТИМАНЪ = «din anul curent»;

ДЕ АНЪ = «din anul trecut».

(¹) Du Cange, *Gloss. med. Lat.* ed. Carpent. p. 707.

(²) Ibid.

(³) Ib. p. 745.—Cf. Littré, *Dict.* t. 1, p. 379.

⁴ *Remalch*, op. cit. t. 1, p. 630.

⁵ *Словъ русскаго языка* ed. Acad. Petersb. t. 4, 1848, p. 236.

XXXII.
P O R U N C Ă D O M N E S C Ă .

FĂRĂ LOC, 30 IUNIŢ 1621.

Maî sus, în introducerea la crisóvele lui Simeon Movilă, am promis a reproduce în Apendice un act dela văduva acestui principe.

Originalul se află în Archivul Statului : episcopia Argeş
XXXVIII.

E scris pe o fôia de frumósă hărtiă turcésă lustruită, lungă de 31 1/2, lată de 22 centimetri, cu caractere fôrte elegante, cu cernelă rădăciniă.

E greŭ a distinge pe x de k.

Pecetea, întipărită în hărtiă, s'a deslipit.

În iuniŭ 1621 — datul documentului — domnia în Țera-Romănescă Gavrilă-vodă, fiul lui Simeon Movilă; se vede însă din actul de mai jos, cumcă măria-sa numai domnia, pe când cărmuirea cea de fapt se afla în mânele ambițiosei sale mume, care poruncia autorităților țerei cu aerul unei adevărate autocrate.

1. † їw г^сп^лжа маргита. г^сп^лжа поконнаго їw сїмew^н воево^ла. скриса^м
до^м нїа м^к
2. картѣ до^м нїи м^кле. све^нтен ш^н до^м нежеецїи м^ксти^р че се зиче
арѣешъ. к^с
3. кас ав^т св^нта м^кстире ннїе морн. че се к^км^к мориле де жо^с.
де^ч л^кс фо^с лки^с

4. ^WP^WШАНІН К^В ГР^ГДИННАЕ. Д^Е НА^В А^ВС^Т КА^ЛЕ С^З М^ЬРГ^Ж К^В К^АР^ВА^А Л^А
МО^АР^Ж. Д^Е Ч^Ч С^ЬС^Н П^АЗ^Н
5. С^Ь К^ЗЛ^ВГ^ЗРІН Д^Е Р^Р С^ВЗ^Н ТА М^З С^ТИРЕ К^З НА^В КА^ЛЕ С^Ь М^ЬРГ^Ж К^В К^АР^Н^А
ЛА МО^АР^Ж.
6. К^А Р^ДО^М НІА М^ЬАМ^Ь К^ЗВТА^Т Ш^Н АМ^Ь АФЛА^Т ДЕРЕПТАТ^Ь. Ш^Н АМ^Ь Ж^В
ДЕКА^Т Д^Е ПРЕВ^НЖ
7. К^В БО^АРИ. К^В С^З АН^ЬЖ С^ВЗ^Н ТА М^З С^ТИРЕ КА^ЛЕ С^З М^ЬРГ^Ж К^В К^АР^В^А
ЛА МО^АР^Ж
8. Ш^Н АМ^Ь М^ЗНА^Т ПРЕ С^ВГА Д^О М^НІН М^ЬАЕ ПРЕ С^ТА Ч^Ю^А В^ЗТАХ^В^А К^В С^З
ФАК^Ж КА^ЛЕ.
9. Д^Е Ч^Ч А^В Т^ЗІА^Т ГАР^ДВРЕЛЕ ГР^ГДИННАО^Р Ш^АВ Ф^ЗК^В^Т КА^ЛЕ С^З ПО^АТ^Ж М^ЬР^Ц
ЦЕ К^В
10. К^АР^В^А С^ВЗ^Н ТА М^З С^ТИРЕ Л^А МО^АР^Ж К^ВМАΟΥ Ф^О^С Ш^Н МАН ДЕНАН^Н ТЕ ВР^Ь
МЕ. Ш^Н Л^ЬЖ
11. Л^ЗСА^Т Ш^Н ЛО^Р ЛОК^Ь ДЕСТ^В^А С^З ЛЕ ФІЕ Д^Е ХРА^НЖ. Д^Е Ч^Ч Р^ТРА^А Т^Ь КИ^П С^З
Н^В ФІЕ
12. ПРЕСТЕ К^ВВ^З Т^В^А Д^О М^НІН М^ЬАЕ. С^А М^А РЕЧЕ Г^С^АВМИ :
18. ПИ^С. МЦА. Ю^Н. — ДН^Ы. Л^ЬТ^ВМ^М. /ЗРКА : —

TRANSCRIȚIUNEA :

† Iwannah gospođa Marghita gospođa pokojnago Iwanna Gimevna gos-
voda (Ion Dómná Marghita, Dómná reposatului Ion Simeon-
vodă), scris'am domniŭa-mé carté domnii-méle sventei și dumne-
zeeștii măn^{stir} ce se zice Argeșu, cumc'au avut svânta măn^{stir}e
niște mori ce se chémă morile de jos, dec' léu fos' închis orășanii
cu grădinile de n'au avut cale să mérgă cu carulă la moară, dec'
sėu plănsū călugării de în svânta măn^{stir}e că n'au cale să mérgă
cu cari^o la moară, iar domniŭa-mé amū căutat și amū aflat de-

reptaté, și amă judecat depreună cu boiari cum să aibă svânta mănststire cale să s^o mérgă cu carul la moară, și amă măn^{at} pre sluga domnii-méle pre Stanciul vătahul cum să facă cale, dec' au tăiat gardurile grădinilor ș'au făcut cale să poată méрге cu carul svânta mănststire la moară, cumau fos' și mai de nainte vré-me, și léu lăsat și lor locū destul să le fie de hrană; dec' într'altū chip să nu fie preste cuvântul domnii-méle. ГАМА РЕЧЕ ГОСПОДСТВОМИ (însăși a poruncit domnia-mea), ПИС МѢСАЦА (scris în luna) ЮНІА 30 АНЫ (dile), ЛѢТУМ (în anul) 7129 (1621).

N O T A N D A :

siglul cirilic Іw=Іwаnъz ajungând a fi un atribut al tronului la Român, după ce fusese mai întâi deja în imperiul româno-bulgar al Asanilor¹ din cauza celebrului Ionițiu Asén (cf. *Augustus, Caesar*=germ. *Kaiser, Karl*=slav. *краль* etc.), gramaticul nu se sfiesce a comite absurditatea de a face pe Dómnă Marghită : «Ion Dómnă»!

свѣнта, la genitiv-dativ : свѣnten;

genitiv-dativ cu -ei : свѣnten, dar și cu -ii : дѣмнѣеици;

nicăiri finalul *u* întreg;

finalul *u* jumătățit : Яруешъ, алтъ, локъ, карѣлъ, пазнсъ, амь (de 4 ori), dar se vede că se audă bine în pronunțiaune, de oră ce пазнсъ este împărțit în două șiruri : пазн—съ;

кѣмъ, nu кіамъ;

ж scris numai la finea cuvintului : моарж, мѣргж (dar кѣмъ), поатж, дѣпрѣнж, хранж, анѣж, факж, afară de cuvîntul грѣдинилъ, care însă e scris și cu ж : грѣдинилѣ;

сѣс=se-au;

pluralul cu -ure : гардѣре-ле;

dela карѣлъ, pluralul : карилѣ;

condiționalul să distins de reflexivul se : сѣ мѣргж, сѣ анѣж, сѣ факж, dar се зиче, се кѣмъ;

(¹) Cf. Априловъ, Болгарскія грамоты, Odessa, 1845, p. 87 și fac-simile după p. 102.

AE A;

ДЕРЕНТАТЪ;

contractiunea : u'as (=și au), KSMK'as (=cumcă au);

ЕХТАУСА;

«a mână» nu în privința animalilor, ci a oamenilor : амь м з н а т пре

«cum să» în sens de «ca să» : KSM cз анеж, KSM cз факж;

prepozițiunea repetată : п р е cаcгa домнѣи мѣле п р е Станчюл.

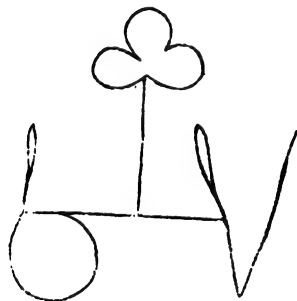
XXXIII.
ZAPIS DE VÎNDARE.

STOIAN LOGOFĂTUL, CORBII-DE-PIATRĂ, 14 NOEMBR 1636.

Originalul se află în Archivele Statului : mitropolia din Bucuresci XCVIII.

Nu l'am putut cunoșce pînă acuma, căci era depus mai mult timp la Administrațiunea Domenelor.

E scris pe un pătrat de hărtiă grósă, solidă, mai mult albă, lungă de 21, lată de 15¹/₄ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest text confirmă într'un mod decisiv, sub raportul fonetismului, tot ce am spus noi mai sus în introducerea la textul No. XVII.

Și textul cela-l'alt, scris de Ivan din Bresci în satul Beleții pe la anul 1600, și textul de față, scris de logofătul Stoian la 1636 în Corbi-de-pétra, ambele reproduc limba vorbită a țeranului din același district al Muscelului, deși din două arondi-

smente diferite : unul este în plasa Podgoria, cel-l'alt în platul Nucşóra.

La Corbiş-de-pétră, caşi la Beleşti, am puté dar díce că la Muscelenî în genere, existau pe atunci vocale aspirate, saŭ—mai corect—vocale lungite prin aspiraţiune, pe cari gramaticii sâtesci, scriind cu cirilica, nu puteau să le exprime altfel decât prin ах, ех, ух.

Texturile dela Beleşti ne-au procurat : гатах, афлах, мадох, менах, нсмах, Гтонках, мех, ксмпзрзтоарех, зивах; textul dela Corbiş-de-pétră ne mai dă acuma pe acelaşi *h* în гатах, apoi nu numai la finea cuvintelor : Коршорих, шредх, ах [фрацїар] менх, валех, dar şi la mijloc în пѣхѣтрѣ şi вѣхѣса; ba încă ce-va mai semnificativ, alături cu Коршорих el pune forma Коршоріе, adecă -их= -іе, ceea-ce probă şi mai limpede, cumcă aspiraţiunea lungă în adevăr pe vocala ce 'i precede.

Cât se atinge de paraleluri străine ale unui asemenea *h*, apoi pe lângă acelea ce le-am adus deja în introducerea la textul No. XVII, vom mai oferi aci una, dintre cele mai interesante.

Intr'un manuscris latin din secolul IX, póte chiar şi mai vechiu, care cuprinde o odă la serbătórea sântilor Petru şi Pavel, găsim pe un *h* absolutamente identic, bună-óră :

Preclara celi duo luminaria*h*..

saŭ :

Custos *hovilis* et doctor ecclesie*h*..

saŭ :

Et quod resolvit in terris arbitrio*h*...

saŭ :

Eleccoihonis templum sacratissimum...

saŭ :

Apostolorum prepollet *halacriter*...

saŭ :

Petrus beatus, etc.¹

Texturile dela Muscel, ce-i dreptul, nu posedă pe iniţialul *h* ca în *hovilis* saŭ în *halacriter*, dar nu mai puţin finalul *h* în *ecclesie*h** saŭ în *luminaria*h** nu se deosebesce de loc de acela în валех (=vale*h*) saŭ în гатах (=gata*h*), precum nici cel medial în beatus nu diferă de al nostru în пѣхѣтрѣ (pe*ăh*tră).

¹ *Revue des langues romanes*, t. 7 (1875), p. 10—11.

Și fiind-că textul de față s'a scris în satul Corbiî-de-pétră din Muscel, vom da aci o particularitate istorică foarte interesantă, care nu s'a observat încă.

Unul din cei mai celebri bărbați de Stat ai Ungariei în prima jumătate a secolului XVI a fost Nicolae Olah, adică «Românul», ajuns arhiepiscop-primat și mare cancelar al regatului sub împăratul Ferdinand I.

Tatăl acestuia, Stefan, era din familia Basarabilor, rudă cu faimosul Tepeș, de gróza căruia a trebuit să fugă din țeră, stabilindu-se în Transilvania, unde familia lui n'a întârziat de a îmbrățișa catolicismul, deși conserva cu mândrie tradițiunea originii sale domnesci din România.¹

Ei bine, această ramură a Basarabilor era anume din satul Corbiî-de-pétră.

Eraü boierii Corbeni.

Ion List, episcopul unguresc de Vesprim, în notele sale manuscrise din 1568 asupra croniciei lui Bonfinius, dice limpede :

«*Piatra de Corvo*, castellum în Transalpina, Hollo Kew dictum, quod majores Nicolai Olahi Archiepiscopi Strigoniensis possederunt.»²

1. † скриса^М е⁸ wnpк а^А фхтсас^Н ѿ ко^Ршорн^Х ачх^С тх а^А мѣс
2. запн^С. кс^М сз фѣ де маре креде^Н цѣ. ла мзна ло^Г фстс^Н нв^Н
3. ши а^А фхцѣнхсзс пхтрс. кс^М сз^С цѣе кх а^М взндс^Т грз
4. анна ш^Н кс локс^А дѣ пз валс^Х хсзѣе. ла крхнгсрѣе. ш^Н ме а⁸
5. да^Т. бани гата^Х. а^С. ѿа. ши кзндс а^М взндс^Т кс цере^Х
6. с^Н кимзс. лс негое. ш^Н кс а^Х фрацѣло^Р мен^Х. ши кс цере^Х маме^Н
7. ши кх^Н дс а^М фхкс^Т ачх^С тх то^К малз а⁸ фо^С мс^А цѣ wменѣ
8. ксши. ѿ крх^С тхне^Ц. ансме юга ш^Н барс^А ш^Н ста^Н роес^А

(¹) *Ștecel*, t. 2, p. 187—90.

(²) *Kovachich, Scriptores rerum Hungaricarum minores*, Budae, 1798, t. 1, p. 335. -- Despre unul din acești străbuni ai lui Nicolae Oláh, boierul Mogoș dela Corbiî-de-pétră din 1456, cf. a mea *Archivă istorică*, t. 1, part. 1, p. 142.

9. Ш^И ДЕ КО^РЕН. ПОПА НЕГОЕ Ш^И ПХ^Т ТРВ ВХТА^ХФВ^А Ш^И ШО^АМО^И П^И
 10. КХЛАВВ^А. Ш^И НЕГОЕ А^А ФИАНП Ш^И СТОА^И ФЕЧО^Р У^ИЧЕ \bar{W} КО^РШФЕ.
 11. ЮГА. Ш^И ГОРВНВ. Ш^И АЧХ^С ТХ ЗАПН^С СА^В СКРН^С Л^А СА^Т Л^А КО^РБІЕ ДЕ
 12. П^ИКА^ХТРВ. Л^А КАСА ПХРКХЛАВВ^А УНЧЕ. Ш^И А^М СКРН^С Е^В СТОЕ^И ЛО^ГФВ^С
 13. † ПИ^С М^Ц А. НОЕВРІЕ ДНИ ДІ.
 14. ВХЛЕ^Т /ЗРМЕ.
 15. Ш^И ПХ^Т РВ КРЕДЕ^И ЦА МЕМНВВ^С ДЕЦІТВ^А
 16. ПО^И НЕГОЕ. ПХТРВ.¹ УНЧЕ ПХРКХЛАВВ^А. БАРВ^С
 17. ШО^АМОНВ ПХ^РКХЛАВВ^А

TRANȘCRIPTIUNEA:

† scris'am eu Opré al Fătului \bar{w} (dela) Corșorih acăstă a' mieu zapis, cum să fie de mare credență la mâna log^ofutui Ion și al frățină-său Pătru, cum să s^e știe că am vândut grădina și cu locul dé pă valeh Huzie la crângurie, și me au dat bani gatah as^{pn} 1000: și cându am vândut, cu ștereh anchi-măn lu Negoe și cu ah fraților mei^h, și cu ștereh mamei: și cându am făcut acăstă tocma-lă, au fos^t mulți omenie buni \bar{w} Crăstăneș^t, anume: Iuga și Barbul și Stan Iobul, și de Corbi popa Negoe și Pătru vătahful și Șolmon părcălabul și Negoe al Filip și Stoen fecor Once \bar{w} Corșorie, Iuga și Gorun; și acăstă zapis s'au scris în sat în Corbie de péahtră, în casa părcălabuⁿⁱ Once, și am scris eu Stoen log^ofutul. — ИИЗ МѢСАЦА (scris în luna) ноявріе дни (zile) 14, ВХЛЕТ (în anul) 7145 (1636); și pătru creleță mempusu degitul: pop Negoe, Pătru, Once părcălabul, Barbul, Șolmonu părcălabul.

(¹) Numai acest martur a subscris cu mâna sa. Grupurile ПХ și ТР сînt unite fie-care în monogramă.

pluralul cu *-urie* pentru *-ure* : крзнгрїѣ ;

lungul \bar{a} : пѣхтрѣ (=peaahtră=peāhtră);

perderea silabei interne neaccentate -bi-: Коршоріе, nume de sat, din Коршори;

vocalizarea lui n : пѣтрѣ=răntru;

prepozițiunea repetată: ꙗ сѣт ꙗ Корене;

numi personale: Юга, Ёпрѣ, Фѣтѣ, Барѣѣ, Стан, Стоян, Шоамнѣ, Ёмчѣ, Горѣнѣ;

neorganicul h în: Коршорнх, гатах, щерех, ах фрацмаор менх, пѣхтрѣ, калех, сѣтахѣѣ, vezi introducerea la textul de față.

II

G L O S S E

GLOSSAR I

1536—1589.

Nemuritorul Diez se plângea, că nimeni nu extrage cuvintele române, sau cel puțin numile propriie, intercalate în documentele móstre cele scrise în limba slavică.¹

Cea de'ntăi încercare de acéastă natură am făcut'o eu, sint acum 10 ani, analisând un șir de elemente lingvistice și onomastice din graiul Românilor de peste Dunăre, cuprinse într'un crișov al țzarului serbesc Ștefan Dușan de pe la 1348, precum : сур-доула (=surdulă), опаритоула (=oparitulă), брадель (=bradelă, deminutiv din *brad*), балань (=balană), фечорь (=fečoră), нова вака (=nova-vaca, macedo-românesce pentru «juncă»), винишор (=vinișor), милишора (=milișora «mîelușea») etc.²

De atunci am reușit a aduna un mare număr de asemenea glosse

(¹) Diez, *Gramm. d. romanischen Sprachen*, ed. 3, t. I, p. 142.

(²) Hasdeu, *Archiva istorică*, t. 3 (1867), p. 178—191.

3.

RADU-VV. SCRITOR НЕРСУТ, TIRGOVIȘTE, 20 IUN. 1537.

(pergam., Arch. St., M-reă Govora XII)

frăsinetul : $\text{wчннс } \text{с } \text{фр } \text{з } \text{снн } \text{ет } \text{с } \text{л}$, ca nume de sat;moștén în sens de «proprietar» : $\text{мечташомн } \text{и } \text{моу } \text{ч } \text{к } \text{ном}$;măgură în sens de «movilă» : $\text{w } \text{м } \text{з } \text{г } \text{с } \text{р } \text{а } \text{Ѡрс } \text{а } \text{ов}$, și apoi mai jos despre aceeași localitate : $\text{до } \text{мо } \text{гил } \text{а } \text{с } \text{Ѡрс } \text{а } \text{ов}$;numi proprie bărbătesci : $\text{Ѡрс } \text{а } \text{л}$, $\text{д } \text{а } \text{а } \text{е}$, $\text{ф } \text{а } \text{о } \text{р } \text{е}$, НЕРСУТ ;*réde*, articulat *réde* = «pădurice», astă-dî moldovenesce *rediu* sau *rădiu*¹ : $\text{wчннс } \text{с } \text{р } \text{к } \text{д } \text{е } \text{ф } \text{а } \text{о } \text{р } \text{е } \text{н}$..., $\text{до } \text{д } \text{к } \text{ма } \text{р } \text{к } \text{д } \text{е } \text{ма } \text{по}$ - $\text{меж } \text{д } \text{с } \text{и } \text{а } \text{го } \text{р } \text{е } \text{и } \text{до } \text{ле}$..., и $\text{w } \text{в } \text{е } \text{а } \text{н } \text{к } \text{а } \text{р } \text{к } \text{д } \text{к } \text{на } \text{д } \text{в } \text{а } \text{и } \text{м } \text{к } \text{с } \text{т } \text{к } \text{...}$;*réde* se pronunța tot o dată și *réze*, prin nesiguranță între *d* și *z* : $\text{wчннс } \text{с } \text{р } \text{к } \text{д } \text{е } \text{ф } \text{а } \text{о } \text{р } \text{е } \text{н}$, ér mai jos : $\text{wчннс } \text{р } \text{к } \text{з } \text{е } \text{в } \text{ф } \text{а } \text{о } \text{р } \text{е } \text{н}$;²duplul *ee* = *ē* la desinința genitivo-dativului singular femeiesc : $\text{р } \text{к } \text{з } \text{е } \text{в } \text{ф } \text{а } \text{о } \text{р } \text{е } \text{н}$.

4.

RADU-VV., SCRITOR Ѡнр'к, TIRGOVIȘTE, 14 DEC. 1537.

(hârtiă, Arch. St., M-reă Govora XII)

réde «pădurice», după cum am văzut în documentul precedinte, se pronunța și *răd é*, cu vocala obscură după *r* (cf. moldovenesce *rediu* și *rădiu*), căci fiind vorba despre aceeași localitate,ia : $\text{р } \text{к } \text{д } \text{к } \text{ф } \text{а } \text{о } \text{р } \text{е } \text{н}$..., *Scrierile* ed. Sococ, t. 2, p. 98:„Adio, *рăдіу*!

„Codri umbroși,

„Livezi frumoase...”

ranta analogă între *d* și *z* în limba persiană, vezi *Arendt, Phonetische*
1, *Beiträge*, t. 2, p. 431.

5.

RADU-VV., SCRIPTOR DAN, BUCUREȘCI, 10 FEBR. 1541.

(pergam., Arch. St., M-rea Brincoveni XXVIII)

piscul: пискѣл вонкодѣ...:

buciumișul, cu *m.* nu «bucinișul»: и сѣ бѣчюмишѣл вѣс...

6.

RADU-VV., DATUL ȘI LOCUL RUPT.

(perg., Arch. St., episc. Buzăi XVI)

numi proprie: Зорѣ, Прѣнчѣ, Болѣѣ, Бѣлаѣр;

n nemulțat între doi *i*: Sibiniu = actualul Sibiu (=ung. *Szeben*): ѿ Сибиню дворник;

numirile varietăților de cai turcesci:

1. sang'acul: три кони тѣрски, един санѣакѣл = turc. *sang'ac* «stég»;

2. roman: третога кон роман = ?

7.

MIRCEA-VV., SCRIPTOR HAN DEBEL (cel slab), BUCUREȘCI, 1 IUN. 1545.

(perg., Arch. St., M-rea Bistrița-oltână I)

pluralul cu *-ure*: рѣка цю се зовѣт крѣнѣрѣ (rîul ce se cheamă *crângure*);mușcelul, contracțiune din *munticelul*, cu trecerea *nti* = *ș*: мѣшчѣлѣл вѣс (*mușcelul* tot);părăul: и пѣрѣлѣл вѣс (și *părăul* tot);fataciunile: поле — покѣде сѣт бѣлѣ фатѣч юнилѣ вѣдѣ-страном (câmpul pînă unde au fost *fataciunile* Vădăstrenilor):*fataciune* este ceea-ce se dice franțuzesce *binage*, adică «donner une seconde façon aux terres». ideia pe care Românul a expres'o ea mai multă energiă: «pămîntul a *fătut*», deși sorgintea acestui termen se află deja în latinul «ager fetus», «regio feta» etc.;

neaccentatul *a*, de 2 ori, conservat fără a trece în vocală obscură: *ф а т а ч ю н н а е*;

de asemenea în *Вадăстрăн* = Vădăstran, adică: din satul Vădăstra;

din «mal», două numiri de sate diferite: *Мзалѣнни* și *Мзалспѣнни*. dintre care cel de 'ntâiu dela *мал*, ér cel-l'alt dintr'o formă *малспѣ* după analogia sinonimului *цзрмспѣ*, cf. mai jos documentul No. 32;

Srăbul = «Sărbul»: *Ивѣа Срзѣсѣл*;

gura în sens topografic de «intrare»: *гсра Комзшаном*;

numi proprie de Țiganii: *Бордѣ, Ксрки, Ивѣа Срзѣсѣл, Рича, Лзшѣ, Мина, Калѣа, Корснѣа, Гобаница*.

8.

Мирска-вв., Братсѣа ѿ Немеци, 8 майу 1549.

(pergam., proprietatea moștenitorilor din Pescéna în Mehedinți)

suffixul *-oane* nemulțat încă în *-oae*: *L u p o a n e* = actualul «Lupóe» (*мѣсто еж се зовѣт матка Лс по а н е с*), cf. alban. *uikónje* feminin dela *uik* «lup», gr. *λόκαινα* = *λόκανια* dela *λόκος* «lup» și lit. *wilkēnē* = *wilkenia* dela *wilkas* «lup», pe când latina n'are *luponia* sau ceva analog, după cum n'au nici cele-l'alte dialecte romanice. În care suffixul *-oni-*, generalmente foarte rar¹, nu servă nici o dată la formațiunea femininului, ba nici a augmentativului ca la noi în *bărbatoiu*, *ghețoiu* (cf. sanscr. *himāni* «ghețoiu» din *hima* «ghiață») etc.;²

genitivo-dativ singular femeiesc cu *-iei*: *сзнен*;

genitivo-dativ singular femeesc cu *-eei* (= *ēi*): *хотарсѣа Гтрѣмѣееи*;

¹) Despre antipatia limbei latine pentru *-onia*, cf. Leo Meyer, *Vergl. Gramm. d. griech. u. latein. Sprache*, Berlin, 1865, t. 2, p. 144 și passim.

²) Cf. Benfey, *Orient und Occident*, t. 1, p. 268 sqq. — Acésta probéază îndestul că sufixul albanez *-onyā* ar fi slavice, fără a mai vorbi că la Slavi sufixul omogen *-ьини* nu se aplică nici la animale.

confusiune între *o* și *u*, între *a* și *ă*: Божорцини, ca nume de sat, ér mai jos : Бжорацин ;

хотарѣл б р з д е т ѣ л ѣ и ;

numi personale: Минцикз, Ладеш (=negru?), Бѣлчю, Индреа (cf. în documentul următor forma fără nasală : Ідрѣ), Татѣл, Неделко, Фрз-цилз, Братѣл... ;

numele unei ape: пărăul п l o p i l o r (по потоку П л о п и л о р).

9.

MIRCEA-VV., SCRIPTOR Ъпрѣ Галбенѣша, 1 APR. 1551, FĂRĂ LOC.

(perg., Arch. St., M-rea Govora III)

g l o d u l «noroiu» ca nume de sat: Г л о д ѣ л ;

alt nume de sat : Хицца ;

ț é p e ș «cel ce întepă» : в з д н и в л а д а в о в о д а Ц ѣ п е ш ;

numi personale: Гѣнѣ, Ялѣл, Бѣлчю, Бѣлчанѣл, Ідрѣ, Татѣл, Фрз-цилз... ;

poreclă : Галбенѣша ;

a și *e* neaccentate fără a trece în vocală obscură : Галбенѣша (= «galbenușa» pentru «gălbănușa»).

10.

PĂTRAȘCU-VV., TIRGOVIȘTE, 8 APR. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Bistrița-olténă I)

finalul *u* întreg : хотарѣлорѣ ;

pluralul cu *-ră* pentru *-re* : хотарѣлорѣ (= hotară...);

кѣнѣл влзтѣрѣлѣи, cu metatesa lui *l* și trecerea lui *u* în *ă* : влз-тѣр- (=vultur-);

m ă g u r a : сѣ сѣмѣ до м з г ѣ р а бѣла (tôte délurile pină la măgura cea albă);

взрѣл мзгѣрилор ;

екришоара (de 2 ori) în sens de suig treptat al
све пайла дорн в екришоара;

ПЛАЮА :

asimilat în p : $\Delta_{\text{opn}} \in \mathcal{S}_n \text{ error}$ (=supt stog), cf. mai sus
XXXI;

м. 5 «terre végétale»: 1000 10 18 10 10, 10 18 10 10.

Într-o accepțiune de movilă ori piatră : $\Delta \bar{w}$ rima cu \bar{w}

» KAMEN KAROE (şr dela lumă tot pînă la *fîrecă* pînă la pî
cuvînt cunoscut, cu accentul pe prima silabă, unu
» de plantă = lat. *filix* = it. *felce* etc.;

ΚΤΣΡΑ ΜΑΓΕΣΩΣΑΣΗ... = ?

IMSA Механицилор....?

сѣмѣкъ лѣачнаор...., cf. serb. МАКА «terra ubi aqua prosilit»
nominativ: Бѣмѣк, genitivo-dativ: Бѣлен (nu Бѣни) cu a clar
uiat, dar la plural Бѣнаор (nu Бѣааор);

минатив *нѣрѣ* in sens de «negriciosă», la genitivo-dativ: *гѣрѣ*: *баа'к нѣрѣ* е, *баа'н нѣрѣ* а н.

11.

PATRAȘCO-VV., FĂRĂ LOC, 17 APR. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Govora IX)

IIAON8A, ca nume de sat;

dela numele riului «V e d e a», genitivo-dativ V e z i e i: A
BOA8 B E Z H E H;

patru dativo-genitive singulare femeiesci:

1. cu -iei: Veziei (с водѣ Везиен);

2. cu -ii: f e t i i (Дорн с матка Ф е т и н) și v â l c e l u ș i
с т а в л а ч е л ш и н),

3. cu -ei: *firate i* (вѣхршнѣ Фиратѣи), *să cu ite i* (домъ Сѣкситѣи) și *toră ne i* (пѣтъ Топанѣи),

4. cu -ăi: c o r ă c ă i (матка Ч о р ж к и);

genitivo-dative singulare bărbătesci: *boului* (въ matka Босашу), *vișelului* (по нст Вицелашу, și *хотарша Вицелашу*), *cireșului* (с matka Чирешашу), *mitimonului* (сста Митимонашу), și *internișatului* (по matka Интернишаташу);

numiri de riulețe, din cari nici una nu e de origine slavică: *Boul, Fata, Cireșul, Firata, Săcuța, Mitimonul, Internișatul, Corăca*;

ore ce să însemneze *firata, internișatul și mitimonul*?

corăca, deminutiv dela «*cloră*»?

nume personal: Брѣкан;

metatesa lui *r*: Брѣкан și Брѣкан;

bunget: брегешу ет с matka Чирешашу (prin *bunget* pînă la *matca Cireșului*), cuvînt foarte remarcabil, întrebuintat pînă acum la Munteni în sens de «*pădure veche și desă*»¹ și care înseamnă dintîiu «*codru de stejari*», fiind format prin sufixul *-et* (=lat. *etum*) ca în *frăsin-et, fâg-et, nuc-et* etc. din *bung «stejar»*, vorbă conservată astăzi numai la Albanesi: *bungh «stejar»*²;

sub raportul morfologic, pentru formațiunea ibridă *eshuget* din nelatinul *bung* și latinul *-etum*, compară din punct în punct *spzdet*, din relativul *brad* (=alban. *breth—bredzi*) + *etum*, în documentul de mai sus No. 8.

12.

PETRU-VV., SCRITOR Грѣе, FĂRĂ LOC, 14 MAIU 1560.

(hărtiă, Arch. St., ep. Argeș XIX)

dela «*gemen*», feminin *gémăna*, întrebuintat ca nume de localitate: Гѣмѣна;

dela «*brănză*», augmentativ *brânzoae*, întrebuintat ca nume de localitate: Брѣнзѡе.

(¹) Cf. Aurelian. *Județul Prahova*, în *Revista științifică* 1872. p. 300: «*căltătorul străbătat în timp de 4 și 5 ore bungeturi, păduri de mai multe ori seculare*». — Acest precuvînt nu se găsește pus nici într'un dicționar-român!

(²) Rosal, *Vocabolario della lingua epirotica*, Roma, 1875, p. 25.

oa: cкзришоара (de 2 ori) în sens de suis treptat al unui dél:
све паяа дори 8 cкзришоара;

паяа;

pt asimilat în p: дори c 8 п eror (=supt stog), cf. mai sus textul
No. XXXI;

h u m ă «terre végétale»: дори до х 8 м ъ, а ѡ х 8 м ъ...;

f é r e c é, în accepciune de movilă ori pétră: а ѡ х 8 м ъ све до ф ѣ-
р е ч ѣ до камен каров (ér dela humă tot pînă la *férecé* pînă la pétră
babei), cuvînt cunoscut, cu accentul pe prima silabă, numai ca
nume de plantă = lat. *filix* = it. *felce* etc.;

кспмзт8ра магесш 8 а си... =?

др8м8а Мехединцилор....;

сѣмѣ маачилор..., cf. serb. маака «terra ubi aqua prosilit»:

nominativ: вааѣ, genitivo-dativ: вааен (nu взни) cu а clar și cu
I nemulțat, dar la plural взилор (nu вааилор);

nominativ неграе în sens de «negricioasă», la genitivo-dativ: не-
гран: вааѣ неграе, вааен негран.

11.

PĂTRAȘCO-VV., FĂRĂ LOC, 17 APR. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-reă Govora IX)

паяа, ca nume de sat;

dela numele rîului «V e d e a», genitivo-dativ V e z i e i: дори 8
вод8 Везиен;

patru dativo-genitive singulare femeiesci:

1. cu -iei: V e z i e i (с вод8 Везиен);

2. cu -ii: f e t i i (дори 8 matka Фетни) și vălcelușii (до
ста вачеа 8 шини),

3. cu -ei: f i r a t e i (вкзрине Фиратен), săcuite i (дори 8
сзакситен) și t o p a n e i (пзт Топанен),

4. cu -ăi: c o r â c â i (matka Чорзккн);

Telormăneni în sens de «județul Teleormanului»: Τελορ-
μηνήν, adică pluralul dela numele poporului întrebuințat ca
nume de țară, cf. fenomen analog în sanscrita, vechea germană,
polonă, etc.;¹

nume de sat : Χρυσεῖν;

ΒΙΕΞΗΝΙΕ, ΛΑΚΚΑ ΒΙΕΞΗΝΙΑΟΡ, adică lacul unde sînt viezu-
nii, astăzi pronunțat mai mult *vizunie* «caverne, grotte, ta-
nière, terrier», literalmente «terrier de blaireau, Dachslösch», dela
vezune «blaireau, Dachs, ursus meles», animal pe care Buffon îl
definiea : «paresseux, déshant, solitaire, qui se retire dans les
«lieux les plus écartés, dans les bois les plus sombres, et qui s'y
«creuse une demeure souterraine»;²

derivațiunea *vezunie* dela *vezune*, care se găsește deja în Mol-
nar,³ a scăpat din vederea tuturor celor-l'alți din două cauze : 1. va-
riantul *vizuină* lingă *vizunie*,⁴ 2. variantele *iezine*, *iezune* și *iezure*⁵
în loc de *vezune*, așa că era foarte greu de a ghici, bună-ora, legă-
tura între *iezure* și *vizuină*;

forma româno-albanesă — ca să nu dicem tracică — a cuvîn-
tului *vezune* «blaireau» este *viedula*, de unde apoi albanesul
βιέδολά (citesce : *viedzulă*) «blaireau»⁶ și românul *viezure* «blai-
reau», ΒΙΕΞΕ după cum vom vedea scris în Glossar II, trecut la
viezune prin *r=n* ca în *suspin*=lat. *suspirium*, și în fine la *ie-
zune* prin pierderea inițialului *v* ca în *vin*=*vin*;⁷

variantul *vizuină* lingă *vizuniă* provine din prototipul ro-
mâno-albanes *viedu*, din care *viedula* este diminutiv, prin sufi-

(¹) Lassen, *Zeitschr. f. Kunde d. Morgenlandes*, t. 1, p. 346. — Despre originea nume-
lui «Teleorman», vezi scrierea mea *Originile Craiovei*, p. 31.

(²) Ap. Littré, *Dict. v. blaireau*.

(³) Molnar, *Wörterbüchlein deutsch und wallachisches*, Hermannstadt, 1822, p. 127 :
«Dachs — vezune. Dachslösch — vezunie.»

(⁴) *Lexic. Budan*, p. 759. — Pontbriant, *Dict.* p. 783, serie greșit *visuină*, ér la p. 780
pune *viesură* și explică prin «porc-épic», sens despre care cf. mai jos Glossar II.

(⁵) *Lex. Bud.* p. 273.

(⁶) Stier, *Die albanesischen Thiernamen*, în Kuhn, *Zeitschr.* t. XI, p. 140.

(⁷) Cipariu, *Gramat.* t. 1, p. 74. — Despre un fenomen analog foarte interesant la Neogrecii
cf. Chalklopulos în Curtius, *Studien*, t. 5, p. 360.

xul -ină întocmai ca în *mîezu-ină* «Zwischenraum»¹ din *mîezu-medium*:

prototipul româno-albanes *rîedu* prezintă o remarcabilă analogie, pôte numai de azard, cu vechiul frances *bedou* «blaireau», pentru care se bănuiesce o origine celtică.²

16.

PETRU VV., 22 OCTOBRE 1563.

(perg., Arch. St., M-reă Govora IX)

sînt repetate mai tôte localitățile menționate mai sus în documentul No. 11, ast-fel însă că unele variante fonetice prezintă particularități interesante, și anume :

genitivo-dativ singular femeiesc cu -*ciei* pentru -*căi* : Чорзѣи nu Чорзѣи;

e pentru *i* în ЛНТЕРНЕЦАТѢА, nu ЛНТЕРНИЦАТѢА;

un *în-*, și *e* pentru *i* în ЛФЕРАТЕН, nu ФИРАТЕН;

dela «Vedea» genitivo-dativul este tot cu -*ziei*, ba încă de 2 ori : БЕЗІЕН și БЕЗІЕН;

numi de arbori : ЛАОНѢА, СТЕЖАР (de 2 ori), ЖЕГАСТРѢА, СОРЕ :

ВЕРХШНА ПЪКЪЛАТЕНѢА;

ПОТЕКА ПЪКЪЛАТЕНѢА;

oa : ВЕРХШНА БРСОАЕН, și ВЕРХШНА ПОАТЕНѢА и cu accentul pe *a* și pe *i*;

confusiune între *oa* și *o* : ЛѢНОАЕ și ЛѢНОЕ, nu însă ЛѢНОАНЕ ca în documentul No. 8;

БѢЧИН, БѢЧИНѢА, nu БѢЧЮМ...;

epenteticul *i* : КЪИНЕАШ, de 2 ori;

numi caracteristice de ape : БѢТЕ[і], БОГА[ui], ПЪКЪЛАТЕНѢА, ПОТЕНѢА, ЛѢНОАЕ[і], БѢЧИНѢА, ФѢТЕ[і] și ФЕТИЦЕ[і], КЪИНЕАШ, БРСОАЕН...;

(¹) Molnar, op. cit. p. 181.

(²) Pletet, *Origines*, t. 1, p. 441. — Nemnich, op. cit. t. 2, p. 1531, aduce și o formă franceză dialectică *badoneau*.

numi personale : Бзркан, Пана;

o particularitate fonetică dintre cele mai remarcabile, anume un dublu *rr* inițial de 3 ori în cuvântul «рхжлецѣн» :

прѣше ррхжлецѣни,

имали ррхжлецѣи,

всташе ррхжлецѣи,

ast-fel că nu póte fi îndoelă despre pronunțiațiunea *rr*, care există în adevăr la Albanesi : *rrraig* «trăesc», *rrotá* «rótă», *rrená* «minciună», *rrală* «rar» etc.¹, așa că și la Români cată a se fi pronunțat pe alocuri : *rrótă*, *rrar* și altele, după cum se și găsesc urme în vechile noastre tipăriture și manuscrise, bună oră — cât se atinge de Moldova — în Cazania mitropolitului Varlam din 1643 :

part. I, f. 365 : стрикжчюна ѣсте в боалж ррѣ...,

part. I, f. 273 : легжтрѣри, жкисори, морци ррѣле...,

part. II, f. 372 : ѣсте фюарте сжргшнтоаре ка о апж ррѣпедѣ...,

apoi pentru Muntenia, într'un manuscris din timpul lui Mateiu Basarab, conservat în Biblioteca Centrală din București :

pag. 28 : ррѣчинж,

p. 203 : ррѣне,

p. 70 și 390 : рржсрѣжж,

p. 118 : рроасж,

p. 235 : рржѣѣ (rîdea),

p. 387 : рржсри,

p. 333 : рражеле,²

în fine la Macedo-români în *rrău* «rîu», *rrădățină* «rădăcină», *rrănie* «rîie», *rrună* «rană», *rroșiu* «roșu» etc.;³

dintre Neo-latini, afară de vechea limbă română, care împărtășește această particularitate cu Albanesi, adecă posteritatea directă a Tracilor, dublul *r*, cel môle și cel dur, există numai la Spanioli, cari îl împărtășesc cu Bascii, adecă posteritatea directă

(¹) Hahn, *Alban. Stud.* passim. — Acest *r* dur este expres prin *rr* în toate transcripțiunile limbei albanese afară de a lui Leake, cf. Miklosich, *Albanische Forschungen* I, p. 14.

(²) Asupra acestui manuscris și particularităților sale mî-a atras atențiunea tinărul meu elev d. Bianu, înzestrat cu o remarcabilă aptitudine pentru studie linguistice.

(³) Καβαλλιώτου Πρωτοπειρία, Veneția, 1770, passim.

a Iberilor, ér în Asia ambii *r* se găsesc, între cele-l'meni : «a common *r*» și «a strong double *r*»:¹

za trecut în *жа* : *разжалецши* pentru *разалецши* «separa! devălmași»² =slav. *разамъ* «diversus».

17.

MITROPOLITUL ANANIA. SCRIITOR *БАЗКА СТАР* (cel bătrîn) *въ Пои ресѣ*, 2 IULIU 1564.

(hărtiă, Arch. St., ep. Argeș XIX)

pluralul cu *-ure* : *граждѣре*;

frénghi, nume de stofă prețioasă : *стихаръ въ фрѣнгар* har din *frénghi* négră) =pers. *frenghi* «pannus aureum»³, cf. mai jos Glosar II;

particularitate istorică : nepotul mitropolitului Anania Dragomir și era din Tîrșor : *Драгомиръ въ Трѣшор* ;

numi bărbătești : *БАЗКА, КАЗИОКА*.

18.

ALEXANDRU-VV.. FĂRĂ LOC, 8 IAN. 1568.

(pergam., Arch. St., ep. Argeș XXII)

gorgan : *дори до горган* ;

gru'm azul în sens de rădicătura délului : *по грѣмъ зешор* (pe *grumazul* Brânzeșului);

din «brândă» format numele *Брѣнзеш*, cu care coșus în documentul No. 12 : *Брѣнзое*, și mai jos în c. No. 22 : *Брѣнзѣ-вѣке*.

(¹) Lepsius, *Standard alphabet*, ed. 2, p. 135.

(²) Cf. Alexandri, *Poesii populare*, ed. 2, p. 379 :

„Franță verde pădureț.

„Oliolio, frate rădăleț.

„Ce nu vii să ne mai vești ?

„Că de când te-ai rădălețit, etc.”

(³) Vullers, op. cit. t. 2, p. 667.

19.

ALEXANDRU-VV., FĂRĂ LOC, SCRITOR СТЪНИАЗ, BUCUREȘȚI, 3 AUG. 1571.

(pergam., Arch. St., M-rea Hurezu XVI)

dela «vâlcea», articulat vălceóa (взлчѣа корблѣа), la genitivo-dativ nu «vălceleî» (cf. mai sus documentul No. 15), ci vălceói (до впаши взлчѣи);

oa : комварз;

goruni, plural dela «gorun», o varietate de stejar : писка-
чъ горъни (piscul cu *goruni*);

numi bărbătești : Коцофан, Ницъг, Кица, Петриман, Боболаѣ, Длафъ,
СТЪНИАЗ.

20.

ALEXANDRU VV., SCRITOR НѢКОЕ, BUCUREȘȚI, 1572.

(pergam., Arch. St., M-rea Câmpulung XXXVII)

gaura, ca numele unui munte : планине еж се зовет — гаура;

finalul *u* întreg : кинтешъ, numire de haină = polonul *kontusz*,
rutenul *kuntysz*, ung. *köntös* etc., cu o formă apropiată de cea
ungurească, toate din vechiul persic *κάνδος*, menționat în Xenofonte;¹

gure în sens de «guler» : две ризе добре чъс гуре ѿ фиъ (doă haine
bune cu *gure* de fir), cf. medio-lat. «*gula mantelli*» adus ca sino-
nim cu *gulerum*, sau în vechia francesă :

«Si que les goules de son pelison gris

«En sont mouilliés...»²;

giurè, cu accentul pe ultima silabă : нѢКОЕ ѱюре (nesce *giurè*)
= pers. *giurè* «păreche»³, la noi «pantaloni», cf. mai jos Glos-
sar II la cuvîntul *giurule*;

(¹) Cf. Matzenauer, op. cit. p. 45.

(²) Du Cange, *Gloss. med. lat.* ed. Carpent. t. 3, p. 594, ér despre *gulerum* = «guler» tot acolo un text din 1134 : „invenit introitus capucii, qui *gulerum* vulgariter gallice appelle-
tur”.

(³) Vullers, op. cit., t. 1, p. 538, observă că Persianiî au împrumutat această vorbă din hindustani, unde ea înseamnă între altele: „a pair of shoes” și „a suit of clothes”.

particularitate economică : prețul unui «kinteș» 500 aspri, al unui «giurè» 300 aspri de argint (аспри среб);

numi bărbătești : ЛЬСДАТЬ, ЯЛЕСА ПААЛЕСА (?)...

21.

ALEXANDRU VV., SCRITOR БХСЮ, BUCURESCÎ, 13 MAIU 1573.

(pergam. Arch. St., M-reă Bistrița-oltână LIИ)

codrul : Ѡ КОДР СЛ ЕЖ СЕ ЗОВЕТ КЗКАТА;

oo=ō : Селищюара (=Seliștōara), nume de sat, scris însă și numai cu oa : Селищюара;

alt oa : поткоавз;

confusiune între x și ж : Ставхр și Ставжр;

conservarea duplului nn din 'Ιωννης : Иню, dar și cu un singur n : Иню;

mare bogăția de numi personale dintre cele mai remarcabile : Мареш, Братеш, Дрзгою, Ненчюл, Станчюл, Градѣ, Побиркс, Ставхр, Бейнѣ, Драгс, Бобе, Дрзган, Бодѣ, Бан, Вахдѣмир, Ялс, Инеш, Шерс, Дрзгина, Тсртеш, Кззан, Мсша, Ненка, Поткоавз, Крзломан, Соркз, Крзчюл, Манѣ, Стзничюкс, Бзлан, Гаго, Данчюл, Бснѣ, Стоенел, Мирлан, Цанбале, Чернат, Бадюл, Берча, Винтиаз, Станко, БхсЮ..., dintre cari un singur nume, Драг bună-ôră, diferențiat în: Драгс, Дрзгою, Дрзган și Дрзгина.

22.

ALEXANDRU VV., SCRITOR НЕКСЛА, BUCURESCÎ, 4 SEPT. 1573.

(perg. Arch. St., ep. Argeș L)

brânză vêche, ca poreclă de om : сѣс братнемси по име Брѣнзѣ вѣкѣ и Опрѣ (cu frații sei anume Brânză-vêche și Opré);

alte numi personale : Лепздат, Банчюл, Болборе, Карапче;

curmezișul : сѣс ѡжа ѡ ксрмежишсѣ ѡчинеѣ (cu funea în curmeziș).

23.

ALEXANDRU VV., SCRITOR БАДѢ, BUCURESCŢI, 9 IAN. 1576.

(perg., Arch. St., M-rea Glavaciog IV)

finalul *u* întreg : răţundu, ca numele unui loc : 8 правѣ ланѣлов
рзтѣндѣ;

Цигзисѣ, deminutiv dela «Tigan», ca nume personal;

alt nume personal : Церѣл;

оа : комоарѣ, бѣтишоарѣ;

numi locale : Нѣгра (sat al căruia locuitorii: Негрѣни), ланѣл Бѣ-
те[i], Бѣтишоарѣ (cf. mai sus documentul No. 15), Пѣркзрѣни...;

nume de arbore : на стѣжарюл Крецѣлов (la stăjarul Creţului).

24.

MIHNEA-VV., SCRITOR Дара, BUCURESCŢI, 21 IUNIŢ 1579.

(pergam., Arch. St., M-rea Hurez XVI)

finalul *u* întreg : крзнгѣ (de 2 ori);

pluralul cu *-ure* : крзнгѣре;

călinet=«pădure de călini» : крзнгѣ ѿ кѣлинет (crângu din
călinet);

genitivo-dativ cu *-ăi* : Дан сѣл Лѣкѣи (Dan fiul Lucăi);

numi bărbătesci : Жаглѣ, Дара.

25.

MIHNEA-VV., SCRITOR Шерѣан ѿ Наѣсрѣцѣ, BUCURESCŢI, 10 NOV. 1579.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotroceni LXXXVI)

o frază întreagă semi-română : ѿкъ кѣрмѣтѣрѣ ѿ сѣта Кѣтѣ-
лѣюлѣвѣ прѣлѣнѣ коѣда Шровѣлѣи и прѣлѣнѣ Шѣвѣита на велѣкаѣ
грѣндѣлѣ прѣвалѣлѣ Манѣѣ=de la curmătură dela gurele Că-
tăluşului[ui] pre în coada Iarovului şi prin Şuvăita la
grindul cel mare la privalul Manei;

altă frază analogă : да се знает хотаръле село Дѣшанъсѣи ѿ
дрѣмъ Дѣрсторъсѣи с велико горган = să se scie hotărăle sa-
tului Lupșanului dela drumul Dârstorului pînă la ma-
rele gorgan;

încă una : ѿ величюгъ Дѣрвѣс дѣри с стѣжар = dela beletu-
gul lui Dobre pînă la stăjar;

pluralul cu -ră pentru -re : хотаръ-ле;

oa : коода;

formă dublă : предъ и придъ;

neaccentatul *a* nescădut la vocală obscură : бѣраган (през
пѣтъ бѣраганѣ) și падурѣи (Падурѣи);

blénze : с лѣкса кѣнъзев (la lacul *blénzei*), prin confuziune
între *d* și *z* (ca mai sus în documentul No. 3) este = *blénde*, nume
de pasere, despre care vezi mai jos Glosar II;

numi de Țigani : Гѣширѣкѣсѣа, Флорѣкѣ, Гонцѣсѣа, Татамакѣ, Гѣширѣкѣсѣа,
Кѣсѣа, Гѣширѣкѣсѣа, Хрѣсѣа, Гѣлѣкѣ, Кѣпачѣ, Цѣсѣа, Фѣра..

26.

Минѣ-ѿѿ., СРИТОР Фѣра, БУКУРЕСѢИ, 12 DEC. 1580.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotroceni LIX)

solzii, la singular *solz* «écaille», aci în privința plopului;
пѣши сѣс сѣлѣи (plopî cu *solzii*);

neaccentatul *a* fără scădere la vocală obscură : vacariul
(привѣла Мѣнев вѣкарѣа);

привѣла — stână ?

oa : кѣшичѣрѣ;

gorgan despre o movilă mare : с великаг горган;

faurul «ferar», despre un Țigan : Гѣан фѣсѣсѣа;

săldușul, cu sens de «mlaștină» : сѣлѣшѣа сѣс сѣсѣа (*săldu-
șul* cel cu stuhul), vezi documentul ce urmăze după acesta;

сѣсѣа, astă-дѣ stuful «junc», cu *h* = *f*.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotroceni LIX.)

În pentru oa : КХШУОРЕ, acolo unde în documentul precedente :
КХШУОРЕ;

приваага, cf. documentul precedente;

bã răgan : 08T KZ PZ FAN 08:

AAKBA БА'ЕНЗЕР, cf. mai sus documentul No. 25:

κ8ρΛΖΤ8ρΖ;

belciugul, astă-dî «muselière», într'un sens topografic: *в селѣ Юргѣ Добре дорѣ* 8... (dela *belciugul* lui Dobre pînă la...), cf. mai sus documentul No. 25:

săldușul, ca în documentul precedent, luat în sens de «loc mlaștinos»: χοταρσα ὠκζ Κορνιζαει πο κλατῶ να εζαλδισα εκε ετδχσα η πρεζ ποιο... (hotarul dela Cornățel pe baltă spre *săldușul* cel cu stuhul și peste câmp), cuvânt foarte interesant care, ca deminutiv dintr'un *saldu* «baltă», ne explică enigmaticul nume de Σαλδῆνσιοι, *Saldensii*, pe care Ptolemeu îl dă acelor Daci ce locuiau tocmai în partea de jos sau cea «băltosă» a Olteniei,¹ numită «blatniță», încă pe timpul lui Mircea cel Mare² și de unde și vîntul dela sud

(¹) Veđi charta lui Ptolemeu în a mea *Istoria Critică*, ed. 2, t. 1, p. 324.

(2) Венедиктъ, Влахо-Болгарскія Граматы, Petersb., 1840, p. 56: «Въ БЛАТНИЧКО СЪАСТЕО КЪМАНСКИ БРОДЪ...».

se chiamă la noi pînă astă-dî «băltăreț», ast-fel că *Saldensii* ar însemna «Daci dela baltă»:

cu *Saldensii* lui Ptolemeu și cu românul *saldu* «baltă» se află într'o intimă legătură numele eșit din us al unui sat din județul Oltului: *Săldenî*, astă-dî Isvorul-de-sus,¹ adecă aprópe o traducere a terminului celui vechiu (*isvor* = apă, *saldu* = apă), ér din antica nomenclatură geografică a țărelor învecinate cu Dacia: localitatea *Salda* sau *Saldum* în Pannonia, menționată pe Tabla Peutingeriană și 'n Geograful Ravennat, și Σάλδα in Mesia, la Teofilact;²

cu acéstă ocasiune, încă o numire etnică din Dacia lui Ptolemeu: alături cu *Saldensii*, el pune, locuind pe ambele maluri ale Oltului, pe Daci *Potulatensii*, Ποτολατῆνσιοι, nume compus din prepozițiunea *pot* «lingă» (cf. grecul *poti* sau *ποτ*,³ zendul *paiti*, arménul *pat*, latinul *pot* în *pos-sideo*) și din nume *Ulatu* = *Aluta*, adecă *Pot-ulatensii* «Daci de lingă Olt».

28.

MIHNEA-VV., SCRITOR HEKSAA, TIRGOVIȘTE, 27 AUG. 1582.

(hărtiă, Arch. St., M-reă Câmpulung XXVIII)

relativ la zestrea unei fete de boier, acest document presintă termeni fórté interesanți de stofe și podóbe femeiesci, precum :

țo așe. 2 la număr, una de zarba (cf. mai sus textul XXXI) alta de grana (vedî mai jos), ambele cu nasturi de argint
 100 așe 2 една ѿ зарбах а двѣга за гранах цѣкъ цѣкъ нѣмъ цѣкѣрзани
 la singular 100 așz = medio-greul *τζόχα*, un fel de mantă : «indumenta ex panno laneo ad talos usque demissa»⁴ = la Albaneșii pînă astă-dî *tzogă* : «La zogă è una sopratunica a mille pieghe, «che le donne Albanesi vestono quando si recano in Chiesa, e nelle «visite per nozze e lutti; le vedove la portano in tutto il tempo «della vedovanza; è un abito di grave dignità proprio delle maritate»⁵ = serb. *voxa*, diminutiv *vošunica* «postav», — cf. mai jos Glosar II;

(¹) Frunescu, *Dict. topografic al României*, Buc. 1872, p. 249, 416.

(²) Cf. Forbiger, *Handb. d. alten Geogr.*, t. 3, p. 481, 1100.

(³) Baunack, in Curtius, *Studien z. griech. u. lat. Gramm.*, t. 10 (1877), p. 108.

(⁴) Du Cange, *Gloss. med. Graec.* p. 1576.

(⁵) Dorsa, in De Rada, *Rapsodie d'un poema albanese*, Firenze, 1866, p. 40.

bortți, éráși 2 la număr, una cu mărgăritar și cea-l'altă cu fluturi : *корци 2 една цкс кнсер а дрста цкс флстспн*=medio-germ. *borte* «starkes Band aus Seide mit Gold gestickt, als jung-
«fräulicher Haarschmuck»¹=vechiul frances *borte* «ruban fort d'or
«et de soie»,² mai pe scurt un fel de îmbrăcăminte la cap;

фастспн, ca ornament femeiesc la cap, cf. franc. *papillon*³ «par-
«tie d'une coiffe qui va en s'élargissant comme les ailes d'un pa-
«pillon»⁴;

bucile de mărgăritar la cercei : *зхвишниц цкс ксчнлс цкс кнсер*,
cf. franc. *boucle* [d'oreille]=lat. *buccula*, pe când forma română
vine d'a-dreptul din lat. *bucca*;

cingători : *2 чингзторн за кофтирїе*;

кофтирїе, stofă din care se făceau cingătorile femeiesci, veđi mai
sus documentul No. 1;

frăul : *кон доврз всеалан и везгдан цкс фрзса срес* (cal bun în-
«euat și înfrănat cu frăul de argint);

neorganicul *h* la finea cuvintelor : *зарбах, гранах*, fenomen foarte
important, despre care veđi mai sus texturile XVII și XXXIII;

granaх=medio-lat. *granata*=polon. *granat*, un fel de po-
stav scump¹, cf. mai jos documentul No. 30.

29.

MIHNE-VV., SCRITOR ІВАНКО, BUCURESCI, 17 IAN. 1588.

(perg., Arch. St., episc. Rimnic XXXIV)

gruul în sens de «dél» : *виноград по грска Божораним* (viia
pe *gruul* Bojoranilor), cuvint în aceeași strinsă legătură etimo-
logică cu *grumaz*=alban. *girmaz*, în care este lătinесce *collis* cu
collum.

30.

MIHNE-VV., SCRITOR ІВАНК. BUCURESCI, 6 MARTIU 1588.

(pergam., Arch. St., M-rea Brâncoveni IX)

finalul *u* întreg : *шокрматс*;

(¹) Ziemann, *Mittelhochdeutsches Wörterb.*, Quedlinburg, 1837, p. 41.

(²) Bezou, op. cit., t. 1, p. 168—91. — Cf. Matzenauer, op. cit. p. 271.

(³) Littré, *Dict.*, t. 3, p. 929.

(⁴) Golembowski, op. cit., p. 156.

ДѢЛА ФЛОССА ЧЕЛВРЪ ЧЕ ВЪРЪ ВРѢ
 А ДѢЦА АНМЕА РѢСАСКЪ ШИ МОЛ-
 ДОВЕНѢСКЪ.

Печатано въ Мѣссахъ, протопопомъ Мол-
 давскимъ, Волоскимъ, и Гессараевскимъ,
 Миханомъ Стрибѣцкимъ, въ собствен-
 ной своей типографіи. 1789. Года.

La 1789, Moldova fiind ocupată de armata rusescă, preutul Mihail Strilbetzki, carele își dă pomposul epitet de «protopop moldovenesc, muntenesc și besarabian», și-a înființat în Iași o tipografiă, unde a dat la lumină acest mic vocabular, promițând în prefață și o carte cu dialoguri: «карте а ворелавръ, каре ла дѣцэвр-шитъ правна анемелавръ молдовенеци шн рѣсеци ба кени».

Peste tot sînt vr'o 1500 de cuvinte, dispuse după rubricile de: «Dumneșu și duhuri», «lumea și stihile», «vremi și sărbători» etc.

Înainte de acest vocabular nu sînt decît dicționare române manuscrise, dintre cari noi cunoșcem, mai mult sau mai puțin, următoarele cinci:

1. În Biblioteca Centrală din București, sub No. V. 5., un mare volum in-folio, intitulat «Păcurariul sau lexiconul păcurariului slavono-românesc», compus în București de un ieromonah Macarie la 1778.¹

Îl studiază actualmente d. I. C. Bianu, care 'l va descrie peste puțin în «Columna lui Traian».

2. În Biblioteca Societății Archeologice din Moscva, sub No. 240 MS. Slavica, un manuscris intitulat: СЛОВАРЬ РУССКАГО ЯЗЫКА (Dicționarul limbii române), fără dat și fără numele autorului, 282 foi in-12.²

3. Tot la Moscva, fosta bibliotecă a contelui Teodor Tolstoy posedă la 1825, sub No. 74 in-4, un СЛОВАРЬ СЛАВЯНО-МОЛДАВСКІЙ

(¹) Gărlenu, *Catalogul Bibliotecii Centrale*, Buc. 865, p. 55.

(²) Библиотека Общества Исторіи, Moscva, 1845, p. 113.

Dicționar slavo-moldovenesc), compus cam pe la 1695 și scris cu mîna pe 100 fol.¹

După o indicațiune din partea reposatului meu părinte Alexandru P. Hasdeu, Societatea Academică Română a însărcinat de curînd pe d. Gr. G. Tocilescu, plecat în Rusia, de a urmări aceste foarte interesante dicționare.

4. În biblioteca Universității din Pesta, între manuscrisele celebrului istoric unguresc Pray, mi s'a întâmplat a descoperi o cîrtecică în-16 intitulată: *Dictionarium Valachico-Latinum*, compusă înainte de 1743, fiindcă la finea volumului sînt scrise în acel an nesce notițe de o altă mînă.

Autorul cătă să fi fost din Banat, căci conservă nemutat pe n în cuvintele *banye* (=bate), *kuny* (=cuîu), *vinye* (=vile) etc.²

Îl vom cita mai jos în Glossar sub prescurtarea de *Lex. MS. Pray*.

5. Dar cel mai prețios dicționar manuscris român este, fără îndoială, acela ce aparține d-lui Dim. A. Sturdza.

La 1740 manuscrisul era deja stricat, fără început și fără sfîrșit, astfel că nemerînd în mînele unui cărturar, acesta l'a sporit cu vr'o cîte-va fol și, punînd ca titlu :

АКТЪ ГЛАВН (anul 1740)

ЛѢЗНИКЪН СЛАВЕНСКОЙ (Lexicon slavice),

s'a apucat a-l completa.

Manuscrisul întreg, în-4 mic, cuprinde 282 fol, dintre cari ultimele 261—282 sînt nescrise, cîr primele 1—39 sînt pline de adnotațiuni, mai ales lexice, de pe la finea secolului trecut, scrise de diferite mîni în Moldova.

La 1757 manuscrisul aparținea «dascalului Nikitâ», care îl numea ЛѢЗНИХОН din ЛѢЗНИКОН, cu *ps* din *cs* întocmai ca în *cópsă*=*coxa*, cîr la 1797 îl vedem în mînile unuia ce subscria franțuzesce : «Mr. Jean de Talmatzy».

(¹) Калайдовичъ-Строевъ, Описание рукописей Толстова, Москва, 1825, 265.

(²) Cf. *Revue de linguistique*, t. 5, p. 241.— Această particularitate fonetică se observă însă la Hațeg în Transilvania, cf. *Lex. Bud.*, Orthogr. p. 34.

Óre-care din aceştia pare a se fi îngrijit de a lega volumul, adăugând la început şi la sfîrşit mai multe foi albe.

Partea cea veche a manuscrisului cuprinde un dicţionar slavo-român între foile 41—215, cu intervale nescrise sau completate de altă mână posterioară, şi o gramatică slavică, de o parte slavonescă şi de cea-l'altă românească, între foile 216—253, după care urmează apoi nesce socoteli aritmetice şi astronomice, recete medicale etc.

Manuscrisul d-lui Sturdza merită a fi studiat cu d'amăruntul în toate părţile sale şi chiar de a fi publicat întreg, ceea-ce nu intră în cadrul lucrării de faţă.

Ne-am mărginit dară de a-l examina numai în porţiunea cea veche a dicţionarului.

Dăm mai jos şi un fac-simile de pe fóia 205 retro.

Tóte literele iniţiale sint făcute cu roşu.

Cernéla e gălbuiă.

După indicii paleografice, acest dicţionar e scris fără contestaţiune în prima jumătate a secolului XVII.

Autorul a fost Muntén, căci întrebuiţeză cuvintele *barză*, *rónichi* şi altele, necunoscute pe aturi, ér pe *Ban* îl explică prin «Domn», ceea-ce ar fi fost peste putinţă în Moldova, unde boieria de Ban n'a fost nici odată quasi-princiară ca în Téra-Românescă, ba nici că a existat măcar în tot cursul secolului XVII.

Cuprinsul dicţionarului presintă o asemenare surprindătoare cu cel de'ntăiu dicţionar tipărit al limbei paleo-slavice, scris de către călugărul Pamba Berindă şi publicat în prima ediţiune la Kiev în 1627 sub titlul de : *Лезиконъ старенороскій*, — carte de o raritate extremă chiar în Russia¹ şi pe care totuşi o posedă la noi biblioteca Seminariului din Bucuresci.

Dar cine a fost Pamba Berindă ?

Archeologul rus Sacharov schiţeză biografia acestui lexicograf în următorul mod :

«Pamba Berindă s'a născut în Moldova din părinţi ortodoci în secolul XVI. Călătorind de tînăr pe la locuri sfînte, el s'a călu-

(¹) Hanka, *Dobrowsky's Slavin*, Prag, 1834, p. 258 : «äusserst selten».

agărit în Ierusalim și a ocupat acolo diferite funcțiuni. Chiamându-l apoi la sine episcopul de Lemberg Gedeon Balaban, l-a încredințat corectura cărților și priveghierea asupra tipăririi lor la tipografiile din Sniatin și din Krilos. Aci Berindă a început compozițiunea Dicționarului său. După moartea lui Gedeon Balaban, rudele acestuia vindând tipografia la Kiev, a trecut tot la Kiev și Berindă etc.)

El a murit în noua sa reședință la 1632.¹

Să observăm că numele de mirén al lui Berindă a fost Pavel și că el era nu numai lexicograf, dar și un excelent zugrav bisericesc tot-o-dată, autor al renumitelor *Ephemerides effigiatæ Papbrochii*.²

E curios că un Slavon a tipărit cea de'ntâi gramatică a limbii italiene,³ pe când un Român a făcut cel de'ntâi dicționar al limbii slave.

Așa dară între manuscrisul d-lui Sturdza și lexiconul lui Berindă asemenarea e mare; mai mult decât atâta, ea este așa de mare încât ar fi dispus ori-cine de a admite, că unul dintre ele a fost cunoscut autorului celui-l'alt.

Însă care pe care?

Dacă lexiconul lui Berindă ar fi fost cunoscut lexicografului muntén, ar urmă că acesta a scris după anul 1627.

Dacă Berindă, din contra, se va fi servit el de dicționarul nostru, atunci rezultă că acesta trebuie să fie cu mult timp anterior anului 1627.

El bine, sint multe temeturi de a crede, cumcă în adevăr Berindă va fi fost acela care a utilizat lucrarea cea muntenească.

Ne vom mărgini de a indica vr'o două-trei.

În lexiconul lui Berindă sint aședate în ordine alfabetică unele articole cari se află împrăștiate fără nici o ordine în manuscrisul d-lui Sturdza.

Așa la noi avem la f. 42 : *Яваніа порка Домисаша*, și apoi la f.

(¹) Cf. Сахаровъ, Сказанія русскаго народа, Petersb. 1849, t. 2, part. 5, p. 6.—
X. Zegota Paull, *Staroszytnosci Galicyjskie*, Lwów, 1840, p. 43.

(²) Martinov, *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*, Bruxellis, 1863, p. 40.

(³) Diez, *Gramm.* t. 1, p. 80.

44 éraşi: Янаніа норса Домисаша, pe când la Berindă numai o dată la p. 342: Янаніа великк господень.

Este lucru firesc, că aşezarea în ordine trebui să fie posterioară desordinii.

Alt ceva.

În unele locuri manuscrisul oferă un pasagiū complet acolo unde în Berindă îl găsim scurtat.

Aşa la noi avem la f. 46: кншася съ кичми съ оими даже до пролитіа крже своеа, pe când în Berindă, la p. 5, citim: кншася съ кичми до пролитна крове своеа, adică своимми este omis.

De asemenea într'un alt pasagiū, manuscrisul pune la f. 34: пондемъ на село и направимъ водоважда наплати пошюу село, pe când în Berindă, la p. 24, lipseşte cu totul începutul: пондемъ на село и.

E lucru firesc, că redacţiunea cea scurtată trebuie să fie posterioară celei complete.

În fine, ortografia manuscrisului este mai arhaică, mai paleoslavică, mai grea decât a lui Berindă, de exemplu chiar în pasagiul de mai sus: крже своеа, acolo unde cel-l'alt modernisează: крове своеа.

E lucru firesc, că o ortografiă mai veche denotă şi un exemplar mai vechiu.

S'ar puté dară crede că manuscrisul d-lui Sturdza, deşi scris în Muntenia, totuşi va fi căzut, cu mult înainte de 1627, în posesiunea lui Berindă în Moldova, unde a şi ramas de atunci.

Limba dicţionarului nostru ar concurge a întări această concluziune, înfăţişând unele diceri ce par a nu se mai fi întrebuintat nicăiri la Români dela 1600 încôce, cel puţin în România danubiană, de oră-ce nu le găsim de loc în numeroşele tipăriture şi manuscrise din epoca lui Mateiu Basarab şi Vasile Lupul.

Vedî mai jos la cuvintele: *auă*, *zgarbură*, *funicel* etc.

Cu toate acestea, noi nu afirmăm cu o deplină siguranţă cumcă Berindă ar fi avut la mână anume manuscrisul d-lui Sturdza, şi éta de ce.

Afară de dilema propusă mai sus: unul din doi a cunoscut pe cel-l'alt, mai este posibilitatea unei a treia ipoteze.

De ce 6re Berindă pe de o parte și autorul dicționarului nostru pe de alta, trăind amîndoi cam în același interval, n'ar fi putut consulta, fie-care în deosebire, una și același fântină lexică anterioară, adică vre-o încercare manuscrisă de dicționar slavie, mai veche, rămasă necunoscută, pe care unul din ei a explicat-o apoi răsese sau mai bine rutenesce, 6r cel-l'alt romănesce?

Ce-a-ce ar milita 6re-cum pentru această ipotesă, este împrejurarea că 'n manuscris se află multe cuvinte serbe sau din dialectul sloven modern, pe cari autorul se vede a le fi adaus dela sine către fântina cea anterioară, căci nu le găsim în Berindă.

Mai este apoi și o altă considerațiune: călugărul moldoven de la Kiev citează într'o mulțime de locuri cărțile bisericesti unde se găsesc cuvintele pe cari le explică, pe când dicționarul nostru a crezut de cuviință a suprima foarte adesea asemenea indicațiuni bibliografice.

Din cauza tuturor acestor puncturi de controversă, noi am pus ca dat aproximativ lungul interval dintre anii 1600—1630, deși criteriile interne și externe ne fac a bănuî, că el se apropie mai mult de cea de'ntăiu decăt de cea din urmă din aceste două cifre extreme.

Reproducem mai jos din manuscris vr'o două-sute de cuvinte.

Acolo unde vorba paleo-slavică nu e destul de clară, noi completăm sensul între [] prin sinonime neo-slavice din Berindă, uneori și din contimpuranul său Mikalja.¹

Am profitat de această ocaziune pentru a oferi tot-o-dată un specimen de dicționar etimologic al limbii române, cea-ce ne lipsește cu desăvîrșire, căci lucrarea cea mai bună existentă, «Dictionnaire d'etymologie daco-romane» al d-lui Cihac, are în vedere numai elementele latine, ș'apoi și 'n privința acestora păcatuesce la tot pasul prin neajunsul de metodă științifică, neajuns ce se urcă adesea la *non-plus-ultra*.

Pe lingă exemple aduse altă dată² despre nemetodismul d-lui

(¹) Mikalja, *Thesaurus linguae illyricae*, Lavretzi, 1649, in-16.

(²) *Columna lui Traian*, 1876, p. 17—32, 179—186, 235.

Cihac, vom mai cita aci unul singur, de o dimensiune așa ~~de~~ piramidală.

D-lui derivă (p. 322) cuvîntul *zestre* dintr'un : «type latin *ex-staura* = *ecs-staura*, transposé et assimilé en *secstra-sestra*, d'un «primitif latin *staura* du grec *σταυρός* pieu».

Ca fonetică și ca logică, d. Cihac trăesce el ore în secolul lui Bopp și Ascoli ?

Nu se află în lume nici un silogism și nici o metatesă sau asimilațiune posibilă, cari să conducă pe un om serios dela «par pînă la «averea miresel» și dela un *exstaura*, imaginar și el pe lingă cele-l'alte, pînă la *zestre* !

O singură etimologie de această natura — și la d. Cihac sînt cam multe — compromite o carte întrégă.

Acum câte-va observațiuni asupra unor particularități fonologice și morfologice, cari n'aû putut intra în corpul Gloss-ului.

Autorul distinge imperfectul verbilor cu *-ire* de al verbilor cu *-ere*, cel de 'ntăiu fiind cu *-ia*, cel-l'alt cu *-t*, precum la f. 115 : *ce ксѣнѣа* (=cuvéniea dela «cuvénire») și *ce кхдѣ* (=cădea dela «cădere»); de asemenea la f. 94 : *рхгхѣа* (=rătăciea dela «rătăcire») *ши нс нстѣ* (putea dela «putere»).

Imperativul negativ se formeză din infinitivul întreg cu *-re*, precum la f. 108 : *нс дареци сфхнта кхинилор, нс леп хдареци*.

Perfectul simplu dela «dare» este : *дѣде* (f. 114), *дѣдерх* (f. 118); dela «punere» : *нсшс* (f. 119); dela «prindere» : *приншс* (f. 175).

Pluralul cu *-ure* : *лскрѣ* (f. 178).

Dela «aducere» participiū present femeiesc : *длсхзтоаре* (f. 120). *ни длсхзтоаре*.

Plusquamperfectul conjunctiv : *vreaî băga* = «aî fi băgat» : *де врѣѣ бзга фѣе-че'wm лтрхнцеле* (неще касе), *рхгхѣа ши нс нстѣ* *сз псхз афарз ден пале* (f. 94).

Förte des *ă* pentru *i* de'naintea lui *n* : *лмпынѣ* (f. 56), *лтрѣ мыне* (slav. во мнѣ, f. 60), *мынте* (f. 55) etc., o particularitate care — lucru förte semnificativ — ne întimpină și în iscălitura

lui Berindă : БЕРИНДА în loc de БЕРИИДА, nume românesc despre care cf. mai sus Notanda la textul No. XXIX.

Alături pe aceeași fâie 213 : $\rho\sigma\eta\epsilon\epsilon\epsilon$ și $\rho\sigma\mu\epsilon\epsilon\epsilon$, cel de'ntâiu prin asimilațiunea regresivă $mp=p$, cel-l'alt prin asimilațiunea progresivă $mp=m$.

Un *u* pentru *i* : НЕГРИЖАНЕ (f. 106).

Metatesa lui *r* : шопрзла = *șopârta*, și altele.

1. *accept* (j'attends, j'espère) : ЧАЮ ВЪСПРІАТИ, А Ч Е П Т А АBA. 170. — ЧАЕТЪ, А Ч Ъ П Т Ъ. 171.

Forma *accept* alături cu *aștept* indică un compromis de etimologieă poporană între *accepto* și *adspecto* (de unde ital. *aspetto*).

2. *acûare* (refuge, abri) : СКИТАНІЕ, А Ч С А Р Е. 149.

Lat. *acquieo*, formă primitivă pentru *acquiesco*, conservată în simplul *quieo*. Din *acquieo* a ramas posteritate numai la Români, căci vechiul frances *aquoisier* «a liniști» vine prin *ad-quietiare* din adjectivul *quietus*. Tot din *quietus* ital. *cheto*, span. *quedo* etc., precum și al nostru [in]cet, [in]cetez. In Lex. MS. Pray : «*acsuedzu-me* (АЧСЕЗУ-МЪ) contegor».

3. *agimă* (échalotte, allium ascalonicum) : ВЛАШЕЦ, А Ч И М А. 208.

Ung. *hagyma*.—Este de observat că Polonii în *szalotka* și Germanii în *Schlotte* numesc această plantă franțuzesce : *échalotte*, ér Serbii și Croații în скалонѣ а numesc italianesce : *scalogno*.

4. *aîmintré* (autrement, de travers) : ВЪЗНАКЪ, ПРЕ ДОСЪ, А И МИ Н Т Р Ъ К. 54.

Cf. mai sus în textul No. XXXI : АМИНТРИЛЪК.

5. *alăută nemfescă* (harpe) : ГЕСАЪ, А Л Ъ С Т Ъ Н Е М Ц Ъ С К Ъ [Berinda : гарфа, цитра]. 64.

Deși protesa lui *a* înainte de *l* este evidente în moldovenescul *alămie*=*lămie* =ngr. λαμόνι, totuși inițialul *a* în *alăută* ar putea fi organic, de oră-ce cuvîntul derivă din arabul *alūd*, de unde portugezul *alaud*, pe lângă care Portugesii posedă și forma *laude*, întocmai ca noi *lăută*, de unde *lăutar* «musicant țigan». Cu toate acestea, *t* în loc de *d* în *lăută*, *alăută*, ar indica mai curînd provenința din germanul *Laute*, venit la rîndul seî din provențialul *laut*. În adevăr, *d* nu s'ar fi urcat românesc la *t* cu atât mai mult, cu cît l'ar fi mîntînit analogia în *laud*, *laudă*, *lăudă*. — Cf. și ture. *lavut*, *lavutha* «espèce de luth».

6. *albugine* (certaine maladie des yeux) : борволя [гр. βόρβορος?], а л-
б с џ и н е. 176. — борвол, а л б с џ и н е. 188.

O conservățiune poporană foarte semnificativă a termenului medical latin *albuginem*, pe care Francesii, din contra, l'au căpătat numai în timpii moderni pe calea științifică, mântinându-î forma nominativă *albugo* și nesciind de ce gen să'l facă : masculin ori feminin (Littre).

7. *alcă* (jeu de bagues, espèce de tournoi oriental) : тризницѣ, а л к
а л р г с а с ш а д е а л к р г з а а а л а к а. 151.

Tureul *halqa* «inel». Cf. în balada poporană «Sărb-sărac» :

Tureii mergea câte doi
Ca să jöce la *halcă*,
Sus în Haidar-pagă,
Și d'o dată toți plecă..
Iar Sărbul se tot ducea,
De *halcă* s'apropiă
Și din fugă asvârlă
Geridul său chiar prin ea...

ceia-ce d. Alexandri adnotéză : «jocul consista întru a se repeși călare în par-
«tea unde se găsea halcaoa spîndurată, și a svîrli geridul ast-fel încât să trecă prin
«cercul ei.»

8. *aleg cu cugetul* (je réfléchis) : размышляю, семсебк, а л е г к с к ѣ
џ е т с а. 131.

9. *amu* (déjà, donc, voiei) : оуже, а м с с а с і а т з. — оуко, а р з, а м с, а-
д е к з. 199.

Cuvînt care trebuî separat cu desăvîrșire de *acmu* sau *acum* (à présent), fiind
sub toate privințele = lat. *modo*, cu posteriorul *a* (=ad) ca în *a-prope*, *a-tot*, *a-
tunct* etc. Pentru perderea finalului *do*, cf. *cum*=*quomodo*. În Lex. MS. Pray :
«*acmu*—hunc, *amú* — jam».

10. *armaș* (bourreau) : радник, гзде, а р м а ш. 134. — палачник, а л-
чюкаш, а р м а ш. 112.

Cf. Notanda la textul No. XX.

11. *ouă* (raisin) : гроздз, а с а, с т р с г с р с а. 209. — грезновенте, с т р с г с р и н,
а с а. 63.

Din latinul *uva* «strugur», de unde : 1. *oaă* prin -uv==oa- ca în «ploae» din
«pluvies»; 2. apoi *ouă* prin epenteticul *u* pentru a înlătura hiatul, ca în «rouă»

(¹) Alexandri, *Poesii poporale*, ed. 2, p. 109.—O descriere pe larg a acestui joc, veđi în
Караџитѣ, *Lexic.*, p. 802.

ea» etc.; 3. în fine *auă* prin confusiunea inițialului *o* cu articolul nedefinit *o* *auă* = *o auă*, perdut de aceia ca în *strachină* = *o strachină* din *δοτράχινα*.
dară afera unu *o*, ér nici decum protesa unu *a*, precum credea d. Cipar.
edo-românii numesc pînă astăzi strugurul *auă*. La noi însă cuvîntul se găse-
numai în limba secolului XVI, mai ales în Coresi, căci în exemplul din seco-
XVII pe care 'l citéză d. Cipar : «*αα κοντ ααα*» din Noul Testament dela
grad din 1648 (Apocal. XIV, 18), venerabilul canonic a uîtat a ne spune¹ că
argine se află acolo explicațiunea : «*ατρσρσρσρ*», negreșit nu în vederea sino-
cei, ci pentru că editorul sciea că lectorii nu vor mai înțelege pe archai-
sa.

balegă (fiente, braisin) : *μοτιλα, βαλεγα* [*Berinda* : *гной, аай-*
а]. 97.

la Serbî *βαλεγα*. Este una din vorbele lăsate la Dunăre prin invasiunile po-
lor turanice din vécul de mijloc. În diferitele dialecte tătare se dice pînă astăzi :
bas, balhas, balgaș etc.²; cf. mai jos la vorba *colun*.

barbat la gură (éloquent, littéralement : homme quant à
la bouche) : *рѣчистый, баркат ла гурз, чел зикхтор*. 133.

se observe claritatea neaccentatului *a* : *barbat*.

barďă (cigogne) : *чапаа, барзх*. 171. — *барзк, барзх*. 204.
cuvînt necunoscut în Moldova și în Transilvania. Are afiliațiuni sigure numai
îmbile celtice. În unele dialecte franceze o varietate de *barďă* (ardea garzetta,
chreihier) se chiamă pînă astăzi *bardet*, deminutiv dintr'un *bard* «*barďă*».³ De-
vechiul Gallî, Turnebiū ne spune că la dinșii cîntăreții se numiaū *bardi*,
cîlocărlia *bardaea* sau *bardala*.⁴ Să nu uîtăm că și numele latin al berdei : *ci-*
gia, în dialectul prenestin *conia*, înseamnă de asemenea «cîntătóre», dela *ra-*
ala can.⁵ Să mai amintim că la Celți cuvîntul *bard-* presintă o formă armo-
ană asibilată *barz*,⁶ deși această transițiune, negreșit, este nedependinte de cea
nănescă.⁷

¹) Cipar, *Principie de limbă*, p. 90.

²) Castrén, *Nordische Reisen und Forschungen*, t. II (1857), p. 138, 156.

³) Diefenbach, *Origines Europae*, Frankfurt, 1861, p. 241.

⁴) Ibid. — Cf. Stokes în Kuhn, *Beiträge*, t. 5, p. 446.

⁵) Corssen, *Ausspr.*, t. 2, p. 248.

⁶) Helloguet, *Glossaire gaulois*, Paris, 1872, p. 111.

⁷) Cf. observațiunea mea mai sus p. 190, nota 5. — Despre *d=z* chiar la vechiul Gallî, vezi
kes în Kuhn, *Beiträge*, t. 7, p. 55. — Oare nu cum-va dintr'un celtic *barza* se va fi nă-
actualul spaniol *garza* (portuges *garça*) «*barďă*», pătruns apoi și 'n Italia ? Cît pentru
erea inițialului *b* în *g* la Spaniolî, cf. *guró* din franc. *bourreau, gorracho* pentru *borra-*
din *ebriacus* etc.

15. *băsău* (violence, passion) : рвеніе, хіревенц'ѣх, б х с х с. 196.

Cf. mai sus textul No. 1.

16. *băsăuri*, plur. (haines, jalousie) : завиды, б х с х с р и. 189.

17. *băsăos* (envieux, haineux) : ревниш, б х с х о ш и. 196.

Băsău, *băsăuri*, *băsăos*, adică radicala lor *băs* cu sensul general de «ceva rău», pare la prima vedere a avea multe rude în familia ario-europeă. Vom indica numai pe litv. *baisus* «gróznic», germ. *böse* «reü», slav. б'ѣхъ «demon», celto-bretonul *bos* «ciumă» etc., cari însă toate, deşi se împacă pe calea consonantică printr'un prototip cu *bh*, totuşi prezintă dificultăţi vocalice şi ar putea să se fi născut din nise tulpine diferite. Românul *băsău*, în orice caz, nu este împrumutat de nicăieri, ci cată să fie la noi o moştenire ante-romană. Cuvântul se mai aude pe alocuri în Moldova şi 'n Transilvania. În Lex. MS. Pray : «*beseu*—injuria».

18. *bişug* (abondance) : оубоженіе, б и ш с г. 62. — изишество, б и ш с г. 80. — веиане, б и ш с г, саціс, дендестл. 164.

Ung. *bőség*, cu trecerea normală a finalului *ég* la Români în *ug*, ca şi 'n *mester-ség*=*mesteşug*, *betegség*=*beteşug* etc. Astăzi se dice *belşug* sau *bilşug*, cu inorganicul *l*.

19. *blem*, v. imper. (allons ! marchons !) : поидем на село, б а е м и к з м п. 54.

După cum a observat-o deja Lexiconul Budan (p. 58), este o remarcabilă conservare a conjunctivului latin *ambulemus*. Aferesa primei silabe e întocmai ca în *buric*=*umbilicus*.

20. *blénde* (émérillon, falco aesalon) : ветршукъ, б а ѣ н д ѣ [*Mikalja* : vitruscja, smeriglio]. 211.

D. Pontbriant (p. 78) aduce forma *blénde* cu semnificaţiunea de «épervier», adică «falco nişus», ceea-ce nu este exact. Francesul *émérillon*=engl. *merlin*=germ. *Schmerl* etc. vine din lat. *merula* «micrlă». Cu această ocaziune Littré (t. 2, p. 1344) observă : «le nom des animaux passant très-facilement d'une espèce à une autre». Tot așa românul *blénde* «émérillon» înseamnă propriamente «porumbel», în limba litvană *balādis*=*balādias*, de gen feminin, adică întocmai ca a noastră *blénde* din *balānde*. Cuvântul însă există şi 'n familia eranică. În limba osetică *balon*, *balan*, cu pierderea dentalei finale, se numesce un porumbel de «varietate mare, probabilmente «pigeon culbutant».¹ Semnificaţiunea fundamentală a *blendei* «pigeon culbutant» cată să fi fost «pasere ce sboră foarte sus», cf. pers. *bala* «sus», *baland* «nalt», în dialectul mazanderanic *balandē*, în dialectul

(¹) Fr. Müller, în Kuhn, *Beiträge*, t. 5, p. 256.

bilanic *buland*¹, la Curdî *belind* şi *băllandî*.² În adevăr, această pasere e prin înălţimea sborului pe toate celelalte varietăţi columbine: «erhebt über als irgend eine andere Taube». In Glossar I No. 25, am vedut deja că asibilată a cuvîntului : *blénze*.

bobou (sarreau, espèce de manteau grossier) : порта, бокос, кие. 116.

Lexiconul Budan (p. 68) : *bubău* «sarecă». Din ung. *guba* prin asimilaţiune antică regresivă peste silabă : $g+b=b+b$. Cf. românul *bumb*=ung. *gomb*.

bogasiu (espèce d'étoffe) : бацианица, басафь богасіс, бзгзх де мбак. 113.

mai sus Notanda la textul No. XXXI.

bosnat (sombre, morose) : посьнаен, посоморзт, боснат, рн-. 117.

Cihac (p. 27) derivă vorba *bosumflat* din *bot-imflat*. Atunci şi *bosnat* ar fi et. În *botnat*=*bosnat* trecerea lui *t* în *s* s'ar justifica prin influinţa lui *n*, *l-sn* fiind iubit la Români (cf. *dumesnic* din *domesticus*, *moşnen* din *mo-te*). Dar cum ore să se explice trecerea lui *t* în *s* între vocale în *bosumflat*? Vedem dară că nu este *bot-imflat*, ci *bot-suflat*, întocmai ca în francesul *bour=boud-soufflé* (Littre), de unde *bossuflat*=*bosuflat* prin asimilaţiunea *ts=ss* şi apoi *bosumflat* prin etimologia poporană din *umflat*.

boziu (gazon) : степоліе, покровка, козїс а. 140.

Lexiconul Budan (p. 65) numai *bozu* «sambucus ebulus»=ung. *bodza*, serb. pol. *bez*, rus. *бузина*, etc. *Boziu* «gazon» este cu totul alt cuvînt. Cf. pentru medio-lat. *vazo*, valonice *vazon*=franc. *gazon*, germ. *Wasen*, ér pentru serb. *кст* «gazon». Forma română pare a fi intermediară.

rănişor (cordon des chausses) : шланг, б р з н и ш о р. — гатник, х н и ш о р. 205.

ranişte (forêt) : шма, б р а н и ц и е. 211.

mai sus textul No. XXVI. — Cuvîntul mai există în Transilvania, de ce în Molnar (p. 165) se găseşte : «Wald, кодрѣ, пхдрѣ, б р а н и ц и е.»

ăcăréză (boue, fange) : граза, рсною, тинз, к х к з р к з х. 63.

Etimologia poporană foarte interesantă din slavicele *граза* «noroiu».

Belgounof, *Dialectes de Mazanderan et de Ghilan*, în *Zeitschr. d. d. morg. u. v. Gesell.* 1868, p. 198.

Erch, *Forschungen über die Kurden*, Petersburg, t. 2 (1858), p. 157.

omnich, op. cit. t. 1, p. 1131.

28. *calo* (bourreau): МСЧНТЕА, ГЗДѢ, МСНЧНТОРКА, К А Л О. 98. — ЛАТОР, К А Л О, ГЗДѢ, ХЕГЕР. 147.

Astăzi *calău*, cu augmentativul *-ău*. Forma *calo* aruncă o neașteptată lumină asupra acestui cuvânt, înlăturând orî-ce etimologie ipotetică. Este din punct de vedere Țigănil *kalò* «negru», epitet pe care și 'l dau Țiganii ei înșiși¹. Prin urmare, semnificațiune fundamentală, *calău* «bourreau» înseamnă «Țigan». Cum să-lău la noi au fost, în adevăr, mai tot-d'a-una dintre Țigani, vezi mai sus (sec. I. Străbunii noștri pînă intru atîta nu erau în stare de a-și închipui că un calău să fi alt-ceva decât Țigan, încât Cazanica mitropolitului Varlam reprezintă pe un Țigan tăind capul sîntului Ion Botezătorul!²

29. *cătușă* (chatte): МЗЧКА, К З Т Ш А. 207.

O posteritate probabilă din lat. *catus* «pisică», de unde *cătușă* ca diminutiv. Cf. provenț. *cat*, franc. *chat*, ér la Spano-portugesi și la Italiani cu scderea lui *la g*: *gato* și *gatto*. Să nu se uite însă litv. *katas* «pisoar», slav. котъ, котъ etc. Actualul nostru *colotu* pôte să fie din *catoniu* prin asimilațiunea vocală *a+o=o+o*, cf. *noroc* din slav. нарокъ.

30. *căvan* (plateau d'une balance): ШАКА, ТАЛЕРСА, САС К Х Е А С К С М П Е Н Ы. 172.

Nu este tot una cu *găvan* «saladier de bois» (Pontbriant), metatesă din «și bulg. ЕАГАН «saladier de bois». A nu se confunda de asemenea cu *garvan* turc. *qavanos* «pot ou vase de terre». Talerul cumpenei fiind *ferecat*, cuvîntul *căvan* ar puté deriva din slav. КОКАНЪ «ferecat», dacă s'ar găsi unde-ra. Slavii cu aceiași semnificațiune, căci alinintrea etimologia nu va fi sigură.

31. *celar* (cellier): КАМАРА, Ч Е Л А Р. 206.

Lat. *cellarium*. Țiganii din Muntenia întrebuințază acest cuvînt pînă astăzi.

32. *chilălăesc* (hurler, glapir): СКОМЛО, КІАХАХЕСК, Spas. 137.

Onomatopeă. Românul *hi* presupunînd necesarmente pe primitivul *cl* (cf. *cl* = *clarus*, *cheie* = *clavis*, *inchis* = *inclusum* etc.), forma originală cătă a fi *clălău*, în care se unesc onomatopeia urletului la Greci: *χλά[ζαν]*, *χλά[γαν]*, *χλά[γαν]*, cu acea la Romani: *ulula[re]*. Romanii însă aveau și ei pentru cățel o onomatopeă cu *cl*: *clatire*,³ de unde forma reduplicată este *clatire* = *chelă*. Românul *chelălăi* se întrebuințază de asemenea numai pentru cățel. — Cf. în Lex. Bul. p. 617 forma: *СНУХАХЕСК* = *ex-clala*.

(¹) Pott, *Die Zigeuner*, t. 2, p. 167: „Kalo = Zigeuner”.

(²) Карте романическа де фезуцтсрх. Мш, 1643, part. 2, t. 113 recto.

(³) Wackernagel, *Voces variae animantium*, Basel, 1867, p. 27.

cinghirésă (danseuse, joueuse de harpe) : гѣселници, чингирѣсе, жскзтоаре. 178.

ela éeng, numele harpei orientale, mai ales persice, de unde *éenghi* «cântăreț».

c'ocotniță (parasite, écornifleur) : притрапезник, чокотница, чингатор, месар каре лззѣне маса. 123. — шепотник, чокотница, алаамст.

cocotniță mai avea la noi și o semnificațiune oficială : εχοκόννητες, ἐκείνοι μαζώνουν τὰ ἀφεντικά τέλη (ceux qui perçoivent les impôts des horpodars), un glossar grec din epoca lui Mihașu Vitézul. Înălăturând sufixul secundar *-niță* (cf. *clopot-niță* dela *clopot*), ne rămâne tema *clocot-*, cu care se întâlnește în rus *чиготь* «ministru»³, în alte fântine ruso-slavice *чиготъ* «calău».⁴ Semnificațiunea fundamentală a cuvintului este «curtesan», de unde pe de o parte «*șionar*», pe de alta «*parasit*» sau «*lingușitor*», ca și în ital. *cortigiano*, fr. *cois*. La noi, ca și la Ruși, cuvintul pare a fi de origine tătară.

ceriu, *cerșut* (je demande, demandé) : прошъ, черю es; проси, чѣре ; проси, ам чершст; просите, чѣрец; просиша, чершспз. 127.

cer, *quaero*. Desvoltarea formei *cerșut-cerșură* din *ceriu*, de unde apoi *cerșesc*, *cer* etc., pe cari toate d. Cihac (p. 49) nu le-a înțeles, este fenomenul fonetic remarcabil al trecerii lui *ri* (*ry* sau *ry*) în *rs*, după cum îl vedem în unele slavice și la Greci în cel tzaconic. Cf. mai jos la cuvintul *măciucaș*.

cioae (métal, bronze) : ідеа взрлат де аршинт са8 де алтѣ ware-чѣ wae, км ера лн зилеа веки. 83. — иактрон, чїоае. 84.

cioc și *acioc* (Pontbriant), mai mult în sens de bronz de clopote, «*Gloțut*» (Lex. Budan.). Vine direct din ital. *acciajo* «oțel» = *mediolat*, *aciarium*, *aium* (Du Cange).

čovlică (chouette) : сова, вѣхница, хѣхспез, човлика. 185.

Cuvintul provenind necontestabil din deminutivul slav *čovnik* dela *сова* «*sova*», ne procură două băgări de seamă : 1. trecerea inițialului *s* în *č* (ч); 2. eșuarea lui *l* : *čovlică* în loc de *čovică*, ca și mai sus în *bișug* din *bișug*, *мош* din *мош* etc.

Vezi imaginea acestei harpe în Lane, *Thousand and one nights*, t. 1, p. 228.

Légrand, *Poèmes historiques en grec vulgaire*, Paris, 1877, p. 26.

Азбуковникъ în Сахаровъ, Сказанія, t. 2, cart. 5, p. 190.

Miklosich, *Lex.* p. 1116. — Cf. Matzenauer, p. 138 : «чиготъ, lieter, satellites, optimatus, consiliarius principis, — за јистѣ еизѣ».

ăstă (sorte de sac ou de besace) : बाअकमिआ, अप्रस्ता. 208.

cuvîntul ce urmează.

îrștină (cilice, sac, habit grossier) : वरुतिमे, सक दे पप्र, अप्र-
उल. 55.

अप्रचरा prin sufixul *-ină* (cf. *fol-ină* din *folă*). Veđi mai jos cuvîntul *tai-*

h (mais! laissez donc!) : नो, देह. 107.

rios de a găsi aceiași exclamațiune cu același sens în limba sanscrită : धिक्
Ausruf der Unzufriedenheit, des Vorwurfs, der Geringschätzung», de unde
al धिक्कर (dhikkar), ceva ca «a dehăi», «seinen Unwillen zu erkennen ge-
Albanesul *deh*, identic cu al nostru prin formă, și certamente moștenit dela
substrat ante-roman al populațiunii balcanice, nu mă are sensul cel ne-
interjecțiunii sanscrite, devenind «interjeziona di preghiera». E cu to-
altă natură serbul *де!* «wohlan, age», care vine prin scurtare din *рајаде*,
reul *de* în : *de* imdi! *de* baqalim! etc. Afară de Români și Albanesi, inter-
a sanscrită nu s'a conservat intactă nici într-o limbă europeană. Latinul *fi*, cu
lungă în Plaut, a suferit obicinuia trecere italică a lui *dh* în *f*, ca în
=fumus etc., și a pierdut guturala finală.

reg (je dirige) : направл, де рѣуе. 215.

arul cas, în care ni s'a întâmplat a găsi acest cuvînt cu sensul propriu al
i *dirigo*. Pentru cele-l'alte semnificațiuni, veđi Cihac (p. 81—83), unde
a amestecă pe *rudic* și pe *diredic*, cari n'au a face de loc, nici imediat,
liat, cu *dirigo*.

zgauc, *descauc* (je germe, je pousse, je commence a poin-
): изгницаю, десфак, де згаск. 191. — разкоткнѣ, де згаска ре,
се де згаска мѣгсрса. 130.

învederat de același origine cu *găocă* sau *ghiocă* «cosse, écaille, conque,
», care însă tocmai de acela nu se poate deriva din lat. *cochlea*, după cum
Cihac (p. 109) admitînd un tip intermediar *cleoca*. Formele verbale *gauc*
pe cari ni le procură glossa de față, departe de a indica vre-un *l* mușat, ne
esarmente ca prototip un *cauca*, care se și găsește, în adevăr, la Albanesi

htlingk-Roth, t. 3, p. 959. — Cf. Gubernatis, *Piccola enciclopedia indiana*, To-
7, p. 395 : «dhik, interiezione di malcontento, di chi è contrariato, di abborrimento,
zzo.»

asi, op. cit. p. 254.

арацит], Lex., p. 174.

cu același înțeles : *kafka* «Hirnschädel, Gehäuse der Schnecken, Muschelthiere und Schildkröten»¹. Albanesii mai posedă și o formă contrasă *koka*. Glossa noastră arată tot-o dată că, înainte de scăderea definitivă a lui *k* la *g*, se întrebuintău o potrivă ambele forme : *cauc* și *gauc*.

51. *dezgrăesc* (je nie, je renonce) : НЕ ВТРЫЦАЙСЯ, ИС ТЕ ЛЕНЗАА, ТЕ ДЕСГРЪН. 109.

Cu compozițiune, cf. ital. *disdico*, fr. *dédis* etc., dar și slav. ВТРЫЦАТИ.

52. *dezvoalbere* (art. habileté, adresse) : ИЗВЪНТИЕ, ДЕСВОАЛБЕРЕ МЪЕСТРІЕ; — ИЗВЪНТИЕ ПРИТЧЮ, ДЕСВОАЛБЕРЕ А ПИДЕ, ДЕСЪТЪРЪ А ВЕНТЕ ФРЪМОАЕ. 89.

O admirabilă păreche logică și etimologică (*dis*+*[in]*+*volvo*) pentru italiana *disinvoltura*, pe care Francesii, neavându-l a-casă, au fost siliți să-l ia pe la tregul din Italia.

53. *dichis* (instrument. ustensile) : ВРЪДІЕ, ДИКИС, КСЪАЗ ДЕСЪААТЪ. 167.

Dela Români cuvîntul a retăcit și 'ntr'un manuscris paleoslav : ДИКИС ИВАМЪ, ceia ce Miklosich (Lex. 161) a tradus pe ghicite : «ἐφόδιον, viaticum», dăogând însă : «vox dubia». După analogia : *inchis* (= *inclusum*), *deschis* (= *clusum*) etc., *dichis*, mai corect *dechis*, adevă *chis* cu *de* ca în «*de* făcut *de* dres» etc., pare a fi latinul *clusum* = ital. *chiuso* «gard, ogradă» = franc. *cluse* indicând ast-fel instrumente de construcțiune, cu sensul primitiv al latinității *strumentum* sau *strumentum* din *struo*, pe când instrumentul în genere, pe orî-ce fel de lucru, era СМЪАТЪ, întrebuintată de 'ntăiu, probabilmente, numai plural : СМЪАТЕ = *unealte*, o compozițiune curat românească din *une-alte*, «de toate». Etimologia propusă de d. Cihac (p. 299) : «*unealtă* = *utensilia*, unde «*posé* cu *unctia* avec sincopo de *si*» este foneticesce tot ce pôte fi mai imposibil. Astăzi *dichis* se întrebuintează mai mult în sens de «bună rînduélă» : a *dichis* «ordnen im Hause», «Zucht halten» (Molnar p. 97).

54. *dodiesc* (je vexe, je tracasse, je taquine) : ПАКОУС, СЪНАР, ПАКОСТЕ, ДОДІЕСК. 112.

Cf. paleo-slav. ДОДЪМАТИ «molestum fieri», pe care însă Miklosich nu 'ntrifică prin dialectele slavice moderne. Brugman constată în sanscrita vedică radicală reduplicată *dhudhu* cu același sens de «superare», de unde derivate *dhitas*, *dudhis* etc.²

55. *dracilă* (plante épineuse) : ДРАЧІЕ, МЪЧЕШКА САС ДРАЧНАА. 66.

Cf. *drocila*, numele dacic al plantei «quinquefolium», conservat în Apulejus,

(¹) Hahn, op. cit. Lex. p. 44.

(²) In Curtius, *Studien*, t. 7, p. 191, 210.

nul lui Traian.¹ Identitatea sufixului e cu atât mai remarcabilă, cu cât multe numiri dacice de plante, în Apulejus și 'n Dioscorid, prezintă acele -la sau chiar -ila : *dochela*, *stirsozila*, *diodela*, *πριαδ-ηλα*, *τολβ-ηλα*, *καροπιδ-λα* etc. La Slavi cuvântul *дравѣ*, nici o dată cu sufixul -la sau unoscut numai celor meridionali și n'are nici o etimologie slavică. Astăzi a noi mai mult *dracina*, cu finalul -lă trecut în -nă întocmai ca în *sémilo* sau în transilvanul *nicovană*=*nicovală*² =slav. *наковало*.

drob de om (entrailles) : *стропоица, дроб де ом*. 205.

Esaut specimen român de o dublă etimologie poporană. Din paleoslavicul «intestine», Serbii și Bulgarii, printr'o etimologie poporană, au făcut Români! aveau deja mai de 'nainte pe *дроб*, tot dela Slavi, în sens de «marunt», dela *дрокити* = [s]*drobi*. Luând acum dela Serbi sau dela Bulgarii «intestine», Românii au observat că el se confundă cu *drob*'ul cel de sare alt-ceva, și etă că ei s'au grăbit a'l traduce curat romănesce, dar literalmente, *maruntate*, adică prin ce!a-ce d. Cihac (p. 159) în deșert pune într'o lexică cu latinul *minutalia* «bagatelles», care nu se aplică nici o dată la om sau animal. Al nostru *maruntate* «entrailles», latin numai ca maste sub raportul logic o etimologie poporană română din *drob*'ul cel provenit din etimologie poporană serbo-bulgară dela paleo-slavicul *дроба*. *Drob* «entrailles» are însă și el în limba română, dar aplicându-se mai ales la intestinalelor, «tripailles, frissure», astfel că etimologia poporană cea dublă a dat și la o diferențiere logică.⁴

trudă (tuyau, tube) : *вртка, цѣвѣ cas ас да*. 55.

truda, serb. *дсда* etc. (Matzenauer).

tramestec, dumestică (apprivoisé, appartenant à la maison) : *а де ксцз, дс мѣстикз*. 98.—*дсхз пидонскін, дсх дс мѣстек*. 67. *domesticum*. Astăzi se dice *dumesnic, dumsnică*, cu trecerea *st=sn*, analogă cu aceea în *moșnen* din *mošten*.

Wilm, Gesch. d. deutschen Spr., t. 2, p. 806.

ex. Bud. p. 447.—Există și o formă *nocovană* (*Molnar*, p. 6), cu asimilațiunea *voce=о+о*.

Безсоновъ, Болгарскія пѣсни, part. 3, p. 92 : «*дробъ, печень, вностя*».

Andresen, Ueber deutsche Volksetymologie. Heilbronn, 1877, p. 4—5, distinge următoarele patru categorii de etimologie poporană : «Auf der höchsten Stufe stehn Bildungen, formelle Verdunkelung mit einer Aenderung der Bedeutung verknüpft ist. Darnach Wörter, die zwar ebenfalls und in nicht geringerem Grade entstellt sind, aber den ursprünglichen Begriff festgehalten haben. Eine andre Klasse begreift solche Formen, welche ohne Widerspruch der Bedeutung lediglich durch den Einfluss eines äusserlich naheliegenden bekannten Wortes gestaltet haben. Endlich lässt sich eine Anzahl Wörter unterscheiden, deren volkstümliche Deutung auf einem Misgriff zwischen zwei Homonymen beruht». Casul de mai sus reprezintă ultimele două categorii, și chiar ceva mai mult.

dară *duvalma* este pus în lexicon între cai: ПАСТУХ—АРАМЪСАР, КОШАА—, ПРЕДЪЕ—МЪНЪА. ЛАКНІЕ—ПРЪСТРЪ (vezi acest cuvânt mai jos), ЛАКНІАР—АМЪА. Miklosich (Lex. 154) a găsit în două manuscrise slavice cuvântul *ama* cu sens de «domitor equorum» și de «equorum pastor». Celebrul slavist Viena n'a descoperit însă nici o vorbă analogă în vre-o limbă slavică. Este evident românul *duvalmă*, care înseamnă prin urmare «étalon», după cum și rusește *stadnik*, literalmente «turmaș», înseamnă în același timp «étalon» și «concur de chevaux». Tot așa vom vedea mai jos că *prăstură*, pusă lângă *duvalmă*, să dică «épă de prăsilă». Dar de unde se trage vorba? Iată o cestiune foarte. Medialul *v* între vocale nefiind nici o dată original în cuvintele române cele, căci tot-d'a-una se vocalizează¹, trebuî să admitem că 'n *duvalmă* el n'a nît medial decât numai prin unirea posterioară a două vorbe separate. Noi îl impunem dară în prepozițiunea *de* și numele *valmă*. Prin influința labiale ce 'i ză, *de-* a trecut în *du-*, ca în *dimic*=*dumic* sau în *dupre*=*depre*. Vom avea un cal «de valmă», în analogia cu cal *de-ham*, *de-olac*, *de-jold*, *de-fugă*. Mai rămâne de cercetat originea elementului constitutiv *valmă*. Este al no-*calmă* «împreună» (cf. *de-avălmaș* «co-propriétaire» sau «associé»), de unde *lmă* «cal de împreunat» adică «étalon». *Valma* putea să fi avut și înțele-*le* «turmă»=*ensemble d'animaux*. Atunci *duvalmă*, ca și polonul *stadnik* on» dela *stado* «troupeau», ar însemna «cal de-turmă». În ori-ce cas, este opozițiune din *de* și *valmă*. *Duvalmă* diferă de *armasar*, ca și *prăstura* de prin aceeași nuanță ca italianesce *stallone*, *guaragno* și *missario*, franțu-*carale* și *jument*, polon. *ogier* și *stadnik* etc. Vom vedea mai jos la cuvîn-*prăstură*, că *duvalmă* și *prăstură* se aplică numai la rasa cea mai superioară, «măiestri».

ipänge (espèce de manteau militaire): ЧЛѢМНС, ЕПАНЧУК [Be-*nda*: ЖОЛНѢРСКАА ШАТА]. 60.

re. *ipäng'e*, de unde serb. ЈАНЧУКЕ, neo-gr. γαπουτέζ, rus. СПАНЧА etc.

famen (eunuque, châtré): СКОПЕЦ, ФАМЕНСА. 137.

Corect *femen*, cu *a* din *e* ca în *fată*=*fătă*. Cuvînt foarte remarcabil, care pre-*e* un tip latin *feminus*, format din *femina* ca *viduus* din *vidua*, cu sens de
at ca femeie». Să se observe în trecăt, că dela *femina* n'a ramas în Dacia lui
nici o posteritate, căci *femela* nu derivă din *femina*, de unde am avea *fémcnă*,
cum este la Macedo-români (cf. *gémcnă* din *gemina*), și nici din *femella*,
de am avea *femé* (cf. *sté* din *stella*, *purcé* din *porcella* etc.), ci vine din adjecti-
*[pars] *feminea*», după cum Românul dice pînă astăzi «parte *femeiască*»=
». Pentru perderea substantivului, cf. în toate limbile romanice: *îernă*, *verno*,

Tipar, Gramm. t. 1, p. 82.

Tatzenauer, p. 400.

invierno, hiver, etc. din «[tempus] *hibernum*», *fântină, fontana, fontaine* etc. din «[aqua] *fontana*», *albină* din «[musca] *albina*» și altele. Intocmai ca la noi *femea*=*feminea*, tot așa la Serbi adjectivul *женска*, literalmente «femească», însemnăză «femea», — o analogie foarte instructivă.

62. *făr' lucru* (en vain, sans profit) : *кошю, ф з р л с к р с* [*Berinda* : *надаремне*]. 49.

Lucru a conservat aci sensul său latin de *lucrum* «profit».

63. *fărtat* (ami, compagnon) : *д р с г, соц, ф з р т а т*. 67.

Veđi asupra acestui cuvint notița mea în *Columna lui Traian*, 1876, p. 466-8.

64. *fericesc* (je rends heureux quelqu'un) : *скаажю, ферическ*. 47.

65. *fericez* (je suis heureux) : *блаженствю, феричез*. 47.

O interesantă diferențiere logică prin diferențierea sufixelor verbale : *-esc* pentru sensul transitiv și *-ez* pentru cel netransitiv. E curios că aceiași diferențiere se făcea și 'n modul diametralmente opus, adică cu *-ez* pentru cele transitive și *-esc* pentru cele netransitive, judecând după exemplul adus de d. Cipar : *месеpez* «sărăcesc pre altul» și *месеpeck* «sărăcesc eu». ¹ În orî-ce cas, poporul utiliza pentru scopul logic diferența între *-esc* și *-ez*.

66. *foisor* (salon, chambre de réception) : *полата, касз де днел, фоншор*. 115.

Deminutiv din *foiș* «multe foi», cf. *frundiș* «multe frunze». Același sens, ca și aceiași origine din lat. *folium-folia*, aveau în vécul de mijloc în Occident cuvintele *foleia, folleia, foleya, folia*,² de unde Littre (III, 712) bănuiesce că derivă și modernul frances *folie* «maison de plaisance» : «on y voit d'ordinaire le mot *folie*, mais cela devient douteux quand on trouve dans des textes du moyen âge : «*foleia quae erat ante domum, et domum foleyaе, et folia Johannis Morelli* ; le soupçon naît qu'on a là une altération du mot *feuillie* ou *feuillée*.»³ D. Pontbriant (p. 270) dă ca sens al cuvintului *foisor* numai : «pavillon, parvis, gallerie, tourelle», adică medievalul «foleia ante domum». De asemenea Lexiconul Budan (p. 222). În cronicile noastre *foisor* apare întocmai cu accepțiunea francesului *folie* «maison de plaisance» : «s'au pornit cu totîl [împotriva lui «Stefan-vodă] și într'un foisor sus în cetate unde odihnila au risipit ușa și, necesciind Ștefan-vodă nemică de-acésta, s'a sculat etc.»⁴ D. Cihac a ustat de a pune acest cuvint între elementele latine ale limbei române, deși pune ca latin (p. 196) numele propriu *Părvu*=slav. *Пръз* «Primus»!

(¹) Cipar, *Principia de limbă*, p. 4.

(²) Du Cange, *Gloss. med. lat.*, t. 3, p. 338.—9.

(³) Cf. Scheler, op. cit. p. 196.

(⁴) *Letopis*. ed. Cogăln. I, t. I, p. 167.

67. *fringhie* (sorte d'étoffe précieuse): порфира, фрингия [Berinda : шарлат]. 125.

Veđi mai sus Glossar I No. 17.

68. *funicel* (ulcération): болячка, фсничел. 176 și 187.

Maî sus, în textul No. 1. același bôlă ne apare la plural sub forma de фсгичен, adecă la singular фсгичел. Fie-care variant a-parte ar fi etimologicesce inexplicabil; ambele însă alăturate ne dau prototipul фсгичел, de unde фсгичел (= *funghicel* = *fugghicel*) și фсничел (= *funghicel* = *funnicel*) prin cele două feluri de asimilațiune: regresivă și progresivă. După cum *bunicel* ne duce la *bunic* și apoi la *bun*, tot așa *funghicel* revine prin intermediarul *funghic* la originalul *fung* = lat. *fungus*, care înseamnă în adevăr: «végétation charnue, mollasse, spongieuse, «en forme de champignon, qui se développe souvent à la surface des plaies ou des «ulcères» (Littre-Robin). Iată un alt termin latin medical, conservat la Români pe calea poporană, pe când Francesii au căpătat numai prin cărți *fongus*; cf. mai sus la cuvîntul *albugine*. Italianesce *fungo*, spaniolesce *hongo*. Afară de textul No. I și de manuscrisul d-lui Sturdza, фсничел sau фсгичел nu se găsesc nicăiri — dacă nu mă înșelă memoria — în tipăriturile române din secolii XVI și XVII.

69. *găde* (bourreau): радник, гзде, армаш. 134. — сасга народнын, сасга народгашн, гзда'к. 137. — спексатор, кало, гзде, хегер. 147. — мсчители, гзда'к, мсчиторюл. 98. — гикел, цлазс, гзде, цлаат. 177.

Veđi mai sus Glossar I No. 2.

70. *gaică* (geai, corvus glandarius): сонка, ганка. 212.

Gaică, diminutiv din *gaîu* sau *gae*, termen romanice dintre cele mai remarcabile. Este medio-latinul *gaius* și *gaia*, cuvînt necunoscut clasicității romane; vechiul frances *gay*, de exemplu într'un act din 1389: «l'esbatement du nit du gay»¹; actualul frances *geai*, provenț. *gai* și *jai*, picardul și normandul *gai*; spaniolul *gayo*, portugezul *gaio*. Cuvîntul român distruge etimologia cea propusă de unii din vechiul german *gahi* «îute» sau «vioiu»², căci vechi germanisme nu există nici unul în limba română. Nu pôte fi decăt un arcaism latin vulgar, colonizat în Spania, în Galia și 'n Dacia tot o dată. Olandesul *gaay* sau *gaey* este un împrumut vechiu dela Francesi, ér englesul *jay* un împrumut modern tot de acolo. Din vechia germană, dar nu din *gahi*, ci din *agalstra* «corvus glandarius», provin italianul *gazza* sau *gazzera* și francesul *agace*, fără nici o legătură etimologică cu *gaia*. În dicționarele române *gaică* nu se găsește.

(¹) Du Cange, *Gloss. med. lat.*, t. 3, p. 458.

(²) Scheler, p. 209.

71. *gămăliaară* (calice de fleurs): *кѣнолѣтѣ, гѣмѣлиаарѣ*. 208.

Deminutiv din *gămălia* «tête d'épingle» = ung. *gomoly*. D. Pontbriant (p. 279) derivă cuvîntul din gr. *γαμήλια* «présents de noces»!

72. *genuchia* (genou): *прекланяю колаѣни, пакѣнскіе лѣ, ꙗн ꙗе-нскію*.

D. Cihac (p. 108) cunoștee numai forma nasalizată *genu-n-chiu*. Al nostru *genuchia* vine direct din lat. *genuculum*, ital. *ginocchio* etc. E interesant și pluralul *ꙗенскіе* = lat. *genucula*, în loc de actualul «genu[n]chi».

73. *gherdan* (collier, chaîne d'or): *монето, гердан*. 191. — *гривна злата, ланцъ де аспъс гердан*. 63.

Turc. *gherdan* (Pontbriant). Cuvîntul a petruas și la Ruși, sub forma de *ерданъ*, într'un act din 1690.¹

74. *ghidinac* (sorte de pâtisserie): *токмири кѣмѣе конфетсинае, гиндинак, асачец*. 123.

Mai corect *родинак*, o curioasă slavisare a «plăcintei», pe care Românii — negreșit — o derivați prin etimologieă poporană din «plăcere», fără a visa că lat. *placenta* era un împrumut din gr. *πλακοῦς-πλακοῦντος* «gâteau», fără nici o înrudire cu *placere*. *Родинак* «plăcintă» e format prin sufixul *-ac* (cf. *созон-ac*) din slav. *родѣхъ* «plăcut». Vechii cofetari români se conformau, se vede, modei de atunci de a slavisa, după cum cei de astăzi francisează. Cată să mărturisim însă că, în același timp, ei au introdus d'a-dreptul din Occident *конфетсинае* = ital. *confetto*.

75. *ghinde* (gland): *жеаса, гиндае*. 209.

Lat. *glandem*, cu conservarea lui *e*. D. Cihac (p. 109) cunoștee numai forma *ghindă*, adică cu vocala obscură.

76. *ghionoc* (pivert, picus): *дѣтел, гѣноаа*. 68. — *гѣноаа пасхри че скобеск ꙗн лемн*.

Nemnich (II, 962) scrie *geunoc*. De asemenea Molnar (p. 124): *гешноѣ*, mai adaugând că masculinul *гешноу* înseamnă «dăltiță» (p. 125) și «ciocan de piatră» (127), astfel că semnificațiunea fundamentală a tuturor acestor cuvinte ar fi: «cel ce bate sau scobesc». *Ghionotu* și *ghionoc* fiind augmentative, presupun un prototip *ghion-*. În limba litvană același pasere se cheamă *genys*. Între ambii termiți, atât de apropiați prin sens și prin formă, să fie ore o înrudire genetică?

(¹) *Археологическій словарь*, p. 36, în *Древности*, Москва, 1865—7, т. I.

77. *giurule* (pantalon) : *παρζτε* [polon. *portki*, *portasy*], *υιορσ-αε*. 212.

Cf. mai sus Glossar I No. 20.

78. *gligan* (sanglier) : *βερρζ, πορκ ζαβατεκ, γανραν, μακςρ*. 60. 177.

Din *grigan*, de unde *gligan* ca *Gligorie* din *Grigorie*. Cu acest *grigan* cf. onomatopoeticul *γρῶ* sau *γρῷ* «grognelement du cochon», de unde *γρῶζω* «grogne», *γρῶλλος* «cochon» etc. Onomatopeia română este *grig*, reduplicațiune infractă (gebrochene Reduplikation) din *grigri*; de asemenea și onomatopeia greacă este *γρῶγ*, de vreme ce *γρῶζω* = *γρῶγῶ* (cf. *γρῶκτόν*, *γρῶκτέον*), pe când onomatopeia latină (*grunnio*, forma mai veche *grundio*) și cea germană (*grunzen*, engl. *grunt*) este *ghrund*.¹ *Grig-an* prezintă sufixul *-an* tot așa ca în poporanul *miorl-an* «pisică» din onomatopoeticul *miorlai*. În același mod numele de familie *Blehan* s'a format prin sufixul *-an* din onomatopoeticul *blehai*. Tot din onomatopeia *gri-*, *er* nu dintr'o radicală abstractă, derivă scandinavul *gris*, *gris*, *griis* «purcel» și sansc. *ghriṣvi* «pore».

79. *gorgan* (colline, tumulus) : *χοαμζ, горган*. 160.

Generalmente se pune în legătură cu rusul *курганъ*, care înseamnă de asemenea «tumulus». Celebrul Schafarik credea că *курганъ* ar fi rămas Rușilor dela vechii Sarmati, comparându-l cu persianul *kurkhane*;² dar persianul *kurkhane*, o compozițiune relativamente modernă : *gūr-khanē* «casă de mormint», nu poate fi din epoca Sarmatilor. Dacă al nostru *gorgan* și rusul *курганъ* sînt identice, atunci ambele trebuî să fie dela Cumanî,³ în limba cărora, în adevăr, au fost o mulțime de persianisme.⁴ În orî-ce caz, cf. celticul *galgal* «movilă»,⁵ de unde românul *gorgan* ar pute deriva prin dissimilațiunea *r+r=r+n*, trecînd ficalul *l* în *n* ca în *sēmen*=*similis* etc., deși ar mai rămîne o dificultate vocalică, căci din *galgal* noi am ave *gārgan*, nu *gorgan*. Amicul meu, cunoscutul antropolog Dr. I. Kopernicki din Cracovia, într'o epistolă din 30 apr. 1873, îmi scrie că locuitorii din Galitia, în regiunea mai apropiată de Bucovina, numesc munții foarte înalți (*góry bardzo wysokie*) : *gorgany* sau *giergany*, *er* piclórele de o formă ôre-care deosebită ale acelor munți (*odnogi pewnego ksztaltu*) : *kiczory* sau *kiczery*. *Kiczor*, moldovenesce *kictor*=*pictor*, fiind o vorbă învederat română, rezultă că și *gorgan*

(¹) Cf. Ascoli, *Studj critici*, t. 2, Torino, 1877, p. 160.

(²) Šafarjik, *Slowanské starožitnosti*, Praha, 1837, p. 294.

(³) Cf. al meu studiu : *Originile Craiovei*, p. 41.

(⁴) *Vocabulaire coman*, în Klaproth, *Mémoires*, t. 3, passim.

(⁵) Littré, *Dict.* t. 2, p. 1822 : «Galgal, monceau de pierres de 10 à 12 mètres de longueur sur 5 à 8 de largeur et 5 à 6 de hauteur qu'on trouve dans différents endroits de la France. On suppose que ce sont des tombeaux antiques élevés à la mémoire des guerriers gaulois ou romains etc.»

a petruns în Galiția dela Români. Când însă? Astăzi în Moldova *gorgan* nu se mai aude.

80. *grău deschis* (éloquence, volubilité) : *глагольчїе, воренїе кня, граю дешикис* [*Berinda* : *вворотност азыка, добраа кымова*]. 47.

Serb. *гpaжати* «a vorbi», *гpaжa* «vorbă». În limba paleo-slavică *гpaж* înseamnă numai «cântec».

81. *grangur* (merle doré, galbulus) : *вґга, гpaнґсp*. 207.

După Meier, în Besarabia *gangur* ar fi însemnând pe «*parus pendulinus*», o păserică numită franțusește «*mésange*». În orî-ce cas, *gangur* și *grangur* este același nume de pasere. D. Cihac (p. 110), cunoscînd numai forma cu *gr-*, o trage din lat. *gulgulus* «merle doré» prin intermediarul *gargur* = *gragur*. Noi credem că e mai corect de a deriva pe *grangur* = *gangur* din latinul *graculus*, lingă care există și o formă vulgară fără *r* : *gagulus*.² Prin simpla nasalizare, *graculus* = *grangur* și *gagulus* = *gangur*. Sub raportul curat zoologic, după cum «*grangur*» este «merle doré», tot așa două varietăți de «*graculus*» se chiamă «merle chauve» și «merula sinensis cristata» (Nemnich). Despre confusiunea între numi de paseri, cf. mai sus la cuvîntul *blénde*.

82. *gropilă* (trou) : *ныра, гpоннaз*. 107.

De observat sufixul deminutiv *-ilă*, ca în *rot-ilă*, *Zor-ilă*, *Murg-ilă* și alte douătrei vorbe, toate de formațiunea specifică română, nu latină.³—Cf. mai sus *dracilă*.

83. *gurgulălă* (enflure ou tumeur sur les mains) : *ствердѣли, шнґсpґселе че се фак ла мзхз аша сз кїамз* [*Berinda* : *гсзгы на рскаж*]. 140.

Förte bine dezvoltat în d. Cihac (p. 113), cu observațiunea numai că *gurgulu* nu pöte veni din forma latină clasică *gurgulio*, ci trebuî să fie dintr'un tip latin vulgar *gurgullus*, cf. *putu* = *pullus* etc.

84. *g'alău, g'alat* (bourreau) : *гнбел, җaлaзs, гзде, җaлaт*. 177.

Turc. *g'elad*.

85. *hegher, hingher* (bourreau) : *спексaлaтop, гзде, хегер*. 147.—*мс-чнтел, хингер*. 98.

Germ. *Hänger*.

86. *hierbențelă* (violence) : *рвенїе, взсхs, хїербенцѣлз*. 196.

Dela *ferbinte* = lat. *ferventem*, prin sufixul *-ală*. De observat : disilabismul

вґгеръ, op. cit. p. 188.

Cange, *Gloss. med. Lat.*, t. 3, p. 458 : «*gagula, graculus*».

Quintescen, *De deminutivis linguae rumanicae*, Berolini, 1867, p. 13.

хїер- = *fer-*, și *-en* = *-in-* din lat. *-en-*. *H* din *f* nu este aci o trecere, ci numai o șovăială fonetică, de vreme ce în același manuscris la f. 251 citim: фїеркенте, őrăși cu disilabicul фїер- și cu *-en* = *-in-*, dar nu cu *h*, ci cu *f*. Cf. cuvântul ce urmăze.

87. *hiäre* (fiel) : желчь, хїарк. 205.

Lat. *fellem*, ital. *fiele*, span. *hiel*. De observat, ca și în cuvântul precedent : disilabismul хїа- = *fe*, și șovăirea între *f* și *h*, căci la f. 180 din același manuscris se citește : фїаре, adică cu *f*, nu cu *h*.

88. *hition* (vaurien, imbécile) : хсдыхъ, де нимик, проци, хити-
ни. 199.

Ung. *hitvány*.

89. *incindere* (incendier, embraser, attiser) : раждеженіе, лнчин-
дере, априндере. — раздражаю, лнчинз, лнчрхт. 130. cf. 132.

Lat. *incendere*.

90. *intort, intortare* (entêté, obstination) : развращеніе, лнторtare,
лндзрзтнчїе. — развращенник, чел лнторт, лндзрзтник. 130.
cf. 141.

Lat. *intortus*. A se adăuga la numeroșele derivate române din lat. *torqueo*, adunate de d. Cihac (p. 282-3), unde el lipsesce, ca și cuvântul ce precede și cel ce urmăze.

91. *invincere* (vaincre, victoire) : препрѣнїе, лнвынчере; препрѣша,
лнвынсерз; препрю, вою лнвынче. 120. — препрати, а лнвынче.
— оудолѣю, вою лнвынче, вою кирси. 154. — одолѣ, ас лнвынс,
ас кирсит. 166. — побѣдителное, лнвынкхтоаре, плеххтоаре сас
кирситоаре. 114. — препрѣн, оубѣцан, лнвынс. 196.

Lat. *in-vincere* cu intensivul *in*.

92. *inzalud, inzaludul* (en vain) : вохма, лнзалад. 49. — тснє, лн-
заладла. 151. cf. 58. 152.

Serb. згалад «degîaba», literalmente «în-pentru-prost», din slav. лоудъ «stultus».

93. *jăhuesc* (je ravis, je dépouille) : разхищаю, шспєск, жзхсєск. — раз-
хищенїе, рхпирє, жзхсирє. 131.

Maî sînt formele *jăfuesc* și *jăcuesc* (Lex. Bud.), cu șovăirea între *k*, *f* și *h*. Din

ung. *zsákolni* «a prădă» = ital. *sacco*, *saccheggiare*. Ung. *zsákmány* «pradă» vine din medio-lat. *saccommannus*, vechiu franc. *saquement*.

94. *jold*, *şold* (hanche) : истрсы, армсьри, жолдсьри. 83. — ладьѣа, шолдсьа. 94. — кськови, шолдсьриае. 205.

Şovăirea între *s* şi *j* : *şold* şi *jold*, e fonetică interesantă. Şi mai instructivă este etimologia cuvintului. El se aplică dintru'ntăiu numai la porc, derivând din medio-germ. *schulter* (=vechiu germ. *scultirra*), de unde au provenit de asemenea polon. *szoldra* «cuise de cochon», slovac. *šoldra* şi ung. *sódar* «jambon», în cari toate, ca şi la Români, germanul *t* a trecut în *d* şi *u* în *o*. La Români de peste Carpaţi şunca se chiamă pînă astăzi «şold de porc» (Lex. Bud. p. 654). Cuvintul, prin urmare, nu pòte fi fòrte vechiu în limba română, şi totuşi—introdus probabilmente prin cîrnăşarii germani pe la finea evului mediu—el a reuşit a se generalisa, răspîndindu-se apoi atât de mult, încît ar fi anevoie de a crede în exotismul seû, dacă nu l'ar întări formele polonă, slovacă şi maghiară. Şi 'n limba polonă această vorbă a căpătat, pe lîngă semnificaţiunea sa primitivă, o altă posterioară, pe care n'o avusese la Germani, anume cea de «om de nimica», de unde prin împrumut dela Poloni litvan. *szuldras* «homo vagus.» *Şold* a început a face să se pîrdă din limba română terminalul indigen *armu*=lat. *armus*.

95. *jăşiu* (fauteuil) : престол, жашіс, кашн. 121.

Germ. *Sitz* (Pontbriant). Forma *jîştu* (Lex. Bud.) presintă epentesa lui *i* ca în *bîşug*, *clovică* etc.

96. *jude* (prince) : княз, жудеае. 179.

Apocopă din *judice*=lat. *judicem*.

97. *judec* (prince) : княз, жудек. 210.

Judec pe lîngă *judice* din lat. *judicem*, întocmai ca *şorce* şi *şorcee* din *soricem* sau ca *berbec* şi *berbece* din *vervican*, prin influinţa pluralului *judeci*, *şorcei*, *berbeci*, a căroră -ci făcea pe popor a crede, după falsă analogie, că la singular trebuî să fie -e tot aşa ca în *volnic-volnici*, *papuc-papuci*, *sărac-săraci*, *mic-mici*, etc.

98. *judet* (maire) : ананат, жудец [*Berinda* : староста, намѣстник ксп-анстрозъ]. 42. — епархъ, домн, кан, жудец. 72.

Etimologieă poporană din serb. судѣц. Cf. mai sus Notanda la textul No. IX.

99. *junice* (gémisse) : юница, жуниче. 206.

D. Cihac (p. 135) indică numai forma *juncă*=lat. *juvenca*. *Junice* este din punct în punct latinul *junicem*, cu *i* lung, de unde şi franc. *génisse*, provenç. *juega*. Italianii şi Spaniolii n'au această formă.

(¹) Cf. Matzenauer, op. cit. p. 329.

100. *lăptucă-de-pădure* (laiteron, sonchus oleraceus) : лѢТКАНИЦА.
ЛѢПТСКЪ ДѢПЗДРѢ САС ТСКАЮ. 73.

Veđi mai jos la cuvîntul *susatu*.

101. *lostun* (rat) : МИГДАН. ЛОСТУН [Berînda : ирѣок]. 99. — ирѣк, ЛОСТУН. 172.

Dintr'un cuvînt român pierdut *lost* «gaură», care se regăsește în alban. *loș* «loc sub pămînt unde se ascunde animalul». În același mod sanscr. *cușira* «chițcan» vine din *cușă* «gaură» (Pictet). Pentru sufixul *-un*, cf. *gărgă-un* «frelon» (Pontbriant). *Lostun* nu figurează nici într'un dicționar român. Chiar în secolul XVII nu mai era în us, căci în manuscrisul d-lui Sturdza o mână de atunci îl explică la margine prin sinonime : рѢГАН, КИГОРАН, ШОРИЧЕ МАРѢ.

102. *lumânarea putului* (corde d'un puits, à laquelle on attache le seau, littéralement : «bougie du puits») : КОДОВАЖДА, ЧЕТСРА ПУСАШИ САС АСМЪНАРЪ ПУСАШИ. 54.

103. *luom, luo, luotor* (prenons, il a pris, preneur) : СКАСЪМ АМЪНТЕ. 55. — ПРИМАМ, АСЪ. 124. 183. 184. — АСЪТОР ДѢКАМЪТЪ. 98.

O în «luo», pentru care astă-dî — după analogia celor-l'alți verbi cu *-are* — se dice *luă*, nu pôte fi decât latinul *-va-* în *levamus, levavit, levator*. Așa dară și medialul *-va-* tinde în limba română a deveni *-o-*, ca și inițialul *va*. Cf. mai sus Notanda la textul No. XXVI nota.

104. *măciucaș* (bourreau, littéralement : «celui qui assomme avec la massue») : ПАМЧУКЪ, МЪЧЮКАШ, АРМАШ. 112.

Filiațiunile cuvîntului *măciucă* sînt foarte bine indicate de d. Cihac (p. 152) : «vieux portug. *massuca, massua*; fr. *massue*, picard *machuque*; néogr. ματζούκα; «néosl. et serbe МАЧУГА, pol. *maczuga, maczuka*» etc., tôte din lat. *matea* «prie-mitif perdu de *mateola*, instrument pour enfoncer en terre (Plin. 17, 18, 29)». Cătră paralelurile aduse de d. Cihac, s'ar mai puté adăuga numai dōră medio-lat. *mazuca* și *mazuca*, de exemplu în Ordericus Vitalis din secolul XII : «Quidam e-normis staturae ferens ingentem m a x u c a m», saū în Chronicon Casauriense din același secol : «cum m a z u c a uno ictu confregit tempora mea». ¹ Tôte acestea nu arată, negreșit, modul introducerii cuvîntului la Români : prin moștenire ? ori prin împrumut ? și dacă prin împrumut, atunci cînd ? și dela cine ? *Maciuc-aș* vine dela *măciucă* după analogia de *arm-aș* dela *armă*, *arc-aș* dela *arc*, *suliț-aș* dela *suliț* etc. Acest sufix *aș*, acolo unde nu este nici deminutiv (de ex. *degeț-aș*), nici de origine ungurască (de ex. *or-aș*), nu provine din latinul *-accus*, precum se cre-

(¹) Du Cange, *Gloss. med. Lat.*, t. 4, p. 330.

de în genere,¹ ci una din două : ori că reproduce forma cea arcaică *-asius* a latinului *-arius*,² sau că presintă trecerea lui *-ri-* prin *ri=rj=rș* în *ș*, ca în dialectul tzaconic³ și în mai multe dialecte slavice.⁴ Despre fasa fonetică intermediară *ri=rș* la Români vezi un indice mai sus la cuvântul *certu -cerșut*. În ori-ce caz, sufix *aș* este un variant al lui *artu=arius*, cu care coincide perfectamente prin semnificațiune. Al nostru *arc-aș*, bună oră, nu poate fi alt ceva decât fr. *arch-e* ital. *arci-ero*, sp. *arqu-ero*, lat. *arcu-arius*. *Arcaș* și *arcariu*, ca și *sul țas* lingi *săgetariu* sau moldo-munténul *lawariu* lingă transilvanul *ceteraș*, sînt simple dublete sufixale. Un prototip *arcuaceus* ar fi tot așa de monstruos ca și un prototip *sagittaceus*!

105. *măgură* (montagne) : гора, мзгсрз, мѣнте. — горы, мѣсту. мзгсрн. 63. cf. 64.

În Glossarul I. No. 3, 10 și 14, noi am vădut deja *măgură* «movilă». Derivațiunea propusă de d. Cihac (p. 152) dela lat. *macula* «pétă» este inadmisibilă. Românul *măgură* e pur și simplu albanesul *măgulă* «λόφος, collis, cōteau». ⁵ Bohemul *mo-hura* «măgură», neavînd nici o afiliațiune în cele-lalte dialecte slavice, este un împrumut dela Români, probabilmente prin intermediul așa numiților Valachi din Moravia. ⁶ Prin radicala *mag-*, nu însă și prin duplul sufix *-la* sau *-ra*, *măgure* pare a fi înrudită : pe de o parte cu slavicul *мор-наа* «movilă», pe de alta cu spaniolul *mogote* «montagne isolée», vechiul portugez *mogo* «pétră de hotar», ambele acestea de o provenință ne-latină. ⁷

106. *măiu* (je passe la nuit) : померая, мзю. 107.

Lat. *maneo*, ca *remăiu=remaneo*. Cf. Cihac, p. 154.

107. *mal* (précipice, bord escarpé) : стремнина, мала, рхпз [*Berinda* : прикрый берегъ албо скала или дєврѣ]. 140.

Profesorul Hirschfeld admite dacismul acestui cuvînt, explicînd prin el pe «Dacia *Maluensis*» și colonia *Maluese ex Dacia* din monumente epigrafice. ⁸ În acei

(¹) Diez, *Gramm.*, t. 2, p. 316.

(²) Cf. Aufrecht, în Kuhn, *Zeitschr.* t. I, p. 89. — Mommsen, *Die unteritalische Dialecte* Leipzig, 1850, p. 254. — etc.

(³) Deville, *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 89. — M. Schmidt în *Curtius Studien*, t. 3, p. 355.

(⁴) Miklosich, *Lautl.*, p. 493, 507. — Polonul *rz* din *ri* se pronunță de asemenea adesea ca simplul *ș*.

(⁵) Reinhold, *Noctes Pelasgicae*, Athenis, 1855, p. 32.

(⁶) Cf. Jireček, *Entstehen christlicher Reiche im Gebiete d. österr. Kaiserstaates*, Wien 1865, p. 225.

(⁷) Cf. Diez, *Etymol. Wörterb.*, t. 2, p. 152.

(⁸) Hirschfeld, *Epigraphische Nachlese zum Corpus Inscriptionum*, în *Sitzungsber. wiener Akad.*, phil.-hist. Cl., t. 77, p. 375.

forma dacică a fost *malva*. Sufixul *-va* s'a vocalisat la Români prin întâlnirea cu finalul bărbătesc *u*, ca și 'n *molid* = *molidou* (vezi mai jos). Având intenția de a urmări pe larg, într-o monografie, istoria cuvintului *mal* în întreaga faună ario-europeă, ne vom mărgini aci de a aduce un argument de tot nou despre icoșitatea *malu*'lui în regiunea Carpaților. La intrarea Ungurilor în Panonia, ei găsit acolo această vorbă anume în sens de «munte». De aci o mulțime de aī locale cu finalul *-mal*, cari ne întîmpină în documentele maghiare din secolul XIII, XIV, XV, tot-d'a-una în privința localităților m u n t o s e, adică întocmai ca finalul *-berg* la Germani sau *-gora* la Slavi. Iată câte-va specimene, cu înțelegerea anilor în parentese: *mons Baros-mal* (1275),¹ *Buch-mala* (1257),² *mons Iulla-mal* (1275),³ vinea *Eleu-mal* (1269),⁴ *Hormus-mal* (1430),⁵ *mons Kis-mal* (1275),⁶ *Megyes-mal* (1275),⁷ *Hurus-mal* (1264),⁸ *Irugh-mal* (1252),⁹ *mon-dus Kerek-mali* (1299),¹⁰ *Nyr-mal* (1326),¹¹ vinea *Pop-mal* sau *Pyspük-mal* (1269),¹² *Pruthek mal* (1410),¹³ *promontorium Rezz-mal* (1394),¹⁴ *Tere-malia* (125),¹⁵ *promontorium Uj-mal* (1295, 1329),¹⁶ *promontorium Zeg-mal* (1335),¹⁷ *ms Zevlev-mal* (1219),¹⁸ vinea *Tusman-mal* (1276),¹⁹ *berch Seleu-mal* (1295),²⁰ *mon-torium Wy-mal* (1295),²¹ *mons Mezes-mal* (1281),²² etc. Într'un singur document din 1275 acest final *-mal* se repetă de șase ori: «in monte qui dicitur Keyk-mal... ad locum qui dicitur Eleu-mal... ad pro-mo-n-torium quod vocatur Arnyk-mal... in loco qui dicitur Medyes-mal... eundo in monte Bowoz mal etum... ascendendo in montem qui dicitur Gadula-mal...»²³ E peste pntința

¹) Fejér, *Codex. diplom. Hung.*, t. 6, vol. 3, p. 287.

²) Ib. t. 4, vol. 2, p. 442.

³) Ib. t. 5, vol. 2, p. 288.

⁴) Ib. t. 4, vol. 3, p. 497.

⁵) Ib. t. 10, vol. 7, p. 307.

⁶) Ib. t. 5, vol. 2, p. 287.

⁷) Ib.

⁸) Ib. t. 4, vol. 3, p. 208.

⁹) Ib. t. 4, vol. 2, p. 161.

¹⁰) Ib. t. 4, vol. 2, p. 41.

¹¹) Ib. t. 8, vol. 3, p. 108.

¹²) Ib. t. 4, vol. 3, p. 497.

¹³) Ib. t. 10, vol. 5, p. 856.

¹⁴) Ib. t. 10, vol. 2, p. 252.

¹⁵) Ib. t. 3, vol. 2, p. 67.

¹⁶) Ib. t. 7, vol. 2, p. 251. — t. 8, vol. 3, p. 386.

¹⁷) Ib. t. 8, vol. 4, p. 121.

¹⁸) Wenzel, *Codex Arpadianus continuatus*, t. II, p. 402.

¹⁹) Ibid. t. 17, p. 146.

²⁰) Ib. t. 18, p. 202.

²¹) Ib. p. 205.

²²) Ib. t. 22, p. 350.

²³) Ib. p. 145 și 154 5.

de a nu recunoaște în toate acestea *mal*, *mala*, *malis* sensul de «munte» («loc rădăcit», cu atât mai virtuos că cele mai multe sînt însoțite de litră «m»), «promontorium», «vinea» (Weinberg). În limba maghiară cuvîntul există. Este dară un vechiu termen orografic, găsit de cătră Unguri în Pannonia precum Românii găsiseră în învecinată Daciă pe *malva*. Și să știm că Ungurii au dat peste el tocmai în acea parte a Panoniei pe unde fusese o dată Români, bună oră pe la Strigonia sau pe lângă Buda. Panonică pînte să fi avut, ca și cea dacică, sufixul -ra, judecînd după fi «*monticulus Mollura*» și «*monticulus Moleva*» într'un act din 1214.¹ Alături de daciul *malva*, pe românul *mal* și pe panonicul *mal* sau *malva* cu sufixul *malis* «munte», rezultă dela sine un prototip pan-tracic *malva* «munte» care se regăsește, probabilmente, în anticul nume de oraș illiric *Dimallum*, cunoscut deja în Tit-Liviū (XXXI, 27) și pe care albanii îl descompun în *dë-mall* «do-mun[is]», românește «do-maluri». În asemenea caz, dublul *ll* fiind o senzațiune normală pentru *lv*, *Dimallum* = *Di-maleum*. În fine, mîrgînit de a urmări numai tipul *mal-ra*, să amintim glossa hesychiană despre unul din Laconia: «Μάλον ὁ ἀκρωτήριον τῆς Λακωνικῆς.»² Μάλον, cu pierderea *l*-ului, este pentru Μάλερον = *Malava*. În adevăr, muntele în cestiuie se numea pînă astăzi în dialectul tzaconic Μαλεβό.³ Conchidem : d. Hirschfeld are drept în acest sens, că «Dacia *Malvensis*» înseamnă «Dacia m u n t e s ă», «*Malvese*» — «coloniă de m u n t e».

108. *mumue* (épouvantail): μῦθος, μῦθος καὶ παρ' ἡμῶν

Cf. medio-lat. *momus* și *momium*, germ. *Mumme*, *Mummerei*, franc. *merie*, bohem. *mumraj* etc. Astăzi se dice mai mult *momde*, pe care d. briant (p. 447) traduce prin : «signe, signal, marque, estampille, enseigne». Cuvîntul, în toate limbile, este de o origine copilărească, fără ca să urmeze părăsit trecerea dintr-o limbă în alta. Cf. ingenioasă observațiune a lui G. Gabelentz : «Mein kleiner Neffe pflegte alle runden Dinger mit einsylbigen Vokalen zu benennen, die aus *m-m* und einem dazwischen stehenden Vocale bestanden, welcher um so tiefer war, je grösser die Sache. *Mum* nannte er ein grosses Bild, *Mom* den Mond oder eine Taschenuhr, *Mim-mim-mim-mim* die (plural durch Reduplication!)»⁴. Prin sens de «épouvantail», românul *mumue* apropiă mai cu seamă de hesychianul : «μοῦμῶ. ὁ ἡμῶν μοῦμῶ φάμεν, τοῦ τοῖς παιδίοις.»⁵

(¹) Fejér, t. 3, vol. I, p. 155—472.

(²) Hahn, *Alban. Stud.* I p. 243.

(³) Hesych., ed. M. Schmidt, t. 2, p. 548, verbo Κόθρηρα.

(⁴) Deville, op. cit. p. 54.

(⁵) Steinthal-Lazarus, *Zeitschr. f. Völkerpsychologie*, t. 8 (1875), p. 304.

(⁶) Hesych., t. 3, p. 118.

9. *mangăr* (espèce de monnaie) : ассагѣн, банса, мангър. 43. —
ввола, бан, мангър, фиагър. 110.

Turc. *mangur*, ung. *mángor*, serb. мангъра.

10. *mănz* (poulain) : жредаке, мзнгъ. 205.

edî mai sus introducerea la textul No. XXXI. Pe lângă paralelurile aduse a-
vor mai cita *manda* «vițel» în dialectul perso-ghilanie.¹

11. *mățele corăbiei* (ancre) : анкира, мзцелекоръкѣи че аршкк
мз маке кс фшнле ши цин корабѣа. 42.

A sens, este o imitațiune din slavicul котра, котеница, dela котъ «pisoiu», în
textul neo-sloven și serbesc chiar мачка «pisică» și «ancoră», cuvint înrudit
nostru *măță*, bohem. *macek*, unguresce *matska*, la Cumanî *mači*, dar și
cesce *Micze*, ital. *mucia*, span. *miza*, fr. *matou*, vechiu frances *miton* (cf. al
cu *motan*), astfel că este mai probabil că Slaviî, la carî cuvintul nu e nici
eu, nici general, l'aû imprumutat din limbile romanice. Cf. și alban. *mață*,
«pisică», *macior* «pisoiu» (Rossi).

12. *mazăre* (pois verts) : грахъ, мазъре. 209.

Ex. Budan. (p. 382) însoțesc cuvintul *mazere* (scris cu *-ze-*, nu *-ză-*) de ur-
srea interesantă notiță : «Mulți înțeleg prin *mazere* «fasolea», și ea totuși să
bescă una de câtră alta, numesc fasolea *mazere de grădină*, *mazere de par*,
aci arătata *mazere* (pisum) o numesc [*mazere*] *bumbulă*, [*mazere*] *râtundă*,
[*mazere*] *de câmp*, [*mazere*] *de călată* etc.» Dintru 'ntăiû cuvintul cată să se
licat la mai multe feluri de legume, mai ales însă la «pois verts», căci și al-
scesc *mădzulă* înseamnă «pisum» (Hahn), la Macedo-românî *ματζαρε* (Kaval-
s). Afară de paralelul celtic, pe care l'am dat mai sus în introducerea la tex-
No. XXXI, vom mai adăuga aci că 'n argotul hoților din Grecia, în care sînt
e elemente române, de ex. Νόμνιζος «dieu» (= *Dumnezeu*) în loc de Θεός,
e brană în genere se chiamă *ματζαράκι*,² cf. diminutivul român *măzărică*
sau *sauvage*» (Pontbriant). Nu scim dacă cuvintul trebui pus în legătură — ne
im — cu tzaconicul *Ματζαράκι*;³ și albanesul *Mazaraki*,⁴ carî figurează numaî
umî proprie de localități.

13. *melcîu* (tortue) : желева, вродскъ цесторасъ, мелаčiu. 73. — желеви,
мелачи. 75.

Forma obicinuită a cuvintului este *melc*, ér sensul obicinuit nu e «tortue», ci

¹ Chodzko, *Popular poetry of Persia*, London, 1842, p. 554.

² Francisque Michel, *Dictionnaire d'argot*, Paris, 1856, p. 483.

³ Deville, op. cit. p. 54.

⁴ Hahn, *Alt. St.*, I p. 31.

«limaçon». *Melciu* din *mele* s'a născut prin asimilațiune cu pluralul * tocmai ca moldovenesce *cârnaț* în loc de forma muntenescă cea corect (=lat. *carnatum*)¹ prin asimilațiune cu pluralul *cârnați*. Aceiași formă lată o au și Macedo-românii : *smeltru* = *smelciu*,² în care inițialul *s*,, , mente de o origine prepositională, joacă același rol ca în *s-gripsor*, *s-gripș* fon = gr. γρόψ—γρόψος. Istoria cuvintului *mele* noi am făcut-o pe la altă ocaziune.³ Este zendicul *múraka* «mele» și celticul *mele'hueden* «mele» bând această etimologie, Schuchardt mai adaugă pe lat. *murex* «scolică»,⁴ perfectă coincidință cu forma cea zendică, ca și perfectă coincidință a formă mîne cu cea celtică, e foarte remarcabilă. Transițiunea logică dela «scă» «brăscă testă» ne întîmpină și 'n latinul *testudo*. Paleo-slavicul *гѣмъ*, *gěma*, *gěmēna*, posedă ambele semnificațiuni (Miklosich).

114. *mene* (moi) : *мне мене*. 100.

115. *mentire* (mensonge) : *мѣнѣ. менѣнѣ*. 94.

Ital. *mentire*. Cf. mai sus *cuvinte* (la *desvoalbere*) și *mene*, *ér* mai jos *care*. În fapt este o sovăire între *e* și *i*, căci și mai adesea ne întîmpină formele *mine*, *mințire*, *cuvinte*, *vindecare* etc. Cumcă *e* în asemenea cazuri este o transițiunea vocalismului primitiv, *ér* nu o re'ntorcere posterioară la acel vocal decât nu o «vocalizațiune întinerită» — întrebuintând fericitul termen într'iazi, ⁵ probă acusativul *tine*, care ar fi devenit *тинѣ*, dacă *t* nu s'ar fi mișcat prin continuitatea formei *tene* alături cu *tine*.

116. *mesc*, *mescător* (je puise, celui qui puise) : *мочерпаст мѣскъ ана*. 83. — *виночерпалникъ, мѣскъ торъ де винъ*. 54.

Nu se găsește nici într'un dicționar. Astăzi limba română nu are vre-un termen propriu pentru ideea de «puiser, haurire». *Mesc* este exactamente = lat. *fac* ca *tac* din *tacco*, *fac* din *facio* etc. Deja la Roma *misceo* avea semnificația de «dați de bătut» : «qui alteri misceat mulsum» (Ovid. Metam. I. 147) unde transițiunea directă la «puiser». În celelalte limbi romanice lat. *misceo* s'a conservat decât numai prin forma intermediară *misculare*, de unde it. *chiare*, span. *mesclar*, fr. *mêler* etc. Românul *mesc* = *misceo* este dară cu atât interesant. Românii din Istria posedă încheiativul *miscesc* = *miscesco*, dar nu cu sensul de «amestec».⁶

117. *méser* (pauvre) : *мѣрхчѣскъ мѣс, мѣхчѣскъ мѣсѣр*. 107.

Lat. *miserum*, it. *misero*, sp. *misero* etc. D. Cipar a atras de-mulți și

(¹) Necunoscînd această formă, d. Cihac, p. 44, crează pentru moldovenescul *cârnaț* totip latin *carnaceus*.

(²) Thunmann, p. 228.

(³) Hasdeu, *Principie de filologie comparativă*, t. 1, p. 88—99.

(⁴) În Gröber's *Zeitschr. f. roman. Philol.*, t. 1, p. 482.

(⁵) *Pômladjena vokalizacija*, Zagreb, 1869.

(⁶) I. Maiorescu, *Itinerar în Istria*, Iași, 1874, p. 104.

te rinduri atențiunea asupra acestui cuvânt, destul de des în vechile tipărituri
âne. De ce dară l'a uitat d. Cihac, punând (p. 168) numai pe deminutivul
l=*misellum*?

. *mestécăn* (bouleau) : БЕРЕЗА, МЕСТѢКЪ. 176. 186.

avint de formațiune curat romanescă, deși din elemente latine. Vine din *mes-*
-lat. *mastico*, prin sufixul *-in* după analogia lui *carpen*=*carp-inum*, *frasin*
az-inum etc. (cf. mai jos la cuvântul *mojren*). Finalul *-cinum* a trecut în
întocmai ca în *cér-cân*=*cir-cinum*. Magurii mestécănilui fiind dulci, țerani
ni din unele locuri, bună oră din Gorj în Oltenia, îi mestecă în gură, de
și numele arborelui.

. *mihalt* (barbotte, gadus lota) : ТСАКЪ, МИХАЛЦЪ. 211.

ng. *menyhal*, cu sufixul deminutival *-t*=*ut*.

. *misurcă* (casque, heaume) : ШЛЕМЪ, КОНФЪ, МНЕСРКА. 172.

polonesce *miśiorka* și *miśiurka* «coif», cea-ce Matzenauer (p. 255) derivă din
ital. *visière* «partie antérieure du casque». Etimologie de tot greșită. Sensul fun-
damental al *misurcăi* este : «coif oriental», dela arabo-turecul *Miçir* «Egipt». Tot
arabesce *miçiri* «Egiptén» se chiamă un fel de sabiă, ér *miçiri mâr* o lance
fers). La Poloni cuvântul a petruns prin intermediul Românilor.

. *mocan* (paysan, imbécile) : СЕЛНИКЪ, МОКАН. 136. — НЕВѢГЛАСЪ,
РОСТЪ, МОКАН. 104.

ital. *macù* «orfan» în Brescia, *măcan* «băiat» în Val-Tellina = celtic.
makan «fecior».¹

. *mojren* (frêne, fraxinus) : ЕСЕНОВО ДРЕВО, МОЖРЕН. 209.

bohem. *modrjn* (citesce : modrjin), un fel de brad : «pinus larix», polonesce
rzew. Cu toate astea, românul *mojren* este format întocmai ca *palt-en*, *fras-*
carp-en, *mestéc-in*, *curp-en* etc. În dicționare nu se găsește.

. *molidru* (mélèze, pinus larix) : МОЛІДЪ, МОЛІДРЪ. 126.

lădi *molif*, *molid* și *molif* (Lex. Bud.), prin diferite modalități de asimila-
din prototipul comun *molidru* (*dv*=*dd*=*d*; *dv*=*tf*=*ff*=*f*). În partea ra-
i, pôte și în sufix (*d*=*z* la Români și la Celți), se întâlnește cu franc. *mélèze*,
lectul languedocian *melc*, termen isolat în limbile romanice, pe care Diez îl
din *mel-lerce* (= *mel-larix*, quasi «brad dulce» sau «brad de mîiere»)², eti-
giă mai mult decât problematică prin sine însăși, care devină însă chiar im-

Blondelli, *Dialecti gallo-italici*, Milano, 1853, p. 71.

Ap. Scheler, p. 196.!

posibilă în comparațiune cu termenul român, unde *mol-* nu poate veni din lat. *mol*. Trebuie să admitem o origine celtică. Cf. pedemontanul *malés*, *maléso* «măla» (Biondelli).

124. *moștén* (indigène, originaire du pays) : *ТОЗЕМЕЦ, МОШТЕН, ТАДЕ ЦЪРЪ. 150.*

Cf. mai sus textul XXVIII etc., unde *moștén* apare ca «proprietar». E puțin puțină a 'l separa de *moș* «bunic», de unde *moșid* «proprietate» (literalmente: «avitum»), și de *moșnéy* «bătrîn». Acest din urmă cuvînt, în care sufixul *-ég* este peiorativ ca în *dulc-ég*, *drum-ég*, *pătu-ég*, *șomo-ég* etc., și 'n care *-șm-* provine din *șt* ca și 'n actualul *moșnéu* din *moștén* (cf. mai sus la cuvîntul *duméstec*), revenind adecă la *moștég* = *moșt-ég*, probază că 'n *moș* s'a pierdut finalul *t*. Tot comună în *moșt-én*, *moș-tég* și *moș[t]* este *moșt*, pe care o găsim, în adevăr, în albanesul *moș-im* «bătrîn», propriamente «annosus», dela *moš* «an». Forme române corecte ar fi *moșu*, *moșén*, *moșég*, în care însă a ocurs metatasa *t* = *p* din cauza cunoscutelor predilecțiuni a limbei noastre pentru grupul *șt*.

125. *mozavir*, *mozaviresc* (dénoncateur, hypocrite, je calomnie):

МОЗЪВЪРНИК, МОЗАВИР. 101. — ПОРЕЦИ, А ПОРОКЛИ, А МОЗАВИРИ, А МЕРЫ. 116. — ПРИТВОРНИК, ПРЕФЪКЪТОР, ХИКАЪН, МОЗАВИР. 123. cf. 124.

Karagić (Lex. 375) aduce *МЪСЕВЕДА* «calumnia», *МЪСЕВЕДАНТИ* «inique accusator», *МЪСЕВЕЦИЈА* «calumniator», pe care le indică ca de proveniență turcă.

126. *mugur* (bourgeon, germe, jet) : *ВЕРШЕ ДЪБНАГЪ, МЪГЪРЪ ДЪБНАЧ. 187. — РАЗБОТЪНІЕ, ДЪЗГЪКАРЕ, КЪНЪ СЕ ДЪЗКАКЪ МЪГЪРЪ СЪ. 130.*

D. Cihac (p. 170) îl derivă din lat. *muculus*, deminutiv din *mucus* «muc». Etimologie radicalmente greșită. Este albanesul *mugul* «germoglio, inesto, piccolo ramicello che si taglia da un arbore per innestarlo in un altro» (Rossi). Accentul în *mugur* = *mugul* este de o potrivă pe prima silabă. Pentru corespundința regulată a finalului român *r* cu albanesul *l*, cf. la cuvintele *măgură*, *mădrit*, *viezurc*. Cf. sanscr. *mukula* «bourgeon, bouton» (Böhtlingk-Roth).

127. *mursec* (je dévore, je mange comme les bêtes sauvages):

МЪРЪСАДИНА, МЪРЪСАКАТ, МЪНКАРЕ ДЪ ХІАРЪ.

D. Cihac (p. 174) derivă din lat. *morsicare* (cf. ital. *morseccchiare*) pe al nostru *mușcare*, fără a cunoaște forma *mursec*, care singură corespunde din punct în punct prototipului lat. *morsico*. Cât pentru *mușc*, el provine din forma latină colaterală *mordico*, în care licuida + dentala *-rd-* de 'naintea lui *c* au trecut în *ș* întocmai așa ca licuida + dentala *-nt-* în *mușcel* = *monticellum*. Un fenomen analog al trecerii grupului licuida + nasală în *ș* ne prezintă limba zendică¹: *pešu* = *perdu*.

(¹) Fr. Müller, în Kuhn, Beiträge, t. 5, p. 382, și în Sitzungsberichte d. Wiener Akad. hist.-phil. Cl., t. 66 (1870), p. 370. — Cf. Schleicher, Compend², t. 3, p. 197.

=*partu*, așa=*areta*=*arta*, *antavahista*=*așavahista* etc. În acest mod, Românii au conservat ambele forme latine *morsico* și *morđico*. În popor cuvântul *mursec* există pînă astăzi, deși în dicționarele române nu figurează.

128. *naljosul, nalsusul* (de haut en bas, de bas en haut) : илжар-
до, илалжосла. — илвердо, илалсгосла. 211.

In dictionare lipesce.

129. *niščitel* (un petit peu): *цѣкгао, ннѣкнцѣа, нѣкннѣа*. 142.

Astăzi se întrebuințează—și acesta numai în Muntenia—forma contrasă *nișel*, pe care un excentric, necunoscând pe *nischiel*, o derivă prin afereso-metatesă din *puținel* = *punițel* = *nișel*! *Nișchiel* «puținel» este deminutiv din *neșcăt* «puțin», cuvânt foarte des în Psaltirea lui Coresi (Ps. 8, 16, 36, 54, 104, 106 etc.) și care provine din *nu-sciū-căt* = *nescio-quantum* tot așa ca *neștine* din *nu-sciū-cine* = *nescio-quinam* sau *nescare* din *nu-sciū-care* = *nescio-qualem*.¹

130. *noïan* (océan, profondeurs de la mer) : нсчнна, лсчѣла мзрѣн,
лззхнѣла, нсчнсла. 125.

Etimologia propusă de d. Cihac (p. 180) din *oceanum* «avec prothèse d'un n et syncope du c: *okeanus-ocean-nocan*» este absolutamente imposibilă, căci numai latinul *g* între vocale, dintre care cea de a doua trebuie să fie môle, pôte să dispară la Români, de ex. *maî*=*magis*, nici o dată însă nu dispăre *c* sau *k*. Afară de acesta, nu este corect de a vorbi despre «prothèse d'un n» în limba română, fiindcă în *nalt* sau în *nălbesc*—însuşi d. Cihac o scie — *n* nu este protetic, ci prepositional: *nalt*=*înalt*, *nălbesc*=*înălbesc*, ér în macedo-românul *număr*=*umăr* el este pronominal: *un-umăr*=*unumăr*=*număr*. Tot prepositional, dacă nu nominal, nici decum însă protetic, este *n* şi 'n *noian*=*în-otian*, ca şi 'n sinonimul italian *nabisso*=*în-abisso*. De unde însă derivă *otian*? Este albanesul *urana* «ocean» dela *u* «apă». ²

131. *olele!* (hélas) : οὐφz, wλελε, ηεβοε, οὐοϋ. 159.

Interjecțiune de durere cu *l*, comună apröpe tuturor limbilor și care ar fi de ajuns chiar ea singură — fie dis în parentesă — pentru a resturna fălmösa teoriă a lui Fick despre neprimitivitatea sonului *l* la Ario-europei.

132. *omide* (chenille) : гсценица, вмидае. 64. 178.

Grec. ὁ μῦθος. Este foarte interesant că articolul grec a rămas încorporat în forma română, negreșit pentru a da mai mult volum disilabeii, pe când în *strachind*=ὄσπαχυα, vorbă de două ori mai lungă, a perit, din contra, chiar organicul *o*, confundându-se cu articolul nedefinit român.

(*) Cf. Hasdeu, *Principie de filologia comparativă*, t. 1, p. 39.

(²) G. de Rada, *Antichità della nazione albanese*, Napoli, 1864, p. 7.

133. *omuşor* (lobe ou portion saillante au cou d'un animal) : *ωκερεαιε, ωμςωορςα, ρη, ρςμας*. 166.

Trebuî să fie rezultatul unei etimologie poporane; dar din care altă vorbă aune, nu scim.

134. *păinichiu* (céréales en général, surtout une espèce de millet) : *пыро, пзиникю, ρςς, сскаρς, мхлн*. 125.

Lat. *paniculum*, diminutiv din *panicum* «un fel de meiu». Tot din diminutivul *paniculum* vine şi spaniolul *panol*. Din pozitivul *panicum* derivă românul *părinс* «panicum miliaceum» (Lex. Budan.), prin trecerea lui *n* în *r* şi nasalizarea sufixului *icum* (Cihac). Forma română *păinichiu* atât de interesantă, a fost pînă acum necunoscută.

135. *pépene curcubenos* (melon d'eau, cucurbita citrullus) : *псснца, п'кпснс кςρкςбенос*. 208.

Pépene curcubenos = lat. *peponem cucurbitosum*. Să se noteze însă că al nostru *pépene*, macedo-românul *pépine* şi albanesul *псрпн*, toate cu accentul pe prima silabă, nu pot deriva din latinul *peponem*, de unde italianul *pepone*, ci provin dintr'un tip latin ne-clasle *pépinem*. Căt privescе pe *curcubenos*, forma *curcubetă* = lat. *cucurbita* existând pînă astăzi (Cihac p. 65), trecerea finalului *-los* (*cucurbetos*) în *-nos* (*curcubenos*) se explică numai dóră prin asimilaţiunea sufixală cu *-ne* din *pépene*. De observat, în fine, metatesa *curcu* = *cucur*, pe care o găsim şi 'n macedo-românul *curcubetă* (Kavalliotcs).

136. *pespe* (au delà de, au dessus de) : *псспс нст'крс*. 112. — *псспс фнрс*. 119. — *прсз, псспс*. 119.

Cf. mai sus Notanda la texturile XVIII, XIX. În manuscrisul d-lui Sturdza se găseşte însă şi forma *pestc*, de ex. la f. 43 : *псстс мхнхсннрн, псстс wym..*

137. *pestire* (lenteur, retard) : *мсднснїс, псстнрс* [Berindă : *ωмешканс*]. 98.

Lat. *postire* «a merge după alţi» = «a întârzia». Tot prin *o=с* vine al nostru *ghem*, macedo-românul *glem*, din lat. *glomus*, ital. *ghiamo*. Deja în latina rustică a putut exista o formă *pestire* alături cu *postire*, ca *retundus* din *rotundus* şi mai ales *compes* lângă *compos*, unde este în joc toemai silaba *pos* = *pes*. Spaniolul *hermoso* vine din lat. *fermosus* = *formosus*, spaniolul *nemon* din *gnomon*, şi nimic nu ne împedecă, prin urmare, în spaniolul *pestoreja* = *pest-oreja* = *post-auriculam* «cerbice», literalmente «după ureche», de a vedé pe vulgarul latin *pest* din *post*. O analogiă perfectă cu românul *pestire* = lat. *postire* ne presintă alban. *pemmă* = lat. *poma*.¹ Cuvîntul lipseşte în dicţionarele române, dar nu e rar în vechile noastre tipariture.

(¹) Cf. Schnuchardt, *Vokalismus*, t. 2, p. 211—217.

138. *pin* (pin sauvage, pinus sylvestris) : пинис, цзсна, пинса. 125.

Lat. *pinus*. D. Cihac (p. 205) greșește dară, când crede că *pin* nu este la Români un «terme populaire». La Macedo-români *kinu* (Kavalliotēs).

139. *plătică* (gardon, cyprinus rutilus) : лацик, пазтикз [*Berindă* : лацик, рикѣ сѣ има естъ]. 94. — аистика, пазтика. 211.

Polon. *plotka, plocica, plocicka*. Cf. germ. *Plötze*.

140. *plocad* (couverture) : рсер, поклад, паклад. 206.

Metatesă din slav. покладъ, literalmente «pus peste ceva».

141. *plumăni* (poumons) : пакѣкѣ, пазмажин. 205.

Lat. *pulmonem*. Astăzi se întrebuintează numai forma cu vocala obscură : *plămină*, ér la Macedo-români : *pălmună*.

142. *polegniță* (verglas) : голотъ, полегницз [*Berindă* : серенъ, вжеледница, гололедница]. 62.

Același cuvânt, la f. 213 : поледница, după cum și este forma serbo-bulgară dela paleo-slav. поледити «glacie tegere» (Miklosich). Trecerea lui *d* în *gn* este numai aparinte. În realitate, sufixul *-iță* a fost înlocuit prin sufixul *-niță*, adică *poledniță*, de unde apoi *dn=gn*.

143. *porâmb, porumboae* (pigeon, colombe) : голскз, порънбса. — голзенце, поръмбоа. 207.

Lat. *palumbum*, ital. *palombo* etc. (Cihac). În glossa de față e remarcabilă forma bărbătească cu *-âmb-* în loc de primitivul *-umb-*, pe care 'l conservă forma cea femelească. Scăderea inițialului *pa-* la *po-* este propriă dialectului român nordic, căci Macedo-români dic *părumbu* (Kavalliotēs), tranzițiune normală din lat. *palumbum*.

144. *povară* (charge, fardeau) : кремз, сарчинз, поварз. 49.

Paleoslav. повора «brancard», de unde român. *povară* prin intermediarul *po-voară*. Cuvântul paleo-slavic însă, după Matzenauer (p. 405), vine la rîndul său din gr. ἀποφορά «apport». Termin eminamente românesc este *sarcină* = lat. *sarcina*, pe care nu l'aș moștenit nici Francesii, nici chiar Italianii.

145. *prăstură* (jument) : лакиміе, прхстсра. 205.

Cf. mai sus la cuvîntul *duvalmă*. Pentru înțelegerea quasi-slavicului лакиміе, servă o glossă în Miklosich (Lex. 331) : лакиний конь войничьскыхъ Ѡγλειαι ἔπαι eis ἄρματα, de unde ar urma că *prăstură* este «cavale de guerre». Însemnând epă, cuvîntul *prăstură* = *prăsitură* vine învederat din *prăsesc* «engendre», termin aplicabil la vite în genere, deși la început el avea înțelesul de tot

restrîns de «a fătă porcel» = serb. *прасити* «ferkeln, porcos pario» (Karagjic) de paleo-slav. *праса* «pore». Miklosich a uitat această vorbă între slavismele limbii române. Sub raportul economic, generalizarea cuvîntului *prăsece* asupra tuturor vitelor, probăză că crescerea porcilor juca un rol foarte important la Români în evul-mediu, după cum este pînă astăzi în Oltenia.

146. *prund* (littoral maritime) : *поморіе, цармѣриле мзрїѣ, црсе-а с р н. 115.*

Sensul ordinar al cuvîntului este «năsip» dela slav. *прѣзъ*, ung. *porond*.

147. *a răduce, răducător* (être semblable, pareil) : *подобник, р а с к з т о р. 195. — прикада, р з а с ч е р т. 196.*

Cf. în Cantemir : «Нѣмтор а д с к ѣ н ѣ пре т х н з р ѣ н н а н т ѣ с а ш н к ѣ «т х н д с ѣ т и н е р е ц н а о р ш и м з р и м ѣ и к и н с а ш ѣ, а ш ѣ н ч е н с т а - л л о р е н а л н о о «с х н с к с м е а ф ѣ в р е s h s a д и н н е п о ц ѣ и а ш ѣ ч ѣ и л e n z a ц ѣ, к х ч ѣ ш и а л ф а «ф о а р т е ш а s ф о с т р з а s к ѣ н ѣ к s д ж н с а». ¹ Este o aplicațiune înesantă a latinului *readduco* = ital. *radduco*. În dicționarele române nu se găsește. Astăzi se mai întrebuintează cu sensul analog numai simplul *aduce* în locuțiunea : *cam aduce* «se asemănă».

148. *răfrec, răfrecătură* (chiffon) : *р с к, р з ф р е к с л. 205. — к и ц е, т и в ѣ н з, р з ф р е к з т с р з. 133.*

Din lat. *refrico* «re'noesc», de unde apoi sensul de «cărpesc». Astăzi necunoscut.

149. *a se răškira și a se răshira* (étendre les ailes) : *р а з к р и т а, р з ш к и р с - м з, р з с х и р с - м з, а р и н е з с - м з. 131.*

Un neașteptat paralel românesc pentru cunoscutul fenomen grec al mutației aspirațiunii, bună-ură : *χύτρα=κύθρη, Θελοῦσα=Τελφοῦσα, τάφος=θάρος* și altele, adică *chyt=cyth, thelp=telph, taph=thap* etc. În adevăr, cele două forme pe cari ni le dă glossa de față : *р з ш к (răshc)=р з с х (răsch)* ne prezintă aspirațiunea mutându-se dela *s* la *c* sau vice-versa, astfel încât să formeze cu consinela aliată un singur son intim : *ш=sh* și *х=ch*, lăsând de tot pure pe consinela cel desaliată, întocmai ca în fonetica grăcă. Cu toate acestea, nici *c*, nici *h*, nu sînt aci originale, ci provin din *f*, cuvîntul sunând propriamente *răsfir*, o compozițiune din particula prefixă *răs*—fie slavicul *р а з з*, fie latinul *re-ex*—ital. *ri-* și din *fir*—lat. *filum*—ital. *filo* (în dialectul milanese *fir*)—span. *hilo*—franc. *fil* etc. Francesii în *file* și Italianii în *fila* au o formațiune colaterală din pluralul latin *fila*. *Răsfir*, ca sens fundamental, înseamnă : «desfac ca firul». Lexiconul Ro-

(¹) Cantemir, *Chronicul*, ed. Iași, 1835, t. 1, p. 76.

n cunósce numai forma *răschir*. D. Pontbriant (p. 629, 609) pune *resfir* și *răschir* ca două vorbe separate, dând celui de'ntâiu înțelesul fals de «nettoyer avec un bec», fiind-că n'a înțeles locuțiunea poporană pe care o citează : «iși *resfira*u ipele» (*étendaient*, nu *nettoyaient*), ér pe cel-l'alt traducând bine prin «éparpiller». Variantul *răshir* n'am găsit nicăiri. Pentru golvăirea între *f—h—k*, cf. mai sus *jăhuesc—jăfuesc—jăcuesc*.

O. *răscumpăr* (je me venge) : мѣска, рѣскѣмъ рѣварекѣмъ пен-тѣрѣ рѣстатѣче ас фѣкѣт. 96.

7edî mai jos : *scumpăr*.

1. *rubă* (chiffon) : рѣнѣ, тѣнѣ, рѣфѣкѣтѣрѣ, рѣкѣ, кѣрѣ. 133.
 Verb. рѣс «basmă pe care o pörťă țerancele pe cap» (Karagić), din paleo-slav.
 рѣ «pânză» (Miklosich). N'are decât o asemenare de azard cu ital. *robba*,
 c. *robe* etc., cari tôte sînt de provenință germană (Littre).

2. *rumăn* (tributaire, corvéable) : рѣладѣмѣй, рѣмѣн, чѣлѣн-сѣнт. 164.

3. mai sus Notanta la textul No. XXI.

3. *să* (si) : ако га стрѣтѣши, ѣр сѣ-а верѣ тимѣнна. 211.

at. *si*, conservat cu sensul seü propriü «dacă». Nu e rar în vechile tipăriture
 sene, cf. Cihac p. 237. Este de observat și вер=actualul *ver*, cu conservați-
 uñ r. Cf. mai jos cuvîntul *săvai*.

4. *sahaidac* (flêche tataré) : тѣах, тѣахѣ де сахѣндѣче. 151.

Cuvînt tătăresc, care dela foștii Nogaï din Crimea a trecut și la vecinîi lor
 1 : malorusesce сагайдак, polon. *sajdak* «carquois», *sajdacznik* «archer». În
 sa de față înseamnă «săgétă», căci altfel nu se pöte înțelege «tulbă de sahai-
 ». Tot așa pare a fi și în mitropolitul Dosofteu :

«Моавѣши ѣгарѣа сѣхѣндѣче,
 «Гебалѣши ѣмонѣгѣтѣхѣланѣче,
 «ѣмалѣхѣнѣцѣйѣфарѣкѣпѣнѣче,
 «Филистимѣнѣйѣпрацѣйѣс'арѣнѣче...»¹

5. *sămărăt* (gai, enjoué) : шѣмѣн, сѣмѣрѣт, е'кѣл. 172.

În acéstă glossă se distruge cu desăvîrșire etimologia, altmintrea förte plau-
 să, pe care o propunea reposatul Rösler pentru cuvîntul nostru *posomorît* :
 «slavischer Bildung aus magy. *szomorú* traurig».² *Sămărăt* înseamnă «ve-

¹ *Psaltire*, Uniow, 1681, ps. LXXXI.

² Rösler, *Römische Studien*, p. 351.

sel», opusul seǎ *posomorit* «ne-vesel» este compus necesarmente din *sǎmǎrit* preces de particula negativǎ *po-*; saǎi mai bine dicǎnd, *sǎmǎrit* și *posomorit* fiind forme participiale, verbul *sǎmǎri* cu sens de «veseliǎ» este opusul verbului *po-somorǐ* cu sens de «ne-veseliǎ», adecǎ e preces de *po* = «ne». In adevǎr, *pa* este particula de negaȃiune în limba albanesǎ, care intrǎ tot-d'a-una în cuvinte compuse: *pa-bessǎ* «ne-credincios», *pa-mundunǎ* «ne-putincios», *pa-ștatșm* «ne-corporal» etc. Tot aș a este în *pa-sǎmǎri*, de unde scǎderea vocalicǎ *posomo-* prin acȃiunea celor doǎ labiale, dintre carǐ iniȃialul *po* = *pa* își are pǎrechea în *porumb* = *pa-lumbum*. Pentru pozitivul *sǎmǎri* noi nu gǎsim vre-un paralel în limba albanesǎ actualǎ într u cǎt ne este cunoscutǎ, dar acǎsta nu atinge într u nemic rigurositatea concluziunii de mai sus, fie cǎ un asemenea paralel se va afla mai târziu, fie cǎ se va fi pierdut. Sǎ observǎm numai cǎ în *sǎmǎri* partea radicalǎ este *sa-*, de unde *sǎm-or* și 'n fine *sǎ-mor-esc* întocmai ca din *jos* formaȃiunea secundarǎ *jos-or* și formaȃiunea terȃiarǎ *jos-or-esc* (cf. Cihac p. 134). Faptul preȃios este constatarea și 'n limba romǎnǎ a particulei negative albanese *pa* = sanscr. *apa*.

156. *sǎpșorǎ* (houe, hoyau) : *рылец, с х п ш о а р х*. 134.

Sinonim pentru *hǎrleȃ* = slav. *рыльцѣ*, despre care veȃi mai sus Notanda la textul No. XXXI. Deminutiv din *sapǎ* «houe», care — existǎnd în unele dialecte slave numai ca vorbǎ împrumutatǎ (Matzenauer p. 303)—este medio-lat. *sapa* «houe», adus ca termen latin rustic sub forma de *sappa* deja în Isidor de Sevilla din secolul VI, franc. *sape* cu deminutivul *sapeau*, ital. *zappa*, span. *zapa* ca trecerea *s* = *z* ca în *symphonia* = it. *zampogna* = sp. *zampoña* (la noi cimpotu ca iniȃialul ȃ din *s*, cf. mai sus la cuvîntul *clovlicǎ*).

157. *sǎvai* (quouique, bien que, au moins) : *и оуко, мзкар, с х в а и*, 84. — *поне, лнканле, мзкар, с х в а и*. 116.

Din *sǎ-va* «dacǎ vrea» (si libet), de unde *sǎvai* prin analogiǎ cu *incal*, mai. *numai* etc. In dicȃionarele romǎne nu se gǎsesce și din limba literarǎ a despǎrȃt de-mult, dar poporul dela țerǎ îl mai pǎstreazǎ pe a-locurǐ. În vechile nȃstre țipǎriture nu e rar. D. Cihac nu-l cunosce.

158. *a se scarandivi* (être dégouté, répugner) : *шмражаюса, мж скарандивеск саš скржеск*. — *шмраженіе, скарандивире, срзре, скрж-кнре*. 166.

In dicȃionarele romǎne nu se gǎsesce. Sub raportul vocalic, este interesantǎ trecerea în vocalǎ obscurǎ a celor doǎ *a* neaccentaȃi : *scaran-*. În privinȃa etimologicǎ, este paleo-slav. *скарадовати-ца* (= *skarendovati-*) «répugner» din *скараѣ* (= *skarendŭ*) «puant».

159. *scovardǎ* (sorte de gǎteau) : *сковрадникъ, сковарѣѣ*. 137.

Paleo-slav. *сковраѣѣ*, cu trecerea lui *pa* în *ar* dupǎ cum a trecut *aa* în *ai* în

lta = БААТО și 'n *daltă* = ДААТО, toate acestea deja prin fonetism românesc, ră a fi trebuință de a alerga la formele proto-slavice *БААТ- și *ДААТ-.

30. *scumpăr, scumpărătoriu* (je me venge, vengeur, vindicatif) :

МЕСТЬ, СКСМНХРАРЕ. — МЕЧНИКЪ, СКСМНХРАТОРЮ. 96. 98.

Cf. mai sus *răscumpăr*. *Scumpăr* = *ex-comparo* și *răscumpăr* = *re-ex-comparo* înseamnă literalmente «je rachète». Cu acest sens, cuvântul lipsește în d. Cihac (p. 13). Resbunarea considerată ca «rachat» este consecința instituțiilor juridice medievale, când rudele ucisului se împacău cu ucigașul pentru o plată ore-care hotărâtă. Tot de atunci dată vorba : *resbunare* = *re-ex-bonum*-, adică «îmbunătățirea» reului celui comis. Sensul *răscumpărare* «vengeance» = «rachat» apare limpede mai cu seamă în Pravila lui Vasile Lupul, de ex. : «ДЕ ЕА ТРѢЧЕ СДААМА ШИ АА ААТЬ ВБРАЗЪ, АТШЧЕ АЧЕЛА АА ТРЕН ВКРАЗЪ ПОАТЕ СЪ КІЕ СЪ СХРАСКЪ АА ЮДЕЦЪ, ШИ СЪИ РЪ СКСМ ПЕРЕ ЮДЕЦЪ, КСМЪ САРЕ ШЧЕ ЕА ССАШ НЕШИНЕ ПРЕ КРЕШЪ КОПНАЪ ШИ СДААМА НЪ РЪМАНЕ АСПРА КОПНАСАШ, ЧЕ ТРѢЧЕ АА ТАТЪСЪ, АТШЧЕ МАКАРЪ КЪШИ ПРИМАКІЕ СДААМА, ІАРЪ ТА- ТАТЪСЪ ПОАТЕ СЪ КІЕ АА ЮДЕЦЪ ШИ СЪИ ЧАРЪ РЪ СКСМНХРАРЕ». ¹

161. *selbedese* (je pâlis) : ПОКЛЕДѢАА, СЕАКЕЗІА. 193.

Cuvânt foarte remarcabil. Este denominativ dela *salbed* «pâle» = latin. *subalbidum* cu vocalizarea lui *b* între vocale ca în *schum* = *scă*, *subulam* = *sulă* etc., adică *subalbidum* = *salbidum* = *salbed* (cf. *putridum* = *putred*, *rancidum* = *rincea*, *fracidum* = *fragea* etc.). Astăzi se dice mai mult *sarbed*, conservând însă sensul de «pâle», pe lângă care s'añ mai dezvoltat accepțiunile de «fade, insipide, șpre, acre, revêche, hâve». Necunoscând forma *salbed* = *subalbidum*, d. Cihac (p. 241) derivă pe *sarbed* din latinul *in-sapidus* prin aferesa lui *in*, epentesa lui *r* și trecerea lui *p* în *b*!

162. *semuesc* (réfléchir) : РАЗМЫШЛАЮ, РАЗСЖДАЮ, СЕМШЕСК, АЛЕГ КС КШЕТСА, ЖШДЕК, СОКОТЕСК. 131.

Frumoasă grupare de patru sinonime române pentru «réfléchir». *Semuesc* nu se află în dicționarele române. Probabilmente vine dela *sēmă* (= *samă* = ung. *szám*?), cf. «a da samă», «a băga samă» etc., prin sufixul verbal *-ui-*, care servă în limba română a formă denominative, fie din vorbe moștenite, fie din cele împrumutate, vechi sau noue. Acest punct — vom profita de ocaziunea ce ni se prezintă — merită din parte-ne o parentesă. Pentru sufixul nostru verbal denominativ *-ui-* în cuvinte de origine latină, cf. *căpăt-uesc*, *ghem-uesc*, *jur-uesc*, *legi-uesc*, *pădă-uesc*, *pesc-uesc*, *spic-uesc* etc. Acest sufix *-ui-* corespunde pe deplin sufixului albanes *-ue-* din 1^{ea} și 2da conjugățiunii active după gramatica lui Lecce, de ex. : a *pesc-ui-* = me *peșk-ue-*, a *plumb-ui-* = me *plumb-ue-*, a *învăi-ui-* = me *îm-*

I (1) Cartea românească de învățătură, Iași, 1646, f. 125 verso.

văi-ue-, a *răfui-* = me *răfue-* etc. Vocala intercalată *u*, prin care se distinge acest *-ui-* sau *-ue-*, este identică cu grecul *ο* în *λατρε-ό-ειν*, *δοολε-ό-ειν*, *θεμωτε-ό-ειν* (= *legi-u-i*), *ἀμφιπολε-ό-ειν* (= *sîrg-u-i*) etc. și cu slavicul *ѣ* în *κρηνο-ε-ατη*, *ο-γε-ε-ατη*, *εκακισια-ε-ατη* (= *sfăt-u-i* = *βουλε-ό-ειν* = *măs-u-e*) etc., unde *ο* și *ѣ* prezintă la Elini și la Slavi aceeași natură denominativă.¹ Remâne a se cerceta și parte originea acestui *-u-*, modul său de distribuire în conjugățiunea fiecărui din cele patru limbi, urmele sale posibile în celelalte graiuri ario-europene, mai ales în cele eranice începând dela zendica,² etc. Ne mărginim aci a constata importanța fenomenului.³ Ce e mai curios decât toate, este că d. Cipar se prefacă și nu cunoșce existența verbilor cu *-ui-* în limba română. Iată pînă unde împinge hotărîrea sistematică de a nu vedea la noi decît numai și numai elemente latine!

163. *slomnu* (vestibule de l'église) : *σληννυα*, *σλομνυα*. 207.

Astăzi în limba poporană *slon* «barrière», pe care Miklosich (Lex. 858) îl derivă din paleo-slav. *σλοννυτι* «appuyer». Atunci însă ar trebui explicat *m* în forma *slomnu*.

164. *sluga norodului* (bourreau) : *слуга народныхъ*, *слуга народа* *слагъ*. 137.

Dicerea română este o simplă localizare din slavicul *слуга народныхъ*, care rîndul său este o pură imitațiune din grecul *δῆμιος* «calău» dela *δῆμος* «popor». Și la Români, și la Slavi, pare a fi fost numai o locuțiune savantă, nu poporană. Merită a fi menționată ca specimen de obicînuitul pedantism al începuturilor literare, la noi ca și la orî-ce alt popor.

165. *solzi*, *zolzi* (écaille) : *чешша*, *солзѣн*. 171. — *скрашнше*, *солзѣн*. 211.

Șovăire între inițialul *s* și *z*, prin care se justifică trecerea definitivă *zer* = *zrum*, *zahar* = *saccharum* etc. și care este analoagă cu șovăirea între *ș* și *j*, semnalată la cuvîntul *jold*. Singularul *solz* este pentru *sold* prin influința pluralului *solzi* ca mai sus *melcu* din *mele* prin influința pluralului *melci*, cu atât mai mult că *solz* la singular se întrebuintează foarte rar. Acest *sold* nu pôte fi decît latinul *solidum*, «partea cea tare a orî-cărui lucru», de unde scurtul *i* a desprins deja la Români, bună oră *soldum* pentru *solidum* în Horațiu (Sat. 1, 2, 113, 2, 5, 65). Din verbul lat. *soldare* derivă span. *soldar*, franc. *souder* etc. cu sensul de «a uni strîns părțile unui lucru». În medio-latina se numia *solda* drojdiele, a «partea cea mai tare a vinului» (Du Cange).

(¹) Schleicher, *Formenlehre d. kirchenslawischen Sprache*, Bonn, 1852, p. 196—197.

(²) Vezi în această privință indicii foarte prețioase în Kraushaar, *De radicibus quarundam indo-germanicarum variatione quae dicitur*, Marburg, 1869, p. 41—49 : De radicibus quae ex consona et u vocali compositae videntur.

(³) Cf. Diez, *Gramm.*, II, p. 406.

166. *spată* (grădă) : сѣдѣ, сѣдѣ, сѣдѣ. 96.

Lat. *spāta*, de unde ital. *spada*, span. *espada*, portug. *espada*, franc. *épée* etc., dintre care ita. *spada* înseamnă răzătoare și nu mai bine conservată. Cuvântul se găsește adesea în vechile scrieri române, cu înțelesul de-o răzătoare d. Cihac, pomenit în lucrul (p. 254) pe gospod, pe care tot un *spat* dăla. Răzătoare : *spata*.

167. *stănar* (călăreț) : старикъ сѣдѣ. 110.

Pe lingă *arșălar* și *ciurălar*, al treilea simțim numele pentru «călăreț». Literalmente «cheval de larm», de la *stănar* «larm», *Starung*, *Boscheerde*, cuvânt care se mai întâlnește în Transilvania (Molnar p. 107, 131). *Lex. Rod.* (p. 668) ne dă tot de aceluși și pe *stănar*, însă numai cu sensul de «păstor equin», cu care cf. mai sus cele două accepțiuni ale cuvântului *ciurălar*: «păstor equin» și «equus administratus». Miklosich (*Lex.* 879) derivă pe vechiul *stănar* din paleoslav. *старъ, старъ*, care însă, înseamnă «cărăbă», «compagne» și «păstor», nu pot avea nimic comun cu «chevalul de larm». *Stănar* vine din mediu-lat. *stalla*, ital. *stalla* «grajd», de unde ital. *stallone*, franc. *cheval* = «călăreț» etc. Trezirea finalului -la în -ar, fie imediată, fie prin intermediul unui u, este întotdeauna ca în *medălar* din lat. *medulla*.¹ Cf. însă și alban. *stard* «mulțime» (Hahn).

168. *străc* (cigogne) : старка, старка. 149.

Paleo-slav. *старка*, litv. *starkas*, serb. *штрк*, ung. *csaterag* etc. de o parte, vechiu-germ. *storch*, scandinav. *stork*, nou-germ. *Storch* etc. pe de altă, ne arată acest termen ca propriu anumite ramuri slavo-germanice din familia ardo-europă. Plecând de la frumoasa analogie gr. γέρων : «grue» = γέρων «vieux», Pictet află și pe slavo-germ. *старка-storch* «cigogne» cu slav. *старъ* «vieux» (germ. *storch* «fort»)². Forma moldovenească *cucostărc* este interesantă prin alipirea lui *starc* de *cuco* = *cucor* din lat. *cicon* - (cf. *cucută* [alban. *kukutā*] = lat. *cicuta*). Albanesele *starktok* să nu fie ôre aceiași compoziție cu termenii intervertiți, adică *stark-tok* = *starc-cucor*?

169. *surată* (amie, compagne) : сѣдѣ, сѣдѣ, сѣдѣ. 67. 70.

Surată din *soră* ca *fătat* = *frătat* din *frate*, formațiunile quasi-participiale, analoge cu slav. *покрѣтити* și *покрѣтити*. Cf. mai sus la cuvântul *fătat*.

170. *susău* (laiteron, sonchus oleraceus) : сѣдѣ, сѣдѣ, сѣдѣ. 73.

Cf. alban. *șuşalâ* «Rübe des Maiskolbens» (Hahn).

171. *a se sviî* (reculer, se défier) : сѣдѣ, сѣдѣ, сѣдѣ. 199.

— сѣдѣ, сѣдѣ, сѣдѣ. 192.

¹ Cf. Schuchardt, *Albanisches und Romanisches*, in Kuhn, *Zeitschr.*, t. 20, p. 298 nota.

² *Origines indo-europ.*, t. 1, p. 491.

Paleo-slav. *сѣвѣж* «convolvere», *сѣвѣти-ца* «a se stringe în sine». Astfel se dice *sfî*. S'a uitat de cătră Miklosich între slavismele limbei române.

172. *șaizeci, saizute* (soixante, six cents) : шестъдесятъ, шашъста
— шестъ сотъ, шашъстѣ. 172.

Contractiunea *șaizeci* = *șase-zeci* și *șai-sute* = *șase-sute*, adică *s* = *l*, nu se mai vede, cu un rînd mai jos, în *шасемѣн*, ceta-ce probază că ea se datorește numai tendinței eufonice de a înlătura succesiunea a trei sibilante : *ș+s+z* și *ș+s+l*. Este foarte remarcabil, că același procediment ne întîmpină și la Macedo-români în *șaidzafi* (Bojadzi), *сѣвѣтѣцѣ* (Kavalliotas). Ce-va de o altă natură este contractiunea poporană *paisprezeci* pentru *patru-spre-deci*. Un fenomen analog este dacă nu ne înșelăm, ne întîmpină în *maică* (serb. *majka*) = *maică* și 'n *taică* = *tata*.

173. *șez* (plaine) : раздолъ, шезъри, ехн. 130.

Forma obișnuită e *șes* = alban. *șes*, pe cari d. Cihac (p. 273) le derivă din lat. *sessum*.¹ E interesant *z* pentru *s*, cu care cf. mai sus la cuvîntul *selzi*.

174. *șupesc* (je ravis, je déponille) : разхуцаю, шспеск, жхуцаю.
131. — сханакетъ, шспкцѣ, анскъ, рхнкцѣ. 184.

Lex. Bud. (p. 687) are numai cuvîntul *șupariu* «sauvage, violent», care ne pare în d. Pontbriant (p. 716) sub forma de *șupaia* «mièvre, espiègle, folâtre».

175. *taistră, traistră* (havresac) : пѣра, таистра. 113. — компѣта, транстра. 139. — тоболецъ, шшѣра, таистра, тобака. 150.

Trebuie înlăturată comparațiunea cu germ. *Tornister*, cuvînt de tot nou, necunoscut în vechia germană și nici chiar în germana mediă. Modernul german *Tornister* este un împrumut din bohemul *tanistra*, care la rîndul său provine din it. *canestra* cu schimbarea inițialului *c* în *t* întocmai ca în bohem. *tarnet* din it. *carniere*. Tot dela Bohemă, deja prin intermediul Germanilor, aŭ luat cuvîntul Ungurii, prefăcîndu-l în *tarisnya* sau *tariszenya*. Românul *taistră*, de unde prin împrumut și polonul *tajstra*, necunoscut celor-lalte dialecte slave, formează ca totul o altă familie lexică, proprie numai Românilor și Albanesilor, cari însă o posedă în toate dialectele lor, pînă și 'n cele mai depărtate de orî-ce contact cu Bohemii, cu Germanii sau cu Ungurii. Glossa de față ne procură două forme române : *taistră* și *traistră*, pe lingă cari trebuie să mai adăugăm formele transilvane *straiță*¹ și *straiță*,² forma macedo-română *trastur*, pe care o scim dela d. profesor Caragiu, și forma cea cu dentala mediă, cuprinsă într'o glossă de mai sus : *drăstă*. În lim-

(¹) Această etimologie, pe care noi o considerăm ca provizoriă, o primesce și Schuchardt în *Kuhn, Zeitschr.*, t. 20, p. 251.

(²) *Lex. Budan.* p. 675.

(³) *Bobb, Dictionariu rumanesc*, Cluj, 1823, t. 2, p. 404.

ba albanesă avem o serie completă de variante analoge. Hahn (Lex. 132) aduce formele *trastă* și *trase* (=rom. *traistă*); în Camarda (Gramm. 326, 340) aflăm forma *draștă* (=rom. *drăstă*), pe care o întrebuințează Albanesii din Sicilia; în fine Rossi (Vocab. 1212) ne procură forma *ștreiță* (=rom. *straiță*) «sacchetto di pelo di capra o d'altro, dove si mette la biada da dare al cavallo». Alăturându-se variantele, se capătă un prototip comun româno-albanes *staristra*, de unde, prin diferite accidente fonetice, decurg toate formele cele derivate. În *staristra* oricine va distinge din capul locului sufixul de instrumentalitate *-tra*, unul din cele mai bine conservate în toate limbele ario-europene, afară numai dăru de Slavii, la cari, prin intermediarul *-dlo*, el a scăzut la simplul *-lo*. Sufixul *-tra* jăcă aci același rol ca în gr. *μάχ-τρα* «vase pour broyer», *φάχ-τρα* «jatte pour le lait», *φάρε-τρον* «brancard», *καλύπ-τρα* «enveloppe», lat. *mulo-tra* «sceau pour traiter» etc. Numai prin acest sufix româno-albanesul *staris-tra* se întâlnește cu ital. *canes-tra*=boh. *tunis-tra*=germ. *Tornis-ter*. Separând sufixul, rămâne de explicat tema *staris-*, de unde variantul albanes *trase* ar putea deriva chiar direct, fără sufixul *-tra*, referindu-se către variantele cu *-tra* ca gr. *καλαμῖς* (*καλαμῖδ-*) «instrument de roseau» către lat. *calamis-trum*=*calamid-trum*.

176. *tămbar* (espèce de vêtement) : οὐτερονίε, τὰ μὲν ἄρ' ἄ [Berinda : шата догала неѣкстаа, шѣга]. 157.

Medio-gr. *ταμπάριον* «chlamydis vel sagi militaris species» (Du Cange), ital. *tabarro*, medio-lat. *tabardum*, franc. *tabard* etc. La Serbii din Montenegro *тамакарна*. Originea primitivă a cuvîntului pare a fi arabă, deși nu sîntem în stare de a o verifica în momentul de față.

177. *tar* (charge, fardeau) : времеа, сарчинз, поварз, таp. 49.

Din paleo-slav. *торарз* *merchandise* = serb. *торар* «fardeau», de unde de asemenea, prin același fel de contracțiune (cf. *cal* = lat. *cavallus*) vine cu sensul cel vechi ung. *tár* «magasin». Tot de acolo, prin sufixul *-niță*, româno-transilvanul *tarniță* «selle de charge» (Miklosich).

178. *tivéndă* (chiffon) : рѣкнѣ, тивѣнз, рѣфрѣкзѣсрх. 133.

Nu se poate trage din verbul *tivē* «ourler, broder», căci atunci ar trebui să fie *tivēdă*, afară numai dăru de cazul trecerii lui *t* în *n* (cf. la cuvîntul *dracilă*). Derivațiunea cea mai plausibilă este din medio-gr. *τήβεννα*, medio-lat. *tebennum* «toga, aliquod genus vestimenti» (Du Cange). Cât pentru scăderea sensului, cf. românul *buléndră* «chiffon» (Pontbriant) = medio-lat. *balandrana* = franc. *balandras* = sp. *balandran* = ital. *palandrana* «espèce de manteau».

179. *tolbă* (sacchoche) : торблец, пшга, тацтра, торака. 150.

Serb. *торба*, polon. și bohem. *torba* etc. Pentru trecerea lui *r* în *l*, veđi mai jos la cuvîntul *tulbă*.

- ԵՒՏԵ ԴՏԴՐՈՐ, ԵՑԿՈՒՆԶ. 151.

tot-o-dată în glossa de față forma 6848w¹gg cu -un-.

181. *tulbă* (carquois) : т8ах, т8лбх де саҳандаче. 151.

instructive.

- цзрм8рнлзмзрїй, пр8нд8ри. 115.

rea accentului este mai probabilă.

- СЕДНИНЪ, ЦЕРАН. 136.

Lat. *terram*. Conservatiunea lui e clar este remarcabilă.

- ТАР. 152.

tzenta) «monnaie, denier», mai târziu numai «fiche, jeton».¹

185. *petit-lait* : сиротка, цинцёуа. 206.

Negresit un derivat dela *tişă* «mamelle». Nu l'am găsit nicăiri în dicționare.

- ВЪРДЕ ЦОУХ, ГАЛБЕНХ ЦОУХ, ЦОУХ МОУОРАТХ. 212.

Vedî Glossar I No. 28. Vom mai adăuga numai la cele spuse acolo, că Bizanti-

(*) Cf. Dobrowsky, *Institutiones linguae slavicae*, Vindob., 1822, p. 99.

(²) Pentru paraleluri etimologice și analogie logică, cf. Diefenbach, *Vergl. Wörterb.*, t. 2, p. 608—9, unde însă, după obicei, nu știi cum să alegi binele din rău.

ni, dela cari a trecut cuvintul la Români și la Albanesi, îl căpătaseră ei-inșiși din Orient, prefăcând — ca tot-d'a-una — pe *é* în *ts* : persian *c'úkhâ* «vêtement de laine», curdic *c'ókha* «drap», osetic *éuka* etc., de unde și la Turci *c'óha*. Serbul *чoха* vine dela Turci, nu dela Bizantinii.

187. *fol* (cilice, habit grossier) : вpетнице, как де пзр, азpциннз, цо л. 55.

Se întrebuintează nu mai puțin forma femeiască *fôlă*, o cării primitivitate se probează prin derivatul său *folină* «femme malpropre» (Pontbriant), pe când din bărbătescul *fol* nu avem nici un derivat. A căuta originea acestui cuvint în turcul *éul* sau *g'ul* «housse, couverture d'un cheval» s'ar potrivi sub raportul sensului, dar nu și sub al formei, căci turcul inițial *é* sau *g'*, ba nici măcar din vre-o altă limbă, nu trece la Români dela Dunăre în *f*. Admițându-se ca formă primitivă femeiescul *fôlă*, cuvintul ar fi=lat. *stola* «haînă de asupra», mai ales «haînă femeiască», de unde chiar la vechii Romani această vorbă căpătase înțelesul secundar de «femeiă», bună-ôră în Statius (Silv. I, 2, 235) : «hic juvenum coetu *stola* mixta», adică nu departe de a noastră *folină*. Pentru trecerea lui *st* prin metatesa *ts* în *f*, pe care la finea cuvintului am vădut-o deja mai sus în *straiță* = *straistă*, la începutul cuvintului o găsim, pentru a nu cita decât exemple de o perfectă certitudine, la Macedo-Români în *țupu*=*stuppa* (Kavalliotès), unde — pe de asupra — femininul a trecut în masculin ca și la noi în forma *fol*. Tot așa ital. *solla* (citesce *folia*) a derivat din vechiul german *skolla* prin intermediul *stolla*=*tsolla*.¹ Cu toate acestea, o obiecțiune fonetică foarte serioasă împedecă de a deriva pe al nostru *fôlă* d' a-d-reptul din latinul *stola*, căci în vorbele latine moștenite finalul *-la* ar fi devenit necesarmente *-ră*, ca în *môră*=*mola* sau în *viôră*=*viola*. Resultă dară că *stola* a pătruns la Români deja în evul-mediu, fie prin intermediul Bizantinilor, fie prin al Italianilor, cu sensul obicinuit de «haînă lungă». Pentru scăderea acestui sens la acela de «chiffon», cf. mai sus la cuvintul *tivénă*.

188. *urđin* (je viens, j'accours) : приходити, а спдина. 195.

Lex. Budan (p. 736) arată două accepțiuni ale cuvintului *urđin* : 1. «umblare désă la cine-va sau la care-va loc»; 2. «scursóre, fără sânge sau cu sânge». Din cauza primei din aceste accepțiuni, gaura stupului s'a numit *urđiniș*, căci «albinele intră și es adesea-orî». Sub raportul formei, *urđin* este amplificat din *urđ*, ca *scarp-in* din *scarp*=lat. *scalpo* (Cihac). Sub raportul sensului, accepțiunea de a «umbla» s'a născut din acea de a «curge», ca rom. *merg*=lat. *mergo* «mă cufund în apă», franc. *arriver*=lat. *adripare* «a sosi la mal», și franc. *aller* (vechiu *aner*), provenț. și catal. *anar*, ital. *andar* etc. din lat. *adnare*, *annare* «a înnota». Din această semnificațiune fundamentală de «curgere» au ramas sensul *urđinare* «scursóre» (cf. franc. «cours de ventre»), apoi *urđóre* sau *urđorî*

(¹) Ronsch în Gröber, *Zeitschr. f. roman. Phil.*, t. 1, p. 420.

(²) Brachet, *Grammaire historique de la langue française*, 4e éd., p. 224, și *Dictionnaire étymologique de la langue française*, éd. 1, p. 42.

«curgerea ochilor», în fine *urdă* «fromage blanc», cf. lat. *serum* «zer» = sla-
чиръ «brinză» = sanscr. *saram* «apă» dela $\sqrt{\text{sar}}$ «curgere». Cât pentru *urdor*
cuvîntul pöte să derive și d'a-dreptul din *urdă*, întocmai ca germanul *Augenbutte*
«urdore» din *Butter* «unt», ca macedo-românul *țalpă* «urdore» (cu *ț* din
după consonantismul macedo-român) = alban. *ghialpă* «unt», sau ca — după Grand-
gagnage — francesul *chassie* «urdore» din lat. *caseus* «brinză». ¹ Pe *urda*, Ungurii,
Serbii și Slovaciî au luat'o dela Români, după cum o recunoște însuși Matzenauer, ²
Schafarik atribuie originea cuvîntului anume Dacilor. ³ Macedo-românii au și
urdă, tot așa ca și Româniî dela Dunăre. ⁴ Dela dinșii orî dela noi, una din doî
au căpătat'o și Bulgarii. ⁵ Odată ajunși aci, noi găsim această vorbă și la Albanesi,
dar tocmai la cei din Sicilia, sub forma de *udós* «il formaggio» (Camarda). Com-
parând pe românul *urd-* cu albanesul *ud-*, rezultă un prototip comun *und-*. Alba-
nesii au perdut nasala, ér Româniî au trecut'o în *r* ca în *mormint* = lat. *monu-*
mentum și 'n atâtea alte. Sensul de «brânzet» dintre derivatele radicalei *und* este
propriu numai Româno-albanesilor; cu un înțeles apropiat însă, ba chiar cu con-
servarea nasalei, posedă un dialect persic cuvîntul *unda* «Buttermilch, lait de
beurre». ⁶ Românul *urdă*, albanesul *udos* și persicul *unda* forméză o strînsă fa-
miliă lexică.

189. *usturoiu* (ail, oignon) : БѢАН АСК, 8 С Т 8 Р О Ю А. 212.

D. Cihac (p. 303) îl derivă din *ustur* = lat. *ustulo*, de unde *usturonlu* = *ustu-*
rotu. Trebuia adăugat, că se întrebuinteză și forma *ustunoiu* (Lex. Bud.), cu tre-
cerea lui *r* în *n* prin asimilațiunea regresivă cu vechiul sufix *-ontu* : *usturonlu* =
ustunontu = *ustunolu* (cf. *cunună* din *coronă*, *fănină* din *fărină*, *senin* din *se-*
rin = *serenum* etc., adică *r + n = n + n*). Ca analogie logice pentru *usturotu* din
ideia de «usturime», cf. slavicul ВЕЧУЖКА «ail» în legătură cu ВЕЧАТИ-КА «ustură».
 $\sqrt{\text{uș}}$ «ardere», de unde vechiul latin *uso* = *uro* cu derivatul seî *us-tulo* «us-

(¹) Grandgagnage, *Dictionnaire étymologique de la langue wallonne*, Liège, 1845, p. 88.
Această etimologie a cuvîntului *chassie*, primită și de Hippeau în *Dictionnaire de la langue*
française au XII—XIII siècle, este controversată de Littré, Scheler etc., dar nu distorsă
prin vre-o altă mai bună. Argumentul în contra'î a d-lui Le Héricher în *Revue de lingui-*
stique, t. 9 (1870), p. 206 : „la forme populaire *chiasse* et *chiasseux*” este de tot slab, căci
chiasse și *chiasseux* au rezultat pe calea etimologiei poporane, bună-öră ca la noi în glossa de
mai sus căcărăză din slav. ГРАЖА.

(²) *Op. cit.* p. 366 : „z rumunského.”

(³) *Slowanské starožitnosti*, p. 380 : „w slowančíně některa slova ne p o c h y b n ě ze sta-
rogetického gazyka pošla, jako buitar (opilio inferior), urda (caseus secundarius), brinza etc.”

(⁴) Cuvîntul lipsesce în *Kavalliotēs*, dar se adă în *Daniel*, Δέξιλον τετραγλωσσον, apud
Martin-Leake, *Researches in Greece*, London, 1814, p. 385.

(⁵) *Ibidem*.

(⁶) Gabelentz în *Zeitschr. d. deutsch. morg. Ges.*, t. 20 (1866), p. 330, unde eminentul o-
rientalist nu găsește pentru acest cuvînt nici un paralel în cele-lalte limbi învecinate.

tur», a mai produs — după Pictet — pe latinul rustic *unio* «oignon»¹ cu lungul *u* în loc de *usnio* (pentru *un* = *usn* cf. *pruna* = *prusna* $\sqrt{\text{pru}}$). În loc de toate aceste paraleluri atât de interesante, d. Cihac (p. 15) compară cu *usturoiu* numai pe al nostru *ardetu* «poivre rouge», pe care 'l derivă necorect dela un prototip latin *ardivum*; dic «necorect», căci din *ardivum* noi n'am avut *ardetu*, ci *argiță*, întocmai ca din *tardivum* — *tărâță*. *Ardetu* ar pute deriva numai d'ora dintr'un *ardilium*, ca *metu* din lat. *miliu* sau *teu* din lat. *tilium* (nu *tilia*, cf. it. *tiglio*); dar mai probabil este de o formațiune curat românească modernă, cu sufixul *eu* ca mai sus în *țigău*.

190. *uture* (chat-huant, chouette, noctua) : $\epsilon\epsilon\eta$, $\sigma\tau\sigma\epsilon$. 207.

Este necontestabil de aceeași origine cu serb. $\sigma\tau\eta\eta\alpha$ «chouette (Karađić) și cu bulg. $\sigma\tau\epsilon\alpha$ «chouette»,² cari însă nu pot deriva una din alta și se separă câte-trele de paleo-slav. $\alpha\tau\eta$ (= *antu*) «canard» = rus. $\gamma\tau\epsilon\alpha$ = serb. $\sigma\tau\epsilon\alpha$ etc. Nu poate fi nici greul $\acute{\omega}\tau\acute{\omicron}\varsigma$ (de unde lat. *otus*), căci lungul ω n'ar fi trecut în *u*, mai cu seamă când în toate variantele accentul se află tocmai pe prima silabă, împedcând ast-fel scăderea vocalică. Afară de acesta, $\acute{\omega}\tau\acute{\omicron}\varsigma$ se dicea numai despre varietatea cea urechiată a bufniței, «*Ohreule*», «*long-eared owl*», «*chat-huant cornu*», fiind o formațiune specifică grăcă din tema $\acute{\omega}\tau$ - «oreille». Propriu Românilor, Serbilor și Bulgarilor, *ut* «bufniță» se găsește și la Albanesi, ba încă sub forma cea mai simplă : *ut* «*guffo*, *uccello notturno di rapina*» (Rossi). E peste putință dară de a nu recunoște originea eminentă tracică a acestui cuvânt, pe care nu 'l găsim nicăiri afară din teritoriul dela Carpați până la Epir. Dintre vechile numi locale tracice, cf. orașul *Utidava* în Dacia și orașul *Utus* (Tab. Peutling.) sau $\text{O}\acute{\upsilon}\tau\omega\varsigma$ (Procop.) lingă riul de același nume în Mesia. Cuvântul român *uture* nu se află în dicționarele noastre și a perit, poate, chiar din limbă, lăsând însă și el o urmă topografică în numele lacului *Uturina* din districtul Dolj, cu sufixul *-in*, favorit la Olteni în numiri locale și personale, ca : *Dobrot-in*, *Cam-med-in*, *Flor-in*, *Tudor-in*, *Robot-ina*, *Marot-in*, *Rod-ina*, *Cioclov-ina*, *Stup-ina*, *Vert-ina* etc.³ Serbul $\sigma\tau\eta\eta\alpha$ și bulgarul $\sigma\tau\epsilon\alpha$ sînt foarte rare, abia mai conservându-se pe ici-colea ca arcaisme poetice. La Albanesi *ut* se mai păstrează într'un singur dialect, ast-fel că nu l'a cunoscut Hahn și nu 'l menționează nici Stier în excelentul său studiu despre nomenclatura zoologică albanesă. Acesta este un specimen despre modul, cum elementele linguistice autoctone, adică ante-romane, au despărut și despar treptat din graiurile balcanice ! Vom mai observa că forma română *uture* presupune o formă albanesă *utulă*, întocmai ca rom. *vișure* = alban. *viđzuhlă* sau ca rom. *sîmbure* = alb. *sîmbulă* «bóbă».⁴ O asemenea formă nu se găsește ore în vre-un dialect albanes?

(¹) Columella, XII, 10, 1 : «coepam, quam vocant unionem rustici».

(²) Миладиновци, Български народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 537.

(³) Cf. Hasdeu, Istoria critică, t. 1, ed. 2, p. 88--9, și Frunțescu, op. cit., passim.

(⁴) Martin-Leake, op. cit., p. 323.

191. *văduu*, *văduă* (veuf, veuve) : ВДОВЪ, WM B X A S S, la plural : В X A S И МЪЩИ. — ВДОВА, В X A S X. 53.

Lat. *viduus*, *vidua*. D. Cihac (p. 304) cunoșce numai forma *văduu-văduă* cu propagațiunea lui *v* în sufix ca și ital. *vedovo-vedova*, fr. *veuf-veuve* etc. Mai este, bună-ori în Psaltirea lui Coresi ps. 108, și forma artieulată В X A S W, necută deja din *văduva* prin aceiași tranzițiune *o* = *va*, despre care veți mai sus la cuvântul *luo*.

192. *vendecare* (guérison) : АЧУКА, ВЕНДЕКАРЕ. 93.

Sub raportul vocalismului, cf. mai sus la cuvântul *mențire*. Este lat. *vendico* «je sauve» = ital. *vendico* etc. Paralelurile romanice sînt adunate de d. Cihac (p. 315), care nu cunoșce însă semnificațiunea românească cea veche de «a cîntărișă» și chiar în genere : «a astupa». Astfel în mitropolitul Dosofteiu : «C A S B H O Д E K A T H X M X H T S A П P E C T E Д X H C A»,¹ sau : П E C X C K A H S H A П P E C T E B H H Д E K A T S P A П P X H X H H.² Așa dară lat. *vendico* «scap» a trecut la Români, națiune eminentemente belicîsă, de 'ntăiiu cu sensul de «scap de rănila dobândite în bătăi» și deja după aceia a ajuns la accepțiunea actuală de «scap de ori-ce bolă».

193. *viezure* (blaireau, ursus meles) : ИГВАЦ, ВІЕЗСРИЛЕ. 207. — dar și cu sensul de «hérisson» : ХИРОРНА, ВІЕЗСРЕ, АРНЧ. 161.

Veți mai sus Glossar I No. 15. Confusiunea de sensuri «blaireau» și «hérisson» nu ne întîmpină nici într'o altă limbă, și prin urmare trebui să aibă vre-o cauză specifică română. Noi credem de a o pute descoperi. Forma *tezine* (Lex. Bud.) pentru *viezure* se aprîpiă pînă și prin sufix de arménul *ozni* «ariciu», care — cu tranzițiunea fonetică normală *χ* (gh) = *z* în toate limbile eranice — corespunde foarte aprîpe grecului *ἐχίνος* «ariciu». Slavi și Litvani au acest cuvînt cu *i* pentru *z* și fără sufixul *-n* : paleo-slav. *ѣжъ*, = litv. *ežis* etc.³ Forma albanesă actuală *eşk* este un împrumut din slavicul deminutiv *ѣжъкъ*, după cum și alban. *iriki* este éráși prin împrumut latinul *ericium*, terminalul curat albanes perind. Așa dară Români cată să fi avut pentru «ariciu» un termen ante-roman *tezine*, care confundându-se cu *viezure*, a rezultat pentru acesta din urmă dupla semnificațiune «blaireau» și «hérisson». Cît se atinge de *ariciu* = lat. *ericium* = sp. *erizo* = port. *ericio* etc. (Cihac), este de observat trecerea inițialului *er* în *ar* întocmi ca în *argat* = gr. *ἀργάτης*, *Ardél* = ung. *Erdély*, *Arminden* = serb. și bulg. *Јеремин-дан* «diua sf. Ieremia»⁴ etc.

(¹) *Synazar*, Iași, 1683, t. 1, f. 125 retro.

(²) *Ibid.* f. 219 verso.

(³) Cf. Huebschmann, *Die Stellung des Armenischen*, in *Kuhn, Zeitschr.*, t. 23, p. 26, unde pentru forma arménă restabilește prototipul *aghania* (mai bine *aghinîa*), ér pentru forma leto-slavică : *aghia*. Pentru forma grécă prototipul ar fi *aghina*. De Lagarde, *Arménische Studien*, Göttingen, 1877, p. 119, citéză o formă arménă *kozni* în loc de *ozni*. De unde însă inițialul *k*?

(⁴) Despre un fenomen analog — nu identic — în cele-lalte limbi ario-europene, veți Brag-

194. *vipt* (céréales) : *китъ, рѣса, вѣпѣса, сѣкара*. 74.

Lat. *victum*. Cf. Cihac p. 318, unde însă a scăpat din vedere forma macedo-română *ghiptu* (Daniel), care are tocmai sensul de «céréales». Să se mai noteze în această glossă, ca și mai sus la *păinichiu*, claritatea neaccentatului *e* în *сѣкара* = lat. *secale*, cuvânt în care — d. Cihac (p. 252) a uitat s'o spună — numai Românii, din toate popoarele romanice, au conservat accentul latin pe a doua silabă, căci ital. *sègale*, franc. *seigle*, catalanul *sègol*, retorom. *sègal* etc., chiar albanesul *thëkërë* (cu *th=s* ca în *thi-u*=gr. *σθ-ς* și *thikë*=lat. *sica*), toate fără excepțiune, afară de forma română, au mutat accentul din latinul *secāle*.

195. *vizonie* (terrier de blaireau) : *вѣзѣнна, вѣзоніе*. 173.

Vedî mai sus Glossar I No. 25. De observat însă *o* : vizonie, în loc de obicînuitul *u* : vizunie.

196. *zăbală* (mors, frein) : *жбала, зѣбала*. 210.

Ung. *szabala* din bohem. *zubadlo* «frenum» dela paleo-slav. *зѣбѣ* «dinte» cu sufixul instrumental *-dlo* = *-tra*. Dacă Românii ar fi luat din paleo-slavica, ar avea *zămbală* cu conservațiunea vocalei nasale.

197. *zăgan* (un grand vautour) : *харѣпѣи, зѣган*. 185.

Se află și 'n Lex. Budan (p. 766), care 'l dă ca sinonim cu *sorliță*, traducînd pe acéastă din urmă (p. 657) prin «vultur percnopterus, Geyeradler». La noi cuvîntul mai trăesce în unele numiri locale, bună-ôră muntele Pétra-Zăgan în Prahova, și'n numele de familie *Zăgănescu*, care prin sens nu diferă de *Vulturescu*. Ca etimologie pare a fi de origine turanică; cf. turc. *doğan* și *thoghan* «faucou» și ostiacul *khar-dzagan* «faucou» (Castrén). Sinonimul *sorliță*, deminutiv din *sor* cu epentesa lui *i* întocmai ca mai sus în *ciovică* (cf. *diu-l-ică* în loc de *diu-ică*), nu pôte fi decât cumanicul *sar* «vultur» (Klaproth), cea-ce ne face a bănuî că ambele cuvinte au pătruns la Români dela Cumanî, în aceiași epocă medievală în care noi am luat dela Maghiari, pentru alte varietăți de păseri rapaci, pe *șoim* = ung. *sólyom*, pe *uliă* = ung. *ölyv*, pe *coroia* = ung. *karoly*, pe *cate* = ung. *kánya* etc. Acéastă coincidență este fôrte instructivă.

198. *zechie* (sarrau, sorte de manteau grossier) : *портъ, кокоз, зѣкѣ*. — *портѣице, зѣкѣ, сѣкѣ*. 116.

În Lex. Bud. (p. 769) : *sèche*. Forma actuală mai obicînuită este *zeghie*. Și Ungurii au *zeke*, mai ales însă Săculii din Transilvania¹, cea-ce tocmai ne face a crede

man, *Zur Physiologie der R-Laute*, in *Curtius, Studien*, t. 5 (1872), p. 318—20, 325 etc. — Cf. Schuchardt, *Vokalismus*, t. 1, p. 210 : „Zwischen *r* und *a* besteht eine enge Wahlverwandschaft. Wir finden Bethätigungen derselben in den semitischen, in den germanischen, in den romanischen Sprachen.“

(¹) Pray, *Dissertationes historico-criticae*, Vindobonae, 1775, p. 42.

că au împrumutat-o dela Români¹. La Cumanî *zaga* (după ortografia genoveză *zaga*) se numia o haină de piele: «cuirasse»; şi fiindcă Klaproth n'a indicat pentru acest termen nici un paralel în cele-lalte limbe turco-tătare², s'ar pute bănuia că şi Cumanii, locuind pe la noi în curs de secolii, îl vor fi luat dela Români. Cu toate astea, în limba mingrelică din Caucas *zaga* înseamnă «pele».³ Să fie ôre un împrumut dela Cumanî? Pentru originea latină a *zechie* — renunţând la etimologia *zechia* = lat. *sagulum*, căci *ek* din *ag* n'ar pute fi justificat — ni se presintă o ipotesă. *Zechia* la Români, ca şi *zeke* la Săcuî, nu se face nici o dată din piele, ci tot-d'a-una din pîslă, «feutre», «bourre», adică din ceea-ce se dicea lătiuesce *seta*. *Seta* însemna la Români nu numai pîr de animal, dar şi lucrurile confecţionate din el. La deminutiv era *setula*. Acest *setula* nu putea trece la Români decât sub forma de *seche*, mai corect *č'k'k'ie*. Intocmai după cum din *vetula* noi am căpătat *veche*, în tipăriturile din secolii XVI-XVII: *č'k'k'ie*. Cu trecerea iniţialului *s* în *z* ca în *zer* = lat. *serum*, avem dară *č'k'k'ie*. *zeche*, de unde apoi cu scăderea lui *k* la *g* prin acomodăţiune cu *z* din prima silabă (cf. mai jos la cuvîntul *zgarbură*): *zéghe*, *zeghe*, *zeghe*. Pentru verificarea acestei ipoteze — o dăm aci numai ca ipotesă — ar trebui găsită posteritatea latinului *setula* cu sens de haibă în vre-un alt dialect romanic. Italianul *secchia* vine din lat. *situla*, avînd prin urmare cu totul un alt înţeles; dar şi din *setula* italianesce ar fi eşit tot *secchia*, ca din *vetula* — *vecchia*. Există ôre vre-o urmă?

199. *zgarbură* (botte): *скопни, згарбурн*. 205.

Ne aducem aminte de a fi dat peste acest cuvînt numai în Psaltirea lui Coresi, de ex. în ps. LIX: «*спре Идмен тинъ згарбурн мѣ*», acolo unde slavonesce este: «*сапогъ мой*», ér în Vulgata: «*calceamentum meum*», cf. şi ps. CVII. Accentul este indicat pe prima silabă. D. Cihac (p. 245) cunoşce numai forma *scarpă* «*soulier de femme, surtout escarpin*». *Zgarbură* este ital. *scarpola*, a cărui *p* a trecut de asemenea în *b* la Slovaci în *škarbala* «*calceamentum rusticorum amplum et latum*» (Matzenauer). La Români trecerea lui *p* în *b* a fost provocată prin acomodăţiune progresivă de trecerea analógă din tenue în mediă a lui *c* în *g* din prima silabă, care la rîndul seü a fost datorită iniţialului *z* din *s*, întocmai ca în *zgarbă* = lat. *scabies* = ital. *scabbia*.

200. *zilesc* (je passe la vie): *зилеск еине, трзеск еине*. 46.

Imitaţiune din paleo-slav. *клаго-дѣнствѣмъ*, care şi el imităză pe gr. *εὐ-τυχία*.

(¹) Despre elemente linguistice române la Unguri şi mai ales la Săcuî, veđi Edelspacher, *Rumun elemek a magyar nyelvben*, Buda-pest, 1875, scriere pe care — din nefericire — nu o cunoşcem numai după recensiunea în *Ujfalvy, Revue de philologie et d'ethnographie*, t. I (1876), p. 221 — 2.

(²) *Vocabulaire coman*, în Klaproth, *Mémoires*, t. 3, p. 242.

(³) Klaproth-Güldenstädt, *Beschreibung der kaukasischen Länder*, Berlin, 1830, p. 193.

III.

CRONICA

LUI

MIHAIL MOXA.

— OLTENIA —

1620.

conica, pe care o publicăm mai la vale, a fost găsită și
 parată în Bucuresci de către reposatul profesor rus V.
 Gregorovič, care a și publicat o mică parte din ea, anume
 al începând dela cuvintele: ДЕЧН АС ФОСТ ПЗНАЖ АА МИ-
 ФІЮА ДСКЖЕН 6613 (veđi mai jos p. 399), într'o cărti-
 a sa, astă-đi fôrte rară, intitulată: О Сербіи въ ея отно-
 яхъ къ сосѣднимъ державамъ, Казань, 1859, pag. 5—45.
 După mórtea lui Gregorovič în Odessa la 1877, prețiosul
 scris a trecut la Museul Rumiantzov dela Moscva, de unde
 apiat sînt acum câte-va lune d. Gr. Tocilescu și a bine-
 de a ni-l pune la dispozițiune, comunicându-ne tot-o-dată
 este in-8, fiind scris pe 101 foi nepaginate și avënd câte
 rînduri pe fie-care pagină, ér pe scórța legăturai de lemn,
 ăcate cu pele négră, se află mai multe însemnări, cari
 tată că manuscrisul aparținuse o dată mănăstirii Bistrița
 ueste Olt.

utorul ne spune însuși că se chiamă 'Moxa Mihail,, că
 călugăr, că a scris la 1620, că s'a apucat de lucru din
 mnul episcopului Teofil dela Rîmnice și că a compilat cro-
 sa din diferite 'cărți slovenesci, și 'alte izvóde,.

. Tocilescu prepară un studiū a-parte asupra fântinelor lui
 a, și asupra locului ce i se cuvine în vechia literatură i-
 că a Românilor; în asteptarea cercetărilor, tot-d'a-una atât
 olide, ale junelui nostru amic, ne vom mărgini dară de
 instata—ceia-ce făcuse deja și Gregorovič—cum-că între
 rele călugărului oltén trebuia să fi fost o traducere slavičă

Soln :

**Tinerel, mândru fecior,
Cum e bradul còdrilor
Sus pe vârful muntilor...**

(Inelul și năframa)

Ei bine, genitivo-dativalele *-lui* și *-lor* sînt pretutinduri accentuate în manuscrisul lui Moxa, de ex.: не^аста^анъ^а нма^ао^арѣ, дна^ара^а т^асаш^анѣ, ко^ам^а рѣа^ао^арѣ etc., cu acea diferență între ambele desininențe, că silaba *-lui* e tot-d'a-una tîrzie și *-lor* oxitonă.

Cele-l'alte—maï jos in Notanda.

este de a studia limba vorbită a străbunilor noștri din secolul XVI, numai limba cea vorbită, înlăturând cu desăvîrșire acele texturi traduse, în care—ca în Coresi mai cu seamă—influența literară străină întunecă sintaxa română și uneori chiar morfologia.

Moxa aparține secolului XVI, căci la 1620 el trebuia să fi fost cel puțin de 30—40 de ani; dar cartea sa nu pecătuesce ore și ea prin străinismul limbei, deși nu se poate numi traducere în sensul strict al cuvîntului?

Compilând din slavonesce, călugărul oltén întrebuintează câte o dată slavisme neîmpămîntenite, de ex.: *благодаренъ* (p. 361), *благодареніе* (388), *чюдесе* (358), *царь* (369), *умнаеніе* (370), *сметн* (359) sau *сметы* (366), *сметая* (364), *заатаст* (366), *а вродан* (350) sau *вродникъ* (360), *а покеан* (357) etc., după cum erau—pentru a arăta că scie carte—el scrie într'un loc *сменіе* (p. 554), deși pe alurî ultî etimologia dela *Σμενίζω* și pune curat românesc *TEMENIE* (p. 356, 385); generalmente însă stilul lui Moxa este foarte românesc, abundând în vorbe și întorseture poporane *‘кхтж фрешзж шн изеж*, (p. 392), *nervos*, înflorit și elegant tot-o-dată, după cum se poate judeca din următoarele câte-va specimene în transcripțiune:

‘Colfurele, segétele, sulítele, platoșele, tóte armele, lui era
‘mai dragi decât mese tiuse pline de veselie și de vin dulce;
‘sunetele armelor și răsunal córdelor de arc, mai iubia decât
‘glas de alăute, (p. 395).

‘Nu iubia sunete de sabil și bucine sémne de răzbóe, nice
‘chiote de glóte, nice glas de óste, ce numai ce bé și mânca
‘cu mueri frumóse și cu fluere și cu alăute, jucări și cantece...,
(p. 395).

‘Biruisse răul pre bine și acoperise strămbătățile pre de-
‘reptăți, (p. 372).

‘Cela ce avea cerbice țapănă și trufă iute și cu limbă a-
‘scuțită, elu se muè ca boul de jug, (p. 372).

‘O, pizmă! de început vrăjmașe, fiară cumplită, tâlhariu,
‘scorpie veninosă, șarpe mușcătoriū, segétă fără fier, sulită a-

Шрж ен се спрѣрѣ де ксвзнтѣ, ши се ферѣа де ачел помя ка де 8нѣ врѣжмаш.

Шрж дѣавола възс вѣаца лур атр'атѣта кинѣ а раю ка лѣерѣн, че нѣ пѣтѣ рѣба, че арѣркѣ срѣѣе спрѣншѣи кѣ пизмѣ, ши—шѣ а—флѣ хитаенѣа лѣи шарпеле ка 8нѣ васѣ, де се апропѣ де аромѣ пре стрѣмоаша, де—и арѣтѣ поамеле фрѣмоасѣ ла ведѣре ши дѣачи ла гѣстаре, ши минци атѣю де—и шопти: мѣркѣци, зисѣ, ка веци фи ка дѣмнезѣс, де веци цѣи кинеле ши рѣва. Шрж дѣка лѣзи ачѣста бѣва, нѣман кѣт се противи сфатѣаши шарпелѣи че фѣ рѣзѣцѣтѣ де сатана, дѣчи гѣстѣ, ши дѣде ши лѣ Ядамя де мѣн—скѣ, тарѣ нѣман кѣт се възсрѣ голи ши се рѣшинѣркѣ 8нѣа де лѣтѣ. О марникѣ неаскѣатарѣ! ѡ нѣпрѣсникѣ кѣдѣре! кѣ рѣзѣцѣ—гѣра а прѣ рѣжѣцѣаши дѣмнезѣс зидиторѣа нѣ лѣ аскѣатѣтѣ, арѣ сфатѣа чѣлѣи лѣерѣ кѣзѣт лѣа лѣатѣ. Дѣчѣа—ши акоперирѣ рѣшина кѣ фрѣнѣзѣ, ши се аскѣнсерѣ сѣпѣтѣ десимѣ де тѣртѣлѣ; арѣ дѣмнезѣс шѣс ачѣста, ши лѣ поносѣаши пентрѣ неаскѣатарѣа лур, шѣ—и скоасѣ де а раю, де—и пѣдепѣи кѣ вѣтенитѣ ши кѣ гимпѣи лѣ лѣрѣагѣ, ши кѣ трѣдѣ ши кѣ дѣрори сѣ се хрѣнѣскѣ ши кѣ сѣдори сѣ аскрѣзѣ пѣмѣнтѣа: ши бѣва грижа бѣрѣатѣаши—шѣ ши рѣва нѣскѣтѣаши сѣ—лѣ полрѣтѣ; шѣ—и лѣвѣскѣ а пѣи де трѣпѣ, лѣ лѣкѣа рѣинѣтѣ рѣааши ши пѣзнѣа немѣрѣжѣатѣ. Дѣчѣа—ш кѣ—лѣскѣ мѣсѣра, ши нѣскѣ пре Явел ши пре Клинь. Де атѣнѣе атрѣ лѣвѣнѣтѣа а лѣмѣ, кѣ се сѣрѣж Клинь де 8чисѣ пре фрѣте—сѣс Явел. Дѣчѣа се лѣмѣацѣркѣ ѡменѣи пре пѣмѣнт лѣрѣснѣ кѣ рѣ—тѣзѣнаѣ. Ши трѣи Ядамя 230 де аи; тарѣ нѣскѣ ши пре Сѣаѣ; арѣ де тот трѣи Ядамя 932.

Сѣаѣ гѣси де нѣмеле лѣи дѣмнезѣс, ши пѣсе нѣме стѣлѣлур ши тоатѣ философѣа, ши нѣскѣ пре 8нос, ши трѣи де тот 912 и. 8нос нѣскѣ пре Каннѣа, ши трѣи 905 аи. Каннѣа нѣскѣ пре Маѣсѣлаѣ, ши трѣи 715 аи; ши Маѣсѣлаѣ нѣскѣ пре Малѣ—енѣа, ши трѣи 740 аи. Малѣенѣа нѣскѣ пре Ярѣдѣ, ши трѣи 695 аи. Ярѣдѣ нѣскѣ пре 8нох, ши трѣи 962 де аи. 8нох нѣскѣ пре Мѣтѣсѣлаѣ, ши трѣи 690 де аи, ши се мѣтѣ, нѣ мѣри. Мѣ—сѣлаѣ нѣскѣ пре Лѣмѣх, ши трѣи 782. Лѣмѣх нѣскѣ пре Ноѣ, ши трѣи 755 де аи. Ноѣ, кѣндѣ фѣ де 160 де аи, нѣскѣ пре Ямаа ши Хама ши Яфѣта.

Ятѣнѣе се лѣпѣс лѣмѣ де рѣвтѣзѣи: сѣитарѣ пре дѣмнезѣс пре еѣа че лѣс фѣзѣтѣ, ши се лѣкинѣ солрѣаши ши лѣнѣи ши стѣ—елур, ши се мѣстѣкарѣ а лѣкрѣри фѣрѣ де лѣѣе.

Нѣман че ера де а рѣдѣ лѣи Сѣа дѣрѣпѣ Ноѣ ла донѣе дѣпѣ Ядамя, де се ферѣа де мѣстѣкѣтѣра чѣ рѣ, ши мѣатѣ лѣзѣца пре

ТОЦИ СЪ СЕ ПАРЖЕСЪКЪ ДЕ РЪН, ЧЕ НИМЕ НЪ—А ДСКЪАТА: ДЕЧН—А ДЕМ
ДЕМНЕЗЕН СЪ ФАКЪ КОРАБІЕ, ШИ У ГЪТИ: ДЕЧН СЛОБОЗН ДЕМНЕЗ
СЛОАТА ЧЕРЮАНИ, ШИ СЕ ВРЪСАРЪ ПЛОИ ДЕ АКОПЕРИРЪ ПЪМЪНТА.
НОЕ ДТЪРЪ Д КОРАБІЕ КЪ ФЕЧОРІН ШИ КЪ НЪРЪРИЛЕ, ШИ ТРИМІСЕ ДЕМ
НЕЗЕН ДЕ ЧЪЛЕ ДЕ ПРЕ ПЪМЪНТА ДЕ ТОАТЕ ВИТЕЛЕ, ШИ ФІЕРИ Ш
ПАСЕРИ, ДЕ СЕ АЧЪАРЪ КЪ—НЪС Д КОРАБІЕ: ДЪЧІА ДЪНЪЦЪКЪ АПЪ КЪ
РАБІА ШИ ЕН СЕ МЪНТЪИРЪ, ТЪРЪ АЛААЦИ ТОЦИ СЕ НЕКАРЪ.

ДЕ НЧЕПЪТЪА ДЕМІЕН ПЪНЪ АА ПОТОПЪ 2242 ДЕ АН. ВЪДЪ
СТЪТЪ ПЛОА ШИ СЪЖЪРЪКЪ АПЕЛЕ, ЕШИ НОЕ ДЕ Д КОРАБІЕ КЪ ТОТЪ
СЪФЛЕТЕЛЕ ШИ ДЪХАНІИЛЕ КЪТЕ ЕРА Д КОРАБІЕ, ШИ ТЪРЪ СЕ ДЪ
МЪАЦИМЕ А ТОАТЕ СЪФЛЕТЕЛЕ. ДЕЧН ДЪНЪ ПОТОПЪ СІМЪ НЪСЪКЪ
ИРФАЪАДЪ, ШИ ТЪРЪ 500 ДЕ АН. ИРФАЪАДЪ НЪСЪКЪ ПРЕ КІИНА, Ш
ТЪРЪ 420 ДЕ АН. КАИНАНЪ НЪСЪКЪ ПРЕ СЛААА, ШИ ТЪРЪ 405 А
СЛААА НЪСЪКЪ ПРЕ ВЪЕРЪ, ШИ ТЪРЪ 330 ДЕ АН. ВЪЕРЪ НЪСЪКЪ
ФАЛЕКЪ, ШИ ТЪРЪ 133 ДЕ АН. ФАЛЕКЪ НЪСЪКЪ ПРЕ РАГАВЪ, ШИ ТЪРЪ
123 ДЕ АН. ДЪ ЗНАЛЕА АС ФАЛЕКЪ СЪС ДЧЕПЪТЪ СТАЗПЪАВЪ.

ДЪПЪРЪЦІА АНИ НЪВРОД.

КЪ СЕ СЪБЪАЖ ДЕ Д РЪДА АНИ СІМЪ ВЪНЪ УМЪ. АНЪМЕ НЪВРОД, Ш
СЕ ПЪСЕ ДТЪЮ ДЕМНЪ ПРЕ ПЪМЪНТА, ШИ ЗІСЕ КЪ АПЪСЪКЪ ЧІНСТАН
ДЕМНЕЗЕН ДЕ У ПЪСЕ СПРЕ ЕАЪ КЪ ПЪСТЕ ДЕМНЕЗЕН, ШИ МЪСЪА
ПЪМЪНТА. ШИ НЪВРОН УАМЕНІН СЪ ФАКЪ [СТАЗПЪАВЪ], ДЕЧН ДЧЕПЪРЪ
АЕКРА ПЪНЪ Д 40 ДЕ АН: ТОТЪ—А ДЪНЪЦЪКЪ, ПЪЦИНЪ НЪ АЖЪКЪ
КЪЖЪСЪА АНІЕН. АІМЕА АЕ ЕРА ТОТЪ ЗНА, ШИ ЕРА ПЪШИ 72 ДЕ ДЕРЕЖ
ТОРИ. ДЕЧН ДЕМНЕЗЕН АЕ ВЪЗЪ НЕКЪНІА ШИ ОСТЕНЪАЛ Д ДЕШЕРЪ
ДЪЧІН АЕ ДЪХЪЦИ АІМЕНАЛЕ ПРЕ ДЕРЕЖТОРИ, НЪМАИ ВЪЕРЪ ЧЕ—Ш ЦІЕ
АІМЕА КЪ ЧАТА—Ш. ДЕАА ПОТОПЪ ПЪНЪ АА СТАЗПЪ 600 ДЕ АН.

ДЪЧІА СЕ РЪСФІРЪРЪКЪ АІМЕНАЛЕ ПРЕСТЕ ТОАТЪ АІМЪ. ШИ ДЪА
СТАЗПЪ РАГАВЪ НЪСЪКЪ ПРЕ СЕРЪХЪ ШИ ТЪРЪ 135 ДЕ АН. АЧЕСТЪ
СЕРЪХЪ ДЧЕПЪ ДТЪЮ А ФАЧЕ ДЕМНЕЗЕН, ДЕЧН ДЧЕПЪРЪКЪ УАМЕНІН
СЕ ДКІНА БОЗНАВЪ ШИ ВІТАРЪ КЪ ТОТЪА ПРЕ ДЕМНЕЗЕН, ШИ
ДМЪСЪ АІМЪ ДЕ РЪМЪТЪЦИ, ШИ—Ш ФЪЧА ЧЕТАЦИ, КАРІН ЕНДЕ ДЕСЪ
ЛЕА. УЧІНЕ ШИ ЦЕРРЪ. КАРІН ПРЕ РЪДЪ. ДЕ Д РЪДА АС ІФЕТЪ
ТРОІАНЪ ФЪЧЕ ТРОАДА: ІСЪРДИНЪ, РЪДА АС СІМЪ. ФЪЧЕ ВЪВЪАВЪ
ЧЕ СЕ КІАМЪ ІСЪРІА: МЕСРЕМЪ. ДЕН РЪДА АНИ ХАМЪ. ФЪЧЕ МІСЪІ
АНЪМЕ ВЪГЪПЕТЪА:

ДЪПЪРЪЦІА ВЪГЪПЕТЪАНИ.

ДЪКА СЕ МЪАЦИРЪКЪ АІМЕНАЛЕ ПРЕ ПЪМЪНТА. ДТЪЮ СЕ СЪБЪАЖ
ПЪРЪЦІА ДЕ ВЪГЪПЕТЪ. ШИ ДЧЕПЪРЪКЪ А АЪА ВІРЪ ДЕ ПРЕ АА АІМЪ.

тоци сѣ се паржѣскѣ де рѣ, че нѣмѣ нѣ-а дѣкѣта; дѣчи-а дѣхѣ дѣмнѣзѣ сѣ факѣ корабѣ, ши ѡ гѣти; дѣчи слокѣзи дѣмнѣзѣ слокѣ черѣаши, ши се вѣсарѣ пѣли де акѣперѣ пѣмѣнтѣ. Ноѣ атрѣ ꙗ корабѣ кѣ фѣчѣрѣи ши кѣ нѣрѣнѣ, ши трѣнѣсе дѣмнѣзѣ де ѡбѣ де прѣ пѣмѣнтѣ де тоѣте вѣтеле, ши фѣери ши пасѣри, де се ачѣарѣ кѣ-нѣс ꙗ корабѣ; дѣчѣа дѣхѣцѣ апѣ корабѣа ши ен се мѣнтѣирѣ, тарѣ алаѣци тоѣи се некарѣ.

Дѣнѣчѣстѣа дѣмнѣи пѣнѣ аѣ потѣпѣ 2242 де аи. Кѣнда стѣтѣ пѣли ши сѣкѣсѣрѣ апѣле, еши Ноѣ де ꙗ корабѣ кѣ тоѣте сѣфѣтеле ши дѣхѣнѣилѣ кѣте ера ꙗ корабѣ, ши тарѣ се дѣдѣ мѣаѣимѣ а тоѣте сѣфѣтеле. Дѣчи дѣпѣ потѣпѣ Симѣ нѣскѣ прѣ Ярѣазадѣ, ши трѣи 500 де аи. Ярѣазадѣ нѣскѣ прѣ Каинѣн, ши трѣи 420 де аи. Каинѣн нѣскѣ прѣ Сѣлаѣ, ши трѣи 405 аи. Сѣлаѣ нѣскѣ прѣ Вѣрѣ, ши трѣи 330 де аи. Вѣрѣ нѣскѣ прѣ Фѣлѣкѣ, ши трѣи 133 де аи. Фѣлѣкѣ нѣскѣ прѣ Рагѣвѣ, ши трѣи 123 де аи. ꙗ зѣлѣе аѣ Фѣлѣкѣ сѣс дѣчѣстѣ стѣзѣпѣлѣ:

ДѣПѣРѣЦѣА ДѣИ НѣВРОД.

Кѣ се сѣкѣлѣ де ꙗ рѣдѣ аѣи Симѣ нѣн ѡмѣ, аѣнѣмѣ Нѣврод, ши се пѣсе дѣтѣю дѣмнѣ прѣ пѣмѣнтѣ, ши зѣсе кѣ апѣкѣ чѣнѣста аѣи дѣмнѣзѣ де ѡ пѣсе спрѣ еѣ кѣ пѣсте дѣмнѣзѣ, ши мѣсѣрѣ пѣмѣнтѣа, ши нѣвѣи ѡаменѣи сѣ факѣ [стѣзѣпѣлѣ], дѣчи дѣчѣпѣрѣ а аѣкѣра пѣнѣ ꙗ 40 де аи: тоѣтѣ-а дѣхѣаѣарѣ, пѣѣѣнѣ нѣс аѣжѣнѣи кѣжѣлѣ аѣнѣи. Лѣмѣа лѣ ера тоѣтѣ нѣлѣ, ши ера пѣши 72 де дѣрѣгѣжѣторѣи. Дѣчи дѣмнѣзѣ лѣ вѣзѣ нѣкѣнѣа ши ѣстенѣла ꙗ дѣшѣртѣ, дѣчѣи лѣ дѣпѣрѣци лѣмѣнѣлѣ прѣ дѣрѣгѣжѣторѣи, нѣмѣи Вѣрѣ че-ш чѣнѣ лѣмѣа кѣ чѣтѣ-ш. Дѣла потѣпѣ пѣнѣ аѣ стѣзѣпѣ 600 де аи.

Дѣчѣа се рѣсѣфѣирѣрѣ лѣмѣнѣлѣ прѣсте тоѣтѣ лѣмѣ, ши дѣлѣ стѣзѣпѣ Рагѣвѣ нѣскѣ прѣ Сѣрѣх ши трѣи 135 де аи. Дѣчѣста Сѣрѣх дѣчѣпѣс дѣтѣю а фѣчѣ дѣмнѣзѣи, дѣчи дѣчѣпѣрѣ ѡаменѣи а се дѣкинѣ козѣлѣвр ши вѣтарѣ кѣ тоѣтѣа прѣ дѣмнѣзѣи, ши се дѣмѣлѣ лѣмѣ де рѣѣтѣѣѣи, ши-ш фѣчѣа чѣтаѣи, кѣрѣи нѣдѣ дѣсѣка-лѣка, ѡчѣнѣе ши цѣрѣрѣ, кѣрѣи прѣ рѣдѣ. Де ꙗ рѣдѣ аѣ дѣфѣтѣ. Троѣнѣ фѣчѣе Троѣа; Ясѣрѣдѣнѣ, рѣдѣ аѣ Симѣ, фѣчѣе Вѣлѣѣѣѣѣѣ, че се кѣамѣ Ясѣрѣѣа; Мѣсѣремѣ, дѣн рѣдѣ аѣи Хѣамѣ, фѣчѣе Мѣсѣрѣѣи аѣнѣмѣ Вѣгѣпѣтѣа:

ДѣПѣРѣЦѣА ВѣГѣПѣТѣЛѣИ.

Дѣкѣ се мѣаѣирѣ лѣмѣнѣлѣ прѣ пѣмѣнтѣ, дѣтѣю се сѣкѣлѣ дѣпѣрѣѣѣа де Вѣгѣпѣтѣ, ши дѣчѣпѣрѣ а аѣа вѣрѣ де прѣ аѣ аѣѣи,

Потоломен Дішнис 30 де ан, Потоломен Патрь 22 де ан, Клеу-патра дпзрѣтѣса ас цинстѣ дпзрѣціа Вгупетсави, ши с'ас мѣнат дела Потоломен Епифанъ пѣнѣ ла Клеупатра 300 де ан. Де атѣнче се азрѣа пре аѣме дпзрѣціа Римсави; ачѣстѣ кѣм не фѣстѣра нон скрисем.

ДПЗРЖЦІА ТРОШНИЛОР.

Сѣ дѣпемъ де акѣм аржта ши де дпзрѣціа Римлѣнилар де'нчепѣтѣа ларѣ. Пре врѣме че дпзрѣціа Давидъ Іеросалимѣ, тарѣ д Троада домнѣа Прѣамъ ши аѣа долмнѣ ши нѣскѣрѣ де'нтрѣнѣа фечори мѣлци, де-и кема кавра(?), тарѣ Прѣамъ вѣзѣ атѣнче ѣн вѣсѣ, пѣрѣ-и кѣ вѣзѣ ѣн тѣчюне апринсѣ ешинѣ деи трѣпѣа мѣверѣи аѣи ши дѣде де о парте вѣнтѣ де арсе четатѣ тоатѣ; ши спѣсе ачѣстѣ философиларѣ, ен рѣспѣнсерѣ кѣ: арѣ фи маи кинѣ че ѣа наѣе сѣ-а арѣнчи д фок; тарѣ кѣрѣнѣ нѣскѣ анѣме Ялезандрѣ, коконѣ фромошѣа, шѣ-и фѣ мнѣа а-а пѣардѣра, че-а лепѣдѣ дтрѣн кѣмпѣ, ши-аѣ афларѣ неѣе пѣхторѣ де-а лѣварѣ шѣ-и пѣсерѣ нѣме кѣм кема ачѣа кѣмпѣ: Парѣе. Дѣчи дѣка крескѣ воинникѣ, еѣа фѣ кѣноскѣт де Прѣамъ; дѣчи-а аѣа ла динѣа. кѣ-и пѣрѣ кѣ аѣ скѣпатѣ де пѣкостѣ: че че пѣсте сѣ фѣе нѣ аи поатѣ трѣче. Дѣчѣа фѣрѣ пѣстѣаѣ Ялезандрѣ Парѣе, еѣа-шѣ ѣ-чисѣ ѣн фратѣ ши привѣѣи д Спартѣ, ѣнде е цара грѣчѣскѣа ла Менелѣи; еѣа-а прѣими ла динѣа кѣ чинѣстѣ, ши-а цина ка прѣ ѣнѣ фечорѣ де домнѣ; Парѣе вѣзѣ пре ѣлена мѣѣара аѣ Менелѣи, прѣ фѣрѣмолѣа ши аѣѣѣ, дѣчи о прѣ дѣрѣѣи, ши пѣсе оѣи хѣ-таѣни спрѣнѣа, ши аѣѣптѣ пѣнѣа кѣнѣ се дѣсе Менелѣи ѣаре-ѣнде, атѣнче се скѣаѣ Ялезандрѣ, дѣчи аѣскѣа пре ѣлена кѣ тоатѣ аѣѣцѣа аѣ Менелѣи ши дтрѣа д корѣкѣе сѣ фѣгѣа пре марѣ ла Троада; тарѣ фортѣна-и ѣмѣчи де-и скоѣсе д гѣра Нилѣави, ла ѣнѣ лок анѣме Кановикѣа, тарѣ соѣѣи аѣи де грѣѣ-а пѣзрѣрѣа кѣтрѣа Протѣвѣс, дпзрѣтѣа Вгупетсави, шѣ-и спѣсерѣ кѣм аѣ аѣѣкат ачѣа мѣѣаре кѣ ѣѣнѣтѣа тоатѣ а аѣ Менелѣи, тарѣ Протѣвѣс и дпѣ-тѣа кѣ амарѣ, дѣчѣа-а гони ши опрѣ пре ѣлена кѣ тоатѣ аѣѣ-цѣа, пѣнѣа ѣа ѣени домнѣ-сѣа ла динѣа.

Дѣка се дѣтарѣсе Менелѣи де д кѣлѣ ши нѣ-ши гѣѣи мѣѣарѣ. нѣе ѣѣнѣтѣа, пѣсе скѣѣѣа марѣ, ши-ши дѣрѣа фаѣа, ши-ши рѣмпѣа хѣиннѣе, кѣ Дарѣе сокѣрѣ-сѣа, ши аѣѣнѣа Грѣчѣи тоѣи чѣи маи марѣ, ши лѣ спѣсе де пѣтимѣа ши аи се рѣгѣа фѣларѣе ка сѣ се ѣатѣа кѣ Троѣанѣи пѣнтрѣа еѣ; ен се пѣѣрѣарѣа тоѣи сѣ-ши пѣе кѣпѣтелѣе дѣрѣптѣа динѣа; ши ѣатѣа мѣлци се скѣларѣа де пре

сваде ши ддеадрѣж вѣме ен се ворѣ днѣца пре ате анме,
ши зиди четата адеж ши адрѣж, ш'алтѣ четате анме Левн.
Ши ас асѣтъ сважд мѣтъ кс домнѣ латинескѣ кс Латин, Фавно,
ши Тсриуѣ Славитѣл, ши кс аци домни де дпрежѣр, ши тотѣ-и
ѣлта Ёнѣ. Анси се дпѣкарѣ ши дпѣцирѣ лок де царѣ. Дѣка
мѣри Ёнѣ, елѣ стѣтъ домнѣ фѣю-сѣс Ясканѣ, нѣскѣт де д Кресѣ
фѣта аси дпѣамѣ краю; дспѣнѣсѣ стѣтъ фѣю-сѣс Теверѣ, ши ерѣ
мѣндѣрѣ ши битѣзѣ, ши мѣри нѣкатѣ. Дѣчѣи рѣмасѣрѣ дои фе-
чори, Немиторѣ ши Ямѣлѣ; Немиторѣ асѣ домнѣ, Ямѣлѣ асѣ-
цѣ, ши се скѣлѣ Немиторѣ де зчѣсе фечорѣи ас Ямѣлѣ тоци,
тарѣ пре в фѣтѣ елѣ в пѣсе попѣ, ши пѣсе лѣчѣ: фѣтеле че
ворѣ фи попѣ сѣ нѣ се мѣрѣте: тарѣ ја се аместекасѣ кс вѣре-
чѣне; дѣка асѣ Немиторѣ кѣ е грѣ, пѣсе де в пѣзѣ пѣнѣ
кѣндѣ нѣскѣрѣ дои цѣмени; дѣчѣи пре денѣ в ѣлѣгарѣ д тем-
ницѣ, тарѣ пре коконѣи и-лѣндѣрѣ кс зѣчѣ чѣнѣ пре апа Тивѣрѣи
сѣ шарѣ; тарѣ дѣмнѣсѣс и-крѣцѣ, кѣ-и гѣси зѣчѣ порѣарѣ анме
Фѣстѣл, ши фѣчѣ кѣне кѣ-и дѣсе а клѣж-ши, тарѣ мѣларѣ аси
Лѣпа нѣскѣсѣ зѣчѣ коконѣ мортѣ, кѣ фѣ воѣ ас дѣмнѣсѣс, дѣчѣи
и-пѣсе сѣгѣши д локѣ де фечори. Дѣчѣи лѣ зчѣсе нѣме: Рѣм ши
Рѣмѣ. Дѣка кресѣрѣ, лорѣ лѣ ерѣ вѣца кс порѣарѣи, де пѣца
тѣрѣе ши фѣрѣ. Кс нѣцѣстѣл стѣрикарѣ тѣрѣмѣ ас Ямѣлѣ, че лѣ
ерѣ мошѣ: тѣтѣ мѣни-сѣ. Дѣчѣи-и принѣсѣрѣ шѣ-и дѣсѣрѣ ас Ямѣлѣ,
елѣ-и вѣзѣсѣ воинѣчи ши фѣрѣмоши, ши афѣж кѣ-и сѣмѣтѣ непоци,
ши асѣнарѣ гѣлатѣ де скѣсѣрѣ пре Немиторѣ де д домнѣ ши
дѣдерѣ ас Ямѣлѣ домнѣ, тарѣ Ямѣлѣ дѣде асѣцѣ мѣтѣ не-
поцилорѣ, де рѣдикѣрѣ оци ши доѣндѣирѣ мѣтѣ домнѣи ши
цѣрѣрѣ. Дѣнѣ лѣчѣ зиди Рѣмѣ четате прѣ марѣ ши фѣрѣмоасѣ,
дѣла Ядѣмѣ пѣнѣ сѣсѣ фѣкѣт Рѣмѣ 4708 де аи, ши кс гѣлѣ де
ѣчѣнѣ сѣрѣ: сѣ асѣлатѣ тоѣтѣ асѣмѣ де четата че и се пѣсе нѣ-
мѣе Рѣмѣ; дѣчѣи кѣци есѣ де аколѣ ен се кѣлѣмѣ Рѣмѣни.

ДПѣРѣЦѣЛѣ АС РОМѣЛ Чѣ ЯС ДПѣРѣЦѣИТѣ ДТѣЮ Д РѣМѣ.

Дѣка мѣри мошѣ ас Рѣмѣ, Ямѣлѣ, атѣнѣ се рѣдикѣ дпѣ-
ратѣ Рѣмѣ, ши асѣнѣ вѣмени мѣци де дпрежѣрѣ де-и вѣгѣ
сѣ асѣмѣсѣсѣ д Рѣмѣ, ши фѣ дтѣю дпѣратѣ Рѣмѣлѣи Рѣмѣ,
ши-ши токѣи боѣри сѣѣтинѣчи, тотѣ дѣелѣнѣци, ши мѣтѣ цѣрѣрѣ
илѣкѣ сѣпѣтѣ сѣне, ши дпѣрѣци Рѣмѣ, 48 де аи. Помѣнѣ Пом-
ѣилѣнѣ стѣтѣ домнѣ дѣнѣ Рѣмѣ, ачѣста токѣи 12 аси дтѣрѣ
анѣ, анме Генѣларѣи ши Фѣврѣларѣи, ши ате вѣнѣтѣци мѣтѣ

рѣдникарѣ парѣ, ши вѣзсрѣ Гречѣи атѣиче мѣрсерѣ ши принсерѣ порцилае. ши лтрарѣ л четате: дѣчѣа ашд докѣндирѣ Гречѣи Троада. Дечи жѣнгѣ пре боевози пре ман мари, ши кѣ дерентѣа зинѣндѣ: де л вѣкаци пѣнѣ л мѣери, ши кокониѣ фѣрѣ мѣлѣ ера бѣиши, шѣи рѣтеза ка кѣ сѣчера спичеле некрѣцѣть. Ши дѣка се сѣтерарѣ де жѣфѣнт ши де тѣмѣть, апринсерѣ ши четате де арсе пѣнѣ л ѡемелѣе. Дѣчѣа се скѣлѣ Менелѣи дѣнѣ спартѣа Троадеи де аѣ кинѣнт пре маре ши аѣ рѣтѣчѣнтѣ: ши дѣка—ши афѣлѣ мѣиара Бѣина л Бѣупетѣ л четате л Мемфа, ши аѣс оспѣцѣ дела Претѣс лѣкратѣ, ши сѣаѣ мѣнатѣ де тотѣ 8 аѣ дѣнѣ рѣсипитѣа Троадеи пѣнѣ че аѣ венитѣ Менелѣи л кѣсѣ ши л Спартѣ, ѣтѣ се сѣрѣши новѣста де Троадинѣ, ка л сѣрѣт депѣнѣк, нѣам скрѣсѣ ка Омирѣ, кѣ елѣ аѣ лѣстѣ лѣмѣлѣ дѣмѣ де ѣѣ фѣстѣ драгѣ а подоки повѣстѣлае.

Дѣ лѣчѣпѣстѣа рѣмѣнѣнѣлор.

Сѣ лѣчѣпѣмѣ а скрѣе де аѣсѣм тѣрѣа ши пѣтѣкра Рѣмѣнѣнѣрѣ, де шде сѣаѣ лѣчѣпѣстѣ ши аѣ цѣнѣстѣ пѣмѣнѣтѣа тотѣ ши цѣнѣ. Дечи дѣнѣа прада Троадеи, Бѣнѣа цѣнѣреле аѣ Прѣамѣ краѣ сѣаѣ скѣпѣлѣть, сѣаѣ—а де сѣбѣозѣсе оѣѣанѣи, елѣ се мѣтѣ кѣ толѣтѣ рѣда аѣи, кѣ кѣци скѣпѣсе, л цѣра Ренеѣѣи. Дечи Бѣнѣа кѣ кѣци нѣтѣсе кѣ нѣнѣсѣа фѣчѣерѣ вѣлѣе ши аѣарѣ пѣлѣзѣнтѣ, кѣ де зѣсе скрѣпѣтѣ: сѣ нѣлѣте де аѣола спре лѣсѣк пѣнѣа вор сосѣи аѣ ѣнѣ кѣмпѣ ши де се ва ѣмпѣа масѣ лѣрѣ де хѣнѣлѣ, аѣола сѣ дѣсѣ клѣче цѣрѣ, лѣрѣ шде ва мѣри о витѣ фѣгѣндѣ де остѣнѣтѣа аѣола сѣ фѣкѣ четате. Ши аѣарѣ лѣчѣстѣ пѣлѣзѣ, дечи сосѣрѣа лѣ лѣелѣ кѣмпѣ ши фѣчѣерѣ колѣки. Аѣола ера лѣрѣлѣ, де ѣ кѣмѣ сѣлѣнѣлѣ, мѣатѣ; ши прѣнѣнѣндѣ еи, зѣнѣлѣ гѣстѣ сѣлѣнѣлѣ, дѣчѣа шѣлѣтѣа ши шѣлѣтѣа, атѣиче стрѣгарѣ: аѣсѣм нѣи се лѣмпѣлѣ пѣлѣзѣнтѣа кѣ мѣселе. Дечи вѣрѣрѣ сѣ фѣкѣ сѣлѣрѣ, кѣ скрѣафѣа гѣсѣлѣ, лѣрѣ ѣа се зѣмѣчи де л мѣнѣа Бѣнѣи; елѣ ѣ гѣнѣи токѣмѣ 4 мѣлѣ пѣнѣлѣ вѣтѣнѣи, ши скрѣафѣа ѣбѣси де кѣзѣс, ши нѣзѣкѣсрѣа ѣдатѣ 30 де пѣрѣчен. Бѣнѣа лѣцѣлѣсе кѣ се ворѣ мѣлѣи пре аѣола, ши аѣзѣа гѣлѣс де—и зѣсе сѣ зѣнѣдѣскѣа аѣола четате. Дѣка лѣчѣпѣс а зѣнѣлѣ, тѣмѣпѣлѣ—се де вѣзѣс фѣкѣ дѣнѣтрѣс лѣелѣ лѣкѣ, ши бѣнѣи зѣнѣ аѣнѣ де л пѣдѣре ши пѣрѣта гѣтѣжѣи де кѣлѣа л фѣкѣ, лѣрѣ шѣ вѣлѣтѣрѣ бѣтѣк кѣ арѣпѣлае ши аѣдѣа бѣнѣтѣ де—лѣ аѣиѣа, лѣрѣ ѣ вѣлѣпѣ хѣнтѣлѣнѣ нѣмери де—ши сѣа кодаа л аѣлѣ ши сѣкѣтѣрѣа пре фѣкѣ де вѣрѣ сѣ—лѣ стѣнѣгѣлѣ: еи—лѣ апрѣнѣдѣкѣ, лѣрѣ ѣа стѣнѣѣа; лѣсѣ аѣнѣи кѣрѣнѣрѣ еи, лѣрѣ ѣа фѣсѣи; дечи прѣчѣпѣс Бѣнѣа, кѣ кѣ мѣатѣ

сѣде ши фдѣлѣжъ крѣме ен се ворѣ дѣлаца пре лате анмѣн,
ши зиди четата алѣж ши лѣдѣж, ш'латѣ четате анмѣ Лѣмн.
Ши лѣ дѣлѣтѣ свадѣ мѣатѣ кѣ доминѣ латинескѣ кѣ Латин, Флѣно,
ши Тѣриуѣ Сѣлѣнтѣ, ши кѣ алци домини де дѣрежѣр, ши тотѣ-и
ѣлта Ынѣла. Илѣн се дѣжкарѣ ши дѣжрѣнѣр лок де царѣ. Дѣка
мѣри Ынѣла, ѣлѣ стѣтѣ доминѣ фѣю-сѣлѣ Искѣнѣе, нѣскѣт де дѣ Кресѣ
фѣла лѣи Пѣрѣамѣ краю; дѣнѣлѣнѣ стѣтѣ фѣю-сѣлѣ Тѣверѣ, ши ерѣ
мѣндѣрѣ ши кѣнтѣжѣ, ши мѣри нѣкѣтѣ. Дѣчѣи рѣмасѣрѣ дон фѣ-
чѣри. Нѣмѣнѣторѣ ши Ямѣлѣе; Нѣмѣнѣторѣ лѣш доминѣла, Ямѣлѣе лѣш-
ѣе, ши се скѣлѣ Нѣмѣнѣторѣ де ѣчѣисѣ фѣчѣорѣи лѣш Ямѣлѣе тоѣи,
лѣрѣ пре ш фѣтѣ ѣлѣ ш нѣсѣ попѣж, ши нѣсѣ лѣчѣе: фѣтѣле че
кѣрѣ фѣи попѣи сѣ нѣ се мѣрѣнтѣ; лѣрѣ лѣ се амѣстѣкасѣ кѣ шѣре-
чѣинѣ; дѣка лѣш Нѣмѣнѣторѣ кѣ е грѣкѣ. нѣсѣ де ш пѣжѣла пѣжѣ
кѣнѣлѣ нѣскѣрѣ дон ѣѣмѣнѣи; дѣчѣи пре дѣнсѣ ш ѣжѣрѣ дѣ тем-
ниѣжѣ, лѣрѣ пре кѣкѣнѣи и-лѣнѣдѣрѣ кѣ ѣнѣ чѣнѣ пре лѣа Тѣверѣи
сѣ шѣрѣ; лѣрѣ дѣмѣнѣжѣи и-крѣцѣжѣ, кѣ-и гѣжѣи ѣнѣ пѣркѣрѣи анмѣ
фѣстѣлѣ, ши фѣчѣе кѣнѣ кѣ-и дѣсѣ лѣ кѣсѣжѣ-ши, лѣрѣ мѣлѣрѣ лѣи
лѣнѣ нѣскѣсѣ ѣнѣ кѣкѣнѣи мѣртѣ, кѣ фѣш воѣи лѣш дѣмѣнѣжѣи, дѣчѣи
и-нѣсѣ сѣгѣши дѣ лѣкѣ де фѣчѣорѣи. Дѣчѣи лѣ шѣисѣ нѣмѣ: Рѣмѣ ши
Рѣмѣла. Дѣка кресѣсѣрѣ, лѣрѣ лѣ ерѣ кѣлѣца кѣш пѣркѣрѣи, де пѣчѣи
тѣрѣме ши фѣсѣрѣ. Кѣш нѣцѣиѣтѣлѣ стрѣкарѣ тѣсѣмѣ лѣш Ямѣлѣе, че лѣ
ерѣ мошѣ: тѣтѣж мѣнѣи-сѣ. Дѣчѣи-и пѣнѣсѣрѣ шѣи-и дѣсѣрѣ лѣ Ямѣлѣе,
ѣнѣ-и ѣжѣш кѣнѣнѣчѣи ши фѣсѣмошѣи, ши афѣлѣ кѣ-и сѣмѣтѣ нѣпоѣи,
ши лѣдѣнѣрѣ гѣлатѣ де сѣкѣсѣрѣ пре Нѣмѣнѣторѣ де дѣ доминѣи ши
лѣдѣрѣжѣ лѣш Ямѣлѣе доминѣла, лѣрѣ Ямѣлѣе дѣдѣ лѣшѣѣе мѣатѣ нѣ-
пѣнѣиѣлѣорѣ, де рѣдѣнѣкарѣ оѣи ши дожѣнѣдѣрѣжѣ мѣатѣ доминѣи ши
цѣрѣрѣ. Дѣнѣж лѣчѣа зѣиди Рѣмѣла четате пѣрѣ мѣре ши фѣсѣмоѣсѣжѣ,
дѣла Ядѣамѣ пѣжѣ сѣлѣ фѣкѣст Рѣмѣла 4708 де лѣи, ши кѣш гѣлѣ де
ѣѣчѣинѣи ѣрѣ: сѣ лѣскѣлатѣ толѣтѣ лѣсѣмѣ де четата че и се нѣсѣ нѣ-
мѣлѣ Рѣмѣлѣ: дѣчѣи кѣчѣи еѣш де лѣкѣла ен се кѣлѣмѣ Рѣмѣжѣи.

ЛѢПѢРѢЖѢЦѢЛА ЛѢШ РОМѢЛА ЧѢ ЯѢ ЛѢПѢРѢЖѢЦѢИТѢ ЛѢТѢЮ дѣ РѢМѢ.

Дѣка мѣри мошѣла лѣш Рѣмѣла, Ямѣлѣе, лѣшѣе се рѣдѣнѣжѣ дѣж-
ратѣ Рѣмѣла, ши лѣдѣнѣжѣ шѣмѣнѣи мѣлѣци де дѣрежѣрѣ де-и ѣжѣжѣ
сѣ лѣжѣлѣсѣжѣ дѣ Рѣмѣ, ши фѣш лѣтѢю дѣжратѣ Рѣмѣлѣи Рѣмѣла,
ши-ши токѣи воѣири сѣѣтѣнѣчѣи, тотѣ дѣцѣлѣнѣи, ши мѣлатѣ цѣрѣрѣ
шѣкѣлѣ сѣнѣтѣи сѣнѣе, ши дѣжрѣжѣи Рѣмѣла, 48 де лѣи. Нѣмѣанѣ Нѣмѣ-
сѣлѣиѣнѣи стѣтѣ доминѣ дѣнѣж Рѣмѣла, ѣчѣсѣта токѣи 12 лѣи лѣтѣрѣ
ѣнѣ, анмѣ Гѣнѣлѣрѣе ши Фѣвѣрѣлѣрѣе, ши лѣте ѣѣнѣжѣтѣи мѣлатѣ

рѣдникарѣ парѣ, ши вѣзсрѣ Гречѣи атѣиче мѣрсерѣ ши принсерѣ порциале, ши лтрарѣ л четате: дѣчѣа аша довѣндирѣ Гречѣи Троада. Дечи жѣнгѣ пре боевози пре маи мари, ши кѣ дерентѣа зинѣндѣ: де л вѣжбаци пѣнѣ л мѣери, ши коконѣи фѣрѣ аина ера сѣиши, шѣи рѣтеза ка кѣ сѣчера спичеле некрѣцать. Ши дѣка се сѣтерарѣ де жѣфѣнт ши де тѣлатѣ, апринсерѣ ши четате де арсе пѣнѣ л демеѣе. Дѣчѣа се скѣлѣ Менелѣи дѣпѣ спартѣа Троадеи де аѣ кинѣнт пре маре ши аѣ рѣтѣчѣнтѣ: ши дѣка—ши афѣл мѣира Енина л Егѣпетѣ л четате л Мемфа, ши аѣс оспѣцѣ дела Претѣс лѣхратѣ, ши сѣас мѣнатѣ де тотѣ 8 аи дѣпѣ рѣсипитѣа Троадеи пѣнѣ че аѣ венитѣ Менелѣи л кѣлѣ ши л Спартѣ, лѣтѣ се сѣрѣши повѣста де Троади, ка л скѣрт дѣпѣнѣ, нѣам скрѣсѣ ка Омирѣ, кѣ елѣ аѣ лѣстѣ анмѣлѣ дѣачѣ де лѣс фѣстѣ драгѣ а подоки повѣстѣлѣ.

Аѣ ЛЧѣПѣТѣа РѣМѣНИЛОР.

Сѣ лѣчѣпѣмѣ а скрѣе де акѣм тѣрѣа ши пѣтѣра Рѣмѣнилорѣ, де ѣнде сѣас лчѣпѣстѣ ши аѣ цинѣстѣ пѣмѣнтѣа тотѣ ши цѣри. Дечи дѣпѣ прада Троадеи, Енѣа ѣинереле аѣ Прѣламѣ краю сѣас скѣпѣтѣ, сѣс—а де словоѣисе оѣпѣнѣи, елѣ се мѣтѣ кѣ толѣтѣ рѣла аѣи, кѣ кѣци скѣпѣсе, л цѣра Венеѣи. Дечи Енѣа кѣ кѣци пѣтѣсе кѣ нѣисѣа фѣчѣрѣ враже ши аѣарѣ пѣлѣѣнтѣ, кѣ ле зисѣ скрѣпѣнтѣ: сѣ нѣлатѣ де аѣола спре лѣсѣ пѣнѣ вор сосѣ аѣ ѣнѣ кѣмѣ ши ле се ел ѣмѣла маса лорѣ де хрѣнѣ, аѣола сѣ десѣ клѣече цѣрѣ, лѣрѣ ѣнде ел мѣри о ентѣ фѣсѣндѣ де остѣнтѣа аѣола сѣ фѣкѣ четате. Ши аѣарѣ ачѣстѣ пѣлѣ, дечи сѣсѣрѣ аѣ ачѣлѣ кѣмѣ ши фѣчѣрѣ коѣнки. Аѣола ера лѣрѣлѣ, де л кѣмѣ сѣлѣнѣлѣ, мѣлатѣ: ши пѣнѣнѣндѣ еи, енѣлѣ гѣстѣ сѣлѣнѣлѣ. Дѣчѣа шѣлатѣа ши шѣлатѣа, атѣиче стрѣгарѣ: акѣм ни се лѣмѣлѣ пѣлѣ зѣнтѣа кѣ мѣселе. Дечи вѣрѣлѣ сѣ фѣкѣ сѣлѣрѣ, кѣ скрѣоѣлѣ гѣлѣ лѣрѣ лѣ се зѣмѣчи де л мѣна Енѣен: елѣ л гѣни тоѣмѣ 4 мѣе пѣнѣлѣ вѣтѣни, ши скрѣоѣла лѣосѣ де кѣзѣ, ши нѣскѣрѣ лѣлатѣ 30 де пѣрѣен. Енѣа лѣцѣлѣсе кѣ се ворѣ мѣлѣи пре аѣола, ши лѣсѣ гѣлѣс де—и зисѣ сѣ зѣндѣскѣ аѣола четате. Дѣка лчѣпѣс а зѣндѣ тѣмѣпѣлѣ—се де вѣзѣс фѣкѣ дѣнтѣс ачѣл лѣкѣ, ши вѣни ѣнѣ аѣола де л пѣдѣре ши пѣрта гѣтѣжѣи де кѣлѣ л фѣкѣ, лѣрѣ ѣнѣ кѣлатѣрѣ елѣтѣ кѣ арѣпѣлѣ ши аѣѣчѣа вѣнтѣ де—лѣ аѣиѣа, лѣрѣ лѣ вѣлѣпѣ хѣтѣлѣнѣ немерѣи де—ши сѣла коѣла л аѣлѣ ши сѣсѣтѣрѣа пѣлѣ фѣкѣ де вѣрѣ сѣ—лѣ стѣнгѣ: еи—лѣ апрѣндѣкѣ, лѣрѣ лѣ стѣнѣлѣ: аѣа аѣои кѣрѣнѣрѣ еи, лѣрѣ лѣ фѣѣи: дечи прѣчѣнѣс Енѣа, кѣ кѣ мѣлатѣ

СЕДЕ ШИ РДЕЛЪРЪЖЪ БРЪМЕ ЕИ СЕ БОРЪ РИЖАЦА ПРЕ АЛТЕ АИМЕН,
ШИ ЗИДИ ЧЕТАТА ААКЪ ШИ АБЪРЪЖЪ, Ш'АЛЪЖЪ ЧЕТАТЕ АИМЕНЕ ЛЕУИ.
ШИ АБЪ АБЪТА СКАДЪ МЪТАЪ КЪ ДОМИНА АЛТИНЕСКА КЪ ЛАТИНЪ, ФАВНО,
ШИ ТЕРИУСКЪ СЛАВАНТА, ШИ КЪ ААЦИ ДОМИНЪ ДЕ АПРЕЖЪРЪ, ШИ ТОТЪ-И
ЕЖТА БИЛА. ИПОИ СЕ АРЖКАРЪ ШИ АРХИЦИРЪ АОКЪ ДЕ ЦАРЪ. ДЪКА
МЪРИ БИЛА, ЕЛЪ СЪТЪТЪ ДОМИНЪ ФЮ-СЪСЪ ИСКАНИЕ, ИЗСКЪТЪ ДЕ А КРЕСКА
ФАТА АИ ПРІАМЪ КРАЮ; ДЪКА НЕСА СЪТЪТЪ ФЮ-СЪСЪ ТЕВЕРЪ, ШИ ЕРА
МЪНДЪРЪ ШИ ВІТЪЗЪ, ШИ МЪРИ НЕКАТЪ. ДЪЧІИ РЪМАСЕРЪ ДОИ ФЕ-
ЧОРИ, НЕМИТОРЪ ШИ ЯМБАІЕ; НЕМИТОРЪ АБЪ ДОМИНА, ЯМБАІЕ АБЪ-
ЦІЕ, ШИ СЕ СКАДЪ НЕМИТОРЪ ДЕ БУИСЕ ФЕЧОРИНЪ АБЪ ЯМБАІЕ ТОЦИ,
ІАРЪ ПРЕ ВЪ ФАТЪ ЕЛЪ ВЪ НЪСЕ ПОПЪ, ШИ НЪСЕ АБЪЦІЕ; ФЪТЕЛЕ ЧЕ
БОРЪ ФИ ПОПЪ СЪ НЪ СЕ МЪРИТЕ; ІАРЪ ІА СЕ АМЕСТЕКАСЕ КЪ ВЪРЕ-
ЧИНЕ; ДЪКА АБЪИ НЕМИТОРЪ КЪ Е ГРЪКЪ, НЪСЕ ДЕ ВЪ ПЪЖІА ПЪЖЪ
КЪИДЪ ИЗСКЪРЪ ДОИ ВЪМЕНИ; ДЕЧІИ ПРЕ ДЕНСА ВЪ БЪГЪРЪ А ТЕМ-
НИЦЪ, ІАРЪ ПРЕ КОКОНІИ И-ЛЕПЪДЪРЪ КЪ СЪНЪ ЧИНЪ ПРЕ АПА ТИВЕРІЕН
СЪ ПІАРЪ; ІАРЪ ДЪМНЕЗЪСЪ И-КРЪЦЪ, КЪ-И ГЪСИ СЪНЪ ПОРКАРЮ АИМЕНЕ
ФЕСТЕЛА, ШИ ФЪЧЕ БИНЕ КЪ-И ДЪСЕ А КАСЪ-ШИ, ІАРЪ МЪІАРЪ АИ
ЛЕПА ИЗСКЪСЕ СЪНЪ КОКОНЪ МОРЪТЪ, КЪ ФЪСЪ ВОІА АБЪ ДЪМНЕЗЪСЪ, ДЪЧІА
И-ПЪСЕ СЪГЪШИ А АОКЪ ДЕ ФЕЧОРИ. ДЪЧІА АЕ ЗИСЕ НЪМЕ: РЪМЪ ШИ
РОМИА. ДЪКА КРЕСКЪРЪ, АОРЪ АЕ ЕРА ВІАЦА КЪ ПОРКАРИНЪ, ДЕ ПЪЦІА
ТЪРМЕ ШИ ФЪРА. КЪ НЕЦІІСТЪА СТРИКАРЪ ТЪРМА АБЪ ЯМБАІЕ, ЧЕ АЕ
ЕРА МОШЪ: ТАТЪ МЪНИ-СА. ДЪЧІИ ПРИНСЕРЪ ШІИ ДЪСЕРЪ АБЪ ЯМБАІЕ,
ЕЛЪ-И ЕЛЪСЪ КОНИНИ ШИ ФЪСМОШІИ, ШИ АФЪКЪ КЪ-И СЪМЪТЪ НЕПОЦИ,
ШИ АДЪНАРЪ ГЛОАТЕ ДЕ СКОАСЕРЪ ПРЕ НЕМИТОРЪ ДЕ А ДОМИНЕ ШИ
ДЪДЕРЪ АБЪ ЯМБАІЕ ДОМИНА, ІАРЪ ЯМБАІЕ ДЪДЕ АБЪЦІЕ МЪТАЪ НЕ-
ПОЦИАОРЪ, ДЕ РЪДИКАРЪ ОЦИ ШИ ДОБЪИДИРЪ МЪТАЕ ДОМИНИ ШИ
ЦЪРЪРЪ. ДЪКА АЧЪА ЗИДИ РОМИА ЧЕТАТЕ ПРЪ МАРЕ ШИ ФЪСМОАСЪ,
ДЕЛА ЯДАМЪ ПЪЖЪ СЪСЪ ФЪКЪТЪ РЪМЪА 4708 ДЕ АИ, ШИ КЪ ГАЛЪ ДЕ
КЪЧІИНЪ БРЪ: СЪ АСКЪАТЕ ТОЛЪТЪ АБЪМЪ ДЕ ЧЕТАТА ЧЕ И СЕ ПЪСЕ НЪ-
МЕЛЕ РЪМЪ; ДЕЧІИ КЪЦИ ЕСЪ ДЕ АКОЛА ЕИ СЕ КІАМЪ РЪМЪИИ.

АИПЪРЪЦІА АБЪ РОМИА ЧЕ ЯБЪ АИПЪРЪЦИТЪ АТЪЮ А РЪМЪ.

ДЪКА МЪРИ МОШЪ АБЪ РОМИА, ЯМБАІЕ, АТЪЧЕ СЕ РЪДИКАЪ АИПЪ-
РАТЪ РОМИА, ШИ АДЪНЪ ВЪМЕНИ МЪАЦИ ДЕ АПРЕЖЪРЪ ДЕ-И БЪГЪ
СЪ АБЪВЪАСКА А РЪМЪ, ШИ ФЪСЪ АТЪЮ АИПЪРАТЪ РЪМЪАИ РОМИА,
ШИ-ШИ ТОКМИ БОІАРИ СВЪТИНИ, ТОТЪ АЦЕЛЕНЦИ, ШИ МЪТАЕ ЦЪРЪРЪ
ПЛЕКА СЪІТЪ СИНЕ, ШИ АИПЪРЪЦИ РОМИА, 48 ДЕ АИ. ПОМАНЪ ПОМ-
ЕНАІВНЪ СЪТЪТЪ ДОМИНЪ ДЪНЪ РОМИА, АЧЕСТА ТОКМИ 12 АБЪИ АТЪРЪ
АИ, АИМЕНЕ ГЕНЪАРІЕ ШИ ФЕВЪРЪАРІЕ, ШИ АЛТЕ КЪНАТЪЦИ МЪТАЕ

ДПЪРЖЦІА ЛЪИ ТИТЬ ФІЮЛ ЛЪИ СПАСІАНЪ.

Ласъ ши домніа фію-сзъ лъи Титъ, шмъ дѣмнезевъ ши прѣ воинникъ бѣнь, ши шгодникъ, ши фодрте дѣбржторъ ши дѣникъ, ши-а юѣа бодрѣи ши тоци цзранѣи дѣ пре д тоатъ мѣ. Ічѣста мѣатъ брѣзѣціѣ арзтѣ, кзтъ дѣ брѣ фи ш'аатъ мѣ алзтѣра, дѣстоинникъ арз фи фостъ а ш цина ши а ш дѣрѣ ши зича тоци: пзѣж нѣ вомъ вѣда фаци дѣпзрлѣвѣи сѣ нѣ дѣтоарчѣмъ дѣтрѣстаци ши мѣхуниці; чѣ-а дѣпѣкѣ моарта мѣтѣ дѣ брѣмѣ, нѣман чѣ домни дон ан.

ДПЪРЖЦІА ЛЪИ ДОМЕНТІАНЪ.

Мѣтѣ-сѣ парта дѣ домніѣ лъи Доментіанъ, парѣ-цѣ кз нѣ-ѣра фратѣ ши дѣнтр'ѣи сѣнѣ кѣ Титъ, кѣ похтѣа дѣбѣи лѣрѣ ши арѣинтѣ, дѣ кѣрчмѣрѣа бѣннѣрѣлѣ ши адѣхѣа лѣмѣ, брѣса сѣнѣ фѣрѣ дѣ мѣлѣ, ши прѣдѣа вомѣнѣи. Ічѣстѣа сѣнѣ бнѣ фѣлософѣ: кѣм ши кѣндѣ вѣ мѣрѣи, ши чнѣмѣ вѣа домни дѣнѣ; елѣ-а кѣмѣ дѣпропѣ дѣ елѣ дѣ-лѣ дѣтрѣкѣ: дѣрѣ тѣ, сѣ кѣм ши кѣндѣ-ци вѣа фи сѣрѣшенѣа? ел сѣнѣсѣ адѣвѣрѣ, мѣрѣ дѣратѣа брѣ сѣ-лѣ лѣсѣ дѣ мѣнѣюнѣ, ши знѣсѣ сѣ-лѣ арзѣ дѣ ши атѣнѣчѣшъ кѣзѣа пѣлѣ мѣрѣ дѣ стнѣсѣ фокѣа, ши рѣмѣнѣшѣ кѣннѣ лѣгѣтѣрѣлѣ дѣ-лѣ слѣбѣознѣрѣ, ши фѣ кѣм знѣсѣ фѣлософѣа. Ічѣстѣа Доментіанъ мѣатѣ рѣзѣа фѣчѣа чѣлѣорѣа чѣ крѣдѣа дѣ Хс., ши трѣмнѣсѣ дѣ адѣсѣрѣа нѣпоціи лъи Іѣкѣвѣа ши ан Іѣдѣа фѣраціи лъи Хс. трѣпаѣшѣ дѣ дѣ рѣдѣа лъи Дѣвнѣдѣа, шѣ-н дѣтрѣкѣа дѣпзрѣціа лъи Хс. ѣндѣ-н ши кѣндѣ вѣа фи; еи рѣспѣнѣсѣрѣа кѣа фи лѣа сѣрѣшенѣа вѣѣкѣлѣи, ши нѣ е дѣ пре чѣстѣа лѣмѣ дѣпзрѣціа лъи Хс.: елѣ-н лѣсѣ, нѣ-н мѣлѣ дѣвѣлѣи, ши порѣнѣчѣи сѣ нѣ мѣнѣчѣскѣа пре крѣціиинѣ: ши домни 15 ан; рѣзѣа фѣ, рѣзѣа сѣ сѣрѣшѣ.

ДПЪРЖЦІА ЛЪИ НѢРѢѢ.

Кѣндѣ-ши дѣдѣа ічѣстѣа сѣфлѣтѣлѣ кѣ нѣвѣѣ, Нѣрѣѣ дѣпѣлѣа дѣбѣнѣдѣи домніа. Ѣмѣа бѣнѣ ши мѣлѣстнѣвѣа, ши нѣ юѣа сѣрѣвѣлѣзѣцилѣ (sic). ннѣ сѣлѣтѣа пре ннѣмѣ, чѣа домни 1 ан, ши патрѣа лѣнѣ.

ДПЪРЖЦІА ЛЪ ТРѢІАНЪ КѢСѢРѢ.

Нѣсѣсѣа дѣ сѣлѣнѣа дѣ дѣпзрѣціа Трѣіанъ, воинникъ ши брѣстѣа вѣнтѣзѣа ши рѣдѣдѣрнѣа дѣтрѣ жѣдѣкѣтѣа, ши дѣрѣпѣтѣа ши нѣфѣ-

ЛѢТЪПИСЬ О КЛѢВѢ КСЯРЬ.

ВѢКЪ КЛѢВѢ ДОМНѢ, ШИ ЕРД КЛѢВЪ ШИ ФРИКОС, ДЕЧН КЛѢВЪ
ЗНАЕ ЧИНЕВА АА ДОМНѢ, МАНИТЕ-А ЧЕРКА СХ НС ФІЕ АРМЪ, АСКНСКЪ.
А ЗНАЕЛЪ ЛЧЕСТВА ФС ФРАМЕТЕ МАРЕ ПРЕСПРЕ ТОЛЪКЪ АСМЪ; ШИ
АА ДОМНѢ 13 АН ШИ 9 АСНЪ.

ЛѢТЪПИСЬ О ПЕРОНѢ КСЯРЬ.

СТЪТЪ ШИ ПЕРОНЪ, ШИ ЕРД ФХРЪ РѢШИНЕ ШИ ПАНИЪ ДЕ КСР-
ІЕ, ФЖА-ШЪ КОА ТРѢНІАШ ШИ ПРЕ ВОА ПЪНТЕЧЕЛШ, МЪРКА ШИ
КЪ ФХРЪ РЪНДЪ ШИ ЕРД ТОТЪ КЪТЪ ДЕ КИНЪ. ЛЧЕСТА-ШЪ СЧИСЕ
ПРЕ МЪМЪ-СА, ШИ РАСТІГНИ ПРЕ СВЕТИ ПЕТРЪ, ШИ ТЪЕ КАПЛА АА СВЕТИ
ПАВЕЛЪ АПОСТОЛЪ, ШИ МЪАТЪ РЪС ФЪЧЕ ЧЕЛОРА ЧЕ МЪРТСРІСІА НЪ-
МЕА АА ХС. КЪ Е ФІОА АА АСМНЕСЕ. ДЖКА-Н ВЪЗДРЪ РЪМАКІИ
ІІАЦА ПОРЪКСКЪ, ЛТИНАТЪ ШИ ЛІСЦІТЪ, ЕА ЕРД СРЪТЪ ТЪТЪРЪ
ШИ-А ПЪРЪСРЪ, ШИ СЕ СПЪРЕ ДЕ СЕ ЖЪРЪ ЛСШН; ШИ АА ДОМ-
НѢ 13 АН. ІСТЪІЕ 8 АСНЪ. ШИ СЕМНЪ ШЪ НЕМЪРЪТОРЪ ДЕ
СТЪКЪ ЧАСЪА КЛѢВЪ ВА МЪРН ШИ ФС АША. ЯАВНЪ 3 АСНЪ ШИ
МЪРН СЧИСЪ ДЕ ШЪ СНАСІАНЪ (sic).

ЛѢТЪПИСЬ О ВЪСПАСІАНѢ КСЯРЬ.

ВЕНН РЪНДЪА АА ВЪСПАСІАНЪ ДЕ ДОМНѢ, КЪ-А АЛЪСЕ СФАТЪА ШИ
ВІНАЕ, ПЕНТРЪ КЪ ЕРД ЛЧЕЛЕНТЪ ШИ БХРЕАТЪ БШЪ ШИ КС НЖРЪКЪ.
ЛЧЕСТА МЪАТЕ ЛІХРЪЦІИ АА ВІРШІТЪ ШИ МЪАТЪ АСЦІЕ ААШНЪ, ШИ
ІІ АТОЛРЕ А РЪМЪ ПРЕ МАРЕ, ІАРЪ ПРЕ ТИТЪ ФІО-СХЪ 'А АХСЪ
А ІЕРОСЛАМЪ КС ВІШН СЪ-Н ПАЛЪЧЕ КЪ СЕ АЕПЪДАСЕ ДЕ А ФІРА
СВЪТ РЪМАКІИ. ДЕЧН С'АА ЛКІСЪ А ЧЕТАТЕ МЪАЦІ СЪВРЪКІ ФХРЪ
ДЕ НЕМЪРЪ, ІАРЪ ТИТЪ АА УКОЛНТЪ КС ВІНАЕ ЧЕТАТА ШИ W АА
КАТЪТЪ ДОИ АН, ПЪНЪ ІАА ФАЖМЪНІТЪ ШИ АА РЪСНІТЪ ЧЕТАТЪ,
ШИ АЛЪС АРЪ КЕСЪРЕКА. ДЖІА АА ПЕРІТЪ ШІИ ДЕ ФРАМЕ, АЛЦІИ
ВІШН, ТОКМА W МІЕ ДЕ МІИ, ШИ ШИ-АА АЛЪТЪ РОБИ 207 ДЕ МІИ;
АША ПЪЦІА РЪС МАРЕ ШИ ФРАМЕ, КЪТЪ ШІИ-ШЪ МЪРКА ФЕЧОРІИ,
КЪ-Н АЖСНЪКЪСЕ АТЪНІИ ПЕДЕНСА АА ІС. КСМЪ ЗНЪКЪСЕ КЪ: НС СЕ ВА ЦІНЪ
ІІАТЪРЪ ПРЕ ІІАТЪРЪ КА СЪ НС СЕ РЪСНІКЪКЪ ЧЕТАТА КС КЕСЪРЕКА
ШИ АОРЪ ПЕРІРЕ. ЛЧЕСТА ФХРЪ ДЖКА ТРЕКСРЪ 40 ДЕ АН АСНЪ
АВЪАЦАТЪА ААШ ХС. А ЧЕРЪ. ВЪСПАСІАНЪ АА ДОМНѢ 10 АН, ШИ
АА МЪРНТЪ КЪТЪРЪНЪ.

меніе євнѣ, шї-и ера драуи дцелепціи ши кхртварѣ, ш прѣ ддрѣкторю ши ддринкѣ. Спѣсєрѣ кѣ нлєкѣнрѣ ерѣжмѣи н кѣ шїи спрє царѣ Рѣмѣвѣи дє в прѣдѣ, ши нѣ лѣ дї лѣа кѣи сѣ рѣднчє шїи, чє скоасє тоатє фєрєкѣторѣи дї тєшїи, кѣтє ерѣ дє лѣрѣ ши кѣтє ерѣ дє арѣиштѣ, сѣлѣ, нї рїтѣрѣ, кѣоанє, стїмє ши вєшмєнтєлє дїпѣрѣжтѣсєєи, лї тї лє скоасє дє кѣмпѣрѣ кѣи трєєнѣ, ши стрѣнсє лѣєнѣ; дї дїкѣ шїи ши шєорї тоци ерѣжмѣиштїи сѣпт сѣлїа лѣи, ши тѣлєрє дє лѣрѣ ши дє арѣиштѣ адѣсє, ши дє лѣтє лѣєнѣ, стрїгѣ: чїннє лї ерѣ дє вѣл лѣи сѣ лї глѣкєи ши сѣ дїош лѣ кѣмпѣрѣтѣ, нѣи вѣи дї, нѣрѣ дє нѣ лї ерѣ, дї вѣл шї фїє. Яша ерѣ вїлѣа лчєстѣи дїпѣрѣтѣ кѣи, кѣ прє сїи вїрѣрѣлє нѣ-и лсѣпѣїа; ши дѣишїи 20 дє лн; ши пєнтѣрѣ кѣ євнѣ ши мнѣостнѣлѣ, лѣї н фѣ молѣртѣ кѣ єнѣ сѣишїи дє лї мнѣ.

ДПѢРЖЦІА ЛѢ КОМОДѢ.

Мнѣрѣ-мѣ кѣишїи нѣ-шї лї рѣдѣчє фѣчѣрѣ лї пѣрїиштє, кѣ сї пѣрдѣсѣ, тїгѣ, тоци фѣкѣ пѣїи мѣнїшїи, кѣишїи сѣиштѣ шї дѣрѣ дєи шїи євнѣ кѣи нѣ нѣсѣсѣ євнѣ? кѣ фѣчѣрѣсѣ лѣи лї Комодѣ, стѣтѣ дїпѣрѣтѣ, чє нєишїи нѣ-шї сѣмѣишїи лї нѣи тѣтѣ-сѣсѣ, кѣ-и ерѣ вїлѣа кѣ хлѣпїи ши кѣ кѣрѣкєлє, кѣ єи шї-и ерѣ гѣтѣ сѣлїа лї тѣкѣрѣ дї тѣишїи ши дїцєлєпціи шї нїи. Дѣишїи кѣишїи фѣ вїлѣа, лшї-и фѣ шїи молѣртѣ, кѣ мѣ трѣвїтѣ; ши дѣишїи дѣи лн.

ДПѢРЖЦІА ЛѢИ ПѢРТИНІЯЗѢ.

Дѣпѣ 'нєсѣ стѣтѣ Пѣртинїзѣ, прѣ єжтрѣнѣлѣ, ши дѣишїи єи лѣлїанѣ кѣмпѣнѣ (sic) дїпѣрѣжцїа, чє нѣ-и фѣ фѣлѣс дї'нєсѣ сѣкѣлѣ Сєвїрѣ дє-лї тѣє; ши дѣишїи 9 лѣишїи.

ДПѢРЖЦІА ЛѢИ СѢВІРѢ ЦІРѢ.

Лчєстѣ Сєвїрѣ мѣлѣтѣ лѣ дѣлѣт дє лѣ дѣкѣнѣдїтѣ цї чѣтѣци, ши с'лѣс дѣс прє апѣ Нїлѣлїи фѣдѣртє мѣлѣтѣ, дє лѣ гѣсїтѣ тоатє лѣс лѣлѣтѣ. Лїишїи сѣ спѣнємѣ дє Нїлѣ, дє'нтрѣ'дї мѣиштє чє-лї кѣишїи Ятѣлїтѣ, лї єи лѣкѣ лнѣмє нїтїдѣ, спрє лнѣс лнѣрѣлє дє шїлїишїи, шї-є мѣишїи дїлѣлѣтѣ,

Григорије а тоатъ асмѣ, ши нима нѣ и се поате врка ꙗ врах, ши
дан че и се топѣше зжпада ꙗ мѣлх-варъ, атѣнче бине
асла маре, ꙗ асна нѣ явѣсть. Ячеста мѣрѣж мѣатъ ши гоанъ
ѣ пре крецини; атѣнче се мѣнчи ши Лининидѣ, татѣла ас
егинѣ. Ши домни 17 аи. Яшл-и ера нзравѣла, кѣндѣ вѣрѣ фи
пачѣ: вѣре-че вѣрѣ кѣвета де демѣнѣцѣ, дѣчѣа се вѣсѣѣа ꙗн-
и де вѣрѣ ворови де вѣтари ши де месерери, дѣчѣа шедѣ
ѣдека пѣнѣ амѣлѣжѣ, аснѣ ачѣа ꙗкѣлека де се премѣла пѣ-
е лѣ, дѣчѣи пѣнѣжѣа ши вѣрѣ дѣрми пѣцинеалѣ, дѣка се скѣла
се скѣла, дѣчѣа четѣа кѣрциле гречеши ши ахтинѣци пѣнѣ
а ꙗрѣ ла пѣнѣнче марѣ кѣлѣмѣлѣ фѣчѣа ла масѣ.

АПѢРЖЦІА ЛѢ ДѢКѢИ КѢСЯРѢ.

Стѣтѣ ши Дѣкен ꙗпѣратѣ ꙗ Рѣмѣ, ши рѣдикъ гоанъ маре спре
цини ши мѣлѣи се мѣнѣирѣ пѣнѣтрѣ Хс. де асѣрѣ кѣнѣнѣ де
еинѣ. Ятѣнче вѣрѣ сѣ се мѣнѣасѣ ши Ѣригинѣ, че нѣ нѣтѣ
а, че се лепѣдѣ де Хс. ши рѣх еретикѣ се фѣче, кѣ ера пѣрѣ
тѣларѣ, де скрисе хѣле рѣле спре Хс. ши ате дѣлѣжѣтѣри. Я-
тѣла Дѣкен домни дои аи, ши мѣри некѣтѣ ꙗтрѣо тинѣ ла вѣнѣ
ею. Гала дои аи, Валерѣанѣ 15 аи, Ягалѣанѣ 9 аи, Валѣдѣе
анѣ, Явѣриѣанѣ 2 аи, Прѣвѣ 6 аи, Нѣмерѣанѣ 2 аи, Маринѣ
аи, Яндѣоникѣ Каракалѣ 8 аи.

АПѢРЖЦІА ЛѢИ ДѢСѢКЛИТІАНѢ ШИ Я ЛѢИ МАЗІМІАНѢ.

Асѣрѣ стѣгѣ де домнѣ Дѣвѣклѣнтѣанѣ ши Мазиѣмѣанѣ. Ямѣндѣон
ꙗнѣтрѣи нзравѣ рѣх, ши фѣчѣа кѣмѣ-и дѣлѣца сѣтанѣ: жѣнѣгѣри
сѣнѣсѣтѣри, вѣхсѣре де сѣнѣце ши темниѣе, рѣне, сѣс че рѣх
сѣ нѣ се фѣкѣ атѣнче пре чѣи че ерѣ крецини! кѣ се не-
ма де ꙗ рѣдѣчинѣ сѣ змѣлѣж крецинѣтѣа ши де тотѣ сѣ в
ѣнѣлѣгѣ,*) ши сѣрѣшнѣа кѣ динѣи спре тѣрма аси Хс. ка нинѣ
ѣни тѣрѣлѣи, кѣ ера кѣрѣвари кѣтѣ нѣ аѣа сѣцѣс, ши пѣнин де
отѣ рѣдѣа; ши рѣи ера, рѣх се сѣрѣшнѣрѣ, кѣ Дѣвѣклѣнтѣанѣ арсе
кѣнѣсѣ ꙗнѣтрѣо пѣлѣвинѣцѣ, ꙗрѣ Мазиѣмѣанѣ лѣ пѣлѣрѣ (sic) вѣерѣмѣи де
ѣс, ши аша-ши лепѣдѣарѣ сѣфлѣтеле; ши ас домнѣтѣ 20 де аи.

АПѢРЖЦІА КОНСТѢИ ТѢТѢЛА ЛѢ КОСТѢАНТИН АПѢРѢТѢ.

Ячеста Конѣта мѣинѣе ера ѣннѣре аси Мазиѣмѣанѣ, кѣ-и цинѣѣ
фѣтѣ асѣме Ѣѣвѣдора; дѣчѣи нѣскѣ дѣнѣтрѣнѣса пре Конѣтѣе

*) De'ntăiū scris: стинѣлѣ, ꙗи аѣол ѣнѣре и ꙗи нѣ пуѣ де асѣпѣра ун ꙗ.

татамъ лѣнъ Галъ нѣмъ а проклатѣнъ къ Іованнѣ, чѣмъ чѣ-мъ по-
сѣра. Шѣмъ дѣларѣца Коста Бретанѣа нѣмъ Галѣа нѣмъ лѣнъ къ
Маѣнтѣе цѣмъ аѣмъ Рѣмъа нѣмъ Ітаѣа; нѣмъ дѣларѣца Коста а

ДѢЛЪ РѢЦІА ЛѢ КОСТАНТИНѢ МАРЪ ЛѢ ДѢЛЪ ДѢЛЪ ДѢ КРЕЩЕНИИ

Дѣла стѣтъ дѣларѣ Костантинѣ фѣдорѣ Костѣ (sic), чѣмъ
дѣ а сѣтѣа Баниа пре партѣ таталѣ-сѣа, кѣмъ аѣмъ се рѣсѣмъ
нѣмъ партѣ дѣларѣца Рѣмъа; Маѣнтѣе аѣмъ Рѣмъа, сѣмъ
аѣмъ аѣмъ, Маѣнтѣе аѣмъ, Маѣнтѣе аѣмъ (sic) Галѣе; нѣмъ
чѣмъ Рѣмъа; лѣ Костантинѣ кѣ сѣ-мъ нѣмъ аѣмъ дѣмъ
аѣмъ рѣмъа сѣмъ сѣмъ нѣмъ, нѣ-мъ сѣмъ аѣмъ кѣмъ лѣнъ чѣмъ
фѣмъ кѣмъ: Костантинѣ, кѣмъ аѣмъ кѣмъ кѣмъ. Шѣмъ фѣмъ сѣмъ
кѣмъ кѣмъ, дѣмъ мѣмъ нѣмъ кѣмъ пре тѣмъ нѣмъ фѣмъ аѣмъ дѣмъ
дѣмъ кѣмъ: нѣмъ аѣмъ дѣмъ сѣмъ кѣмъ нѣмъ аѣмъ нѣмъ нѣмъ
сѣмъ кѣмъ нѣмъ нѣмъ сѣмъ Баниа сѣмъ дѣмъ. нѣмъ аѣмъ сѣмъ
тѣмъ сѣмъ аѣмъ лѣмъ, нѣмъ дѣмъ кѣмъ кѣмъ кѣмъ, нѣмъ
сѣмъ аѣмъ прѣмъ тѣмъ аѣмъ. Кѣмъ кѣмъ сѣмъ дѣмъ дѣмъ аѣмъ
дѣмъ мѣмъ нѣмъ аѣмъ нѣмъ аѣмъ мѣмъ сѣмъ рѣмъа кѣмъ
дѣмъ аѣмъ Хс. Дѣмъ Хс. нѣмъ аѣмъ Костантинѣ, кѣмъ аѣмъ сѣмъ
Нѣмъ дѣмъ аѣмъ аѣмъ кѣмъ, 318 аѣмъ, нѣмъ дѣмъ аѣмъ
5836 дѣмъ аѣмъ Костантинѣ дѣмъ пре нѣмъ аѣмъ Пѣмъ
сѣмъ кѣмъ чѣмъ Рѣмъа, нѣмъ кѣмъ кѣмъ фѣмъ аѣмъ нѣмъ; нѣмъ
аѣмъ-нѣмъ фѣмъ чѣмъ дѣмъ Царѣградѣа аѣмъ Бизантіа 5836
дѣмъ аѣмъ. аѣмъ аѣмъ Баниа кѣмъ аѣмъ Хс. Шѣмъ аѣмъ дѣмъ
Костантинѣ 32 дѣмъ аѣмъ 11 аѣмъ. аѣмъ аѣмъ аѣмъ нѣмъ
пре партѣ рѣмъа аѣмъ дѣмъ фѣмъ Костантинѣ, нѣмъ пре Кѣмъ
нѣмъ Костантинѣ лѣмъ аѣмъ аѣмъ нѣмъ Галѣа; чѣмъ сѣмъ нѣмъ
кѣмъ, аѣмъ аѣмъ! кѣмъ сѣмъ аѣмъ аѣмъ нѣмъ.

ДѢЛЪ РѢЦІА ЛѢ КОСТАНТИНѢ ФѢДОРѢ ЛѢ КОСТАНТИНѢ

Баниа тѣмъ дѣларѣца аѣмъ Костантинѣ, нѣмъ нѣмъ пре нѣмъ
Галѣе фѣдорѣ аѣмъ Костантинѣ сѣмъ фѣмъ Кесарѣ. Дѣмъ-аѣмъ нѣмъ
рѣмъа сѣмъ фѣмъ дѣларѣца, аѣмъ-нѣмъ тѣмъ кѣмъ, нѣмъ дѣмъ сѣмъ
рѣмъ. Шѣмъ дѣмъ Костантинѣ 24 дѣмъ.

ДѢЛЪ РѢЦІА ЛѢ ІОВАННѢ КѢМЪТОРЮ ДѢ ЛѢ

Шѣмъ стѣтъ нѣмъ ІованнѢ фратѣа аѣмъ Галѣ, кѣмъ аѣмъ дѣмъ
порѣмъа, дѣмъ фѣмъ Кесарѣ; нѣмъ дѣмъ мѣмъ фратѣ-сѣмъ Галѣ, аѣмъ

ТАТЪЛА АБИ Галъ ши а прокладълаши ас Ісаіанъ, чела че-шь къака
лѣуд. Ши дѣржцаи Конста Бретаніа ши Галіа ши Іапа. шра
Мазентіе цинѣ атѣнче Рѣмса ши Италіа; ши дѣржци Конста 4 ан.

ЛПЪРЖІА ЛЪ КОСТАНТИНЪ МЯРЕЛЪ ЛПЪРЯТЬ
ЛТЮ Л КРЕЩИННЫ.

Дѣка стѣтъ дѣхратѣ Костантинь фечорѣа Костен (sic), нахкѣтъ
де а светла Ванна пре партѣ тѣхѣне-сѣс, кѣ атѣнче се расхѣрѣа
мѣате пѣрци дѣхрѣцѣа Рѣмѣаши: Маѣзѣнтѣе лѣасе Рѣмѣа, Севиѣ
алѣтѣ лѣтѣре, Маѣзѣмѣанѣ алѣта, ашишѣждѣра (sic) Галѣрѣе; ши поро-
чирѣ Рѣмѣакинѣи лѣ Костантинь ка сѣ-и изѣжѣвасѣж де мѣнчиторѣ.
атѣнче рѣдикѣ ши спрѣнѣши, шѣ-и се архѣтѣ крѣча ден черѣ ши
фѣ кѣвѣхѣтъ: Костантине, кѣ ачѣста верѣ бирѣи. Ши фѣче стѣтъ
кѣ крѣче, дѣчѣи мѣкрѣе ши бирѣи пре тоци ши фѣ лѣсѣши дѣхратѣ
лѣтѣю крѣциннеесѣ; ши лѣзѣтѣ де сѣврѣпѣж каселе идолаорѣ ши лѣ-
стѣпѣж капѣишѣле шѣде пѣрѣта Валинѣи сѣфѣра дракѣлѣи, ши лѣ сѣфѣрѣи
тоатѣ спѣркѣчѣюла орѣ, ши дешѣкѣсе бесѣрѣчѣиле крѣциннеѣи, ши
се лѣрѣи прѣсте тоатѣ лѣмѣ. Ка кѣ шѣ кѣчинѣ де лѣрѣ гласѣа лѣи
дела марѣинѣ пѣмѣхѣтѣлѣи пѣнѣж а марѣинѣи сѣ расѣнѣж кѣтрѣж крѣ-
динѣа лѣи Хс. Дела Хс. пѣнѣж лѣ Костантинь, кѣнѣж адѣнѣж сѣхѣорѣ а
Никѣи де лѣтѣсе лѣѣе крѣшинѣтѣсѣж, 318 ан, лѣрѣж дела лѣдѣмѣ
5836 де ан. Костантинь дѣрѣи пре пѣринѣтеле лѣи Папа Гѣмѣ-
вѣстрѣж кѣ четѣта Рѣмѣаши, ши карѣи ворѣ фи дѣпѣа ѣнѣж; лѣрѣж
лѣлѣ-ши фѣѣе четѣте дѣхрѣтѣсѣж Цѣриградѣа лѣ Визѣнтѣа. 5852
де ан. лѣтѣнче лѣ афѣлѣтъ Ванна крѣча лѣи Хс. Ши лѣ дѣхрѣѣцѣи
Костантинь 32 де ан ши 11 лѣны. Лѣ моартѣ лѣи пѣсе дола
пре партѣ рѣхѣрѣитѣлѣи лѣ долаѣ фѣю Костандѣе, лѣрѣж пре Костѣ
ши Костантинь лѣрѣ лѣ дѣде анѣсѣлѣ ши Галиѣ; ѣе се тѣнѣсѣрѣ
кѣрѣндѣ, ѣ амѣрѣ! кѣ се сѣфѣдѣрѣж лѣдинѣ еи-ши.

ЛІГЬРЖІА ЛЪ КОСТАНТІЕ ФЕЧОРЪА ЛЪ КОСТАНТИНЪ.

Вени толгъ апарѣѣа ла Костантїе, ши нсе пре непотъ-сѣа Гаїе фечорѣа ла Костантинъ сѣ фїе Кесаръ. Дѣка-а цїѣс кѣ сї рѣднѣѣ сѣ фїе апарѣа, елѣ-н тѣе канѣа, ши дѣѣѣа се дѣѣѣѣ рѣѣ. Ши домни Костантїе 24 де аи.

МІТЪРЖЦІА ЛЪИ ІЗЛІАНЪ КЪЛКЖТОРЮ ДЪ ЛЪЦЕ.

ИТѢ СЪТѢШИ ІСАІАНЪ ФРАТЕЛЕ АСИ ГАЛЬ, КЪ ВІАЦѢ ДИВЦІТѢ
ПОРѢСКѢ, ДѢ ФЪС КІСЛРЪ; ШИ ДѢКА МЪРИ ФРАТЕ-СЪС ГАЛЬ, АТѢШИ

Славеріе, дѣчїи Мандоръ, дспж'нсь Ганкеріе, дечи Непотіанъ ши
Срестъ, ши фїю-сзс Ромилъ. Лтзю марѣ четате Рvmsa w ас
лпзржцїть Ромилъ, ши апон тарж ас лпзржцїть ши тас фостъ
перирѣ дела Ромилъ. Дѣчїа w азарж стренїи, ши тоци воевозїи,
пзркхлалїи, нїмѣрнїчїи, фсрж плакаци с'птъ Индалы. Дечи де
аксм тарж сз лдерептжмъ пре повѣсте лнанте ксм мѣрче.

Ксмс-шь лпзржцїа Февдосїе лпреснж кс соцс-сзс лпзржтѣса
Бvдозіа, венирж ши фракїи ен де'нтрс Ядана; та ле зисе: де нс
мъ врѣци досзди, нс ашь фи астази лпзржтѣсж; ши фсрж пшши
де лпзратсѣ водрїи мари; че ниче знъ бїне пре лме нс тасте
ка сз нс се амѣстече кс скрзѣл ши кс мсать амаръ: солреле а-
коперъ нсврїи, аша ши пре бїне вржмашїи. Дечи че воми сз
спснємъ? вїа бїне Февдосїе кс лпзржтѣса л тоате знаеле л
дезмїерджчїне, дечи де нжпраснж вени ка знъ взнтъ кс виворъ
сржчїна, кз адсе варе-чїне лпзратсѣн знъ мжрж прѣ маре ши
фрсмос, ель се мирж ши-а тремисе лпзржтѣсен, та лжк се мирж
ши-а тремисе ла Паванїи нашс-сзс; ель нс цїссе де мжрж кз
ас фостъ л мана лпзратсѣн, че и-ль дсе даръ; дѣка-ль вззс,
елс-шь препсє кс гхндъ рзс, ши тремѣсе атснче-шь де w кемж
ши w лтрєбж: знде е мжрсѣ? тарж а се жѣрж кз л'ас мжркатъ;
ель атснче и аржтж мжрсѣ шї-и скоасє минчїона лн фракж, дечи
пре вїетсѣ Паванїи и тже клпсѣ атснче-ши, тарж пре лпзржтѣса
w гони дела дїнсь. Ії се дсе ла Іеросалїмъ ши мсатж милостенїе
лпзрци мжнжстїрїлоръ ши мїшенлоръ, ши се сфзрши аколо.
Ічєстѣа Февдосїе и се аржтж 7 кокони, де л сомнъ адормїци де л
знаеле лс Декєн, асквнши ла четатѣ Бфєсѣлїи де фріка мшн-
чїлоръ ши лс дормїть 372 де ани. Ічєстѣа лпзратъ фс аро-
мїть де знъ скопїть анжме Хрисафїе, де-шь гони сорс-са дела
дїнсь Полхєрїа, кз ера вми хїтаѣнъ ши рзс; апон w кемж та-
ржшь лпзратсѣ ла дїнсь. Февдосїе лс домнїть 42 де ани.

ЛПЪРЖЦІА ЛС МАРКІАНЪ.

Ржмасє лпзржцїа ла сорс-са Полхирїа дспж молртѣ лс Фев-
досїе, ши ера прѣ лцєлѣптж, дечи вззс кз нс поате фи Цари-
градѣа фжрж лпзратъ, кз фечорїи лс Февдосїе нс трзїрж; дечи
алѣсе та пре знъ вми кснъ анжме Маркїанъ ши манїте-ль жсрж
кз w ва лхса сз-шь цїе фетїа ксмъ с'ас фзгждшїть лси дсм-
незєс ден тїнерѣце, атснче-ль ксншнж лпзратъ. Ічєстѣ Мар-
кїанъ ера де рсдж мѣсєрж, че ера кс нжравъ кснъ ши лцєлєптъ,
дечи лтрасє а сѣзжї л ксрте. Сларе-кхндъ лтр'о влєсте ешїсє

невои де скоасе пре светы Іванънъ Златанст де ꙗ ипархіе, пентрѣ
кѣ-и ꙗвѣца пре винеае лорѣ сѣ ле фїе де спхсенїе. Яркадїе домини
14 ани.

ЯПЪРЖЦІА ЛЪИ ФЕВДОСІЕ ЧЪЛ МИКЪ.

Дѣка мѣри Яркадїе, азсѣ ши кѣнѣна ши скавѣна фїю-сѣс ани
Февдосїе, изскѣть де ꙗ Бвдоѣа; іарѣ ел ера тинерель де 7 ани,
елѣ-а ꙗвѣца сорѣ-са Полхирїа тоатѣ ꙗцеленчїонѣ; ши нѣ-и кѣтѣз
нимена, пентрѣ фрика ани Издигердѣ, домини тѣрческѣ, кѣ-аь рѣгасе
Яркадїе сѣ-и фїе прїатинѣ фечорѣаши, пентрѣ ача тремисе ѣнѣ ко-
ринѣ а ани сокотиторѣ ши скрисе аа коари: кареле нѣ се ва плека, еѣ
вою вени де вою фаче изкѣндѣ коконѣаши. Дечи дѣка вени ꙗ вѣстѣ
де ꙗсѣратѣ, сорѣ-са Полхирїа грижїа сѣ-и афле соцѣ. Бра ꙗнтѣ
Іоїна ѣнѣ ѡмѣ анѣме Леонтїе, ши цїа тотѣ нѣмѣрѣа стѣле-
лорѣ, ши аѣѣ дои фечори ши ѡ фатѣ анѣме Іоїна, де ера
прѣѣ фѣсѣмоасѣ; дѣчїа аа моѣртѣ ани, Левинтїе ел ꙗпѣрци тоатѣ
авѣцїа фечорилорѣ, кѣ ера богать, іарѣ фѣѣтен азсѣ нѣмаи 100
де галкени шї-и зисе: сокотѣше-ци атѣта ши фѣрѣмсециле; кѣ-и
кѣноцїа ꙗ стѣле че ва фи; іарѣ фѣрѣцїи, дѣнѣ моѣртѣ тѣтѣнѣ-
сѣс, нице атѣта нѣ-и дѣдерѣ. Іѣ се скѣаѣ кѣ ѡ мѣтѣше а еи.
сорѣ тѣтѣнѣ-сѣс, де се дѣсе ꙗ Цариградѣ ши-ѡѣ пѣнѣца стрѣм-
ѣатѣтѣ ꙗнѣнтѣ Полхирееи; іа ѡ кѣзѣ аша тинѣрѣ ши фѣс-
моасѣ ши се мирѣ де ꙗцеленчїонѣ еи, ши цїѣс кѣ е фатѣ кѣ-
ратѣ ши ꙗкѣ нѣ ера кѣрѣшинѣ, ши ѡ дѣде аа Павлинѣ логофѣ-
тѣа де ѡ котѣзѣ, шї-и пѣсерѣ нѣмеле Бвдоѣа. Дѣчїи фѣѣчерѣ
нѣнтѣ ши ѡ кѣнѣнарѣ, де фѣ ꙗпѣрѣтѣасѣ ши изскѣ ши ѡ фатѣ
де фѣс апон датѣ де Февдосїе дѣнѣ Валентїанѣ ꙗпѣратѣа де Рѣмѣ.
Сѣ спѣнемѣ пѣцинеаѣ де Рѣмѣѣнѣ, че аи сѣаѣ тѣмѣпатѣ.

Бра ꙗ Рѣмѣ ѣнѣ коаринѣ марѣ, анѣме Мѣзимѣ, ши аѣѣ ѡ мѣи
прѣѣ фѣсѣмоасѣ; ши ѡ прѣѣ ꙗдрѣци ꙗпѣратѣа, ши мѣѣѣрѣшѣѣи де
дѣвѣндѣи нѣелѣа аѣ Мѣзимѣ; ши-а тремѣсе аа мѣиѣрѣ-и де ѡ кемѣ
кѣ нѣмеле аѣ Мѣзимѣ, іа кѣзѣ ши мѣѣрсе аа аѣѣѣрѣшт. ꙗпѣра-
тѣа ѡ принсе де ѡ рѣшинѣ; дѣка аѣзи Мѣзимѣ, фѣоартѣ се мѣиѣи
ши рѣдикѣ сѣфадѣ рѣ пре ꙗпѣратѣа, де сѣѣрѣшинтѣ и тѣѣѣѣ
капѣа ши рѣшинѣ ши ꙗпѣрѣтѣсѣ: іарѣ іа де скѣѣѣѣ тремѣсе
аа Гѣзѣриѣ домини Індѣаѣаши, ши се скѣаѣ кѣ ѡѣи, вине де аѣѣ
Рѣмѣа ши роки аѣ Мѣзимѣ мѣиѣѣа ши фатѣ. Пѣнѣ атѣнѣе сѣаѣ
цинѣтѣ де Рѣмѣи Рѣмѣа, дѣчїа ꙗкѣпѣрѣѣ Бѣндаалїи, кѣ стѣѣѣ
ꙗпѣратѣ Мѣзимѣ, чѣла че фѣѣче атѣнѣе рѣзѣмиѣѣѣа, ши дѣнѣ нѣ

Одверіг, джчін Млнорь, дшл'нсь Ганкеріе. дечи Непотіань ши
Оресть, ши фїю-схс Ромиаь. Атзю марк четате Румба w ас
дпхржцїть Ромиаь, ши апон їарж ас дпхржцїть ши їас фость
перирѣ дела Ромиаь. Джчїа w аварж стренїїн, ши тоци воевожїн,
пхржлалїн, нїмѣрїнчїн, фїрж плекаци сїть Яндааь. Дечи де
аксм їарж сѣ ддерептѣмь пре повѣсте днанїте ксм мѣрче.

Ксмс-шь дпхржцїа Феодосїе дпреснж кс соцс-схс дпхржтѣса
Бвдожїа, венїрѣ ши фїрацїн ен де'нтрѣ Ядана; їа ле жїсе: де нс
мѣ ерѣцї досхдї, нс ашь фї астажї дпхржтѣсѣ; ши фїрж пїшї
де дпхратѣа когарї марї; че нїче снѣ кїне пре асме нс їасте
ка сѣ нс се амѣстече кс скрѣка ши кс мсатѣ амарѣ: солреле а-
ксперѣ нсшрїн, ашл ши пре кїне вѣржмшїн. Дечи че ромѣ сѣ
спїнема? вїа кїне Феодосїе кс дпхржтѣса д тоате жїаеле д
дежмїерджкїне, дечи де нїпраснж венї ка снѣ вжїть кс вїворѣ
бѣжїона, кѣ адсе варе-чїне дпхратѣашї снѣ мѣрѣ прѣ маре ши
фїржмос, ель се мїрж ши-а тремїсе дпхржтѣсен, їа джк се мїрж
ши-а тремїсе лл Паванїн нашс-схс; ель нс цїїсе де мѣрѣ кѣ
ас фость д мжл дпхратѣашї, че н-ль адсе дарѣ; дѣка-ль вжжс,
ель-шь препїсе кс гхндѣ ржс, ши тремїсе атсїче-шь де w кемж
ши w дтрѣжж: снѣ е мѣрѣа? їарж а се жѣрж кѣ л'ас мѣржкѣтѣ;
ель атсїче н аржтѣ мѣрѣа шї-н скоасе мїнїюна дї фїацѣ, дечи
пре вїетѣа Паванїн н тѣе канѣа атсїче-ши, їарж пре дпхржтѣса
w гонї дела дїнсь. Її се адсе лл Іеросалїмѣ ши мсатѣ мїаостенїе
дпхрци мжїжстїрїалорѣ ши мїшеналорѣ, ши се сфїршї аколо.
їчестѣа Феодосїе н се аржтѣ 7 коконї, де д сомнѣ адормїци де д
жїаеле ас Декеї, асквїшї лл четатѣ Бфесалїн де фїрка мш-
їалорѣ ши ас дормїть 372 де аїн. їчестѣа дпхратѣ фс аро-
мїть де снѣ скопїть лїсме Хрїсафїе, де-шь гонї сорс-са дела
дїнсь Полхерїа, кѣ ерѣ вмѣ хїтаѣнѣ ши ржс; апон w кемж їа-
ржшь дпхратѣа лл дїнсь. Феодосїе ас домїнїть 42 де аїн.

ДПЪРЖЦІА ЛЪ МЯРКІЯНЪ.

Ржмасе дпхржцїа лл сорс-са Полхерїа дшлж молртѣ ас Фе-
одосїе, ши ерѣ прѣ дцелѣптѣ, дечи вжжс кѣ нс поате фї Царї-
градѣа фѣрж дпхратѣ, кѣ фечорїн ас Феодосїе нс трїїрж; дечи
адсе їа пре снѣ вмѣ кснѣ лїсме Маркїанѣ ши манїте-ль жѣрж
кѣ w ел ахса сѣ-шь цїе фетїа ксмѣ с'ас фжгждшїть ашї дсм-
незес ден тїнерѣце, атсїче-ль ксншїх дпхратѣ, їчестѣ Мар-
кїанѣ ерѣ де рѣдѣ мѣсерж, че ерѣ кс нжравѣ кснѣ ши дцелептѣ,
дечи дтрѣсе а сѣжжї д кѣрте. Сѣре-кхндѣ дтр'о влсте ешїсе

рзс-а вгзс, дечи цѣс тѣмъ де ꙗ вѣцѣ 15 ани, ши-а расе де ꙗ хрѣтѣ. Дѣчѣн се фолрте мѣхни, ши мѣри кѣрѣндѣ де тѣмъ ши де фѣлѣрь, ши фѣс дѣрѣмъ; прѣсте пѣцине зѣле еѣ стрѣ се-ѣ дѣггѣлѣ ши се рѣга кѣ ѡмѣленіе дела нѣмѣмъ, ꙗрѣ прѣвѣгитѣрѣ рѣспѣсерѣ кѣ домиѣце алтѣа, ши нѣ-а дескоперѣ пѣцинѣ вѣѣме трѣкѣ, фѣс дескоперѣ, ши-а гѣсерѣ кѣ-ѣмъ мѣмъ тотѣ: ши пѣмѣцѣн, ши мѣстѣн, ши вѣрѣце кѣ де стрѣни. Нѣс ꙗ де тотѣ рзс ѡмѣстѣсѣ, че ерѣ ши вѣнѣ, кѣ де нѣс вѣѣ фѣн дѣтѣнѣкѣтѣ кѣ аѣа вѣрѣкѣмъ де фѣа рзс прѣвослѣвниѣлѣрь, анмѣнтрѣ еѣ ерѣ вѣнѣ, кѣ ерѣ семѣтѣ сѣнѣ лѣскѣ рзс ꙗ царѣ грѣчѣскѣ ши родѣс ꙗ полѣмъ рѣ ши юте, ши нѣс алтѣа че ерѣ принѣс вѣнѣ нѣрѣа рзс де тоѣ ѡмѣнѣн ши де мѣерѣ ши де копѣн ши де тоѣ кѣци се скрѣнѣвѣскѣ ши се пѣше, пѣнѣ ꙗ рѣвѣн ши'мъ мѣшен, пѣс ерѣ се дѣ вѣрѣ ла анѣа сѣнѣ флѣринѣ де арѣнѣтѣ, кѣмъ се зѣче 12 аспѣ дѣрѣнтѣ сѣнѣ ѡмъ, дечи тоѣ пѣнѣ ши ꙗ кокѣнѣ, ꙗрѣ дѣрѣнтѣ вѣтѣ де тоѣте кѣте 6 мѣнѣрѣ, де дѣ ꙗ вѣстѣрѣл дѣрѣнтѣ ꙗрѣ ѡмѣстѣсѣ фѣс рѣгѣтѣ де неѣе пѣринѣ кѣлѣсѣрѣ де зѣмѣ де ꙗ рѣдѣчѣнѣ аѣа докѣндѣ дѣсѣнтѣ ши де ѡкара алтѣорѣ цѣрѣ ѡмѣстѣсѣ аѣс домиѣтѣ 27 ани.

ДѢРЖЦѢА ЛѢ ІВСТІАНЪ ДѢТЮ.

Івѣстѣа Івѣтіанѣ се грѣаѣе кѣ н-ѣс дѣтѣ ѡмѣнтѣ, сѣнѣ вѣрѣнѣ. аѣвѣѣе мѣатѣ, кѣ сѣ нѣмѣѣскѣ чѣте де вѣнниѣн сѣ рѣдѣнѣ дѣрѣратѣ прѣ сѣнѣ фѣчѣрѣ а ѣс ѡмѣнтѣ, анѣме фѣкрѣтѣ, ꙗрѣ ѣстѣнѣ кѣ аѣвѣѣа алтѣорѣ докѣндѣ ши еѣ дѣрѣжѣѣа, ши ерѣ вѣнѣ ши дѣцѣлѣпѣтѣ, ши скоѣсе ерѣса дѣн царѣ а Мѣниѣенѣлѣрь. Івѣнѣ сѣ крѣѣнѣнѣ ѡмѣмѣндѣрѣ, домиѣа Тѣрѣнѣлѣрь. Мѣрѣсерѣ ла дѣнѣс аѣн ерѣтѣнѣ Мѣниѣен де вѣѣ сѣ-ѣ скоѣсе дѣнѣ крѣдѣнѣцѣ дѣрѣнтѣ а ерѣсѣ, де зѣчѣа кѣ аѣс кѣнѣнѣтѣ Хс. прѣ крѣче кѣс трѣспѣа ши кѣ дѣмѣнѣзѣнѣрѣ; еѣ вѣрѣ сѣ ле арѣте мѣнѣюнѣле, дечи пѣсе де-н ѡмѣтѣ ѡлѣре-ѣнѣе ла вѣѣѣе, дѣчѣн се фѣѣче мѣхнѣтѣ, ерѣтѣнѣн-ѣ дѣрѣвѣарѣ, еѣс ле рѣспѣнѣсѣ: вѣнѣн-мъ вѣѣте кѣ аѣс мѣрѣтѣ арѣхѣгѣелѣ Мѣхѣнѣлѣ; ен зѣсерѣ: нѣс крѣде, кѣ нѣс мѣрѣ дѣерѣн; де мѣрѣ дѣерѣнѣнѣе дѣмѣнѣзѣнѣрѣ нѣс кѣнѣнѣтѣ дѣрѣвѣнѣ кѣс трѣспѣа; ен се дѣсѣа рѣшѣнѣнѣ. Івѣтіанѣ аѣс домиѣтѣ 9 ани.

ДѢРЖЦѢА ЛѢН ІВСТІНІАНЪ ЧѢЛѢН МѢРѣ.

Дѣкѣ-ѣмъ дѣде Івѣтіанѣ дѣторѣа дѣторѣнѣксѣаши ши ани ѣсѣс де цѣрѣнѣ, еѣ стѣтѣ дѣрѣратѣ фѣратѣ-сѣс Івѣстѣнѣлѣнѣ чѣлѣ мѣрѣ.

претѣтнѣдина свѣспини ши пажнѣери кѣ локрѣли ши ципете; де
 асзи лѣзратѣа де рѣаа лорѣ, че нѣ ле пѣта фолоси, кѣ-а лѣрѣи
 дѣрориле, нѣман че ле поронѣа ши ли се лѣаа шѣ-и лѣрѣи
 кѣ кѣвѣнтѣа, че еи нѣ гѣндѣа, кемѣ се гѣааше: инимѣ лѣкѣа
 ши юбиторѣ аа лѣвѣе нѣ се рѣшинѣзѣ де фѣцѣ лѣзратѣа,
 ниче се тѣме де дѣмнѣзѣ. Дѣчи бирѣисе рѣаа пре еинѣ ши
 лѣкоперисе стрѣмѣлѣциале пре дерѣптѣци, лѣрѣ лѣзратѣа свѣспини
 ши тѣнѣа; лѣсѣ вѣре-чине де лѣ бѣари вѣни лѣанѣтѣ лѣзрѣ-
 тѣаши кѣ лѣрѣзѣнѣре де зисѣ: в, лѣзратѣ! де вѣре (sic) вѣѣ сѣ ми де
 лѣ мѣниле рѣааши сѣ изѣжѣиши пре вѣмени, дѣ мѣе сѣлѣа, де
 де вѣо тѣа несѣлѣа ши лѣкомѣа ши де вѣо сколатѣ де лѣ рѣ-
 дѣчинѣ изѣавѣа лѣкомилорѣ, чинѣте сѣ анѣѣ дѣла домѣа тѣ
 лѣрѣ де нѣ вѣо фѣ дерѣптѣ сѣ-м тѣи кѣлѣа. Лѣзратѣа атѣнѣе-м
 пѣсе бѣнѣ мѣре, шѣ-и зисѣ сѣ грижѣкѣ де дерѣптѣте. Дѣчи
 жѣдекѣндѣ ел кѣ дерѣптѣа, вѣни в мѣаре вѣдѣш ши се жѣаа
 пѣнтрѣ сѣнѣ постѣлѣникѣ де ерѣ рѣдѣ лѣзратѣаши, кемѣ лѣсѣ лѣаа
 тоатѣ лѣѣра пѣнтрѣ ниче в вѣнѣ; ел трѣмѣсе сѣ-а вѣме лѣ
 жѣдекѣтѣ; постѣлѣникѣа нѣ мѣрсе, че лѣкѣ-а лѣжѣрѣ; атѣнѣе фѣнѣ
 лѣзратѣа вѣспѣа мѣре бѣорѣлорѣ, тѣмѣлѣ-се де фѣ ши постѣлѣ-
 никѣа аа аѣа вѣселѣе, нѣмери ши бѣнѣа чѣл мѣре, гѣнѣ кѣтрѣ
 лѣзратѣа: доарѣ тѣ кѣзѣи, доамнѣ, де лѣвѣцѣтѣрѣ че мѣан зисѣ
 кѣ жѣдеѣ дерѣптѣ сѣ фѣс, пре кѣрѣи вѣрѣ вѣнѣи пре чѣи сѣрѣи
 кѣ стрѣмѣаа еѣ сѣ-а чѣртѣ, дѣчи лѣтѣ-ци лѣкинѣ бѣерѣа-ми, кѣ еѣ нѣ
 почѣ рѣаа хѣтѣлѣнѣи ши хѣлѣи ши нѣмѣлѣстѣвѣи а фѣи лѣ чинѣтѣ тѣ
 лѣрѣ лѣстѣанѣ рѣспѣисѣ: де амѣ еѣ фѣжѣтѣ чѣ-вѣ кѣ недѣрѣптѣа, нѣ-мѣ
 вѣгѣ вѣе нѣмѣкѣ, че мѣ лѣ де лѣ сѣаѣнѣ де-м фѣ пре дѣлѣ, лѣрѣ лѣ
 лѣсте лѣтѣ чинѣ-вѣ, дѣла мѣсѣ-а сколѣа ши-а жѣдекѣ кѣмѣ цѣи
 зисѣ; дѣка зисѣ лѣзратѣа ашѣ, атѣнѣе-шѣ фѣ скоѣ постѣлѣникѣа
 дѣла мѣсѣ кѣ рѣшинѣе ши-лѣ дѣсе де-а жѣдекѣ кѣ мѣара чѣ-мѣ
 пѣрѣа де лѣвѣе чѣ лѣсѣ лѣаа, дѣчи чѣла чѣ лѣѣ чѣрѣнѣе цѣанѣа
 ши трѣфѣ юте ши кѣ лѣмѣа аскѣцитѣ, елѣ се мѣе кѣ бѣа де
 жѣгѣ шѣ-и се гѣси вѣна фѣцѣ; дѣчи зисѣ де-а бѣтѣрѣ шѣ-и рѣи
 бѣрѣа ши кѣлѣа ши сѣрѣжѣнѣе, ши-а пѣсѣрѣ пре с мѣарѣ
 де-лѣ пѣртѣрѣ кѣ пѣлаа пре тоатѣ вѣнѣе кѣ рѣ рѣшинѣе. Дѣчи
 се сѣжѣрѣ тоѣи ши се тѣмѣрѣ лѣкомѣиле ши жѣлѣрѣиле кѣ кѣ
 бѣрѣа, ши се фѣжѣ тѣтѣрѣор жѣдеѣ дерѣптѣ. Лѣа лѣсте чинѣ лѣ
 минѣе слѣбѣдѣ ши нѣ е юбитѣрѣ аа лѣвѣе, ниче е фѣцѣарѣилѣ
 нѣ се тѣме де чѣи лѣлѣи, ниче се рѣшинѣзѣ де нѣмѣна; дѣчи
 де вѣри лѣѣ минѣе кѣратѣ ши вѣлѣа дерѣптѣ сѣ нѣ лѣкомѣ-
 ии аа доѣндѣ хѣтѣлѣнѣ, нѣ те вѣри тѣме де лѣзратѣ, нѣ
 те вѣри рѣшина де бѣари, ниче-цѣ вѣ фѣи фѣрикѣ де домѣи. Лѣ

и жьлгѣ, пре ацїи и састїа, мин мѣлци счїда, ши фжча морци
грозниче ши л боари ши л кьртѣни ши л царли: сѣнцелє w-
мѣлши аѣ ка w бестѣрж аѣлє. Дѣчїи пѣлїца тоци претѣтїи-
дина ши рѣга тоци пре дѣмнєзєс сѣ-и нѣжѣваскѣ де л гѣра
лѣлши, шї-и фѣ мїлж лѣи дѣмнєзєс ши кѣстѣ кѣ шїи чєи
мїлостивїи, ши вѣзѣ рѣвтѣцїлє лѣи, шї-и фѣ мїлж де жѣлгѣра
лорѣ, дѣчїа аѣсє жѣдєцѣ чє фжча ши еѣл алторѣ; кѣ нєцїє боари
вѣзѣрж атѣта рѣс ши сѣнцїє вѣзѣнѣдѣ-сє, ши фѣрж мїлж прѣ-
дѣци ши мѣнчїи, ши ка снѣ лєс бєснѣдѣ-лє сѣнцелє, скрїсєрж
картє лї Іраклїє вєвєдѣл де л Фрїгїа ка сѣ вїє; еѣл рѣдїкѣ шїи
ши пѣрѣѣсє, дєчї сє ловїрж кѣ Фока ши-л кїрѣїрж ши фѣ прїнѣс
бїс мѣнчїторїа, дѣчїи фѣ пѣсѣ де лѣс сѣцѣтѣтѣ л прѣчкѣ, ши
аша шѣс лєпѣдѣтѣ сѣфлєтѣл; ши лѣс дѣмнїтѣ 8 лїи.

ЛПѢРЖЦІА ЛѢ ІРАКЛІЄ ЛПѢРЯТѢ.

Ічєстѣ ерѣ лїцїєрѣ дєн Каподокїа ши дє рѣдѣ марє ши богѣтѣ
ши ерѣ воїнїкѣ ши тѣрє дє вѣртѣтѣ ши кѣтєзѣторїу ши мѣєстрѣ
лѣ рѣзѣкѣ, ши нѣкѣс фєчорѣ дє-и сѣмѣнѣ лѣтѣс тотѣ, ашѣмє Ко-
стѣнтїнѣ. Лї лѣ трєнлє аѣл дє дѣмнїа лѣи, ешїи Хѣзрѣє кѣ мѣл-
цїмє дє Тѣрчї дє лѣш Пѣлїстїнѣ кѣ тотѣ ши чєтѣтѣ Ієросл-
лїмѣлши ши прѣдѣ Ісїа толѣтѣ, ши царѣ грєчѣскѣ пѣлїж сосїрж
лї Цѣрїградѣ, ши сє лѣлѣдѣ кѣ вѣ лѣгрѣдї чєтѣтѣ кѣ сѣлїцєлє,
кѣ пѣлѣвєлє (sic) ши кѣ арчєлє, ши дє кѣтрѣ марє кѣ корѣїлє, кѣ
аѣсѣсє кѣ дїнєл Мїдѣїїи, Халдїїи, Ієвѣїїи, Тѣрчїи ши
Тѣтарѣн, дє-и спѣра ши-шѣ рѣдѣ ши зїчѣ кѣ нѣ сє вѣрѣ тѣрнѣ
пѣлїж нѣ вѣрѣ дѣвѣдїи чєтѣтѣ. Дѣка вѣзѣ Іраклїє лѣлѣрѣтѣ кѣ
нѣ сє вѣ пѣтѣ кѣтє кѣ шїлє лѣс Хѣзрѣє, кѣ ерѣ мѣлци кѣ нѣ-
сїлѣ, еѣл сѣлѣтѣн мєцїєршѣгѣ пѣлїнѣ дє лїцєлєпчїєнє, кѣ афлѣрж
нїцїє мѣєстрїи лѣ лѣ Ірхїмїдѣ Рѣмѣлїнѣ дє нѣдєрѣсє кѣнѣ
лѣтѣ Рѣмѣлїїи дє дємѣтѣ прє Сїрѣкѣсїи, дєчї токмїрж нїцїє
шїлїнѣдє ши лѣ пѣсєрж лѣ зїдѣл чєтѣцїєн дєн кѣтрѣш арѣа солєрєлє
пѣлїтѣ корѣїлѣрѣ, дѣчїи солєрєлє лѣтѣ лѣ стїкѣлє, дє аколѣ ешїа
фѣкѣ ка фѣлѣцѣрѣл ши лѣ арѣкѣ корѣїлє ши прїїшїи, дєчї сє
спѣлѣрж ши сє мѣтѣрж дє прє апѣ тоци. Ієрѣклїє лѣлїнѣ чєтѣтѣ
фѣчѣлѣрєн ши мѣнчїєн дѣмнѣлши, ши-шѣ лѣсѣ фїю-сѣс, еѣл ешїи
прє асѣнѣс ши стрѣнє шїи мѣрїи, дєчї сє дѣсє лѣ Пєрѣїдѣ дє
лѣ прѣдѣ царѣ ши лѣ рѣсїпї чєтѣцїлє ши лѣ арсє сїтєлє, ши
лѣ тѣлѣ мѣєрїлє ши лѣ счїдѣ фѣчѣрїи ши лѣ жѣнѣгѣ прѣнчїи,
пѣлїж мѣн лѣ пѣсїїи царѣ ши мѣлѣтѣ комѣарж аѣлїж; дѣка лѣзїи
лѣлѣрѣтѣ Хѣзрѣє, лѣсѣ чєтѣтѣ ши сє тѣрнѣ, дєчї сє тїмпнїлѣрж

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ КОСТЯНТИНЪ БЪРБОУЛ ФЪЧОРЪЛ КОНСТЪН.

Дѣка пери Конста, ель се рѣдикъ ден Сикиліа снѣ шмъ анѣме Мизигіа, че кърѣндѣ се сврѣши, кѣ се скѣлѣ Костянтинъ бѣрБОУ-
лъ кѣ шѣи спре Сикиліа ши пре тоѣи вѣрѣмашѣи тѣтѣне-сѣс
Констен кѣ дерепѣла пѣрдѣ лѣрѣвнѣ кѣ Мизигіа. Лѣста кѣндѣ
лѣрѣѣсе лѣ вѣсте ера тинерѣлъ, лѣрѣ кѣндѣ кѣни ера кѣркѣсѣ. Лѣ
зилѣле лѣстѣла лѣлѣрѣтѣ трекѣрѣ Шѣѣи Дѣнѣра ши лѣарѣ царѣ
лѣлатѣ дѣла Грѣчи; аѣѣ царѣ шѣ кѣма лѣнѣте Мисіа. Ши лѣс дом-
нѣтѣ Костянтинъ 10 лѣни.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ ІВСТІНІЯНЪ.

Дѣсе-се ши Костянтинъ дѣпре лѣме дѣнѣ лѣлѣлѣи, ши-шѣ лѣсѣ
лѣлѣрѣцѣа фѣю-сѣс лѣс Івстѣнѣнѣ; че нѣ-лѣ юѣла кѣлѣрѣи, нѣче цѣ-
рѣнѣи, пѣнтѣс кѣ ера рѣс, вѣзѣтѣкѣнѣ(sic), сѣрѣѣнѣ, сѣнѣлѣшѣ, пѣнѣи дѣ
нѣвѣнѣе, нѣче дѣѣ шѣ дерепѣтѣ сѣне, нѣче сѣфѣтѣ лѣтреѣа дѣ нѣме,
че се цѣнѣѣ лѣсѣи кѣ е прѣѣ лѣцѣлѣпѣтѣ; пѣнтѣс аѣѣла-лѣ черѣѣ
лѣмѣнѣзѣнѣ, кѣ се скѣларѣ Шѣѣи, Сѣрѣѣи ши Рѣмѣлѣи мѣнѣтѣнѣи
дѣ лѣ лѣарѣ царѣ дѣ кѣтрѣ Дѣнѣре токѣа пѣнѣ лѣ Дѣрѣа, ши
Івстѣнѣнѣ лѣкѣ пери рѣс; ши лѣс домнѣтѣ 6 лѣни.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ ЛѢВѢНТІВЪ ЦАРѢ.

Кѣ се скѣлѣ снѣ кѣлѣрѣнѣ ден кѣрѣте анѣме Лѣвѣнѣтѣ ши кѣ
лѣлѣи нѣлѣпѣѣ, ши принсѣрѣ пре Івстѣнѣнѣ дѣ-и тѣлѣрѣ насѣла ши-лѣ
трѣмѣсѣрѣ лѣ Хѣрсѣнѣ прѣспѣре мѣрѣѣ Пѣнтѣлѣи. Лѣсѣ шѣѣла дерепѣтѣ
лѣ вѣѣе тоѣте, дѣчи чѣне че фѣче лѣи фѣче, кѣ се рѣдикѣрѣ
нѣѣѣе тѣлѣхѣри кѣ Тѣрѣи ши кѣ Карѣмѣлѣи дѣ прѣѣа Іѣфриѣла ши
цѣра пре лѣлѣрѣѣ мѣре, елѣ трѣмѣѣсе кѣлѣрѣи кѣ шѣи дѣ се лѣвѣрѣ
шѣ дѣтѣ кѣ дѣнѣи шѣ-и кѣрѣвѣрѣѣ, Тѣрѣи лѣкѣ се мѣи лѣмѣлѣѣрѣѣ,
лѣѣѣи се лѣвѣрѣѣ шѣлѣтѣ дѣтѣ ши кѣрѣвѣрѣѣ лѣѣнѣче пре Грѣчи ши
лѣ лѣарѣ шѣ чѣтѣте: Карѣѣдѣнѣла; Грѣѣи нѣс нѣтѣрѣѣ рѣѣѣа рѣшѣнѣѣ
ши дѣсѣѣа, че се лѣѣнѣрѣѣ тоѣи мѣи мѣрѣи дѣ сѣѣѣтѣѣрѣѣ, ши лѣ-
лѣсѣрѣѣ пре снѣ прѣѣѣѣѣ дѣ-лѣ кѣма Тѣвѣрѣѣ Іѣѣмѣрѣѣ, ши-лѣ
рѣдикѣрѣѣ лѣлѣрѣтѣ. Лѣвѣнѣтѣ лѣс домнѣтѣ 3 лѣни.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ ТИВѢРІВЪ ІѢѢМѢРѢ.

Дѣѣи кѣни Іѣѣмѣрѣ ши дѣѣѣнѣи Цѣриѣрѣдѣлѣ ши принсѣ пре
Лѣвѣнѣтѣ дѣ-и тѣе насѣла ши-лѣ кѣлѣрѣ лѣ темнѣѣѣѣ. Дѣѣи фѣс лѣлѣ-

ратъ Иѣимаръ; че авѣ фрижъ де Ісѣтіаннѣ чеа кѣ насѣа тѣмъ
кѣ ба вени де-и ба аѣа лѣхрѣціа, пентрѣ кѣ-и спѣна ачѣа шѣ
нѣмѣхрѣторю де стѣае: дечи тремѣсе ла Хаганъ домнѣа Срягескѣ
шѣ-и фѣгѣади аѣрѣ мѣатъ ка сѣ-и тремѣцѣа капѣа аѣ Ісѣтіаннѣ.
Хаганъ врѣ сѣ-а тремѣцѣа легатъ, іарѣ еа дѣка принсе де вѣсте
фѣсѣи ла домнѣа Шкѣенескѣ ла Тервелѣ, дечи нѣзѣи де аѣоѣ
шѣи мари шѣ се аѣсе ла Цариградѣ шѣ а пѣцини адеверѣ сѣатѣа.
дѣчѣи гѣсирѣ сѣмнѣрѣа пре ѣнде мерѣа аѣа лѣ четатѣ шѣ мѣ-
шѣрѣшѣгѣшѣрѣ де лѣтрѣрѣ лѣ четатѣ. Тиверѣ Іѣѣимаръ аѣ доминѣа
7 ани.

ИРЖ ЛПЪРЖЦІА ЛЪ ІСѢТІНІАНЪ.

Дечи лѣхрѣ Ісѣтиніанъ крѣнѣа іарѣ ла лѣхрѣціѣ, шѣ аѣрѣи
пре домнѣа Шкѣилорѣ вѣне шѣ се тѣрѣнѣ; дѣчѣа че вѣмъ спѣне
манѣте де нѣпаѣте рѣ че аѣѣа пре вѣири, кѣ ле аѣа лѣхрѣ вѣ-
нѣхрѣтѣа толѣтѣ, дѣчѣи-и легѣ кѣ мѣерѣле-шѣ шѣ фѣиіи лѣрѣ кѣ фѣтѣе
шѣ-и бѣга прилѣ касѣ-шѣ де-и арѣа кѣ касѣ кѣ тотѣ, шѣ пре
лѣцѣи мѣаѣи и жѣрѣгѣ ка вѣтеле, шѣ нѣ нѣман вѣирилѣрѣ ле фѣа
рѣсѣ, че-ш аѣсе аменѣте де патѣмѣ кѣнѣ ерѣ еа лѣ Херсонѣ, дечи
трѣмѣсе ла дѣншѣи: нѣче сѣ крѣце вѣтрѣнѣ, нѣче тѣнѣрѣ, нѣче
мѣіре, нѣче вѣкѣ, нѣче фѣтѣ, нѣче кѣконѣ де цѣцѣ, че пре тоѣи
сѣ-и пѣрѣжѣ шѣ сѣ-и свѣрѣшѣскѣ; дечи ерѣ пѣнѣцѣере шѣ кѣте
мѣате атѣнѣе Херсонѣилѣрѣ, кѣтѣ ковѣрѣшѣа пре вѣиѣлѣемѣ; шѣ
аѣѣи лѣхрѣатѣа кѣ лѣ-е мѣаѣ де нѣ-и пѣерѣа пре тоѣи, че лѣхрѣ
трѣмѣсе пре Фѣлиппѣ кѣ, шѣиѣе шѣ-а лѣвѣцѣа сѣ-и свѣрѣшѣскѣ
кѣ тотѣа шѣ сѣ ле рѣхѣпѣскѣа вѣрѣшѣа сѣ-аѣ фѣкѣа цѣрѣнѣа (sic) де
арѣтѣ. Ѣшѣиѣе вѣѣѣрѣ нѣрѣвѣа аѣи фѣрѣа мѣаѣ шѣ свѣрѣпѣа ка
де аѣпѣ че ба сѣнѣе фѣрѣа сѣцѣсѣ, дечи нѣ вѣрѣрѣа сѣ се лѣрѣвѣе
лѣтрѣа атѣаа спѣркѣчѣиѣе а аѣи;

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ ФѢЛИПЪ ЦАРЬ.

че рѣдѣкарѣ лѣхрѣатѣ пре Фѣлиппѣ шѣ пѣрѣчѣсерѣа спрѣ Цѣ-
риградѣ кѣ корѣкѣиѣе пре марѣ. Ісѣтіаннѣ се спѣре, лѣхрѣ ешѣ
лѣхрѣмѣпинѣа сѣ се лѣвѣскѣа кѣ дѣншѣи пре ѣскѣтѣ; кѣнѣа принсе
де вѣсте: Фѣлиппѣа мѣан сѣсѣкѣе ла Цариградѣ; атѣнѣе се тѣарѣсѣ(sic)
де сѣрѣа ла четатѣ сѣ аѣѣе сѣаѣнѣа; кѣнѣа сѣси, Фѣлиппѣа лѣтрѣ
лѣ четатѣ шѣ принсе порѣиѣе, шѣ фѣрѣа пѣстѣкѣа фѣс принсе Ісѣ-
тѣніанѣ; дечи кѣмѣа фѣхрѣ еѣа аѣторѣа, аѣа и се фѣѣе, кѣ фѣс
жѣрѣгѣтѣ кѣ фѣю-сѣсѣ Тиверѣе. Фѣлиппѣа лѣхрѣатѣ нѣ ерѣ крѣцѣиѣе.

лѣфа воиничаоръ; пентрѣ ачѣа тоци тѣнжѣа ши прѣстѣнѣина ера кѣѣте; ши некона пре боевѣа Нарда сѣ ле фѣе лѣхратъ; еас се дѣсе аа снѣ пѣринте сѣхнѣ лѣ пѣстѣе де-и снѣсе влѣсриле шѣ-и снѣсе кѣмѣ лѣд рѣгаты сѣ ле фѣе лѣхратъ, ши-а лѣтрекѣ: фи-ва? ель шпри де-и зисе: лѣтрѣ немѣка сѣ нѣ се вѣде кѣ-шѣ вѣ пѣарде шѣн, лѣрѣ ден чеѣи треи че лѣ венѣтъ кѣ тѣне—ле зисе—Лев вѣ фи лѣтѣю лѣхратъ, дѣпѣисѣа Мѣхана, Тома аа треѣле, че нѣ вѣ лѣхпа, нѣман че-шѣ вѣ пѣне нѣме ши вѣ пери. лѣтѣнче се рѣдикѣ Некѣфорѣ лѣхратъ кѣ шѣи мари спре Шѣкѣи лѣнѣлѣ Дѣнѣре, ши се лѣвѣрѣ фѣхѣишѣ кѣ Крѣм доѣнѣа лѣрѣ, ши фѣрѣ кирѣици лѣтѣнче Грѣчѣи ши Некѣфорѣ, ши фѣрѣ мѣжѣаре сѣвѣи ши хрѣнѣ арѣмѣлѣрѣ; дѣчи фѣреѣкѣ Крѣмѣ цѣстѣа кѣпѣаши лѣ Некѣфор кѣ лѣрѣ ши дѣде тѣтѣрѣрѣ де вѣ вѣнѣ дѣнтрѣхѣсѣа. Ши лѣ доѣнѣи Некѣфорѣ 8 аѣи ши 9 лѣны. Ставрикѣ фѣю-сѣа лѣпѣкѣ стѣгѣа, че пери кѣрѣнѣ лѣтрѣчѣаши рѣзѣю де ачѣа сѣаѣе.

ЛѣПѣРѣХѣЦѣА ЛѣИ МѣХАИЛ РѣГЯВѣИ.

Мѣхана Рѣгявѣн ера цѣнѣре лѣи Некѣфорѣ. Вѣхѣ лѣтѣнче Вѣзѣнѣ тѣа зѣи вѣнѣ ши слѣбѣдѣ пѣнѣ фѣ Мѣхана лѣхратъ, кѣ ера шѣмѣ вѣнѣ ши цѣлѣпѣтѣ(sic), вѣлѣнѣ ши аѣнѣ, вѣсѣа, рѣвѣдѣрѣс, нѣалѣкомѣ, нѣнче се вѣкѣра де сѣаѣааа лѣтѣа, нѣнче се грѣѣа кѣ моарѣтѣ кѣнѣа, нѣнче асѣпрѣа пре сѣрачѣи кѣ кирѣриле, прѣвѣцѣи чѣнѣстѣа, рѣгѣторѣи мѣаѣа; лѣтѣнче пѣцѣнѣкѣ вѣрѣме вѣхѣ царѣ грѣчѣасѣкѣ мѣре рѣпѣаѣшѣ ши мѣвѣтѣ пѣче ши аѣнѣнѣтѣ вѣлѣцѣ фѣрѣ вѣаѣри; че де нѣзѣрасѣнѣ лѣви вѣнѣтъ кѣ фѣртѣнѣ, кѣ се сѣвѣа лѣрѣ Крѣмѣ лѣхратъ кѣ Шѣкѣи де фѣче рѣзѣю кѣ Мѣхана лѣхратъ лѣлѣжѣ Ѡдрѣю ши-а кирѣи, ши перѣрѣ мѣаѣи Грѣчи, лѣхратѣа лѣкѣ лѣѣа сѣлѣпѣ, ши тоатѣ лѣвѣцѣа лѣхратѣтѣсѣкѣ ши грѣчѣасѣкѣ шѣ лѣпѣкарѣ Шѣкѣи. Ши лѣвѣцѣа фѣрѣ пѣстѣкѣа се сѣвѣа чѣа нѣме ши кѣ нѣзѣавѣ де Лѣс, че мѣлѣка кѣрѣтѣи вѣнѣлѣрѣ лѣс, лѣрѣ Мѣхана лѣѣка вѣхѣ кѣ вѣнѣ лѣсѣа чѣа кѣ нѣзѣавѣ де фѣлѣрѣ, се дѣсе де вѣе-ши ши лѣсѣа сѣаѣнѣа чѣаши че-и вѣтѣ мѣаѣи пѣзѣмѣ мѣнѣнѣторѣаши; фѣрѣи де се дѣсе де нѣ-а цѣс нѣме че се фѣче; ши доѣни 2 аѣи.

ЛѣПѣРѣХѣЦѣА ЛѣИ ЛѣВѣ ЯРѣМѣНѣЛ ши ЛѣПѣТѣХѣТОРѣЮЛ НѣКОЛѣНѣЛОРѣ.

Лѣчѣста Лѣс ера рѣдѣ де Ярѣмѣнѣ, ши лѣрѣ нѣи лѣчѣста мѣ-рѣчѣиши лѣгѣмѣиши ши вѣдрѣаши мѣи асѣвѣици дѣкѣтѣ лѣтѣю де

ла Цариградъ; елѣ-и распѣнсе: вѣтрѣнъ еши, нѣ те штеши, ч
вою вени ес ла тине кѣ сѣнтъ тѣмъ. Дѣчѣи еширѣ. Шѣи ла аши
кѣ шѣи, че нѣ се лобирѣ, кѣ се спѣрѣрѣ Шѣи де фѣи.
Атрачѣа вѣме сѣпа шѣи ла шѣи зидѣ, елѣ гѣи шѣи мор-
мѣнтѣ де мармѣре ши шѣи морѣ атрачѣи ши слове сѣрсе и
зича: Хс. ва наѣ де а фатѣ ши крѣѣ, тарѣ а зидѣе ас К-
стантинѣ атрачѣи ши а Ирѣи тар мѣ ва вѣдѣ солрѣе. Ира
Ирѣи вѣтѣ сѣ фѣе дѣши крѣмитоаре, дѣчѣи афѣи неѣе шѣи
хѣи де-и дѣмѣи: кѣндѣ дѣрмѣи атрачѣи амѣдѣши, ен атрачѣи
ши-а принсерѣ де-а вѣрѣи, ши дѣчѣи фѣи Ирѣи дѣши атра-
чѣи. Атрачѣи вѣма ачѣи мѣри папа Индрѣи де а Рѣи шѣи
стѣтѣ а сѣаѣи Левѣи, тарѣ рѣа ас Индрѣи скоасѣи пре
Левѣи де а Рѣи кѣ рѣи; елѣ черѣи аждѣи ла Ирѣи сѣ-
фолосѣи, ла нѣ-и дѣде: Левѣи трѣмѣе ла Карѣи а Шѣи
де вени кѣ шѣи ши дѣи а Рѣи ши дѣде сѣаѣи ас Левѣи.
елѣ се сѣаѣи де вѣгослови пре Карѣи сѣ фѣе атрачѣи Рѣи
ши Венеѣи; тарѣ дѣи мѣрѣи ас Левѣи елѣ стѣтѣ папа
шѣи че венисе кѣ Карѣи де а Шѣи де-а нема формѣи, с-
чѣа скоасѣи атрачѣи ерѣи латинѣи ши де атрачѣи сѣи атрачѣи
Грѣи де Рѣи, ши дѣчѣи ас аѣи сѣаѣи мѣаѣи мѣи а
фѣа де ас атрачѣи атрачѣи мѣе сѣаѣи де сѣи атрачѣи ши сѣи
тѣи. Ира атрачѣи Ирѣи дѣи че-и вѣи пре фѣи-сѣи мѣи
се кѣи ши мѣаѣи мѣи де сѣаѣи, кѣ сѣи мѣаѣи
мѣи ас дѣмѣи дѣи дѣи, че шѣи че вѣде тоѣи (sic) шѣи
ждѣи инѣи мѣи, елѣ се мѣи ши пѣе дѣи, шѣи
траи пѣи пѣи ши вѣи пѣи атрачѣи ши мѣи; шѣи
домѣи де тот кѣ фѣи-сѣи 14 ани.

АТРАЧѣи Лѣ НИКУФОРѣ Гѣи.

Кѣ се сѣаѣи сѣи шѣи де а кѣи де чѣи вѣи, шѣи
Никѣи, дѣи скоасѣи дѣи мѣи, дѣи шѣи трѣмѣе де фѣи атрачѣи
мѣи ши де мѣи: а вѣи ен нѣ-и аѣи, че се шѣи
ка шѣи сѣаѣи пре ла шѣи атрачѣи. Шѣи атрачѣи дѣи
кѣи нѣи хѣи де кѣи че-и дѣи. Дѣчѣи атрачѣи-се рѣаи а
мѣи атрачѣи, атрачѣи пре Никѣи де сѣи, шѣи рѣи, сѣи
гѣи, кѣи изѣи рѣи, ювѣи ла атрачѣи, дѣи ла кѣи: вѣи
рѣи нѣи де ла вѣи атрачѣи пѣи сѣи, че де вѣи пре атрачѣи
гѣи ани ерѣи тотѣ атрачѣи ши кѣи ани, тарѣ атрачѣи ани ерѣи
кѣи: ши де атрачѣи мѣи, тарѣ де вѣи атрачѣи-а атрачѣи
атрачѣи ерѣи вѣи; ши атрачѣи пре тоѣи дѣи гѣи; тѣи шѣи

ла Цариградъ; еас-и рзспенсе: вѣтрънъ еѣи, нѣ те встени, че вою вени еѣ ла тине кѣ сѣнт тѣнѣрь. Дѣчѣи еширѣ ѣнѣи ла лааци кѣ вѣи, че нѣ се ловирѣ, кѣ се спхрѣрѣ Шкѣни де фѣвирѣ. Атрачѣа вѣѣме сѣпа ѣнѣ вѣмѣ ла ѣнѣ зидѣ, еѣ гѣси ѣнѣ мормѣнтѣ де мармѣре ши ѣнѣ морѣ. Атрѣнѣ ши слове скрисе де зича: Хс. ва наѣе де ѣ фатѣ ши крѣзѣ, тарѣ ѣ зилеѣе лѣ Ко-
 стантинѣ. Апхратѣ ши а Ірѣнен тар мѣ ва вѣдѣ солреле. Ирѣ Ірѣна вѣтѣ сѣ фѣе лѣсѣши крѣмитѣаре, дѣчѣи афѣл неѣе ваменѣ хѣлпи де-и лѣдемиѣ: кѣндѣ дѣрмѣа апхратѣа амѣлѣжѣи, ен атрѣрѣ ши-а принсерѣ де-лѣ вѣрѣрѣ, ши дѣчѣа фѣ Ірѣна лѣсѣши апх-
 рѣтѣсѣ. Атрѣ вѣѣма ачѣа мѣри папа Індѣріанѣ де ѣ Рѣмѣ ши стѣтѣ ѣ скаѣнѣ Левѣнтѣ, тарѣ рѣда лѣ Індѣріанѣ сколсерѣ пре Левѣнтѣ де ѣ Рѣмѣ кѣ рѣшине; еѣ чершѣ ажѣторѣ ла Ірѣна сѣ-и фѣлѣсѣсѣсѣ, іа нѣ-и дѣде; Левѣнтѣ трѣмѣсе ла Карѣа ѣ Шпанѣа де вени кѣ вѣи ши лѣкѣпѣ ѣ Рѣмѣ ши дѣде скаѣнѣа лѣ Левѣнтѣ, еѣс се скѣлѣ де кѣлѣгѣсѣлѣви пре Карѣа сѣ фѣе апхратѣ Рѣмѣаши ши Венеѣи; тарѣ дѣпѣ моарѣа лѣ Левѣнтѣ еѣ стѣтѣ папа ѣнѣа че венисе кѣ Карѣа де ѣ Шпанѣа де-лѣ кѣма Фѣормѣсѣ, а-
 чѣла сколсе атѣю ерѣса лѣтинѣасѣсѣ ши де атѣнѣе сѣлѣ лѣпѣдѣтѣ Грѣчѣи де Рѣмѣѣни, ши дѣчѣи лѣ авѣтѣ свѣдѣ мѣатѣ маѣка кѣ фѣта де лѣ атрѣтѣ атрѣ іѣлѣ сѣкѣа де сѣлѣ апхрѣитѣ ши сѣлѣ тѣмѣтѣ. Ирѣ апхрѣтѣсѣ Ірѣна дѣпѣ че-ш вѣрѣи пре фѣю-сѣлѣ мѣатѣ се кѣна ши мѣатѣ мѣлѣстенѣе да сѣрѣчѣлѣорѣ, кѣ сѣ полѣтѣ ѣрѣи мѣнѣа лѣ дѣмѣнеѣсѣ дѣла дѣнѣсѣ, че вѣкѣа че вѣдѣ тоатѣ (sic) ши жѣдѣкѣ иѣнимѣлѣ вѣменѣи, еѣс се мѣнѣе ши пѣсе ѣрѣчѣиѣе, шѣ-и тѣрѣи пѣциѣнѣ пѣтѣѣра ши вѣс пѣхѣрѣ амѣрѣ ши пѣлѣнѣатѣ; ши домиѣрѣ де тот кѣ фѣю-сѣлѣ 14 аѣи.

АПѢРѢДѣА Лѣ НИКУФѢРѢ ГѢНИКѣА.

Кѣ се скѣлѣ спрѣнѣса ѣнѣа де ѣ кѣртѣ де чѣи вѣстинѣи, аѣмѣе НикуфѢрѣ, дѣв сколсе дѣн домиѣе, дѣчи в трѣмѣсе де фѣ цѣрѣкѣ мѣсерѣ ши де немѣкѣ: ѣ вѣаца ен нѣ-и лѣжѣнѣа, че се хрѣнѣа кѣ в вѣдѣв сѣрѣкѣ пре ла ѣшѣлѣе лѣторѣ. Іѣша пѣжѣтѣѣе дѣмѣнеѣсѣ кѣи нѣ шѣе хѣрѣ де вѣнѣе че-и дѣ. Дѣчѣи лѣвѣртѣнѣдѣ-се рѣдѣа де мѣнѣе лѣпрежѣрѣ, лѣжѣлѣцѣ пре НикуфѢрѣ де сѣпѣра, вѣмѣ рѣсѣ, сѣн-
 гѣшѣ, кѣ изрѣвѣ рѣсѣ, ювѣиторѣа ла лѣрѣ, лѣкѣсѣ ла кѣвѣинѣтѣ; вѣе-
 рѣнѣлѣ нѣ лѣ да воѣнѣнѣчѣлѣорѣ пѣнѣтрѣ сѣлѣжѣе, че лѣ кѣнѣдѣ пре лѣрѣ; гѣѣра лѣи ерѣ тоѣ лѣрѣ ши кѣтѣла лѣи, тарѣ лѣмѣла лѣи ерѣ де вѣс; ши де лѣте ерѣ лѣхѣнѣитѣ, тарѣ де вѣрѣ лѣдѣче чѣнѣе-ѣа лѣрѣ. атѣнѣе ерѣ вѣсѣлѣ; ши арѣлѣкѣ пре тоѣи дѣжѣдѣи грѣлѣ; тѣе ши

[illegible]

ЛІТЕРАТУРА ЛЕОНИДІА ФІЛОСОВА ЛЕОНИДІА ФІЛОСОВА
ІА ФІЛОСОВА.

Трекс ши ачестя влад ча де модрте че пре ниле нс-а трѣх,
ши-шь дѣде кѣнша фѣо-сзс аш Муханъ; че ллж ера кокко
митютеъ, дечи ера Февдора де токмѣа толте л пхржціа фѣо-
сзс; ши пзнж атѣнче чинстѣа прентр'аскншь сфинтеле неоме.
латж Никодимъ зиканъ кс дерептсѣа; лрж ка в пасере че-шо
хрзиѣше пшишорѣн, шѣ-н пнтсѣа пзнж трекс взикторюл, атѣнче
стрнгж кѣръ кс гласъ де вѣчинъ ферекалъ кс лсръ ши-шь аратъ
сзъмзхятсѣа де л нинмж; дѣка трекс ларна ши лфасорѣ прамѣ-
вара, кз стржнсе сзпхторѣ ши лсжржторѣ де скоасерж де л рѣ-

дѣчинѣ ача ересь а челоу аспѣжтори де нкоане, ши се сѣмхнѣ православіа, ши слокози доамна тоци де прен тоате легѣтѣриле, ши се смери лорѣ де фѣчерѣ рѣгѣ дерепѣ Февфила, невои—се ши адевери кѣ а'ас ертатѣ дѣмнезес; ши дѣде тарѣ скѣсна де патріершіе аси Меодѣе, тарѣ пре Іуанѣ ль сколсе кѣ ера еретикѣ; ель нѣсе пизмѣ де лдеминѣ ш'алціи рѣи ка ши ель де пѣрѣа пре Меодѣе кѣ ас кѣрвнѣ кѣ в мѣаре, ши се аснѣ сѣборѣ де ачѣа: мѣара ста де фацѣ де—а въздіа, тарѣ пѣринтеле се голи лѣинѣта тѣтѣрора де—а възс сѣборѣа кѣ—и ера вѣщежитѣ мѣнѣнтаеле де нѣман че ачѣ де вѣдѣтѣ; дѣчи се рѣшинарѣ ка нѣше кѣни пѣрѣшѣи, ши мѣара лѣкз спѣсе пизма лорѣ, апон адеврѣ. Лѣтрѣ зналеа аси Михана с'ас крецинатѣ Шкѣни, кѣ принѣсѣ Грѣчѣи лѣтр'о васте в сорѣ а домнѣаши Шкѣенескѣ, дѣчи в лѣвѣ—царѣ карте ши в крецинарѣ, апон в скѣмпѣрѣа фратѣ—сѣа дела Грѣчи; іа вѣтезѣа ши пре фратѣ—сѣа крецинѣще; кѣндѣ цѣсрѣа аци Шкѣи, ен сѣрирѣ спре домнѣ—сѣа сѣ—ль вѣигѣ; елѣ—и вѣрѣи, дѣчѣи скрѣсе ла Михана де—и тремѣсе снѣ [пѣ]ринѣе митрополитѣ де—и вѣтезѣа пре тоци, снѣи де вѣе, ации де невѣе; атенѣе ас фѣостѣ дела Ядама ани 6352. Миханѣ пѣнѣа фѣ сѣпѣ асѣбатѣрѣа мѣанѣ—са, ел ера вѣнишѣрѣ, ши пѣрта крѣма Февдора кѣ мѣаре чинѣте; тарѣ дѣка крѣскѣ Миханѣа ши вѣни лѣ вѣзѣтѣ, ел апи пре лѣлѣа ель нѣше хѣапи ши смѣрѣзи, ши сѣлѣшѣа фратѣ мѣанѣ—са де 'ль кѣма Варда, пѣнѣ де тоате хѣтаенѣиале, де пѣрта пре лѣпѣратѣа кѣмѣс—и ера аси вѣа, ши—а фѣче де—ши гѣни пре мѣмѣ—са дела дѣнѣса; тарѣ іа, кѣндѣ вѣс сѣ се асѣкѣ, аснѣа тоци вѣарѣи, дѣчи лѣсѣа лѣ мѣна фѣю—сѣа лѣпѣратѣаши 1200 де кѣнѣдинѣре де асрѣ, снѣ кѣнѣдинѣрѣ іастѣ 150 де лѣнѣре, ши 3000 де кѣнѣдинѣре де арѣцинтѣ, ши алатѣ фѣерѣкѣтѣри мѣате, ши еши дѣн кѣрте. Дѣка се възс Михана вѣлѣникѣ, ель кѣрѣндѣ рѣсѣпи ачѣ асѣціѣ тоатѣа кѣм нѣ се кѣдѣа вѣлѣмѣцилѣрѣ, хѣцилѣрѣ, мѣсѣжѣричилѣрѣ; ши кѣ мѣате рѣхѣтѣзи лдеминѣ Варда пре лѣпѣратѣа де жѣдѣе пре Февктѣистѣа лѣгѣфѣтѣа, вѣмѣ вѣнѣа ши пѣнѣнѣторѣа лѣпѣратѣаши. Февдора и вѣлѣ—стѣмѣа ши лѣмѣндѣи сѣ пѣцѣа ка Февктѣистѣа. Миханѣа се лѣде—лѣтнѣа кѣ жѣкѣриале, фѣчѣа вѣзѣтѣлѣнѣцѣа ши се фѣчѣа сѣкирѣашѣа де лѣлаа кѣ кѣрѣа кѣ 4 кѣи, пѣнѣдѣа кѣмѣзѣтри, вѣтезѣа фѣинѣи, кѣснѣна, пѣнѣа сѣрѣаши ши лѣсѣа вѣстѣрѣюа пѣстѣюа, вѣ де се лѣжѣта, дѣчѣа се фѣчѣа патріархѣа де вѣлѣа мѣцѣарѣюа лѣтр'ѣи потѣирѣа ши кѣменѣка вѣарѣи, кѣнѣзѣри кѣ кѣрѣеле де юкѣсте сѣорнѣа; дѣчи лѣвѣжѣндѣа аша ши рѣсѣпѣнѣдѣа, Варда тотѣ—ль лдеминѣа спре рѣа, де стрѣнѣа снѣа кѣпѣчѣа де асрѣ, че ера фѣжѣтѣа де Лѣс пѣрѣа лѣцѣлѣптѣаа ши ера токѣнтѣе пѣсѣри пѣнѣи стѣлѣпѣри де кѣнѣта кѣрѣшѣа лѣ кѣпѣа ен, ши

пържтѣсеи, ши w кемъ атѣнчеш де w чертѣ, шї-и зисе: w, пържтѣасѣ! ꙗ че вїацѣ еши кѣ чинсте ши кѣнѣнатѣ де пържтѣ. а8 н8-ци сосѣще? че аи асѣть хрѣна сѣрачнѣорѣ де негоцеторѣши ши прекѣпѣши! ши зисе де апринсерѣ корабїа, ши арсе кѣ тотѣа не-гоцѣа. де вѣ вѣрѣ нецїнне сѣ се адеверѣскѣ еденшѣгѣа аш, сѣ асѣж: кѣзѣ wдатѣ w тарѣ прѣ верѣсѣ де ꙗгецѣ марѣ пѣна ꙗтрѣдѣнѣ, ши кѣрѣндѣ вени кѣадѣрѣ де се дежгецѣ, дѣчїи се рѣнсерѣ слонїи ши се ези марѣ азѣж четате ши се нѣмѣра слон пре слон, пѣнѣ ковѣшїа тѣрїнѣрїа, ши ерѣ трѣснѣте ши ѣр-лѣте де-ци пѣра кѣ пїре асѣтѣ; кѣндѣ се слобѣзїрѣ ꙗжѣ, еи спѣрсерѣ w вѣкатѣ марѣ де зїндѣ четѣцїен; тарѣ Фѣвѣфїа атѣнче асѣтѣ де н8 кѣзѣа сѣ рѣмѣе чеѣа дентрѣ асѣцїе-шѣ, че пѣзїи де нѣи ачѣ спѣртѣрѣ де четате. Фѣвѣдорѣ пре асѣнѣсѣ цїнѣ сѣнї-тѣе нѣоане ши се ꙗкїнѣа лѣрѣ, ши кокѣнїи-ши пре фѣснїишѣ и ꙗвѣа сѣ се ꙗкїне; дерѣпче кѣ ерѣ вѣрдїи, нѣ ае зїчѣа нѣоане, че ае зїчѣа пѣзїшїи; тарѣ пържтѣсѣа Фѣвѣфїа фѣлѣрте-и чертѣ шї-и фѣрїа де ачѣа. Шї-и ерѣ драгѣ а чѣтї аа сѣрїпѣтѣрїи, дѣчїи афѣа кѣвнїте сѣмѣпе, ши н8 се афѣа нїмѣ сѣ и ае спѣе, тарѣ шїи постѣанїкѣ азѣж пре пѣрїнтѣе Меѣвѣдїе кѣ шїе тотѣ, ши-аа азѣсерѣ ден лѣжѣтѣрѣ; че-и кѣзѣсе дїнцїи ши мѣсѣлѣе де рѣвѣа пѣцїерїен; атѣнче се нѣи асѣмїнѣа де ꙗвѣцїтѣрѣа ашї Меѣвѣдїе кѣ шїи мѣргѣрїтарїю ден сѣонїкѣ ши кѣ шїи асѣчѣфѣрѣ де сѣнїи нѣшїи, кѣ зїчѣе: н8 се поате асѣнѣде четатѣ стѣндѣ ꙗ вѣрѣшїа мѣнїтѣашї; дѣчїи-а цїнѣа аа ацїерїнѣтѣ, шї-и гѣсѣа кѣ асѣче де ꙗ нѣзѣорѣа де мїаре ꙗвѣцїтѣрїи вѣнѣ кѣвнїнтѣе ашї, ши-а цїнѣа w пїатрѣ асѣмїнатѣ ꙗ кѣртѣ ашї, ши се асѣпѣа пържтѣсѣа кѣ де ꙗ апа Нїаѣашї кѣ шїпѣкѣа де асѣрѣ. Ши а8 домнїтѣ Фѣвѣфїа 12 ашї.

Пѣрѣжїїа азѣ мїхѣїл фѣчѣорѣл ашї Фѣвѣфїа шїи ѣл Фѣвѣдорїен.

Трекс ши ачѣсѣа вѣла чѣа де молѣрте че пре нїмѣ н8-а трѣшїи-шѣ дѣде кѣнѣнѣа фїю-сѣзѣ ашї Мїхѣїа; че ꙗкѣ ерѣ кокѣнїи мїтїутѣа, дѣчїи ерѣ Фѣвѣдорѣа де токмїа толѣе ꙗ пѣрѣжїїа фїю-сѣзѣ; ши пѣнѣа атѣнче чїнстїа прѣнтрѣасѣнѣсѣ сѣнїнтѣе нѣоанѣ. пѣтѣ Нїкодїмѣ зїкѣндѣ кѣ дерѣптѣа; тарѣ кѣ w пѣсѣре че-шїи хрѣнїкѣше пѣшїорїи, шї-и пїтѣаа пѣнѣа трѣкс кѣнѣжѣторїюа, атѣнче стрїгѣ кѣрѣ кѣ глѣсѣа де вѣчїнѣа фѣрѣкѣтѣ кѣ асѣрѣ ши-шѣ арѣтѣа сѣмѣнїжѣтѣрѣа де ꙗ нїнїмѣа; дѣкѣа трѣкс тарѣа ши ꙗфѣлѣрїи пїмѣ-вѣра, кѣ сѣрѣнѣе сѣпѣжѣторїи ши асѣкѣжѣторїи де сѣоасѣрѣа де ꙗ рѣ-

дон лєи тотъ дє асрѣ, ши дон ст҃рзи ш'аате асрѣсрє мѣате дє асрѣ, фѣкѣте дє а҃пзрати бѣтрзни дє лє скота кѣндѣ вєнїа сомї дєла а҃лци а҃пзрати, сѣ се мирє; елѣ лє топи ши фѣчє глѣзени ши дѣрзи фїніи ши мѣскѣрчїи; чєи бо҃ари бѣни ши бѣтрзни зїи мѣрїрѣ. Госи ши Варда Кесарѣ, дѣчїи фѣча рѣс кѣмѣ-и ера боѣ, ка ши а҃пзратѣ, нѣ нѣмаи ка пѣнѣ а҃чїа, чє лѣж нєчє спѣркѣчїони рѣлє фѣча, кѣ лѣж кѣрѣа кѣ знѣ фїастрѣ-ши ка кѣ мѣарѣ лєи, ши цїа врѣшѣлѣ ман тотъ, ас҃зи ши Игнатїе патрїархѣ, дєчи-лѣ лѣзца ши-лѣ а҃грозїа кѣ мѣнчїлє вѣчїлорѣ; чї ера а҃дєвзѣр пїада лєи Соломѣнѣ: чрѣтарѣ нѣбѣнѣлѣи фѣвєр вѣстѣ. Дѣчїа асрѣкѣ пїзѣмѣ кѣ врѣжѣшїє Варда прє пѣрїнтєлє лѣ локѣ дє благодарєнїє, дєчи вєни вѣдѣтѣ сѣ се кѣмїнєчє кѣ а҃лци, Игнатїє лѣ вѣвѣди шї-и зисє: нѣ вѣ асѣ вѣсѣа спѣркѣтѣ мїрѣ сфѣзїтѣ; елѣ сє мѣнїє дє-лѣ скоасє дєи скѣснѣ ши пѣсє прє фотїа, дѣчїа фѣчє рѣс мѣатѣ лєи Игнатїє; чє кѣрзѣндѣ сє вѣлѣнѣи, кѣ пѣрѣчѣсє а҃пзратѣ лѣ вѣстє сѣ се бѣтѣ кѣ Тѣрчїи, Варда бѣта сѣ фїє а҃пзратѣ ши пѣзїа дє лѣ зї лѣ зї ка сѣ-лѣ поатѣ пїарѣ. Мїхѣла цїѣ ши зисє лѣ Вѣснїѣ Македонѣ дє-лѣ жѣрѣгє мѣргѣндѣ лѣ вѣстє.

Съ спснемъ пшцинеа де Василіе, кѣ ера де ꙗ Македонїа, феѣра
де ѡмени мѣсерн, ши фѣрѣ ровници де Шкѣн, ель сѣѣа цнѣ
атѣнче, ши сеѣера мѣма аѣн ꙗ кѣмпѣ(sic) стѣпѣннаѣрѣ, коконѣа зѣча
пре мириѣе ши венїа снѣ вѣзѣтѣрѣ де-ль сѣмерїа, мѣмѣк-са ꙗ
гонїа, ель ѣрѣ венїа, апон-а ѣзѣк, кѣ пречепѣ кѣ е семнѣ бѣнѣ:
дѣка сосн ꙗ вѣзѣтѣк, елѣ-шѣ пѣрѣсн манѣк-са де се дѣсе ꙗ
Цариградѣ ши се нѣзми пре а ѡмени де се хѣрнїа; ѡнѣта
дѣрмїа а ѡ бѣсѣрекѣ аѣсѣ свети Мокїе, атѣнче венн сѣхнѣа
де грѣн прѣвтѣаѣн: ѣе дѣрмн де нѣ те скоѣн сѣ каѣи пре ꙗѣ-
ратѣа ꙗ кѣѣ? елѣ се сѣѣѣѣ ши мѣрсе а бѣсѣрекѣ де вѣзѣ снѣ
ѡмѣ спѣтнѣгѣсѣ кѣ нѣѣе мѣнн грѣсѣ дѣрмннѣ пре пѣмѣнѣа
голѣ; аѣн н пѣрѣ ѡ вѣдѣре, дѣчн сѣ тѣрнѣ; аѣн н венн пѣнѣ
а треѣа ѡѣрѣ, шї-н спѣсе апон: чнне дѣарѣе аѣїа ел ѡа фн ꙗѣратѣ:
атѣнче мѣрсе де-а дѣѣпѣтѣк ши-а дѣсе ꙗ кѣѣк-ш кѣ чнсте (sic) мѣре:
ши аѣѣ прѣвтѣа снѣ фрате де сѣѣѣїа аа снѣ ѡѣарннѣ мѣре де-а
кема Фѣѣфнлнѣѣ, дѣѣѣн дѣдѣрѣ а ѡѣарннѣ, елѣ-ль пѣсе комнѣ:
атѣнче аѣдѣсерѣ аѣн Мнѣхѣнѣа снѣ бнѣнѣїѣ прѣ бѣнѣ дѣрѣ де ꙗ
Мнѣснрѣ, ши нѣ се аѣла ннѣе сѣ-ль ѡѣатѣ ꙗѣѣѣѣѣ, ѣрѣ Фѣѣ-
фнлнѣѣ спѣсе кѣ аѣе ѡ сѣѣѣѣ вѣрѣкатѣ, ши фѣ атѣнчѣѣѣ кѣмѣѣ
Васнлїе, дѣчн прннсе кѣѣѣа де фѣрѣс ши-а ши ꙗѣѣѣѣѣ ши ѣ-
дѣрѣѣ кѣтѣ-н фѣ ѡѣа; атѣнче-а пѣсе комнѣ мѣре ши кѣрѣнѣѣ
сосн ши постѣѣлннѣѣ мѣре, ши-а фѣѣртѣе ѣѣїа ꙗѣратѣа, ши дѣѣѣ

лчепъ а сри пре Варда. Мухана еас-шь пхзїа жокъриле ши бес-
риле ши мхлхъриле; атънче венн знь вѣстникъ де-и спъсе лпх-
ратъаши кз-и прадъ Кържимини цара; ель, дерептъ сз нъ се спле
копарїи ши сз нъ пхржтѣскъ жокъа, алергъ де сфхримъ w шганидъ
че ера фхкстъ де знь философъ, дечи кзтъ врѣи кзста лтрѣиса
тѣ врѣи кшоаще, фїе ден че латѣри а тоатъ лемѣ сз се врѣ
рздика шци. Ѡ, некънїе, кзтъ п-гъбъж фѣче Гречилоръ!

Ятънчѣ дѣде Мухана w неовникъ а лши дъпъ Василїе, анѣме
Будокїа, ши w кенънъ лсѣши, ши-шь дѣде кенъна де лпхржцїе
лс Василїе сз фїе лпхратъ. Ѡ датъ жъжъ тоатъ зѣа, сара бес де
се лѣжтъ; ware-чине анѣме Василкинъ лхвдъ пре лпхратъа кз:
жъкаши бине астаъ ши врзтежиши бине кааъа ла ала; ель
ера вѣтъ де се кържъ ши-а дършїи пре ачелъ кс пашмалцїи лши,
ши-а псе сз фїе лпхратъ; Василїе ста де привїа, ши кзстъ
лпхратъа кс амаръ лс Василїе; атънче се спъре ши лдънъ чатъ
ши се рздикаръ лтрѣаа нолпте де счисеръ пре Мухана, кз-лъ
афларъ махмѣр де винъ ла ащернѣтъ, дечи нъ се пѣтѣ апжра,
че фс жѣрѣтъ аколѣ. Ши лс домнитъ Мухана лпревнъ кс мѣмж-
са 14 ани, ларъ лсѣши 11 ани, ши-а лпропаръ ла мзжжстїре
че w кема Хрисополї, лхлгъ мѣмж-са; аша ера а лши Муханъ
вїаца: нѣман че вѣ ши мзжжа ши жѣка.

ЛПХРЖЦІА ЛШИ ВАСИЛІЕ МАКЕДОНЕНЦЪ.

Ячестъ Василїе, дѣка стзтъ лпхратъ, сколсе пре Фотїе де л
бесѣрекъ ши дѣде скаънъа ларъ лши Игнатїе; черкъ вистѣрел
ши нъ афлъ немїка, кз врѣ сз дѣ лѣафх крцїен ши нъ авѣ
де ѣнде, че тремѣсе пре ѣнде афла авѣцїе лпхржтѣскъ рзсинитъ
де Муханъ де w стрзисеръ ши кързндъ лплас вистерїнае; ши
фѣче 3 фечори: Костантинъ ши Лъвъ ши Ялезандръ. Фѣче васте
лтръю Василїе ла Карамани, ши-а кирѣиръ де периръ Гречи мѣаци,
ши пѣцинъ де нъ пери ши лпхратъа; дъпъ лчѣа тремѣсе пре
чинере-сзх Хрисофоръ ши кирѣи пре Ягарѣни; ши ларъ се скъла
лсѣши лпхратъа кс шци де трека ла рхъаъ Ѣфрааъаши ши фѣче
рззбою кс Тѣрчїи ши кс Манхѣи ши кс лате анмен, шї-и кирѣи
Василїе. Дѣчїи докънди четзцїнае чѣле тари ши пание де вѣнж-
тате, ши се тѣрнъ кс мѣатъ авѣцїе; ши де мѣате ври с'ас бѣтѣтъ
кс царъ де пре лпрежсръ, ши тотъ-и кирѣи Василїе. Ятънче се
тзмпалъ де фс кѣтремѣр мїре, кзтс се рхсинїа бесѣречїнае; лпх-
ратъа ле рздика, ши мѣаци Ѣврѣи крециннъ. Ши васте w царъ маре,
че се кїамъ Рѣсы, спре мїазж-ноапте, дечи токамїръ паче вѣнж

ДЕ КЪТЪМЪТЪРА КОРЪНАШН ЧЕРЪКАШН ПЕЦИНЪ БРЪМЕ ТЪРН ШН МЪРН,
ШН АЪ ДОМИНЪ 20 ДЕ АНН.

АПЪРЖЦІА ЛЪ ЛЪХ ПРЪ АЦЕЛЕНТЪЛ.

Пре БРАМЪ АХЪХ АПЪРЖЦІА АЪ ЛЕЪ ФІЮ—СЪХ. ШН АЪ ФЪЖЪТЪ РЪЗЪОДЕ
КЪ ШЪКЪШН ШН ФЪРНЧІН ШН КЪ ТЪРЧІН; ДЕЧН АУРЪ—АЪ КИРЪНА,
АУРЪ—Н КИРЪНА. ШН ЕРА УАМЪ КЪНЪ ШН АЦЕЛЕНТЪ, ШН ЗНДІА КЕСЪКРЕЧН
МЪАТЕ ШН ФРЪМОДЪСЪ АТРЪ АЗЪДА АЪН ДЪМНЕХЪСЪ ШН А СФИНЦИЛОРЪ;
ШН МЪРЪСЕРЪ АТРЪО ЗН ДЕ РОСАЛІН АА КЕСЪКРЕКА АЪН СВЕТИ МОКІЕ
СЪ СЕ АКИНЕ, ЕАЪ НЪВЪЗАН ДЕ А УАТАРЪ ЕНЪ УАМЪ ДЕ АОВИ ПРЕ
АПЪРАТЪАЪ КЪ ЕНЪ ВЪЦЪ А КАПЪ ДЕ—Н КРЕПЪ КАПЪА РЪХ; ШН СЕ
СПЪРЕ КЪ ВЪ МЪРН, ШІ—Н КЪРЪ СЪНУЕ МЪАТЪ; ШН ФЪ ПРИНСЪ ОМЪА
ДЕ БОІАРИ ДЕ—АЪ МЪНЧИРЪ МЪАТЪ, ШН ПРЕ НИМЕ НЪ ВЪДН, КЪ ЕРА
КЪ АЪХЪ НЕКЪРАТЪ; ІАРЪ ЕНЪ ПЪРИНТЕ КЪАЪГЪРЪ ДЕ—АЪ КЪМА МАРКО
ЕАЪ МЪАРГЪА ПРЕ АПЪРАТЪА КЪ КЪВНИТЕ ДЕ А ФЛАМІН АЪН ДАВІДЪ
ШН—А БЪКЪРА ДЕ—Н ЗИСЕ: СЪ ЦІН, АПЪРАТЕ, КЪ ВЕРИ АПЪРЖЦИ ДЕ
АКМЪ 10 АНН; А ЗН ЧЕ ФЪ АОВИТЪ АТРЪАЧКА ЗН МЪРН. ІАЧЕСТА ЛЕЪ
ПЕНТРЪ КЪ НЪ ФЪЧА ФЕЧОРІ, ЕАЪ ЦІНЪ ПАИЪ А ПАТРА МЪІАРЕ, ЧЕ
ЛЕЪ ЧЕРТАРЕ ПЕНТРЪ АЧКА ДЕ КЪТЪРЪ НИКОЛАЕ ПАТРІАРХЪАЪ; ЕАЪ—АЪ
СЪОАСЕ ДЕН СКАВЪН ШН ПЪСЕ ПРЕ ЕНЪ ПЪРИНТЕ КЪНЪ, ДЕНТРЪ КОКОНІЕ
ПЕТРЕКЪТЪ ТОТЪ А КЪАЪГЪРІЕ ШН УАМЪ ПРЪ ЦІСТОРИУ, ДЕЧН МЪАТЕ
КЪРЪРЕ КЪНЕ АЪ ТОКМИТЪ, ШН ДЕ А ПАТРА НЪНТЪ КАРЕЛЕ ВА КЪАКІ
АЧКА. ЛЕЪ АЪ ДОМИНЪ 30 ДЕ АНН.

АПЪРЖЦІА АЪН ІАВЕЗАНДРЪ ФРЯТЪЛЪ АЪН ЛЪХ ШН ІА (sic) ЛЪ КОСТАНТИНЪ ФЕЧОРЪЛ АЪ ЛЪХ.

ЛА МОАРТЕ—ШЪ АХЪХ АПЪРЖЦІА ФРЪЖЦИНЕ—СЪХ АЪН ІАВЕЗАНДРЪ ШН
ФІЮ—СЪХ АЪН КОСТАНТИНЪ. ІАЪА ЕАЪ ЗИСЕ ЛЕЪ АА МОАРТЕ—ШЪ: КЪЗЪ
ПРЕ ІАВЕЗАНДРЪ 13 АЪНН ДАТЪ—Н ВІАЦЪ; ШН ФЪ АША, КЪ НЪМАН ЧЕ
КЪ ШН МЪАКА ШН СЕ РЪПОВСА, ІАРЪ А ГРИЖА ААТОРЪ ВЪАЪРН НЪ
СЕ АМЕСТЕКА, ШН СЕ ВЕЩЕЖН КА У ФЛОІРЕ, НЪМАН ЧЕ ДОМНН 1 АНЪ
ШН У АЪНЪ; АЧКА АИСШН АПЪРАТЪ КОСТАНТИНЪ, ЧЕ ЕРА ТИННЕРЕАЪ
ДЕ 7 АНН ДЕ НЪ ПЪТЪ ДЕРЕНТА КЪЗМА ДЕ ДОМНІЕ, ЧЕ ЕРА ЕНЪ
КОМРИНЪ КЪНЪ ШН ВЪТЪЗАНЪ ДЕ—АЪ КЕМА РОМАНЪ ЛАКАПИНЪ, АЧКІН
ПЪРТА АЧЕАА ГРИЖА. ІАЪНЧЕ СЕ РЪДИКЪ ЕНЪ ФЕЧОРЪ А АЪН ІАНДРОНИКЪ
АКА ДЕ АДЪНЪ БОНИНЧН ШН СЕ НСПИТИ СЪ АПЪЧЕ ДОМНІА, ЧЕ МАНИТЕ—АЪ
АПЪКЪ АРМА ШН Н СЕ ВЪРЪСЪ СЪНУЕАЪ; АЪПЪ АЧКА СЕ РЪДИКЪ ЕНЪ
КОМРИНЪ АНЪМЕ ФЪКА ЛЕЪА, ШН ЕРА АТЪНЧЕ ВОЕВОДЪ ПРЕ ТОАТЕ
ЧЪТЕАЪ; ДЕЧН ВЪЗЪ ПРЕ РОМАНЪ АТРЪ АТЪТА ЧИНСТЕ, ЕАЪ СЕ ФЪЧА

ДПЪРЖЦІА ЛЪИ ВАСИЛІВ ФІЮЛ ЛЪИ РОМАНЪ.

Панъ кзидъ дпържци Фока ши Цимисхи, ен крескъръ вонничн Васаіе ши Костантинь дъ вршеникъ нзсквцин, фечорѣи лъи Романъ дпърать; дѣчѣи шезъ Васаіе дъ склвнъ ши се архтж дпърать столарелоръ; дечи Васаіе дтръ тотъ се неволн сз-шь самене мошв-сзъ Македонѣнзави, кз гвстариле нъ-ле юбіа фзрж врѣме, ниче-шь да вѣцѣи вдихнж, че нсрта арме грѣле дъ тотъ часъа прежъръ ель, ши павецеле(sic), конфсреле, сецателе, сѣлицеле, плато-шеле ши тоате армеле лъи ера ман драци декхтъ мѣсе тинсе пание де веселіе ши де винъ дѣаче; сѣнетеле армелоръ ши рз-сѣнзъ коарделоръ де аркъ ман юбіа декхтъ гласъ де лхзѣте. Мѣате рззколе ас фжкхтъ Васаіе ши мѣате цхръ ас бирвнть, ши мѣаци вржмашн ас пѣсъ сѣнтъ савіа лъи ши лъс плекать: Сржѣи, Аржншѣи, Фржнѣи, Нверѣи, Кжржнманѣи; ши пре Шкѣи н смери кѣ тотѣа ши ле сззѣи пѣтѣра, кз принсе ла рззкою вѣи 15,000, фзрж кзци перисе, шѣ-и врѣи пре тоци, нѣман че лхсж дентр'о сѣтж внзъ кѣ внж вкю ка сз трагж пре алааци дъ цара лоръ: кхте пре 99 орѣи; ши скоасе тоате четѣциле ши тоате вчинеле че лѣасе манѣте де Шкѣи дела Грѣи. Ши ас доминѣ Васаіе 30 де ани.

ДПЪРЖЦІА ЛЪИ КОСТЯНТИНЪ ФРЯТЕЛЪ ЛЪИ ВАСИЛІВ.

Мѣри Васаіе кѣтрзнь, ши шезъ дъ склвнъ фрлте-сзъ Костантинь; че немикж нъ-шь семзвнж фрзцине-сзъ, че кѣм чинстѣа Васаіе пре чеа че ера кзрѣаци вѣни ши цинѣ кан вѣни ши арме, атхтѣа Костантинь нъ юбіа сѣнете де савѣи ши вѣчине сѣмне де рззколе, ниче кѣвте де глазѣте, ниче гласъ де васте, че нѣман че бѣ ши мзѣка кѣ мѣери фрѣмоасе ши кѣ флѣере ши кѣ алхѣте, жѣкжри ши кхнтече кѣрѣѣи де юкосте. Ши ера кѣтрзнь ши кзрѣнть, ши ера фрѣкосъ ши клзжнж ши препѣн-торю, кз цѣс дентрѣа вѣре-чине пре Романъ, внзъ де дъ кѣрте кж-и вѣ фи пре вѣрж дпърать, дечи-шь дѣде фѣе-са Зое дѣпж нѣсѣа. Ши домини Костантинь 2 ани ши 11 лѣни.

ДПЪРЖЦІА ЛЪ РОМАНЪ АРГѢРОПОДСКОѢ.

Романъ фѣ дпърать, цинереле лъи Костантинь, вѣмъ прѣ дѣ-лѣптъ, ши лѣѣ фрѣка лъи дѣмнѣзѣв, ши се лѣвца пѣрѣрѣ дъ сѣнтеле кжрѣи, ши стѣа пре рѣгж тоатж нѣантѣ, ши зидѣа вѣскрѣи дтрѣ

ман че-лъ сминтѣа кз цинѣ мѣаре пре Февфана, шї-и ера кс-мѣтрѣ; ши алаа фкз се тѣмпаѣ, кз ф8 фомете маре ф Цариградѣ де соси кїла де грѣ8 кзте 8нѣ галбенѣ; фпзратѣа аѣѣ житнице прѣ мари пание де пѣне, дечи 8нсе сѣ се вѣнѣж де пѣнѣ а8и кзте 2 киле фтрѣ8и галбенѣ; дечи-а дефзнимѣа царѣ, пентрѣ кз ла Василѣ Макидонѣ фкз ф8сѣсе ф 8илеле а8и фомете маре, че еѣ фвѣцѣ де виндѣ ден житница фпзратѣескѣ кзте 12 киле пре 8нѣ галбенѣ, де-шѣ скоасе царѣ пре 8шорѣ де фомете. Фока арѣфкѣ 8рѣе пре Цимисхи пентрѣ кз-а вѣдѣсе варе-чине к8 ниѣе к8винте рѣле, дечи-лъ гони дела динѣ; тарѣ фпзратѣеса фомете тѣнѣа д8пѣнѣ де н8-и вѣѣ веда флаца сѣва w 8н; дѣчїи р8гѣ к8 хитѣенш8гѣ пре Фока де-а кемѣ тарѣ, ши ера прѣ воинникѣ ши ф8емосѣ Цимисхи, дечи вѣѣ сѣ молѣж Февфана де н8-а веда; ши Фока фомете се пѣзїа де д8мнѣзѣсѣ, кз пѣрта дес8пра кѣаанѣ де а8рѣ, тарѣ пре аѣфгѣ пїале кѣмаше де аѣнѣ; ши аѣернѣтѣа а8и ера де аловирне, еѣ се кѣака жосѣ пре рѣгожинѣ; ши фалтїра н8-и трѣча ф 8н; ла мѣаре-ши мерѣа рѣрѣ; че н8-и пѣжѣа аша, дечи се фсоци к8 Цимисхи ши сѣфѣтѣнрѣ рѣ8 пре фпзратѣа кз Далида пре Гамфѣнѣ ши Тиндарида вѣрѣбатѣа8и-шѣ; дѣчїи-а пѣзирѣ де-а гѣсирѣ дѣрминѣ жосѣ пре 8нѣ цоль, ши-лъ жѣрѣѣрѣ аколѣ. Ши домни Никифорѣ Фокѣ 6 ани.

ФПѢРЖЦїА А8И ІСѢ ЦИМИСХИ.

Цимисхи п8се к8нѣнѣ ф кѣп8-ши де фпзрѣцїе. Дечи тарѣ се спѣрѣѣж прин прежѣрѣ цѣрилѣ шї-и ф8ѣїа де'наннтѣ сѣѣен а8и тоѣи вѣжмашїи ши де сѣанѣа а8и се тема толѣе анмѣнѣ; ши аѣрѣи вѣннѣ Грѣчилорѣ де толѣе пѣрѣилѣ, ши а8w дела Рѣсїи де ле довѣнди стѣг8рилѣ к8 тотѣа, ши пре Борисѣ домнѣа лорѣ ф8 принѣ вї8 де-а д8се ф Цариградѣ ши-а п8се кѣаринѣ маре анѣме магїстрѣ, ши к8 8рѣкїи аѣѣ сѣадаѣ шї-и кїрѣи. Дечи дѣнѣ че вѣтѣ Цимисхи Рѣсїи, еѣ8 се сѣаѣж Сѣѣтѣсѣлаѣ домнѣа рѣсѣсѣ к8 wѣи мари ши вѣтѣ пре Шкѣи де-и пѣкѣ сѣпѣсїне. Дечи шѣзїнѣ еѣ ф Дрѣсторѣ, еѣ вѣни Цимисхи, ши се ловирѣ де флаѣ к8 Рѣсїи, кїрѣирѣ шї-и гонирѣ пѣнѣ-и сколѣсѣ ден царѣ Шкѣилорѣ. Яша ера Цимисхи вѣрѣатѣ вѣнѣ ши воинникѣ. Ши домни 6 ани.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ ВАСИЛІЕ ФІЮЛ ЛЪИ РОМАНЪ.

Панъ кхидъ Лпържци Фока ши Димисхи, ен крескърж воиничи Василіе ши Костантинъ Л сршеникъ нхсквцин, фечорѣи лъи Романъ Лпърать; дѣчѣи шезъ Василіе Л скавнъ ши се арзтж Лпърать стодврелоръ; дечи Василіе Лтръ тотъ се невоиа сѣ-шь самене мошъ-сѣъ Македонѣнъаши, кз гвстѣриле нъ-ле юбѣа фѣрж вѣме, ниче-шь да вѣиѣи вдиѣнж, че пѣрта арме грѣле Л тотъ часѣа прежсрѣ ель, ши павецеле(sic), конфсреле, сеѣателе, сѣицелеле, плато-шеле ши тоате армеле лъи ера ман драѣи декѣтъ мѣсе тинсе панине де веселіе ши де винъ дѣлече; сѣнетеле армелоръ ши рѣ-сѣнѣъ коарделоръ де аркъ ман юбѣа декѣтъ гласъ де лѣзѣте. Мѣате рѣзѣоле аѣ фѣкѣтъ Василіе ши мѣате цѣрѣ аѣ кирѣнѣтъ, ши мѣаци вѣржмашин аѣ пѣсъ сѣпѣ сѣвѣа лъи ши лѣъ плекать: Срѣѣи, Ярежнѣши, Фрѣнѣи, Иверѣи, Кѣрѣиманѣи; ши пре Шѣѣи н смери кѣ тотѣа ши ле сѣлѣи пѣтѣра, кѣ принсе лѣ рѣзѣкою вѣи 15,000, фѣрѣ кѣци перисе, шѣ-и вѣрѣи пре тоѣи, нѣман че лѣзѣа дентрѣ сѣтѣа сѣнѣа кѣ сѣнѣа вѣю кѣ сѣа трагѣа пре лѣлѣи Л цѣра лоръ: кѣте пре 99 орѣи; ши скоасе тоате четѣциле ши тоате вѣчинеле че лѣасе манѣте де Шѣѣи дела Грѣчи. Ши аѣ домниѣтъ Василіе 30 де ани.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ КОСТАНТИНЪ ФРѣТЕЛЪ ЛЪИ ВАСИЛІЕ.

Мѣри Василіе кѣтрѣнъ, ши шезъ Л скавнъ фрѣте-сѣъ Костантинъ; че немикѣ нъ-шь семѣнѣа фрѣцине-сѣъ, че кѣм чинѣтѣа Василіе пре чеа че ера кѣрѣаци кѣни ши цинѣа кан бѣни ши арме, атѣта Костантинъ нъ юбѣа сѣнете де сѣвѣи ши вѣчине сѣмне де рѣзѣоле, ниче кѣвѣте де гѣлѣте, ниче гласъ де вѣсте, че нѣман че бѣ ши мѣлѣа кѣ мѣери фрѣмоасе ши кѣ фѣлере ши кѣ лѣзѣте, жѣкѣри ши кѣнтѣе кѣрѣѣи де юкѣсте. Ши ера кѣтрѣнъ ши кѣрѣнѣтъ, ши ера фрѣкосъ ши вѣлѣнж ши препѣи-торѣа, кѣ шѣъ дентрѣа вѣре-чине пре Романъ, сѣнѣа де Л кѣрте кѣ-и вѣа фи пре срѣж Лпърать, дечи-шь дѣде фѣе-сѣа Зѣе депѣ нѣсѣа. Ши домни Костантинъ 2 ани ши 11 лѣни.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ РОМАНЪ ЯРГѣРОПОЛСКОѢ.

Романъ фѣ Лпърать, цинереле лъи Костантинъ, вѣмъ прѣа ѣце-лѣпѣтъ, ши лѣвѣа фрѣка лъи дѣмнезѣс, ши се лѣвѣа пѣрѣрѣа Л сѣнетеле кѣрѣи, ши ста пре рѣгѣа тоатѣа нѣапѣѣа, ши зидѣа бесѣрѣчи Лтрѣ

лабада лѣи дѣмнезѣс; іарж лѣзрѣтѣсен и лѣлоріа тинерѣцеле ши
w догоріа похтеле; ведѣ пре Романъ кѣ вѣлѣж кѣратж ши есеи
дорминдѣ динса, іарж іа лчепѣ а кѣцѣта рѣс, кѣ ера ѣнѣ воиникѣ
фрѣмосѣ ши кипешѣ, анѣме Михѣла де лѣ Пѣфлагинѣ де рѣдѣ,
де савѣіа лѣ кѣрте, іарж Зое фолрте-лѣ юѣіа кѣ рѣвне ши тре-
митѣ кѣвинте кѣ пилде пѣнж кѣндѣ сѣ местекларж ѣнѣа кѣ алаѣ
де преѣнѣ. Дѣчѣи сѣзѣтѣирж рѣс пре Романъ, дѣчѣи токмирж пре
неѣе фѣкжтори де рѣвтѣци: кѣндѣ се скжлда Романъ лѣ баѣ
ен-а сѣгрѣмарж де мѣри. Ши лѣ домнитѣ Романъ 5 ани.

ЛѣПѣРѣЦІА ЛѣИ МИХѣЛ ПѣФЛАГѣНѣ.

Стѣтѣ Михѣла лѣзратѣ; ачѣста платж лѣw пентрѣ лѣкрѣ де
кѣрѣіе, чѣ елѣ кѣм ера де фрѣмосѣ ши кѣ кипѣ трѣспѣскѣ, лѣш
ера ши сѣфлетѣскѣ фрѣмосѣ, кѣ лѣцѣлѣсе де лѣ кѣтж сѣзѣчѣіе се
лѣзлѣж лѣзратѣ, дѣчи ера wмѣ бѣнѣ ши смѣренѣ, шѣ-и ера
милж де мишен, ши мѣзлѣжѣ пре чѣа чѣ пѣцїа рѣс, нѣче се грѣѣа
кѣ пѣтардѣра wмѣлѣн, ши сѣзѣчѣи и мѣлѣа, прѣвѣцїи чинѣтїа, бѣ-
сѣрѣчнѣлѣ лѣтѣрїа, копарїи и дѣрѣна, воиникїи и мѣлѣна, кѣ дерѣптѣ
зѣкжндѣ: нѣме нѣ се дѣчѣа дѣла дѣнѣсѣ кѣ wкїи лѣжрѣжмоши, сѣѣ
чинѣ-а прѣ рѣга нѣ се вѣрѣ лѣтолрѣче мѣжнѣтѣ; чѣ авѣ w бѣтѣе
рѣ кѣ дѣхѣ некѣратѣ, дѣчи пѣцїа рѣс де мѣлѣте wри; кѣндѣ се
трѣзѣіа, елѣ мѣи вѣрѣтѣсѣ невѣна де ста пре рѣгж; ши авѣ неѣе
фѣаци рѣи, поркарїи, вѣкарїи, некѣнѣи, нѣлѣцѣлѣпци, кѣ нѣзравѣ рѣс,
пѣкѣрїи, дѣчи лѣла некѣнѣѣе ши лѣзѣлѣа цѣра пѣнж чѣ трѣнѣ
ши Михѣлѣ дѣпж алаци. Ши домни 7 ани.

ЛѣПѣРѣЦІА ЛѣИ МИХѣЛ КѣЛѣФѣТИНѣ.

Скѣмѣж-се домнїа ши лѣ ачѣста Михѣла, wмѣ рѣс, кѣ мѣнтѣ
де вѣтж, мѣндѣрѣ, мѣнѣнѣсѣ, фѣрж сѣлѣтѣ; ши лѣпѣи де елѣ неѣе
тинѣри; гѣни пре Зѣа лѣзрѣтѣсѣа ши пре Фѣвѣдѣра лѣтрѣнѣ вѣстрѣвѣ
де лѣ тѣнѣсе; дѣчи се рѣдикж гѣлѣчѣавж мѣре лѣтрѣс копѣри ши лѣ
вѣевожѣи, кѣ-шѣ аѣдѣчѣа аминте де пѣзринцїи Зѣеи кѣтѣ бѣнѣ лѣ
авѣтѣ, ши кѣм w лѣс тѣнѣсѣ фѣрж вѣе, дѣчи цѣра лѣпѣрѣжѣіеи w
сѣгѣ неѣе некѣнѣи, пѣзѣтори де порчи; дѣчи се лѣлотѣирж ши се
рѣдикѣрж спѣрїнѣшїи, пѣнж-и сколѣсѣрж кѣ рѣшнѣне рѣѣ, ши іарж а-
дѣсѣрж пре Зѣа лѣ скѣлѣнѣлѣ мошинѣлѣрѣ де лѣпѣрѣжѣіе. Ши домни
Михѣла 1 ани.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ КОСТЯНТИНЪ МОНАМАХЪ.

Зол лпържтѣса псрѣра похтіа сѣ се кѣме манкѣ а фію нз-скѣтъ ден трѣпѣа ен; дѣчїи се аджа ден дои грѣдинари ка ѣнѣ пометѣ: ѣнѣа кемѣ Костянтинѣ Монамахѣ, ѡмѣ ѣнѣ ши воиникѣ ши прѣ милостивѣ, дечн-ши пѣсе де-и ера ѣзрѣа. Яша се го-нѣше ѣнѣле кѣ рѣзѣа, ка ѡ ролѣ че лмѣлѣ лпрежѣрь: ши л сѣсѣ ши л жосѣ. Ячѣста Монамахѣ ла рѣзѣкою нѣ цїа рѣндѣа, ларѣ ла аллатѣ ла тотѣ ера ѣнѣ ши лцелѣпѣ ши дарникѣ, ши лдѣржѣторю ла мишенѣ, ши четїа мѣаѣ ла скриптѣри, ши фѣартѣ-а юѣїа тоци кѣ жѣдека кѣ дерѣптѣа пре тоци фѣрѣ фѣцѣрїѣ, ши тоци ши мишенї де прѣтѣстинѣина мѣаѣ ѣнѣ аѣа дѣнтрѣ мѣ-ниле лѣи; ши чїне ѡа врѣ сѣ се адеверѣѣе а мѣре крѣдинѣѣ че аѣѣ: ѣсѣкрѣкѣ прѣ фрѣмѣолѣѣ зїди аѣ свети Гѣѡргїѣ, ши алѣте мѣаѣте фѣзѣа кѣ кладѣ инїмѣ кѣтрѣ дѣмїнеѣѣѣ ѣнѣжѣтѣцї; че тотѣ ѡолѣа де пїчѣлѣре, пѣнтрѣ аѣѣа мѣацї де мѣаѣте ѡри се рѣзїка ѡрѣжмашї спрїнѣсѣа; че кѣи нѣ пѣсте дѣтѣ де сѣсѣ, лдѣшѣртѣ се испїтѣѣѣе, кѣ перїрѣ ка прѣѣѣа нанїтѣ ѣнѣи ѣзнтѣ, ларѣ пѣн-трѣ мѣре дерѣптѣа лѣи нїме нѣмїка нѣ-и пѣтѣ стрїка, нѣмѣи аѣѣ ѡолѣѣ че-а дѣсѣдїа ши нѣтрѣ аѣѣа се сѣрѣшї. Ши домнї 13 аїи.

ЛПЪРЖЦІА ФѢѢДОРІѢИ Л ѢРШѢНИКѣ НѣСКѣТѣ.

Рѣмѣсе домнїа ла ФѣѢдѣра, кѣ Зол сорѣ-са мѣрїсе манїте; ши ера юѣѣѣ ла фїѣшѣе ѣзрѣаѣ, дечн ѡ цїна ѣнѣ ѣжѣтрѣнѣ аїѣмѣ Мїѣѣа; ши цїнѣ ла домнїа лнѣѣшї ѣнѣ аїѣ, атѣнѣе се сѣрѣшїрѣ тоци де рѣда аѣ Пѣсїлїѣ Македонѣ.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ МИХИЛ.

Ятѣнѣе аѣ фѣстѣ нѣмѣѣрѣа аїаѣѣ 6513 [1005]. Нѣмѣи че аѣѣ ФѣѢдѣра рѣдѣ де пре молѣше-сї, фѣта аѣ Ромѣнѣ лпѣзрѣаѣ сѣкрѣа аѣ Костянтинѣ фѣѣѣѣа лѣи Лѣѣѣ, де-аѣ кемѣ Исакїѣ, дечн нѣмѣи че се кемѣ кѣ нѣмѣле Ромѣнѣ лпѣзрѣаѣ, ларѣ пѣнтрѣ кѣ ера прѣ ѣлѣтрѣнѣ ши ера лѣгѣаѣ жѣсрѣжмѣзнтѣ лфрїкошѣаѣ ФѣѢдѣра, ѣаѣ пѣрѣта рѣндѣа ши крѣѣма [?]. Исакїѣ Комнїнѣ ера ѣзрѣаѣ ѣнѣ ши кїтѣ [?] кѣ ѡцїнѣле, дечн ѡрѣ сѣ-аѣ сколѣѣ ши ден скѣѣнѣ ши фѣ сїѣѣадѣ мѣре лѣтрѣ ен, дечн-шѣ пѣнчїшѣа сѣѣаїѣѣе Грѣчї спрѣ Грѣчї ши-шѣ рѣзїка армѣ пре алѣте армѣ, лѣѣѣ тотѣ [лнѣсѣ пре ?] тѣтїнѣїнѣ ѣїрѣшї Исакїѣ, ши дѣѣѣнѣї лпѣзрѣцїа.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ ИСАКІЪ КОМНИНЪ.

Дечи еши претѣстнидина вѣсте де Лпържцѣа лъ Исакиѣ Комнинъ, ши домнѣа лцелепцѣиѣ, че къръндъ—а лжвнсеръ коаме гѣи ши—шь дѣде къ вѣнъ вѣрѣ а лъи Лпържцѣа ши лѣвѣа лъ Костантинъ Дѣка; елс—ши тѣнсе пѣрѣа Лпървнъ, къ нзравѣа ши принцѣа кзавѣрѣскъ, ши домни 3 ани.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ КОСТЯНТИНЪ ДѢКА.

Фѣ Дѣка Лпъратъ ши домнѣа вине, къ ниче се фѣарте Лпържцѣа, ниче се лѣрж лѣса, че мерѣа пре кѣле Лпържтѣскъ. Карѣи вѣвни, еи лѣѣ дѣла динсѣа чинсте, лѣрж карѣи ера рѣи, еи вѣчертаци. Ши лѣѣ 7 фечори нзскѣци ден доамнъ—са Вѣдокиѣ, ч дѣча гриже дѣнса, къ ера тинѣрж ши фѣрѣмоасъ, дечи се темѣ Лпържтѣскъ лъи къ се вѣ лѣржита дѣпъ лѣтѣа ши вѣ лѣржѣ фечори къ лѣтѣ вѣрѣбатъ, дечи се сѣрѣтѣи сѣа шѣ сколѣж дѣла динсѣа вѣ сѣа дѣа коконѣи лѣа лѣцѣи сѣа—и кѣрѣскъ ши сѣа—и цѣѣ; лѣа шѣѣ, дечи се лѣверѣи къ жѣрѣмѣзѣтѣ мѣре къ нѣ се вѣ лѣржита дѣпъ лѣржтѣскъ лъи, че—и вѣа сокоти фечорѣи шѣ—и вѣа кѣрѣца. Дечи мѣрѣи Дѣка лѣржмѣсе Вѣдокиѣ къ коконѣи тинерѣи дѣ—и вѣкрѣтѣа, че дѣе принцѣа се сирѣпѣи вѣра трѣпѣскъ ши рѣдикъ фѣрѣтѣнъ тѣрѣвѣре дѣе вѣндѣа лѣржтѣелор, дечи—ши лѣсе вѣтрѣлѣж трѣпѣа дѣспре житѣа [дѣе спрѣжѣнѣа] вѣзѣтѣ дѣе стѣмпѣрѣаре лѣ че кѣпѣ вине къ вѣзѣтѣ дѣе рѣспѣнде. Вѣа вѣнъ вѣекодѣ дѣ—а кѣма Романъ Дѣвѣнъ, вѣсѣа ши мѣа лѣжѣмѣтѣа вѣонѣиши ши фѣрѣмосъ, дѣе рѣдѣж дѣе лѣ Кападѣкѣа; лѣвѣста вѣзѣа шѣ шѣ мѣиаре цѣинѣа вѣстѣрѣле грѣчѣиши къ неѣѣе коконѣи тинерѣи, еи се рѣдикъ къ шѣи сѣа—и лѣа домнѣа, ши се лѣовѣи къ шѣи лѣа Лпържтѣсѣен, ши фѣе кѣрѣвѣтѣ Романъ ши принсѣа вѣѣс ши—а лѣдѣпѣа сѣа—лѣ мѣнѣаскъ; дечи—лѣ вѣзѣа Лпържтѣсѣа лѣтѣа дѣе вѣонѣиши фѣрѣмосъ ши кѣвѣишъ, нѣ—шь кѣзѣтѣ сѣа—шь скѣмѣперѣ мѣнѣа дѣе Романъ, ниче—шѣ гѣндѣи дѣе чѣа жѣрѣмѣзѣтѣ лѣфрикошѣа, че—и ши лѣдрѣиши къ рѣвѣне; дечи лѣ лѣокъ дѣе темѣницѣа докѣндѣи Романъ лѣатѣ дѣе нѣвѣтѣа, ши лѣ лѣокъ дѣе лѣгатѣа сосѣи Лпъратѣа. Ши лѣа домнѣи Дѣка Лпървнъ къ Вѣдокиѣ 7 ани, лѣрж лѣсѣиши къ коконѣи 7 ани.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ РОМАНЪ ДІОГѢНЪ.

Дѣка се вѣзѣа Романъ сосѣиши лѣтрѣа лѣтѣа мѣрѣе дѣе лѣпѣрѣи мѣлатѣ кѣрѣжѣѣе лѣрѣтѣа, къ къ мѣлатѣ цѣри се лѣпѣтѣа ши лѣиши

аґри аколо ґѣтманъ; шї-и ф8 җ лок фїю-сѣ8 Җрканъ, ши прин-
еръ вадѣа ла Калипоан ши дѣчїа фѣча рѣ8 мѣаь креѣинилоръ;
аръ Катакозин8 и апѣра ши н8-и аѣсѣ сѣ трѣкѣ марѣ. Итѣнче
аґри ши Җрканъ, шї-и ф8 җ лок Мѣратъ, ши фодрте невоиа
ѣ трѣкѣ марѣ: еа вѣ8 Катакозин8 кѣ н8-и ва пѣтѣ шпрї,
ѣ се шѣрѣширѣ вистѣреле ши храна воиничилоръ, дечи порончи
ла Ялезандро домиѣа Шѣкилоръ, ши ла враше, ши ла домиѣа
Җрѣкилоръ, ши ла Җглешъ диспоть, ши ла крлюа Вѣзѣашинъ, ка
ѣ-и тремнїѣ шпрї җтрѣжѣторю; ен н8 врѣрѣ, че-и рѣспѣсерѣ:
аѣрѣ-те кѣм иїн. Катакозин8 се җтрїстѣ фодрте, дѣчїи җѣѣ
ми тремѣсе ши ле җисе: де н8-м веѣи аѣѣа акмѣ, аѣон вои
ѣа веѣи кѣи; ен рѣспѣсерѣ: кѣнѣ воръ кѣни Тѣрчїи ла нон, нон
не вом апѣра. Итѣнче легѣ җѣрѣмѣнїаь маре Катакозин8 кѣ Я-
мратъ, ши скрїсерѣ кѣрѣи де адеверит, ка сѣ н8 стрїче Тѣрчїи
Җрѣкилор нїче Рѣмеле, нїче Македонїа, нїче аате шчїне гречеїи;
ши се фѣгѣдѣнрѣ Тѣрчїи сѣ фїе аша, дечи аѣсѣ Катакозин8 вадѣа
ла Калипоан Тѣрчилоръ.

КѢМ ЯѢ ТРѢКѢТЬ ТѢРЧІИ МЯРѢ ДѢ ЯѢ ЛѢЯТЬ ҖПѢРѢЦІА.

Итѣнче ера аи 6834 [1326] кѣнѣ трек8 Ямратъ кѣ Тѣрчїи,
ши пѣрѣѣсерѣ спре Шѣки ши фѣѣерѣ җѣѣю рѣѣкою кѣ Яѣкнъ
фѣѣорѣа аѣ Ялезандро, ши перї атѣнче Яѣкнъ ши мѣлѣи Шѣки
ѣ дїнїѣ. Дечи җарѣ се аѣѣнрѣ Шѣкии кѣ Мїѣана фїюла аѣи
Ялезандро де се мѣи ловїрѣ; перї ши аѣела, ши ровїрѣ мѣаь
шѣрѣѣ фѣрѣ нѣмѣрѣ де-аь дѣсерѣ ла Калипоан. Итѣнче мѣри
Катакозин8, ши аѣ доминїа 25 де аи.

ҖПѢРѢЦІА ЯѢ КАЛОЇШАНЪ.

Җѣи Калоїшанъ җ врѣстѣ де вѣрѣаь ши сѣи җпѣрѣѣа тѣ-
нїе-сѣ8 аѣи Яндронїкъ, аи 6845 [1337]; ши аѣѣ Калоїшанъ
дон фѣѣорї, аѣѣме Яндронїкъ ши Мѣнонѣ; дечи се сѣѣѣнїсе
Яндронїкъ кѣ Цѣлапїе ка сѣ-шѣ счїгѣ пѣрїнїїи: Цѣлапїе пре
Мѣратъ, җарѣ Яндронїкъ пре Калоїшанъ; җарѣ ен цїѣрѣ, дечи-ши
ѣрѣи фѣѣорїи: Мѣратъ пре Цѣлапїе, Калоїшанъ пре Яндронїкъ; ши
аѣѣ вїлѣѣ бѣнѣ де преѣнѣ Мѣратъ кѣ Калоїшанъ ши пѣѣе. Я-
тѣнче җарѣ се рѣдїкѣ Мѣратъ кѣ Тѣрчїи спре Җглешъ ши спре
Вѣзѣашинъ крѣю; ен стрѣнсерѣ шпрї мѣри сѣѣѣїи, ши се ловїрѣ
ѣ фѣѣїишѣ кѣ Тѣрчїи, ши мѣаь сѣнѣ се врѣсѣ җтрѣмѣнѣдоаѣ

бачіе, дечи дученрѣ а в бате кѣ тѣнри, ши шворна змичіи четзціен, авра пзтрѣнда ши пзрѣціи; дечи кзтѣ стрикз Тѣрчи зѣла, ноаптѣ зидіа Фрзичіи; ши се мира Тѣрчи кз в вѣдѣ диманѣца дтрѣгж; дечи нѣ-ш фолрте гзидіа, кз-и дпрѣчка ши Фрзичіи ден четате кѣ тѣнриле де-и делѣнга департе. Асж а датж нзвзлирж Тѣрчи ши дтрарж сѣпѣ четате, атѣнче се спарѣрж Фрзичіи, че гззирж Грѣчи денъ (sic) Цариградѣ де-и дпзрарж. Дечи ашл ажѣта зніи латора ши се спреженіа зніи пзлаціи де кзтрж врзжмашин токма 6 ани; ши ле адѣча ден Трѣпезѣнда ши ден Кафл кѣкате ши арме ши ажѣторѣ, ши де пзрѣтоате вѣтрѣлвеле кзте нѣ ера лѣате де Тѣрчи; ши де д Венеціа дкз веніа де ле адѣча хранж; ши се сѣнж Грѣчи ши Фрзичіи пзрин тѣнриле четзцилорѣ де-и дпрѣціа пре департе пре Тѣрчи кѣ свинѣце, кѣ сакалѣше ши кѣ тѣнри; ши сзпарж пзрѣ пзмѣлѣ гасрж де ешл ноаптѣ ден четате ши зидѣ мѣлци Тѣрчи. Дечи вхзѣ Блззитѣ дтрѣ атѣта врѣме кз нѣ-и спорѣціе немикж, че нѣмж кзтѣ-и пѣрѣ воиничіи, елѣ се рздикж мзніѣшѣ ши кѣ рѣшнѣ рѣ де се дѣсе ла локѣ-шѣ. Атѣнче се сѣлж Темермѣнѣ дзмиѣ тѣтѣрѣскѣ де рздикж шѣи лѣспра лѣ Блззитѣ, ши-а кирѣи, ши пѣри Блззитѣ дтрѣчѣла рззкою, ани 6910 [1402]; іарж Грѣчѣ дѣдерж атѣнче ладѣл лѣи дѣмнезѣс кз-и нзжѣи де врзжмашин. Држ д локѣла лѣ Блззитѣ стѣтѣ Цаллпѣ Мѣсѣламѣнѣ; ши-и ани 16 ани де домнѣла лѣи фѣ іарж прѣ марѣ ши рѣ. Ши ани 6916 [1408] мѣри кѣнѣ крецинѣ дпзрѣтѣ Каллѣлѣнѣ, непѣтѣлѣ лѣи Манѣна дпзрѣтѣ. Пре ачѣла врѣме се рздикж Мѣсѣла кѣ Рѣмзичіи ши кѣ Шѣкѣни, ши Стефанѣ диспѣтѣ кѣ Срзѣи, де се дѣсѣра ла Цариградѣ сѣ се ловаскѣ кѣ Цаллпѣ сѣ довѣндѣскѣ Цариградѣла, ши фѣчѣрж рззкою марѣ ден афѣрж де четате ла Космѣлѣ ши фѣ кирѣитѣ Цаллпѣ, ши мѣлци Тѣрчи пѣрирж кѣ динѣсѣла. Ши дѣпж ачѣла а (sic) фѣстѣ ани 6918 [1410] жѣнге Мѣсѣла пзрѣ Блззканѣ ши пре Лазѣрѣ, іулѣ 6. Ани 6921 [1413] пѣрѣдѣ Мѣсѣла де довѣнѣнѣ (sic) Брздо; ши елѣ дкж пѣри ла Искрѣ дтрѣчѣла ани, шѣ-и фѣ д локѣ Мѣрѣтѣ. Ани 6926 [1418] [мѣри] Мѣрѣтѣ вѣевоѣ доминѣ рѣмжнѣскѣ. Ани 6934 [1426] прѣдѣ Мѣрѣтѣ цѣрѣ срзѣваскѣ, ши ла аниѣ мѣри Стефанѣ доминѣ срзѣваскѣ. Ани 6946 [1438] довѣнѣнѣ Мѣрѣтѣ Смедѣрѣла, августѣ 27, ши сколѣе пре Григорѣ ши пре Томѣ ши принѣсе Степанѣ де-и лѣгж шѣ-и сѣлѣ д темниѣцѣ. Ани 6950 [1442] зчнѣе Шикѣла вѣевоѣ пре Мѣзѣтѣ-вѣгѣ д цѣра рѣмжнѣскѣ; ши іарж ла донѣ ани сѣлѣ лѣкѣитѣ Шикѣла вѣевоѣ кѣ Тѣрчи д цѣра рѣмжнѣскѣ ла Шлѣвѣнѣцѣ шѣ-и сѣлѣ, ши пѣрирж атѣнче Тѣрчи мѣлци фѣрж нѣмѣрѣ. Атѣнче се рздикж

Гевурге диспоть кс Ыргсрѣн ши кс Срзкѣн де трекурж Движрѣ пре ла Блатинѣ ши вжтсрж пре Тсрчи, ши лсарж ѣржш Смедерова Срзкѣн. Дѣчѣн се сквал Тавдѣ-вегъ кс Тсрчи де вжтс вастѣ срзѣскѣ ла Ситницѣ. Яни 6953 [1444] се рздиж Балдиславъ кс шци мзри ла Тсрчи де се ловирж де фзциш, ши кирсирж Тсрчѣн атснче, дечи пери Балдиславъ ла Варна. Яни 6956 [1448] прсрѣсе Мсратъ-вегъ кс Тсрчѣн де се лови кс Тома домнѣа Боснеен, ши-а кирсирж, ши лсарж атснче Тсрчѣн Босна; ши ла анѣа се лови Мсратъ (sic) кс Шикѣа коеводѣ ла Косова, ши пери Шикѣа, дечи докжидирж Тсрчѣн Косовѣа; ши'н ла донае анѣ мсри Мсратъ-веги ꙗ феврварѣ ꙗ 4 зиле.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ МАХМЪТЪ ФІЮЛ ЛЪ МЪРЯТЪ.

Кхндѣ стхтс Махаметь лпзратъ, ель ерд нмжрѣа аилорѣ 6960 [1452]. Дечи адсе тоци Тсрчѣн де претсѣтиндинѣ ши прсрѣсерж мѣаци фзрж нмжрѣ спре Цариградѣ ка сѣ-аь докжидѣскѣ; ши лѣ школитѣ лтзю Галата де ш лѣ вжтѣтѣ, пжнѣ че ш лѣ докжидитѣ; ши дѣчѣн се лсгарж де Цариградѣ кс тоате мсшершгсриле лорѣ ши кс тоате вжжжцѣнае ши пѣтѣра лорѣ, ши дѣнѣ невонницѣ ши вжсаре де сзѣе еи лкзпсрж ꙗ Цариградѣ.

ДЪ ЦАРИГРАДЪ.

Яни 6961 [1453] докжиди Махаметь Цариградѣа, ꙗ лѣна лѣи маи 29, лтр'о зѣ де винери. Чине лѣ зидитѣ лтзю Цариградѣа, ель л'аѣ кемат Костантинѣ мзреле лпзратъ, фѣюа Костен ши ла Ваннен. Ши кхндѣ лѣ лѣатѣ Тсрчѣн Цариградѣа, чине лѣ фостѣ лпзратъ, ѣрж л'аѣ кематѣ Костантинѣ. Фост'аѣ дела Ядамѣ пжнѣ кхндѣ лѣ гзтитѣ Костантинѣ Цариградѣа ани 5836, ѣрж дела пѣшерѣ лѣи Христосѣ 318. Дечи дела Костантинѣ че лѣ зидитѣ четатѣ пжнѣ кхндѣ ш лѣ лѣатѣ Тсрчѣн, еи лѣ трежѣтѣ 1125; ѣрж кхндѣ венирж лтзю ла Калиполи, еи лѣ фостѣ ани 6867 [1359]. Ятснче с'аѣ лчепѣтѣ а се дескжлека цара Молдовеен. Дечи дѣкѣ лсарж Тсрчѣн четатѣ дела Гречи, еи лѣ тжѣрж лпзратѣа ши пре тоци коѣрѣн ши тоате капетеле, ши сзжѣн тоатѣ пѣтѣра гречаскѣ. Дѣчѣа скрисе Махаметь ꙗ тоате латсриле, пре ла краи, пре ла домни, пре ла боевожи, де се мжртсрисѣ лпзратѣ, кѣ пжнѣ атснче се кема вегѣ. Дечи де атснче тотѣ се сфздескѣ кс тоате цзриле ши нѣ лѣ ржжжѣнѣ, че тотѣ лжрѣескѣ де тоате пзрциле. Яни 6963 [1455] вжтс Махаметь пре Срзкен ши лѣ лѣш ш

четате анѣме Брѣдо, ши Ситница, ши алте четѣци дпр ши дѣчѣи пѣрчѣсе Махаметь ла Белградѣ ка сѣ-лъ доѣзи ши се лови кѣ Инокѣла, ши бирѣи Инокѣла пре Махаметь к стошѣи, дечи се тѣрнѣж Махаметь рѣшинатѣ. Дѣчѣла тремѣи хаметь ѣнѣ пашѣ де доѣзиди тарж Смедерова ши ѡ четате Рѣшѣла ши алте четѣци мѣлате. Яни 6969 [1461] трек хаметь марѣ ла Янатолиѣ ши доѣзиди ѡ четате анѣме С ши Трапезондаѣ, ши се бѣтѣ кѣ Юзѣмѣ Хасанѣ ши-лъ ши'н алѣ тремѣ анѣ мѣрсе де доѣзиди толѣж Босна. Яни [1466] прѣдѣж Махаметь пре Ярежѣиши ши мѣлѣи тѣ Скендира домѣла сколсе ден царѣ, ши зиди аколо четате кемѣ Конюх; ши ла анѣла тарж пѣрчѣсе ла Ярежѣиши при каѣе ши прѣдѣж Томорница. Яни 6976 [1468] мѣрсе Ма ла Кѣрѣимѣиши ши ле бѣтѣ ѡ четате анѣме Галова; алте мѣлате кѣрѣимѣиши доѣзиди, ши Негрипѣла. Яни 6981 [рѣдѣнкѣ-се Махаметь кѣ ѡши мари спре Изѣмѣ-Хасанѣ, пѣтѣ фолоси немѣкѣ, че-шѣ пѣрдѣ воевоѣи ши пѣшѣи ѡ ѡастѣ кѣ тотѣла ла валѣ Бѣрѣдѣлаши; аколо перѣи ши Мѣрѣатѣ пашѣла ден Ромѣниѣ. Яни 6983 [1475] тремѣсе Ма ѡши мари спре Стефанѣ воевоѣ ла цѣра Молдовѣи, ши ѡ атѣнче Тѣрѣи мѣлѣи фѣрѣ ѣмѣрѣ; ши тарж ани 6984 [се скѣлѣ дѣсѣиши Махаметь кѣ ѡши мѣри спре Молдова, ѡ ловѣрѣ де фѣлѣ ла Валѣ-лаѣж, ши бирѣириѣ атѣнче Тѣрѣи фѣчѣрѣ рѣѣ марѣ Молдовѣишѣлѣрѣ; ши кѣ Мѣсѣрѣѣни ѡѣ ф рѣзѣкоѣ, че н'ѡѣ изѣѣидѣиѣ; ши с'ѡѣ бѣтѣт кѣ Иѣерѣи. Кѣ фост ани 6989 [1481] Махаметь ѡѣ мѣрѣиѣ, ши ѡѣ стѣтѣтѣ. фѣю-сѣѣ Бѣлѣзѣиѣ, дечи се скѣлѣ Бѣлѣзѣиѣ дѣтѣю ла Кѣлиѣ Четѣтѣ-лаѣж де ле ѡѣѣ дѣла Стефанѣ воевоѣ; ши се д Яѣрѣаѣѣиши ши ла Мѣсѣрѣѣиши, че нѣ фолоси немѣкѣ, кѣ-шѣ вѣиѣиѣиѣи ши се дѣтолѣрсе рѣшинатѣ де аколо: вѣи кѣ п вѣиѣиѣиѣи; ши кѣндѣ фѣрѣ ани 6997 [1489] тарж тремѣсе зѣиѣ ѡши прѣ мари пре Мѣсѣрѣѣиши ши пре Яѣрѣаѣѣиши, ши мѣлѣи перѣрѣж; ши д Цѣриградѣ дѣкѣ се тѣмѣлѣж атѣнче ѣнѣ с кѣ тѣтѣ кѣѣѣ фѣлѣѣѣрѣ ден черѣ де дѣрѣнсе прѣхѣла чѣлѣ де пѣ дечи рѣсѣпи касѣ мѣлате приѣ прѣѣѣрѣ, ши перѣрѣж мѣлѣи пѣѣмѣнтѣла дѣкѣ се кѣтрѣмѣрѣж кѣтѣ дѣѣѣратѣла дѣкѣ се сѣѣѣре перѣи атѣнче.

NOTANDA

1. a) Finalul *u* e întreg foarte rar, aproape exclusivamente numai atunci când este urmat de un pronume personal enclitic sau de reflexivul *se*: *де свързашитѣ-л фѣче* (346), *тотѣ-л љнжл-ларѣ* (348), *елѣ-шь ѣчисе* (352), *елѣ-л прїими* (352), *тотѣ-н ѣлта* (355, 373), *елѣ-н вѣзѣ* (355), *де'нтѣю-л кемл* (356), *кокониорѣ-шь* (356), *елѣ-л кемѣ* (360), *кѣндѣ-ци ва фи* (360), *елѣ-н азѣ* (360), *кѣндѣ-ши дѣде* (360), *де тотѣ-н сфрѣши* (361), *елѣ-шь дѣде* (361, 373), *мѣлтѣ се кѣтрѣмѣрѣ* (361), *ѣмѣ-н фѣ* (362), *кѣмѣ-н ѣвѣца* (363), *елѣ-ши фѣче* (364), *елѣ-н тѣе* (364), *кѣрѣндѣ-л жѣнѣарѣ* (365), *елѣ се рѣзѣоан* (365, 368), *елѣ се амѣци* (369), *кѣмѣ-н ва фи* (369), *елѣ се рѣспѣнсе* (370), *елѣ-л ѣвѣца сорѣ-са* (366), *елѣ-шь препѣсе* (367), *елѣ се дѣсе* (368, 383), *кѣмѣ се грѣѣѣе* (372), *ѣпѣ-латѣлѣ-н грѣи* (368), *кѣмѣ цѣм зис* (372), *елѣ се мѣе* (372), *кѣмѣ вѣ лѣатѣ* (372), *елѣ-ши черѣшѣ* (374), *ѣпѣрѣлатѣлѣ-н вѣтѣ* (374), *ѣ иѣжлѣокѣ се трѣдѣа* (376), *ѣнѣ прѣхѣ-н рѣсипи* (376), *ѣ дешѣртѣ се ѣевоѣѣе* (376), *кѣрѣндѣ се свѣрѣши* (377), *елѣ се ѣкисе* (379), *елѣ ии се фѣгѣдѣи* (379), *елѣ се фѣгѣдѣи* (379), *кѣмѣ-л ворѣ ѣвѣца* (379), *елѣ-л гонѣ* (380), *соцѣ се фѣче* (380), *кѣмѣ-н ерѣ* (380), *елѣ ле иѣджѣрѣа* (380), *елѣ-н рѣспѣнсе* (382), *елѣ се кѣѣлѣ* (382, 388, 394), *мѣлтѣ се кѣиѣ* (382), *елѣ се мѣнѣе* (382), *кѣмѣ л'ѣс рѣгатѣ* (383), *кѣмѣ лѣс прѣрѣчитѣ* (384), *елѣ-н вѣлѣѣа* (385), *елѣ-н вѣтѣ* (385), *елѣ-н вѣрѣи* (387), *кѣмѣ-н ерѣ воѣ* (387, 388), *тотѣ-лѣ ѣѣемѣна* (387), *елѣ ле топѣ* (388), *елѣ-шь пѣрѣѣи* (388), *елѣ-лѣ пѣсе* (388), *кѣтѣ-н фѣ воѣ* (388), *тотѣ-н вѣрѣиѣа* (389), *кѣтѣ се рѣсипѣа* (389), *елѣ-шь пѣѣѣа*

(389), ЕЛС-ЛЪ СКОЛСЕ (391), ЕЛС СЕ ФЛЧА (391), ДЕ ЕЛС-Ш (392), КЗНД-И ПЗРА (392), ЕЛС-И ПРИНСЕ (392), Л КАП-ШН (394), КЗ-РЗНД-А АЖСНЕРЖ (398), ЕЛС ШН ТШСЕ (398), ЕЛС СЕ РЗДНКА (398), ТОТБ ІАБ ЕЛТБТБ (399), КЗТБ СЕ РЕДБ (402), ЕЛС-ШН ЛПЗРАЦІА (402), КЗТБ СЕ ЛТШЕКА (402), ЕЛС СЕ РЗСНА (403), КЗТБ-И ПІЕРБ (404), ЕЛС Л'АБ КЕМАТ (405), ЕЛС-И ЦИНБ (393), CU excepțiunii însă ca: ЕЛБ СЕ МИРЖ (367), ЕЛБ СЕ МХНІЕ (388):

b) două cazuri de finalul *u* întreg de 'nainteя conjuncțiunii și: КСМБ ШН СЕ ГРЗІАЦІЕ (371), СЗМТБ ШН ЕИ (362):

c) într'un mod independente de cuvîntul ce urmează, finalul *u* întreg se află de 13 ori numai după consōna ș: БЧНГШБ (358, 374, 382), ПЗМШБ (371), ФЗЦНШБ (374, 383, 403), ТЗМНШБ (384), ФСРНШБ (386), СЛКШБ (387), СЕКИРАШБ (387), ПШБ (406), КИПЕШБ (396), cu câte-va excepțiuni ca: ФЗЦНШ (353, 401, 405), БЧНГШБ (377):

d) într'un mod necondiționat, finalul *u* întreg ne întîmpină în *domni*: МНХАНА ФБ ДОМНБ Л ЛОКБ ДЕ ЛЕГАТБ (384) și în: КЗНДБ АБ ФЛКБТБ (400).

2. Finalul *i* este scris întreg foarte des, mai tot-d'a-una, anume acolo unde el se rostescе astă-dі jumătătіt, bună оră: ДЕЧН МШМР ВОИНИЧН=actualul *deci mulți voinici* (369), și se pōte dice cu certitudine că se și p r o n u n ț а întreg cānd era urmat de pronumele enclitic: КЗРКАТБЛШН-ШБ (347, 394), ДЕЧН-А (348, 352, 368 etc.), ЕИ-ЛБ ФЛЧА (349), ЛШН-А ФЛЧЕ (350), ЕИ-ЛБ АПРНЦБ (354), ШНН-ШБ МЛЛКА (359), ПЗГЖНН-А ЧННТЕСКБ (368), Б СОЦНН-ШБ (368), ЕРЕТНЧНН-А ЛТРЕКАРЖ (370), АПОН-А АЗЕБ (385), КОКОННН-ШН (386), ДЕЧН-ШБ БХЗБ (390), ЕИ-А СГРБМАРЖ (396), ДЕЧН-А БХЗБ (398).

3. a) *ь* reprezintă în textul nostru, ca în paleografia română în genere, pe *ă*: СФЛЕТБ КЗРАТБ ШН КБ КНБ ФРБМОБ (371)=*sufletul curat și cu chip frumos*, lipsind numai atunci cānd ultima consōnă e scrisă d'asupra rîndului (cf. mai sus p. 4, 20, 22, 40, 59, 117), dar conservă și valōrea sa cirilică de *i* atunci cānd înlocuesce pe finalul *i* scurtat, de ex.: ЕЛШБ и ЕЛШБ =*elu-și*, ЦЗРБ и ЦЗРН=*fărî*, ЮБИТОРБ и ЮБИТОРЮ=*iubitoru* etc.

b) *з* și *ж* reprezintă de o potrivă pe *ă*, cel al doilea scrîndu-se mai cu sēmă la fineя cuvîntului (cf. mai sus p. 110, 227), dar adesea și la mijloc, fără ca scriitorul să observe vreo deosebire sistematică între ambele semne, аșа că pe același

magină, bună-ură, cuvîntul *bărbați* e scris: *бѣрѣаци*, *бѣрѣаци* și *бѣрѣаци* (353);

c) acela-și confusiune între *а*, *ѣ* și *ѣ*, cari câte-trele reprezintă sonul *ya*, deși la finea cuvîntului figurează mai adesea *а*;

d) semnul *ы*, care sună propriamente *ă*, se întrebuintează mai ales în vorbele sau în flexiunile slavice neasimilate: *дыхание* (348)=sl. *дыханіе* 'spiritus', *бѣгунѣны* (349), *рѣсы* (389, 90), *вѣды* (388)=sl. *окидѣти* 'injuria afficere', *бѣлины* (361), *мѣкны* (366), *Ирѣвѣкны* (381), *тинѣкы* (345)=sl. *тинолюкы* 'amans', *рѣкы* (403) *бѣкы* (405)=serb. *bego*=turc. *beg*, și în v'to două-trei cuvînte curat române în loc de *i*: de *и* după *и* în *крѣпины* (363, 364)=*крѣпини*, *аны* (377)=*хитаѣны* (381)=*хитаѣни*, și foarte des în *аны* (350, 359, etc.)=*ани*, apoi între *л* și *р* în *рѣхырарѣ* (364).

a) Textul nostru nu cunoșce de loc pe acusativil singular masculin *и* (în manuscripte cirilice *ѣ*), ci numai pe *а* sau *ѣ*: *де сѣврѣшитѣ а фѣче* (346), *дѣчи а рѣзѣж* (348), *тотѣ рѣзѣж* (348), *ен а фѣча* (349), *аѣи а фѣче* (350), *дѣчи а* (352), *еѣс а рѣими* (352), *грѣс а пѣрирѣж* (352), *сѣс сѣбѣоѣисѣ* (354), *ен а априндѣк* (354), *дѣнтѣю а кѣма* (359), *пре Титѣ фѣю-сѣс а аѣж а Іерѣсѣлинь* (359), *еѣс а* (360), *Мѣзѣмѣи а аѣрѣж бѣерѣи* (363), *дѣмнеѣс а* (365), *еѣс а рѣзѣж* (366), *пѣзѣжѣи а чѣнѣсѣсѣ* (368), *сѣс а тѣс чѣлѣ рѣс а вѣзѣс* (370), *ерѣтичѣи а рѣтрекарѣж* (370), *а вѣрѣ рѣзѣж* (379), *еѣс а гѣни* (380), *пре Іѣванѣ а сѣоѣсѣ* (387), *тотѣ а рѣемѣи* (387), *Игнатѣ а вѣды* (388), *мѣмѣж-гѣиѣ* (388), *аѣи а аѣж* (388), *еѣс а пѣсѣ* (388), *еѣс сѣоѣсѣ* (391), *дѣчи а дѣфѣимѣи* (394), *дѣчи а гѣни* (394), *ен сѣмарѣж* (396), *дѣчи а вѣзѣс* (398), *дѣчи а вѣнѣж* (400);

de asemenea în locul acusativil plural *и* (ci-cesce *ѣи* sau *ѣи*) *Мѣха* pune tot-d'a-una, fără o singură țiuine, pe simplul *i*: *рѣс и рѣзѣжѣтѣ* (350), *фѣртѣна и* (352), *тотѣ и вѣтѣ* (355, 373), *пре кѣкѣи и лѣпѣдарѣж* (355), *дѣмнеѣс и рѣзѣж* (355), *дѣчѣи и пѣсѣ сѣгѣи* (355), *еѣс и* (355), *пре Оѣрѣи и дѣмѣи Іѣрѣдѣ* (358), *еѣс и аѣж* (360), *и-шѣ и дѣрѣи* (361), *де тотѣ и сѣрѣи* (361), *немѣрѣи и мѣиѣи* (361), *вѣзѣжѣи аѣи Гратѣи и пѣрѣс* (365), *рѣтѣсѣи и вѣтѣ* (374), *кѣ гѣзѣиѣ мѣиѣи и мѣиѣи* (369), *и и жѣрѣж* (378), *кѣ сѣи рѣхѣс и рѣиѣи* (376), *рѣс и вѣиѣи* (384), *еѣс и вѣиѣи* (385), *еѣс и вѣтѣ* (385), *пре*

дѣрминдѣ дн'нса (396), гриже дн'нса (398), и фѣ милѣ
 сѣль (358), вомѣ повѣсти дн'нса (381), се апроп'арѣ дн'нса
), пророчнсе дн'ншн (384), аминте нс не адсчема дѣ'нса
), кзтр'нса, кзтр'нса (385), кс нс=cu îns (348) prin
 tesa lui *n* și asimilațiunea vocalică progresivă, кс нснс
) prin ulterioara propagațiune a nasalei, кс'нншн (356,
 etc.;

Între formele articulate ale lui *însu* și între cele nearticulate nu este absolutamente nici o diferență de sens, pe a-
pagină fiind: *ашу аа динс* și cu trei șiruri mai jos: *прѣмашу
днса*, dar este o mare deosebire logică și poate etimologică
formele omofone: *динс*=*dins* ‘ipse’,=it. *desso* și *динс*
нч=*de ins* ‘de ipso’,, astă din urmă fiind combinată cu
prepozițiunea *de*, cea-laltă fiind compusă după d. Cihac (Dict.
din *id-ipse*, derivațiune însă de o cam dată nedemon-
strată, de vreme ce *de* în *dins*=*ipsus* poate fi ca *d* în *dalb*=
s, adică tot prepozițiunea *de* întrebuințată intensivamente,
ca prepozițiunea *ad* se nasce o altă formațiune din *ins*:
s=*ad ipsum*=ital. *adesso*, pe care o găsim de asemenea
textul nostru :

W AMARĂ! KX CE CFXTXRX ADINCS EN-SHI (364), literal-
e: 'se certară chîiar ei', unde *adins*=*ad ipsum*, cu sensul
rezultului *même*=*it. medesimo*=*metipsissimus*, presintă o nuan-
e semnificațiune necunoscută lexicografilor nostri, cari nu
sînt decît numai *în-adins* sau *într'adins* 'exprès'.

a) *н* este întrebuințat ca un fel de nasală în unele cuvintele: *мѣрка* (346, 358, 359, 370, 383, 391, 399), *мѣркатъ* (349, 367), *мѣнѣрка* (de 2 ori la p. 399), *мѣркама* (390), *мѣркарна* (389), *мѣркаци* (347), *мѣрка* (383), *мѣрка* (363, 374, 385), *арѣрка* (347, 380, 382, 390, 394), *арѣркара* (374, 381), *арѣрка* (347), *арѣрка* (359, 387, 388), *арѣркара* (384, 394), *арѣрка* (375, 378), *арѣркара* (375), *арѣрката* (378, 389), *мѣркама* (396), *немѣркама* (347), *мѣркама* (398), *арѣрка* (381), *арѣрка* (365, 373), *арѣрка* (350), *стирка* (363), *арѣрка* (377, 383, 386, 387, 389, 392, 393, 394), *цѣрка* (387), *пѣрка* (390), *арѣрка* (350, 353, 362, 403), *арѣрка* (346), dar se scrie și cu simplul *н*: *мѣрка* (347), *арѣрка* (358), *мѣрка* (353, 389), *мѣркара* (350), *арѣрка*

(404), жєнѣ (354), жєнѣтъ (358), арєнєж (356, 357), (383), дєлєнєж (404), єтєнєж (354), єнє etc.;

b) Moxa este singurul care aruncă o lumină decisivă asupra naturii acestui interior *ж*, căci în celelalte texturi, unde nomenul e generalmente foarte rar, noi îl găsim nu numai înaintea lui *k* și *g*, dar încă în *кѣжєж*, *фрєжєж* (15), *лєжєж* (20), *єжєтєжєж* (153) etc., adică de'naintea labiale și a dentalelor, astfel că din cele puține exemple nu se poate trage nici o concluziune precisă, după cum n'am tras-o mai înainte mai sus la p. 37, pe când în textul de față, afară de cuvântul *єжєж*, sînt tocmai 66 cazuri de *ж*, toate exclusivamente de'naintea guturalei, fie tenue sau medie, unde rezultă cu o deplină certitudine că interiorul *ж* este *nasala guturală*, ca *γγ* sau *γκ* la Greci: *μάνδαγα*, *μυγγα*, *λιγγα*, *ινυγγα* etc.;

c) deși Moxa întrebuintează uneori pe *н* pentru *ж*, totuși simțim foarte bine diferența lor fonetică, de vreme ce nu găsim nici o dată pe *ж* de'naintea unei consone neguturale, în cuvântul *єтєжєж*, după ce scrisese de'ntăi numai *єтєж* și a adăugat după acela pe *ж* d'asupra lui *н*;

d) consona nasală guturală *ж*, adică *ж* în interiorul cuvântului, trebuia să fi avut un element vocalic obscur, poate mai puțin decît în prepozițiunea *жєж*, adică de scurt albanesului *α*, căci fără un asemenea element nu s'ar putea explica identitatea grafică între *ж* în această prepozițiune și în cel medial, mai ales în vorbe compuse ca: *жєжєж* sau *жєжєж*, unde scriitorul ar fi fost silit să stea pe gânduri dacă inițialul *ж* nu s'ar fi pronunțat aproape tot așa ca și cel medial, ceea-ce se mai confirmă și prin scrierea *жєж* în loc de *жєж* plin *ж* în *єжєжєжєжєж*, *єтєжєжєж*.

7. Prepozițiunile compuse cu *жєж* conservă generalmente pe acest *ж*, scriindu-se, ca adesea și în celelalte texturi: *ж* (346, 347, 348, 349 etc.)=*din*, *пєж* (352—3, 365, 376 etc.) și *пєж* (378, 404, 406)=*prin*, dar de mai multe ori și *дєж*, *пєж*, *пєж*, *єж* de două ori chiar *дєж* (370, 411)=*denă*, ceea-ce nu poate fi decît o scăpare de condei.

8. a) Aferesa lui *ж* prin dissimilațiune cu o nasală cede: *єжєжєжєж* sau *єжєжєжєж* (357)=*un înțelept*, *мєжєжєж*

пържѣа Рѹмѣаши (364)=*multe părți în împărăția Rymului*,
ерн ѡнъ пзратъ (384)=*un împărat*, рзднкарѣ ѡнъ пзратъ
Фѣѡдоcіе (379), шаде ꙗ тѣнѣрекѣ (385)=*in întunérec*,
іа тоате ꙗ пзржѣа (386)=*in împărăția*, сѣ морн де бѣ-
ѣ ꙗ пзржѣе (379);

aferesa lui ꙗ fără dissimilațiune: ѡмѣ бѣнъ ши целептъ
)=*și înțelept*, лѣ пасрѣ (363)=*il înplură*, елѣ-н вѣлѣа=
luia (cf. 360: ꙗвѣаши, 376, 384 și 403: ꙗвѣашиа), ѡ!
тѣасѣ (386)=*o! împărtésă*, се тѣарсе ((378)=*se întorse*
351, 403, 406: се ꙗтоарсе).

a) Apocopa lui ꙗ prin dissimilațiune: де 'нчепѣтѣа лѣмїен
ла потопъ (348)=*den începutul...*, де ꙗпзрцира лїмїенлар
ла ѡвѣламаъ (349)=*den împărțirea...*, де 'нчепѣтѣа лѣ Гл-
ѣ кѣ Глѣа пѣнѣ лѣ Давїдъ (349), unde disparițiunea lui
де=деꙗ се probéză prin comparațiunea cu pasagele analóge
ꙗ ꙗ се conservă: деꙗ ешитѣа Изрїанїанлар пѣнѣ лѣ Давїд
)=*dein eșitul...*, деꙗ анѣа де ꙗтѣю а лѣн ѡвѣламаъ пѣнѣ
ѣ (349)=*dein anul...*, апocopa lui ꙗ fiind însă mai pu-
zīgură în: де мѣрѣнна пѣмѣнтѣаши пѣнѣ ꙗ мѣрѣннн (361),
інтр'ун alt loc este: дѣла мѣрѣннѣ пѣмѣнтѣаши пѣнѣ ꙗ
ннн (364);

аpocopa lui ꙗ fără dissimilațiune de 'nainteа consónei:
де бѣмари (374)=*unii den botari*, și аpої: ꙗн 19 анѣ де
ен) домнїа лѣн Тїверїе (358),* ши 'н аа шаптеле ѣнѣ
омнїа лѣн (373), ꙗн аа трѣнае анѣ де домнїа лѣн (375),
'н аа 16 анѣ де домнїа лѣн (404), unde disparițiunea lui
н деꙗ саѣ ден се constată prin alăturare cu pasagiul: лѣн
е анѣ ден домнїа лѣн Фѣѡдоcіе (365);

аpocopa lui ꙗ fără dissimilațiune de 'nainteа vocaleї: с
(362)=ꙗ анѣ=*un an*, după cum аm mai văдut în alte
ꙗꙗ mai sus de 'nainteа consónei: с кѣнна (157)=*un cânpri*
рѣмѣн (169)=*un rumân*;

nasala în сꙗ саѣ ѡн era atât de puțin simțїтă, acest cu-
sunând аpрópe ca simplul ѡ, саѣ mai bine ca un ѡ ur-
de o vocală nasalisată fóрте scurtă, încât Moxa а luat
t articol indefinit pe ѡ саѣ ѡе în numele propriu Ѣспа-

Got așa pe aceiași pagină pasagiul cu lacuna despre nascerea lui Crist tre-
completat: [ꙗн аа 30 анѣ] де ꙗпзржѣа лѣ ѡвѣстѣа, unde însă
па ocurge de 'nainteа vocaleї prin dissimilațiune.

сѣнь (358, 359)=Οὐεσπασιανός=*Vespasianus*, pe care'l scrie în două locuri: снь Спасѣнь (359), аси Спасѣнь (360);

e) s мзгарю (372)=*un măgaru* poate să fie o apocopă a lui *п* ca în s ань, dar se explică mai bine prin asimilațiune, după cum vom vedea îndată.

10. Contractiunea: маинте (359, 360, 363, 367, 374, 377, 378, 390, 391 etc.)=маи *п*маинте, dar de multe ori și forma: маи *наинте* (356 etc.).

11. a) Acomodațiunea regresivă a finalului *п* cu inițiala cuvintului următor: дем прежрь де кекрекк (380)=*den prejur* (cf. 355: дель преж'р), labialul *p* acomodându-și pe *п* în labialul *m*;

b) asimilațiunea completă regresivă a finalului *п* cu inițiala cuvintului următor: шн'м мишен (370)=și în *mișei*, și tot așa pare a fi în: s мзгарю (372)=*un măgaru* prin forma intermediară *см мзгарю*;

c) acomodatiunea regresivă a inițialului *п*: смплл (354), dar pe același pagină: *п*мплл, pe alături *п*мплл (368, 369), unde labialul *p* își acomodase pe *n* în labialul *m* deja în prototipul latin *impleo*=*inpleo*, ér la Români acomodatiunea s'a întins mai departe asupra elementului vocalic, prefăcându-l în labialul *u*, ca și la Catalanii: *umplir*.

12. a) *н* dispărut: флажкде (358)=*flămânde* și стржебѣциле (360)=*strămbătăile*, poate numai din grăbirea condeiului. căci pe alături vedem: флажкнда (392), флажкнзгитъ (359), стржебѣтзциле (371), стржебѣтѣтѣ (366);

b) o disparițiune reală a lui *н* este în genitivo-dativul Костен (364, 405) alături cu nominativul Коста (363, 364)=*Constans*. Костантѣ. Костанѣ (364)=*Constantius* și Костантинъ (364, 405)=*Constantinus*, Românii până astăzi pronunțând *Costea*, *Costantin*, și pare a fi de asemenea reală în чисте (388)=*cinst*, pe alături чинсте (352, 372), чинста (348), adică tot de'naintea grupului *st*, cu atât mai mult că prototipul slavice чьсть este fără nasală;

c) forma română nasalizată *cinst* provine din fusiunea temei slavice: чьсть=чѣстѣ 'onore, cu o altă temă slavică: часть=чєсть 'parte.

13. Moxa nu întrebuințează nici o dată formele actuale *innoc*.

innot, innoesc, infrumusețez, rare-ori immultesc (347, 377, 399), singurele cunoscute d-lui Cihac (Dict. 98, 127, 172, 180), ci numai pe cele simple: *nec, not, noesc, multesc, frămsețez*: тоци се некарѣ, се мѣацирѣ анмѣиле (348), сѣ-лѣ нѣче (353), чѣи де пре анѣ некѣ (376), поаме некѣчолсе (380), се ворѣ мѣаци пре аколо (354), мѣри некатѣ (355, 363), ши-а фрѣмсецѣ дѣмнеѣсѣс (346), нѣирѣ пѣмѣнтѣлѣ (381), нѣтлсе, сѣ нѣате (354), нѣи ача снѣртѣрѣ (386), w нека (380) etc.

14. Șovăirea între *e* și *i* de'naintea lui *n*:

a) după *n* și înaintea lui *n*+consónă: менте (396), мѣнта (345), мѣнчюнкѣ (360), мѣнчюни (368), мѣнчюниле (370), вѣш-ментѣле (362), аментѣ (378), анментрѣкѣ (370), dar și: минте (346, 372 etc.), аминте (388, 396), минчюна (367), анминтрѣкѣ (385), минци (347);

b) după *p* și înaintea lui *n*+consónă: спентекарѣ, спентекатѣ (357), dar și: спинтекѣ (402);

c) după *f* și înaintea lui *n*+consónă: сфентѣле (379, 395), dar și: сфинтѣлорѣ (380), сфинтѣен (381);

d) după *v* și înaintea lui *n*+consónă: вѣенсерѣ (403)=*in-vinseră*;

e) după *m* și înaintea lui *n*+vocală: мѣне (385), кмѣнека (387) alături cu: сѣ се кмѣнѣче (388);

f) prin urmare, această șovăire ocurge generalmente în cuvinte de origine latină după o labială (m. p, f, v) înaintea lui *n* urmat de o consónă, mai ales de *t*.

15. Șovăirea între *e* și *i* în cuvinte ne-latine fără acțiunea nasalei:

a) се лепи де дракѣл (365), се лепи де Яспарѣ (368), dar: ши липи аѣтѣл (370), ел липи (387), се липи де Фѣуфѣл (393) etc.;

b) нѣми (378), сѣ нѣмѣскѣ (370), dar: нѣими (388);

c) привѣл (374, 389), dar: превѣл (385);

d) спрѣженѣл (404), dar спрѣжони (390), unde după *j* mai ocurge *o=e*, cuvintul derivând prin substantivul *sprijin* din slav. спражѣнѣ *conjunctus*, cf. serb. спрежѣник *adjunctus*.

16. În премѣла (363) și примѣлѣ (361),=пре вѣла, пре вѣлѣ, șovăirea între *e* și *i* este identică cu acea de mai sus de sub No. 7: преѣл și приѣл.

17. În стрѣннѣи (367) și стрѣннѣи (370, 381), стрѣннѣи (385) din *străin=extraneus* este acomodatiunea și apoi asimilațiunea regresivă a lui *a=e=i* cu învecinatul *i*.

18. Nasala se vocalisază:

a) *n* aproape tot-d'a-una în pluralul dela *an*: кѣци аи (345), аѣ скрѣи аи (345), времѣи аи аи (346), și așa aproape pe fiecare pagină, adesea de mai multe ori, de exemplu de 30 de ori pe pagina 349, dar adesea se găsește și forma аи, ca n conservat prin influința singularului аи;

b) *m* în ка трѣзѣи (381)=*cam târziu*.

19. Epenteticul *i* se află numai în cuvântul *căini=căni*, și acesta o singură dată: нице кѣни (360), dar ce-va mai jos fără epentesă: нице кѣни (363), cf. 381: дѣтр'ѣи кѣне нѣи ѣчорѣ дѣ кѣне, дѣи ѣчѣа тотѣ кѣнѣи.

20. дѣмѣнѣца (361, 384, 404), дѣмѣнѣцѣ (363), нѣи дѣмѣнѣцѣ, дѣминѣцѣ și cu atât mai puțin дѣминѣцѣ.

21. Finalul *n* trecut în *m*: Мѣдѣлама (365)=*Mediolan*, în aceleași condițiuni ca mai sus în Крѣчам=Крѣчан (133) și Ростам=Ростан (219).

22. Aferesa lui *i* de'naintea lui *u*: ѣстинѣ și ѣстинѣ (370)=*Justinus*, și шѣорѣ (394) din vechiul *tușor*, conservat în forma verbală: сѣ аѣ юшѣрѣѣ мѣнѣнѣнѣи (350), unde *i* este organic din lat. *lev=ieu=iu*.

23. Finalul *ă* trecut în *e* fără acomodatiune vocalică:

a) după *ș*: w мѣтѣше (366)=*mătușă*, нѣзѣмѣ вѣжѣмѣше (371)=*vrăjmașă*, фѣлѣмѣ вѣжѣмѣше (380), се пише (370)=*se pîșă*, кѣмѣше (394)=*cămașă*, моѣше (397)=*moașă*;

b) după *ț*: сѣ-а скоѣце (370, dar 397, 398: сѣ-а скоѣцѣ, сѣ w скоѣцѣ).

24. Medialul *é* (k) trece foarte des în *a*, nu numai în cazurile obișnuite astăzi în graiul vulgar, de ex. după *ș* (371 etc.: шарѣ, 346: аѣ шѣсѣлѣ, а шѣкѣ, а шѣпѣтѣ, 371: дѣшѣрѣ, 385: шѣдѣ etc.), după *ț* (350, 352 etc.: цѣра, 372: цѣпѣнѣ, dar 350: цѣсѣ аѣлѣтѣ, 370: цѣсѣ тѣлѣтѣ, 372: цѣмѣ зѣсѣ), după *s* (361 etc.: сѣра, dar 348: сѣсѣ лѣчѣнѣтѣ), după *v* (363 etc.: вѣрѣ, 364, 375: нѣжѣвѣсѣкѣ, 378, 404: лѣвѣсѣкѣ, 381 etc.: вѣзѣ), după *b* (402, 404: сѣжѣсѣкѣ, dar 405: сѣжѣсѣкѣ), după *p* (393,

моасѣ, ér pe alurî chîar cu vocala obscură: фрѣмсеца (345), фрѣмсецнае (366), фрѣмсецѣ (345);

b. dormить (367), адормици (367), дорминѣ (396), dar др-мѣ (382), аддрмире (362), дрминѣ (368, 388) etc.;

c. ромѣнѣше (356), dar рѣмѣни (354, 355), рѣмѣни (377), рѣмѣнескѣ (402), рѣмѣнѣскѣ (403);

d. срѣирѣ (392), dar pe alurî: wrѣирѣ (382);

e) wrѣениче (393), dar mai jos: srѣеникѣ (395, 397, 400)¹ ér despre originea cuvîntului cf. mai sus p. 219;

f. арѣмитори (381), dar: арѣмисе (390), арѣми (347), арѣ-мить (367);

g. негрѣцѣтори (379), dar негрѣцѣторѣци (386);

h) фрѣтѣнѣ (383) фрѣтѣна (352)=lat. *fortuna*, dar și фрѣ-тѣнѣ (398), фрѣтѣнацнаорѣ (400), numai forma cu *u* fiind cunoscută de d. Cihac (Dict. 106), care observă: ‘l’acception ‘de *tempête* a dû se développer en premier lieu de l’it. *correre* ‘*fortuna*, c.-à-d. *courir fortune sur mer, et de là subir une* ‘*tempête*, le mot roumain est pris du néogrec, comitend—credem noi—doă erorî:

a. ca sens, *fortuna* a putut deveni ‘*tempête*, numai prin intermediul etimologiei poporane curat române dela *tună*, și este remarcabil că tot etimologia poporană dela *tună* pare a fi schimbat la noi pe *e* în *u* în *întunerec*=*intenebricum*, unde trecerea lui *e* în *u* între *t* și *n* este foneticесce inexplicabilă. afară numai dacă vom admite un prototip metatetic *intebneri-cum*;

β. urmăză dară că Grecii (φορτοῦνα), Turcii (*fortuna*) și Serbii (фортѣна) аѣ luat cuvîntul, direct saѣ indirect, dela Românî, după cum tot dela Românî—și acésta n’o contestă nici d. Cihac—аѣ luat ei pe *furcă*: ngr. φοῦρκα, bulg. фрѣрка etc.

30. *u* după altă vocală trece în *o*: рѣвтѣци (346, 348, 374, 387, 396), рѣвтѣцнае (347, 365, 375), дрѣвѣна (372), прѣвтѣа, прѣвтѣаши (388) прѣвѣци (396, dar 371: прѣвѣци), рѣ-павѣсѣ (383, dar 391 și 399 prin acomodățiunea ambelor vo-cale: рѣновѣса).

31. Conservățiunea lui *e* în derivatele dela *béu*: бѣс кѣс кѣс-беле (350), бѣс ши ель (369), бѣс пѣхѣрѣ (382), бѣс де се-рѣвѣтѣ (389), бѣс аколо (376), бѣснѣс-ле сѣнѣеле (375), бѣс-

гсрж асаче (375), numai o dată cu vocala obscură: кзс пз-
(арса (371).

32. стржмошн (347), dar стренепотса (351), în cazul întâi
conservându-se *ă* în стрж (= *extra*) prin protecțiunea regresivă
a vocalei dure *oa*, în cazul al doilea scădând la *e* prin aco-
modațiunea regresivă cu următorul *e*.

33. *oa* se indică tot-d'a-una foarte exact, afară de нлоа (348,
iar 360: нлоае) și всте (393, dar 395: васте) și afară de
recerea în *ua*: тсатж асмѣ (371), се тсарсе (378), тсатж тхрѣ
402), ér адоарж (393) este contractiunea din адоа оарж.

34. Conservațiunea duplului *rr* latin de patru ori în plu-
ralul dela *feră=terra*: вчине шн церрь (348), домнн шн цзррь
(355), мсате цзррь (355), ас докхннтъ цзррь (362), dar pe
numai cu un singur *r*: мсате церь (349), цзри кс четхци (351) etc.

35. Confusiunea între *r* și *n*:

a) *r* trecut în *n* probabilmente numai printr'o scăpare de
condei, dacă nu sub influința nasalei din prima silabă: ксм-
ннж апзржнѣа (362), dar pe acela-și pagină: ксмнзрл, ксм-
ннратъ;

b) *n* trecut în *r*: сз-л норе апзратъ (393) = "să-l *punie*,
(cf. Cipariu, Principia p. 144) = actualul: "să-l *puie*).

36. Contractiunea finalului *va* (*vi*, *ra*) la *o*:

a) *luo=levavit*, nici o dată *luâ*: асв оск (346), асв ла дннск
(352), асв домнѣа (355), асв пре лскрнтѣа (356) etc., cf. mai
sus p. 287;

b) ден кзтрсв ардѣ (375), деѣ кзтрсв венѣа (373), *cdtruo=*
cdtră-va (cf. *unde-va*, *când-va* etc.) cu contractiunea finalului
va în *o* și acomodațiunea de labialism a precedentului *ă* în *u*,
er nu din *contra-ubi*, după cum crede d. Cihac (Dict. 47);

c) w мсаре вхдсв (372, 385), w вхдсв схракж (382), *rd-*
ruo=rădurdă, cf. mai sus p. 310.

37. Confusiunea între *vâl-* și *vul-*: вхлтсрь (368) = lat. *vulturius*,
iar mai des: вхлтсрь (380), вхлтсрь (388), cf. p. 243 No. 10.

38. Metatesa:

a) *a* lui *r* este foarte desă, aprópe la fie-care pas: врхтоск
(345), врхсж (353), врхсарж (348), врхсаре (353), врхбацн,

46. *Plaveză* (375: *КС ПАВЕЗЕЛЕ ШИ КС АРЧЕЛЕ*)=actualul *pa-văză* 'bouclier, represintă cu metatesă forma italiană *pavese*, după cum *paveză* sau *paveță* (395: *ПАВЕЦЕЛЕ, КОНФСРЕЛЕ, СЕЦАТЕЛЕ*) reproduce pe cea-laltă formă italiană *pavese*, de unde rezultă împrumutul cuvîntului sub ambele forme anume din Italia în cursul evului mediu.

47. Șovăirea între *ti* și *li*: *Маркіанъ* (368) și pe același pagină același personajiu: *Мартіанъ*.

48. *КСРА САНУЕ* (356), *КСРК САНУЕ* (391), *АНЖ КСРЖТОАРЕ* (346), în loc de actualul *curgea, curgătoare*, unde *g* nu s'a format din *i* al unei forme latine ipotetice *currio*, după cum crede d. Cihac (Dict. 71), ci s'a furișat prin analogia cu *merg, mers*, cătră *cur, curs=curro, cursum*, dar vechea formă *a cure=currere* a influențat tot-o-dată la rîndul seî asupra lui *merg*, care în Transilvania se pronunță fără *g*: *mer, mere*.

49. *КСЧИНЪ* (355, 364, 386), *КСЧИНЕ* (395), cf. mai sus p. 248.

50. Forma *ашиншадера* (364) alături cu *ашинадера* (381, 403) modifică cele dișe mai sus la p. 90 în acest sens că cuvîntul român s'a format nu din *ași+адера*, ci din *ași+адера*, cu atât mai mult că 'n dialectul daco-român forma corectă *ași* pentru *așa=ași-a* nici că există, în adevăr, decât numai în compusul *ași-și=așa-și*, unde primul *i* se conservă prin protecțiunea asimilativă regresivă a finalului *i*.

51. *КСРСНЖ КАСЕЛЕ ИДОМЛОРЪ* (364)=actualul *surpă* pare a confirma etimologia propusă de d. Cihac (Dict. 271) din latinul ipotetic **subrupare*, deși n'ar fi peste putință derivațiunea din cuvîntul latin existente *surrumpere*, cu perderea nasalei ca în simplul *rup=rumpo* și cu trecerea din conjugățiunea *-ere* în conjugățiunea *-are* ca în *născare* lingă *nascere*.

52. *сфъримж* (389)=*sfărămă*.

53. Una din particularitățile cele mai interesante ale textului lui Moxa este întrebuintarea pleonastică a lui *el*:

a) înainte de un nume propriu: *ЕЛЬ АНХРЖЦИ ЯХАВЪ* (350), *ЕЛЬ СЪЖТС ДОМНЪ ФЮ-СЪС ЯСАНІЕ* (355), *ЕЛЬ СЪЖТС Р СРМА АШ СЕВАСТЬ ЯВГСТЬ* (357), *ЕЛЬ СЪЖТС ТИВЕРІЕ КЕСАРЪ Р РУМЪ* (358), *ЕЛЬ СЪЖТС АНХРАТЬ ФРАТЕ-СЪС ІСТИНІАНЪ* (370), *ЕЛЬ СЕ РЗДНЖ ДЕН ГИКИЛІА ШНЪ УМЪ* (377), *ЕЛЬ СЪЖТС ПАНЖ ШНА ЧЕ ВЕННЕ*

(382), ель ера 8нъ кзавгжрь де фрзмзка (390), ель грзех 8нъ воинникъ де тзе (390), ель нхвзани де ф олтарь 8нъ ымъ (391), ель зисе Лев ла молрте-шь (391), ель врѣ сз фїе ель Фокі дпзратъ (392), ель-и принсе Костантинь (392), ел вхз8 Катакозин8 (401), ель-ши дпзржцїа Калоївань (402), ель л'ас кемат Костантинь (405), ель ера 8нъ проклать де хаджмъ (393), ель се сквж Свѣтсьлавъ (394), ель вени Цимисхи (394) ен кресквж воиничи Василе ши Костантинь (395);

b) înainte de un nume comun: ель се рзснл вхз8х8а (403), ель ера нмжр8а аилоръ (405), ен а8 трек8тъ [ан] 1125 (405), ен а8 фостъ ани 6867 (405), ель а8 фостъ ан 5553 (400), ел а8 фостъ нмжр8а аилоръ 400;

c) în urma numelui propriu: Парїе ель-шь 8чисе 8н фрлти (352), Вр8тъ ель се кіамж неб8нъ (356), Траманъ ель-шь дѣде домніа (361), Леонтїе ел дпзрци тоатж ав8цїа (366), Мавринїе дѣка стзт8 дпзратъ ель-шь дѣде (373), дпзрнле тлае пале не рзкорескъ (345), Иртемїе дѣка шї8 ель се дкисе (379), Февдосїе дѣка ав8и ел ф8ци (379), Мнхана ель-шь пззїа жок8рнле (389), Костантинь ель м8ри (390), Марко ель мзлгжа пре дпзрат8а (391);

d) într'un sens neutru (=illud): ель кенисе ат8нче врѣма Троианилор де перитъ (353);

e) o asemenea întrebuintare a persoanei a treia la nominativ e fără exemplu în texturile române vechi sau noue, 6r din cele-lalte limbe romanice se pot indica numai 6re-carї analogie de postpunere în vechea francesă și 'n spaniolă, nicїиr însă analogie de prepunere, nicї o dată adecă ce-va ca: 'el năvāli un om,, ci numai d6ră: 'un om el năvāli,, cf. în Diez (Gramm.⁸, III, 63 și urm.): 'e Berenger il fiert Astramaritz,, sau într'un text medio-latin din Spania: 'ipsam civitatem restauramus cam,,.

54. Pronumele pleonastic, ca cel de sub No. precedente, dar în casurї oblice și numai înainte de nume: сз-и фїе прїа тинъ фечор8ави (366), черш8-л пзмжнт8а ла Іракаїе дпр8м8т8а (376), птз-и гонн Романъ л8пїн (392), шї-и ф8 мнжк л8 д8мнез88 (375).

55. Pronumele repetat la acusativ și маї cu sēmă la dativ: лоръ ле ера вїаца (355). лоръ ан се рхсп8нсе (357), л8и н ф8 молртѣ (362), лоръ ле дѣде (364), ле п8се лѣче лоръ (346),

теен (385), кзшчоареен (385), носнеен (405), Молдовеен (405, dar 406: Молдовен), асмїеен (345, 399), дпзржцїеен (396), зоеен (396);

c) cu *dei* la numi bărbătești: Фоккен (374, 393, dar 392: Фокки), Дсккен (399, 400).

59. Genitivo-dativul bărbătesc prepus este generalmente *la*: ас Ядамь (347), ас Фалекь (348), ас Яфеть (348), ас Сима (348), ас Фарлонь (349), ас асмнезес (349), ас Мввуси (349), ас Явраамь, (349) etc., dar foarte des și *lui*: аси асмнезес (347), аси Сима (348), аси Явраамь (349) etc.

60. Concordarea articolului prepositiv *al*:

a) regulată la gen și la număr: аскрспиле кне але аси (346), непоци аси Іаковь ши аи Ісден (360), снх фечорь алк мїес (368), мжестрїн але ас Ірхїмидь (375), рзсипиторюль икоанеаора ши ал лецїен (384), а аси манкж (384), рїале аскрспре але аси (380), але лорь мжестрїн (379);

b) neregulată, cu femininul singular pentru ambele genuri și numere: анса де дтхю а (=а) аси Явраамь (349), фечора а ас Маркіань (356), котаринь а аси (366), фечорь а дпзрать (390), фечорь а аси Кесарь (368), фечорь а ас Ямантіе (370), нсмеле аси де дпзрать ши а фечорилорь (392), фечора а аси Іандроникь (391), фечорь а ас Тсїе (356), д зилеле аи Костантинь дпзрать ши а (=але) Ірїнен (382);

c) neregulată prin atracțiunea cuvintului precedente: дпзржцїа ас Мухана фечорса аси Февфил ши ал (=а) Февдорїен (386, cf. 391).

61. Nearticularea normală:

a) a terminilor de înrudire construiți cu pronumele reflexiv absolut la singular: снкю-сзс (351), сокрс-сзс (352, 392), ипотс-сзс (358, 364), фїю-сзс (359, 390, 401), ҃иннере-сзс (361, 389), татж-сзс (362, 365), домнс-сзс (346, 352, 387), фрате-сзс (364), манкж-са (357, 388, 381), сорс-са (366, 367, 402), нашс-сзс (367), ксмантс-сзс (368), соцс-сзс (367), монс-сзс (369, 393), мсмж-са (387, 388, 381), мамехс-сзс (376), домнж-са (398), фїе-са (395) etc. cu singura excepțiune: фїоа-сзс (350), forma nearticulată directă rămânând tot așa la cazul oblic, afară de: мзну-са саи мзне-са (355, 387, dar

357 381: мѣнкѣ-са), тѣтѣне-сѣс (366, 377), фрѣцине-сѣс (391);

b) a substantivului în genere construit cu pronumele reflexiv enclitic la singular: касѣ-ши (355, 388), савѣж-шь (368), кое-ши (383), мѣнѣ-ши (394), фѣлѣтѣ-ши (388), молѣтѣ-ши (373), фѣтѣ-шь (392), лѣвѣѣ-шь (386), локѣ-шь (404), cu singura excepțiune чѣта-ш (348), ér la plural: очѣне-ш (351), apoi pe acela-și pagină 378 ne întîmpină nearticulatul касѣ-ши și articulatul мѣерѣне-шь, de asemenea e articolat соѣѣне-шь (361, 368), precum și tot-da-una la casurile oblice: кѣр-кѣтѣлѣне-шь (347), коконѣлѣтѣ-шь (356).

62. Nearticularea anormală:

a) грѣи кѣтрѣ коѣри(=boiarii) лѣи (403);

b) ꙗ кѣмѣс (=câmpul) стѣлѣнѣлѣтѣ (388);

c) мѣрѣѣ краѣ пре ꙗсѣтѣ (=craiu) (403), ѣрѣ краѣ сѣѣлѣ (403), дѣѣ краѣ кѣ кѣтѣ хѣлѣѣ вѣнѣсѣ (403), dar mai sus: краѣѣ;

d) фѣратѣ (=fratele) мѣѣне-са (387).

63. Articularea foarte corectă a ordinarilor: лѣ патѣѣ (346), лѣѣ патѣѣ (368)=*patru-lă*, articulat ca *omu-lă*, nu лѣ патѣѣ, născut prin analogiă cu: лѣ дѣнѣ, лѣ тѣнѣ, лѣ чѣнѣ, лѣ шѣѣѣ (346)=*șese-le*, articulat ca *părinte-le*, aceste din urmă tot-d'a-una fără amplificativul *a*, adecă nici o dată лѣ дѣнѣ=doi-le-a.

64. Intrebuințarea lui *cel* de'naintea substantivului într'un mod apropiat de al articolului definit prepositiv: гѣнѣ пре чѣн кѣѣѣѣ дѣѣѣѣ (369), тѣѣ атѣѣѣ 35 де мѣѣ де чѣн вѣѣѣѣ хѣѣѣѣ (371), сѣ ѣѣ атѣѣѣѣ чѣ стѣѣ коѣѣѣ кѣ ѣѣ сѣѣѣ (374), чѣн коѣѣѣ ѣѣѣ ѣѣ кѣтрѣѣѣ (388).

65. Intrebuințarea improprie a pronumelui reflexiv:

a) сѣѣ în loc de *lui*: Зѣѣѣѣ, тѣѣѣѣ сѣѣ Лѣѣѣѣ, ѣѣ ѣѣ дѣѣѣѣ (369)=*Zimon, tatăl lui Leont...*;

b) сѣѣ în loc de *lor*: лѣ ѣѣ мѣѣѣ, тѣѣѣѣ мѣѣѣ-са (355)=*tatal mamei lor*, шѣ-ѣ чѣѣѣ тѣѣѣ-сѣѣ (365)=*tatal lor*.

66. лѣѣѣѣ тѣѣѣ сѣ ѣѣѣѣ (348), лѣѣѣѣ пре лѣѣѣѣ (369), лѣѣѣ-сѣ лѣѣѣѣ лѣѣѣѣ (377), ѣѣѣѣѣ ѣѣѣ лѣ лѣѣѣѣ ѣѣѣ лѣѣѣѣѣ (382, cf. 371: лѣѣѣѣѣ lîngă 372: лѣ лѣѣѣѣѣ), сѣ тѣѣѣѣ пре лѣ-

ЛАЛЦИ ꙗ цара лоръ (395), трекъ дѣпж лалаци (396), ларж ла лалате ла тотъ (397), pretutindenî cu sens de 'cel-l'altî', 'cele-l'alte',, adică o compozițiune din *alt* cu articolul prepositiv *al*, ca în *al-doile*, *al-meŭ* etc., dar o compozițiune bizară prin discordiă la gen și la număr: *al-alti*= 'ille alteri', *al-alte*= 'ille alterae',, cf. albanesul *tiatâră=tă-i-atâră*= 'illud-ille-alter',.

67. Condiționalul *să* e distins mai tot-d'a-una de reflexivul *se*: *сз се хрѣнѣскж* (347), *сз се батж* (352), *сз нс се мѣстѣн* (353), *сз се кѣноаскж* (376) etc., cu puține excepțiuni ca: *сз (=se) тѣмплж* (369) sau: *се-лъ (=să-lŭ) дѣзгроупе* (370).

68. *сз* cu sensul latinului *si*: *вѣм лѣа ачестъ грѣс, сз-н шн кѣ прѣметъ* (345), *сз лѣс, пардосъ, тигрь, тоци флѣк пѣн мѣнѣши* (362), *сз арж трѣн* (400).

69. Conjunecțiunea *ci* nu e distinsă nicăiri de pronumele *ce* че *че* *мѣсте сз фѣе*, *нс се полте трѣче* (352), *че нѣман че доминъ нѣн аѣн* (369) etc.

70. Intrebuițări remarcabile ale prepozițiunii *de*:

a) *de* cu sensul de 'care',: *ера нѣн ѡмѣ де лѣа ѡ рѣнж* (358), *ѡ фатж аѣнме ѡаина де ера прѣ фрѣмоасж* (366), *ѡ фатж де фѣ апон датж де Ѳеѡдоѣе дѣпж Валентѣанъ* (366), *ѡаиринъ маи марѣ ѡпаръ де лѣѣ ѡ сѣсгж* (368), *нѣн постѣлникъ де ера рѣдж ѡпхратѣлѣн* (372), *нѣскѣ фечоръ де-н сѣмѣна ѡтрѣ тотъ* (375), *ѣр fiind urmat de persôna a treia la acusativ capătă* sensul de 'pe care',: *нѣскѣ-се фечоръ де ꙗ Ѣлена фѣта лѣн Романъ де-лъ кѣма при'нсѣа Романъ* (393), *ѡаиринъ кѣнѣ шн кѣтрѣнѣ де-лъ кѣма Романъ* (391), *нѣн пѣринте кѣ-лѣгѣрѣ де-лъ кѣма Марко* (391), *нѣн ѡаиринъ марѣ де-лъ кѣма Ѳеѡфилицъ* (388), *фратѣ мѣне-сѣ де-лъ кѣма Варѣа* (387), *нѣн че венисѣ кѣ Кѣрѣа де ꙗ Шпанѣа де-лъ кѣма Формосъ* (382), *нѣн пѣратъ де-л ѡа кѣма Лѣс* (384), *нѣн приѣѣгъ де-лъ кѣма Тѣверѣе* (377), *четатѣ де ѡ кѣма Конюх* (406) etc.;

b) *de* cu sens partitiv: *мѣн де оѣнѣлѣ лѣ Сѣнѣхирѣмѣ* (350), *сж се ѡнѣжж де пѣнѣ лѣн* (394), *мѣн де чѣн ѡрѣжмашн* (371), cf. mai sus p. 221;

c) *de* prepus adverbului *greŭ*: *адѣрмирж де грѣс* (353), *де грѣс ꙗ пѣрѣрж* (352);

d) *de să=ca să*: *де сз нс се сколѣе* (384).

71. Prepozițiunea *a* servind pentru formarea casurilor nearticulate:

a) la dativ: а мѣлци фѣчѣ казне (357), сѣ-а дѣрѣнѣзе а сѣлѣ лорѣ (379), дѣдѣсе а нецѣ тѣжнѣци (393), рѣдѣче чорѣ а пѣринѣте (362);

b) la genitiv: а пѣцини дѣверѣи сѣлѣа (378), сѣ се дѣверѣзе а марѣ крединѣцѣ (397), нѣнѣма а бѣни крединѣни (381), нѣмѣла сѣлѣаѣи ши а пѣринѣци (373), мѣнѣж а мѣлци (374);

c) la ablativ: се дѣжѣ дѣ а-мѣнѣж-и (392)=⁴dela mână ѡ.

72. Pluraluri archaice:

a) cu *-ă*: нѣвоарѣ[лѣ] (345), [фѣрѣмоасѣ] мѣриѣжѣ (346), rîculat Тѣтарѣи (372, 375), cѣѣа-се presupune nearticulatul Тѣтарѣ;

b) cu *-ure*: столѣре (353), столѣрѣлорѣ (395), лѣкрѣре (380, 381, 388, 391), балѣре (376), конфѣрѣлѣ (395), тѣнѣре (404);

c) dela *numă* pluralul: мѣмѣжнѣлѣ (357).

73. Dela *om* vocativul: ѡмѣ! (357), дѣрѣ тѣ ѡмѣ! (360).

74. Infinitivul întreg articulat: шѣ-и фѣ мѣлѣ а-а нѣдѣрѣа (352), пѣрѣсѣѣѣе-тѣ дѣ а мѣнѣирѣа (357), се лѣпѣдѣсе дѣ а лѣрѣа (359), дѣ а-ши пѣкарѣѣ черѣнѣа (361), гѣтѣ сѣлѣа а тѣ-рѣѣ дѣ бѣирѣи (362), дѣ а се дѣнѣлѣрѣѣ нѣолѣнѣлорѣ (385).

75. Dela verbe cu *-ire* imperfectul păstrează tot-d'a-una pe : се фѣрѣѣа сѣѣ се фѣрѣѣа (347), нѣвоѣа (349, 350), вѣкрѣѣа (350), фѣрѣѣа (350), хѣлѣѣа (350), юѣѣа сѣѣ юѣѣа (351, 360), юѣѣа (352), мѣнѣѣа (357), сокѣтѣѣа (357), вѣнѣѣа (359), пѣѣѣа (359, 361), сѣлѣѣа (360), колѣѣа (361), трѣкѣѣа (362), мѣрѣѣа (373), сѣлѣѣа (358), вѣкорѣѣа (404) etc., întunecând une-orî pe în *ă* după *r*, ca în нѣрѣѣа (372, 374, 387) сѣѣ вѣборѣѣа (384), pe când imperfectul verbelor cu *-ere* se formeză regular numai prin *а* сѣѣ *ѣ=ea*: дѣѣѣа, рѣдѣѣа, ѣнѣѣа, кредѣѣа, пѣнѣѣа etc., ast-fel că verbele cu *-ire* și cele cu *-ere* se confundă nicî o dată la imperfect unele cu altele ca graful de astăѣѣ, lată de ex. o frasă: и нѣрѣѣа (=părea) рѣѣѣа чѣѣ чѣѣ нѣѣѣа (=păția) рѣѣѣа ши-а дѣрѣѣа (=durea) нѣнѣѣа дѣ а чѣѣ колѣѣа (=bolia) (361), cf. mai sus p. 266.

76. Gerundiul cu *-und*: бѣѣнѣдѣ-лѣ сѣнѣѣѣѣѣ (375). кѣѣрѣнѣдѣѣ

кѣмѣ-и ера лѣи воа (387), лѣи и пѣрѣ (388), лѣи и вѣи (388), дѣ-лѣ кѣмѣ при 'нѣлѣ (393), елѣ-лѣ лѣвѣца (366) etc.

56. Preposițiunea repetată :

а) жѣнѣ пре воевожѣ пре маи маи (354), жѣтарѣ пре дѣм-нѣжѣ пре чѣла чѣ маѣ фѣжѣт (347);

б) лѣ чѣтѣтѣ лѣ Мѣмѣфа (354);

в) кѣ домнѣла лѣтинѣскѣ кѣ Лѣтин (355), арѣла кѣ касѣ кѣ тотѣ (378);

г) лѣ домнѣла Шѣкѣнѣскѣ лѣ Тервѣлѣ (378), лѣ лѣлѣтѣ лѣ тотѣ (397).

57. Articolarea pleonastică anormală :

а) вѣ конструкциѣнеа nominativul cu genitivul: лѣлѣ патрѣлѣ сѣборѣла лѣ тоатѣ лѣмѣ (368), цѣра лѣ Мѣнихѣнѣлѣрѣ (370), лѣ-вѣцѣжѣтѣрѣ лѣ прѣ лѣжѣлѣцѣтѣлѣи (347);

б) вѣ конструкциѣнеа adjectivul cu numele personal la genitiv: лѣ проклѣтѣлѣи лѣ лѣлѣи (364);

в) вѣ конструкциѣнеа numelui personal la cazul oblic cu ter-
minii de înrudire contrași cu pronumele reflexiv: домнѣла фѣю-сѣлѣ лѣи Тѣтѣ (360), сѣи лѣпѣрѣжѣцѣа тѣтѣжѣне-сѣлѣ лѣи Янѣдрѣниѣкѣ (401), лѣсѣ лѣпѣрѣжѣцѣа фѣю-сѣлѣ лѣ Кѣстѣаниѣнѣ (376), лѣсѣ лѣ-пѣрѣжѣцѣа фѣю-сѣлѣ лѣ Іѣстинѣниѣнѣ (377), дѣдѣ кѣнѣнѣла фѣю-сѣлѣ лѣи Мѣхѣлѣлѣ (386), лѣсѣ лѣпѣрѣжѣцѣа фѣрѣциѣне-сѣлѣ лѣи Ялѣзѣандрѣ шѣи фѣю-сѣлѣ лѣи Кѣстѣаниѣнѣ (391), дѣдѣ лѣпѣрѣжѣцѣа нѣпотѣ-сѣлѣ лѣ Іѣстинѣнѣ (371) etc.;

г) Рѣмѣжѣниѣ мѣнтѣниѣ (377)=*Rumâniî munteni*.

58. Genitivo-dativul femeiesc :

а) сѣи -іѣи: лѣмѣиѣнѣ (345, 346, 348, 351, 399), вѣіѣиѣнѣ (384), кѣдѣрѣиѣнѣ (346), лѣнѣиѣнѣ (347, 348), вѣсѣрѣчѣиѣнѣ (350, 356), мѣвѣрѣиѣнѣ (352, 357, 393), чѣтѣцѣиѣнѣ (356, 375, 386, 403), нѣпѣжѣстѣиѣнѣ (371), вѣіѣиѣнѣ лѣмѣиѣнѣ (373), кѣрѣчѣиѣнѣ (373), Иѣрѣклѣиѣнѣ (376), лѣуѣиѣнѣ (381, 384), пѣцѣрѣиѣнѣ (386), Фѣѣвѣдорѣиѣнѣ (386, 397), Фѣѣвѣфанѣиѣнѣ 393), кѣрѣцѣиѣнѣ (389), нѣниѣиѣнѣ (392, 403), цѣжѣиѣнѣ (392), мѣжѣиѣнѣ;

б) сѣи -ѣи: Полѣхѣрѣѣнѣ (366), лѣцѣлѣпѣчѣюнѣѣнѣ (368), Вѣжѣкѣвѣнѣ (369), тѣрѣмѣѣнѣ (369), пѣжѣмѣѣнѣ (de doă ori la p. 371), фѣ-чѣлѣрѣѣнѣ шѣи мѣлѣѣѣнѣ (375), лѣпѣрѣжѣтѣѣсѣѣнѣ (373, 386, 398), нѣюлѣ лѣспѣдѣѣнѣ нѣпѣцилѣрѣ нѣпѣрѣчѣѣнѣ (379), сѣфинѣѣнѣ (381), дѣрѣѣѣ-

‘le ȑise în scris, dar se găsește mai adesea substantivul derivat *scriptură*, cu sensul actualului ‘scrisoare, : ꙗ скриптурѣ знача (357), sau ‘scriere, : адхнкѣа скриптурѣаор (380, 399), шї-и ерѣ драгѣ а четѣ аа скриптурѣи (386);

d) dela *trimitе* (=lat. *transmitere*) sînt două forme de perfect simplu : тримисе sau тремисе (350, 356, 360, 366 etc.) și тремѣсе (366, 367, 371 etc.);

e) forma organică pentru prima persoană plurală a perfectului simplu e conservată în : нон скрисем (352) și : не сѣмнѣаа шї нон де сѣпѣаа (373), adică *scrisem*=*scripsimus* și *seminam*=*signavimus*, în locul actualei forme *scriserăm*, *seminarăm*, *scăparăm*, unde -ră- s’a introdus numai prin analogiă cu a treia persoană plurală : *scriseră*=*scripserunt*, *seminară*=*signaverunt* etc., ér provincialismul bucurescén, printr’o nouă bizarerieă, mai adaugă pe acest ră chiar la toate persoanele perfectului compus *am făcutără*=‘am făcut, etc.

84. Participiul trecut întrebuințat ca substantiv nu e despartѣа Троадѣн, рхсипнтѣа Троадѣн (354), ꙗнѣацѣаа ашї Христоѣс (359), грѣа нѣскѣтѣаашї сѣ-аь поарте (347), кѣ нещїѣтѣа стрикарѣ тѣрма (355), mai interesant *dată* cu sens de ‘sôrte, : кѣи нѣ пѣсте датѣ де сѣс (397).

85. Dela *cerѣu* perfectul tot-d’a-una *cerșu*, nicї o *dată* *cerѣ* : чершѣа ажѣторѣу (353, 382), чершѣа ла Тѣвѣанїѣ (353), чершѣа аѣрѣ (379), чершѣа-а пѣмѣнтѣа (376), чершѣа ашїа (374), чершѣа пѣче (403), cf. mai sus p. 273 No. 35.

86. Șovăirea între *preste* și *prespre* : прѣспре 40 де зѣм (358), прѣспре тоатѣ аѣмѣ (359, 361), прѣспре марѣ Понтѣа (377), даг : прѣсте аѣѣе (361), прѣсте тоатѣ аѣмѣ (361), прѣсте пѣцине зѣае (370).

87. ашїа=аісѣ, de 2 ori la p. 399, cf. mai sus p. 221.

88. кѣѣе кѣ (380, 392), cf. mai sus p. 114.

89. Particularități sintactice mai remarcabile :

a) concordarea pluralului cu singularul : адѣнѣае атѣа (= atâte) оѣи (353), докѣнѣи Рѣмѣа чѣа бѣтрѣнѣ шї ае (=și) принсе домнѣа (371), пре карѣи ворѣ ѣнѣи пре сѣрачї кѣ страбѣа, еѣ сѣ-а (=să-ї) черѣ (372), ꙗ чѣс чѣ верѣи (=veți) мѣнѣа

357 381: мѣнкѣ-са), тѣтънѣ-сѣс (366, 377), фрѣцнѣ-сѣс (391);

b) a substantivului în genere construit cu pronumele reflexiv enclitic la singular: касѣ-ши (355, 388), сѣсѣ-шь (368), бое-ши (383), мѣаре-ши (394), фѣлѣс-ши (388), моарѣ-ши (373), фатѣ-шь (392), асѣѣ-шь (386), локѣ-шь (404), cu singura excepțiune чѣлѣ-ш (348), ȳ la plural: очнѣ-ш (351), apoi pe acela-și pagină 378 ne ȳntȳpină nearticulatul касѣ-ши și articulatul мѣрилѣ-шь, de asemenea e articolat соѣнѣ-шь (361, 368), precum și tot-da-una la casurile oblice: кѣр-катѣлѣ-шь (347), кокѣнѣлѣ-шь (356).

62. Nearticularea anormală:

a) грѣи кѣтрѣ коѣри(=boiari) ѣш (403);

b) ꙗ кѣмпѣ (=câmpul) стѣпѣнѣлѣ (388);

c) мѣрѣа краю пре ꙗсѣтъ (=craiul) (403), ѣрѣа краю сѣлѣа (403), дѣчи краю кѣ кѣтѣ хѣлѣа вѣнѣсѣ (403), dar mai sus: краѣа;

d) фрѣте (=fratele) мѣнѣ-са (387).

63. Articularea foarte corectă a ordinaletor: ѣл ѣтрѣа (346), ѣлѣ ѣтрѣлѣ (368)=*patru-lă*, articulat ca *omul-lă*, nu ѣл ѣтрѣлѣ, пѣсѣт prin analogiă cu: ѣл дѣнѣ, ѣл трѣнѣ, ѣл чѣнѣлѣ, ѣл шѣлѣлѣ (346)=*șese-le*, articulat ca *părinte-le*, aceste din urmă tot-d'a-una fără amplificativul *a*, адеѣа нѣл о даѣа ѣл дѣнѣлѣ=doi-le-a.

64. Intrebuintarea lui *cel* de'naintea substantivului într'un mod apropiat de al articolului definit prepositiv: гѣнѣа пре чѣн кѣрѣнѣн дѣрѣнѣн (369), тѣе атѣнѣе 35 де мѣн де чѣн вѣрѣжѣмѣшн хѣтѣлѣн (371), сѣ нѣн атѣнѣеши чѣ стѣа коѣмѣа кѣ ш сѣлѣе (374), чѣн коѣри ѣшн шн кѣтрѣнн (388).

65. Intrebuintarea impropriă a pronumelui reflexiv:

a) сѣлȳ în loc de lui: Зѣнѣнѣ, тѣтѣлѣ сѣс Лѣвѣнѣ, нѣ ерѣ чѣрѣпѣа (369)=*Zinon, tatăl lui Leont...*;

b) сѣлȳ în loc de lor: лѣ ерѣ мош, тѣтѣ мѣнѣ-са (355)=*tatăl numel lor*, шѣ-н чѣртѣа тѣтѣ-сѣс (365)=*tatăl lor*.

66. ѣлѣлѣнн тоѣн сѣ нѣкарѣ (348), адѣнѣа пре ѣлѣлѣнн (369), ѣсѣ-сѣ дѣнѣа ѣлѣлѣнн (377), ешѣрѣа шѣн ѣл ѣлѣнн сѣлѣа ѣлѣлѣнн (382, cf. 371: ѣлѣсѣѣа lȳngă 372: ѣл ѣсѣѣе), сѣ траѣа пре а-

β) дестонникъ арз фи фостъ а w цина ши а w дерептл (360),
се дерептж (357);

γ) *derept* = 'pentru, : дерепть динса (352), дерепть ачѣа (357), дерепть 8нѣ wмѣ (370), дерепть Феофила (387), дерепть витж (370);

δ) *derept să* = 'ca să, : дерепть сз нѣ се сплє (389);

ε) *derept* = 'lingă, : ниче авѣ wмѣ дерепть сине (377);

ζ) дерепче кз ера брѣдѣн (386);

ι) *bunătate* = 'avere, bogăția, : бѣнѣтѣта тоатж а лѣ Менелѣи (352), нѣ-ши гжси мѣарѣ ниче бѣнѣтѣта (352), стржнсе бѣнѣтѣта тоатж (356), лє лѣа бѣнѣтѣта (358), четѣцнлє чѣлє тарн ши пѣнлє дє бѣнѣтѣте (389) etc.;

ј) *cocon* tot-d'a-una cu sens de 'copil, : нжскѣ дѣнтр'жнса нѣ коконѣ (369), амѣндон кжндѣ ера коконѣши (365), w спенгекларж ши скоисерж коконѣа (357); коконѣ дє цнцж (378) etc.,
iar și *copil*: дє тоцн wмѣнѣн ши дє мѣсєрн ши дє копѣн (370);

к) o diferențiere de sens foarte curiosă între pluralul *cetați* și pluralul *cetați*: лѣ добѣндѣтѣ 1000 дє четѣцн ши 540 дє четѣцн (357), шн-шн фѣчѣ четѣцн карѣн 8нѣ дескжлєка (348):

л) pe lingă sensul ordinar al cuvintului *mântui*: ен се мѣн-гѣнрж (348), не ѣнтѣпѣнѣ și o accepțiune insolită: стржмѣж-гжцн грѣлє ши мѣнтѣнрн рѣлє (371):

м) *județ* cu sensul latinului *judicium*: лє ерѣ жѣдєцѣа ѣ ѣлѣтж (371), жѣдєцѣ дерепть (372), дерептѣ цѣ-н жѣдєцѣа (374) etc.;

н) *a-și iubi den* = 'a opta, : ден долѣ сз-шнѣ юѣѣскж мѣржж, анчѣ лѣ несѣржшнѣтѣ (374);

о) *la*: юѣнторѣ л'авѣцѣе (371, 372), юѣнторѣ лѣ авѣцѣе (372), юѣнторю лѣ лѣрѣ (382), юѣцж лѣ фѣшчє бѣрѣать (397), бѣрѣать лѣ wцн шн кѣтѣжторю лѣ рѣжѣю (373), мѣестрѣ лѣ рѣжѣю (375);

р) *a ura* = 'a augura, : шн кѣ глѣс дє вѣчннѣ 8рж сѣ лѣкѣате тоатж лѣмѣ дє четѣта (355), даг сѣ сѣнсѣ дє 'oracol, se întrebuințează *plaz*: лѣрж лѣчєстѣ пѣлѣж (354), де unde apoi derivatele *plăzuit* și *plăzuitură*: лѣрж пѣлѣжнѣтѣ (354), пѣлѣжнѣтѣрлє сѣвнѣлѣн (356).

r) *a sci se întrebuinteză* foarte des cu sensul de ‘a afla ce-va’, ‘sciscitare’, дѣла цїѣ ѡнѣ философѣ, зисе (356), дѣ-ка-л цїѣ кѣ се рѣдикѣ (364), цїѣ кѣ е фатѣ кѣратѣ (366), цїѣ кѣ пасте негоцѣлѣ дїѣрѣтѣсеен (385), кѣндѣ цїѣрѣ лѣци Шкѣи, ен сѣрѣрѣ (387), Мїхѣлѣ цїѣ ши зисе (388), цїѣ дѣн-трѣ ѡлре-чїне (395), ен цїѣрѣ, дѣчї-ши ѡрѣи фѣчорїи (401) etc.;

s) *a-și semena* = ‘a se asemena’, ѡнѣ кѣ лѣтѣ нѣ ш’ѡс сѣ-мѣнѣтѣ (345), нѣ-шѣ сѣмѣнѣ лѣ нѣравѣ кѣ тѣтѣ-сѣѣ (362), сѣ-шѣ сѣмѣне мошѣ-сѣѣ (395), нѣ-шѣ сѣмѣнѣ фрѣцїне-сѣѣ (395), și cu același sens *a-și răduce* (cf. mai sus p. 298 No. 147); нѣ-шѣ лѣ рѣдѣче фѣчорѣ лѣ пѣрїнѣтѣ (362);

t) *turtea* = ‘arbust, copăcel’, се аскѣнсерѣ сѣптѣ дѣсїне мѣ-тѣртѣлѣ (347);

u) *a se mîna* = ‘a trece un interval de timp’, с’ѡс мѣнѣтѣ дѣлѣ Кѣрѣ дѣ лѣтѣю пѣнѣ лѣ дѣрїе (351), с’ѡс мѣнѣтѣ дѣ тотѣ ѡ лї (354), с’ѡс мѣнѣтѣ дѣлѣ Тѣлїе пѣнѣ лѣ Кесѣрѣ (357), dar *a mîna* = ‘a trimite’, фѣс мѣнѣтѣ кѣ ѡцїнѣ лѣ Сїрїѣ (393);

v) *a se ucide* = ‘a se lovi’, трѣмѣсе воннїчїи тоцїи ши вон-рїи сѣ се ѡчїгѣ кѣ Тѣрчїи (379);

x) *a dibui*, după d. Pontbriant (p. 219): ‘tâtonner, hésiter, balancer, être indécis’, figuréză în Moxa cu sensul de ‘a căuta ocasiunea’, те днѣсїѣше сѣ те пїѣрѣжѣ кѣ сѣ-цїи мѣ лѣпѣрѣцїѣ (390), mai fiind de observat că astă-đi se pronunță mai mult *ghibui*, cu inițialul *g* = *d*;

z) *gustare* = ‘ospăț’, гѣстѣрїлѣ нѣ лѣ ѡбїѣ фѣрѣ врѣмѣ (395), de aci *gustăreț* ‘gourmand’, гѣстѣрѣцѣ, вѣцївѣ, мѣрѣцѣ (374);

aa) *răzbun* = ‘odihă’, се сфѣдѣсѣ кѣ тоѣте цѣрїлѣ ши ѡ-лѣс рѣзѣѡнѣ (405);

bb) *a-și scumpăra mînia* = ‘a-și resbuna’, ши-ши сѣсѣмпѣрѣ мѣнїѣ пѣнѣ лѣнѣ лѣ пѣтрѣ рѣдѣнїе дѣ сѣмѣнѣцѣ (374), сѣ-шѣ сѣсѣм-пѣре мѣнїѣ дѣ пре Ромѣнѣ (398), dar simplul *a scumpăra* = ‘a rescumpăra’, ѡ сѣсѣмпѣрѣ фрѣте-сѣѣ (387), pe când *răscum-părare* = ‘pedepsă’, лѣлѣрѣ кѣрѣндѣ рѣсѣсѣмпѣрѣ дѣлѣ дѣсѣмѣзѣс (376), cf. mai sus p. 301 No. 160;

cc) *méser* cu sensul latinului *miser*: дѣ рѣдѣ мѣсѣрѣ (367, 379), фѣс цѣрѣлѣкѣ мѣсѣрѣ (382), фѣчорѣ дѣ ѡѣмѣнїи мѣсѣрѣ

(388), și tot așa *mišel*=lat. *misellus*: нс пстѣ еши десь лл мишен шн лл сзачн (371), тотъ дпхрѣа мишенлор (373), д-дъраторю лл мишен (397), мишени де претвтиндина млатъ кинне лл дентрѣ мхинле лн (397) etc., dar *meserere*=lat. *miserere*, prin același tranziție logică ca în slavicul *slujba* din *sluga*, se întrebuintează numai cu sens de 'funcțiune',: ман на-ните де алцін докжнн месерѣре прстѣ (356), сз фїе д време млатѣ пре месерѣре (358), де комри шн де месерери (368), cf. mai sus p. 129 ;

dd) *mānuntae* numai cu sensul de 'genitalia': се голн д-маннта тѣтрора де-л вхзѣ сзкорѣа кз-н ера вецежнте мзнн-тлеле де нѣман че лѣѣ де гддѣ (387), ceea-ce confirmă opi-niunea noastră de mai sus (p. 277 No. 56) cumcă semnifica-țiunea de *mānuntae*= 'intestine, este posteriōră;

ee) *a se lăuda cu reā* și simplu *a se lăuda cuī-va*= 'a a-menința',: н чертл татѣ-сѣѣ сз аскѣте де даскѣлѣ, ен се лѣѣа кз рѣѣ кзнѣ ворѣ фн дїзраци (365), нѣман че ле поронѣа шн лн се лѣѣа шї-н дпрозїа кѣ кѣхнтелѣ (372);

ff) *a scorni* tot-d'a-una cu o nuanță pessimistă: скорни млатѣ кѣ виворѣ (376), кзнтарн кѣ кѣркеле де ювосте скорнїа (387), се скорни нѣсрѣ дтѣнекатѣ (369), și chiar în: скорни орн (393)= 'făcu o armată din nemica saū pe neașteptate';

gg) *a aromi*, tradus de d. Pontbriant (Dict. p. 46) prin: 'assoupir, engourdir, endormir à demi', are în Moxa tot-d'a-una sensul de 'a îndemna la ce-va prin seducțiune',: се д-пропїарѣ дннѣлѣ неше арѣмнторн хнтѣѣны шн-л мѣгансїрѣ де-шѣ гонн пре мѣмѣ-сѣ (381), дїаволѣа... се дпропїе де ароми пре стрѣмоашл (347), дѣчїпа-лѣ аромиѣ сѣ полрте ханѣѣрѣ пре ас-ѣнѣ (390), фѣ аромитѣ де ѣнѣ скопнѣ лнѣме Хрисафїе де-шѣ гонн сорѣ-сѣ (367);

hh) *foișor*: превїа пре маре дентр'ѣнѣ фоншорѣ (385), cf. mai sus p. 280 No. 66 ;

ii) *bogat*= 'mult',: фѣче богатѣ рѣѣ (358);

kk) *rudā* cu sens de 'gens',: рѣдѣ лнн Снѣ (347), рѣдѣ лѣ дѣѣ etc. (348), рѣдѣ вѣремскѣ (349), рѣдѣ Перснлор (350) etc.;

ll) нѣ-мн вѣгѣ бое немннѣ (372)= 'nu mă asculta,;

mm) a se înfărtăși = ‘a se face frați de cruce’, de unde urmieză că *fărlat* înseamnă anume ‘frate de cruce, săi mai corect *frate pre cruce*: ce ϣφϣρτϣι κς ηςηηιη—ερα φρϣιη пре крϣе (368);

nn) *măgură* cu sens de ‘munte’, : cz cпснemъ де нмъ, кт iace де нтр’ѣл мснте че-а кѣмъ ѡтаантѣ—шї-е маи ѡнлатѣ де тоате мзгсрнлс а тоатъ лсмѣ (362), cf. mai sus p. 288 No. 105.

92. *hitlén* = *viclén* cu derivatele sale: wмъ χιτλѣнь ши рз (367), вѣлне χιτλѣнк (356), χιτλєнїа (347, 353), χιτλєншг (353, 371) etc. suscită următoarele observații:

a) χιτλѣн derivă din slavicul χωτρъ ‘artificialis, callidus’, cu sensul conservat în polonul *chłtry* ‘astutus, = russ. χιτρѣ etc. și cu forma serbului χιτρєн, dialectic χιτлєн ‘properus, (Karadzicz), pe când din același slav. χωτρъ fără schimbarea formei și a semnificației provine românul poporan *litr* ‘artificialis, callidus,;

b) actualul *viclén* din χιτλѣн cuprinde interesantele tranziții fonetice a inițialului *hi-* în *vi-* și a medialului *-tl-* în *-cl-*;

c) sufixul unguresc *-şug* = *ség* (cf. mai sus p. 270 No. 18) s’a adaus către tema slavică *hitlen-* întocmai după cum s’a adaus și către tema slavică *прилѣнъ*;

d) pierderea nasalei de ‘nainteа lui *ş* în actualul *viclesug* din χιτλєншг este identică cu pierderea nasalei de ‘nainteа lui *ş* în actualul *prieteşug* din приєтншг (în Moxa însă, 392. cu un alt sufix: приєтнчїа) sau cu pierderea lui *r* în actualul *mesteşug* = мєшєршг (366 etc.) = ung. *mesterség*, a lui *g* în *beteşug* = ung. *betegség* și altele, consóna fiind conservată totuși în ελєншгсѣлъ (386).

93. Cuvinte formate din fusiunea a două teme:

a) *vizellén* = ‘perfid’, : ера рзѣ, вѣзєтлѣнь, снрѣнь, счнєтѣмъ (377), compus din *Vizentén* = slav. вѣзѣнтѣннѣ ‘Bizantin, (cf. *gracca fides* etc.) prin pierderea nasalei de ‘nainteа lui *l* (cf. *cāl* = *quantum* etc.) și prin imitațiunea finalului din sinonimicul *hitlén*, adecă вѣзєтлѣнь = вѣзєнт(ѣн) + (χιτ)лѣн, деși s’ar puté primi și o altă explicațiune, considerând pe finalul лѣн ca adaus către numele de oraș вѣзѣнт- ‘Bizantiu, prin analogia formei slave Рѣм-лѣн ‘Roman, dela Рѣмъ ‘Roma,

dar sinonimitatea *vizellen*—*hitlen* și preința grupului *-tl-* în ambele vorbesc mai mult în favoarea primei derivațiuni.

b) *măscornicie*: кс ааѣѣѣ шн кс мѣскорничѣн (358) în loc de *măscărniciă* (356: вѣсѣѣѣ кс мѣскѣрничѣн) sub influința cuvîntului *scorni* (cf. No. 91 f), adică мѣскѣрничѣ+скорнире, căci nu se pōte admite cā мѣскорничѣн ar fi o erōre grafică sau o modificare fonică în loc de мѣскѣрничѣн, de vreme ce paleograficesce ж nu se confundă nici o dată cu о, ȃr foneticesce nu există în cuvînt nici un motiv asimilativ sau acomodativ pentru trecerea lui ж în о;

c) *platoșă* 'cuirasă': САНЦЕЛЕ, ПЛАТОШЕЛЕ ШИ ТОАТЕ АРМЕЛЕ (395), ВИШ ТОКАНТЕ, ПЛАТОШНИЦИ, ПОЛЕНЦИ (403) = medio-lat. *plata* 'cuirasă', modificat — ni se pare — după *cămașă*, căci 'cuirasa', se numia și *cămașă de fer*, adică *platoșă* = *pluta* + (КЪМА)ШЪ:

d) *furtuna* din lat. *fortuna*+*tună*, vedi mai sus No. 29 h;

c) *nestimate*, vedi mai jos No. 146.

94. *mašteh* = 'tată vitreg, : кх-а отъжен маѣхъс-кхъс Матр-ина (376), masculin format după femininul *maštehă* 'mumă vitregă, , fără considerațiune că slav. маѣха este o simplă dezvoltare din мати 'mumă, cf. mai sus p. 279 No. 61 fenomenul analog de masculinul *famen* din *foemina*, sau slav. кѣмѣтра = rom. *cumătru* din кѣмѣтра = lat. *commater*.

95. Masculinul *sof* în privința femeiei: дѣка кени д врхстѣ де дсрѣть, сор8-са Полхуріа грижіа сѣ-и афлѣ соцѣ (366), кѣ соцѣ-сѣ8 днхрѣткѣ ѿвѣсіа (367), dar și: Іоїна солца а8и (381).

96. Tot-d'a-una *sor*=lat. *soror*, nici o dată actualul *sóră*:
 аде w соръ дспл Филиппик (373), w соръ а домисаши Шкієнєськ
 (387) etc.

97. *morĭu*=lat. *morior*, nu *mor*: *вѣги кѣ морю ши флю-мѣс насте*
мнѣ (400), dar a treia persoană plurală *mor*: *морь джерѣи* (370).

98. *miștuleț*: $\epsilon\pi\lambda\ \kappa\omicron\kappa\omicron\eta\ \mu\eta\tau\iota\sigma\tau\epsilon\lambda\epsilon$ (386), o formațiune foarte interesantă din *mic*: $\mu\eta\kappa\epsilon\text{-}\tau\text{-}\epsilon\lambda$, de unde apoi k trecut în t prin asimilațiunea regresivă $k+t=t+t$ și u mulat în iu prin acomodațiunea progresivă: $i+u=i+iu$, rămânând însă de explicat sufixul primar $-t$, către care s'a adaus sufixul secundar $-el$ și pe care ni'l prezintă de asemenea în aceeași combinațiune sinonimul *puțin-t-el*=*pușinu-t-el*, ast-fel încât se pot restabili cu certitudine două forme române pierdute: *micut* și *pușinut*, cf. *Grecoțelu* 'Graeculus', = *Grecu-t-eiu*.

99. *cāndai* = 'dacă cum-va, : КЪНДЪ ІАСЕ АІ ВЪНАТЬ АПЪРАТЪА, КЪНДАН НЪВЪЛЪЩЕ ВР'ЪНЪ ХИТАКЪНЪ САС ВР'О ФІАРЪ АІ ТАТЪ-ТЪС ДЕ ПРИПЪ (390).

100. *a uidi* = 'a scăpa de pericol, : СНЪ ЧЕРЪ МАРЕ НЪВЪАН АА АПЪРАТЪА ДЕ-А АШЪ ДЕ ВРЪХЪ А КОЛОНЕ ПРЕ БАСИЛІЕ, ШИ ВРЪ ПЕРИ АТЪНЧЕШЪ, ЕЛЪ ГРЪКЪН СНЪ ВОИНИКЪ ДЕ ТЪЕ ВРЪХЪА АПЪРАТЪАШЪ КЪ СЛЪІА ШИ ШАН (390), cuvint foarte remarcabil, ne mai auzit astă-дї și care nu se pōte explica decât prin albanesul *uidi* 'concordia', *uidis* 'conciliare, pacificare, (Rossi da Montalto), cu transițiunea logică 'liniște, = 'scăpare,.

101. *pestēla* = 'zăbavă, întârziare, : ФЪРЪ ПЕСТЪЛАЪ ФЪ ПРИНА (378), ФЪРЪ ПЕСТЪЛАЪ СЕ СЪЛАЪ (383), cf. mai sus p. 296 No. 137.

102. *sava* = 'măcar, : ДЕ НЪ-Н ВРЪ ВЕДА ФАЦА СЪВА W ЗИ (394), cf. mai sus p. 300 No. 157.

103. *ceur* = 'δίχορος, la feminin *ceură*, la verb *a ceuri*, despre omul cu un ochi negru și cel-l'alt de o culōre deschisă, defect cunoscut în medicină sub numele de 'heterophthalmia', de care suferia, după Manassis, împăratul Anastasiu: *ἡναισθη* *чешра*, че КЪМ ЕРА ЕЛ, АШІ АВЪ ШИ ВІЦЪ ЧЕШРЪ, КЪ ЧЕШРЪ *μ*-*η*τζюшъ *стръмъ* *спре* *ереса* (369), și să se observe că un sat de peste Olt aședat lângă Jiū se numia Чашри deja în epoca lui Mircea cel Mare*).

104. *a se acina* = 'a se adăposti, : СЕ АЧЪАРЪ КЪ НЪС А КОРАКІ (348), cf. mai sus p. 267 No. 2.

105. *durōre* = *dolorem* : КЪ ТРЪДЪ ШИ КЪ АЪРОРИ СЪ СЕ ХРЪНЪСЪА (347), КЪ-А АРЪЕУІА АЪРОРИАЕ (372), cu total diferit de *durere*, *дърѣре*, care este un infinitiv.

106. *spata* = 'sabia, : АШ АБЛАТЬ СПАТА ГРЕЧАСКЪ ПРЕ А ЦАРЪ ТЪРЧАСКЪ (376), КЪ СПАТА ШИ КЪ ВРЪСАРЕ ДЕ СЪНЧЕ (356), cf. mai sus p. 303 No. 166.

107. *fest* = lat. *testum* cu sens de 'craniu, : ФЕРЕКЪ РЪНЪ ЧЕСТЪА КАПЪАШІ АШ НИКИФОР (383).

108. СЕ АДЖПА АПЪРАТЪА КА ДЕ А АНА НИЛЪАШІ КЪ ШИПОКЪА ДЕ АЪРЪ (386) acolo unde în Manassis: τῷ *χρυσορρόφ* *Неѡφ*, de unde rezultă că *șipoc* înseamnă 'curs', cf. același temă

*) Венелинъ, Влахо-болгарскія граматъ, р. 56.

decă *a-óre*==*ad-horas* cu amplificativul *-a*, o formațiune din *óra* necunoscută d-lui Cihac (p. 183).

117. *a scripi*==actualul *a scilpi* cu trecerea lui *ri* în *li* (cf. mai sus p. 283 No. 78): поленици ши скрипиа де-ць пэра кь рхсаре соареле (403).

118. *a ijderi*, *a ijdări*, *a ijdări*==‘a inventa, : де ерѣ иждери чине-ва че-ва (349), бѣнѣтѣци мѣате иждѣри (356), мѣестрѣи але лѣ архимидѣ Румѣнѣла де иждѣрѣсе кѣндѣ бѣтѣ Румѣнѣи (375), мѣнчи пре лѣме елѣ ле иждѣрѣза (380).

119. *сирѣпъ* (374, 376), dar de asemenea: *свирѣпъ* (378, 379)=slav. *сверѣпъ* ‘ferus, (Miklosich), ér la verb: се сирипи (398).

120. *манъ кѣѣтѣци* (369), *мани сѣ спѣнемъ* (362), forma *tam* apropiându-se mai mult de gr. ἤνι decât de lat. *en*.

121. *sechirașu*: се фѣча секирашѣ де фѣла кѣ карѣла кѣ 4 кан (387)=ungur. *szekeres* ‘vizeteu, căruțaș.

122. *sacalăș* saŭ *săcalăș*: кѣ пѣшчмѣе ши кѣ сѣкалѣшѣле (403), кѣ сакалѣше ши кѣ тѣнѣре (404)=ungur. *szakallás* ‘eine Art Kanone, (Ballagi).

123. *cristoș*: кѣрѣи Пѣнкѣла пре Махаметѣ кѣ кристошѣи (406)=ungur. *keresztes* ‘ostaș însemnat cu crucea, ?

124. *sviněťá*, un fel de armă de foc: прѣрѣциѣ пре депѣрте пре Тѣрчи кѣ свинѣѣце (404)=slav. *свинѣѣць* ‘plumb, de unde la Moldoveni pînă astă-đi pușca se chiamă în popor *siněťá*, cu si=сви-, ca mai sus la No. 119.

125. *bidiviă*: аѣсѣрѣ лѣи Мѣхѣлѣ ѣмѣ бѣдѣвѣс прѣ ѣмѣ дарѣ де ф Мѣсѣрѣ ши нѣ се афѣла нѣме сѣ-лѣ поатѣ фѣзѣлѣка (388)=serb. *беѣвѣиѣ* ‘cal arabesc, =turc. și arab. *bedevi* ‘beduin, locuitor din deșerturi, fără nici o legătură cu sanscr. *baḍavā* ‘jument, cu care-l înrudă Pictet (Origines I, p. 350).

126. *sprätigos*: ѡмѣ спрѣтигосѣ кѣ неѣе мѣнѣи гроѡсе (388)=?

127. *taras* saŭ *laraș*: се фѣлѣтѣниѣѣ кѣ ѡг.ри, кѣ тарѣши, кѣ шѡнѣи, де гѡнѣѣ фѣѣри (393)=un băț ferecat pentru vîntătoare, cf. frances. ‘la chasse au pieu,.

128. *prociă*, *a înprociă*: л’лѣ сѣѣѣтѣѣ ф прочѣѣ (375),

кз-и прочкѣ ши Франчѣи ден четате (404)=serb. прочкати 'a străpunge.

129. *a picni*: тоци комарѣи шѣ пикнѣа локѣре де лѣкѣнѣ (403)=serb. пикнѣти 'a pretinde cine-va să apuce cel de'ntăiu un lucru óre-care, (Karadzicz, v. пик et пикнѣти).

130. *trăbăcie*: се принсерѣ де дѣтѣю де Галѣта сѣ в докѣн-дѣскѣ ши пѣсерѣ трѣбѣчѣе (403)=medio-lat. *trebuchetum* sau *trabucha* (Du Cange), ital. *trabocchetto*, span. *trabuquete*, franc. *trébuchet*, 'machine de guerre qui lançait des pierres, (Littré).

131. *hrăbor*: мѣлѣи вѣтѣжѣи хрѣборѣи (353), е мѣи хрѣборѣи вѣчѣи ши пѣзма (399)=slav. хрѣбрѣ, хрѣбрѣ 'luptător.

132. *cin*=în Manassis σάβρι, 'albiă, : пре кокѣнѣи и лѣнѣ-дѣрѣ кѣ ѣнѣ чѣнѣ пре апа Тѣверѣи (355), cf. serb. чѣнѣ 'for-
тѣ.

133. *plévníă*: арсе лѣкѣнѣ дѣтрѣ пѣвѣнѣицѣ (363)=slav. пѣвѣ-
ицѣ 'receptaculum palearum, (Miklosich).

134. Шкѣи, Шкѣиѣи, Шкѣилѣрѣ, Шкѣиѣнѣскѣ (373 și urm.)
d'a-una despre Bulgari=ital. *Schiavo*, *Schiavone*, cf. mai
p. 238 No. 1.

135. *şerb*=lat. *servus*: Серѣе, арѣ ромѣнѣѣѣ шѣрѣ (356).

136. Numi locale sub forma lor slavică neasimilată: Рѣнѣиѣ (399) dela рѣкѣ 'pesce, , рѣкѣнѣ 'pescos, =romănesce *Râmnic* prin acomodăţiunea regresivă de nasalisare: $b+n=m+n$, și Мѣлѣиѣицѣ (404) dela мѣлѣа 'stérpă, =romănesce *Ialomniță* prin același acomodăţiune $v+n=m+n$, apoi *Ialomniță* prin asimila-
ţiune progresivă.

137. Contractiunea мѣс (399)=*mi-au*.

138. Confusiunea între sufixul -iă=lat. -ivus (cf. *tărdiă*=
tardivus) și sufixul -iv=slav. нѣз (cf. *milostiv* etc.): рѣдѣрѣиѣ (383), dar și: рѣдѣрѣнѣз (360).

139. *brudiă*= 'nevărășnic, : кокѣнѣи-ши пре фѣришѣи и дѣзѣа
сѣ се дѣкѣне, дѣрѣпѣе кѣ ерѣ брѣдѣи нѣ ле зѣчѣа икѣанѣ, че ле зѣчѣа
нѣлѣиши (386).

140. ши-ши дѣрѣа фѣаца ши-ши рѣмпѣа хѣиѣиѣлѣ (352), дѣрѣа
фѣиѣтѣлѣ икѣанѣ (381)=slav. дѣрѣ, дѣрѣати 'scindo, dilacero,

(Miklosich), de unde probabilmente, cu trecerea inițialului *d* în *g* (cf. mai sus *dibui*=*ghibui*) provine *sgăriu* 'égratigner, écorcher, râcler, (Pontbriant)=*s-dăriă*, ér pentru *s=ex* prepus la o vorbă slavică, exemplul cel mai apropiat este *sdrénjâ* și *drénjâ*=polon. *drance* 'chiffon, tot dela slav. дръати.

141. ен-а сѣр҃смаѣк де мѣри (396), *a sugruma*=actualul *zugrumă*, încă o probă sigură de trecerea în *z* a inițialului *s* urmat de vocală, pe lingă *zer*=*serum*, *zâhar*=*saccharum*, *zâron*=σάβρον și pôte *zeche*=*seche*, cf. mai sus p. 312; ér cât se atinge de etimologiă, sinonimul *a suguşă* (Lexic. Budan.)='(a apuca) *sub guşă*, vorbesce decisiv pentru: '(a apuca) *sub grumaz*.,

142. *hadim*: снѣ прокѣать де хадѣмъ (393)=turc. *khadim* 'eunuc.,

143. *țărină* în loc de *țarină*: сѣ ле рѣсипѣскѣ врѣшѣ сѣ-ѣ факѣ цѣринѣ де аратѣ (378).

144. *u* parasitic după *i* urmat de o vocală accentată: мѣ-гжѣуѣсь (398)=*măngăluos* pentru мѣгжѣиѣсь=*măngălios*.

145. *cărtulariu*: кѣртѣларѣи жидовеѣи (358, cf. 362), *φάρμα-неѣъ* ши кѣртѣларѣю (379, cf. 363)=medio-gr. *χαρτουλάριος*, astă-đl *cărturar* prin asimilațiunea regresivă *lar*=*rar*.

146. *stimă*='lucru prețios, : мѣргѣритарѣю, кѣданѣ, сѣиѣ (362)=gr. στέμμα 'cunună, la plural στέμματѣ, de unde cu același înțeles cuvântul *nestimate*, întrebuințat mai ales în basmele noastre poporane și avînd aerul unui participiū român, ceia-ce i-a și atras adausul lui *ne-* prin analogiă cu *neprefuit*, adecă *nestimate*=*ne(prefuit)*+στέμματѣ.

147. *a pridădi*= 'a supune, : приѣди сѣпѣ мѣна аѣи цѣри мѣате (351), приѣди *Алѣксандрѣ Макеѣдѣиѣ тоатѣ аѣмѣ* (356), аѣс рѣкѣиѣ ши аѣс приѣдиѣти (400), coincidă foneticессе cu forma slavică reduplicată прѣдады, прѣдадѣхѣ, прѣдади dela прѣдати 'a trăda, dar cu o remarcabilă modicare a semnificațiunii.

148. *a se orăndi*= 'a urma unul după altul, : ши аѣиѣи сѣс орѣндиѣти (351), чѣи орѣндиѣи (356) 'consulii anuali ai Romei,=slav. спадѣ 'ordine, , спадѣиѣи 'a pune în ordine.,

149. Fôrte des *a se turna* în loc de *a se întôrce*: аѣс чѣтатѣ ши сѣ тѣриѣ (375), аѣсѣи пре домѣна Шѣкѣиѣлѣорѣ сѣиѣ

ши се тѣриж (378), дечи се тѣриж (388), се тѣриж кѣ мѣлѣх
авѣцїе (389), тѣриж—се Никифоръ (393).

150. Particularităţi economice:

a) мангърь (370), cf. mai sus p. 291 139 No.;

b) перперъ (374)=gr. *ὑπέρπερον*;

c) ѣнъ флоринтъ дѣ арцинтъ кѣм се зиче 12 аспри (370).

FINEA TOMULUI I.

CUPRINSUL.

	<u>Pagina.</u>
PARTEA I: ACTE ȘI FRAGMENTE:	
I. Cel mai vechiu text biblic (1560)	5
II. Notiță pe o carte (1571).	18
III. Memorandum despre facerea unui iaz de móră (1573)	21
IV. Zapis de vîndare (1577)	25
V. Idem	28
VI. O sentință (1583—5)	31
VII. O subscriere domnăscă (1583)	43
VIII. O sentință (1588).	49
IX. Istoria unui proces (1591).	55
X. Zapis de vîndare (1595).	63
XI. Idem (1596)	65
XII. Idem (1596)	70
XIII. Zapis de schimb (1597)	76
XIV. Zapis de cumpărătoare (1597)	79
XV. Zapis de daniă (1599).	82
XVI. Testament (1600)	92
XVII. Zapis de vîndare (1600)	97
III-XXIII Crisóve dela Simeon Movilă (1601—2):	
XVIII. Intărire domnăscă	107
XIX. Idem.	112
XX. Poruncă domnăscă.	115
XXI. Idem	119
XXII. Idem	126
XXIII. Zapis de zălog (1603)	130
XXIV. Zapis de vîndare (1604).	134
XXV. Idem (1605—8)	139
XXVI. O mărturie (1606)	148
XXVII. Notiță de cumpărătoare (1606)	155
XXVIII. O delimitațiune (1608)	158

Pagina:	Rîndul:	Tipărit:	Citesce:
304	3	saisute	şaisute
307	nota 1	Ronsch	Rönsch
309	nota 3	Fruuḑescu	Fruḑescu
310	5	articulată	nearticulată
311	11	25	15
345	21	рск нѣриле	р снѣриле
348	7	ракіа	біа
350	17	пре Іеросалимь	спре Іеросалимь
,	21	дпзржцн, йхавь,	дпзржцн йхавь
352	8	лврь	лврь
353	28	бирѣа	бирѣа
,	36	дтрѣ-д	дтр'ѣд
354	12	Спартъ, іатъ	Спартъ. Итх
355	1	дделѣдгж	д делѣдгж
356	8	нжскѣсе	нжскѣ-се
358	31	рѣшнна	[се] рѣшнна
360	2	лхсж ши	лхсж-ши
,	34	пѣсѣе	пѣсѣ-се
361	5	мнѣа	мнѣа
,	6	дтрѣа	дтрѣа
,	18	рѣа	рѣа
364	8	дпзржціа	д пзржціа
,	36	атѣнче	атѣнче-
370	24	дѣкхндн ши	дѣкхндн-ши
,	32	морь	[нѣ] морь
371	24	мнѣа	мнѣа
374	17	М ннте	Мннте
,	33	ѣра	ѣра
376	16	нѣман	нѣман
,	22	тѣарж	тѣарж
,	26	дтхю ши	дтхю-ши
379	23	днншїн	дн'ншїн
381	2	ѣржжл шѣа	ѣржжлшѣа
383	23	мнѣа	мнѣа
,	24	лнннатж	лнннатж
384	5	дѣхлѣа	дѣхлѣа
388	21	ѣмѣни	ѣмѣни
395	30	кѣрте	кѣрте,
396	8	ѣлѣ	ѣлѣ,
,	16	мнѣа	мнѣа.

B. PETRICEICU-HASDEU.

LIMBA ROMANA VORBITA

ÎN TRE

1550—1600.

TOMUL I — SUPLEMENT.

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or a note, located to the right of the initial 'K'. It includes a large 'K' followed by 'e' and 'π' and 'ε' on the top line, and 'H' and 'α' on the bottom line.

SUPPLEMENT

LA

TOMUL I:

- I. Conspectul controverselor : Schuchardt, Bariț, Gaster, Cihac etc.
- II. Schuchardt : Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen.
- III. Bariț : «Cuvente den bătrâni» de B. P. Hasdeu.
- IV. Gaster : Cihac's «Sur les études roumaines de Mr. Hasdeu».
- V. Hasdeu : Addenda et corrigenda : 1. la Schuchardt; 2. la Bariț; 3. la Gaster; 4. alia (Cihac etc.).
- VI. Indicele bibliografic și indicele paleografico-istoric.

LEIPZIG.

OTTO HARNASSOWITZ

BUCURESCI.

DIRECTIUNEA ARHIVELOR STATULUI

TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE

No. 19. — Strada Academiei, — No. 19.

1880

CONSPECT :

SCHUCHARDT. — BARIT. — GASTER. — CIHAC. — INDICELE PROBLEMELOR REVEDUTE.

Suplementul de față verifică părțile cele controversabile sau controversate ale tomului I, dintre care cele mai multe capătă astfel, printr'un control riguros, adesea chiar repetit, o valoare definitivă.

Studiul lui Schuchardt *Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen* ocupă aci cu tot dreptul locul de frunte. El fusese menit de'ntâi a figura ca *introducere* la cartea întregă (pag. VII). Ceta-ce ne-a silit a amâna publicarea lui, a fost tocmai scrupulositatea adevărat științifică, cu care Schuchardt și-a înțeles sarcina. În loc de a se mărgini într'o sferă generală, bună-ora ca Littré sau ca Egger în introducerile lor la Brachet, Schuchardt a supus lucrarea noastră unei critice în totă puterea cuvintului, unei critice atât de solide și atât de amănunțite, încât ne era peste putință de a o lăsa fără răspuns, parte pentru a recunoște și a rectifica puncturile unde el are o deplină dreptate, parte pentru a limpezi acelea unde expozițiunea noastră nu era destul de clară sau argumentațiunea destul de convingătoare, parte pentru a îndrepta unele scăpări din vedere ale lui Schuchardt, mai pe scurt — pentru a trece o mulțime de cestiuni printr'o revisiune radicală. În acest mod, nu mai putea fi o *introducere*, de vreme ce provocă polemică din partea autorului. Și cu atât mai bine ! Introducerea lui Schuchardt ar fi fost numai măgulitoare pentru noi ; critica lui este ce-va mai mult : ea ne-a luminat, ne-a deșteptat asupra unor goluri sau neajunsuri, ne-a îndrăginit la o a doua muncă, a făcut să câștige însăși știința printr'o nouă cernere a problemelor.

După studiul lui Schuchardt, am crezut de cuviință a reproduce în acest Suplement raportul, citit de d. Bariț în Academia Română în numele comisiei însărcinate a defige, pentru premiul Năsturel, cea mai bună carte eșită în limba română în cursul anului 1878. D. Bariț nu este linguist; dar stima personală, adîncă venerațiune, pe care o resimțesc, ca Român și ca om de carte, pentru acest veteran al literaturii române și al mișcării noastre naționale, mi-a impus datoria de a nu negleja observațiunile sale.

Restul Suplementului cere o lămurire mai pe larg.

D. Cihac ne-a consacrat în *Romanische Studien* un lung articol. Intitulat : « Sur les études roumaines de Mr. Hajdëu ».

Sînt acum vr'o patru ani, răspunzînd în *Columna lui Traian* la ce-va analog, publicat atunci de cătră d. Cihac în *Convorbiri literare*, noi ne-am permis de a'i da următoarele dece consilii, întretesute cu două-deci și cinci de exemple, de cari speram că se va grăbi a trage cu recunoscîntă un folos în lucrările sale ulterioare :

« I. « *Misiunea științei* — dice ilustrul Curtius — *nu este de a îndestula curiozitatea sa și de a da sbor unor presupuneri mai mult sa și mai puțin spirituale, ci de a mări sfera adevărului și de a restrînge pe aceea a erorii.* »¹

« Exemplu (No. 1). D. Cihac comite o erezie cînd, numai și numai pentru a'și da aerul de a fi explicat tôte, derivă pe *purura* din *perpetuus*, pe *măgură* din *macula*, pe *mistreț* din *moestus* etc. etc. și apoi, nesciind cum să'și mai apere această colecțiune de rătăcirî, declară în fața unei juste critice că : « a emis opinia sa ».

« În știință o « opinie » nedemonstrată, un simplu « eu cred » fără probă, este un act de copilărie.

« II. *Originea unui cuvînt sau a unei forme se poate afirma numai atunci, după ce s'a comparat mai întîi în tôte limbile în cari există.*

« Exemplu (No. 2). D. Cihac comite o erezie, cînd persistă în derivațiunea românului *traistă* din maghiarul *tarisnya*, prefăcîndu-se că nu vede pe albanesul *trase* și pe macedonénul *trastur*.

« Alt exemplu (No. 3). D. Cihac comite o erezie, cînd trage pe al nostru *mălaiu* « o varietate de mei » din slavicul *młiet* « măcinare », lăsînd cu totul la o parte pe grecul *μαλιν* și pe litvanul *malna*, cari însemnă și ele « o varietate de mei ».

« Precum francesul *millet* « mei » este un deminutiv din *mil* « meiu », tot așa românul *mălaiu* este un deminutiv din *malan*, de unde

(¹) Curtius, *Griech. Etymol.* ², p. 44.

« *mălaniū* = *mălaiū*, întocmai ca din *balan* « blond » deminutivul *bă-laniū* = *bălaiū*.

« În limba noastră cea veche *mălaiū* înseamnă tot-d'a-una o varietate de meiū, nici o dată « pâine », precum pretinde d. Cihac.

« Ast-fel mitropolitul Dosofteiū când ūice despre sântul Iulian « că « mânca pâine de mălatu »¹, adecă « pâine de meiū », d. Cihac « ar trebui să traducă : « pâine de pâine de meiū » !

« Alt exemplu (No. 4). D. Cihac comite o eresiă, când crede că « *ravac* « must » este de provenință otomană numai și numai pentru că finalul *ak* e exclusiv turc.

« Acest sufix, primitivamente *a-ka*, de unde *ak* prin pierderea vocalei scurte dela sfârșit, este foarte răspândit la Slavi, în grēca, în latina, în sanscrita, mai ales însă în limbile persice.²

« III. *Cuvintele, cari ne întâmpină în vechile monumente ale unei limbi, nu se pot elude cu ușurință, ci ori-ce contestațiune cată să fie argumentată.*

« Exemplu (No. 5). D. Cihac comite o eresiă, când declară că « vorbele române din Psaltirea scrisă de diaconul Coresi în secolul XVI și din Pravila lui Vasile Lupul redactată în secolul XVII « de logofetul Eustratie n'au nici o valoare, de oră-ce Coresi și Eustratie, ca Greci de origine, nu puteau sci romănesce.

« Pe o asemenea basă, latinistul ar ave dreptul de a respinge prețioasele arcaisme din anticul poet Enniū, fiind-că și acela era Grec.

« Cum de se întâmplă însă, că însuși d. Cihac pretinde a sci romănesce, deși e Ungur ?

« Faptul este, că d-sa vorbește despre vechile tipăriture române « fără a le cunósce, măcar că : « lea libertatea de a spune că le-a citit póte înainte de d. Hasdeū. »

« Dacă le-a citit, de ce atunci, nu mai departe decât la 1870, « cunóscea numai cele două psaltiri ale mitropolitului Dosofteiū și o edițiune neexistente a lui Coresi din 1560³, iar despre « Divanul lumii al lui Cantemir, Invățătura lui Varlam, Sinaxarul lui Dosofteiū și atâtea altele — nici o vorbă.

(¹) Dosofteiū, *Synaxar*, la 17 ian.

(²) Cf. Budenz, *Das Suffix uls im Griechischen*, Göttingen, 1858, passim. — Bopp, *Vergl. Grammat.*, § 949, 951. — Vullers, *Institutiones linguae persicae*, p. 233-5. — Fr. Müller, *Zur Worthildungslehre d. armen. Sprache*, in Benfey, *Orient und Occident*, t. 3 p. 435. — Fr. Müller, *Das Suffix ka (ak, ag, eh) im Eránischen*, in Kuhn, *Beiträge*, t. 3, p. 481-83—etc.

(³) Cihac, *Dict. d'étymol. daco-romane*, p. 328, 330.

[De atunci s'a constatat însă, că d. Cihac nici chiar cele două psaltiri ale lui Dosofteiū nu le-a citit, deși le citēză. Veđi mai jos pag. XCI, No. 88].

« Se vede că și aceștia vor fi fost Greci !

« IV. O *transițiune fonetică legitimă într-o limbă ore-care nu urmează încă a fi legitimă în toate limbile, ci pentru ori-ce graiuri trebuie să se dea o demonstrațiune separată.*

« Exemplu (No. 6). D. Cihac comite o ereză, când crede că din grupul *zd*, în cuvinte împrumutate dela Slavi, se poate perde *z* la Români, fiind-că se poate perde la Poloni.

« Fonologia română nu este tot una cu fonologia polonă.

« Alt exemplu (No. 7). D. Cihac comite o ereză, când dice că din turcul *gıll* său *çull* « cergă de cal » s'a putut face la Români *tol*, precum tot de acolo a provenit la Neo-greci τζολι.

« Grecii, fie vechi sau noui, neavând sonul *ç*, îl pot înlocui prin *ț* în vorbele luate dela Turci sau de aliori; acesta însă nu se aplică la Români, cari au, din contra, o predilecțiune marcată pentru sonul *ç*, mai ales la începutul cuvintelor.

« D. Cihac să ne dea un singur termin turc. al cărui inițial *ç* său *gi* să fi trecut la Români în *ț*.

« Alt exemplu (No. 8). D. Cihac comite o ereză, când ne spune că Românii au putut suprima pe finalul *n* din slavicul *črănă* « ne-gru », prefăcându-l în *cloră*, fiind-că acel *n* lipsește și la Slavi în *čort* « drac ».

« Din acea împregiurare că Slavi, prin două sufixe cu totul diferite *-n-* și *-t-*, au format din aceiași radicală pe *črănă* și pe *čort*, nu rezultă nici într'un mod posibilitatea supresiunii lui *n* după *r* la Români.

« Sînt două fenomene fără cea mai mică legătură unul cu altul.

« Chiar dacă *n* după *r* ar pute să dispară la Slavi, cela-ce nu este în cazul citat de d. Cihac, totuși acesta n'ar trage după sine nici o consecință pentru fonologia română.

« Admitînd la Români nesce transițiuni fonetice nejustificabile, precum disparițiunea lui *z* din grupul *zd* și a lui *n* după *r* în vorbe împrumutate dela Slavi, perderea lui *c* între vocale etc., d. Cihac negă în același timp trecerea inițialului *s* în *ç* în cuvintele *cloci* = lat. *socci* « papuci » și *cloră* = alb. *sorră* « cloră ».¹

« Pré-multă ușurință în admitere și pré-puțină cumpănire în respingere !

« Despre inițialul *s* = *ç* la Români, probă mai mult decît decisivă este cuvîntul nostru *clorchină* « grappe de raisin ».

(¹) [Acuma, *Diet.* II, p. 716, însuși d. Cihac recunoște că *cloră* este alb. *sorră*, dar se ferește de a menționa măcar că combătuse această etimologie, care este a noastră.

« Reposatul Săulescu a găsit în Moldova pronunția *sorpin* alături cu *ciorchin*.¹

« Dacă vorba e împrumutată dela Otomanl, după cum se va grăbi, « pôte, de a exclama d. Cihac, atunci cată să observe că forma turcă este *salqum*, adecă éráși cu inițialul s.

« Îl desfid a eși din acéstă dilemă între *sorpin* și *salqum*.²

« V. « *Une étymologie* — dice Meunier, resumând admirabila metodă a reposatului Corssen — *n'est admissible qu'autant qu'elle rend compte de tous les éléments du mot qu'elle prétend expliquer, sans en omettre un seul. Toute étymologie, qui suppose une modification vocale, doit avoir pour soi au moins un exemple d'une modification vocale, bien identique à celle qu'elle suppose; sinon, tant que l'on n'en peut citer aucun, le rapprochement tenté est sans valeur scientifique.* »³

« Exemplu (No. 9). D. Cihac comite o eresiă, când trage pe « bohemul *žincica* « jintiță » din bohemul *žiné* « pēr de cal », dicēnd « cu despreț că puțin îl împörtă că în limbile slavice nu se află sufixul *čiča*, *čiča* sau *čiča*.

« Dacă un asemenea sufix nu se află, atunci din *žiné* nu se pôte nasce *žincica*.

« Alt exemplu (No. 10). D. Cihac comite o eresiă, când scôte pe « al nostru *malaiu* din slavicul *mlieti* « măcinare », fără a cita în limba română o singură analogie de tranzițiunea vocalică *mlie* « = *mal*.

« Alt exemplu (No. 11). D. Cihac comite o eresiă, când stăruiesce în originea *strugurului* din slavicul *strugati* « radere », fără a ne spune măcar o vorbă despre finalul *ur*.

« Alt exemplu (No. 12). D. Cihac comite o eresiă, când mănține filiațiunea între *rânză* « stomah » și *rânsă* « flóre de alun ». « sub pretext că ambele, stornahul și flórea de alun, ar fi « încrețite », ba încă mă muștră că « nu m'am ocupat cu anatomia dobitócilor », și tot-o-dată, cufundat exclusivamente în acea anatomie, scapă din vedere de a cita o singură limbă, în care stornahul să se fi numit după vre-un fel de încrețitură.

« VI. *Trecerea unui cuvânt dintr-o limbă în alta prin împrumut este supusă unor reguli de altă natură decât cea prin moștenire, dar aprópe tot atât de precise, excepțiunile în ambele cazuri trebuind a fi justificate.*

¹) *Archiva Albinei Romănesci*, Suplement, 1845, nr. 11.

²) [In *Dict.* II p. 53, d. Cihac a eșit din acéstă dilemă, asigurându-ne că *ciorchin* « grappe de raisin » este de același origine cu *ciocă* « corneille », fiind-că serbesce se numesce *kavka* « sorte de raisin noir ».]

³) *Revue critique*, 1867, t. 2, p. 82.

« Exemplu (No. 13). D. Cihac comite o eresiă, când ne asigură
« că » pentru cuvinte împrumutate nu putem statornici nesce re-
« gule fixe ».

« Cu acest principiu înscris pe drapel, d-sa n'ar avé decât a'și în-
« chipui că o limbă óre-care e compusă în mare parte din im-
« prumuturi, și apoi, scutit de regulé fixe, fluturând în drépta și'n
« stânga după năluca asemenării exterióre, ține-mi-te !

« Îi recomandăm scrierea lui Miklosich despre latinisme la Alba-
« nesl¹, articolul lui Malinowski despre germanisme la Poloni², o-
« puscolul lui Wackernagel despre străinisme la Germani³, capitolul
« lui Corssen despre grecisme la vechii Romani⁴ etc., pentru ca să
« se convingă o dată pentru tot-d'a-una, cât de « fixe » sînt reguléle
« de transițiune fonetică și'n privința cuvintelor împrumutate.

« VII. O analogiă, care se aduce pentru a face probabilă schimbarea
« fonetică a unui cuvînt prin trecerea lui dintr'o limbă în alta, trebui să
« fie exactă, adică să aibe în vedere acelea-și sonuri din acelea-și limbi.

« Exemplu (No. 14). D. Cihac comite o eresiă când, la obiecțiu-
« nea noastră că în vorbe împrumutate Românul nu preface gru-
« pul inițial *le* în *ie*, citează pe *lubi* și *lute* din slavicele *liubiti* și *litu*.

« Aci este *liu*=*iu*, iar nu *le*=*ie*.

« Alt exemplu (No. 15). D. Cihac comite o eresiă, când ne spune
« că *lunec* a putut să derive din *lubrico* prin perderea lui *b*, de vreme
« ce — (dice d-sa — *b* s'a perdut în *bé*, *cal*, *iert*, *seu*, *soc*.

« În *bé* din *bibere*, *cal* din *caballus*, *iert* din *liberto*, *seu* din *sebum* și
« *soc* din *sabucus*, *b* s'a perdut între două vocale, cea-ce nu este în
« *lunec* din *lubrico*, în care d. Cihac mai adaugă trecerea lui *r* în *n*.

« Nu există în fonologia română nici o analogiă pentru *br*=*n*.

« Alt exemplu (No. 16). D. Cihac comite o eresiă, când susține
« că *ademenesc* derivă din prepozițiunea latină *ad* și din slavicul *ma-*
« *niti* « amăgire », sub pretext că acel *ad* figuréază în *adun* și *ad-*
« *umbresc*.

« Ambele părți constitutive în *adun* și *adumbresc* sînt latine, cea
« ce nu se potrivește cu pretinsa provenință mixtă latino-slavică a
« lui *ademenesc*.

« D. Cihac era dator să demonstreze, că Românii nu perduseră
« încă pe *d* din prepozițiunea latină *ad* în momentul când s'a în-
« tîlnit pentru prima óră cu Slavii.

(¹) Miklosich, *Die romanischen Elemente im Albanischen*, Wien, 1871, p. 73—87.

(²) Malinowski, *Zur Lautlehre der Lehnwörter in der polnischen Sprache*, in *Kuhn. Beiträge*, t. 6, p. 277—300.

(³) Wackernagel, *Die Umdeutschung fremder Wörter*, Basel, 1863, passim.

(⁴) Corssen, *Ueber Ausspr.*, t. 2, p. 817—19.

« Alt exemplu (No. 17). D. Cihac comite o ereziă, când dice că « *sdrumec* s'a putut forma din *ex-de-mico* prin intercalarea unui *r*, precum s'a intercalat un *r* în *arc* din latinul *acies* și'n *arțar* din latinul *acer*.

« Chiar dacă ambele aceste derivațiuni ar fi corecte, totuși *ac* = « *arc*, care figurează în ele, nu este o analogie pentru *sdrumec* din « *ex-de-mico*.

« VIII. Numai acele dicționare au o valoare științifică, în care vorbele, « sub raportul formei și al sensului, sînt justificate prin exemple din « monumente literare; la cas de a lipsi această condițiune, lingvistul este « dator a completa el-însuși lacuna, din dată ce un cuvînt óre-care, citat « de către dînsul, ar fi contestat.

« Exemplu (No. 18). D. Cihac comite o ereziă, când aduce la Po-
loni *wila* sau *wyla* cu înțeles de « țină antică a Slavilor », basân-
du-se pe nesce dicționare, pe care se sfiesce a le cita anume, unde
« cuvîntul, dacă figurează, nu s'a furișat decât prin traducțiunile mo-
derne din poezia poporană serbă.

« Îl desfidem a ne indica un singur text cu *wil* sau *wyla* « țină »
« din cîntece și basme propriamente polone.

« Alt exemplu (No. 19). D. Cihac comite o ereziă, când afirmă
« că a găsit tot prin dicționare polone, pe care éráși nu le citéază a-
« nume, vorba *dolow* ca « denumirea unui cîne de vînat, de hăituit,
« unei halțe », mai adăogînd că puțin îl pasă, dacă această vorbă se
« găsesce sau nu se găsesce în « monografiile polone despre vi-
« nătóre ».

« *Dolow* « cîne », ca și *wila* sau *wyla* « țină », este o vorbă polonă
« inventată.

« Alt exemplu (No. 20). D. Cihac comite o ereziă, când voesce a
« justifica originea turcă a *ciobanului*, deși se întrebuintéază în tóte
« provinciile române fără distincțiune, prin vorba turcă *alaiü*, care
« — dice d-sa — se întrebuintéază de asemenea în tóte provinciile
« române fără distincțiune, de vreme ce o găsim în Dicționarul de-
« la Buda.

« Dicționarele necontrolate prin texturi omórá pe d. Cihac !

« Cel dela Buda are nu numai *alaiü*, dar și pe *beizadé* desfigurat
« în *vzerdé*¹, de unde însă nimeni nu va trage conclusiunea, că a-
« cestă vorbă « se întrebuintéază în tóte provinciile din Dacia lui
« Traian. »

« Petru Maior și colegii sei dela acel Dicționar adunaü cuvinte
« de pretutindenî, ast-fel că *alaiü*, deși se află acolo, nu încetéază to-
« tuși de a fi propriü numai regiunilor române limitrofe cu Turcia.

(¹) *Lexic. Budan.* p. 734.

« IX. Vorbind despre mai multe semnificațiuni ale unui cuvânt, să căutăm cu stăruință a stabili mai întâiu genealogia lor, ferindu-ne a lua o semnificațiune derivată drept semnificațiune fundamentală.

« Exemplu (No. 21). D. Cihac comite o ereză, când crede că semnificațiunea fundamentală a *tuleiului* nu este « trunchi », ci « pînă », întemeiându-se pe expresiunea « pui cu tulele ».

« Dar atunci ar trebui să admitem de asemenea, că semnificațiunea fundamentală a *colțului* nu este « dinte », ci « germe », fiindcă se dice : « erba incolțesce » în sens de « germinază ».

« În regula generală, ale cărei excepțiuni, când se întâmplă, trebuie explicate, semnificațiunile, ca și sonurile, tind a se pogori, a scăde, a se micșora, încât *tuleiul* « trunchi » și *colțul* « dinte » sînt mai vechi decît *tuleiul* « pînă » și *colțul* « germe ».

« După d. Cihac, francesul *tige* « trunchi » cată să aibă și el sensul primitiv de « pînă », de oră-ce se dice *tige d'une plume*.

« Un « trunchi » se pôte subția pînă la « pînă », dar o « pînă » nu se îngroșă pînă la « trunchi ».

« Modul, în care d. Cihac tratéază semnificațiunile vorbelor, ne amintesc o glumă a celebrului linguist A. W. Schlegel, care dicea că ar fi foarte comic un dicționar, unde înțelesurile cuvintului *vulpe* s'ar interverti în următórea ordine : « 1. *Fulpe*, nume propriu personal ; 2. *vulpe*, om vicelós și perfid ; 3. *vulpe*, animal carnivór cu patru picíore etc. »¹

« Ei bine, cam tot așa face d. Cihac !

« X. În *linguistică*, ca în orî-ce altă sciință și chiar în *viața practică*, o citațiune inexactă, *desnaturată*, e neonestă.

« Exemplu (No. 22). D. Cihac comite o ereză... nu ; un act de neonestitate sciințifică, când atribue din noș lui Diez aserțiunea, cumcă în limba română « *l* nu se móiă înaintea unei vocale », citând acum nu pagina 222 ca altă-dată, ci pagina 224 și 181 din tomul 1 al gramaticii ilustrului romanist după edițiunea III.

« La pagina 224 Diez vorbește despre *r*, nu despre *l*.

« La pagina 181 Diez aduce anume cuvintele române *ai* din *alium*, *fóia* din *folium* etc., în cari tóte *l* s'a mulat și cătră cari ar mai fi putut adăuga pe *teiu*, din *tília païu* din *palea*, *meiu* din *milium* și altele.

« Mai pe scurt, Diez dice pentru -- și d. Cihac îl citéază contra.

« O asemenea falsificațiune înfioréază.

« Cele noș puncturi de mai sus — despre cel al decelea ne e ru-

(¹) Schlegel, *Œuvres écrites en français*, Leipzig, 1846, t. 3, p. 136.

« şine de a mai vorbi — au în vedere nesce erori comune, în care
 « ar pute să cadă, mai mult sau mai puțin, ori-ce începător în
 « filologia comparativă.

« D. Cihac însă ne mai spune unele lucruri, care îi aparțin într-un
 « mod exclusiv, precum bună oră :

« (No. 23). În privința vorbeii *tărim* din poveștile populare ro-
 « mâne, d-sa dice că : « nu poate fi decât francesul *terrain* români-
 « zat cu o finală turcescă », afară de un singur basm, în care același
 « *tărim* « vine d'a-dreptul dela maghiarul *terem* sală mare. »

« Un premiu, pentru cine va descurca această cimitură de ma-
 « ghiaro-franțusisme românitate turcesce! ¹

« (No. 24). În privința vorbeii *mosoc*, d. Cihac dice : « știu că for-
 « marea cuvintului din slavul și chiar de-a dreptul din germanul
 « *mops* este după toate regulile și după geniul limbii române, lepă-
 « dând pe *p* și aninând sufixul *oc*. »

« Ne așteptăm, « după toate regulile și după geniul limbii româ-
 « ne », ca d. Cihac să ștergă pe *p* din grupul *ps* în cuvintele *lipsă*,
 « *ghips*, *côpsă*, *sgrîpsor*, *capsă*, *tipsă*, *rupse*, *fripse*, *infipse* etc., și să
 « mai acafe apoi cătră toate acestea câte un *oc*, căci altminterlea *mo-*
 « *soc* din *mops* va rămâne inexplicabil.

« (No. 25). În privința vorbeii *stejar*, d. Cihac dice că : « a mai
 « intra în desbatere cu d. Hasdeu, ar fi mai mult decât timp pierdut. »

« Iată o argumentațiune foarte expeditivă, pe care ar fi trebuit s'o
 « generalizeze, căci atunci prin tăcere ar fi scăpat de un minimum
 « de două-deci și cinci de eresie pe un maximum de opt pagini. »

Consiliile noastre au fost mai pedagogice, dar nu mai aspre în
 fond, decât cea-ce dice Schuchardt mai jos la pag. XVII : « Pe de o
 « parte, Cihac a admis diferite tranziții fonetice, pentru care nu
 « există nici o umbră de probabilitate, ba încă a căror grupare pre-
 « sintă pe ici pe colea monstruosități de soiul *Lexiconului Budan*;
 « pe de altă parte, el a trecut cu vederea multe indicii importante ;
 « apoi mă surprinde mai cu seamă, cum de a utilizat atât de puțin
 « dialectul macedo-român. »

Acestea sint rostite despre tomul I din « *Dicționarul etimologic* »
 al d-lui Cihac, unde se află totuși multe lucruri bune. Ce să dică
 însă Schuchardt acum în privința tomului II, apărut abia de vreo
 câte-va luni, în fața căruia, vedând eresie peste eresie grămădite
 pe 800 pagini, nu poate să nu se îngrozescă ori-ce lingvist metodic ?

(¹) [Acuma, *Dict.* II p. 532, d. Cihac pune : « *tărim*, halle, salle ». Ce înseamnă *tă-*
rim românește, vezi la noi t. 2, p. 714.]

În loc de a se drege, profitând cu înțelepciune de nesce observațiunî foarte obiective, d. Cihac și-a făcut o datoriă de vendettă de a călca din ce în ce mai mult cele dece consilie ale năstre, cari ar fi trebuit să-l serve ca un fel de decalog. Pentru d-sa nu mai există nici un cuvînt inexplicabil; nici o trecere fonetică imposibilă cînd îl vine la socotélă, sau posibilă cînd nu-l convine; nici o analiză morfologică necesară; nici un criteriū de tranzițiune semasiologică; nici un text vechiū; nici o demonstrațiune științifică. Totul se reduce: ca material, la o adunătură necontrolată de dicționare; ca critică, la gôla afirmațiune că: « așa este » sau « nu este așa »; ca expositiune, la un ton de suficiență, de despreț, chiar de inectivă, cari sînt, în cazul cel mai bun, un trist indice patologic.

Articulul d-lui Cihac din *Romanische Studien* a fost supus unei aprecieri foarte temelnice de către d. Gaster în *Zeitschrift für romanische Philologie*.

Tôte câte am spus noi d-lui Cihac, tôte câte l-a spus Schuchardt, îi mai spune acum d. Gaster, fie-care ajungînd printr'un studiū obiectiv, pe o cale independente, aprôpe la același conclusiune. Noi mai cu sémă am fost în privința l cu o sinceră durere de inimă, căci — ori-cum să fie — d-sa pretinde a fi Român, ha chiar mai Român decăt diaconul Coresi și logofetul Eustratie.

Reproducem mai jos întréga recensiuie a d-lui Gaster, asupra cării facem tot-o-dată o sémă de observațiunî, acolo unde vederile junelui linguist nu coincidă pe deplin cu ale năstre proprie, sau acolo unde sîntem fericiți că ele ne rectifică. Cu d. Gaster polemica nu pôte a nu fi plăcută și roditore, căci în ori-ce cas ea este metodică.

Însuși d. Cihac ne-a făcut un însemnat serviciū, pe care ne grăbim a l recunósce. Contestând și negând într'un mod categoric tot ce i s'a părut că se găsesce numai în manuscrite, d-sa ne-a silit a-l da aceleași cuvinte, aceleași forme, aceleași arcaisme de tot felul, după vechile cărți române tipărite, a căror existență îl este cu atăt mai străină, cu cât d-sa — *infandum!* — nu cunósce nici măcar extractele din « Crestomatia » d-lui Cipar. În acest chip, rubrica IV din *Addenda et corrigenda*, intitulată « Cihac etc. » (pag. LXXIV-XCVI), a devenit în mare parte un prețios repertoriū de contexturi tipărite la glosse manuscrite, adecă tocmai cea-ce doresce Schuchardt mai jos la pag. IX.

Nu ne măgulim cătu-și de puțin de a crede, că tôte acestea vor fi de vre-un folos d-lui Cihac. D-sa nu le va înțelege, căci nu primesce

nemic din cea-ce trece peste capitalul cel primitiv al cunoștințelor d-sale. Până la ce grad de fossilificare a ajuns d. Cihac, o probăză mai cu deosebire cuvântul *fărtat*. D-sa scie că *fărtat* este în privința bărbaților întocmai cea-ce'l *surată* între femei; d-sa scie în același timp, că *surată* derivă din *soră*; și totuși d-sa nu vrea să scie că *fărtat* vine din *frate*, ci și mănține cu împetrire, fără nici un raționament, etimologia dela *foederatus*. Când cine-va e atât de cerbicos, nu există nici o probă în lume, care să 'l mai urnască. Noi am puté să-l cităm, bună oră, din *Pravila* dela Govora din 1640, f. 22 v., cfr. ibid. f. 86-7 : «*фартатъ-тѣхъ коръ-тѣхъ нѣхъ а, ннне фрате-тѣхъ пре корѣ фрататъ-тѣхъ нѣхъ а, кѣхъ грехеъ фратѣхъ*», unde apare forma organică *frătat* pe lângă cea metatetică *fărtat* și de unde rezultă tot-o-dată că un *fărtat* nu este alt ce-va decât «*frate de cruce*». D. Cihac va citi acésta, dar o va citi cu țépēna hotărîre de a n'o înțelege, și ne va răspunde apoi de sus : «*nous n' hésitons pas à soutenir encore notre étymologie du latin foederatus*» (*Roman. Studien* IV pag. 175). Ideă fixă!

Noi ne adresăm dară nu la d. Cihac, ci la știință.

Dintre numeroșele cestiuni controlate astfel prin Suplementul de față, ne vom mărgini de a indica aci numai unele mai importante :

I. Pe terenul fonetic :

Duplicitatea lui *r* în limba română : «*r môle*» și «*rr dur*», v. pg. 250, XV, LXXIII No. 3, LXXXVI No. 71;

Duplicitatea analógă a lui *n* : «*n môle*» și «*nn dur*», v. pg. 37, XIII, LXXV No. 11;

Valórea vocalo-consonantică și originea grafică a lui *Ț*, v. pg. 37, 411—12 No. 6, XI-XII, LXXIV No. 11;

Distincțiunea între *z* și *dz*, v. pg. 187—8, XIV, cfr. tom. 2 p. 6 și 726;

Genesea lui *o* din *va*, v. pg. 419 No. 36, LXIII No. 67, LXIX No. 131, LXXVII No. 29;

Inorganicul *h*, v. pg. 230, XIII, LXXV No. 12, cfr. tom. 2 pagina 239; etc.

II. Pe terenul morfologic :

Elementul constitutiv *-u-i-* în verbele române denominative, v. pg. 301 No. 162, XXI, LXVII No. 12;

Resturile *-t-*, *-t-* și *-l-* din sufixe deminutive primare *-ut*, *-uț*,

-ul, scădute în parte prin concurența unor sufixe deminutivale secundare, v. pg. 293 No. 119, 437 No. 98, LXIV No. 80, XXXIII.

Compozițiunea cuvintelor din amalgamarea parțială a două sinonime : *coderiște* = *codă* + [topo] *riște*, *așijdere* = *așiș* + [tako] *jdere*, *judet* = *jude* + [c8] *Аѣтс*, *stuf* = *stuh* + *tufă*, *furtună* = *forțuna* + *tunet*, *ci-zellén* = *vizantin* + *hittén*, *platoșă* = *plata* + [cămé] *șă* etc., v. pg. 61. 90 nota, 271 No. 27, 274 No. 38, 286 No. 98, 418, 421 No. 50, 437 No. 93, 442 No. 146, XXIV, XXIX, LVIII No. 17 etc.

III. Etimologia :

acinare, *aciere*, *acire*. 267 No. 2, 438, XXIV, LIX No. 20.

auă. 268 No. 11, XXVII, LXIX, LXXV No. 14.

barză. 269 No. 14, XXIII, LIX No. 23, LXXVII No. 30, LXXX No. 41.

blénde. 254, 255, 270 No. 20, XXII, LIX No. 25.

bosumflat. 271 No. 23, XXIII, LIX No. 26.

braniste. 154, 271 No. 26, LXXXIV No. 59.

brânză. 190, 245, 250, 252, LXXXIII No. 2.

bréslă. 219, LXXXIX No. 80.

buléndră. 305 No. 178, LX XXVII No. 75.

hunget. 245, XIX.

calău. 272, XXIII, LIX No. 29.

canaf. 223, LXXXV No. 64.

cătiă. 223, LXXXVII, No. 76.

căvan. 272 No. 30, LXXXVI No. 65.

céur. 438 No. 103, XCH No. 95.

cice, *acice*. 221, 430, XXXII, LXXVI No. 24, LXXXIV No. 57
cfr. tom. 2 p. 134 No. 58, 165 No. 62, 296 No. 52.

cinghiă, *cinghiasă*, *cinghirésă*. 273 No. 33, LXXXVI No. 66.

cioae, *acioae*. 273 No. 36, XXXII, LX No. 37, LXXVI No. 26
cfr. tom. 2 p. 235 No. 47.

ciobăla. 53, LXXXIX No. 81.

ciocotniță. 273 No. 34, LIX No. 35, LXXX No. 42.

codru. 163, 252, XLI, LXXVII No. 30, cfr. tom. 2 p. 198 No. 31

coteu, *cotarla*. 274 No. 43, XIX, LXXXIII No. 6, XC No. 84, cfr.
tom. 2 p. 184 și 734.

creț. 111, 253, XXVI, LVIII No. 2, LXXIX No. 39.

cricri, *criceri*. 274, No. 44, XX, LX No. 41, LXXX No. 43.

dichis. 276 No. 53, XXIV, LXXIV No. 8.

dracilă. 276 No. 55, XXII.

drob. 277 No. 56, 435 litt. *dd*, XXIX, LXXVI No. 22.

dumestec. 277 No. 58, XXVIII, LXI No. 47, LXXXIV No. 58.

duvalmă, duvalm. 278 No. 59. LXXXV No. 63.
famen. 279 No. 61. 437 No. 94. XXXII. LXI No. 49.
fărtat. 280 No. 63. 436 litt. mm. XXX. LXVIII No. 118. cfr. tom. 2 p. 235 No. 42.
fătăciune. 154. 241 No. 7. LXXXVII No. 72.
femea. 279 No. 61. XXXII. LXXVI No. 25. LXXXVII No. 73.
Filma. XXXIII. LXXXV No. 63.
foisor. 280 No. 66. XXXI. XCIII No. 97.
funicel, fughicel, funincel. 16. 281 No. 68. XXXI. LXXXVII No. 74.
găde. 239. 281 No. 69. XXII. LXI No. 52. LXXXI No. 45.
găcă. 281 No. 70. XXXII.
gangur, grangur. 284 No. 81. LXII No. 59.
găvan. 272 No. 30. LXXXVI No. 65.
gavanos. 272 No. 30. LXXXVI No. 65.
ghiocă, găocă, dezgauc. 275 No. 50. XX. LX No. 44. LXXVI No. 18. LXXXI No. 44.
ghidinac, godinac. 282 No. 74. XXX. LXI No. 54. LXXXI No. 46.
ghionoc. 282 No. 76. LXI No. 55.
gigan. 283 No. 78. LXI No. 57. LXXXI No. 47.
gorgan. 250. 254. 255. 283 No. 79. LXII No. 58.
gruiu. 257 No. 29. LXXXIX No. 79.
grumaz. 250 No. 18. 257 No. 29. XIX. cfr. 442 No. 141.
gurquiu. 284 No. 83. XXV. LXXVI No. 20.
hitlen, viclén. 436 No. 92. XCII No. 94.
încindere. 285 No. 89. LXII No. 60. cfr. tom. 2 p. 487 No. 70.
întort, întortare. 285 No. 90. LXII No. 61.
întunec. 418 No. 29. XX. LX No. 41. LXXIV No. 10. LXXX No. 43.
învincere. 285 No. 91. LXII No. 62. cfr. t. 2 p. 133 No. 49.
jăt, jilt. 286 No. 95. XXXIII. LXIII No. 64.
junice. 286 No. 99. XXV. LXIII No. 65.
lostun. 287 No. 101. XIX. LXIII No. 66. LXXXI No. 48.
lunce. XX. LXXX No. 43.
măciucă. 287 No. 104. XXXII. LXIII No. 68.
măgură. 240. 243. 246. 288 No. 105. 436. XIX. LXIII No. 69. LXXV No. 17.
mal. 242. 288 No. 107. XXII. LXIII No. 70.
mamue. 290 No. 108. LXIII No. 71.
mânz. 190. 291 No. 110. LXXIII No. 2.
mătele corăbiei. 291 No. 111. XXIX. LXIV No. 74. LXXXI No. 49.

mazăre. 190. 291 No. 112. XIX. LXIV No. 75. LXXIII No. 2.
melc, *melcău*. 291 No. 113. XXII. LXIV No. 76. LXXVIII No. 32.
meser. 292 No. 117. 434 litt. *cc*. LXIV No. 78.
meserere. 129. 435 litt. *cc*. XCI No. 90. *cf.* t. 2 p. 166 No. 67.
220 No. 23. 235 No. 50.
mestécău. 293 No. 118. XXXII. LXXVI No. 23.
mihalt. 293 No. 119. LXIV No. 80.
mocan. 293 No. 121. XXIII. LXXVIII No. 31.
molidvu, *molid*, *molif*, *molet*. 293 No. 123. XXIV. LXIV No. 84.
LXXXI No. 50.
moș, *moșid*, *moștén*, *moșnég*. 294 No. 124. XIX. XXVIII. LXV
No. 85. LXXXII No. 51. XCH No. 91.
mugur. 294 No. 126. XXIX. LXV No. 86.
mursec } 294 No. 127. XXVI. LXV No. 87. LXXVIII No. 34.
mușc }
naljosul, *nalsusul*. 295 No. 128. LXXXVI No. 68.
naraclită. 219. LXXXIX No. 80.
neșcău, *nișchitel*, *nițel*, *nițică*. 295 No. 129. XXXI. LXV No. 89.
LXXXII No. 52.
noiău. 295 No. 130. XIX.
o «una». 153. XXXIII sqq. LXXVII No. 29.
o «illam». 153. XXXIII sqq. LXXVII No. 29.
omușor. 296 No. 133. XXIX. LXXVI No. 21.
orșinic, *urșinic*. 219. LVIII No. 6.
orî, *ôre*, *vare*. 153. LXIX. LXXXIII No. 56.
pespe, *prespe*, *prespre*, *preste*, *peste*, *pestre*. 111. 114. 220. 296
No. 136. 430. XXVI. LXVI No. 95.
pestire. 296 No. 137. 438 No. 101. LXVI No. 96.
pilotă. 222. LVIII No. 8.
pin. 297 No. 138. LXVI No. 97.
platoșă. 437 No. 93 litt. *c*. XCH No. 92.
plaveză, *paveză*. 421 No. 46. XCH No. 93.
polegnită. 297 No. 142. LXVI No. 99.
posomorit, *sămărit*. 299 No. 155. XX.
prăsire. 297 No. 145. XXX. XC No. 83.
prăstură. 297 No. 145. 278 fac-simile. XXX. LXVI No. 101.
XC No. 83.
pricoliciu, *tricoliciu*. 111. XXVI. XC No. 82.
răfrec, *răfrecătură*. 278 fac-simile. 298 No. 148. LXVI No. 101.
răscumpăr, *scumpăr*. 299 No. 150. 301 No. 160. 434 litt. *bb*.
LXVI No. 101. XCI No. 88.

răşfir, răşhir, răşkir. 298 No. 149. 420 No. 41. XXVIII.
să «dacă». 299 No. 153. LXXXVIII No. 78.
sahaïdac. 299 No. 154. LXVII No. 107.
salbă. XCIV.
salbed, sarbed, selbezesc. 301 No. 161. XXVI. LXVII No. 111.
 LXXIV No. 10. LXXXVI. No. 69.
sălduş, Daci Saldensii. 254. 255. XXII.
sărjită. 222. LXXXV No. 62.
săva, săvaş, săveri. 300 No. 157. 438 No. 102. LXXXVIII No. 78.
 cfr. tom. 2 p. 62 No. 41.
şei «şese». 304 No. 172. XXVIII. LXXVII No. 27.
semuesc, samă. 301 No. 162. LXVII No. 112.
şimbure. 309 No. 190. XIX. LXVIII No. 130
sinetă, svinetă. 440 No. 124. XCIII No. 96.
şold, jold. 286 No. 94. XXXIII. LXII No. 63.
şolz, zolz. 254. 302 No. 165. XXIV. LXXXVII No. 77.
şopirlă. XC No. 84.
sorlită. 311 No. 197. XXXIII. XC No. 86.
spre. 111. XXVI. LXVI No. 95. LXXVII No. 28.
sprincenă. 111. XXVI. XXXVI. LXVI. No. 95.
stavă, stăvar. 303 No. 167. LXVII No. 116.
strachină. 269 No. 11. XXVII.
şubred. LXXIV No. 10.
şupesc. 304 No. 174. LXXXVI No. 70.
surată. 303 No. 169. XXX. LXVIII No. 118.
sviesc. 303 No. 171. LXVIII No. 120. cfr. t. 2 p. 431 No. 36.
tămbar. 305 No. 176. LXVIII No. 124.
ţărmure. 306 No. 182. XXVI. LXXXVIII No. 33.
ţol, tólă, tolină. 307 No. 187. XXIX. LXVIII No. 127. LXXXIII
 No. 55.
traistă, drăstă, straită, straiată, drăştină. 275 No. 47. 304 No. 175.
 XXI. LXXV No. 13. XC No. 87.
uneltă. 276 No. 53. XXIV. LXXIV No. 8.
urdă, urdóre, urdin. 307 No. 188. LXVIII No. 128.
usturoiu. 308 No. 189. XXXI. XCI. 89.
uture. 309 No. 190. XIX.
văduş, văduă, văduo. 310 No. 191. 419 No. 36. XXIX. LXIX
 No. 131. LXXV No. 15.
viezune, vîezure, vîezunie, vîezonie etc. 247. 310 No. 193. 311 No.
 195. XIX. LVIII No. 15.
vig. 219. LXXXVI No. 67.

zâgan. 311 No. 197. LXIX No. 193.
zechie. 311 No. 198. LXIX No. 134. LXXXII No. 53.
zestre. 266. LVIII No. 18. LXXX No. 40.
zgarbură. 278 fac-simile. 312 No. 199. XXXII.
zilesc. 312 No. 200. XC No 85; etc. etc.

Un Indice linguistic complet și sistematic la opera întregă se va publica în tomul III. De o cam dată, am crezut de cuviință a da în acest Suplement un Indice bibliografic și un Indice paleografico-istoric la tomul I.

ÜBER
B. P. HASDEU'S
«ALTRUMÄNISCHE TEXTE UND GLOSSEN»
VON
HUGO SCHUCHARDT.

Fast ebensoweit wie im Raume, liegt im Studium das Rumänische abseits von den andern romanischen Sprachen. Zwar verdankt es dem Auslande werthvolle Beiträge zu seiner Erforschung; aber wie sich dieselben auf einen viel grössern Kreis als den der eigentlichen Romanisten vertheilen, so findet sich wiederum unter den Letztern nicht einmal das leidlich rasche Verständniss rumänischer Texte allgemein oder nur häufig. Ich möchte diese Vernachlässigung des Rumänischen aus zwei Umständen herleiten, von denen gerade die entgegengesetzte Wirkung zu erwarten wäre. Den augenfälliger habe ich gleich mit den ersten Worten angedeutet. In einer weit vorgeschobenen, von der Hauptmacht vollständig abgeschnittenen und an sich sehr schwachen Stellung hat die lateinische Volkssprache sich viele Jahrhunderte hindurch tapfer und glücklich behauptet. Je fremdartiger und schwieriger das Ergebniss einer so gesonderten Entwicklung den Kennern der andern romanischen Mundarten vorkommt, um so grösseres Anrecht hat es auf ihre Aufmerksamkeit und ihre Bemühungen. Sodann zieht sich heutzutage durch die romanische Philologie gleichsam eine Heerstrasse, auf welcher sich die Meisten zusammendrängen, und von hier aus gesehen, spielen die interessantesten Fragen, welche mit dem Rumänischen verknüpft sind, die allgemeinen sowohl, zu deren Lösung es beiträgt, wie die besondern, auf deren Lösung es selbst harrt, sie spielen, sage ich, auf einer Gränzmark, deren Anbau man gern dem Historiker, dem Ethnographen, dem Geographen überlässt. Wenn es indessen ein wirklicher Fortschritt gewesen ist, die Litteratur innerhalb des gesammten Lebens zu betrachten, so wird est kein geringerer sein, das Gleiche mit der Sprache zu thun; denn nur so wird uns die Möglichkeit eröffnet, die zeitliche und räumliche Entwicklung derselben bloss zu erkennen, sondern auch zu erklären. Unter allen den äusser

flüssen, denen die Sprache ausgesetzt ist, müssen wiederum jene mittelbaren in erster Reihe geprüft werden, welche den Einfluss von Sprache auf Sprache veranlassen und regeln, mit andern Worten, es sind die Ursachen der mundartlichen Abgränzungen oder Abstufungen in der Geschichte des Verkehrs zu suchen, das Wort Verkehr im weitesten Sinne genommen. Was insbesondere die romanischen Mundarten anlangt, so handelt es sich zunächst um den Verkehr zwischen den alteingesessenen Bewohnern und den römischen Eroberern, um den auf so verschiedenartige Grundlage so verschiedenartig sich vollziehenden Romanisierungsprozess, ferner um den Verkehr zwischen Romanen und Romanen seit frühester Zeit bis heute, wie er auf der orographischen und hydrographischen Bodenbeschaffenheit, auf den staatlichen und kirchlichen Abmarkungen, auf den leiblichen und geistigen Bedürfnissen beruht. Schon längst, z. B. von J. Valdes in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts, war die Bedeutung eines oder des andern der bezeichneten Faktoren für die romanische Sprachgeschichte anerkannt worden, aber auch jetzt ist man darüber kaum hinausgekommen. Um anzuführen was mir gerade einfällt, so hat Ch. Nisard seiner Abhandlung über das Pariser Patois (1872) einen Ueberblick über den Handelsverkehr im mittelalterlichen Frankreich, über seine Wege und über seinen Einfluss auf die Sprache vorausgeschickt und Ch. de Tourtoulon und O. Bringuier, in ihrem ersten Berichte über die geographische Gränze der *Langue d'oc* und der *Langue d'oïl* (1876), versprechen uns, die Beziehungen, welche zwischen Land, Leuten und Sprache bestehen, sorgfältig zu erörtern. Im vorigen Jahre haben J. Jung und H. I. Bidermann in ihren Schriften: «Römer und Romanen in den Donauländern» und «Die Romanen und ihre Verbreitung in Oesterreich» einen reichen geschichtlichen und ethnographischen Stoff den römischen Philologen zur Prüfung und Verwerthung vorgelegt. Die Mehrzahl derselben aber schenkt den Studien, welche in dieser Richtung liegen, wie gesagt, nur eine oberflächliche Theilnahme und vielleicht trägt daran eben jene so verbreitete Vorstellung von den Gränzgebieten einige Schuld, wie ja die richtige Auffassung der Dinge nicht selten durch bildliche Vergleiche getrübt wird. Denken wir uns die einzelnen wissenschaftlichen Disciplinen, statt als Felder einer Ebene, vielmehr als Zweige eines Baumes, so kann uns dies dahin führen, in dem, was uns erst minder wichtig erschien, das Wichtigste zu erblicken, nämlich den Mittelpunkt einer solchen Disciplin gerade da zu suchen, wo sie an eine andere ansetzt oder aus ihr herauswächst. Ohne Zweifel wird die ethnographische Seite der romanischen Philologie mehr und mehr von den Romanisten gewürdigt werden; in gleichem Masse muss aber auch das Rumänische in den Vordergrund treten.

Das Ethnographische nie einen Stich in's Politische bekommen
Grunde selbstverständlich und muss doch ausdrücklich hier

bemerkt werden, da die Untersuchungen über die Geschichte der rumänischen Sprache und Nationalität sich nicht immer von solchem Fehler frei gehalten haben. Desshalb diesen Gegenstand als einen unerquicklichen zu bezeichnen — ich habe ihn als einen solchen bezeichnen hören — dünkt mich durchaus ungerechtfertigt; aus einem ähnlichen Grunde könnte man sich um jene grossen Fragen nicht bekümmern wollen, welche die Wissenschaft von der belebten Natur heutzutage in ihrem tiefsten Grunde aufgeregt haben. Gelangen auf dem Kampfplatz ungehörige Waffen zum Vorschein, d. h. solche, die nicht aus dem Stoffe gefertigt sind, aus welchem die Werkzeuge der wissenschaftlichen Forschung gefertigt sein müssen, nun, so sind sie auch machtlos gegen die Ergebnisse der Forschung; nicht rascher und leichter zersplittern in der alten Volkssage die Schwerter, deren Spitzen auf die Erscheinungen aus einer jenseitigen Welt gerichtet sind. Es ist wahr, ihrerseits rufen manche wissenschaftlichen Feststellungen auf dem Gebiete der Praxis gewichtige und theilweise auch unangenehme Folgen hervor; allein die Entscheidung der Frage bezüglich der frühmittelalterlichen Wohnsitze der Rumänen wird meines Erachtens, wie sie auch ausfallen mag, nicht hierher gehören. Inwiefern kann die Gegenwart durch die Schatten einer so entlegenen Vergangenheit beeinflusst werden? einer Vergangenheit, welche nur das trostlose Hinundherwogen roher Gewalten aufweist, welche nicht durchleuchtet ward von jenem Streben nach einer allgemeinen friedestiftenden Gesittung, das eben als schönstes Kennzeichen unserer Zeit gelten muss. Die Rumänen sind Jahrhunderte lang, nicht durch ihre Schuld, sondern durch die Ungunst des Schicksals, von der geistigen Arbeit der abendländischen Völker ausgeschlossen gewesen; aber nachdem es ihnen gelungen ist, sich daran zu betheiligen, haben sie alle Kräfte aufgeboten, um das Versäumte nachzuholen und sich dadurch Anspruch auf unsere warmen Sympathieen erworben. Und wenn sie in Manchem, was langsame, ausdauernde Arbeit erfordert, allzurash und feurig vorgehen, so dürfen wir darüber nicht streng mit ihnen rechten; sie stehen eben — um der deutschen Literaturgeschichte einen gewiss nicht unschmeichelhaften Ausdruck zu entlehnen — mitten in ihrer «Sturm- und Drangperiode», sie können sich frischer, blühender Kraft rühmen: was haben sie von den Enthüllungen über ihre Vergangenheit zu fürchten, was zu hoffen?

Es kommt sehr viel darauf an, das Verhältniss zwischen Wissenschaft und Patriotismus nicht zu verkennen, welches, trotz dem internationalen Charakter der erstern, ein freundliches und zum Theil inniges sein wird, so lange dem letztern es nicht beifällt, seine Befugnisse zu überschreiten. Die Liebe zu den vaterländischen Dingen darf der wissenschaftlichen Betrachtung derselben keine Marschrouten und keine Verhaltensmassregeln

vorschreiben; aber sie darf ihr Schwung, Kraft, Beharrlichkeit verleihen und vermag so ungemein glücklich auf sie zu wirken. In diesem Sinne gibt es keine patriotischere Wissenschaft als die, welche sich auf die Sprache des eigenen Volkes bezieht, und wie anderswo eine solche unter dem Einfluss des erwachenden und sich steigernden Nationalgefühles in's Leben getreten und herangewachsen ist, so auch bei den Rumänen. Nur zog hier anfangs der Patriotismus mit fliegenden Fahnen und klingendem Spiele voran und die Wissenschaft, indem sie ihm folgte, gerieth auf wunderbare Abwege. In einem Zwiegespräche, welches dem vor 50 Jahren erschienenen Ofener Wörterbuch vordruckt ist, belehrt ein unvernünftiger Onkel einen vernünftigen Neffen u. A. dahin, dass im Rumänischen die alte römische Volkssprache sich ziemlich rein erhalten habe¹, im Italienischen, Spanischen und Französischen aber durch Vermischung mit barbarischen Idiomen sehr entstellt sei. Diese Ansicht fand Beifall; da sie jedoch durch die kühnen Etymologien, welche man aufstellte, nicht hinlänglich gestützt schien, so versuchte man dem Glücke nachzuhelfen, indem man die Schreibung der Wörter möglichst latinisirte und indem man möglichst viele lateinischen Wörter in die Sprache neu einführte. Man hätte sich dafür auf die Franzosen berufen können, welche ja auch das Eine, wie das Andere gethan haben. Schreibweisen, wie *doigt* und *clair* für älteres *doit* und *der*, stehen in demselben Range, wie *intelectione* und *léua* für *intelepziune* und *iea*. Allein, wenn man bedenkt, wann, wie und von wem jene Veränderungen französischer Schreibweisen vorgenommen wurden, dann wird man zugeben müssen, dass sie keine Nachahmung verdienen. «Gelehrte» Wörter ferner sind in grosser Menge in's Französische eingedrungen, die meisten jedoch mit jenem gewaltigen Strome, der das ganze geistige Leben erfasste und auffrischte, unter Umständen also, die keine Nachahmung gestatten und von denen in der That die der rumänischen Sprachreinigung (nicht Sprachbereicherung!) ganz verschieden sind. Was die erwähnte wunderliche Theorie anlangt — der zufolge ja aus dem Studium der andern romanischen Sprachen für das Rumänische wenig zu gewinnen war —, so hat man sie glücklicher Weise längst überwunden. Die romanische Sprachwissenschaft, wie die vergleichende überhaupt, haben auf rumänischem Gebiet Eingang gefunden und ihre Förderung wird gewiss hier auch von allen einsichtigen Laien gewünscht; denn wer selbst einzig und allein die nationalen Interessen im Auge hätte, dem müsste doch einleuchten, dass die alte Schule trotz den besten Absichten das Band zwischen dem romanischen Osten und dem romanischen Westen lockerte, die neue aber

(¹) Der Neffe meint zwar, das Rumänische besitze einige Wörter, welche sich nicht im Lateinischen, noch im Spanischen, noch im Italienischen, noch im Französischen finden und welche die Vorfahren der Römer von den alten Bewohnern Dakiens entlehnt hätten; der Onkel aber bezeichnet dies als thörichte Vermuthungen, welche „keine erfrorene Zwiebel“ wert seien. Man macht jetzt erfolgreiche Anstrengungen, den Onkel Lügen zu strafen.

es festigt. Nicht so vollständig wie die Theorie selbst, hat man die aus ihr fließenden praktischen Folgen überwunden. Doch hat dem Etymologismus seine bisherige Gönnerin, die akademische Gesellschaft von Bukarest, durch einen vorjährigen Beschlus die Spitze abgebrochen; sie stellt nämlich nur die rumänische, nicht die lateinische Etymologie als Richtschnur für die Schreibung auf und widerruft die Verbannung der Häkchen und Schwänzchen. Auch in dem Vertilgungskriege gegen die slawischen Wörter hat man innegehalten. Jedenfalls aber haben jene Bestrebungen, welche darauf hinzielten, die Sprache in einem gewissen Sinne umzuformen, die gründliche Beobachtung und unbefangene Darstellung der sprachlichen Thatfachen in ihrer Gesamtheit verhindert; den Mangel an befriedigenden, ich sage nicht einmal erschöpfenden, Grammatiken und Wörterbüchern empfinden besonders wir auswärtigen Romanisten. Das Ofener Wörterbuch ist trotz seinen Unvollkommenheiten und Ungereimtheiten auch heute noch nicht entbehrlich und wir sehen uns überhaupt zu oft genöthigt, auf die etwas wirren Anfänge der rumänischen Philologie zurückzugreifen, die für uns doch nur einen geschichtlichen Werth haben sollten. Die angegebenen Lücken auszufüllen, sind die Rumänen uns Ausländern gegenüber verpflichtet; wir wiederum sind ihnen gegenüber verpflichtet, die in rumänischer Sprache erscheinenden Schriften mehr zu berücksichtigen, als bisher. Eine derartige gegenseitige Annäherung zu ermuntern, ist der Zweck dieser deutschen Vorrede zu einem rumänischen Buche. Mancher Andere wäre hierzu weit berufener gewesen, als ich; allein wer lässt es sich nicht gern gefallen, wenn die Gelegenheit die Stelle seiner Verdienste übernimmt? Herr Hasdeu hat mich gebeten, seinem vorliegenden Werke eine kurze Einleitung hinzuzufügen, und ich habe mich dessen um so weniger weigern wollen, als ich für seine rumänischen Studien, die sich auf breitester Grundlage bewegen, lebhaft Theilnahme immer gefühlt und mehrfach bekundet habe. Sollte es mir gelingen, Herrn Hasdeu einen Dienst zu erweisen, indem ich meine Fachgenossen zu eingehenderer Würdigung seiner wissenschaftlichen Thätigkeit veranlasse, so wird er mir keinen geringern Dienst erweisen, indem er mich durch einen liebenswürdigen Zwang auf ein Arbeitsfeld zurückführt, das ich seit einigen Jahren wider Gebühr vernachlässigt habe. Denn in die Zahl der Romanisten, welche ich anklage, sich allzuwenig um das Rumänische zu bekümmern, schliesse ich mich selbst ein; was meine Anklage dadurch an Autorität verliert, wird sie hoffentlich an überzeugender Kraft gewinnen.

Hinlänglich bekannt ist die ausserordentlich geringe Differenzirung, welche wir an dem Rumänischen in Raum und Zeit wahrnehmen. Denn trotz seinem grossen und vielfach durchbrochenen und zerrissenen Gebiete besitzt es keine eigentlichen Mundarten, wenn wir nämlich unter Ru-

mänisch, wie das fast immer hier geschieht, das Nordrumänische allein verstehen; selbst zwischen diesem, dem Südrumänischen und dem Westrumänischen sind die Unterschiede viel weniger beträchtlich, als man nach der weiten und schon alten Trennung voraussetzen sollte. Und während der drei Jahrhunderte, durch welche wir das Nordrumänische verfolgen können — die beiden andern Mundarten haben keine litterarische Ausbildung erfahren —, hat es sich nicht stark verändert. Kleine Schritte führen von Coresi's Psalter (1577) — ein noch etwas älterer biblischer Text ist das von Hasdeu unter No. I veröffentlichte Bruchstück aus dem Leviticus — zum Psalter von 1651 und von diesem zu einer heutigen Uebersetzung, kleinere Schritte z. B. als die, welche das Oberengadinische, eine ebenso junge Schriftsprache, von J. Bifrun's Neuem Testamente (1560) zu dem von J. Gritti (1640) und von diesem zu dem von J. Menni (1861) gemacht hat. Worauf die so verschiedene Geschwindigkeit der Sprachentwickelungen überhaupt und insbesondere die so langsame der neueren rumänischen beruht, das zu untersuchen darf man sich nicht übereilen. Vorderhand gilt es die mundartlichen, wie die geschichtlichen Verschiedenheiten im Rumänischen gerade mit um so grösserer Sorgfalt aufzuzeichnen, je geringfügiger sie erscheinen. Jene sollte man besonders auf den blumigen Pfaden sammeln, auf denen man den Liedern und Märchen des Volkes nachgeht; leider haben die Herausgeber dieser bis jetzt zu wenig daran gedacht, deren sprachliche Form gewissenhaft zu wahren. Die Quellen, aus welchen die andern zu schöpfen sind, üben allerdings nicht den gleichen Reiz auf uns aus, wie die wundersame, üppige Volksdichtung; denn das ältere Schriftenthum der Rumänen entbehrt der schöpferischen und eigenthümlichen Kundgebungen fast ganz. Da die rumänischen Druckwerke des 16. und 17. Jahrhunderts auswärts schwer zu finden sind, so hat uns T. Cipariu zu Danke verpflichtet, indem er 1858 eine Blumenlese aus ihnen lieferte. Vor Kurzem habe ich nun mit Freude erfahren, dass die akademische Gesellschaft von Bukarest die Absicht hegt, diese Werke im philologischen Sinne neu zu veröffentlichen. Zunächst wird D. A. Sturdza den gereimten Psalter Dosofteiu's (1673), B. P. Hasdeu den eben erwähnten Psalter Coresi's, A. I. Odobescu das kleine Gesetzbuch von Govora (1640) und G. Sion das Urtheil der Welt von Cantemir (1698) besorgen. Inzwischen gibt Hasdeu in dem vorliegenden Bande eine Reihe noch nicht abgedruckter Sprachdenkmäler des 16. und des beginnenden 17. Jahrhunderts heraus, und zwar — was sie besonders wichtig macht — Denkmäler der wirklichen Volkssprache. Bezüglich des Nähern verweise ich auf Hasdeu's eigenes Vorwort. Die Wiedergabe der Urkunden scheint mir musterhaft zu sein, und was darüber und dazu bemerkt wird, lässt an Vollständigkeit Nichts zu wünschen übrig. Eine systematische Verwerthung der sprachlichen Ausbeute war nicht am Platze,

da es erforderlich gewesen wäre die umfangreichern Denkmäler derselben Zeit heranzuziehen: Eigenthümlichkeiten der ältern Sprache müssen im Zusammenhang dargestellt werden. Möge Hasdeu später auch dieser Aufgabe sich unterziehen! Eine Sammlung des Stoffes hatte zwar schon T. Cipariu 1866 veröffentlicht, welche 1869 A. Mussafia seiner ausgezeichneten Abhandlung «Zur rumänischen Formenlehre» zu Grunde legte. Aber der Stoff ist seitdem gewachsen und wird noch wachsen; und gerade zu der Betrachtung des Lautlichen, von der damals Mussafia absehen zu können glaubte, geben die nun von Hasdeu erschlossenen Quellen regen Anlass.

Eine Frage stellt sich an die Spitze einer jeden Untersuchung, welche die Sprachfarbe eines ältern Textes zum Gegenstand hat: wieweit decken sich Schriftzeichen und Laute? In allen einzelnen Punkten eine solche Frage richtig zu beantworten, ist nie ganz leicht und bei den rumänischen Urkunden des 16. Jahrhunderts ziemlich schwer. Man hat mich beschuldigt, dass ich für das Rumänische schlechterdings das kyrillische Alphabet dem lateinischen vorziehe. Meine wirkliche Meinung sei hier mit kurzen Worten noch einmal ausgesprochen. Welches Alphabet man für eine Sprache wählt, ist an sich ganz gleichgültig; es hängt Alles davon ab, wie man es ihren Bedürfnissen anpasst. Im Anpassen aber hatten es die Aelteren, wie man auch aus G. L. Frolo's klaren und verständigen Bemerkungen ersehen kann, etwas weiter gebracht, als die Neuesten, und obwohl je höher man hinaufgeht, man um so grössern Schwankungen im Gebrauch der kyrillischen Buchstaben begegnet, so doch immer noch geringern, als sie in diesem Jahrhundert der Gebrauch der lateinischen erlebt hat. Dies erklärt sich daraus, dass man früher vom Etymologismus Nichts wusste, sondern nur mit den natürlichen Schwierigkeiten zu kämpfen hatte, welche überall bei Uebertragung eines Alphabets von einer Sprache auf die andere sich einstellen. In welcher Weise nun, mit welchen Veränderungen das slawische Schriftsystem auf das Rumänische übertragen wurde, das ist für jeden, welcher die Lautverhältnisse des ältern Rumänisch prüfen will, ein Gegenstand von höchster Wichtigkeit und dennoch ist es mir nicht gelungen, irgendwo eine gebührende Erörterung desselben zu entdecken. Ich fühle mich daher auf völlig unsicherem Boden, indem ich folgende Erwägungen anstelle.

Hat von Anfang an *z* im Rumänischen den doppelten Werth von *ä* und *ü* gehabt? Es scheint so, da der eine wie der andere im Slawischen begründet ist (z. B. rum. *bătă* = altslow. *bzt* — *ludă*, *lud* = *lud* bulg. *lud*). Wann trat *κ* dem *z* zur Seite? Die alte Geltung desselben (= *ι*) musste natürlich in Vergessenheit gerathen sein (*acelaș* neben *iarăși* No. XXXI ist als *acelașü* zu nehmen). Zu der Aehnlichkeit der beiden Zeichen *z* und *κ*, welche oft kaum auseinander zu halten sind (so weiss Hasdeu

nicht, ob in No. IX \ddot{a} durch α oder durch κ dargestellt wird; vgl. NN. XVI. XXIX. XXXII) kam noch, dass sie in altslowenischen Handschriften des-
 lb häufig miteinander vertauscht wurden, weil die beiden entsprechenden
 unter sehr früh begannen in einen zusammenzufallen. Schon in der Ur-
 Stephan Duschans von 1348 (Arch. ist. a Rom. III, 85 ff.) fin-
 wohl \ddot{a} (*vrspelic* S. 106, *mrscina* S. 107) als \ddot{a} (z. B. *Hraib*).
 α — *Stanul*, *Raibul*, *Negul* S. 104 f., *Hinat* — *Stacra*.
 durch das eine wie das andere Zeichen ausgedrückt. Früh machte
 Bestreben geltend, α für \ddot{a} und κ für \ddot{a} zu setzen (z. B. schon
 α , *secar* — *Urgicnilor*, *Araméstilor* Col. Trai. 1877 S.
*Jumzlate*¹, *Limba-dulce* von 1436 ebend. 1876 S. 500), ohne
 ennung sich je befestigte. Während des 16. und 17. Jahrhun-
 herrschte in der Anwendung der beiden Buchstaben eine grosse
 iss, welcher erst durch Verbannung des einen derselben ein Ende
 wurde. Viele Denkmäler kennen nur ein Zeichen für \ddot{a} und \ddot{a} ; und
 hrzahl davon α (so NN. XV. XXIII. XXVII. XXVIII. XXX).
 derzahl κ (so NN. I. III). κ für \ddot{a} haben wir auch in NN. V und
 , wo \ddot{a} gar nicht wiedergegeben wird.² α für \ddot{a} , \ddot{a} und daneben κ für
 XVII. XXII; κ für \ddot{a} , \ddot{a} und daneben α für \ddot{a} in XXIV. Endlich in XXV.
 sowohl α als κ für \ddot{a} , \ddot{a} . Ganz rein sind $\alpha = \ddot{a}$ und $\kappa = \ddot{a}$ nur
 t in XII. XXII. XXXI. XXXII. Einmal, allerdings vor *i*, wird \ddot{a}
 ch κ wiedergegeben (*Samphir* No. XXIV); vgl. den Gebrauch des α
 für $\ddot{a} = i$ in einem kaum viel spätern Denkmal, S. 266 f. Angesichts einer
 so allgemeinen Verwechselung von α und κ halte ich es für schwierig das α
 von *mers*, *neavand*, *zicand* in No. IX (noch dazu bei der eben berührten
 graphischen Beschaffenheit dieser Urkunde) als mundartliche Thatsache
 festzustellen, die ihr Entsprechendes im Südrumänischen finden würde.
 Die Möglichkeit räume ich gern ein. Das Part. pass. auf - \ddot{a} kommt ja,
 nach Cipariu, auch im Nordrumänischen hie und da vor. Es muss hier
 das - \ddot{a} weiblich sein, mit neutralem Sinne: *am dată* = *habeo datam* ü-
 bersetzt *habeo datum*; wunderbar nur bleibt es, dass sich eine Scheideform
 des Part. pass. für die Verbindung mit *habere* herausgebildet hat, wäh-
 rend eine solche für die nur im Nordrumänischen auftretende Verbindung
 mit *esse* = *habere*, wobei ja das Part. pass. in ein Part. praet. act. über-
 geht, leicht zu begreifen sein würde. In grössere Dunkelheit noch hüllt

(¹) *Jumzlate* auch Arch. istor. I, 1, 74 (1442). 2, 19 (1435); aber in zwei andern Urkunden,
 die wie die angeführten von Sucéva sind, *Jumatate* ebd. I, 1, 4 (1438) und *Jumetate* ebd. I, 2, 11
 (1409) und *Jumetate* auch in einer von Bistrița ebd. I, 1, 121 (1429). Es könnte daher doch
 sein, dass das tonlose *a* in *Oparitulă*, *Bradelă*, *Balană* (s. Arch. istor. III, 181) schon ge-
 trübt war. *Jumatate* und viele andern Belege von *a* für \ddot{a} gewährt uns No. XXXI; aber hier
 steht neben *canafi*, *sapate* auch *cănafi*, *săpată*.

(²) Die Verstümmung des \ddot{a} bereitet, was die Chronologie anlangt, grosse Schwierigkeit; schon
 im 15. Jhrh. wird es in der Schrift zuweilen weggelassen, so *Lupul* Arch. istor. I, 1, 5 (1490).

sich das südrumänische Gerundium auf *-ndalui*; entspräche das *a* der vorletzten Silbe auch nicht der Praeposition *ad*, worüber die von Ascoli beigebrachten sardischen Analogieen allerdings einiges Bedenken verursachen, so dürfte doch nicht ausser Acht gelassen werden, dass die kürzere und gewöhnlichere Form auf *-ndu* endigt. Es wäre daher wohl besser gewesen das westrumänische Gerundium auf *-nda* heranzuziehen. — Doch ich kehre zu dem Laute *ǣ* zurück, von dem wir erst zwei Vertreter in der Schrift, *z* und *κ*, kennen gelernt haben. Es gibt deren noch zwei, *κ* und *Ɑ*. Jenes bedeutet im Altslowenischen nasales *o*, im Bulgarischen *z*. Schon in altslowenischen Handschriften bulgarischen Ursprungs sieht Miklosich *z* und *κ* unterschiedslos mit *κ* wechseln. Von den Bulgaren haben die Rumänen *κ* für *z* entlehnt; die Drucke wimmeln davon, in unsern Urkunden aber tritt es nicht sehr häufig auf, z. B. in NN. I. XXXI (*voκ*, *doak* möchten meines Erachtens eher = *voǣ*, *doǣ*, als = *voao*, *doao* sein). Die Aelteren machen keinen oder nur einen ganz äusserlichen Unterschied zwischen *z* und *κ* (der Gebrauch des *κ* nur am Ende der Wörter, wie er sich in manchen Denkmälern findet, so auch No. XXXII, ist alt; vgl. *Frztǣk*, *Gutǣk* Urk. von 1486 Col. Trai. 1876 S. 469); die Spättern aber haben *z* und *κ* auf zwei nicht ganz fest geschiedene Nüancen desselben Lautes vertheilt, wobei ihnen der ursprüngliche Werth von *κ* vorschweben mochte. Wenn in No. I einige Male *κ* für *z* steht, so ist dabei wohl nur das Auge, nicht das Ohr im Spiel gewesen, und vielleicht übte noch das Vorbild jener Handschriften, in denen beide Zeichen, aus sprachlichem Anlass, einander vertreten, einen gewissen Einfluss aus. Nichts als eine Umformung des *κ* ist, Miklosich zufolge, das den Rumänen eigenthümliche *Ɑ*. Hat es ebenso einem Bedürfnisse abgeholfen, wie das aus *ν* abgeänderte *ϋ*? Ich bezweifle es. Man schreibt es nur im Anfang der Wörter, obwohl der dadurch bezeichnete Laut keineswegs an dieser Stelle haftet; vielleicht ist es mit seinem verlängerten Schwanze (s. das Facsimile von No. VI) ähnlich zu beurtheilen, wie das *J* und *Y*, welches in manchen romanischen Handschriften und Drucken für anlautendes *i* steht. Wie kommt es aber, dass *Ɑ* nicht nur soviel wie *κ* (oder *z*) bedeutet, sondern auch — und dies ist seine gewöhnliche Anwendung — soviel wie *κκ* und *κm* bei folgendem Konsonanten? Nach dem Zeichen für den Vokal wird also das Zeichen für den Nasal ausgelassen und zwar schon in frühester Zeit, obwohl daneben auch *Ɑκ* (*Ɑm*) vorkommt (z. B., NN. IV. V. VIII. IX. X). Hätte *Ɑ* nur die Geltung von *κκ*, *κm* und erlaubte es die Palaeographie, so wäre ich geneigt, *Ɑ* als eine Abart des *κ* aufzufassen und würde dabei an jene Schreibung erinnern, deren man sich für das Neapolitanische, das Albanische und auch das Südrumänische bedient oder bedient hat. Das Häkchen oder die Striche über dem Zeichen (*Ɑ̂*, *Ɑ̃*) würden eben genügend den vokalischen Anlaut andeuten. Wie dem auch

sein mag, in vereinzeltten Fällen, wo ꝥ im Innern eines Wortes auftritt, möchte ich ihm lieber den Werth von *n*, als den von *in* beilegen. Ich gehe aus von мѣꝥка. кѣꝥноуа, лѣꝥгоре (I), аѣꝥа (II), ѣꝥꝥтомаꝥꝥꝥ (XXVI). (vgl. кꝥꝥꝥ, кꝥꝥꝥꝥ, тꝥꝥꝥꝥꝥ Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 vor 1600), welche Hasdeu mit *măinca*, *căinpul*, *lăingore*, *avăind*, *băintoăscă* umschreibt und nach seinem Grundsatz peinlichster Genauigkeit umschreiben musste. Aber so gesprochen wurde gewiss nicht; es drücken ja *ă* und *i* denselben oder doch fast denselben Laut aus und demnach würde аѣꝥꝥꝥꝥ auf dasselbe hinauslaufen wie аѣꝥꝥꝥꝥ oder аѣꝥꝥꝥꝥꝥ. Eine solche Doppelung des trüben Vokals wüsste ich nicht zu erklären; derselbe wurde einfach gehört, wohl aber in der Schrift zweimal ausgedrückt, wofür es durchaus nicht an Analogieen fehlt (auch nicht in unsern Urkunden; so тꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ, тꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ, тоꝥꝥꝥꝥꝥ, ROWA No. XXII, welche Hasdeu *Tismeăna*, *treăba*, *tăate*, *văa* umschreibt). Ich würde also sagen, dass in jenen Schreibungen ꝥ an sich noch = ꝥꝥ ist, die Verbindung ꝥꝥ aber auch Nichts Anderes, als ꝥꝥ. Man wird mir möglicherweise die Schreibweisen ꝥꝥꝥꝥꝥꝥ und мꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ in No. XVI entgegenhalten. Ist man jedoch gezwungen, hier ꝥ als *i* zu nehmen? Ich denke, nicht einmal durch den Hinweis auf das ebenda zweimal stehende ꝥꝥꝥꝥꝥꝥ. Denn hätte der Schreiber ꝥ als ꝥ gefühlt, wie würde er daneben ꝥ ꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ statt ꝥꝥ ꝥꝥ geschrieben haben? In ꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ haben wir ebenfalls eine Doppelsetzung, die des *n*; folglich in ꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ, мꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ eine doppelte: *să-ăn-ntu*, *mă-ăn-nzului*. Anderswo hingegen ist ꝥ durchaus gleichwerthig mit *n*. So bedeutet ꝥꝥꝥꝥꝥ in No. II dasselbe, wie das ebenda vorkommende ꝥꝥꝥꝥꝥꝥ; die Aufeinanderfolge dreier Vokale in *fiind* würde die Sprache schwerlich dulden. Und als Vertreter des *n* betrachte ich ꝥ endlich auch in моꝥꝥꝥꝥꝥ, аꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ. ꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ (I) оꝥꝥꝥ (XXVI), obwohl wenigstens in den drei ersten Formen der Ansatz zu einer Trübung der Silbe *nn*, wie wir sie in andern Wörtern haben, denkbar wäre. Aber stand zwischen *lungă* und *lingă* wirklich eine Form *luingă*? Nicht die geringste Schwierigkeit bereiten Schreibungen, wie аѣ ꝥꝥ, ꝥꝥ ꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ, аѣ ꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ; wenn man im 16. Jhrh. auch nicht mehr, wenigstens nicht mehr allgemein, so sprach (аѣ ꝥꝥ und аꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ in No. III, аѣ ꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ und аꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥꝥ in No. XI), so ist doch nichts gewöhnlicher, als solches Zurückbleiben der Schrift hinter der Sprache.

Abgesehen aber von der schwankenden Rolle mancher Buchstaben, vermag ich noch keineswegs in jeder absonderlichen Schreibweise eine, wenn auch nur mittelbare Beziehung auf die Aussprache zu finden. Welche unberechenbaren Willkürlichkeiten sind nicht schon von Schreiberhänden ausgegangen! Liegt etwa dem doppelten *n* von *unnd*, *sinnd* u. s. w., wie es einst in deutschen Kanzleien so beliebt war, eine sprachliche Eigenthümlichkeit zu Grunde? Oder ist es nicht wahrschein-

licher, dass dies als eine kalligraphische Spielerei oder zur Verlängerung der Schriftstücke erfunden wurde? Ueberhaupt sind doppelte Konsonanten für einfache und umgekehrt oft ohne ernste Ursachen gesetzt worden und so, glaube ich, verhält es sich auch in No. VI mit *Cottéstii, unnuii, anume, Marinnaa, Annăei*. Das Rumänische kennt keine doppelten oder verlängerten Konsonanten, wie sie das Italienische kennt; das Abweichen einer einzelnen Mundart in dieser Richtung müsste befremden. Auch pflegt Kürzung des Vokals im Rumänischen nicht durch einen folgenden Doppelkonsonanten angedeutet zu werden, wie im Deutschen. Manche Sprache drückt durch Verdoppelung gewisser Konsonanten (z. B. von *s*) verschiedene Qualität an; in den vorliegenden Fällen lässt sich daran nicht denken. Ebenso wenig an etymologische Rücksichten (vgl. *Ianniū* S. 252, 21). Ich vermute, dass der Schreiber, welcher so viele Vokale verdoppelte (und hier nehme ich allerdings Einfluss der lebenden Sprache selbst an, obwohl mich die Länge ausserhalb der Tonsilbe in Verlegenheit setzt), dass er aus Versehen dies auch ein paar Mal bei Konsonanten that. Nur bei *Annăei* (dieselbe Form Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 vor 1600) könnte eine Sprachbesonderheit durchschimmern. Vor Muten, besonders gutturalen, fällt zuweilen *n* aus (so *uchi-meu, cupărare* No. XVII, *uchegul, u potu* XXVI, *u cănpă* XXVII, *lugu* XXIX, *ochegul* zweimal, *dănaite* zweimal XXX, *pătru* XXXIII). Gesetzt falls nun, der Schreiber von No. VI pflegte *unchiu* zu schreiben, aber *uchiu* zu sprechen (er schrieb *ublatur*, aber *cunpăratu*), so blieb ihm, um die Lautbarkeit des *n* in dem Namen *Anca* ganz sicher zu stellen, kaum etwas Anderes übrig, als es zu verdoppeln.

Aus den Schreibungen, welche sich auch für mich ohne Zweifel auf Lauterscheinungen beziehen, will ich hier drei herausheben: die eine, weil die Beziehung eine noch dunkle, die andere, weil sie eine klare, aber durchaus ungewöhnliche ist, die dritte, weil die betreffende Lauterscheinung ein besonderes Interesse bietet. Zunächst erwähne ich den von Hasden zu No. XVII u. XXXIII ausführlich besprochenen Antritt eines *h* an *a, e, i* in Urkunden des 17. Jhrhs. aus dem Muscelener Bezirk, auch in einer slavisch geschriebenen aus Tirgoviste von 1588 (S. 256 f., 28). In fast allen Fällen folgt *h* auf einen auslautenden unbetonten Vokal, so *gatah, zarbah, mareh, Corşorih, meih* u. s. w.; nur zweimal auf einen auslautenden betonten in *aflah* und *meh*, zweimal auf einen inlautenden betonten in *piahtră* und *vătahful*. Die letzte Form möchte ich indessen lieber von den andern trennen; es scheint sich um eine Doppelschreibung zu handeln. Auslautendes *h* ging nämlich öfters in *v, f* über, z. B. *vărv, vârf* = altslow. *vrăhū; prav, praf* = altslow. *prahū; stuf* = *stuh* S. 254, 26, und so auch *vătav, vătaf* = *vătah* NN. XXIX. und XXXII. Wenn man nun vermuthet,

dass dieses *h* die Verlängerung des vorausgehenden Vokals anzeigen soll, so kann ich mir eine solche ausserhalb des Akzentes nicht wohl denken, am wenigsten in einem enklitischen Wort (*ah fratilor*). Die Schreibungen, welche Hasdeu aus einer lateinischen Handschrift des 9. Jahrh. anführt, stimmen ausserlich allerdings mit jenen rumänischen ganz überein; aber ist hier durch das *h* eine rein sprachliche und nicht vielmehr eine gesangliche Verlängerung der Vokale angedeutet? Ich vermag keine bessere Erklärung zu geben;ginge es irgendwie an, so würde ich eine, vielleicht aus dem Slawischen stammende, umgekehrte Schreibung annehmen. Aber die Thatsache, dass anlautendes *h* in neu-slowenischen Mundarten zuweilen vernachlässigt wird, liegt zu weit ab. Auf *Mané* = *Mihné* (mit beiden Namensformen wird NN. XI und XII dieselbe Person bezeichnet) darf ich indessen wohl hinweisen.

Die Moldauer (und auch die Südrumänen) sprechen bekanntlich *đ* theils wie *ds*, theils mit den andern Rumänen wie *z* aus. Es ist nun höchst interessant, diesen lautlichen Unterschied in einer Urkunde von Iassi (No. XXXI) durch *s* und *z* dargestellt zu finden. Uebrigens weist schon Miklosich in seiner Abhandlung über das glagolitische Alphabet, wo er dem *s* den Werth *ds* zuspricht, auf den Umstand hin, dass die Rumänen der Moldau das *s* in der That wie *ds* sprechen. Hasdeu macht hierzu treffliche Bemerkungen; nur in einem Punkte möchte ich ihn, und zwar durch sich selbst, widerlegen. Wenn die Herkunft des *s* von *d* in allen andern Fällen feststände, wäre sie deshalb auch in *rânse*, *brână*, *Mânăști* erwiesen? Hasdeu hat vorher von «Dentalisirung» der *z* nach dem und durch den Nasal gesprochen, auch ist er von dem Grundsatz ausgegangen, dass die Verwendung von *z* und *s* nicht auf der Ueberlieferung, sondern auf der lebenden Aussprache beruhe. Nun schrieb man *gile*, *orgu*, obwohl hier *z* auf *d* zurückgeht; sollte man nicht ebenso gut *rânse*, *brână* schreiben, obwohl hier *s* nicht auf *d* zurückgeht?

Es lässt sich erwarten, dass diese bei Weitem längste Urkunde noch anderes Bemerkenswerthe aufweise. Mussafia hat dargethan, dass im Anlaut nach *i* nicht nur *a* (vgl. *credințe* = *credință* No. IV), sondern zuweilen auch *u*, *o* zu *e* werde (*Februarie*, *genunche*, *condiție*, *scorpie*). In No. XXXI begegnen wir weitem Belegen für diese Assimilation, welche zugleich noch einen Schritt weiter gegangen ist (*ii* = **ie* = *iu*; vgl. *ii* = *i* = *ia* : *moșii*, *fi* No. XXV, *mușii*, *fi* XXX) : *roșii*, fünf mal neben *roșiu*,¹ *bogășii* neben *bogasiu*. Sogar nach *ir*, welches ja in alt und neufranzösischen, auch neuprovenzalischen (Ascoli's franco-provenzalischen) Mundarten auf ein folgendes betontes *a*, denselben Einfluss ausübt, wie *i*

(¹) Das S. 219 angeführte *covoru roșii* wird S. 220 aus einer syntaktischen Ellipse erklärt *covoru din cele roșii*.

und die palatalen Konsonanten, steht *i* für *u* in *Dragomiri* zwei mal neben *Dragomiră*, *Dragomir*; es ist dabei noch an das ital. *-ieri, -iere* = *-iero* und friaul. *-ri* für *-re, -ro* zu erinnern. Hasdeu führt auch *procoveți* neben *procovețu* an; das männliche Geschlecht fällt mir auf, aber *u* erscheint in diesem Denkmal immer nur für *ă*, nicht für *ä*. Hinzuzufügen ist wohl *c'asloveți* für *c'aslovețu* oder *c'aslovețu*? *T* würde hier also gewirkt haben, wie zum Theil im Slawischen; vgl. altslow. *olitemi* für *olitom*. Man vergleiche noch *Drăghice* No. XXV = *Drăghic'ă* ebend., *Drăghic* No. XXIV. Vor der Tonsilbe wird *u* nach *j* zu *i* assimiliert in *jipan* (zwei Mal), *jipăn[ései]* neben *jupan*, *jupănésaa* No. XXX, in der Tonsilbe *ă* (für *e*: *logofet*, z. B. No. VI) nach *f* zu *u*: *logofutul*, *logofutui* XXXIII. Rückwärts wirkende Assimilation durch *v* haben wir in *tetruvanggel* neben *tetrévanggel* XXXI. Wenn *Lupia* (s. zu XXIX) wirklich die ältere Form für *Lipia* ist, so möchte ich *i* = *u* auf Rechnung des folgenden *i* setzen.

Vor Allem ist zu untersuchen, inwieweit die mundartlichen Eigenthümlichkeiten, welche in den vorliegenden Texten zu Tage treten, bis heute fortgelebt haben. Nichts ist z. B. an sich weniger wunderbar, als die Vertauschung von *e* und *i* und die von *o* und *u*; es kommt darauf an zu wissen, ob und wo man noch *blăstimat*, *vot* (= *avut*) u. s. w. spricht. Für einen besondern Fall, den Uebergang des *e* in *i* vor dem *l* des Artikels (*carile* No. XXV; Plural: *moare*, *morile* XX; *flore*, *florile* XXXI), lässt sich auf das Südumänische hinweisen (*oaspe*, *oaspile*; Plural: *doamne*, *doamnile*.) Um sich über die Versetzung von *l* und *r* bei *ă*, *â* (*glăcavă* No. XII = *gălcevă*; *sărma* u. *srăma*, *Vâlcești* u. *Vlăcești* XXXI) und die damit zusammenhängende Svarabhakti (*mărăturiă*, *Părăvul*, *păhărănicul* XVII) vollständig aufzuklären, ist es einerseits nothwendig, diese Vorgänge in den slawischen Sprachen zu verfolgen, andererseits festzustellen, ob das Rumänische *l* und *r* als Vokale kennt. Wirkliche Einschaltung von Vokalen haben wir sicher noch in *tocămélele I*, *tocămélnici* XXVIII; ob auch in *părinătele*, *sfănăta*, *cuvântul*, *denăpreună* XXVIII, *arginitu*, *înterți* XXXI, wage ich nicht zu entscheiden.

Was Hasdeu S. 249 über *rr* bemerkt, möchte ich dahin erweitern, dass der Gegensatz zwischen starkem und schwachem *r* sich auch in sardischen, süditalienischen, norditalienischen und provenzalischen Mundarten findet.

Ueber die Flexion der Nomina dürfte mehr zu sagen sein, als über die der Zeitwörter. Besonders verdienen die Formen des weibl. Gen.-Dat. Sing. noch sorgfältigere Betrachtung, als ihnen bisher zu Theil geworden ist. Musafia bringt die artikulierte Form dieses Kasus in unmittelbare Beziehung zum unartikulierten Plural, statt von dem unartikulierten Gen.-Dat. auszu-

gehen, dessen Zusammentreffen mit dem unartikulierten Plural doch ebenso zufällig ist, wie im Altfranz. und Prov. das zwischen dem Objektskasus des Singulars und dem Nominativ des Plurals bei den Maskulinen. Zu der schon in den ältesten Denkmälern auftretenden Neigung, den Gen.-Dativ durch den Nominativ zu ersetzen vergleiche man das Verhalten des Südromänischen. Dies kennt eine besondere Form des Gen.-Dativs nur bei Hinzutritt des Artikels, also *a vicinilji acetjei bună*, aber *acetjei bună vicină*. Aber selbst dann nicht:

1) wenn dem *ă* ein Guttural vorhergeht, *a njicalji sor'tai* Bojadschi (1813) S. 168, *a biserialji* ebend. S. 222. (Vgl. altnordrum. : *juncăi, ă-răcăi, drăcăscăi* u. s. w.)

2) bei den Wörtern auf *ao*, so *steaolji* (Nom. *steaao*) nicht *steallji* (Plur. *stealle*). Vgl. altnordrum. *vâlceaol* (Nom. *vâlceaao*) S. 251, 19 (1571).

3) bei den Wörtern auf *e*, z. B. *adunarilji, citatilji* (für *elji*), nicht *adunărlji, citătîlji* (Plur. *adunărle, citătîle* für *adunările, citătîle*). Vgl. altnordrum. *adunariei, cetatei* u. s. w., wozu aber auch entsprechende Pluralformen sich finden.

Aus diesen Beispielen ersieht man übrigens ein Anderes: das Nordromänische bedient sich hier der absoluten Pronominalform *ei*, das Südromänische der konjunktiven *îi* (die absolute ist *îei*). Sind nicht etwa auch im Nordromänischen Spuren des konjunktiven *i* nachzuweisen? D. h. mit Sicherheit; denn *doamnei* kann ja an sich ebensowohl *doamne-i* als *doamne-ă* sein. — Ganz wie das nicht selten im Prov. und Altfranz. geschieht, nehmen im Rumänischen die Masculina der A-deklination im Sing., nicht im Plur. den weiblichen Artikel an, wozu hier in den nicht mit *l* anlautenden Singularformen *a, ei* gegenüber dem pluralischen *le* ein weiterer Anlass vorlag. Männliche Eigennamen auf *a* und *é* (*ea*) werden wie die ebenso auslautenden artikulierten Feminina behandelt: *Luca, Opré* gleichsam für *Lucă-e, Opri-e*, daher Gen.-Dat. *Luchei, Oprii*. So *Puia*, Gen.-Dat. *Puii, Pui*, wie *ploaia* : *ploaii*. Man beachte endlich noch *Galatai* mit unverändertem *a* vom Nom. *Galata* (Ortsname) No. XXXI. Auffällig erscheint in No. XVI der Plural von *Tătară*: *Tătară*, mit Artikel *Tătarăie* (= *ăi*); *Tătarăi* Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 (vor 1600). Aber bekannt ist es ja, dass nach *r*, sowie nach den Zischlauten vermitteltst Dissimilation nicht nur *e*, sondern auch *i* in *ă* oder *î* übergeht, z. B. *șă* neben *și*, *dic'* neben *dic*, *rîu* = *ri-vu*; wenn wir nun *hotără* für *hotare* S. 243. 254 finden, so wird uns auch *Tătară* für *Tătari* begreiflich erscheinen.

(¹) Dies auch südromänisch. Bojadschi in seiner Uebersetzung des Gleichnisses vom verlorenen Sohne bei Kopitar schreibt: *ăse, ăle, ăc, așă*, in seiner Grammatik aber *șe* u. s. w.

Anstatt noch einige Erscheinungen von geringerer Wichtigkeit zu besprechen, welche die Urkunden für die Verbalflexion, die Syntax, das Wörterbuch darbieten, ziehe ich es vor, auf die bisher nur in ihrer unmittelbaren Bedeutung gewürdigten Lautbesonderheiten dieser Denkmäler zurückzugreifen, um die Frage aufzuwerfen: «was lässt sich daraus für die Etymologie gewinnen?» Wir werden antworten müssen: «nicht sehr viel», mögen wir nun nach aufklärenden Nebenformen der dunkeln Wörter selbst suchen, oder überhaupt nach Lautwandlungen, welche neue Schlüsse gestatten. Gewiss hat das Vulgärlatein, welches in jene östlichen Gegenden verpflanzt wurde, hier mindestens eine ebenso starke Umgestaltung erfahren, wie irgend anderswo; allein die Einzelheiten derselben sind zum grössten Theil in tiefes Dunkel gehüllt. Denn, wie ich schon hervorgehoben habe, zeigt das Rumänische, sobald das volle Tageslicht darauf fällt, nur noch ein geringes Mass von Fortschritt und Schwankung; man empfängt fast den Eindruck einer Windstille, der ein heftiger Sturm vorangegangen ist. Auf rumänischem Gebiete enträth daher die etymologische Forschung der reichen und mannigfachen Hülfquellen, welche ihr auf andern romanischen Gebieten zur Verfügung stehen. Sollen wir nun unter diesen besondern Verhältnissen eine besondere Kühnheit oder eine besondere Vorsicht walten lassen? Mit der einen möchten wir uns verirren, mit der andern kaum vom Platze kommen. Beide haben sich miteinander zu verbinden, oder, um es deutlicher zu sagen, aufeinander zu folgen. Im ersten Theile der wissenschaftlichen Operation, dem Vorbildenden, sei man — bei zahlreichen Möglichkeiten — kühner; im zweiten Theile, dem nachrechnenden, sei man — bei beschränkten Beweismitteln — vorsichtiger. Diese Vorsicht hat Cihac in seinem etymologischen Wörterbuch, dessen Verdienstliches ich jetzt sowenig, wie unmittelbar nach seinem Erscheinen verkenne, nicht immer beachtet. Er hat einerseits verschiedene Lautübergänge angenommen, für die sich nicht eine Spur von Wahrscheinlichkeit beibringen lässt, ja deren Verknüpfung hie und da Ungeheuerlichkeiten im Stile des Ofner Wörterbuchs ergibt, und anderseits hat er viele wichtigen Fingerzeige übersehen; vor Allem ist mir unbegreiflich, dass er das Südrumänische so wenig herangezogen hat. Cihac's Wörterbuch enthält nur die lateinischen Bestandtheile des Rumänischen; schon vorher waren von Verschiedenen die nachrömischen zusammengestellt worden, welche im Rumänischen sich etwas schärfer absondern, als in den andern romanischen Sprachen; das Schwierigste blieb als das Letzte übrig: die vorrömischen nachzuweisen. Mit dieser Aufgabe hat sich in eingehender Weise zuerst Hasden beschäftigt und es dabei zunächst an jener Kühnheit nicht mangeln lassen, welche gerade sie erheischt. Er ist sich selbst dessen recht wohl bewusst, beruft er sich doch auf den Ausspruch Grimms: «Man darf mitten unter dem Greifen

nach der neuen Frucht auch den Muth des Fehlens haben». Die *Di minorum gentium* wollen allerdings von der schöpferischen Divination Nichts wissen; sie sind zufrieden, wenn sie die von Andern gefundenen Methoden sich eingelernt haben, wenn sie Routine besitzen; aber von ihnen sagt Benfey mit Recht, dass sie «selten Fehler, aber desto häufiger Dummheiten machen.» Wenn nun Hasdeu's Auge über einen weiten Kreis von Sprachen dahin gleitend, die glückliche Fähigkeit besitzt an dem Verwerthbaren haften zu bleiben, so begnügt er sich doch nicht mit oberflächlichen Vergleichen, sondern er legt den Weg vom Ausgangs- bis zum Endpunkte in den möglichst kleinen Schritten zurück, an der sichern Hand der Geschichte und der Sprachwissenschaft, und es darf ihm also auch das zweite der genannten Erfordernisse nicht abgesprochen werden, die besondere Vorsicht. Wenigstens nicht, was das Positive anbelangt, denn den Wunsch halte er freundschaftlicher Offenheit zu Gute, dass er im Negativen noch etwas vorsichtiger werden möge. Das Streben, in jedem Falle eine bestimmte Lösung herbeizuführen, für die auch der geringfügigste Umstand in scharfsinnigster Weise ausgenützt wird, beherrscht ihn allzusehr, als dass er zwei oder mehr etymologische Möglichkeiten offen liesse, wie das Diez so oft gethan hat; er ist ein allzu gewandter, eifriger Advokat, um immer ein ganz kühler Richter zu sein. Man sieht, dass es sich hier um Etwas handelt, was mit dem Temperament zusammenhängt. Es wäre schon desshalb gut, das Vertrauen in die eigene Sache minder zur Schau zu tragen, damit das Misstrauen, welches bei so Vielen gegen diese Art von Studien besteht, entwaflnet werde. Da die Durchforschung der andern romanischen Sprachen nach vorrömischen Bestandtheilen bisher nur Weniges und wenig Sicheres herausgestellt hat, so glaubt man für das Rumänische keine günstigeren Erfolge hoffen zu dürfen. Indessen erwägt man dabei zu wenig die Verschiedenheit zwischen den Bedingungen, welche das Lateinische im untern Donaugebiet und denen, welchen es in Italien, Frankreich und Spanien unterworfen war, und dass gerade jene einen stärkern Zuwachs aus alteinheimischem Wortschatz denkbar machen. Kurz, ich für meine Person hege die Ueberzeugung, dass das etymologische Studium des Rumänischen, auch da, wo es über das Lateinische zurückgreift, erträgliche Aussichten hat.

Das vorliegende Werk hatte ich schon beendet geglaubt, als zu meiner angenehmen Ueberraschung noch einige Bogen folgten, auf welchen uns Hasdeu die Probe eines etymologischen Wörterbuchs vorlegt. Dasselbe umfasst zweihundert Nummern, unter denen aber öfters mehrere Wörter erledigt werden, und zwar sind die an der Spitze stehenden Wortformen sämmtlich aus einem handschriftlichen slawisch-rumänischen Wörterbuch entnommen, welches dem Anfang des 17. Jahrhunderts angehört. Ich

bin geneigt, diesen letzten Theil des Werkes als den für die Linguisten werthvollsten anzusehen. Hasden's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzendster Weise hervor, zugleich aber erscheint jener Ueberschuss an Feuer und Zuversichtlichkeit, den ich in seinen bisherigen Schriften gefunden habe, bedeutend vermindert. Indem ich es für meine Pflicht halte, auf diese etymologischen Untersuchungen näher einzugehen, beginne ich, wie es ja schon die Zeitordnung an die Hand gibt, mit den vorrömischen Bestandtheilen. Um solche ausfindig zu machen, sind wir in erster Reihe auf die Hülfe des Albanischen angewiesen, das zum Rumänischen gewiss eine ganz entsprechende Stellung einnimmt, wie das Baskische zum Spanischen und das Keltische zum Französischen. Die Zusammenstellungen rumänischer Wörter mit albanischen, welche Hasden hier vorbringt, sind zum grossen Theil für mich überzeugend. So *gramaz*, «Nacken» = *gurmas*, «Kehle» — *măgură* = *măgulă*, «Hügel» (die Wanderung des Wortes in's Ozechische befremdet mich; wie steht es mit dem von Cihac angeführten pol. *magora*?) — *măzăre* = *môdulă*, «Erbse» — *moș*, «Greis», «Grossvater» = *moș-im*, «alt» — *măgur* = *măgul*, «Schössling» — *noian* = *uiana*, «Ocean» — *sîmbure* = *sîmbulă*, «Kern» — *vișzure* = *vișdulă*, «Dachs» — *bunget*, «alter, dichter Wald» von *bungh*, «Eiche» (S. 245) — *uture* = *ut*, «Ohreule» (das griech. *ὠτίς* scheint nahe zu liegen, allein Herleitung des rumänischen und der slawischen Wörter aus demselben weist Hasden wegen lautlicher Gründe ab, und auch an eine Urverwandtschaft wird kaum zu denken sein, wenn *ōt-* wirklich für * *ōxt-* steht). Auch *lostun*, «Ratte», ein sonst nicht belegtes Wort, mag von einem **lost* = alb. *loș*, «Loch unter der Erde, wo sich das Thier verbirgt» herkommen. Einige jedoch veranlassen mich Bedenken zu äussern. Wenn *cățel* deshalb nicht lat. *catellus* sein soll, weil dies nicht *cotțeu* erkläre, so ist erstens zu bemerken, dass im Romanischen öfters aus einer lateinischen Ableitung der wirkliche oder scheinbare Stamm herausgeschält, und eine neue Ableitung davon gebildet wird. Es würde also in unserem Falle nicht einmal nothwendig sein, die Existenz eines *catus* oder *cata* zu erweisen, die übrigens aus den Diminutiven zur Genüge hervorgeht und der Berufung auf den wunderlichen Grammatiker Virgilius nicht bedarf. Ich verstehe übrigens nicht recht, wie man dieses *cătuș* mit *cattus*, «Katze», identifiziren kann, dessen *tt* durch das Keltische und Romanische hinlänglich sicher gestellt ist. Zweitens macht es die Bedeutung von *cățel* und *cotțeu* sehr fraglich, ob beide Etwas miteinander zu thun haben. *Cotțeu* heisst der Hund mit kurzen und krummen Beinen, der Dachshund (in jenem alten slawischen Glossar wird es durch *slědnikū* wiedergegeben, welches Hasden mit «dogue» übersetzt, welches aber eigentlich «Spürhund» von *slěditi*, «spüren», ist). Nun kann, wenn der Stamm *cot* den Hund schlechtweg

bezeichnet eine besondere Art durch das *-ām*, welches verkleinernd oder (nach Hasden) vergrössernd zu fassen wäre. kaum ausgedrückt werden. Auch weiss ich nicht, ob *-ām* in einer dieser beiden Funktionen nachweisbar ist; der Vergrösserung pflegt *-oim* oder *-as* zu dienen, z. B. *cNoim, cāim*. Ich dachte gleich an *coti*, «einwärts krümmen», und sah dann, dass Cihac dieselbe Ableitung gibt, indem er *cotām* auch in dem Sinne «chemin détourné» anführt. Drittens spricht die Verschiedenheit des Vokals in der ersten Silbe für Trennung der Wörter. Warum sollte das *u* des albanischen *kut* (übrigens heisst auch magyarisch *kutya* nicht «Hündin» sondern «Hund») in *cotām* als *o*, in *cāim* als *ā* auftreten? Hasden selbst hatte unter No. 29 das *o* in *cotoim* neben dem *ā* in *cāim* als eine Assimilationserscheinung zu erklären für nöthig befunden. — Gegen die Ableitung des Wortes *creri* (*crieri, creeri*) oder vielmehr **creeru* von *cerebrum* lässt sich meines Erachtens nichts Ernstliches vorbringen. Zwischen anlautenden Konsonanten und *r* wird zuweilen ein Vokal ausgeworfen, zuweilen ein solcher eingeschaltet: *crē=colere, fārkā=fragmen*. Dieser Ausfall des *e* nach *c* muss natürlich zu einer Zeit stattgefunden haben, als das *c* noch allgemein die gutturale Aussprache hatte; in dieselbe Zeit gehören *u=i* in *cucudā*, *i=i* in *sciateie*, die Umstellung des *i* in *chingā* (*chingā*)=*cingula*. Mit *creri* verhält es sich also ganz ähnlich wie mit franz. *ruiner* (= *ruin'ere*), *faire* (= *fac'ere*) u. s. w. *R* aus *br* haben wir auch in *intunerec*=**intenebricus*, *luneca* für **lureca* = *lubricare* (vgl. *suspina*=*suspirare*, *rieune*=*riueure*); wie *l* aus *h* in *sulā* = **subla*. Indessen ist hier die Diphthongirung des *e* zu *ie* und die Weiterentwicklung des *ie* zu einem zweisilbigem *ie, ee* (vgl. z. B. *kūare* No. 57 = *hiere* und *treera*=**triera* für **triura*=*tribulare*, wegen *ie=iu* s. S. XIV) nicht im Mindesten auffällig. Dass ein alteinheimisches *erie*, «Kopf», welches im Albanischen fortlebt, auf lat. *cerebrum*, welches ja mit ihm verwandt ist, eingewirkt haben kann, will ich nicht läugnen, aber ich glaube nicht, dass *criere* von *erie* nach Analogie von *spinare* gebildet worden ist. Denn in *spinare* wurde doch *-are* nicht *-re* als Endung gefühlt und es musste *criare* erwartet werden. — Nach Hasden kommt *dezyauc, descauc* von *gāiūt, ghāiūt* her: die Laute scheinen sich dem zu

(1) Hasden selbst stellt diese beiden Formen S. 247 wegen *u=r* zusammen; wie er S. 308 richtig bemerkt, pflegt *u=r* durch Assimilation bei folgendem *u* einzutreten. *Lubricare* scheint in den übrigen romanischen Sprachen verloren gegangen und erst später durch die Gelehrten wieder eingeführt worden zu sein. Zwar leitet J. Cornu in seiner „Phonologie du Bagnard“ *lueykye*, «glisser, mener avec un traîneau» (bei Bridel *ludji, ludzi*) von *lubricare* ab; aber einerseits kann ich mir aus den verschiedenen Nummern, unter denen jenes Wort bei Cornu vorkommt, seine Lautgeschichte nicht erklären, andererseits deutet das, nach Cornu darauf zurückzuführende *lueyize, „traîneau“*, einen ganz andern Ursprung an. Bridel hat die Formen *ludjn, ludza, ludze, ludza, ludze, liudje* — *ludzon*. Schneller, aus dem Ladinischen Tyrol's: *luesa, lösa, lösa, löisa, lösa* — *luson, churr, schleusa, schlieusa*.

widersetzen. *Găoce* (so finde ich in den Wörterbüchern) hatte ich mit *gallicia* (von *gallica* sc. nux) gleichgesetzt, auf welches Diez ital. *guscio* u. s. w. zurückführt; die Vertauschung von *-icia* mit *-ocia* findet sich in der gleichen Wortform, wo sie eine ganz verschiedene Bedeutung hat: franz. *galoche* u. s. w. = **gallocia* = **gallicia* (von *gallica*, «Pantoffel»). Auf die gleichbedeutende Wortform *gullioca* liesse sich trefflich *ghiocă* zurückführen; aber auch nach der Erörterung Löwe's (Prodromus S. 298 ff.) sind wir über die Formen *gulluca*, *gullioca*, *gutillioca*, *culliola*, *gallicola*, u. s. w. noch nicht im Klaren. Dass hier nur verschiedene Lesungen ein und desselben Wortes vorliegen, erscheint kaum glaublich. Ferner halte ich die Verknüpfung von *găocă*, *ghiocă* mit alb. *kafkă*, *kokă* für wenig annehmbar. Alb. *kokă* war von mir als romanisches Wort gefasst worden (vgl. z. B. span. *coca*, «Hirnschädel»); ob sich *kafkă* daraus entwickelt hätte, wagte ich nicht zu entscheiden. Wenn ich indessen Mischung von *concha* mit *coccum* vermuthete, so glaube ich jetzt eher, dass *caucus* heranzuziehen ist, welches ja dem Rumänischen als *cauc*, «Trinkgefäss», verblieben ist (*cauc*, «Kappe», ist türkischer Herkunft). — Aus *sămărdăt*, «froh» neben *po-somorît*, «finster», «trübsinnig», erschliesst Hasdeu die Negation *po* = alb. *pa*; ich betrachte die Sache als wahrscheinlich, aber solange für nicht ausgemacht, bis entweder im Rumänischen weitere Fälle der Zusammensetzung mit negativem *po*, oder im Albanischen das betreffende Stammwort, nachgewiesen werden. Neben der Rösler'schen Etymologie des *posomorît*, von magy. *szomorû* «traurig», hätte auch die Miklosich'sche von altslow. *pohmuriti* angeführt werden sollen. — Die Uebereinstimmung zwischen dem rum. *lupăce*, *lupăne* mit alb. *uikonyă* wird mit Recht hervorgehoben; nur fragt es sich, ob *-onyă* im Albanischen häufiger ist, als *-onia* im Lateinischen. — Ueber das ableitende *u* in Zeitwörtern der 3. Konjugation hatte Diez keine Ansicht aufstellen können; Hasdeu hält es für vorrömisch, indem er ein solches *u* auch im Albanischen, Griechischen und Slawischen findet. Ich bin nicht abgeneigt, dem beizupflichten, nur dürfte *u* im alb. *paguem*, *peskuem*, *plumbuem*, u. s. w. kaum der Ableitung dienen; wenigstens hatte ich geg. *ue*, tosk. *ua* als eine Diphthongirung von *o* angesehen. Eine Entlehnung von *u* aus dem Slawischen (*glă-sui* = *glasovati*) ist mir nicht wahrscheinlich. Hätten wir in den Zeitwörtern auf *-ui* nicht lauter Denominative, so würden wir sie vielleicht mit den Perfekten der 2. Konjugation auf *-ui* in Zusammenhang bringen dürfen, wie dies für französ. *épanouir*, *évanouir*, alt *engenouir* nothwendig ist. — Wenn ich durchaus nicht die Meinung derjenigen theile, welche die albanisch-rumänische Wortgemeinschaft nur aus der mittelalterlichen Nachbarschaft herleiten, so denke ich doch, dass einige Wörter erst in späterer Zeit aus dem Albanischen in's Rumänische eingedrungen seien. Dahin möchte ich *traistă* (*traistră*, *taistră*, *trastur*), *drăstă*, *straită* (*straistă*)

=*trasta* (*trase*), *draslă*, *streită* rechnen; denn ist es glaublich, dass eine Wortform *staristra* auf zwei voneinander unabhängigen Gebieten in so ganz analoger Weise fortgewuchert habe? — Auch die, von den alten Schriftstellern überlieferten Ortsnamen und sonstigen Wörter können uns bei der Aufspürung vorrömischer Bestandtheile förderlich sein. Zu den schon früher im Rumänischen nachgewiesenen Pflanzennamen fügt nun Hasdeu noch *dracilă* hinzu. Das rumänische *mal* begegnet uns sowohl im Albanischen, als in illyrischen und dakischen Ortsnamen (*Dimalum*, col. *Maluensis*), und endlich, wie Hasdeu zuerst wahrgenommen hat, auch in zahlreichen magyarischen aus dem 13 bis 15 Jahrhundert. *Săldus*, Diminutiv von **sald*, «Sumpf», wird mit den in sumpfigen Gegenden Daciens wohnenden *Saldensii*, mit dem pannonischen *Saldum* und dem mæsischen *Săldapa* in Zusammenhang gebracht.

Wo wir uns weder auf das Albanische noch auf alte Zeugnisse stützen können, da laufen wir freilich Gefahr, den Boden unter unsern Füßen zu verlieren. Die Annahme Hasdeu's, dass die nächsten Verwandten der alten Daker in der eranischen Gruppe zu suchen sind, hat für mich nichts Unwahrscheinliches; indessen mit Sicherheit ist selbst die Stellung des lebenden Albanischen innerhalb der indogermanischen Sprachen bis jetzt noch nicht erwiesen. Und überdies lassen sich nördlich und südlich der Donau recht verschiedenartige Sprachen denken, welche Wörter an das Rumänische abgeben mochten, wie ja Hasdeu selbst eine Vermischung der Daker mit keltischen Stämmen vorausgesetzt hat. Solche ethnographische Bestimmungen sind nicht geeignet, uns als zuverlässige Wegweiser zu dienen, wenn wir vorrömischen Überbleibseln nachspüren. Ich möchte von ihnen ganz absehen und sagen: wo uns für rumänische Wörter, welche weder aus dem Albanischen noch aus einer der nachrömischen benachbarten Sprachen erklärt werden können, andere indogermanische Sprachen schlagende Parallelen darbieten, da dürfen wir jene Wörter zwar nicht gerade als thrakisch, dakisch, getisch, keltisch u. s. w., aber doch als vorrömisch schlechtweg vermuthen. Die Möglichkeit aber, dass sie durch einen, uns unbekannten Kanal erst während des Mittelalters in's Rumänische gelangt sind, bleibt kaum je vollständig ausgeschlossen. Zu denjenigen Uebereinstimmungen, welche schwerlich auf Zufall beruhen, zähle ich vor Allem: *melc*=kymr. *malw*, *malw-oden*, bret. *melc'hu-edenn*, zend. *mûraka*, lat. *murex*, «Schnecke». Recht ansprechend dünken mich auch: *blênde* (*blênze*, *blëndă*), «Lerchenfalke» = lit. *balândis*, osset. *balon*, «Tauben» und *găde* «Henker» = zend. *gadha* «Mörder». Wenn Hasdeu von *găde* sagt: «vielleicht ein trakischer Ueberrest», so mag er daran gedacht haben, dass möglicherweise das Wort, welches ursprünglich immer für die Zigeuner angewandt wurde, durch die Zigeuner in

Aufnahme gekommen ist, wenn es auch in den uns bekannten Zigeuneridiomen sich nicht vorfindet. *Calo*, *calău*¹, welches dasselbe bedeutet wie *găde*, gehört ebenfalls der Zigeunersprache an: *kalô* bezeichnet hier den Zigeuner selbst. — In Bezug auf manche Wörter drückt sich Hasdeu mit einer durchaus gerechtfertigten Zurückhaltung aus. Indem er zu *băsău* u. s. w. eine Reihe von indogermanischen Wörtern, darunter auch das deutsche *böse* vergleicht, hätte er noch ital. *bugia*, prov. *bauzia*, «Lug», «Trug», anführen können, welche von Manchen ebenfalls auf dieses deutsche Wort zurückgeführt werden. Jedoch scheint der Grundbegriff des Stammes *băs* nach einer andern Richtung zu weisen, wenn wir auch das Zeitwort *băsăi* oder *băsăi* (so Pontbriant; $\alpha\lambda\alpha\chi\alpha\iota$ das Ofener Wörterbuch) welches «antreiben», «reizen», «schüren», «lieblosen» bedeutet, ganz aus dem Spiele lassen müssen. Eher könnte zu *bosnat* das deutsche *böse* verglichen werden; denn ich glaube nicht, dass es mit *bosumflat* zusammenhängt. Das letztere (dessen Uebereinstimmung mit dem franz. *boursoufflé* zwar augenfällig, aber schwer erklärlich ist) bezeichnet «aufgeblasen» oder «aufwallend», *bosnat* aber im Gegentheile «verschlossen», es ist Synonym von *inchis* (*inclusus*); auch lässt sich *sn* = *tn* im Rumänischen nicht belegen. — Hinsichtlich eines Wortes wundere ich mich Hasdeu eine frühere Meinung, und zwar stillschweigend, aufgeben zu sehen. Dass der Storch nach seiner weissen Farbe benannt sei und daher *bardă* zu alb. *bară* gehöre, erschien mir annehmbar, da ihn ja auch die Griechen als den Grauweisen ($\pi\epsilon\lambda\alpha\rho\gamma\acute{o}\varsigma$) bezeichnen, und überhaupt so viele Vögel den Namen von ihrer Färbung haben. Aber unter allen Vögeln halte ich ihn für den letzten, der sich als Sänger bezeichnen lässt, und weder dürfte *ciconia* mit *canere*, noch *bardă* mit gall. *bard* u. s. w. etwas zu thun haben. Auf die Frage Hasdeu's, ob aus bret. *barz* nicht span. ital. *garza* hätte werden können, möchte ich verneinend antworten, 1) weil *z* = *d* sehr jung ist, und also ein spät mittelalterlicher Uebergang des Wortes aus der Bretagne (oder aus Wales, wo *dd* = *d* gilt) nach den südromanischen Ländern gedacht werden müsste, 2) weil im Spanischen *g* für *b* nur vor *u* u. *o* und vor *r* eintritt, nicht vor *a*, wenigstens nicht vor anlautendem und nicht ohne assimilirenden Einfluss. Uebrigens heisst *garza* «Reiher» nicht «Storch». Dennoch liesse sich das südromanische und das ostromanische Wort zusammenbringen, wenn man von lat. *ardea* ausginge, worauf dort *garz* (in *garzone*; vgl. franz. *garce*) eingewirkt haben würde, hier ein alteinheimisches Wort *bard*. — Bei *mocan*, «Bauer», «Einfältiger», welches sich im Magyarischen als *mokany* wiederfindet, wird

(1) Hasdeu betrachtet *-ău* als Augmentativendung; aber da im Auslaut der magyarischen Wörter *o* regelmässig durch *ău* wiedergegeben wird (z. B. *năcrăvălău* — *nyakraváló*), so wird auch *calău* dem älteren *calo* genau entsprechen.

an kelt. *mac* erinnert; Beides liegt aber zu weit auseinander. Und wenn, wie das wohl möglich ist, *molidvu* und das gleichbedeutende franz. *mêze* einen Ursprung haben, ist es nothwendig, dass derselbe im Keltischen liegt? — Ich äussere am Schlusse dieses Abschnittes den Wunsch, Hasdeu möge seine vielen zerstreuten Artikel über die vorrömischen Bestandtheile des Rumänischen zusammenfassen, und sie, nach einer einleitenden Darlegung der befolgten Methode, in französischer Sprache neu veröffentlichen, um den hiebei vornehmlich stimmberechtigten Indogermanisten das Urtheil zu erleichtern.

Ich wende mich nun von den vorrömischen zu den lateinischen Bestandtheilen, und empfinde dabei ein ähnliches Gefühl der Erleichterung, wie der Texterklärer, der die ἀπὸ λεγόμενα überwunden hat, und das weitere Deuten oder Bessern stets an mehr oder weniger zahlreiche Parallelstellen anknüpfen kann. Ehe ich an die reiche Fülle von Bemerkungen heratrete, zu welchen die verschiedenen Erscheinungsgruppen Hasdeu veranlassen, möchte ich einige Wörter aussondern, deren lateinische Herkunft mir nicht sicher gestellt zu sein scheint. In *acûare* = *acquirere* lässt sich -*are* durch *nâscare* neben *nascere*, *scûipa* neben *scûipi* (wohl eher von *conspuere* als von *exspuere*) rechtfertigen, aber *cu* = *ci* (= *qui*) nicht durch *ciubuc* neben *cibuc*, *ciumili* neben *cimili*, *ciupercă* = magy. *cseperke* u. dgl., wo labiale Konsonanten assimilirend wirken, ebensowenig durch *ciutură* neben *citură* (da jenes die ältere Form ist = türk. *çuture*, magy. *csutura*) oder *şuncă* (schon in deutschen Mundarten *Schunken*, magy. *sónka*) und kaum durch *giur* (dessen Entwicklung durch *gir* aus *gyrus* ein merkwürdiges Gegenstück zu *ghib* = *gybbus* = *gibbus* bildet); denn unbetontes *i* nach einem Guttural und vor einem Vokal bildet einen besondern Fall: aus *acquirere*. **aciere* wäre aller Wahrscheinlichkeit nach *acere* geworden, wie aus *quistus*: (*in*)*cet*. Auch ist der Sinn des Wortes der Herleitung nicht sehr günstig. *Dichis* mit dem Zeitwort *dichisi* hat griechisches Aussehen; Rösler versuchte es auf *δικαιος* zurückzuführen, aber mit wenig Erfolg. Einen bessern Erfolg kann ich auch der Hasdeu'schen Etymologie nicht zusprechen, weil sie eine allzu eigenthümliche Begriffsreihe voraussetzt. Aus gleichem Grund überzeugt mich die, bei dieser Gelegenheit gegebene Deutung von *uneltă* nicht. «Schale, Rinde» = «Festes» ist gewiss ein natürlicher Uebergang; und doch wünschte ich für *solz* = *solidum* einige zwingende Analogieen.

Manchem Worte weise ich, vor Allem durch lautliche Erwägungen bestimmt, eine etwas andere lateinische Grundform zu, als Hasdeu. Der Uebergang von *rj* zu *rg*, wegen dessen sich Hasdeu auf slawische Mundarten und das Zakonische beruft (im Romanischen bleibt nach *r* immer der tönende Laut; vgl. franz. *cièrge*, churw. *gliergia*, *glærgia* u. s. w.), vermag

ich für das Rumänische nicht anzuerkennen; und um *-as* = *-arius* zu setzen, würde der Ausfall des *r* eine weitere Schwierigkeit darbieten. Wenn nun aber auch *rs* aus *rj* entstehen könnte, so würden wir doch nicht *ceriu*, *cersut*, *cersură*, sondern *cers*, *cerut*, *cerură* erwarten; wie käme denn *i* in diese beiden letzten Formen? Ich ziehe es vor, ein altes sigmatisches Perfektum anzunehmen *cersi*, woraus dann als ob *cers*- der Stamm wäre, ein neues Perfektum mit *u* abgeleitet wurde; vgl. einerseits das regelmässige *-sei* = *-s-ei*, anderseits Bildungen wie altspan. *truze* = **traxui*, prov. *vesqui* = **vixui*, ital. *vissuto*, prov. *tenisut* u. s. w. Eine Unregelmässigkeit läge allerdings in dem *s* = *s* vor *u*. — *Curcubenos* steht mir nicht für **cucurbitosus*, sondern für **cucurb(ū)inosus* (von *cucurbitinus*); es wurde **cucurba* als Stammwort gedacht, wie beim Diminutiv *curcubița* für **curcubetița*. Das *pèpene*, wozu es gehört, unterscheidet sich wenigstens im Akzent nicht vom lat. *pèponem*, denn so ist zu betonen (griech. *πέπονα*); das Italienische und Spanische haben den Akzent verlegt (*popóne*, *pepíno*). — Warum soll *gurguiu* nicht = *gurgulio*, sondern = **gurgullus* sein? Lautliche Bedenken kann ich nicht entdecken und Nominativformen von Maskulinen der 3. Deklination haben sich ja noch sonst erhalten, wie *drac* = *draco*, *om* = *homo*, *sóră* = *soror*, *rece* = *recens*, *șérpe* = *serpens*. Zu diesen könnte auch *judec* = *judex* gehören. Hasdeu aber sieht darin einen nach falscher Analogie aus dem Plural *judeci* abgeleiteten Singular. Diese Annahme ist innerhalb des Rumänischen gewiss berechtigt (*șórec* wird aus *șóreci*, *berbec* muss aus *berbeci* gebildet sein: in diesen beiden Wörtern hat das Rumänische den lat. Akzent gewahrt, während das Italienische *bérbice*, wie *sorce*, und das Französische *souris*, wie *brebis* spricht) und lässt sich auch auf Feminina, wie *falcă* (*falx*), *junincă* (*junix*), *feregă* (*filix*), *nucă* (*nux*), *salcă* (*salix*), ausdehnen. Indessen muss dann das Verhältniss des Rumänischen zum Italienischen klar dargelegt werden; das letztere kennt eine Reihe von entsprechenden Fällen, wobei der lateinische Nominativ Sing. als Grundform angesetzt wird (vgl. besonders Ascoli Arch. glott. II. 434 f.). Denn wenn auch *sorco* sich zwanglos der Hasdeu'schen Annahme fügte, so würde dies schwieriger bei neapol. *jureche* (das zunächst für **jureco* stehen müsste) und unmöglich bei *rádica* (rum. *rădiche* ist = *radicula*)¹ sein. Was nun die Form *jude* anlangt, so kann dieselbe durch Apokope ebensowenig aus *judece* entstanden sein — so meint Hasdeu — wie aus rum. *judec* = *judecă*, also einst **judecu*. Sie erklärt sich nur aus einem urromanischen *judec* = *judecs*, auf welches neapol. *jureche* und wohl auch rum. *judecă* zurückgehen. Vgl. span. *cal* = *calx*, neap. *Fle* = *Felix*.

(1) Prov. *junegea* bezieht Hasdeu No. 99 auf *junicem*; es dürfte aber wohl *jūnega* betont werden müssen, womit, Diez zufolge, jurass. *gegna* zusammenhängt.

(-icis), lombard. *cotórna* = *coturnix* (-icis), tosk. *órafo* = *aurifex*. — In *mugc* sieht Hasdeu nicht *morsico* sondern *mordico*; während es sich aber aus jener Form auf's Einfachste entwickeln lässt ($s=rs$ wie im franz. *museau* = prov. *mursel* vom gleichen Stamm, und im rum. *dos, sus; gc=x* wie in *mugchiü* = *musculus*, *rourugcä* = *labrusca* u. s. w.), weiss ich nicht wie *rd* vor *c* zu *g* werden soll. *Mugcel* = *monticellus* würde keine genügende Analogie gewähren, auch wenn hier wirklich $g=nt$ wäre. Doch ist *muncel* die regelrechte Form, und daraus vielleicht *muscel* unter dem Einfluss irgend eines andern Wortes entsteht. — *Salbed* wird eher = *exalbidus*, als = *subalbidus* sein; die Silbe *ub* konnte nicht wohl völlig schwinden. — *Spre* leitete man bisher von *ex-per* ab; Hasdeu (S. 111) von *super*. Dem Sinne nach passt das letztere besser, nicht aber dem Laute nach. Die Verlegung des Akzentes kann nicht durch griech. *ὄψω* wahrscheinlicher gemacht werden. In *sprincéna* = *superincilium*, für *supercilium*, steht *spre* = *super* vor der Tonsilbe. Man könnte zwar sagen, das auch ausserhalb der Zusammensetzung die Praepositionen des eigenen Akzentes ermangeln; nichtsdestoweniger sehen wir, dass die zweisilbigen durchaus behandelt werden wie andere zweisilbige Wörter, ausser wenn sie den Anschein zusammengesetzter Praepositionen annehmen. Man fühlte in den ersten Silben von *intra*, *infra*, *intro* die Praeposition *in*, und betonte desshalb *in-trá*, *in-frá*, *in-tró* (ital. *tra*, *fra*, südrum. *tru*). So fühlte man vielleicht in der 2. Silbe von *super* die Praeposition *per*, und betonte *spér*, rum. *spre*. Es würde sich demnach für *spre* die Hasdeu'sche Etymologie mit der andern, auch von Diez wiedergegebenen, verbinden. Mit *spre* ist zusammengesetzt das veraltete *prespre*, *prespe*, *pespe*, an dessen Stelle heutzutage *preste*, *peste* gilt. Cipariu und Cihac erklären das letztere: *per-extra*; aber es wird schwer, an seiner Identität mit dem erstern zu zweifeln. Anderseits ist der Uebergang des *p* in *t* etwas höchst Befremdliches.¹ Indessen wenn auch in *tricoliciu* für *pricoliciu* sich irgend ein anderes Wort eingemengt haben wird (wie ja die letztere Tone selbst aus *vircolac* entsteht ist), so scheint mir *creț* für **crest* = *crispus* gesichert (auch im Deutschen *Kraus*, *Kraust*, *Krausp* nebeneinander), wie trotz der Bedenken von Diez doch wohl ital. *visto* = *vispo* ist. Und in *preste* = *prespe* wirkt das anlautende *p* dissimilirend, ganz so wie in slawischem *topol* = *populus* das zweite. — *Tärmure* möchte Hasdeu eher von *termonem* als von *terminem* ableiten; der Uebergang des *n* in *r* steht ihm sicher. Indessen könnte *terminus* zunächst zu *termulus* geworden sein; die Vertauschung der Endungen -inus und -ulus (vgl. -ide und -ulus in it

(1) Eben sowenig vermag ich mir physiologisch die Einschaltung des *s* vor einer Tenuis zu rechte zu legen, wie wir sie in *ascuți* = **acutire*, *lespede* = *lapide* (zu XXVI), *flustura*, *flustura* neben *flutura*, *rostogol* neben *rotocol* wahrnehmen.

bussolo = *pyxide*, *trespolo* = *trespide*), welche wir wohl auch in *vergurä* d. i. *virgula* = *virgine* anzunehmen haben, erscheint hier besonders begründet, indem *m* ein folgendes *n* zu *l* dissimilirt (vgl. it. *meliaca*, span. *comulgar*) und *ï* vor *l* zu *u* wird (vgl. it. *nespolo*, *debole*, rum. *nóur*). Ganz so ital. *témolo* = *thyminus*. Auch der Friauler hat die Endung gerade von *terminus* abgeändert: *tiermi*, *tiermid*. Uebergang von **tärmurä* zu *tärmure* kann nicht befremden. Am Einfachsten ist es vielleicht — auch in Anbetracht des Sinnes — von der Pluralform *tärmurî* auszugehen, die sich entweder = *termuli* für *termini* oder *termora* für *termina* (vgl. altital. *nomora* = *nomina*) fassen lässt. Daraus wäre als Singular sowohl *tärm* (das aber auch für *termen* möglich ist) als *tärmure* zurückkonstruirt worden. Nach welchem Gesetze *tärm* und *term* nebeneinander stehen, lese man in Lambrior's trefflicher Abhandlung (Romania VII) nach.

Zuweilen weiche ich nicht in Betreff des Ausgangspunktes, sondern nur der lautlichen Erklärung von Hasden ab. *Auă* ist ein merkwürdiges Ergebniss aus lat. *uva*. Wegen der Diphthongirung vergleicht Hasden *ploae* = *pluvia*; aber in *pluvia* ist *u* kurz und in *uva* lang. Es ist die dissimilirende Wirkung des *v* auf ein vorhergehendes *ó*, *ũ*, *û* zu beachten:

<i>ovum</i> ; statt	<div> <div>vulgärl. <i>ovo</i> : <i>ovo</i>,</div> <div>ital. span. <i>ovo</i> : <i>uovo</i>, <i>huevo</i></div> </div>
<i>pluvia</i> ; statt	<div> <div>vulgärl. <i>plóvia</i> : <i>plòvia</i></div> <div>it. <i>pioggia</i>, franz. <i>pluie</i> : <i>pioggia</i>, <i>pluie</i> (= *<i>plueie</i>)</div> </div>
<i>uva</i> ; statt	<div> <div>vulgärl. <i>uva</i> : <i>óva</i></div> <div>rumän. <i>uă</i> : <i>auă</i> (= *<i>oauă</i>).</div> </div>

Hasden glaubt, es sei *o* in **oauă* und **ostrachină* als unbestimmter Artikel gefasst, und daher abgeworfen worden. Auch *stridie* = *στρίδι* würde sich dieser Deutung fügen. Allein meines Erachtens sind *strachină* und *stridie* nicht anders zu beurtheilen als *sparangă* = *asparagus*, *stinge* = *extinguere* u. s. w. Die Sprachen, welche eine Neigung zum *s* impurum haben werfen auch *o* vor demselben ab (vgl. ital. *scuro*, *spedale*). Ob in rum. *scoruș* = altslaw. *oskoruș*, *o* abgefallen ist, bleibt wegen des kleinruss. *skoruș* dahingestellt. In *auă* = **oauă* sehe ich eine Schwächung von *oa* zu *a*, aber eine ganz vereinzelte, welche von der in *afară*, *povară* (No. 144) und *va* = **voa(le)* hinlänglich verschieden ist; auch *a* für *ea*, span. *e* für *ué* u. s. w. pflegen nur im Inlaut aufzutreten. Diese meine Erklärung wird aber auch nur unter der Bedingung Gültigkeit haben, dass, wie Hasden ohne Weiteres annimmt, *auă* betont wurde. Die von Cipariu beigebrachte Dativform *aoiei* kann kaum anders zu fassen sein als = *dăi* + *ei* (oder steht *aoiei* irrig für *ao-ei*, welches zu erklären wäre, wie *vâl-ceao-i* S. XVI, *roao-i* bei Cipariu?), aber die alte Nominativform *auo* hat

wohl den Akzent auf dem *u*, da aus *áud go* hätte werden müssen. Und wir sprechen in der That die Südrumanen, sodass hier *a* vorgeschlagen erscheint, wie im südrum. *áimbrá* und wohl auch in *áuſu*, «Greis» (doch was ist dies?) — Dass *gal* an Stelle von *gase* sich nur vor *s* und *z* findet, ist gewiss als ein wesentlicher Umstand festzuhalten; es fragt sich nur, ob hier eine positive, eine wirkende oder eine negative, eine gestattende Bedingung vorliegt. Denn *gal* würde wenigstens, was den Auslaut betrifft, das Regelmässige sein, dem ital. *sei* entsprechend, wie *noi* dem ital. *noi* (vgl. *trei* neben ital. *tre*). *Sase* ist auffallend; die Erhaltung des auslautenden *s* bringt uns auf die Vermuthung alleinheimischen Einflusses (vgl. alb. *gjastá*). — *Răškira*, *răshira*, ist mir kein Beleg für den Wechsel der Aspiration, denn *ș* verhält sich zu *s* nicht wie *ț* zu *z* oder *χ* zu *k*, und auch *h* ist nicht, wie das altgriechische *χ*, Aspirata, sondern Reibelaut. Allerdings wird *h* (= *f*) unter dem Einfluss des vorausgehenden *s* zu *k* geworden sein; *s* ist dann wiederum, wie auch in anderen Fällen, vor *k* zu *ș* geworden. Die entgegengesetzte Lautentwicklung *k*: *h*: *f* belegt Hasden durch ein magyarisches Lehnwort. — Das *mognén* = *mostén* eine rein lautliche Erscheinung (*gn* = *st*) enthalte, wird durch den Hinweis auf *dumésnic* = *duméstec* nicht wahrscheinlicher; denn in *dumesnic* hat sich die slawische Endung *-nik* eingemischt.

Der letzterwähnte Fall gehört zu einer Gruppe von Erscheinungen, auf die Hasden sonst ein scharfes Augenmerk gerichtet hat. Unter den lexikalischen Analogiebildungen sind vielleicht diejenigen die bedeutsamsten, welche durch das Eingreifen einer fremden Sprache hervorgerufen worden sind, und weit zahlreicher, als man anzunehmen pflegt; denn es liegt auf der Hand, wie oft sich ein solches Eingreifen dem Nachweis völlig entziehen muss. Bedenken wir dies, so wird von den Räthseln der romanischen Etymologie, welche bisher der verzweifeldsten Lösungsversuche gespottet haben, manches uns weniger räthselhaft erscheinen, manches sogar wirklich erschlossen werden. Ich glaube nicht, dass es ein schwierigeres Problem auf diesem Gebiete gibt, als zu entscheiden ob die Stämme jenes Zeitworts der 1. Konjugation, welches «gehen» bedeutet, *umbl* — (*imbl*—), *amn* — (*imn*—, *umn*—), *an* —, *and*—, *al*—, alle miteinander in Zusammenhang stehen und sodann in welchem. Hasden betrachtet die Gleichung fran. *aller* = altfranz. *aner* = *adnare* als erwiesen. Indessen, wenn auch im Altfranz. *aner* und *aler* nebeneinander vorkommen, so ist doch ein solcher Uebergang von *n* zu *l* unglaublich; die von Diez angeführten *velin* und *orphelin* haben keine Beweiskraft: *l* entsteht aus *n* nur durch Dissimilation, nämlich in der Nachbarschaft eines andern *n* oder *m*. Vom franz. *aller* kann frias. *al* für **alá* (1. P. Plur. des Imperativs: *alin* neben *lin*, ja sogar *anin*) nicht

getrennt werden. Sollte nicht in das Zeitwort *aner*, **aná*, mag dessen Ursprung nun sein welcher er wolle, ein keltisches Zeitwort eingeschmolzen sein? In den brittischen Mundarten treffen wir den Stamm **el*, «gehen» (z. B. Kymr. *el-af*, ich werde gehen, *el-wn*, ich ging). Um von dieser westlichen Abschweifung zum Rumänischen zurückzukehren, so hat Hasdeu eine Reihe rumänischer Wortformen angeführt, welche verschiedenen gradige Mischung slawischer und lateinischer Wörter darstellen, so *căcăreză*=*căca(re)* + (*g*)*réza*, *coderiște*=*códă* + (*topo*)*riște*, *judet*=*judec* + *sudici*, *așijdere* = *ași* + (*tako*)*jdere* (zu No. XV). Gewiss kann wiederum nach *așijdere* das entgegengesetzte *altminte* zu *altmintre* sich abgeändert haben (so hat sich vielleicht auch *altlat. aliuta* erst nach *ita* gebildet); indessen vergesse man nicht, dass im Romanischen *r* unter ganz gleichen Bedingungen sehr häufig eingeschaltet wird (vgl. vor Allem friaul. *-mentri*). Sehr treffend zeigt Hasdeu, wie dieses Wort weiteren Einflüssen der Analogie ausgesetzt gewesen ist: *altmintre-lea* wie *aldoi-lea*. Statt *alt*, *al* finden wir in der ersten Silbe auch *a*, *ai*: *almintrilea*, *aimintrea*. — Ob in *accept*=*ăștept* lat. *accepto* mitspielt, scheint mir um so zweifelhafter, als die vulgärlateinische Form dieses letzteren *accapto* war. Es wird wohl eine Umstellung des *st* zu *ts* stattgefunden haben (die umgekehrte allerdings nimmt Hasdeu in *most-én* an). wie sich sonst *t*=*st* findet (s. Hasdeu zu *tol*=*stola*, wo vielleicht noch *creț*, und aus dem Italienischen einige schlagendere Beispiele als *zolla* anzuführen waren). — Miklosich hatte Entlehnung von *vădúvă* aus dem Slawischen angenommen; indessen würde altslaw. *vidóva* im Rumänischen *vădoavă*, nie *văduvă* und noch weniger die unter No. 191 angeführte Form *văduă* ergeben haben. Aber Einfluss der slawischen Betonung auf das lateinische Wort nehme auch ich an; das Südrumänische betont noch: *vėduă*. — *Omșor* betrachtet Hasdeu als das Ergebniss einer ihm nicht nachweisbaren Volksetymologie; könnte aber nicht ohne Weiteres mit „Männlein“ (*omșor*) das Zäpfchen (dies ist die gewöhnliche Bedeutung des Wortes) bezeichnet worden sein?

Nicht minder als auf die äussere Form der Wörter, bethätigt sich die Wirkung der Analogie auf die Bedeutung derselben. Und zwar kann hier zunächst noch die Form betheiligt sein: wie begriffliche Uebereinstimmungen formelle veranlassen, so entwickeln sie sich mit ihnen zugleich, oder werden durch sie veranlasst. Dann aber kann ohne irgend welche Betheiligung der Form ein Begriffsübergang einen andern nach sich ziehen; so haben z. B. die Rumänen „Anker“ = „Katze“ (des Schiffes) aus dem slawischen entlehnt. Nicht aber scheint mir dies der Fall zu sein mit *măruntaie*, „Eingeweide“. Hasdeu meint, man bemühe sich vergebens dieses Wort in logischen Zusammenhang mit *minutalia* «Kleinigkeiten» zu

bringen. Aber schon im Lateinischen bezeichnet *minutal* ein Gericht von Kleingeschnittenem, eine Art Ragout oder Hachis, und wenn selbst seine Bestandtheile vorzugsweise Gemüse gewesen wären, so würde das Wort doch schliesslich ebensogut zur Bedeutung von «Eingeweide» gelangt sein können, wie das französ. *haricot (de mouton)* «Ragout von Schäpsenfleisch» zur Bedeutung «Bohne». Vgl. mittellat. *minutia porcorum*, span. *menudo*, *menudencias*, «Eingeweide von Schlachtvieh», franz. *menu* «Gekrös von Schlachtvögeln», ital. *minugia*, «Darm», deutsch «Gänseklein» u. s. w. Einwirkung von *drob* 1) «Stück, Brocken» 2) «Eingeweide» braucht also nicht angenommen zu werden; und wiederum kann im Slawischen die zweite aus der ersten Bedeutung hervorgegangen sein (wie Miklosich's Ansicht ist) ohne dass altslaw. *xtroba* dabei thätig war. — Hierher ist auch der Fall begrifflich analoger Ableitungen zu rechnen. Z.B. von «Tag» rumänisch wie slawisch: gut «tagen» = glücklich «leben». Vgl. die anderswo von Hasden besprochenen *frätat* und *suratä*, welche slawische Partizipialformen *pobratim* und *posestrima* nachahmen. — Die Volksetymologie eines Wortes lateinischer Herkunft zieht eine Herleitung eines slawischen Stammes nach sich: *godinac*, *ghidinac* (von *godinü*) = *pläcintä*, als ob dies von *pläcé* wäre. — Wie es scheint, lag hier die schwächste Vertheidigungslinie des Lateins gegenüber den alteinheimischen Sprachen. Ja, nachdem diese selbst ausgestorben waren, mochte so zu sagen ihr Geist auf die Entwicklung der neuen Mundarten einigen Einfluss ausüben, insofern nämlich als die nationalen Anschauungen und Gewohnheiten, welche sich in dem semasiologischen System der alten Sprachen abgeprägt hatten, die Romanisirung überdauerten. Ueberhaupt steht die Geschichte der Bedeutungen in einer solchen Abhängigkeit von der Kulturgeschichte, dass wir uns völlig ausser Stand sehen für jene in gleicher Weise feste Richtschnuren zu ziehen, wie für die Geschichte der Laute; tausend Zufälligkeiten greifen störend ein. Den Uebergang von serb. *prasiti* «ferkeln» (von altslaw. *prasa*, Schwein) zu rumän. *präsi*, «erzeugen, gebären» (davon wieder *prästurä* «Stute», — es ist dies einer der Nachträge, welche Hasden zu dem reichen Verzeichniss Miklosich's gibt) werden wir begreifen ohne ausdrücklich darüber unterrichtet zu sein, welche wichtige Rolle das Schwein im Leben des Rumänen spielte; ebenso wie uns die Benennung des Schweins auf der Insel Guernesey: *aver* den Werth, welchen diese Thiere für die Inselbewohner hatten, darthut. Wer aber würde wohl auf den Gedanken kommen, dass das romanische Wort für «Leber» eigentlich «mit Feigen Gemästetes» bezeichnet, wenn uns gewisse gastronomische Vorschriften verloren gegangen wären. Wie viel gerade im Rumänischen möglich ist, veranschaulichen Gleichungen, wie «gehen» = «tauchen», «gewinnen» = «züchtigen», «heilen» = «rächen» (No. 192), «schöpfen» = «mischen» (No. 116) u. a. Aber wenn auch hier jene entschiedenen Verneinungen nicht am Platze sind, welche wir da aussprechen

dürfen, wo es sich um Lautliches handelt, so bleibt es doch gerathen, einen stärkern Bedeutungswechsel nicht anzusetzen ohne dass die Identität der äussern Form geradezu in die Augen springt, und deshalb habe ich mich oben hinsichtlich einiger Etymologien Hasdeu's bedenklich gezeigt. Uebrigens werden ausser den eigentlichen, den wirkenden Analogieen, auch ganz abgetrennte Parallelen Belehrung gewähren; so gestehe ich, dass die Herleitung des lateinischen *unio*, «Zwiebel», von *ure-re* (**us-nio*) sich mir durch das gleichbedeutende rum. *usturoiu* von *ustura* (vgl. auch altslaw. *česnikū*) sehr empfehlen würde, wenn nicht die Bedeutung «Perle» uns doch auf *unus* verwiese. Und wenn Hasdeu zu *foisor* «Laubgang», dann «Galerie», «Altan», «Gartenhaus», «Lusthaus», «Empfangszimmer», das franz. *feuillée*, «Laube», *folie*, «Lusthaus» (im Mittelalter latinisirt: *folia*, *foleia*) vergleicht, (auch das deutsche *Laube* vereint in ähnlicher Weise verschiedene Bedeutungen) so denkt er sich gewiss beide Entwicklungen unabhängig von einander. *Dezvoilbere* = ital. *disinvoltura*, «Geschicklichkeit», ist vom gleichen Standpunkte aus zu beurtheilen.

Unter den Neubildungen aus lateinischen Bestandtheilen, welche in Hasdeu's Wörterbuch enthalten sind, beansprucht eine und die andere besonderes Interesse. Die beiden Formen *funicel* und *fughicel* weisen auf eine gemeinsame Grundform *fungicellus* zurück. Für *n=ng* wüsste ich allerdings keinen Beleg, und ohne die zweite Form würde ich an **furuncellus*=*furunculus* (vgl. span. *carbuncillo*=*carbunculus* u. s. w.) gedacht haben: es hätte sich durch Assimilation des *r* an *n* (s. Hasdeu zu No. 189, und vgl. besonders *funingine*=**furingine*=*fuligine*) zunächst **fununcel* und dann durch Vertauschung der Silbe *-unc-* mit *-ic-* (vgl. *rinichiu* = *rärunchiu*) *funicel* ergeben. — Überzeugend wird dargethan, dass *nițel*, «ein klein wenig» aus der alten Form *nișchitel* zusammengezogen ist, einer Verkleinerung von *nescît*=*nescio quantum* (vgl. *neșine*, *nescare*). — Von Adjektiven sehen wir Zeitwörter zweier verschiedenen Konjugationen unmittelbar abgeleitet, um eine Bedeutungsverschiedenheit auszudrücken: *ferica*, «glücklich sein»; *ferici*, «glücklich machen», — *mesera*, «arm machen»; *meseri*, «arm sein» (aber wir finden auch Formenverschiedenheit ohne Bedeutungsverschiedenheit, z. B. *adevera* und *adeveri*, «wahr machen» d. i. «erweisen» — *moșiș* und *moleși* (Cihac) «weich machen» — *mucegăia* und *mucegăi* (Cihac) «schimmelig werden»). Hasdeu spricht bei dieser Gelegenheit von *-ex-* und *-esc-* als ableitenden Suffixen, während dieselben im Rumänischen doch zu flexivischen Suffixen herabgesunken sind. Ableitend ist *-ex-* noch in *cuteză*, *reteză*, *rânceza* u. s. w. Dass wir in diesem *-ex-* das griech. *-ιξ-* zu erkennen haben (*boteza*=βαπτίζω) unterliegt kaum einem Zweifel. Es ist merkwürdig, dass auch im Altfranzösischen bei einigen Zeit-

wörtern der 1. Konjugation eine Erweiterung durch *-is* oder *-i* eintritt; dieselbe bedarf aber einer anderen Erklärung: *prois* und *proi* = *probo* treffen nur zufällig zusammen. — In sehr frühe Zeit wird die Bildung **femius* (rum. *femen*, *fémen*, bei Kaball. *ῥῥῥῥῥῥῥ*, alb. *ῥῥῥῥῥῥῥῥῥ* = *ῥῥῥῥῥῥῥῥῥ*) von einem adjektivisch aufgefaßten *femius* hinaufreichen, in jüngere **femines* (nordrum. *femēie*) für *fēminis* (südrum. *fēminis*), wozu Hasdeu sehr passend serb. *zencica* vergleicht (auch an das deutsche «Mensch» kann dabei erinnert werden.) — Ein bemerkenswerthes Ortsadverbium wußte die Urkunde No. XXXI elfmal auf, nämlich *cice*, welches Hasdeu dem ital. *quici* gleich stellt; ein kleiner Unterschied besteht dennoch: *cice* ist = *ecce hic* + *ecce hic*, *jenes* = *ecce hic* + *ecce hic*.

Uebereinstimmung des Rumänischen mit den andern romanischen Sprachen spricht für das Vorhandensein alter lateinischer Wörter, so z. B. eines **matens* von dem wenigstens das Stammwort uns durch die Schriftsteller überliefert ist, und eines **gavis* oder ähnlich, von dem sonst keine Spur geblieben ist. Wenn nun aber der romanische Name des Holzbüchsen nicht aus dem Germanischen hergeleitet werden kann, so ist dies auch möglicherweise für das übereinstimmende Wort, welches «manter, bestig» bedeutet nicht thunlich; man wird fast versucht an ein mit *gav-* oder *gav-* zusammenhängendes Adjektiv **gavis* zu denken. Ich erinnere beiläufig an das lat. *gavis*, «Möve», welches in verschiedenen romanischen Formen fortlebt. — Was die Ableitungsilbe *-da* in *mestecda* anlangt, so erkläre ich sie, wie Hasdeu; im Stamm aber scheint mir nicht das Zeitwort *masticare* sondern das damit verwandte Hauptwort *mastix* enthalten zu sein, mit dem schliesslich jede Baumfeuchtigkeit und also auch der Birkensaft bezeichnet werden mochte.

Schon in frühern Jahrhunderten hat der Handelsverkehr dem Rumänischen Wörter aus andern romanischen Sprachen zugeführt. Eines der bemerkenswerthesten darunter ist *zgarbură* = ital. *scarpola* (eine mir übrigens nicht bekannte Form). *Zg=sc* findet sich auch sonst: *zgaibă*, *zgurdă* (auch alb. *zgebe*, *zgjurd*), ganz so wie ital. *sgurare*, *sgomentare*. Man darf auch *zb=sp* und *zl=st* erwarten; letzteres haben wir wohl in *sdröe* = *strues*, wenn nicht etwa die Nebenform *dröe* auf einen andern Ursprung hinweist. Auffälliger ist in *zgarbură* das *rb=rp*. Dieses Wort hat mich an ein Wort für «Holzschuh» erinnert, welches über Friaul und Tirol in mannigfachen Formen verbreitet ist: *galbera*, *galmera*, *galmar*, *galmine*, *dalmine*, *dermine*, *darmole*, u. s. w. — Die unmittelbare Herkunft des rum. *ciöe*, *aciöe* vom ital. *acciajo* gilt mir nicht für ausgemacht; wie erklärt sich *ö* = *a*? *Ciöe* würde nicht sowohl *aciarium* als = **acionia* sein. — In welche Zeit die ältesten deutschen Bestandtheile des Rumänischen gehören, ist schwer zu entscheiden. Zu dem Wort

gaică bemerkt Hasdeu ausdrücklich, dass nicht ein alter Germanismus im Rumänischen vorkomme. Und doch hat er einen solchen vor Kurzem in einer sehr scharfsinnigen Abhandlung nachgewiesen: die Fee *Filma* bei den Banatern, die Personifikation des Fiebers, hat ihren Namen von den Gepiden erhalten (goth. *us-film-ei*, altnord. *felmr.* «Entsetzen»). Die Zusammenstellung ist von Seite des Lautes und des Sinnes gewiss nicht anzufechten; aber dass sie die einzige ihrer Art ist! Während des spätern Mittelalters haben sich ohne Zweifel manche deutsche Wörter im Rumänischen festgesetzt. Dahin rechne ich *boziū* = Wasen und *gold* oder *jold* «Schulter», welches bei den siebenbürgischen Rumänen wie bei den Slawen und Magyaren vom «Schinken» gebraucht wird (auch *șuncă* ist ja deutsch), sonst im Rumänischen aber die Bedeutung „Hüfte“ hat.

Zahlreiche Wörter aus andern indogermanischen und nicht indogermanischen Sprachen werden von Hasdeu erklärt; die aus dem Kumanischen sind von besonderem Interesse, doch verbietet mir meine Unkenntniss dieser Sprache näheres Eingehen. Oft bleibt es übrigens dahingestellt aus welcher Sprache das Rumänische zunächst geschöpft hat. Unter mancherlei Lauterscheinungen, die hiebei zu Sprache kommen, greife ich nur eine heraus: die Einschaltung des *l*, wie wir sie in *bilsug* neben *bișug*, *jiltu* neben *jăltu* wahrnehmen, womit Hasdeu *molitvelnic* neben *molitvenic* und *čovlică* = slaw. *sovika*, *diulică* für *diu-ică* und *sorlița* von *sor* = kuman. *sar*, verbindet. Indessen haben wir zu unterscheiden. -*Elnic* auch -*alnic* ist eine ganz rumänische Endung (*căpit-elnic*, *domn-elnic*, *făpt-elnic*, *fiint-elnic*, *muier-elnic*, *pădur-elnic* u. s. w.), welche durch gewisse Formen mit etymologisch berechtigtem *l*, wie *postelnic* (altslow. *postelnik*), *strădalnic* (vgl. altslow. *stradalnik*) hervorgernfen worden ist. Umbildung wie in *molitvelnic* z. B., noch in *pomelnic* für *pomen-nic*, *pecelnic* = slow. *pečatnik*. Ebenso verhält es sich mit *médelniță* (No. XXXI) = altslow. *médénica*, *răsalniță* neben *răsadniță*, *stelniță* = altsl. *sténica*, *peduchelniță*, *urechelniță* u. s. w., deren Vorbilder in *cădelniță* = altslow. *kadilnica* und dgl. zu suchen sind. Das *l* ist slawisch, es gehört dem Part. praet. act. II. an, von welchem zahlreiche Ableitungen auf -*nikū*, -*nica* gebildet sind, z. B. altslow. *bajalnikū*, *bélilnikū*, *imelinikū*, *skadelinikū*, *doilínica*, *túkatelnica* etc.; neuslow. *pihalnik*, *umétalnik*, *vsekalnik*, *nosilnica*, *sporcdalnica*. In den Formen *čovlică* u. s. w., auch *sorlic* neben *soric*, wohnt dem *l* deminutive Kraft bei, vgl. *căt-ul-eț*, *corn-ul-eț*, *fi-ul-eț*, *furc-ul-iță*, *musc-ul-iță*, auch *porc-ul-én* u. s. w. Ich bemerke auch *cășiga* = *cășiga*, *coraslă* = *corastă*.

Ein Wort habe ich mir bis zuletzt aufgespart, weil es eine längere Erörterung verlangt, das Pronomen *o* nämlich. Hasdeu identifiziert zu Urk. XXVI dasselbe mit dem unbestimmten Artikel *o*, und erblickt hier einen vorrömischen Ueberrest. Aber es wäre doch höchst befremdlich,

wenn die feminina *o* hinsichtlich ihres Ursprungs nicht zu den Maskulinen *lu*, *un* gehörten. Ich stimme daher mit Cihac in der Trennung beider *o* und in ihrer Bedeutung aus *una* und *illam* überein, durchaus aber nicht in ihrer lautlichen Erklärung. Zunächst einige Worte über *o* = *una*, altnordrum. u. südrum. *unǎ* (aber westrum. nur *o*). Aus *unǎ* wurde *uǎ*. Wir haben zwar keinen andern ganz entsprechenden Fall; der Schwund des *u* zwischen zwei Vokalen findet sonst nur unter zwei Bedingungen statt: 1) nach *á*: *grǎū*, *frǎū*, 2) vor *i*: *vie*, *ai* = *vinea*, *anni*. Allein da hiedurch im Allgemeinen eine weit geringere Widerstandskraft des *n* für das Römänische, als z. B. für das Italienische bezeugt wird, so könnte wohl auch einmal ausser der Regel, und zwar in einem so häufig vorkommenden und so rasch gesprochenen Worte, wie *unǎ*, das *n* wegfallen; für die besondere Behandlung derartiger Wörter liessen sich hinlängliche Beispiele aufstellen. *Uǎ* aber muss, wie wir gleich sehen werden, *o* ergeben. Der Stammbaum des andern *o* ist folgender:

(i)lla	
*ua	
*va	*uǎ
westrum. (Valdarsa)	nordrum. und westrum. <i>o</i> ,
<i>vo</i> , von Ascoli dem	südrum. <i>u</i> (auch in No. XXVI,
nordrum. <i>vo</i> = <i>vreo</i>	wo aber <i>u</i> und <i>o</i> überhaupt
«irgendeine» gleich-	öfters vertauscht werden).
gesetzt.	

Ich werde versuchen die beiden Hauptübergänge durch hinreichende Belege zu erweisen, wobei ich bemerke, dass ich tonloses *o* und *u* zwischen Vokalen nach den Angaben Einheimischer als gleichwerthig ansehe.

1. *O* = *uǎ*:

a) im Anlaut = *va*:

oraş = magy. *város* (von Hasden angeführt),

Oşorhéu = *Vásárhely*.

O = *va* = **voa(le)* gehört nicht hierher, die verschiedenen Formen für *vult* sind so zu ordnen:

$$va \left\{ \begin{array}{l} vo - o \\ a \end{array} \right.$$

Anlautendes *v* fällt ab, wie in den andern Formen desselben Zeitwortes (*efi*, *or*).

Vo = *va* (und ebenso die oben angeführte valdars. Form für *illa*) beruhen auf Assimilation wie *luom*, *luo* = *luám*, *luá*, *ploo* = *plodá*. Hasden

lässt in den beiden ersten Formen *o* aus *va* entstehen; allein dies geht nicht, da nur unbetontes *va* zu *o* wird, und da *ev* in *u* enthalten ist, wie ja Perf. *luai*, Inf. *lua* 1) deutlich zeigen. Im Südrumänischen wird hier *ev* zu *o* (*loai*, *loare*), und so haben wir im Praesens *lom*, *loți* für **loom*, **looti*; das Westrumänische bietet statt des *ev* ein leicht verflüchtigtes *u*: *lūām* — *lām*, *lūāți* — *lāti*, *lūa* — *la*, u. s. w.

b) im Auslaut:

α) = *ua*. Bei den zahlreichen Pluralen auf -*ao* von Singularen auf -*ău* (meisst = magy.-*ó*):

halao = **haluă* (Ofener Wtb. *halcăuă*) von *halău*,

hălăștao = **hălăștauă* (Ofener Wtb. *hălăștoadă*) von *hălăștau*,

macao = **macauă* von *macău*,

valao = **valauă* von *valău*.

Die Plurale solcher Nomina finde ich auch in -*ae* und -*ăe* angegeben.

β) = *ua* = (*u*)-*a*:

văduo neben *văduă*, *văduvă* = *vidua*,

auo (altnordrum.), *ăiu* (südrum.) = *ua* (so schon vulgärlat. für *uva*).

γ) = *ua* = *va*:

ăo (in *aoiei*? altnordrum.) neben *ăuă* (alt) = *uva*,

noao (südrum. *nao*) neben *noauă* = *nova*,

oao neben *oauă* = *ova*,

ploao neben *ploauă* = *pluv(i)at* (vgl. *ploaie* = *plu(v)ia*),

greao (südrum.) = **greauă* = *greva* für *grave*.

δ) = *ua* = *va* = *ba*:

fao (südrum.) = *faba*,

zao (Ofener Wtb.) = ζάβζα (spätgriech., in lat. Glossen *zaba*; s. Löwe Prodrum. S. X.)

ε) = *ue* = *ve* (oder = *vū* = *vū*):

noao (südrum. *nao*) neben *noam* = westrum. *noue* = **nove* = *nobis*
| *novem*

voao (südrum. *vao*) neben *voauă* = westrum. *voue* = **vove* = *vobis*,

o (tonlos) = **uă* = westrum. *uvă*, *uve* = *ubi*,

neao (südrum.), *neavo*, *năvu* (westrum.) = *neauă* (nordrum.), *neavă*,

neaua (westrum.) = *nive*.

V oder *u* assimiliert das folgende *e* zu *ă*, doch nicht nothwendigerweise (vgl. *oae* = *ove*).

η) = *ue* = (*o*)-*e*:

doao (südrum. *dao*) neben *doauă* = *doae* = **doe* = *duae*,

roao (südrum. *rao*) neben *roauă* = *roae* = **roe* = *rore* (vgl. it. *prua* = *prora*).

(1) Allerdings macht mich Hasden darauf aufmerksam, dass in alten Texten *luoi*, *luoa* vorkommen; aber daraus würden doch nicht *luo*, *luom* geworden sein.

2. *Ua=lla*. Die Bedingungen, unter welchen *l* im Rumänischen zu *u* wird, sind von denen verschieden, unter welchen solches von andern romanischen, in deutschen und in slawischen Mundarten geschieht. Es wird nur doppeltes *l* vokalisirt (einfaches bleibt zwischen Konsonanten, und verwandelt sich zwischen Vokalen zu *r*) und nur vor *a*¹ (vgl. *cale* = *calle*, *cal*=*caballo*):

măduă, *măduhă*, *măduvă* = **mădu-u-ă* = *medulla*,

pivă, *pio* = *piuă* (davon *piuar*) = **pilla* für *pila*.

Die volksthümliche Form **pilla* blickt noch in ital. *pillo* durch; vgl. ital. *pigliare* u. s. w. (wie *togliere* = *tollere*). Das *u=ll* drang in den Plural ein: *piue* (wie *mădue*) wofür auch (vgl. oben *ε* und *η*) *piuă*, *pio*.

stavă (davon *stăvar*) = **stauă* = rom. *stalla*, von Hasdeu angeführt. — Plural: *stăvi*.

In andern Wörtern, wie in *olla*, bleibt *l*: *oală*; es würde uns Nichts helfen, das rumänische Wort auf die Form *ola* zu beziehen, denn diese hätte *oară* ergeben müssen.

3 = 1. + 2. *O=lla*, ohne dass das Mittelglied *uă* nachzuweisen ist, wie bei *piuă*. Die Substantiva auf *-ella* lauten im Südrumänischen auf *-eo* aus; z. B:

ste-lla: **ste-uă*: *stea-o*

stellae: **ste-le*: *stea-le*

Zuweilen wird das *e* des *ea* (Kavalliotis schreibt *ia*) von dem vorhergehenden Konsonanten verschlungen, ähnlich wie ich oben *nao*, *dao*, *rao*, für *noao*, *doao*, *roao* verzeichnet habe. So:

sella: *șao*

sellae: *șale*

Sekundäres *-ella* wird nicht anders behandelt:

**maxella* für *maxilla*: *maseao*.

**suprincella* (vgl. churw. *survaschella*; rum. Plur. *sprincel*, unbekannter Herkunft zu No. XVIII)² für *supercilium*: *sufrențeo*, *sufrânțeo*.

Wie im letzterem Beispiel *ll* für *lj* eintrat, so umgekehrt *lj* für *ll* in *scintilla*, **scintilja*, **scintelja*, nordrum. *scănteie*, *scântee*.

Das Westrumänische scheint sich im Allgemeinen wie das gleich näher zu besprechende Nordrumänische zu verhalten. Majorescu's Wörterbuch wenigstens bietet *stea* (doch zu Schitazza: *stella*), mit Artikel *steaua*, Plur. *stelle*; *verigea*, Plur. *verigelle*; *vițea*, Plur. *vițelle*. Ascoli bemerkt *stăla*

¹) Im Westrumänischen schwindet *l* häufig zwischen *a*, *u* und Konsonanten, z. B. *ab-* *albus*, *cad*=*caldus*, *pamă*=*palma*, *ascuta*=*auscultare*, *cuca* für *culca*=*collocare*, *pupă-* *pulpa*. Als Vorstufe ist wohl *u* anzunehmen (also **aub*, **caud* u. s. w.) Merkwürdig ist hier *căsteu* oder *castău*=*castellum*, womit insbesondere das Schloss *Castua* bei Fimne bezeichnet wird. Auslautendes *l=ll* schwindet nach *u* in *sătă*=*sătu* (Fem. *sătulă*); ähnlich in der nordrumänischen Volksprache das *l* des Artikels, z. B. in *omu*=*omul*.

²) Daraus dann mit Volksetymologie, welche Cihac als die eigentliche aufstellte: nordrum. *sprincenă*, *sprăncenă*, westrum. *supragenă*, *desupragenă*.

zu Valdarsa, doch die wichtige Form *stăvu* zu Zejane (vgl. oben *năvu*).

Das Nordrumänische unterscheidet sich vom Südrumänischen zunächst darin, dass es nach *ea* von *-lla* gar keine Spur übrig geblieben ist:

<i>stea</i>	Plur. <i>stele</i>
<i>șea</i>	<i>șele</i>
<i>măsea</i>	<i>măsele</i>
<i>mantea</i>	<i>mantele</i>

Neben *mantea* auch *mantă* und (dem Ofener Wörterbuch zufolge) *mantao*. Ebenso auch im Pronomen der 3. Person (**ella* für *illa*):

<i>ea, ia</i>	Plur. <i>ele</i>
---------------	------------------

Hier aber stimmt das Südrumänische überein:

<i>ia</i>	— <i>ele</i>
-----------	--------------

Es fragt sich, ob *o* oder die ältere Stufe *uă* abgefallen ist, und dieselbe Frage gilt für:

<i>grea</i>	= <i>*greauă</i> (südrum. <i>greao</i>) = <i>*greva</i> = <i>grave</i> ,
<i>nea</i>	neben <i>neauă</i> (südrum. <i>neao</i>) = <i>nive</i> .

Abfall des *o* ist ja möglich; vgl. *manta* = *mantao* und unten *za* = *zao*, *zi* = *zio*. Jedoch neige ich mich zur Annahme, dass *uă* geschwunden ist, ohne vorher durch *o* durchzugehen; wahrscheinlich ist mir dies für gewisse (nord- und südrum.) Verbalformen:

<i>ia</i> (<i>lja</i>)	= <i>*leană</i> = <i>levat</i> ,
<i>bca</i>	= <i>*beauă</i> = <i>*beuc</i> (<i>uă</i> = <i>uě</i> s. oben) = <i>bibit</i> ,
<i>la</i>	= <i>*lauă</i> = <i>lavat</i> .

Es wird sich zunächst das *u* verflüchtigt haben, welches überhaupt so schwach klingt, dass man statt *nouă*, *ouă*, *rouă*, *șear* u. s. w. auch *nôă*, *ôă*, *rôă*, *șear* u. s. w. schreibt. *Ă* nach *a* konnte sich nicht halten; vgl. nordrum.:

<i>rea</i>	= <i>*reaă</i> = <i>rea</i>
<i>mea</i>	= <i>*meaă</i> = <i>mea</i>
<i>ta</i>	= <i>*toaă</i> = <i>tua</i>
<i>sa</i>	= <i>*soaă</i> = <i>sua</i>

Die drei letzten Formen lauten im Südrumänischen ebenso; doch statt *red* gilt hier *rao* (für **reao*) = **reauă*, indem *u* aus dem Maskulinum *reu* stammt (vgl. z. B. prov. *Yuzieua*, *mieuă*), oder euphonisch eingeschoben worden ist, gerade um das anlautende *ă* vor dem Abfall zu schützen. Diese zweite Deutung scheint die einzige anwendbare zu sein für:

<i>curao</i> (südrum.)	= <i>*cureauă</i>	} = <i>cureaă</i> = <i>corrigia</i> .
<i>curea</i> (nordrum.)		
<i>cucuceao</i> (südrum.)	= <i>cucuveauă</i> = <i>cucuveaă</i> =	} it. <i>coccoveggia</i> , neap. coccovaja, neugr. κοκκο- βάρια, u. s. w.
<i>cucuvăie</i> (nordrum.)	=	

In einem Falle¹ bleibt das *uă* = *lla* im Nordrumänischen, nämlich bei Antritt des bestimmten Artikels, so *steaua* (die gewöhnliche Schreibung ist *steaoa*) = *steau(ă) + a*. Die gleichlautende südrum. Form wird geradeso zu fassen sein; wenn sie auch wegen der unartikulierten Form *steao* und des Dativs *steo-lji* heutzutage als *steao-a* geföhlt wird, so ist doch zu bedenken, dass, als die unartikulierte Form noch *steauă*, nicht *steao*, die artikulirte schon *steaua* lautete.

* Analogie der Nomina auf *ea* (*ea*), mit Artikel- *ea*, Plur. *-e* sind viele andere geföhlt, wobei sich nicht zu entscheiden ist, welcher Stufe die Analogie in Wirklichkeit ist. Es ist zunächst durchsichtlich, dass im Nordrumänischen das *-ea* des unartikulierten Sing., welches nicht aus *-ella* entstanden war, gleiche Behandlung erfuhr, wie das *ea*, welches aus *-ella* entstanden war, also:

<i>curea</i>	<i>cureau-a</i>	<i>curele</i>
<i>rea</i>		<i>rele</i>
<i>mea</i>		<i>mele</i>
<i>grea</i>		<i>grele</i> ²

Indessen, da *grea* auf **greaă* zurückgeht, so konnte schon letzteres in der Pluralbildung sich nach **steauă* : *stele* gerichtet haben. Hieher gehören auch viele Wörter griechischer und türkischer Herkunft, z. B.:

<i>lichia</i>	<i>lichiau-a</i>	<i>lichele</i> ,
<i>văpsea</i>	<i>văpseau-a</i>	<i>văpsele</i> ,
<i>bogcea</i>	<i>bogceau-a</i>	<i>bogcele</i>
<i>imamea</i>	<i>imameau-a</i>	<i>imamele</i> .

Im Südrumänischen stimmen vollständig zu *stea* : *steale*, *gao* : *gale* u. s. w.:

<i>greao</i>	: <i>greale</i>
<i>nao</i>	: <i>nale</i>
<i>rao</i>	: <i>rale</i>
<i>curao</i>	: <i>curale</i>

allein, wird :

<i>mea</i>	: <i>mele</i>
------------	---------------

durch das einzige *ea* : *ele* hervorgerufen worden sein? Werden wir nicht vielmehr **meauă* (welches dem **reauă* durchaus entsprechen würde) : *mele* ansetzen müssen?

Wenn die Wörter auf betontes *a*, mit dem Artikel *aua* und im Plural *ale* haben, wie besonders alle jene türkischer Herkunft, z. B. (nordrum.) :

<i>aba</i>	<i>abau-a</i>	<i>abale</i> ,
<i>bina</i>	<i>binau-a</i>	<i>binale</i> ,
<i>masala</i>	<i>masalau-a</i>	<i>masale</i> ,

(1) Bemerkenswerth ist, dass eine und die andere Ableitung *u* neben *l* = *u* aufweist, so *geuar* neben *gelar*, *inzeua* neben *ințela*.

(2) Im Westrumänischen von Schitazza wirkt die Analogie sog. *gă* : *gă* eiter auf das Maskulinum : *greu*, Plur. *greli*.

so mag das Vorbild der Wörter auf *-ea* genügt haben. In einzelnen Fällen lässt sich aber auch von **auă : ale = *eauă : ele* ausgehen. *Za* (*zau-a, zale*) ist nicht, wie Rösler will, das türkische *zeh*, sondern, wie wir schon gesehen haben, das spätgriech. ζᾶβα; aus dem Plural *zale* hat sich dann ein neuer Singular *zală* entwickelt. Von einem nicht gebräuchlichem *ba* = lat. *bava*, lautet der Plural *bale*, wozu als Singular wiederum *bală* gilt, wenigstens im Südrumänischen; auch finde ich einen männlichen Singular *bale* (Pl. *balî*) angegeben. Das Wort könnte übrigens aus dem Slawischen stammen. *Ta, sa* scheinen mir aus **toauă, *soauă* (vgl. oben *meauă*) = **tova, *sova*, verkürzt und ihre Plurale *tale, sale* auf diese ältern Formen zurückzugehen. Mussafia stellt **tea (teale), *sea (seale) = *te-a, *se-a* (nach *mea* gebildet) auf. Aber wie erklärt sich die verschiedene Behandlung des gleichen Vokals in der 2. u. 3. und in der 1. Person? Der Diphthong *ea* wird nach Mussafia (Vocal. §. 12) besonders nach Labialen, auch nach Sibilanten, zu *a* vereinfacht; sollte *m* stärker gewirkt haben, als *t* (s. Lambrior a. a. O. S. 87, a) und *s*? Nach dem Lambrior'schen Gesetze müsste übrigens das Femininum zu *mieu, *mia* (wie *miez = mia-ză*) lauten; in den Denkmälern des 16. Jahrhunderts nehme ich aber *mă*, nicht *mă* oder *ma* wahr. Auch *tăă, săă* dürften nicht = *teus, seus*, sondern **tous, *sous* sein (vgl. südrum. *nău* Kav. = *nou* Boj.). Man beachte noch die enklitischen Formen: *mio, to, so* (*miu, tu, su*). Einen gewissen Einfluss mag das 1. Possessivpronomen auf die beiden andern immerhin ausgeübt haben, nur ist derselbe nicht durchgedrungen; so südrum. *teu* wie *meu* neben *su*, altnordrum. *mume-sii (-suae)*. Im Westrumänischen allerdings: *wew, mē, —tev, tē—sé*, Fem. *mă—tă—să* (nach Ascoli; Majorescu gibt die Formen, wie im Nordrumänischen).

Eine wunderbare Wortform bleibt noch übrig. Das altromanische *dia* = *dies*, welches im Rumänischen *zie* geworden wäre, erweiterten die Rumänen in **diva*; dies ergab *-ziuă* (volksthümlich) *-zio* (Ofener Wtb.), *-zi* (mit Artikel: *ziua*) oder, indem der Akzent verlegt wurde, *zîă*, südrum. *-zuă* (volksthümlich auch im Nordrum.; s. überdies Urk. II). Der Plural lautet in beiden Mundarten *zile*. Westrum. (Valdarsa) *zi, zie*, Plur. *zie, zile*.

In *steaua* u. s. w. haben Manche, so Diez, *ua* als Artikel gefasst. Allerdings ist *ua* die älteste Form des weiblichen Artikels im Rumänischen, aber sie liegt nicht mehr vor; aus den gemachten Auseinandersetzungen wird klar geworden sein, dass man *steau-a* abzutheilen hat. Wie lässt es sich nun erklären, dass während sonst überall im Romanischen der Artikel *illa* und das Konjunktive Pronomen *illa* in gleicher Weise, sie im Rumänischen in verschiedener Weise abgeändert worden sind, jenes zu *a*, dieses zu *o*? Die Ursache liegt sicher in der nothwendig enklitischen Stellung jenes, und in der vorzugsweise pro-

klitischen dieses. Auch in letzterer hätte ja allenfalls *a* aus *ua* werden können (vgl. *a* für *va* = **volit*); in **ceâteua*, **mumăua* u. s. w. war jedoch der Ausfall des zwischen zwei unbetonten Vokalen stehenden *u* beinahe geboten, und wurde noch durch das Vorhandensein eines Artikels in der alten Landessprache gefördert. *A* aus *la* wie im Portugiesischen ist hier nicht möglich; *l* fällt im Anlaut nur vor *e* und *i* ab, nachdem es mouillirt worden ist (*ei* = *jei* = *ljei* = *lei*; *i* = *ji* = *lji* = *li*). Wenn statt *domnul* auch *domnu* gesprochen wird, so schwindet *l* im Auslaut; in *aconui* (No. XXX), *logofutui* (No. XXXIII) aber, insofern wir es nicht mit blossen Schreibfehlern zu thun haben, mag sich die Wirkung der Pronominalformen, wie auch Hasdeu annimmt, kundgeben. Noch ein anderes Bedenken sei wo möglich beschwichtigt. Ich habe zwischen *u* und den Pronomen *o* die Mittelstufe *uă* eingeschoben, weil ich bemerkte, dass *o* auch als Nebenform von einem solchen *uă* erscheint, welches nicht auf *ua* zurückgeht. Die Möglichkeit, dass *ua* sich unmittelbar zu *u* entwickelt habe, wollte ich damit nicht ausschliessen, ich wollte mich nur nicht in eine Frage vertiefen, die nicht entschieden werden kann solange es uns bezüglich der Trübung des *a* zu *ă* an chronologischen Anhaltspunkten fehlt. Entweder wurde *a* in *ua* = *illa* als in einem Einsilber überhaupt nicht getrübt, wie ja auch im Französischen *la* geblieben, oder im Pikardischen zu *le* geworden ist, oder es geschah dies im Pronomen *ua* erst dann, als der Artikel *ua* schon zu *a* herabgesunken war. *A* aber in *ceâtea*, *mum(ă)a* u. s. w. widerstand leicht der Trübung. Hätten wir übrigens diese Artikelform *a* nicht, so wäre es glaublich, dass der Uebergang oder wenigstens die Hinneigung von *ll* zu *u* auf Rechnung des folgenden nicht *a*, sondern *ă* zu setzen sei.

Die zahlreichen Bemerkungen welche ich an den sprachwissenschaftlichen Theil dieses Buches geknüpft habe, sollen keineswegs dazu dienen, seine Bedeutung herabzusetzen, sondern im Gegentheil, sie hervorzuheben. Wird einer wissenschaftlichen Arbeit, welche neue Bahnen einschlägt, das schmeichelhafteste Lob, aber ohne jede kritische Beigabe, zu Theil, so kann dasselbe sogar bei dem Verfasser keine Befriedigung erregen: es bedeutet entweder, dass er nicht verstanden hat, Fruchtsamen ausstreuen, oder dass der Andere nicht den Boden besitzt solche aufzunehmen und zu entwickeln. Der Werth einer Leistung lässt sich nicht bloss an dem ermesen, was ihr nachfolgt; und in dieser Hinsicht ist das rasche Veralten gerade mancher epochemachenden Werke recht lehrreich. Mit dem vorliegenden Buche hat die rumänische Sprachwissenschaft einen sehr bedeutenden Fortschritt gemacht, aber die Fülle von Anregungen die es bietet muss sich auf verschiedenartige Weise äussern, durch Bestätigen und durch Bezweifeln, durch Weiterbauen und durch Einschränken. Es wird Niemanden Wunder nehmen, dass ich mit Hasdeu's all-

gemeiner Richtung durchaus einverstanden, in Bezug auf manches Einzelne abweichende Meinungen geäußert habe. Ein schliessliches Uebereinkommen wird um soweniger ausbleiben, als ein grosser Theil meiner Fragezeichen darauf beruht, dass mir eine Menge von Stoff nicht zur Verfügung stand, welcher leicht den Ausschlag geben mag. Ich empfehle noch einmal, wie ich es schon im Anfang gethan habe, auf das Nachdrücklichste die Arbeit Hasdeu's den Romanisten zur Beachtung, und falls sie so glücklich sein sollte, die Feder eines deutschen Kritikers in Bewegung zu setzen, so möge dieser nicht vergessen, dass die deutsche Vorrede den Zweck hat in das rumänische Buch einzuführen, nicht um dasselbe herumzuführen.

Ich wollte und konnte nur die eine, die wichtigste Seite aus Hasdeu's Buch eingehend würdigen; doch muss ich darauf hinweisen, dass es noch in doppelter Hinsicht ein grosses Interesse darbietet, in paläographischer und in geschichtlicher. Ueber slawisch-rumänische Paläographie steht eine eigene Abhandlung Hasdeu's in Aussicht, welche das hier Gebotene zusammenfassen und ergänzen wird. Mehr als die politische Geschichte kommt die Kulturgeschichte, besonders die Rechtsgeschichte, in Betracht. Uns Abendländer muthen die alten Urkunden der Rumänen nach Form und Inhalt mit ihren 318 Vätern von Nikaea und ihren Zigeunertheilungen etwas wundersam an; wer sich davon einen deutlichen Begriff machen will und doch nicht gern rumänisch oder kirchenslawisch liest, der nehme die Urkundensammlung des Klosters Solka zur Hand, welche Wickenhauser im vorigen Jahre herausgegeben hat. Aus unsern Texten sei von merkwürdigen Thatsachen die eine, keineswegs vereinzelt dastehende angeführt, dass um's Jahr 1600 Negré, Nedé's Bruder, in die Gefangenschaft der Tartaren gerieth und übel zugerichtet daraus entkam; von merkwürdigen Gebräuchen der, dass mitverkaufte Frohnbauern an dem Kauftrunk, dem *aldămas*, Theil nahmen. Bedeutsamer aber noch dünkt mich der Name, den solche Frohnbauern führen, *romăni*, und ich hätte die Anmerkung Hasdeu's, die er darüber zu No. XXI gibt, etwas ausführlicher gewünscht. Noch erwähne ich das *şobote* in No. VIII, das «Stiefelgeld» (eig. «Stiefel»), wie in andern romanischen Sprachen «Handschuh» für «Trinkgeld» gilt), welches im abendländischen Mittellatein *calciarium* u. ähnl. heisst, und das *codru* von No. XXVIII im Sinne von «abgegränztem Gebiet». Nur glaube ich nicht, dass *codru* «Stück» aus *codru* „Wald“ abgeleitet ist; *codru de pâine*, *codru de caş* entspricht genau lateinischem *quadra panis* (Seneca), *quadra casei* (Martial), das Wort ist in gräzisirter Gestalt (über *co=qua* s. Vok. II. 510.) dann in's Rumänische gelangt. Hasdeu selbst hat diese Ansicht (Ist. crit. II. 65) ausgesprochen. Wäre nicht das alb. *kodre*, Hügel (auch im Westrum. ist *codru*=Hügel), so liesse sich recht wohl die Bedeutungsreihe, „Quartier“, „abgegränzter Wald“, schlechtweg „Wald“ aufstellen. Auch das germanische *Mark* dürfte eine

ähnliche durchlaufen haben, statt von dem Begriff „Wald“, wie Gram will, ausgegangen zu sein. Für die Erforschung der rumänischen Rechtsalterthümer hat Hasdeu einen glücklichen einleitenden Schritt gethan: vom Ministerium mit der Abfassung eines juristischen und eines linguistisch-mythologischen Fragebuchs betraut, hat er ersteres, indem er sich die bekannten Arbeiten von Bogisich und von Ekmek-Matvieev zum Muster nahm, schon erledigt. Wenn auch ein flüchtiges Durchblättern dieses Programmes uns Linguisten werthvolle Winke verheisst, so liegt uns doch das zweite weit mehr am Herzen, und seinen Ergebnissen sehen wir mit grösster Spannung entgegen. Und da wir nun einmal im Wünschen und im Hoffen drinnen sind, so sei es nicht verschwiegen, dass die Durchsicht der Urkunden das Verlangen nach einem Orts und nach einem Personennamenbuche sich rege gemacht hat, wonnächst erklärt werde, was sich zwangslos erklären lässt.

Wenn nun aber nirgendwo die Sprachgeschichte mit der Kultur- und mit der politischen Geschichte inniger verknüpft ist als auf rumänischem Boden, so trifft es sich glücklich, dass die Studien eines und desselben Mannes sich in diesen drei Richtungen bewegen. Ich kann nicht läugnen, dass mir früher die ungemeine Vielseitigkeit und Fruchtbarkeit Hasdeu's Bedenken eingeflösst haben, ja dass mir sogar seine Gelehrsamkeit, welche einen so ausgedehnten und so verschiedensprachigen Bücherschatz beherrscht, eine gewisse Gefahr zu bergen schien; allein ich sehe nun, dass er sich mehr und mehr in den Wirkungskreis hineinfindet, für den er geschaffen ist, und dass Manches, was man ihm als Fehler anrechnen könnte, im Grunde nur in einer etwas starken Reaktion gegen herrschende Strömungen besteht. Wie sehr auch Rumänien den westlichen Einflüssen die Thore angelweit geöffnet haben mag, so haben doch die wissenschaftlichen Methoden des Abendlandes einige Mühe gehabt, sich dort einzubürgern. Hasdeu hat nach Kräften dazu beigetragen; indem er mitunter den Ersten die allgemeine Latinomanie bekämpfte, hat er sich mit dem Stande besonders der sprachwissenschaftlichen Forschung vollständig vertraut gemacht, und die Werke, in welchen er diese Vertrautheit bekundet, tragen nicht den Charakter der Reproduktion an sich, sondern enthalten eigene Untersuchungen von einem Fleisse und einer Gründlichkeit, wie sie unter seinen Landsleuten noch den waren. Hier regt sich jene Originalität, welche T. Majorescu in dem wissenschaftlichen Leben der Rumänen gänzlich vermisst; möge sie sich noch weiter kräftigen und klären und ringsum belebend wirken.

Darf ich diese Gelegenheit benutzen, um gegen die düstern Betrachtungen, welche Majorescu, gewiss nicht unberechtigtermassen, über die ganze hentige Kultur der Rumänen anstellt, einige tröstlichen ausspielen, und so meiner trockenen Vorrede einen Schluss zu gewinnen, aus

welchem man erkenne, dass sich bei meinen rumänischen Studien nicht nur der Kopf, sondern auch das Herz theilhaftig? Es ist nicht so schwer mit jenem Treibhauswesen, welches Majorescu rügt, ein Ende zu machen. Man wird einsehen, dass künstliche Wärme und Bewässerung nicht alles und nicht das Beste durchsetzen, dass die Knospen des Lenzes den Herbst erwarten müssen um zu Früchten zu werden; und dass auch die schönsten ausländischen Pflanzen denjenigen den Platz nicht streitig machen dürfen, welche der eigene Boden trägt. Die nationale Kraft wurzelt immer im wirklichen Volksthum; auch der Riese Antaeus verlor seine ganze Leibesstärke, sobald sein Fuss die mütterliche Erde nicht mehr berührte. Fangen nun die rumänischen Gelehrten an, diesem Volksthum ihre liebevolle Aufmerksamkeit zu widmen, so haben die Schriftsteller ein Gleiches zu thun. Luther besuchte die Handwerker, um ihnen gewisse Ausdrücke abzulauschen; Malherbe meinte, man müsste das wahre Französisch von den Lastträgern erlernen, und noch heutzutage sind die toskanischen Bauern für Leute von litterarischem Ruf in Sprachsachen Autoritäten. Warum sollen unter den Rumänen die Belesenen nicht bei denjenigen in die Schule gehen, welche gar nicht lesen können? Die Dichter besonders müssen nicht bloss die Sprache, sondern auch die Seele des Volkes studiren, des niedern, verachteten, unwissenden Volkes. Das Schönste, was die rumänische Dichtung hervorgebracht hat, gehört — wenigstens ausländischem Urtheil zufolge — dem Volke an; das Andre stuft sich in seinem Werthe so ziemlich nach dem Masse volkstümlichen Geistes ab, von dem es durchdrungen ist. Es ist wahr, das Rumänische erscheint unter seinen romanischen Schwestern etwas zurückgesetzt, fast wie eine Art Aschenbrödel, aber das rührt nur davon her, weil es die Salondame spielen will, statt sich mit seinem malerisch geschlungenen Kopftuche und seiner golddurchwirkten, befranzten Schürze zu zeigen. Ich bin weit entfernt von dem Ansinnen, die Rumänen möchten aufhören vom Auslande zu lernen und zu entlehnen; im Gegentheil, es ist in mancher Hinsicht dessen noch nicht genug geschehen. Aber das Fremde, was hereindringt, darf sich nicht zu luftigen phantastischen Gebilden zusammenweben; es muss auf einen festen Kern stossen, in dessen Saft und Blut es übergeht, wofern es sich überhaupt nahrhaft erweist. Bildet sich ein solcher Kern, sammelt sich in ihm die überschäumende und abirrende Jugendkraft — und das wird sein — dann ist die zunehmende Blüthe der rumänischen Kultur gesichert: die frischen Lorbeern gewonnen in heldenmüthiger Tapferkeit gegen Feind und Freund, werden mehr und mehr von sanften Oelzweigen durchschlungen werden, und aus den Ruinen der Balkanhalbinsel, den Zeugnissen barbarischer Kämpfe, werden im Norden und im Süden zwei Säulen emporragen, bestimmt einen neuen stolzen Friedensbau zu tragen, und die Erinnerung an die beiden grossen Völker des Alter-

welche in der Sprache fortdauert, zu noch lebendigerem Glanz
chen.

Graz, Ostern, 1878.

S. XV. Das Vorhandensein eines vokalischen *r* scheint mir im Westrumänischen
zuwischen; vgl. *'rd-rid*, *'rs-ris*, *'rpā-ripā* zu Schitazza. — In Bezug auf *pāri-*
" s. w. verdient die Ansicht Dr. Iarnik's in Wien beachtet zu werden, dass das *ā* die
rkeit des vor Konsonanten ja oft verdunkelten *n* (s. S. XIII) hervorheben sollte

Nota bene. — Die Erwiderungen Hasdeu's auf einige von obigen Bemerkun-
gen finden sich unten in *Addenda et corrigenda*.

«CUVENTE DEN BĂTRĂNI» DE D. B. P. HASDEŪ.

RAPORTUL

DOMNULUI GEORGE BARITZ,

CITIT ÎN ACADEMIA ROMÂNĂ, ÎN NUMELE COMISIUNII ÎNSĂRCINATE A DEFIGE, PENTRU
PREMIUL NASTUREL, CEA MAI BUNĂ CARTE EȘITĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ ÎN CURSUL A-
NULUI 1878.

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

КСРЕНТЕ ДЕН КЗТРХИ. Limba română vorbită între ani 1550—1600. *Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu-Hasdeu Cu observațiuni filologice de Hugo Schuchardt*. Tomul I. București, Tipografia Societății Academice Române, 1878.

Acest titlu special este preces de altul dublu, mai general, care sună :

Direcțiunea generală a Arhivelor Statului. Publicațiuni istorico-filologice. Texturi și glose române între 1550—1600.

În aceste două titluri său, cum le numău bătrânii, p órtă, por ț i ale căr ț ii, tendința autorului este respicată binișor. Aceiași însă se află descrisă și motivată cu atât mai limpede în prefațiunea generală dela paginile I—II și în prolegomena specială, cuprinsă pe paginile 1—4 sub titlul : Texturi române inedite înainte de anul 1600.

În partea I a acestei publicațiuni erudite aflăm 30 de documente, dintre cari numai documentul Nr. 1 este traducțiune, cea-l'altă colecțiune cuprinde texturi originale. Partea II este intitulată Apendice, care stă dintr'un lung inventariu românesc său, cum se intituléază acela, Catastihul Monastirii Galata (Iași) 1588 Noembre 4—25. Acest prețios document, proprietate a generosului și eruditului domn Dim. A. Sturdza, fu dat domnului Hasdeu spre publicare și comentare. Tot în apendice se mai vèd alte două documente românesce originale din secolul al 17-lea. În partea III, mai mică decât tóte cele-l'alte, se află un glosariu de cuvinte românesce, intercalate și ascunse prin documente vechi slavone, începând dela un chrisov al lui Stefan Dușan țar serbesc dela 1348 pînă la 1593. În partea IV, vine un alt glosariu No. II dintre anii 1600—1630, pe care domnul Hasdeu îl denotă cu titlul : Specimen de dicționar etimologic al limbei române, cu vre-o 500 de

cuvinte. D-sa îl comentază pe 53 de pagine. În partea din urmă avem *Cronica călugărului Michail Moxa din Oltenia*, scrisă pe la a. 1620, la care editorul iarăși adăose multe adnotațiuni erudite.

Scopul principal al acestei publicațiuni este, precum însuși autorul observă în prefață, «a pune o serioasă temelie analitică pentru filologia și diplomatica română»; era în căut pentru limba din texturi, dice că ele reprezintă *limba vorbită odinioară de Români*, și așa generațiunile de astăzi vor cunoște care era *limba cea vorbită* a poporului românesc între anii 1560—1600, sau adică înainte cu 300 și mai bine de ani. Colegal nostru apasă expresiunea *limbă vorbită*, și o motivează observând că: «până acum, cât se atinge de secolul XVI, s'au publicat numai texturi române traduse, în cari nu numai sintaxa oglindește mai mult sau mai puțin o construcțiune străină, adică este slavică sau grăcă, dar adesea pînă și cuvintele isolate se întrebuintează pe dos, din cauză că traducătorul nu înțelegea sau nu sciea să brodească ideia originalului.» «Sînt acte oficiale sau particulare, scrise în România de către Români după trebuințe locale și momentane. Autorii lor, oameni din popor, nu scieau multe carte. Ei scrieau așa cum se vorbea în zilele lor în orașul sau chiar în satul unde trăiau.» Așa crede domnul autor, și rămâne ca lectorii să se convingă despre afirmațiunile d-sale comparând mai ales construcțiunea, frazeologia românească veche din sec. XVI cu cea ce o auzim acum *în secolul nostru*, din *gura poporului românesc* locuitor în acele părți ale Munteniei și Moldovei, pe unde el nu este amestecat cu nici o populațiune de alte limbe străine. Aci, în această carte, autorul presupune, că limba documentelor publicate de domnia sa și a celor ce se vor mai publica să fiă comparată cu cea veche cunoscută din traducțiunile vechi. Este învederat, că cu această se face alusiune mai virtos la interesantele și instructivele publicațiuni ale venerabilului nostru coleg d. Timoteiu Cipariu, cunoscute nu numai literaților români, ci și filologilor străini, căți se ocupă cu studiul limbilor neolatine, prin urmare și cu al limbii noastre. De altminterlea însuși colegul nostru Hasdeu ne-a observat la ocaziune, ca d-sa cu această publicațiune continuă pe ale d-lui Cipariu. Eu cred că această impregiurare merită cea mai de aproape atențiune, nu numai a filologilor de profesiune, ci și a tuturor Românilor inspirați de legitima dorință de a pătrunde în natura limbii noastre, de a-i cunoște genul ei și a-i descoperi eternele sale reguli, cari stau modeste și ascunse d'inaintea minților profane, din care cauză apoi acestea se ved cădute într'o anarhie spăimîntătoare.

Autorul află, că importanța filologică a acestor documente este întreită: 1, *Dialectologică*, arătând diferențele din loc în loc în acelaș interval de timp; 2. *Fonetica*, intra cât scriitorii, lipsiți de orice cultură ortografică, își dedeau silința de a scrie în tocmai ortografia

«cea poporana; 3) sintactică, de oră-ce cugetarea și expresiunea a-celuia ce scrie nu era împedecată prin nemic străin».

Acestea sint tesele, pe cari autorul și-a propus a le demonstra și tot-o-dată ilustrează cu un număr mare de exemple, pe cari însă promite a le înmulți cu altele, într'un al doilea volum. La deslegarea acestor probleme, autorul vine armat cu erudițiune vastă, cunoștință de mai multe limbi vechi și nouă, orientale și europene, la care se adaoage paciența sa de fer și agerimea sa de spirit. Ca să tăcem de extraordinarele dificultăți paleografice, pe cari autorul va fi întimpinat la descifrarea mai multor documente, dacă nu în fiă-care cuvînt, de sigur însă în fiă-care serie de cuvînte; dară adnotațiunile sale numeroase, însoțite de mai multe citate istorice și filologice, au trebuit să'l cōste mare ostenelă, perdere de zile multe și de nopți nedormite. Peste acestea, d. Hasdeu mănuesce la mai multe locuri și scalpul criticei, spre a corege erori comise pînă acum de cātră mai mulți filologi; descopere multe cuvînte curat romănesci, cari pînă astăzi nu se află în nici un dicționar romănesc; în fine, nu trece cu vederea nici una din formele gramaticale arcaice, conservate în acele documente, alătura cu unele expresiuni și frase de mare valōre.

Acesta este pe scurt cuprinsul cărții d-lui Hasdeu, spiritul în care și metodel după care e scrisă. De acela ea nu va putē lipsi din biblioteca nici unui Român și patriot, carele pretinde a iubi și a cultiva limba noastră.

Cu atât eu aș crede că m-am împlinit misiunea, cu care am fost onorat de cātră d-vōstre, domnilor colegi, de a face cunoscut noul op al d-lui Hasdeu și calitățile sale atât de recomandabile, mai ales dacă le vom lua în considerațiune și din punctul de vedere al grelei misiuni, a cărei împlinire o aștepta națiunea întreagă dela Societatea Academică Română. Ar lipsi totuși să arăt, cari sint conclusiunile filologice, aplicabile la limba noastră modernă, trase de însuși autorul din acel studiu critic al său. Acelea însă lipsesc chîr la domnia-sa, din caursă, cum se pare, că autorul și-a rezervat conclusiunile pentru volumul al doilea. După ce însă colecțiunea d-lui Hasdeu cuprinde material bogat, relativ la îndelunga și chiar cerbicōsa luptă ce mai decurge la noi între susținătorii principiului etimologic și între ai celui fonetic, eu cred că exprim dorința unanimă a domnilor mei colegi de a vedē acea luptă terminată cu o oră mai înainte, sau măcar a'i trage oșei-cari mēduine, peste cari să nu aibă trebuință de a trece în viitor. Așa eu, fără a continua cu analizarea meritului intrinsec al colecțiunii d-lui Hasdeu, care se constată de ajuns prin cea făcută în paginile precedinți, m-am propus a cerceta, pînă la ce mēsură d. Hasdeu continuă pe d. Cipar, de unde apoi s'ar putē combina și la conclusiuni.

fără pic de consecință, curat cum se întâmpla și în zilele noastre, într-o mulțime de scripte și publicațiuni, cu aplicarea a cator-va litere și a multor forme gramaticale. Așa, de exemplu, în sentința de judecată a logofetului Tudor din distr. Muscel, anul 1585 (pag. 38) finalul s'plin vine scris și respicat în 31 de cuvinte; dară nici acest demn străbun al logofetilor și publicistilor moderni nu este consecință în gramatică și fonetică sa, căci el în *același* document scrie, de exemplu: *foost și fostu, Tudoru* (cu *u*) și *Simion* (fără *u*), *feciorul, egumenul, al.* și apoi *erăși* într'un resusflet, tot acolo: *cătămu, să-lu ție, amu aflatu, jupăneasa Ancaa n'au faptu coconii... ce au luat pre o sooru...* și încă: *când o-u măritatu... iau datu* etc.

Așa dară, cum au pronunțat Românii din districtul Muscel pe *s* final, înainte cu 300 de ani? *eră* dacă nu l'au pronunțat, din ce cauză popii și logofetii își făceau de lucru ca să'l scriă întreg?

Așa și finalul *i* e scris întreg pretutindeni.

Ce vom mai dice și de duplicațiunea lui *a, o, i*, în mai multe cuvinte, precum: *Gaanceii, așaa, Ancaa, Marinaa, să-l iaa, nowă, fowstu, nowa-stră, mowșe, sowru, feciowru, towtu, mowrtea, apowii, bowiarii, acestuui, maiii, jupăncsuu, coconuui, etc.*

Cui îi place să mai caute exemple de natura acestora, le poate afla ușor, între altele la pp. 40, 52, 64, 68, 73, 77, 89, 215. Cine voiesce să dea peste confusiunea dintre *d, dz* și *z*, să caute la pag. 188—9, *eră* pe cea dintre *ж* și *ч* o află la pag. 219 și pe *airea*. Mai în scurt, fructele fonetismului destrămat, care domina pînă în zilele noastre și da limba în prada unei anarhii desfrinate, le poate gusta ori-cine mai din toate părțile acestei publicațiuni, așa încât un număr de cuvinte și forme arcaice raționabile și sănătoase, descoperite în acele documente, abia ne pot desdauna pentru infricoșatele devastațiuni, pe cari le face fonetismul în frumoasa noastră limbă.

La pag. 160, în actul celor șese boiari asupra unei delimitațiuni făcute în anul 1668, aprilie 15, la mănăstirea Cozia (districtul Vâlcea), logofetul lor pare că ar fi fost găugav de a scris: *tocămelnici, pârînătele, sfănăta, cuvănătu*. Despre aspirațiunea literelor *h* (*х*) la finea cuvintelor, ca *gatah, aflah, mareh, mănah, numeh, meh, meih, valeh* etc. a se vedea documentele dela pag. 100-101. 231-232.

Ei însă nu mă mir de popii și logofetii din vechime, căci, precum s'a observat mai sus, ei sărmanii nu aveau conștiința legilor limbii; lor le lipsise timpul de a și-o studia din fundament; ca să tac, că mulți din ei au fost străini după originea și naționalitatea lor, veniți în patria română cine scie de peste câte țări și mări, dedați a pronunța cu totul alte limbe, prin urmare ei nici nu auțiau sunetele limbii noastre așa precum le aud Românii, ci o pățeau precum o pat, de ex. Germanii chiar și

în dîilele nîstre, cînd urechia lor nu scie sî distingî între b şi p , d şi t , g et k , j (π) et g (w).

Cu acestea încheiî analiza scurtî ce am fost în stare sî fac în dîilele cîte'mî steterî la dispoziţiune, de cînd Comisiunea îmi făcu onórea de a mî însărcina cu compunerea acestui raport. Scopul îmi fu ca sî arî şi prin analizî cevaşi mai detaliatî importanţa studiilor d-lui Hasden şi meritele autorului.

A. C I H A C ' S

«SUR LES ÉTUDES ROUMAINES DE MR. HASDEŮ»

(BÖHMER'S ROMANISCHE STUDIEN, T. 4, P. 141—84)

BESPROCHEN VON

DR. M. GASTER

(*Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 4, p. 463 76)

Als ein Specimen seines II. Bandes des Dictionnaire étymologique habe ich die ausführliche Recension, die Cihac dem jüngsten Werke des Hasden angedeihen liess, betrachtet und als solches einer objektiven aber um so genaueren Untersuchung unterworfen. Wo Herr Cihac auf das Wörterbuch verweist, habe ich es vorgezogen darüber hinwegzugehen (um mich nicht in Hypothesen zu verlieren) und das Erscheinen desselben abzuwarten, welches inzwischen schon erfolgt sein soll, mir aber noch nicht zu Gesichte gekommen ist. Dagegen um so genauer diejenigen Numern, wo Cihac eine Etymologie gibt, die er auch im Wtb. für das betreffende Wort hat, da er stets darauf verweist. Daher auch die Ausführlichkeit meinerseits.

Herr Cihac beginnt die Besprechung des Werkes von Hasden mit einer Anmerkung, die höchst charakteristisch ist. Er liest den facsimilirten Titel des Werkes: *Cuvente den bătrani* und verbessert: *Cuvinte de la bătrini*, wobei er bemerkt: «le titre *Cuvente den bătrani* doit représenter, à ce qu'il paraît, aussi la langue parlée au 16ème siècle.» Der Titel bei Hasden lautet jedoch richtig *bătrâni*, wenn das *ă* auch nicht ganz klar hervortritt. Wichtiger ist aber, dass *cuvente* in der That die ältere Form ist, und ich wundere mich, dass Hr. Cihac die erschöpfende Menge von Beispielen übersehen hat, die Cipariu, Principia de limba, ed. 2, Blasiu 1866, p. 376 beigebracht hat, und zwar aus folgenden Werken des 17. Jahrhunderts: N. Test., Silvästru 1684; Psaltirea, Silv. 1651; Varlaam, Cazania 1643; Şapte sacram. 1645; Cazania, Govora 1642; Biblia Bucureşti 1688 etc. Cihac geht dann ausführlicher auf die Bedeutung der von Hasden veröffentlichten Dokumente ein und bestreitet namentlich deren orthographischen Werth, weil die Schreiber wahrscheinlich Nicht-rumänen waren. Eigenthümlich ist die p. 144 gemachte Bemerkung, dass die slavische Orthographie einen Einfluss auf die Laute ausgeübt hätte, namentlich auf die Trübung der Vocale. Die Schrift, die, wie er selbst bemerkt, meist nur von Nicht-rumänen gehandhabt wurde, kann doch auf die lautliche Veränderung einer Sprache nicht einwirken. Wie erklärt Hr. Cihac das

Vorkommen der dunklen Laute im Albanesischen, worin sogar die Zahl der slavischen Elemente selbst sehr gering ist und Albanesisch nie mit slavischen Buchstaben geschrieben worden ist? Ich wende mich jetzt zu den Etymologien (p. 147—184). Vorausschicken will ich nur, dass ich das grösste Gewicht auf die Gesetzmässigkeit der Lautveränderungen lege und nur da eine Ausnahme annehme, wo eine andere Erklärung unmöglich und die anormale Erscheinung durch eine Analogie unterstützt ist. Willkür bei der Behandlung ist ausgeschlossen.

No. 2. *creț* leitet Hasdeu von *crispus*, Cihac von asl. *krxtā* ab. Scheint mir neueren Ursprungs zu sein und mit dem deutschen (siebenbürg.) *kraus* zusammenzuhängen, dessen *s* in *ț* übergegangen, wie *bruncră* aus *Brunnenkresse* entstanden ist; vgl. auch *mintă creță*, hdeutsch *Krausemünze*, siebenb. - deutsch. *krousbälsam* (Haltrich, Idiotikon p. 74).

No. 6. *orginic* «velours» leitet Hasdeu und mit Recht vom ital. *obserico* ab, während Cihac asl. *aksamitā* vergleicht. Wie ist bei letzterem der Vorgang zu denken? Ist *k* in *r*, *m* in *n*, *t* in *k*, übergegangen? Dagegen wechselt im Rum. *l* und *r*, *n* und *r* sehr häufig. Auch ist eine venezianische oder genuesische Vermittelung, als Handelsleute, anzunehmen.

No. 8. *pilotă*. Hasdeu übersetzt „fentre“. Aber sowohl Poliza als Pontbriant, ebenso Iszer, Barcianu, übersetzen in Uebereinstimmung mit C. «Federbett, Tüchet». Dieses noch jetzt aus Haaren gewebte Bettuch lässt jedoch den Zusammenhang mit agr. *πλωτόν* (Hasdeu) näher erscheinen, als mit ahdtsch. *phūlawi*, nhdtsch. *Pfuhl* (Cihac).

No. 15. *viezure* «blaireau» soll nach Hasdeu von einer thrak. Urform *viedu* herrühren, was wir noch dahingestellt sein lassen. Er vergleicht aber richtig alb. *βιέδουλά*. Cihac meint, es sei slav. Ursprungs vom asl. *jazvū* «erineus» mit Prothesis von *v*, und bemerkt, das alb. Wort wird nicht *viedzulā* gelesen. Albanisch lautet aber *δ* = ngr. *δ* = engl. *th* in *this* (s. Hahn, Alb. Stud. Heft II p. 3; Miklosich, Alb. Forsch. I, II; Camarda I, 14) und nicht wie Cihac = *d*. Das rum. Wort ist unzweifelhaft mit dem alb. identisch, welches ebenfalls sowohl «Dachs» als «Hamster» bezeichnet (Hahn p. 9^b), und stammt vom Verbum *βῆσθαι* «ich stehle», Aor. *vódha* (Dozon 100^b), Particip. *βιέδοορα* «Diebstahl», *βιέδοορα* «diebisch», d. h. dann das Getreide stehlende Thier.

No. 17. *stuhul* «junc» heisst in der Walachei wirklich, wie Hasdeu angibt, *stuful* und davon *stufș* = «Rohrgebüsch», *stufos* «buschig». Wahrscheinlich hat das rum.-lat. *tufă*, *tufos*, *tufș* (vgl. Cihac, El. lat. p. 289 f.) einen Einfluss darauf ausgeübt.

18. *sestre*. Sowohl Cihac als Hasdeu ist entgangen, dass sich das

Wort auch im Bulgarischen findet, cf. Iliev und Hranov, Slovar francusko-bulgarsko-tursky, Rusciuk 1868, p. 81. Ich wage daher die Vermuthung, es entweder mit pers. türk. *zisten* «leben», *zist* «Leben», also = «das zum Leben Gehörige», oder mit ngr. *δέσμός* «lien», *δέσις* «l'action de lier» (Ventoti II, 34) in Verbindung zu bringen.

No. 20. *aciuare* «refuge, abri» kann wohl wie *incet* = *in-quietus* (vgl. Ztschr. f. rom. Phil. II. 386) von *aquieo* (Hasdeu) eher als vom asl. *utěcati se* (Cihac) stammen. Warum und wie sollte auch asl. *c* (= *t*), abgesehen von dem unerklärlichen Ausfall des *t*, vor *u* zu rum. *ci* geworden sein?

No. 23. *bărză* «Storch». Ich bringe den Namen dieses Vogels mit alb. *bărză* = «weiss» (von der Farbe des Gefieders) zusammen. Nach dem oben in Bezug auf die Aussprache des alb. *ș* Bemerkten entspricht dieses alb. Wort vollständig dem rum., während alle slav. Parallelen des Hrn. Cihac noch mancher schwierigen Veränderung bedürfen, um zu rum. *bărză* zu werden.

No. 25. *blëndă* «émerillon». Warum zweifelt Hr. Cihac den orientalischen Ursprung dieses Wortes an, da er doch in derselben Bedeutung und fast in derselben Form wiederkehrt. Vgl. zu den Nachweisen des Hasdeu noch turk.-or. *balin* „épervier“, Zenker 209*, dzagat. id. Budagoff I. 269. Hinzufügen will ich noch, dass *blënditi* im asl. nur «errare» bedeutet, während «nugari» einem andern slav. Stamme entspricht: *blasti*, *bladn*, *bladeši* (Miklosich, lex. palaeosl. p. 33).

No. 26. *bosnat* «sombre» scheint mir weder von **bucnat* (*c* = *s*?) aus dem serb.-croat. *bucmast* (!) Cihac's, noch *botnat* Hasdeu's, sondern ebenso wie *bosumflat* aus dem mgy. *baszu*, das Cihac No. 24 selbst anführt, zu stammen; cf. mgy. *boszantó* «ärgerlich, kränkend».

No. 29. *caló* «boureau», *kaló* bedeutet ursprünglich, wie Hasdeu angibt, «schwarz», cf. Miklosich, Mundarten u. Wanderungen d. Zig. VII p. 71 s. v. *kalo*. Der Etymologie des Cihac steht das auslaut. *z* des mgy. *kalóz* (spr. *kolóz*) entgegen.

No. 35. *ciocotniță* «écornifleur, parasite» leitet Cihac von der griechischen Form *τσοκκότνιτζες* ab, die aber, wie er wohl übersehen hat, nichts als die Transscription des rum. Wortes selbst ist. Wenn auch die Etymologie des Hasdeu nicht ganz richtig ist, so hat er doch zum Schlusse eine Vermuthung ausgesprochen, die, nur weiter verfolgt, ihn zu richtigen Etymologie gebracht hätte. *Ciocoii* und *ciocotnic* entsprechen vollständig dem pers.-türk. *cioka-dār* «Kammerdiener», d. h. Einer der den *ciok*, die kalmückische Mütze, den alten Kalpak der Bojaren trägt; oder nach Budagoff (a. a. O. I, 497) Einer der das Tuch (die *Livrée*) seines Herrn

trägt. Jedenfalls aber ist das Wort orientalischen Ursprungs, wie es Hasden vermuthet hat.

No. 37. *cioae* «métal, bronze». Cihac verwirft die Etymologie des Hasden, der es vom ital. *acciajo* ableitet, und nimmt an dessen Stelle eine künstliche Fabrikation dieses Wortes von Seiten der Verfasser des *Lexicon Budannu* an. Wenn man diesen letzteren wohl manche kühne Etymologie zumuthen kann, so doch nicht auch das, dass sie die rum. Sprache geradezu gefälscht haben. Aus lat. *cibus* sollen sie, analog dem deutschen «Speise, Glockenspeise», *cioae* gebildet haben. Gerade diese specielle Bedeutung neben der so sehr ähnlichen Form spricht unzweifelhaft für ital. *acciajo*. Es müsste erst untersucht werden, wann und von wem zuerst «Glocke» und «Glockenguss» nach Rumänien importirt worden ist; der Mangel an älteren Belegen ist deshalb kein Beweis gegen diese Etymologie des Hasden.

No. 41. *crieri* auch *creeri* und *creri* kann trotz gegenheiliger Behauptung des Hrn. Cihac unmöglich vom lat. *cerebrum* = **crebrum* entstanden sein. *b* vor *r* fällt im Rum. nie aus. *leuruscă* = *labrusca* erklärt sich durch alb. *ljërrusk* id., und *intunerec* von *intenebricus* (Cihac, El. lat. 131) abzuleiten, scheint mir doch noch fraglich. Aber auch die Ableitung des Hasden vom alb. *krie* nach Analogie von *spinare* = *spinalis* ist nicht ganz korrekt. Zu bemerken ist nun, dass das Wort *creeri* eine Pluralform ist, und genau entsprechend ist das alb. Wort *krëra*, eine Pluralform ebenfalls mit der Singularbedeutung «Haupt» (Xylander p. 239). Wie aus dem pers. (nicht türk.) *kelle*, welches meist nur den «abgeschnittenen Kopf eines Thieres» bezeichnet (Zenker p. 759^a), «très-régulièrement» alb. *krie* entstehen konnte (Cihac), ist mir unerfindlich. Canarda (Saggio di grammatologia albanese p. 158) vergleicht gr. *κεφαλή* «Haupt», cf. auch gr. *κεφαλαία* Bentley, Gr. Wurzellexikon II, 285.

No. 44. *dezgauc, descauc* «je germe, je pousse» leitet auch Hasden wie Cihac von *ghioaca* ab; dass dieses aber nicht vom alb. *kăfkă, këkă* abstammen kann, beweist Hr. Cihac nicht, obzwar diese Ableitung durchaus nicht haltbar ist. Alb. *kăfkă* ist nämlich kein ursprüngliches alb. Wort, vielmehr ist aus dem ngr. *καλκός καυκί, καύκα calix, patera* De Cange, ngr. *καύκαλος crâne* Ventoti II, 168 hier «très-régulièrement» nach gr. Aussprache des Diphth. *av* = *af* alb. *kăfkă* entstanden. Uebrigens bildet auch lat. *causa*, alb. *kăfsă* Miklosich, Alb. Forsch. II, 12, No. 159, vgl. auch p. 80 No. 4. Was die Etymologie von *ghioacă* betrifft, scheint Hr. Cihac seine El. lat. p. 109 gegebene selbst aufzugeben. Von lat. *cochlea* kann auch unmöglich rum. *ghioacă* entstehen. Hier verweist Hr. Cihac auf Bd. II El. slaves, wo ich aber noch nicht nach sehen kann.

No. 47 *dumêstec*. Herr Cihac streicht die zweite Uebersetzung des Hasden «*appartenant à la maison*» und behält bloss die erste: «*apprivoisé*» bei. Wie erklärt er das zweite Citat: *duh pîthojskij* etwa «*esprit apprivoisé*»? Die eigentliche Bedeutung davon ist: «*ein weissagender Geist*» (cf. Miklosich, *Lex. palaeosl.* p. 566 s. v. *pîthonovŭ*), d. h. «*ein Hausgeist, Lar.*». Warum übrigens das Wort nicht vom lat. *domesticum* (Hasden), sondern vom asl. *domastnŭ* + *iku* (= noch ein zweites slav. Suffix zu *-mu*) ableiten? (Cihac) — ist nicht klar.

No. 49 *famen* «*eunuque*». Dass dieses Wort etwa aus arab. türk. *hadim*, mit dem es ausser *m* keinen einzigen Buchstaben mehr gemein hat, entstanden sei, wie Cihac behauptet, braucht nicht erst widerlegt zu werden. Da passt doch die Etymologie des Hasden «*weibisch*» viel besser. Das Wort fehlt auch im Ungarischen. Sollten es etwa die Rumänen in Ungarn während der Türkenherrschaft allein und unmittelbar von den Türken (nach Cihac) aufgenommen haben?

No. 52. *găde* leitet Hr. Cihac vom pol. tschech. *kat*, klruss. *katŭ* ab. Die Erweichung beider Tenuis macht Schwierigkeiten. Vgl. mgy. *gab*, *gabos* «*Würger*».

No. 54. *ghidinac* oder *godinac* scheint mir eine Corruption von *cozonac* zu sein. Ob übrigens Herr Cihac, indem er dieses Wort streicht und als nicht rumänisch bezeichnet, dem rumänischen Glossator vorwerfen kann, dass er «*un peu philologue amateur*» gewesen, und ihn dadurch die Sprache fälschen lässt, müsste erst besser bewiesen werden, als es durch Hrn. Cihac geschieht, für den «*le glossateur de Mr. Hasden ne peut faire autorité*». Ein Wort aus der Sprache hinausdekretiren kann man nicht, und Manches, was heutzutage nicht mehr im Gebrauche ist, auf eigene Autorität gestützt, als unrumänisch zu bezeichnen ist durchaus nicht gerechtfertigt. Eine auch nur oberflächliche Durchsicht der *Letopisițe* ed. Cogălniceanu würde eine reiche Blumenlese solcher veralteter Ausdrücke gewähren, die wir aber deshalb noch kein Recht haben als nicht rumänisch zu bezeichnen.

No. 55 *ghionoac* «*Specht*». Hasden selbst hat lith. *genys* damit verglichen. Von serb. croat. *жуна, жуња* (Cihac) kann unmöglich rum. *ghionoac* entstehen. Ausserdem hat auch Hasden in der Begriffsbestimmung Recht, wenn er *ghionoac* als «*den, der klopft oder hackt*» erklärt; cf. agr. ngr. *δροκολάπτης*, id. deutsch «*Baumhacker*», vgl. türk. *agâci kakân kogy* = «*picus*» (quia rostro arbores vellit) Zenker p. 66; Budagoff I, 61; Clodius, *Lexicon lat.-turk.-germ.* Lpzg. 1730 p. 546.

No. 57. *gligan* «*sangler*» lässt sich mit Hasden von *grigan* ganz gut ableiten. Nun liegt aber alb. *grig* «*ich schreie*» (Hahn 21) näher als gr.

γρῶ (Hasden). Aus einem mgy. *kan* soll *gan-gan* allein als die richtige(?) Form entstanden sein (Cihac), während sie kein rum. Wörterbuch hat, und Barcianu und Pontbriant beide richtig *gligan* haben; ebenso auch Iszer.

No. 58, *gorgan* „Hügel, tumulus“. Hasden selbst bemerkt, dass das Wort in der Moldau nicht mehr gehört wird. Das schliesst aber das einstige Vorhandensein, das mehrere Ortsnamen bezeugen, durchaus nicht aus, z. B. *Gorgana* Berg in Râmnic-sărat, *Gorgănaș* Dorf Romanat, *Gorgan* Wald, Dâmbovița, Muscel etc. Das persische Wort lautet auch nicht *kourkhânè* (Cihac), sondern *gûr-hâne* und heisst eigentlich «Tottenhaus, Grab», nie «Hügel». Die Laute müssten erst umgestellt werden, wenn daraus russ. *kurgan* entstanden sein soll, wie Cihac will.

No. 59. *gangur* «merle doré» leitet Hasden nicht unmittelbar von lat. *graculus*, sondern von der Nebenform *gagulus* (Du Cange) durch Nasalirung ab. Herr Cihac erwähnt bloss *graculus* und zieht *galgulus* = *garur* = *gragur* = *granur* vor, und *graur* soll aus *graculus* entstanden sein, was mir sehr unwahrscheinlich dünkt, da lat. *culus* = rum. *che* und lat. *c* auch sonst nie ausfällt; vgl. meine gutturale Tenuis Ztschr. f. rom. Phil. II, 355 ff.

No. 60. *incindere* «incendier» = lat. *incendere* streicht Herr Cihac aus dem rum. Wörterbuche. Zwar kennt es Coresi, Pslt. Ps. 77 V. 38: «și nu încinde toată mânia sa», ebenso Tordași, Pentat. Genes. 43. 30: «că i se încinsese inima către frățiorul său». Aber diese sind: «neologismes, même s'ils se trouvent chez Coresi et chez d'autres traducteurs grecs» (Cihac)!

No. 61. *întort*, *întortare* «entêté, obstination». Dazu bemerkt Herr Cihac: «Formes et acceptions de ces mots sont incorrectes et n'existent pas.» Zufällig ist das Gegentheil der Fall, z. B. Coresi, Pslt. Ps. 17. 20: «și cu întorții întoarce-te-vei». Spätere Psalmenübersetzungen, z. B. Blași: 1764 hat an derselben Stelle das im Glossare des Hasden als Synonym gebrauchte Wort *îndărătnic*: «și cu celū îndărătnicū te vei îndărătnici-te»; vgl. ausserdem Bibl. București 1688, Deuteron. 32, 20: «căce nemi întortu este»; Ps. 77, 10: «rudă întoartă și amarătoare»; ebenso Pslt. Blași, Proverb. 2, 15: «cărora cărările întoarte», 4, 28: «și întoarte sîntū cele denastînga» etc.

No. 62. *invincere* «vainere, victoire» hat Hr. Cihac nicht im Wörterbuche. El. lat. p. 132 steht bloss die neuere Form mit *g*, während die ältere *c* an dessen Stelle hat; s. Ztschr. f. rom. Phil. II, 362.

No. 63. *jold*, *șold* «hanche» verweist ja Hasden selbst auf pol. *szoldra*.

slowak. *šoldra*, mgy. *sodar* «jambon», nur geht er noch weiter und sieht die Etymologie dieser Worte im dtsh. «Schulter».

No. 64. *jătiŭ* «fauteuil» leitet Hasdeu mit Recht vom dtsh. «Sitz», dessen *s* ist rum. *j* wie in *glajă* = «Glas» geworden, und nicht vom tschech. *stěle*, asl. *sědalo* (Cihac) abzuleiten.

No. 65. *junice* «génisse» kann nicht vom russ. nsl. *junica* (lies *junitza*) trotz Cihac abgeleitet werden; denn 1) nur lat. *j* wird rum. *j* (= frz. *j*) und 2) ist der Fortschritt der Lautentwicklung erst palatal *ci*, dann Sibilans *c* = *ț*, s. Ztschrft. II, 369. Bei lat. *junicem* dagegen (Hasdeu) fallen diese Bedenken weg, da die Entwicklung regelmässig ist.

No. 66. *lostun* «rat». Herr Cihac kennt nur die Form *lăstun*. Polizu jedoch hat trotzdem neben *lăstun*, doch noch *lostun*; ebenso Iszer, wenn auch nur in der von Cihac angegebenen Bedeutung «martinet». Woher?

No. 67. *luó*, *luom* für *luă*, *luăm* bezeichnet Herr Cihac einfach als «corrompues». Das Wort kommt aber oft in den alten Werken in dieser corrumpten (!) Form vor, z. B. Coresi, Evang. Mat. 13, 31: «ce *luo* omul și semăna întru âgrul lui»; ib. V. 33: «ce o *luo* mularé și o acoperé în faină»; 24, 39: «până vine apa și *luo* totu»; Tordași Pent. Genes. 2, 15: «și *luo* Domnul Dumnezeu»; ib. 2, 21: «și déca adurmi, *luo* una de în coastele lui» etc.

No. 68. *măciucaș* «bourreau». Hasdeu fragt ganz berechtigt nach der Vermittelung zwischen lat. *matea* und rum. *măciucă*, gerade weil er sowohl die picardische, als npr. srb. pol. etc. Form kennt. Dass die Rumänen dieses Wort nicht, wie Cihac meint direkt vom ngr. μακροῦσα haben können, geht aus dem oben zu No. 65 Bemerkten hervor; näher steht srb. *măciuga*.

No. 69. *măgură* «montagne». Die Etymologie des Cihac vom lat. *macula* ist in der That unmöglich (wie Hasdeu es sagt), vgl. oben zu No. 59; lat. *macula* hätte rum. *măche* ergeben. Dass man aber ein rum. Wort wohl vom alb. ableiten kann, geht aus dem unzweifelhaften Einflusse hervor, den die albanesische Sprache auf die rumänische ausgeübt hat; obzwar Herrn Cihac das Alb. für das Rum. nichts beweist. Miklosich bringt unser Wort in Verbindung mit asl. *mogyla*, bulg. *mogilă* id. Alb. Forsch. I, 19 s. v. *gomila*.

No. 70. *mal* «précipice». Herr Cihac verweist auf sein Wörterb. El. slaves. Ich will nun vorher auf Miklosich, Slav. Elem. im Rum. p. 8 und 10 verweisen, wo er alb. *mallj* und rum. *mal* behandelt.

No. 71. *manue* «épouvantail». Herr Cihac verweist auf Grimm D. Myth. ² 473 wo *mummel*, *mummelmann*, von Grimm behandelt wird, der

die Worte theils von einem dumpfen Klang, theils vom Wassergeist *mumel*, *mumel* ableitet. Aus welchen dieser beiden Erklärungen hat Herr Cihac den Ursprung des normann. *momon* «moine bourru» begrifflich abgeleitet? und daraus das rum.? Die Glosse des Hesychius, von Hasden citirt, steht viel näher. Herr Cihac weiss ja selbst dass ahd. und nhd. Einfluss in Rumänien ausgeschlossen ist. Auf ein gr. Etymon führt uns auch das rum. Verbum *a momi*. «reizen, locken, verführen», Iszer. *Molear*. Wtbuch. 1822 p. 7; vgl. gr. *μωπεύω* „vitupero, carpo, rideo, irrideo und *μωμος* «vituperator, irrisor».

No. 74. *mătele corăbici* «ancres». Ist eine Pluralform. Ich möchte daher lieber *măselele corăbici* «Schiffszähne» lesen; *mătele* = *matele* = Eingeweide scheint entfernter zu liegen. Weder Cihac noch Hasden vergleichen dies.

No. 75. *măzăre* «pois verts». Hasden hat vollständig Recht es vom alb. *možulă* (l. *možulă*), vgl. oben zu No. 15 und No. 69, abzuleiten. Mgy. *mezei* «de champ, champêtre» (Cihac) hat nichts damit zu thun. In Bezug auf das alb. Wort vgl. dtsh. *Masern*, skr. *masura* «Lens». Pictet Orig. 1², 251, 354 ff.

No. 76. *melciă* «limaçon». Miklosich verleiht *Lex. palaeoslov.* p. 393 ganz andere Worte aus den slav. Sprachen zu asl. *makūkū* (nicht *mékūkū* C.) als Cihac. Das Verhältniss von pol. *małak* zu rum. *melciă* bleibt noch erst zu beweisen, wenn auch letzteres mit bulg. *melčior* verwandt zu sein scheint.

No. 78. *măser* «pauvre». Sehr oft in den alten Werken. Cihac ignort dieses Wort in seinen El. lat., weil wie er hier bemerkt lat. *miser* nicht *măser* im Rum. geben konnte, und weil die alten Uebersetzer, griech. Mönche nicht-rumänische Worte eingeführt hätten und für Herrn Cihac «ne peuvent faire aucunement autorité»! Zu bemerken ist nun, dass aus lat. *miser* sehr gut rum. *măser* entstehen kann: lat. *i* giebt in den meisten Fällen rum. *e*. z. B. *nitid* = *nitidus*; *negru* «niger, nigrum» fem. *negra* d. h. *neagra* nach unserer Orthographie, da Hasden denselben Laut *ea* durch *e* bezeichnet; *plec* = *plico*; *judec* = *judicio* etc. Unter Einfluss des folgenden *e* ist das erste *e* regelmässig in *é* = *ea* übergegangen.

No. 80. *mihalt* «barbote». Hasden selbst hat mgy. *menyhal* verglichen und *t* = *ut* als Deminutivsuffix gefasst. Cihac bestreitet diese Bedeutung des *-t* und erklärt es einfach als Corruption. Nach welcher Analogie?

No. 84. *molidu* «mélèze, pinus larix». Nebenformen sind noch: *măltu*, *molidu*, *molid*, *molid*. Weder Hasden, noch Cihac der poln. *mohr* etc. vergleicht, scheinen die richtige Etymologie gegeben zu haben. Bevor ich meine Vermuthung mittheile, will ich vorausschicken, dass sich

oft eine tiefere Symbolik mit den rum. Pflanzennamen verbindet. Mancher Glaube und manche Sage knüpft sich an die Pflanze. So entsteht der reine Weizen aus dem herabfallenden Fleische des fest an den Kreuzesstamm geschnürten Heilands, der reine Wein aus dem Blute, das aus den Fingerspitzen fließt. Der Sonnengott verwandelt die ihn verschmähende Blumengöttin in die Sonnenblume, die sich stets nach ihm richten muss. Aus den Thränen zweier himmlischen Turteltauben entstehen die Myrthenblümchen. *Verbascum thapsus* heisst: *lumânarea Domnului* «Gotteslicht»; *Eryngium campestre*: *spinul dracului* «Teufelsdorn», cf. kluss. *ciortovo rebro*, id. de Gubernatis, Mythol. des plantes I, 7. Anmerk. 2; *scabiosa succisa*: *muscatul dracului* «Teufelsabbiss», s. Nork bei de Gubernatis. a. O. p. 114. Anmerk. 2 etc. Ich bringe daher diesen Baumnamen in Verbindung mit asl. *molitva* «Gebet», gleichsam heiliger Baum, Gebetbaum (vgl. Mannhardt, Wald und Feldkulte I Register s. v. Tanne).

No. 85. *moştean* «indigène» hängt näher mit *moşte* «Reliquien», asl. *mosti*, bgl. serb. id. zusammen, d. h. der seine Reliquien von uralter Zeit an der Stelle hat (s. Miklosich Lex. palaeosl. 382 und Christl. Terminologie d. slav. Spr., Denkschrift d. Wien. Akad. XXIV p. 12).

No. 86. *mugur* «bourgeon». Cihac leitet dieses Wort vom lat. *miculus* ab; es müsste aber dann rum. *much* geworden sein, vgl. oben zu No. 59. 69. Nur durch alb. *mugul* (Hasden) kann das rum. Wort etymologisch erklärt werden.

No. 87. *mursec* «je dévore». Mit Recht trennt Hasden davon *muşc*. Für *mursec* ist noch eine andere alte Parallele vorhanden, *Pravila Tirgovişte* 1652 f. 383 «*mursecată*»; 428 «*sau mursecată, sau de in curse*».

No. 89. *nişciţel* «un petit peu» kann nicht mit Hasden vom lat. *nescio quantum*: *neşcăt* abgeleitet werden. Cihac gibt einen begrifflichen Unterschied als Grund an, weil *je ne sais combien* nicht *fort peu* bedeuten kann. Mir scheint hier eine grössere phonologische Schwierigkeit vorzuliegen; lat. *scio* wird zum *ştiu*, aus *nescioquantum* hätte *neştăt* analog dem *neştine* aus *nescioquinam* entstehen müssen. Das Etymon von *niţel* kann auch nicht, wie Cihac meint in *mititel* gesucht werden, vielmehr ist *niţel* ebenso albanesischen Ursprunges, wie *niţică*, das beide übersehen haben, und zwar *njə tsilli* «ein wer? ein etwas», und *njə tsik* «ein Wenig, ein Bischen, ein Weilchen» (Hahn) welches letztere dem Rum. vollständig entspricht.

No. 92. *omidă* «chenille». Cihac lässt das anl. *o* aus *a* entstehen; dann müsste es durch ein slavisches Medium gegangen sein. Die

Prothesis *a*, auch im Siebenbürgischen häufig, bleibt unverändert. Das macedorum. Wort, das Cihac citirt, lautet nicht, wie er schreibt: *unnütä* sondern *ωννύτα* d. h. : *unjülä*. Thunmann I, p. 198, vgl. alb. *mizə* «Fliege». Camarda 116' No. 111 vergleicht gr. *μῶα*. Ebenso falsch schreibt Cihac an derselben Stelle: *aunpra* = *umbra*, während Th. 196: *αομπρα* d. h. nach ngr. Aussprache streng genommen: *aúmbřä* oder *aúbrä*, da ngr. *mb* und *b* durch *μπ* ausgedrückt wird; das letzte Citat bei Cihac *arrandu* muss auch anders gelesen werden, da Th. 214 *αράντου* d. h. *arrádu* lautet.

No. 95. *pespe* «au delà de». Cihac bestreitet die Möglichkeit eines rum. *spre* aus *super*, obzwar er sich bei der Etymologie von *sprinceană* genöthigt sieht in *sprin* eine Contraction aus *super-in* anzunehmen. Ebenso konnte aus *per-super* durch Contraction rum. *pespe* entstehen, wie Hasdeu annimmt.

No. 96. *pestire* «lenteur, retard». Cihac leitet es im Gegensatze zu Hasdeu, nachdem er daraus *apestire* gemacht hat, aus dem slav. *apozditi* ab. Näher wäre ja slav. *pozděti*, sero aliquid facere, ohne Prothesis, wenn wir dieses Wort durchaus vom Slav. ableiten müssen. Dagegen spricht nun 1) *zd* = *st* und 2) dieselbe Schwierigkeit wie bei der lat. Etymologie, slav. resp. lat. *o* = *e*; da bei Letzteren No. 1 wegfällt, ist das lat. Etym. *postire* des Hasdeu vorzuziehen.

No. 97. *pin* «pinus sylvestris» haben alle rum. Wörterbücher. Es muss also doch ein Volksausdruck sein. Auch hier macht Cihac Fehler bei den Citaten aus dem macedorum. So soll *ampore* = *arbor* sein. Thunm. p. 191 hat: *άμπωρε* d. h. *arbore*; *viginti* soll medr. *jiggützi* lauten. Th. 193 *γίγντζι* (da ngr. *γ* vor *i* = *j* und *γγ* = *ng*), *jínijtzi* oder mit rum. Orthographie *inñiti* = alb. *ντζέτ* d. h. *njizét* wie auch Hahn die gegische Form schreibt, tosk. *njzét*; medr. *sklifură* C. Th. 196 *σκληφόρα* d. h. *skljifură*, vgl. alb. *skjifur* «sulphur».

No. 99. *polegnită* «verglas». Hasdeu vergleicht sehr richtig serb. bulg. *poledica* vom asl. *polediti-sa* (Miklosich Lex. palaeosl. 613^a). Was soll eine Mittelform *polevita* = *poledita* Cihac's? Wie ist *d* in *v* übergegangen?

No. 100. *porănb* «pigeon». Ist wirklich eine höchst interessante Form neben *porumb*, trotzdem sie Cihac als falsch bezeichnet. Sie zeigt uns das Schwanken der Aussprache, wie sich im Uebergange vom asl. *a*, *я* zu *ăn*, *u* äussert, vgl. die häufig wiederkehrende Form *ănbă* für *umbă*, lat. «ambulare» wie es heute heisst, s. Arch. istor. I, 2, 6 (1628 m.) III,

216 (1621 m.) I. 1, 93 (1636 m.) *ămbălă*: ib. I, 1, 105 (1627 v.) I, 1, 14 (1627 m.) I. 1, 119 (1629 m.) etc.

No. 101. 102 streicht Cihac als Nichtrumänisch, sondern «sont des mots *fabriqués* par le glossateur de Mr. Hasdeu.» Bis uns der Beweis erbracht ist, was durchaus nicht der Fall ist, weisen wir diese Behauptung des Cihac einfach zurück. Dasselbe gilt für No. 104.

No. 105. *rumän* «tributaire corvéable». Cihac bemerkt dann dazu: «*jamais esclave*». Wie versteht er die Urkunde von 1610, Arch. istor. I, 1, 8 wo Tudor aus Voineşti sich verpflichtet dem Mihaïu 7700 Aspern am St. Dimitrie zu bezahlen; im entgegengesetzten Falle: «*iar eu să-i fiu rumănu ca feciorii mei și cu toată moșita mé*». Heisst hier *rumän* auch bloss *corvéable*, *paysan*? Bedeuten die zwei «*rumăni* anume Albul și Nedea» die Fătu und Négoe dem Vasile (ausser einem Acker ohne *rumăni*) schenken (*dăruitu*) «și-o delniță bună fără de rumănu», Arch. I, 1. 139 (1620), auch keine Slaven?

No. 107. *sahaidac* «flèche tatar». Zum Glück citirt Hasdeu auch noch den Metropolit Dosoftiu 1681, aber das genügt Herrn Cihac nicht und er streicht das Wort.

No. 111. *selbezesc* «je pâlis». Hasdeu bemerkt sehr richtig, dass die von Cihac für rum. *sarbed* beigebrachte Etymologie (El. lat. 241) vom lat. *in-sapidus* nicht haltbar sei; Aphärese von *in*, Intercalation eines *r* und Uebergang von *p* in *b*, was im rum. sonst nicht mehr vorkommt, sind die Vermittler zwischen *sarbed* und *in-sapidus*, welches nur «säuerlich, geschmacklos» und nicht *pâle* bedeutet, folglich auch nichts mit *selbezesc* zu schaffen hat. Hasdeu findet darin das passendere lat. *subalbidus*. Für den Wechseln von *u* und *e* vgl. *sumeț* und *semeț*; vgl. auch *sumuța* und *amuți*.

No. 112. *semuiesc* «réfléchir». Hasdeu selbst vergleicht schon mgy. *szám*. Cihac verweist hier nämlich auf seine El. mgy. In Bezug auf die Infinitivendung *ui* der Verba denominativa ist zu bemerken, dass Hasdeu nicht, wie etwa aus der Darstellung des Cihac hervorgehen würde, damit unmittelbar gr. -εἶναι -εἶναι vergleicht; vielmehr zieht er die alb. Form der 1. und 2. Conjugat. auf -ue zum Vergleiche heran. Für das *u* verweist er auf *u* in -ε-ῶ-τεν und auf slav. *v* in *kupo-v-ati* etc.

No. 116. *stăvar* «étalon». Cihac will trotz der gerechtfertigten Einwendung des Hasdeu *stăvă* «jument, baras» vom asl. *stavati*: «articulus» ableiten; wie ist aber der Wechsel der Bedeutung zu erklären? Cihac vergleicht dazu das asl. Verbum *staviti* «stehen» und dtsh. Stute von *stehen*. Das nhdtsche Wort Stute entsteht aber nicht unmittelbar daraus, vielmehr bedeutet ahd. *diu stuot* von der Wurzel *stat*: «Gestüte,

Pferdestand» und wird erst später auf das weibliche Pferd übertragen, wie Frauenzimmer auf das Weib; Grimm Grammatik III, 327. Haben nun die Rumänen unmittelbar von *staviti* ihr *stavă* gebildet? Alb. *stava* vermittelt leichter der Uebergang; Miklosich Sl. El. im Alb. — Alb. Forsch. I hat dies Wort gar nicht.

No. 118. *surată* «amie, compagne». Hasdeu lässt dieses Wort, unter Einfluss von slav. *posestrima*, aus *soră*, *soror*, analog der Form *fărtat* aus *frate* (cf. slav. *pobratimŭ*) entstehen. Cihac dagegen denkt an it. *camerata* fr. *camarade* welches «est beaucoup plus rapprochée sous tous les rapports»? Ob zwar das Wort im rum. gar nicht vorhanden ist, so muss sich doch *surată* aus *soră* «Schwester», diesem analog *sous tous les rapports!* entwickelt haben. Im slav. dagegen entsteht die Form *posestrima* wirklich wie im rum. aus *sestra* = *soror*. Ebenso verhält es sich mit *fărtat*, welches unmöglich aus *foederatus* Cihac's entstehen kann.

No. 120. *a se svi* «reculer, se défier». *svi* oder *sfi* soll nach Cihac aus asl. *styđeti sa* «erubescere», woraus übrigens nur rum. *stidi* geworden ist (Miklos. Lex. palaeosl. 839), stammen. Hasdeu dagegen leitet *sfi* mit grösserer Wahrscheinlichkeit von asl. *săviti* «convolvere» ab.

No. 124 — 126 streicht Herr Cihac. Für No. 124 jedoch *tămbar* «espèce de vêtement» kann ich eine alte Parallele beibringen, wodurch die Behauptung des Cihac «n'a jamais été un mot roumain» fällt. Tordasi, Pentat. Genes. 49. 11: «și in sângele aoiei *tămbariulă* său.» Der Ursprung des Wortes ist pers. *tūmbān*, trk.-or. *tumbān* «caleçon», Zenke: 311 u. 327; Budagoff 1, 379 «Unterkleid». Auch für die anderen beiden Worte werden sich mit der Zeit alte Beispiele finden, die deren Vorhandensein in der rum. Sprache beweisen.

No. 127. *tol* «cilice», «habit grossier» leitet Cihac richtig von *g'ul*, *öl* ab, nur ist *g'ül* arab. plur. *g'üel* und *öl* allein türk. nicht vulg. Die Vermittlung zwischen *öl* und *tol* geschieht durch ngr. τζολί, da sonst trk. *é* nie rum. *t* wird.

No. 128. *urđin* «je viens, j'accours» kann unmöglich vom asl. *uk-těti* «avolare» Cihac's, mit dem es bloss das anlautende *u* gemein hat, herkommen. *urđă* «frommage mou» wird Cihac wohl mit mgy. *orda* «süßer Käse» vergleichen. Letzteres aber steht im mgy ganz vereinzelt und eher ist ein umgekehrtes Verhältniss anzunehmen. Vgl. sbg. sächs. *orda* = rum. *urđă*, Haltrich, Idioticon 143.

No. 130. *sîmbure* «noyan» habe ich ebenfalls wie Hasdeu mit al. *bul* «Knoten» verglichen, welches Xylander pg. 182 sv. «Knopf» wie Hahn wohl kennen, obzwar Cihac es bei Xylander nicht finden

konnte und *σουμπουλ* bei Hahn *soumpoul* transcribirt, vgl. oben zu No. 92. Auch Camarda hat das Wort sehr oft, so I, 77. 78 *sumba*, *sumbula* II. 42 «endə *sumbula* tə jələkutə: tra i *bottoni* della sottoveste», vgl. ib. p. 153 No. 18. Ausserdem vgl. mgy. *szem* «Korn, Körnchen, Beere», *szembor* «Rapps».

No. 131. *vădui* «veuve», vgl. dazu den Genit. *vădui* aus der *Pravila* Tirgoviște 1^e 52 f. 703 «decī Maria sora *vădui*» und plur. *văduo*, Tord. Pent. Exod. 22, 23 «și vorū fi muerile voastre *văduo*».

No. 133. *zagan* «un grand vautour». Hasdeu behauptet es sei orientalischen Ursprunges. Dazu fügt Cihac trk. *zagan*, ngr. ζαγάνος DC. hinzu. Das Wort ist pers. *zagan*, trk. *zagnus* und trk-or. *zaganus*, Zenker 480*, vgl. pers. *zāg* «Elster, Nebelkrähe», Budagoff I, 602, s. auch Pott, Etym. Forsch. II², 1 p. 810, der ζαγάνος = vultur percnopterus (ganz wie rum. *zagan*) übersetzt.

No. 134. *zechie* «sarrau». Hasdeu gibt die Ableitung vom lat. *setula* bloss als Hypothese. Vgl. zu *zechie* siebenbürg.-sächs. *säke* «grobwollener Ueberrock», mhdtsch. *Sage*: *sagulum* (cf. asl. *sukno*), Schuller, Beiträge zu einem sbg. sächs. Wtb. p. 57, und Haltrich, Idioticon p. 100. Letzterer vergleicht auch mgy. *zeke*, aber das sächs. scheint zwischen mgy. «Waffenkleid» und rum. «sarrau» zu vermitteln.

S. 180 behauptet Cihac: «*orî* ne vient pas et ne peut venir du lat. *vel* par une ancienne forme roumaine *vare* qui n'existe que dans l'imagination de Mr. Hasdeu». Wenn ich auch die erste Hälfte des Satzes zugebe, muss ich doch die zweite durchaus bestreiten; *vare* und zwar *vare-cine*, *vare-ce*, heute *óre-cine*, *óre-ce* erscheint in den ältesten Urkunden. So bei Venelin. Vlachobolgarskĭa gramaty p. 118. 1467 aus Gherghița, p. 122, 1480 București, p. 125, 1483 Tirgoviște, p. 129, 1491 Bucur., p. 133, 1499 Trgv., p. 151, 1531 Buc., p. 203, 209, 234, 239, 251, 329 etc. vgl. Cărare pe scurt 1685 f. 9*: «sau *vare ce* faceț»; f. 13*: *vare în ce* chip tu nu crezi cuvintele tuturor» etc. Hiermit fällt die Etymologie des Cihac, der in *orî* lat. *hora* wiedererkennt. Woher aber *vare*?

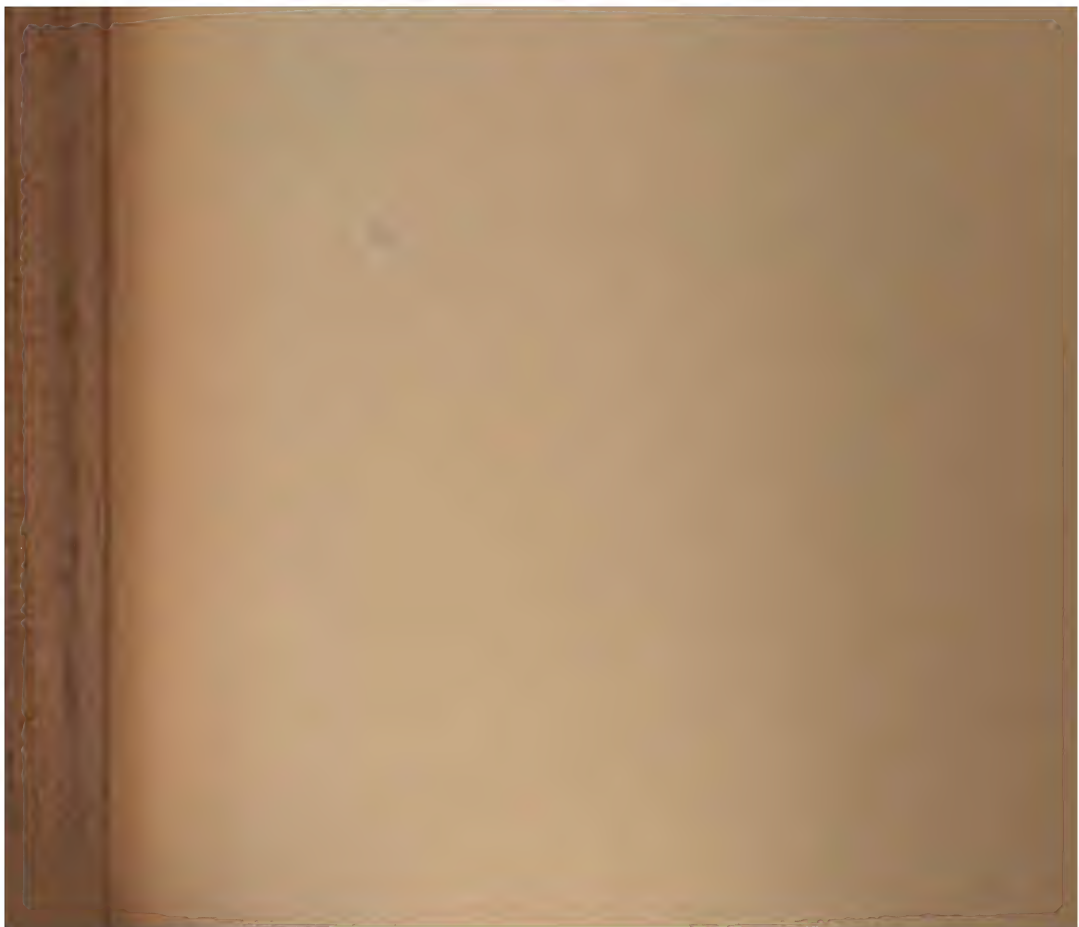
In Bezug auf die weitere Ausführung des Cihac, der *o* theils aus un-*a*, theils aus illam-la-*a*, vrea-va-*a* und are-*a* entstehen lässt, ist zu bemerken, das lat. *a* im rum. nur durch slavisches Medium zu *o* wird, sonst bleibt lat. unverändert, resp. = *ă*.

Pag. 182. *auă*: «*uva*». Cihac behauptet: «n'a jamais été (du moins en tant que l'on puisse le prouver) un mot dacoroman»; vgl. dazu das

zu No. 124 citirte Beispiel aus Tord. Pentat. Genes. 42. 11 „sängele
aoiei = sangnis urae“.

Ich schliesse meine Bemerkungen, indem ich zu gleicher Zeit den von Cihac in der besprochenen Recension angeschlagenen scharfen Ton bedauere. Eine objectivere Behandlung würde viel leichter dazu beitragen, die Zahl der noch nicht aufgehellten rum. Elemente zu verringern, die von so grosser Bedeutung sowohl für die Geschichte als auch für die Culturgeschichte der südöstlichen Völker Europa's sind. In ihnen spiegelt sich am klarsten der Einfluss, den diese Völker wechselseitig auf einander ausgeübt haben. Die Entwicklung und Consolidirung des Staatslebens, die Verbreitung des Christenthums, wie auch Einführung wichtiger Pflanzen, Handwerke und Künste, alles lässt sich am besten erkennen durch die technischen Ausdrücke, die noch heute dafür im Gebrauch sind. Ich habe meist diese Resultate im Auge gehabt, wenn ich die Arbeit des Cihac einer genauen Untersuchung unterworfen habe. Natürlich musste die Lautgeschichte der rum. Sprache in zweifelhaften Fällen über die Richtigkeit oder Möglichkeit einer Etymologie einzig und allein entscheiden.

ADDENDA ET CORRIGENDA

I. LA SCHUCHARDT.

1. Pag. 60, rîndurile 16—24 se suprimă, din cauza celor şise de Schuchardt a pag. X, rîndurile 23—28.

2. Întrîga pagină 190 trebuî modificată în sensul observaţiunii lui Schuchardt dela pag. XIV, rîndurile 22—9. Prin acésta însă rămîne intactă etimologia, pe care am propus-o noi pentru cuvintele *mînd*, *brîndă* şi *mağlare*. Cfr. Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 23. Trebuî să mai adaugăm ce-va despre *brîndă* în speciă. Caix, *Studi di etimologia italiana e romanza*, Firenze, 1878, p. 145 No. 507 (cfr. ibid. p. 206), aduce italianul dialectic *sbrinze* «specie di formaggio». Cuvîntul a străbătut în Italia prin Dalmaţia, unde în documentele din secolul XIV *brîndă* figuréază anume ca un product al activităţii române. Veđi C. Jireček, *Die Wlachen und Maurovlachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag, 1879, p. 10 : « *brençe* » = « caseus vlachiscus » între 1356—1381.

3. Pag. 250, la rîndul 2, am puté adăuga după Schuchardt (pag. XV), că 'n dialectele sarde, italiene dela nord şi dela sud, precum şi în cele provenţale, există o deosebire între « *r dur* » şi « *r môle* », Schuchardt totuşi a scăpat din vedere, că noi vorbim numai despre iniţialul « *r dur* », pe care — afară de Români şi Albanesi — nu'l cunoşcem în Europa decât la Spanioli şi la Basci, pôte însă şi la vechii Greci în p faţă cu p.

4. Nedomerirea lui Schuchardt la pag. XV—XVI despre originea genitivodativului femeiesc la Români se limpeşce, ne permitem a o crede, prin cele spuse de noi în tomul II pag. 641-4.

5. Tot în tomul II, în *Notanda* la mai tôte texturile, se lămuresce cestiunea vocalei irrationale (svarabhakti) în limba română, mai ales după licuidă şi după nasală, înlăturându-se ast-fel îndoiala cea provisoră a lui Schuchardt dela pag. XV.

6. Pag. 274 mîntinem N-rul 43 contra obiecţiunilor lui Schuchardt dela pag. XIX—XX. Modificăm totuşi pasagiul relativ la limba maghiară, şi anume în loc de : « *kutya* (căţea), de oră-ce din acesta nu s'ar puté trage decât forma cea femească, pe când în limba albanesă etc. » să se pună : « *kutya* (câne), de oră-ce maghiarul *ty*, pronunţat aprópe ca *kɨ*, nu trece la Români în *t*. — În limba albanesă etc. » — Cfr. tomul II p. 184 şi 734. — Orî-cum ar fi, este fórte

serioasă întrebarea lui Schuchardt (p. XX): «de ce *a* din albanezul *lut* este a trecut ca *o* în *coluin* și ca *d* în *cafel*?» *Coluin* cu *o* lângă *catușă* cu *a* dă o analogie suficientă, de vreme ce în *coluin* este asimilațiunea vocaică regresivă; nici o asimilațiune însă nu se vede în *motan* lângă *mă'a*.

7. Tot ce dice Schuchardt la pag. XXIV contra *acinar* = *acquiere* (pag. 26 No- 2) se înlătură prin existența formei *aciū . aciure*; Molnar, *Deutsch-salachische Sprachlehre.*, Wien, 1788, p. 256 : «*Aciū*, ruhen, absteheñ. *Aciare* cătră *aciera* este dară întocmai ca *nascire* cătră *născere*. In Omiliariile Coresi acest cuvînt ne întîmpină sub două forme : *a acina* și *a aci :* МѢСТЪ ОУДѢ ИМѦ КАНОСА СЪШЕ А Ч С W (signat. XXII p. 10), și: ЧЕН ЧЕ ЛЮТА МИ ДАКІТКА (sign. XXXII p. 16). *Acire* se referă cătră *aciere*=lat. *acquiescere* ca *sorbire* cătră *sôrbere*= *sorbere*. Avem dară peste tot trei forme : *aciū . acinare* și *aciere*.

8. Schuchardt are dreptate la pag. XXIV în privința cuvintelor *dichis* și *nella*. Renunțăm la etimologiile, pe care le-am propus la pag. 276 No. 33 fără a găsi totuși altele mai bune.

9. Măntuim cele disc. la pag. 273 No. 35 și p. 278 No. 104 despre posibilitatea fonetică la Români de a trece *ri* în *rg*. Obiecțiunea lui Schuchardt la pag. XXV este: «Wenn nun aber auch *rg* aus *ri* entstehen könnte, so würden wir doch nicht *certu*, *cersut*, *cersut*, sondern *cers*, *cerut*, *ceru* erwarten: wie käme denn *i* in diese beiden letzten Formen?» El bine, și introdu în perfectul *cersut*=*certut*, *cersură*=*certură* întocmai ca în *cred*=*crebut* față cu ital. *creduto*, *crezura*=*credură* etc.: același *i* a putut fi odată să nu figureze în presinte, ba chiar să dispară de acolo, ca în *red*=lat. *video*, de unde ar trebui numai *cedu*=*rez*, pe când la noi modernul *ce* nu există nicăieri în vechile texturi, introducându-se mai târziu printr-o greșăleală în perfectul. Și în *ceru* însă *i* s'a introdus, dar a avut dreptul de a forma poporană *cea*, deși putea să fi existat și *cersa*.

10. Schuchardt la pag. XXVI derivă pe *sabed* din *exalbidus* mai bine decât din *subalbidus* (pag. 301 No. 161), observând că: „silaba *ab* n'ar fi putut să dispară cu desăvîrşire. Are dreptate. Silaba *ab*- trebuia să devină *eb* ca în *ecot*=*cubitus*, *nor*=*it*, *ucola*=*lat*, *nab*- etc. Din *subalbidus* vom avea *subed*, diftongii apoi prin acţiunea accentului în *sabed*, de unde simplul *sab* cu *a* din *ea* ca în *afară* din *afors*=*ulforas*. Prin urmare, noi nu reuşim la etimologia propusă. Din *exalbidus* însă, prin forma metatetică *exalbidus* ar p. 418: *tenbricum*=*tebaricum*=*tenerec*), ar fi putut să derive al nostru *sabred*, dacă s'ar explica numai *s*- din *s*=*ex* fără *i*, căci analogia *găre*=*soricem* nu ajunge. În ori-ce caz, *subred* -- ca toate cuvintele române cu sufixul *-idus* -- este de o proveninţă latină necontestabilă. Numai doră d'el hac (Dict II p. 394) poate să-l identifice cu *sachtat* şi să le apropie ambele de polonul *sze, uply*!

11. Tâlcete câte dăce Schuchardt la pag. XI—XII despre valoarea fonică a „t” provin din aceea că nu i-a fost cunoscută atunci cronică lui Moxa, cuprinsă în partea III a volumului I, și anume pag. 111—112 No. 6. Cât privește „t” țesă’ti dela pag. XI, că „t” ar fi „eine Abart des u”, contra lui Mikloschich vede în „t” „eine Uniformung des x”, apoi Schuchardt are dreptate.

nuela lui concordând pe deplin cu o observațiune veche, dar foarte remarcabilă, a gramaticului bănățen Diaconovici Loga, *Gramatica românească*, Buda. 1822. p. 19 : «Acest **Ț** este atâta cât **u**, care dintru început se scrie pentru scurtare d'asupra lui **î**, după acela lăsară de a mai scrie **u**, fără numai trăsura cea curmezișe d'asupra lui **î**, o puneau : **î**, și făcând'o mai strîmbă se formă **Ț**, și așa eși literă nouă». Tocmai acesta a fost și părerea noastră. Ea se împacă d'o potrivă cu paleografia și cu fisiologia sunetului. În orî-ce cas, **Ț** este o varietate vocalo-consonantică de sunet nasal. Cîncea limba română cunoscă sau cunoscea, în adevăr, cel puțin două varietăți de **u**, o confirmă chiar cea ce dice însuși Schuchardt la pag. XIII despre *u=un. lugu=lungu, uchiu=unchiu* etc. față cu *unnuî. annume. Annăci* etc. : «um die Lautbarkeit des *n* ganz sicher zu stellen». adică pentru a distinge pe un «*n* forte» de un «*n* slab».

12. La pag. XIII Schuchardt a observat foarte bine, că pe pag. 230 *h* în *cătăful* nu este de același origine cu *h* în *piatră* etc. În adevăr, dându-se două forme coexistinți *vătăful* și *vătăhul*, a treia formă *vătăful* este un simplu *syllabis*, despre care veți tomul II. pag. 15. 218, 240.

13. La pag. 304 No. 175 s'ă se ia în considerațiune cele dîse de Schuchardt la pag. XXI : «... so denke ich doch, dass einige Wörter erst in späterer Zeit aus dem Albanischen in's Rumänische eingedrungen seien. Dahin «inöchte ich *traistă* (*traistra. taistra, trastur*), *drasta, straița* (*traista*)=*trastă* (*trase*), *drasta, streița* rechnen : denn ist es glaublich, dass eine Wortform *staristra* auf zwei voneinander unabhängigen Gebieten in so ganz analoger Weise fortgewuchert habe ?» Las ca alții s'ă decidă.

14. Atît etimologia mea *auă=ouă* la pag. 268 No. 11, precum și observațiunile corespondinți ale lui Schuchardt la pag. XVII, se desființază prin acea împregiurare că *auă* se accentă pe *u*, ca și pînă astăzi la Macedo-român : *auă*, nu *ăuă*, după cum ar trebui să fie în ipoteza *auă=ăuă*. Așa dară *u* în *auă*=lat. *uva* este un simplu prefix, ca și 'n macedo-românul *aîmbra*=lat. *umbra*.

15. Schuchardt greșesce la pag. XXIX, cînd dice că la Iaco-românî se accentază *vădiuă*, iar la Macedo-românî *văduă*. Și la noi acest cuvînt poartă accentul pe prima silabă. Tocmai acesta însă dovedesce, că el derivă din latinul *vidua* și n'are a face cu slavicul *vidova*.

16. La pag. 267 No. 1 s'ă se aibe în vedere opiniunea lui Schuchardt dela pag. XXIX, deși *accept* din *aștept* prin «Umstellung des *st* zu *ts*» pe noi nu ne convinge.

17. La observațiunea lui Schuchardt, pag. XIX, despre cuvîntul *măgură* : «die Wanderung des Wortes in's Czechische befremdet mich ; wie steht es mit dem von Cihac angeführten pol. *magora* ?» — respunde noul tractat al lui Miklosich : *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, p. 21 : «*magura*, Name für Berge, die durch tiefe Einschnitte von der eigentlichen Gebirgskette wie getrennt scheinen : dieser Name ist durch ganz Galizien verbreitet und offenbar auch auf Vermittlung der Rumunen zurückzuführen etc.» : cfr. tot acolo p. 23.

18. Despre *găoacă* sau *ghiocă* (pag. 275 No. 50) constatăm divergența lui Schuchardt la pag. XXI, dar n-o vedem destul de peremptoriă, și mai ales destul de clară, pentru a ne face să renunțăm la propria noastră etimologie.

19. La cuvântul *bosnat* (pag. 271 No. 23) alătură cele di-se de Schuchardt la pag. XXIII. Vezi și Caix, op. cit. p. 93 No. 241.

20. La pag. XXV Schuchardt susține contra noastră (pag. 284 No. 83) posibilitatea derivațiunii *gurgulu*=*gurgulio*, aducând ca exemple: *drac*=*draco*, *om*=*homo*, *soră*=*soror*, *recc*=*reccus* și *șerpe*=*serpens*. Tote acestea nu dovedesc nimic, chiar dacă *drac* ar veni d'a-dreptul din latinul *draco*, iar nu din greul *δράκων*. În adevăr, ar trebui măcar o singură analogie de sufixul latin *-iōnem* trecut la Români în *-iu*, și o asemenea nu există.

21. La pag. 296 No. 133, despre *omușor* «luette», «uvula», noi am observat: «trebuie să fie rezultatul unei etimologii poporane». Schuchardt, pag. XXIX, ne întreabă cu drept cuvânt: «de ce trebuie să fie?» Ceia-ce ne îndemnează a o spune, este forma transilvană *unșor*: «*оушворѣа*, das Zäpflein» în Molnar, ed. 1788, p. 363, de unde a trecut în Nemnich, *Allgemeines Polyglotten-Lexicon der Natur-geschichte*, Hamburg, 1793, t. 3, p. 1535. *Unșor* ni se pare a fi forma cea organică, de unde apoi *omușor* prin etimologie poporană dela *om*. Acuma însă ne încredințăm că *unșor* nu este decât o corupțiune din *omușor*, căci albanesce această parte a corpului se cheamă de asemenea *niridh*, diminutiv dela *neri* «om» (Hahn, *Alban. Studien*, Lex. p. 87). Acestă întâlnire semasiologică între Români și Albaneși este cu atât mai prețioasă, cu cât nu se găsește pe alturi. La alte popore vedem *uvula*=«strugușor», *campinilla*=«clopoțel», *Zäpfchen*=«dopușor», *razyczok*=«limbută» etc., dar niciun *«omușor»*.

22. Pentru *mărunțare*, judece altii, dacă avem noi dreptate la pag. 277 No. 56, ori Schuchardt la pag. XXIX. Cfr. pag. 435 litt. *dd*. Noi mănținem cele di-se fără nici o modificare.

23. La cele despre *mestecădn* la pag. 293 No. 118, să se alature propunerea lui Schuchardt dela pag. XXXII. Noi persistăm a preferi derivațiunea dela *mastic* decât dela *mastic*, de vreme ce *mastico* a trecut la Români în *mestec*, pe când de *mastic* n'a re-mas la noi nici o urmă, ba încă vorba nu era poporana nici la Români.

24. La cuvântul *quici*=ital. *quici*, pag. 221, să se adauge reserva făcută de Schuchardt la pag. XXXII.

25. La *femec*=lat. *feminea*, pag. 279 No. 61, pe lângă serbul *женка* a se mai adăuga, după Schuchardt, pag. XXXII, analogia germană *Mensch* om=literalmente «omenesc».

26. În privința cuvântului *aciōe*=ital. *acciajo* (pag. 273 No. 36) nu pre-înțelegem, pentru ce Schuchardt la pag. XXXII ne întreabă: «wie erklärt sich *ō*=*a*? Nu este aci *ō*=*a*, ci este *ciōa*=*cia*, cu parasiticul *o*=*u* după *ci*, întocmai ca mai sus la No. 7 în *acua*=*aciō*=*acquiere*. Să se observe în tomul II pag. 235 No. 47 forma *чюан*.

27. La pag. 304 No. 172 s-a se alătură interesanta observațiune a lui Schuchardt dela pag. XXVIII, unde în forma *șase* în loc de *șei*=ital. *sei* bănuiesc o influență ante-romană, comparând albanesul *ghashtë*.

28. La pag. 111 nota 2, observațiunea noastră despre *spre*=*super* s-a se îndrepteze după Schuchardt, pag. XXVI.

29. Măntinim întregă nota dela pag. 153 despre originea pronumelui român numeric *o* și a celui personal *o* din radicala pronominală ario-europeă *va*. O măntinim, deși am citit cu multă plăcere laborioasa argumentațiune a lui Schuchardt dela pag. XXXIII—XL, ba chiar tocmai pentru că am citit-o; căci dacă n'a fost în stare un spirit atât de solid și atât de metodic ca al lui Schuchardt de a demonstra posibilitatea originii lui *o* din *una* și a lui *o* din *illa*, apoi negreșit n-o va mai demonstra altul. Singura obiecțiune ce ne face Schuchardt la *o*=*va* este: «es wäre höchst befremdlich, wenn die feminina *o* hinsichtlich ihres Ursprungs nicht zu den Masculinen *lu, un* gehörten.» Nu e mai de mirare, decât fenomenul că cazul italian oblic *ci*=*ecce-hic* este cu totul de o altă origine decât nominativul său *noi*=*nos*. Diferința casului oblic *o*=*ca* de nominativul său *ca*=*illa* nu e de loc mai surprinzătoare. Lingvistica ne oferă în această privință, fără ca să mai vorbim despre adjective și verburile așa numite defecte, nescăzute specimene mult mai curioase. Sanscritul *asau* «ille» face la neutru *adah* «illud» și la acuzativ *amum* «illum». Se va găsi oare vre-un lingvist, care să pretindă că *asau*, *adah* și *amum* derivă din aceeași rădăcină, fiind-că «es wäre höchst befremdlich» ca acuzativul și neutru «hinsichtlich ihres Ursprungs» să se despartă de nominativul lor sau de masculin? În fond nu există dară nici o obiecțiune contra etimologiei noastre. Să vedem însă, dacă tot așa se poate dice despre teoria opusă. Pentru *o* din *una*, Schuchardt declară el-insuși la pag. XXXIII, că în limba română: «wir haben zwar keinen andern ganz entsprechenden Fall.» Pentru *o* din *illa*, pe de altă parte, el admite o trecere intermediară a lui *illa* în *uă*, de unde apoi *o*; dar aduce analogie de *uă*=*illa* numai la finea cuvintului, «im Auslaut», și nici o singură analogie la începutul cuvintului, «im Anlaut», adică acolo unde era dator s-o aducă. La începutul cuvintului Schuchardt găsește și el pe *o* numai din *va*, ajungând prin urmare, cu voe sau fără voe, tocmai la etimologia propusă de noi. Mai repetăm dară, românul *o*, fie ca pronume numeric, fie ca cel personal, nu poate veni decât dintr'un *va*. Inițialul *v-* s'a și conservat în dialectul istriano-român, unde se dice *vo* în loc de *o*, după cum o constată larăși însuși Schuchardt. Cătră cele spuse în notă la pag. 153, vom mai adăuga numai dără formele albanese derivate din *va*, pe cari veți-le în tomul II pag. 644.

30. Contra opiniunii noastre actuale la pag. 163 despre dezvoltarea logică a lui *codru* «bucată» din *codru* «munte» și «pădure», Schuchardt îmbrățișează la pag. XLI separațiunea etimologică a ambelor cuvinte, pe care o propusese noi altă dată în *Istoria critică a Românilor*, t. 2. p. 65. Tot așa îl place mai bine, la pag. XXIII, în locul etimologiei noastre actuale a cuvintului *barță* (pag. 269 No. 14) acela pe care o indicasem noi unde-va tot în *Istoria critică*: *barță*=alban. *barë* «alb». Nu ne pronunțăm asupra acestor preferințe pentru ale noastre *olim*. Este foarte interesantă însă, în orî-ce cas, ipoteza proprie a lui Schuchardt, în ce mod anume latinul *ardea* ar fi putut deveni *barță*=*bardea* la Români și *garza*=*gardea* la Spanioli. Cât despre noi, măntinim opiniunea noastră actuală despre *codru* și *barță*. Pentru *codru* «munte», cfr. tomul II p. 198 No. 31.

31. La pag. 293 No. 121, în privința cuvintului *mocau*, asupra observațiunii lui Schuchardt dela pag. XXIII că se află și la Unguri în *mokány*, respondem că mai curând va fi trecut dela Români la Unguri decât vice-versa, căci maghiarul *mokány* ar fi devenit la noi *mocațu*, cu *t=ny* ca în *cale=ung. kánya*, *Arieș=Aranyos* etc., pe când Ungurii, din contra, prefac pe românul *an* în *ány*: *bány=ban*, *limány=liman*, *tokány=tocand*, *kerlány=cărlan*. vezi Edelsbacher, *Rumun clemek a magyar nyelven* în *Nyelvtudományi közlemények*, t. 12 (1875), p. 96 etc.

32. Opiniunea lui Schuchardt, pag. 292 No. 113 și p. XXII, despre latinul *murex*=zend. *múra-ka* nu se poate susține, căci prototipul latin este *muscz*. cfr. gr. *μύσξ=μύσαξ*.

33. La pag. 306 No. 182. despre *tărmore*, alături observațiunile lui Schuchardt dela pag. XXVI.

34. La pag. 294 No. 127, pe cât timp există lătiesce 2 forme : *morsico* și *mordico*, precum și romănesce éráși 2 : *mursec* și *mușc*, *mursec* nu pòte fi decât din *morsico*, și prin urmare *mușc* trebuie să fie din *mordico*. Obiecțiunea lui Schuchardt dela pag. XXVI alunecă peste această dilemă. Crede ore Schuchardt că *mursec* și *mușc* derivă ambele din *morsico*? El nò spune.

II. LA BARIȚ.

35. La pag. XLIX d. Bariț dice : «...conclisiunile filologice, aplicabile la limba noastră modernă, trase de însuși autorul etc.» Noi nu numai n'am tras asemenea conclisiuni, dar nici că le vom trage vre-odată. Am studiat vechile texturi române pentru ele-inseși, după cum se studiază vechia istorie pentru ea-inseși, după cum se studiază vechile ruine pentru ele-inseși, iar nu pentru a aplica toate acestea la actualitate. Cu alte cuvinte, am avut în vedere adevărul obiectiv, iar nici de cum o tendință subiectivă. Dela un archeolog, care constată prin lungi și laborioase cercetări trăful omului primitiv, d. Bariț va pretinde el ore aplicarea acelei faze firești a culturii către actualitate?

36. La pag. L, vorbind despre totalitatea texturilor publicate în tomul I. d. Bariț dice : «pină când nu mi se va demonstra în aceste cestiuni contrariul. «eu voi persiste în credința mea, ca acei preoți și logofeți, ca autori de acte originale, au fost străini, bună-ora cum a fost călugărul Moxa, Grec dela Chio.» De unde ore luat'a veneratul nostru coleg, că Olténul Moxa a fost «Grec dela Chio»? Bietul călugăr nici nu sciea măcar grecesce. Toate fântinele sale au fost slavice, mai cu sémă serbe, după cum vezi la pag. 340—41. Afirmatiunea cea greșită a d-lui Bariț s'a repetat fără control de către d. Cihac în *Romanische Studien*, t. 4 p. 142 : «moine grec Michel Moxa de l'île de Chio»; dela d. Cihac însă nimic nu ne pòte surprinde. Ne adresăm aci numai la d. Bariț. Când se publică patru-deci de texturi, provenite dela autori diferiți din localități diferite, și când aceste localități sint române, precum și acei autori scriu romănesce, ba încă pòrtă nesce numi ca Drutea, Nenciu, Pătrașco Păturniche, Nan, Tiful, Stana etc., atunci ori-cine susține ne-romănisimul lor este dator a-și demonstra el aserțiunea, dacă nu prin probe biografice, cel puțin prin ore-cari indicii filologice serioase, arătându-ne, de exemplu, că particularitățile linguistice cutare sau cutare sint grecisme ori

slavisme. Nici un singur asemenea indice, absolutamente nici unul, nu ni s'a dat de d. Bariț. Din contra, la pagina LI, d-sa constată că acel «preoț și logofet» scrieai mereu pe *u* în coda cuvintelor : *fostu, luatu* etc., cea-ce — negreșit — dela Greț și dela Slavī nu puteai să învețe.

37. La același pag. L, d. Bariț observă : «ceia ce însă eu nu ved. este că «scriitorii din acele timpuri și-ar fi dat silința de a scrie întocmai pronunțându-nea poporului, pentru că nu-mi pot explica, cum se întâmplă, că același «scriitor, în același loc, în același document, scrie aceleași cuvinte în două-trei moduri.» Tocmai argumentul d-lui Bariț este o armă contra d-sale. O pronunțaiune perfectamente uniformă a unui și aceluiși sunet, o petrificare fonetică, nu se află nu numai în același localitate, dar nici chiar la același individ. D. Bariț el-insuși nu pronunță tot-d-a-una d'o potrivă. Fie-care sunet govăsece între mai multe nuanțe, adesea abia perceptibile, dar forte reale. Tocmai acesta este rațiunea cea mai puternică în favoarea unei ortografii mai mult sau mai puțin etimologice, căci fonetismul cade în divergență : pe de o parte, el nu poate fi uniform ; pe de alta, el ar cere un număr indecît și insulit de litere pentru a exprime toate nuanțele. Acela care scria *den* și *din* sau *loco* și *buu* în același document, ne probază prin acesta că poporul nu pronunța un *e* sau *i*, un *o* sau *u*, ci un sunet nuanțat. Un asemenea «preoț sau logofet», ori-ce ar dice d. Bariț, «și-a dat silința de a scrie întocmai pronunțaiunea poporului». Această pronunțaiune a poporului n'ar fi fost credincioasă oglindita numai doră printr-o scriere uniformă. Cfr. în astă privință despre limba spaniolă în Michaëlis, *Studien zur romanischen Wortschöpfung*, Leipzig, 1876, p. 15. Să nu uite veneratul nostru coleg, că pe linguist îl interesează mai pe sus de toate, ba chiar exclusivamente, nu starea culturală, ci cea naturală a limbii. Un linguist nu va dice nici o dată ceea-ce ne spune d. Bariț la același pag. LI : «ved și eu că bătrînii noștri «de înainte cu 330, chiar și numai cu 280 de ani, erau lipsiți de ori-ce «cultură ortografică, sau și mai pre-sus, ei nu aveau cunoscința legilor limbii «noștre, precum nu o au pruncii, și că nu cunoscău gramatica și dicționarul «ei nici din nume, când ele nici că existau pe acest pămînt». Pentru un linguist, o limbă fără dicționar și fără gramatică, adică fără materie și fără formă, este o imposibilitate. Gramatica și dicționarul unei limbe nu se inventează, ci numai se adună din gura poporului, se adună așa cum sint, căci ele există din însuși momentul în care se naște o limbă. Nu este științific nici chiar desprețul d-lui Bariț pentru limba «pruncilor». Ca să se convingă despre marea importanță a acestei limbe în studiul legilor dezvoltării limbii umane în genere, atragem atențiunea veneratului nostru coleg asupra ultimei lucrări a ilustrului Egger : *Observations et réflexions sur le développement de l'intelligence et du langage des enfants*, Paris, 1879.

38. La pag. LII d. Bariț a comis o scăpare din vedere curat paleografică. Mîrîndu-se că în același document se scrie «*Tudoru* cu *u* și «*Simion* fără *u*» etc., d-sa n'a observat, că în toate texturile în genere finalul *u* nu se însemnăză acolo unde ultima consonă se scrie d'asupra rîndului. (Cfr. pag. 4).

III. L A G A S T E R.

39. La pag. LVIII No. 2, dacă d. Gaster își va aduce aminte că *creț* există în toate provinciile daco-române, ba dela noi a trecut și la Serbii din Banat (кренас «kraus», «crispus», Karadzic, Lexic, p. 301), d-sa va renunța de si-

gur la derivațiunea acestui cuvint dela Sașl. La cele diſe de noi despre *cret* = *crispus* (pag. 111) a se adăuga observațiunea lui Schuchardt dela pag. XXVI.

40. La pag. LVIII No. 18 ambele ipoteze ale d-lui Gaster despre cuvîntul *zestre*, date cu multă rezervă, trebuî înălăturate. Noi din parte-ne ne-am abţinut pînă acum de a propune o etimologie a cuvîntului *zestre*, căci stăm la îndoelă între două căi, ademenitoare apröpe în acelaşi măsură. *Zestre*, astădî singular, este în realitate un plural. În vechile tipăriture române, în Pravila lui Matefu Basarab, în acela a lui Vasile Lupul etc., se întrebuintează mai ales pluralul *зѣстрые*, nearticulat : *зѣстры*, de ex. în *Indreptarea legii*. Tirgovişte, 1652, f. 209 retro : *нѣ ба аба немка дѣтръ ачѣе зѣстры*. Singularul organic cată să fi fost *zēstrā*, deşi întrebuintarea apröpe exclusivă a pluralului s'a resfrânt asupra singularului deja în vechile texturi, cfr. ibidem *зѣстрыѣ ем*, în loc de : *зѣстрыа*. La Rucăr, în munţii Ţerei Romănesci, covörole şi ştergarele, ce se dau în zestre fetelor şi carî generalmente sînt suspense pe päreî, se chîmă *zăvéstră*, dela slav. *завѣска*, *завѣкъ* «aulaeum», *завѣснн* «obtinere». De aci prin contracţiune *zăvéstră* = *zēstrā*. Dar tot aşa de bine *zēstrā* ar puté deriva din lat. *dextra*, cu *ze*=*de*-ca în *zeü*=*deus* (cfr. la pag. 41 forma : *звѣстрыѣ*). Pluralul *dextrae*, literalmente «mănele drepte», însemna la Romani un fel de «donaţiune», un «dar», de ex. în Tacit, Hist. I. 54 : «miserat dona legionibus d e x t r a s», saü ibid. II. 8 : «Centurio d e x t r a s, concordia insignia, Syriaci exercitus nomine ad Prætorianos ferens.» Dintre aceste două etimologie, alegă alţi. Noi ne mărginim a mai adăoga, că dela Romani *zestre* a trecut nu numai la Bulgari, precum indică d. Gaster, dar şi la Unguri, v. Edelspacher, op. cit.

41. La pag. LIX. No. 23 despre *barzä*, cfr. ceia-ce am răspuns mai sus lui Schuchardt la pag. LXXVII No. 30.

42. La pag. LIX No. 35. D. Gaster a scăpat din vedere, că turcul *ciokadâr* e accentat pe ultima silabă, încât ea nu s'ar fi putut perde la Român. Noi mănținem tot ce am spus la pag. 273 No. 34. Vom adăoga numai, că *ciocot-niță* este un cuvint vechiu și la Românii din Transilvania. In Noul Testament din 1648 noi îl găsim de două ori: 1° Pavel la Timoteu I. V. 13: $\chi\omicron\kappa\omicron\tau\eta\iota\upsilon\epsilon\iota\varsigma\iota\sigma\kappa\omicron\delta\eta\tau\omicron\alpha\pi\epsilon\gamma\gamma\iota\eta\eta\delta\epsilon\chi\epsilon\iota\varsigma\epsilon\zeta\kappa\alpha\delta\epsilon$ =*verbosae et curiosae, loquentes quae non oportet*, și 2° Faptele Apostolilor XVII. 18: $\chi\epsilon\beta\alpha\lambda\upsilon\epsilon\iota\tau\epsilon\chi\epsilon\kappa\omicron\delta\eta\eta\iota\chi\epsilon\zeta\gamma\pi\alpha\kappa\kappa\zeta$ =*quid vult seminiverbius* (*σπερμολόγος*) etc. In orî-ce mod, ca fonetică, ca morfologiă și ca semasiologiă, sintem departe de la turcul *ciokadâr*.

43. La pag. LXL No. 41, observațiunile d-lui Gaster despre *crieri* sint excelente. Ele rectifică și ceia-ce a fost anormal la mine (pag. 274 No. 44) și ceia-ce era obscur la Schuchardt (pag. XX). Cată să mai adaug însă, că *intunecce* = *intenebriculum* noi l'am explicat la pag. 418 No. 29 litt. α, și că etimologia d-lui Cihac: *lunec* = *lubrico*, orî-ce ar dice Schuchardt (pag. XX), rămâne tot imposibilă. Nenorocitul *lunec* ar pute fi mai curînd în legătură cu un om care «se lunesce», adecă este «lunatic». In Omiliarul lui Coresi, signat. XV p. 8 și sign. XXXIV p. 5: ЧЕА ЧЕ СЕ ЛОУНІА ШИ_РХАЗЕНЦІН; sign. XIX p. 14: СЕ АННѢШЕ ШИ РХ⁸ КИННАШЕ; sign. XV p. 8: ЧЕА ЧЕ СЕ ЛОУНЕСКЪ СПОУ-НЕ-СЕ КЪ СЕ ДРЖЧѢШЕ, etc. De asemenea in mitropolitul Varlam, *Invațătura*

1643, f. 220 retro : « ЛАРЪНИЦИ ШИ А С Н А Б И ШИ САЗЪХУСЪИ ДЕ БЕНЕ ». În paleoslavica ЛОУНАРЪ «lunaticus», ЛОУНИТИ-СА «lunaticum esse». Dela *lunatic* la *lune* tranzițiunea logică este prin «nestatornic» = «care nu stă bine» = «șovăitor». Cfr. în franceză : «il a des lunes, il est sujet à des lunes, se dit d'un homme fantasque et inégal» (Littré). Sub raportul morfologie și semasiologie, *a luneca* ar fi cătră *a luni* întocmai ca *a orbeca* cătră *a orbi*. Cfr. în *Moldăvie*, Bălgrad, 1689, f. 174 : «А С Н Е К А Р Ъ Г Х И Д Р И Л О Р М Ъ К А Е ».

44. La pag. LX No. 44, despre *ghiocă*, vezi cele spuse mai sus la pag. LXXVI No. 18.

45. La pag. LXI No. 52. Cum ore ar pute să derive *găde* din maghiarul *gabos*, adică *-de* = *-bos* ? Despre etimologia d-lui Cihac *găde* = pol. *kat* nu vorbim.

46. La pag. LXI No. 54, vom observa că *ghidinac* sau *godinac* nu poate fi «eine Corruption» din *cozonac*, căci *z* derivă din *d*, dar nu vice-versa : «einmal durch j afflicirter Buchstabe wohl noch eine Reihe weiterer Veränderung durchmachen, zu seinem ursprünglichen Laut aber ebenso wenig wie der Fluss zu seiner Quelle zurückkehren kann» — a spus de mult Curtius, Griech. Etym⁹, p. 27. Măntinem cele duse la pag. 282 No. 74.

47. La pag. 283 No. 78, despre *gigan*, să se alăture cele duse de d. Gaster la pag. LXI No. 57. Vom mai adăuga că la Bulgari porcul selbatec se cheamă *гѣнк*, iar în dialectele ruse *хряк*, *крек* și *хляк*, cea-ce confirmă pe deplin originea onomatopoeică a cuvintului, v. Budilowicz, *Первобытные Славяне*, Kiev, 1878, t. I, p. 189.

48. La pag. 287 No. 101, despre *lostun*, a se alătura observațiunea d-lui Gaster la pag. LXIII No. 66.

49. La pag. LXIV No. 74 ipotesa d-lui Gaster *mătele* = *măselele* este o scăpare din vedere. Măntinem cele duse la pag. 291 No. 111. *Măte* ca «ancoră», prin traducere literală din slavicul *котва* dela *котх* «piscică» sau «măță», figurează adesea în vechile tipărituri române. Ca specimen mai remarcabil, vom cita din Noul Testament dela 1648, Faptele Apostolilor XXVII. 29 : *СѦ НѦ КѦМЕА КАЗѦ Ꙗ ꙖРЪШѦ ЛОКЪ ꙖРЪНДОСѦ, ДЕ Ꙗ ПИСКЪ ꙖРЪНИКАНДЪ ПАТРѦ МѦЦЕ* = *φοβούμενοι δὲ μὴ εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν, ἐκ πρῆμνης ῥίψαντες ἄγκυρας*. Editorul mai adaugă apoi la margine : «МѦЦЕАЕ ДЕ ФІЕРЪ КАРЕЛЕ ЦИНЪ КОРАКІА Ꙗ ЛОКЪ ДЕ НѦ МѦРЪМЕ КѦ Е КѦ ОУНГИ ДЕ ФІЕРѦ».

50. La pag. LXIV No. 84, ipotesa d-lui Gaster despre *molid* = slav. *molitva* este inadmisibilă prin lipsa de ori-ce a n a l o g i ă «arbore» = «rugăciune». D. S. Mangincă ni-a comunicat o interesantă formă bănățenă a acestui cuvint : *molet*, în care *-ete-* se explică prin *scatete* din *scatu* și mai ales prin bănățenul *săngeret* din *sănger* «cornus sanguinea», vezi Diaconovici Loga, *Grammatica* p. 45. Forma cea tipică *molidu* ne întîmpină și în mitropolitul Dosofteiu, *Parimiar* 1672 f. 53 verso : «АДОРАМИ АКОЛО СЪЯТЬ МОЛІДВЪ». Rămâne dară cea-ce am dis noi la pag. 293 No. 123. D. Gaster a scăpat din vedere, că tot acolo la No. 122 noi am menționat polonul *modrzej*, care însă n'are a face cu românul *molidu*.

51. La pag. LXV No. 85 ne surprinde etimologia propusă de d. Gaster : *moștén* din *môște*. Veđi la noi pag. 294 No. 124. Romănesce *moștén* nu se pôte separa de *moșid*, de *moș* și de *moșnég*, întocmai precum nu se pôte separa slavonesce *мошѣнъ* «moștén» de *мошѣна* «moșiă» și de *мошъ* «moș» și «moș-nég». Ce să dicem însă despre d. Cihac, care — *Dictionnaire* II p. 597 — derivă *moșia* din turcul *mulk* «propriété», adăugând apoi cu gravitate : «le mot n'a rien à faire avec *moș* vieux». Pentru *moșiă* din *moș* în speciă, cfr. Du Cange, *Gloss. med. lat.* t. I, p. 494 v. avius. Este remarcabil că la Români, după analogia *moșiă* dela *moș*, se formase termenul juridic *sectoriă* = «averea ce trece la *sectori*» : *сѣкторіа* *въ* *вѣнѣ* *и* *дѣлѣ* *и* *дѣлѣ* *и* *дѣлѣ*, la pag. 51, act. din 1583. Ôre ce fel de cuvînt turcesc va găsi d. Cihac pentru *sectoriă*? Par'că 'l auzim dicînd : «le mot n'a rien à faire avec *sector* fils».

52. La pag. LXV No. 89, obiecțiunea d-lui Gaster contra *neșcăt* = *nescioquantum* (pag. 295 No. 129) plécă dintr'o analogiă greșită. D-sa dice : «aus *nescioquantum* hătte *neștăt* analog dem *neștine* aus *nescioquinam* entstehen müsssen». D. Gaster crede dară că 'n *neștine* numai -*ne* represintă pe -*quinam*, pe cînd în realitate din -*quinam* a ramas întregul -*cine*, iar *nescio*-s'a redus la *nes*. La genitiv se dice *nes-cuț*. Tot așa numai la *nes*-s'a redus *nescio* în *nes-care* = *nescioqualem* și 'n *nes-ce*, pronunțat *neș-te* = *nescio-quid*. *Neșcăt* se referă la *nescioquantum* întocmai ca *nescare* la *nescioqualem*. De ce ôre d. Gaster nu preține forma *neștare* în loc de *nescare* = *nescioqualem*, după cum cere *neștăt* în loc de *neșcăt* = *nescioquantum*? În *nescare* și *neșcăt* este -*sc-*, fiind-că urmază un *a* sau *d*; în *neștine* și *nește* este -*șt-*, fiind-că urmază un *i* sau *e*, de vreme ce romănesce -*sce-* și -*sci*, dar numai acestea, se pronunță tot-d'a-una ca -*ște-* și -*ști-*. Resultă dară fără putință de obiecțiune, că *neșcăt* este *nescioquantum*. Texturile dându-ne apoi deminutivul *nișchițel*, actualul *nițel* nu pôte fi decăt o contracțiune de acolo, ca în poporanul *muncel* = *munticel* etc. Femininul *nițică* se referă la masculinul *nițel* întocmai ca *vițică* la *vițel*. Nu este nici o rațiune de a recurge pentru *nițică* la albanesul *nyā cika*, de unde nu se pôte explica *nițel*, pentru etimologia căruia d. Gaster se vede silit a alerga la albanesul *nyā fīlli* «ôre-cine», separând astfel cu totul pe *nițel* de *nițică*, căci *cikā* și *fīlli* nu au a face unul cu altul.

53. La pag. LXIX No. 134, vom adăuga că ipotesa *zechie* = *setula* (pag. 311 No. 198) începe a se verifica. Făcut atent de cătră Ascoli (*Studj critici* II, p. 101), cumcă latinul *situla* ne apare în medio-latina sub forma de *sida*, am conchis că și latinul *setula* ar puté să aibă o formă medio-latină *secla*. Ei bine, un text italic din 1197 ne presintă în adevăr acéstă formă, ba încă anume în sens de «hațnă». Iată'l : «Lego Stanæ ancillæ meæ — unum meum «mantellum et unum *seclum* et unum lavezium» (Du Cange. ed. Carpent. t. VI, p. 147). «Unum seclum» este pentru «unam seclam» sub influința celor-l'alte două «unum», între cari se află pus la mijloc.

54. La pag. LXVII No. 101 d. Gaster ni se pare a fi pré-laconic. Șterseturile d-lui Cihac merită a fi citate textualmente. Iată-le :

•22. *albugine* certaine maladie des yeux. Ce mot n'a jamais été et n'est pas roumain» ;

•32. *celar* cellier, lat. *cellarium*, n'est pas un mot roumain» ;

•54. *ghidinac* ou *godinac* n'a jamais été un mot roumain» ;

- «56. *giurule* pantalon n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
 «58. *gorgan*, colline, tumulus, n'a jamais été un mot roumain»;
 «60. *incindere* incendier, embraser, attiser, du lat. *incendere*, n'a jamais été un mot roumain»;
 «72. *mangâr* espèce de monnaie, n'a jamais été un mot roumain»;
 «77. *mesc*, *mescător*, je puise, celui qui puise, — n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
 «81. *misurcă* n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
 «83. *mojren* frêne, *fraxinus*, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
 «101. *prăstură* jument n'a jamais été un mot roumain»;
 «102. *răfrec*, *răfrecătură* chiffon, sont des mots fabriqués par le glossateur de Mr. Hajdën»;
 «107. *sahaidac* flèche tatar n'a jamais été un mot roumain»;
 «108. *sămărat*, gai, enjoué, — n'a jamais été un mot roumain»;
 «110. *a se scarândi* être dégouté, répugner, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
 «124. *tâmbar* espèce de vêtement, n'a jamais été un mot roumain»;
 «125. *tivănă* chiffon, de même»;
 «126. *țicleu* petit-lait, de même»;
 «130. *uture* chat-huant, chouette, noctua, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«135. *șgarbură* botte. Ce mot n'a jamais existé en roumain etc.

Cu o procedură de demonstrațiune atât de tachigrafică, care consistă pur și simplu în magistrala sentință că ce-va nu numai «n'est pas», dar încă «n'a jamais été», fără a aduce un singur argument, o umbră de probă, măcar un indice, d. Cihac să se aștepte ca vre-un imitator să-i dică într-o bună demință: «Mr. Cihac n'est pas et n'a jamais été», ba chiar: «Mr. Cihac est fabriqué par son éditeur». D. Cihac se va apăra, pôte, trimețînd fotografia sa excentricului critic. Degiabă! Am dat și noi d-lui Cihac o fotografie cu *șgarbură*, *prăstură*, *răfrec* etc. (pag. 278), și totuși: «n'est pas et n'a jamais été». D. Cihac, ca să-și constate existența, va alerga atunci la mărturia contimpuranilor. Iarăși degiabă! I-am dat și noi mai mulți marturi vechi, la cari a mai adaus d. Gaster, și totuși: «n'est pas et n'a jamais été». E clasic mai cu deosebire sonorul «jamais», care ne-ar face a crede că d. Cihac, afirmând-o prin unicul sefi testimoniu de experiență personală, trăesce pe lume de când se vorbește limba română.

55. La pag. 307 No. 187 și pag. LXVIII No. 127. Din neogrecul τζουλί s'ar fi făcut romănesce la masculin *țuliă*, ca în *scatiu* = σκαθί, iar la feminin *țulie*, ca în *chilie* = χελί, *iasomie* = γιασουμί, *scumbrie* = σκομπρί etc., nici o dată însă *țol* și *tôla*.

56. La pag. LXIX, d. Gaster are dreptate că vechiul român *vare* = actualul *ori*, *ôre*, nu pôte veni din latinul *vel*. D-sa întrebă: «Woher aber *vare*?» Este albanesul *vală* cu același sens, de ex. in Hahn, *Alb. Stud. Lex.* 5: «*vală* vien sot?» = *ôre* vine astăzi? Ctr. Rossi, *Vocab. Epirot.* p. 1311: «*val* = ovvero». Chiar Albanesii contrag pe *vală* sau *val* în *o*, v. ibid. p. 918.

57. Este de mirare că d. Gaster, care cunoște bine vechile tipăriture române, a trecut cu vederea în articolul d-lui Cihac la pag. 148 o enormitate mult mai curioasă decât chiar *urđin* din *ulėtati* sau *pestire* din *apozditi*. Iată textualmente : «Mr. Hajdău dit 221 que *cice* est = *cice*, et de point en point l'ital. «*quici*, employé seulement chez Dante et dans le composé *quiciritta* au lieu «de *quiritta*. Le mot *cice*, qui figure 11 fois dans un inventaire de monastère, «ne signifie nullement *ici*, mais *plus* c.-à-d. *ce qui continue la liste*. C'est le «ns slave *če* et *či* en cas que ; *če več* plus, du slave *če* quid.» În limba slovenă *če več* sau *či več* nu vrea să dică «mai mult», după cum s'ar înțelege din ecuvocul «plus» al d-lui Cihac, ci înseamnă «cu atât mai mult», «je mehr», punându-se tot d'a-una în opozițiune la *tim več* «cu cât mai mult», «desto mehr». Să presupunem însă, că slovenul *če več* este tot ce Ți place d-lui Cihac. De aci încă n'ar urma, că din *če več* s'a putut naște românul *cice* și că *cice* înseamnă «plus», iar nu «ici». Cuvîntul nu e rar în vechile noastre tipăriture, dintre cari d. Cihac nu cunoște nici una. La mitropolitul Dosofteu, de exemplu în *Parimiarul* dela 1672, f. 53 verso, noi citim : «*какоже при чича Іаіе*», din Cartea Regilor III. 19, unde latinesce se dice : «*Quid tibi hic Eliu*», iar grecesce : «*Τί σὺ ἐνταῦθα Ἠλιοῦ*». După d. Cihac dară, latinul *hic* și greul *ἐνταῦθα*, ambele = rom. *cice*, cată să însemneze de asemenea «plus» ! Mai desă în vechile texturi este forma amplificată *acice*. În Noul Testament dela 1648 ea ne întîmpină la tot pasul, de ex. : «*БОНЕ ЕСТЬ НОШВ А ЧИ ЧА А ФН*» (Math. XVII. 4, cf. Luca IX. 33) = «*bonum est nos hic esse*»; sau : «*ТРЕЧН ДЕ А ЧИ ЧА КОЛО*» (Math. XVII. 20) = «*transi hinc illuc*»; sau : «*СЗ ФІЕ А ЧИ ЧА СЗ НЕ ПРАСКЪ*» (Faptele Apost. XXIV. 19) etc. Cum rămâne dară cu slovenul *če več* al d-lui Cihac ?

58. La pag. LXI No. 47, despre cuvîntul *dumestec* (p. 277 No. 58), d. Gaster ar fi putut aduce d-lui Cihac din mitropolitul Dosofteu, *Parimiar* 1672 f. 10 v. : «*СЗ БА АНКА УМ ДЕ ФРАТЕЛЕ СЗС САС ДЕ ДМЕСТНИКАБ ТАТАСН СЗС*» din Isaia III. 6, unde latinesce sună : «*apprehendet homo fratrem suum vel domesticum patris sui*». Sufixul slav *-nic* s'a adaus romănesce numai la teme existinți în limbă : *cas-nic* dela *casă*, *puter-nic* dela *putere*, *indoel-nic* dela *indoila*, *fațar-nic* dela *fațare* etc., fără a mai vorbi, negreșit, despre cuvinte întregi slave. Pe cât timp tema *dumes-* nu există la Români. forma *dumesnic* din vechiul *dumestec* = *domesticus* nu pōte fi explicată d'a-dreptul prin sufixul slav *-nik*, ci numai dōră prin influința de analogiă a sinonimului *casnic*. Cfr. Schuchardt pag. XXVIII.

IV. ALIA (Cihac etc.).

59. La pag. 154 : «*БРАНИИЕ*». Cfr. în Anton Pann, *Povestea vorbeli*, București, 1852, t. 1, p. 134, proverbul : «*herghelie de o epă ciufă și braniște numai de o tufă nu se face nici o dată*». D. Cihac n'a pus acest cuvînt între «*Elements slaves*», unde slavisează totuși cuvintele române cele mai neslavice.

60. La pag. 83. Pe când Mihail Vitezul ocupa Transilvania, Fărcaș a fost pus «*căpitan al Făgărașului*». Vezi crisojul din 20 aprilie 1600 în Cipar, *Archiv pentru filologie și istorie*, p. 21, unde acest general este numit : «*bolărinul domniilor mele jupan Foarcaș căpitanul din cetatea Făgărașului*». —

D. A. Odobescu, *Analale Societății Academice Române*, t. 10 (1878), p. 199—203, a publicat o interesantă baladă populară din România, unde între ceilalți paladini ai lui Mihaile Viteazul se menționează :

Popa Stoica din Fărcași,
Care sare șapte pași,
Moșul Fărcașenilor,
Sciea sēma oștilor,
Cred și pe-a răbhoielor;
Care s'a lăsat de popiă
Și s'a apucat de vitejiă
Și de mare mișeliă;
S'a urit biserica
S'a 'ndrăgit săbiōra,
S'a urit ciocanele
Și a 'ncins pistōlele;
Lasă tōca netocată,
Plēcă la rezolu să se bată...

61. La pag. 88. Despre criptografia serbă v. Гласник српског државства, т. XI р. 171 și т. XXXV р. 26; despre cea rusă: Срезневский, О русском тайнописании, in Записки Академии Наук, т. XIX, р. 235 etc.

62. La pag. 222, despre cuvîntul *sârjiță*, constatăm cu plăcere că d. Cihac, *Romanische Studien* t. IV, p. 148, a nămerit adevărata țî origine : « *sârjiță*, « aujourd'hui moins correct *sîrjôcă, sîrjôcă*, méteil, blé de semence, moitié fro-
ment, moitié seigle, est croate-serbe сѣржѣца, nslave соржѣца ».

63. La pag. 278 No. 59. Cuvîntul *duala'm* se află și în Dosofieîn, *Parimiar* 1672, f. 34 verso : « Ѡѡ а҃с ꙗꝑхѣу҃сѧтѣ кꙗмнѧеае, ии а҃к҃с прꙗдѧтъ, ии д҃с влѧамѩи а҃с сꙗчѥ ꙗꝑ саеїи ». Este și mai interesant de a întâlni această vorbă în glosarul neo-grec al lui Georgiiū Hermonymus din secolul XV : « βᾱλμᾱ́ς ἰπποχόμος, agaso », v. *Annuaire pour l'encouragement des études grecques*, t. 7 (1873), p. 104, unde d. Decharme observă : « mot dont je ne trouve pas d'explication satisfaisante ». Noi mântinem dară că *dual'a'm*, mai corect *dualmă*, este o vorbă curat românească, formală din *de-valmă*=«gregarius [equus s. pastor]». Specimenul cel sporadic la Neo-greці și specimenle paleo-slavice tot atât de sporadice indică proveniența lor română chiar prin scăderea fonetică, căci slaviceul ВРАМААA poate veni prin contractiune din românul *dualmă*, dar nu vice-versa, și cu atât mai mult al nostru *dualmă* nu se poate nacee din forma grécă cea de tot redusă βαλμᾱ́ς. În ordinea cronologică a dezvoltării lor fonice, cele trei forme sint : *dualmă*—ВРАМААA —βαλμᾱ́ς. Cât pentru *valmă* «asociațiune», «grămadă», originea cuvîntului rămîne de cercetat. În ori-ce cas, etimologia dela ablativul singular slavic *valom*, *valem* «undă», pe care o propune d. Ci-hac pentru *valmă* (*Dict.* II p. 446), ca și dativul serb *vilama* «nymphis», din care tot d-sa scôte pe đina *Filma* (ibid. p. XVI nota), ca și ori-ce derivațiune dela un dativ sau ablativ, singular sau plural, afară numai dóră de omnibus, nu se póte lua la serius.

64. La pag. 223, cuvîntul *canaf* «cîucur» noi l'am derivat din germ. *Knauf* «nasture». Punctul comun între «cîucur» și «nasture» este «nod». D. Cihac, *Dict.* II p. 487, dice că *canaf* vine din maghiarul «*kanaf*, fibre, filament, ruban»; cfr. esp. *azanefa*, *zanefa*, pg. *sanefa* houppes ou frange de lit, de l'arabe

«*aç-çaniſu ora vestis*». Nu înțelegem, prin ce minune fonetică arabul *ç*, spaniolul *z*, portugezul *s* ar fi putut deveni la Unguri *k*, fiind legitimă numai trecerea guturalului în sibilantă, iar nu vice-versa. Maghiarul *canaf* derivă din medio-germanul *knouf* = actualul *Knauf* : «in Kulm. recht 4,51 *knouf* unter «*frauengerade zwischen heften und cürspan genannt*» (Grimm. *Deutsches Wörterbuch*, t. 5, p. 1366). Prin urmare românul *canaf* rămâne tot în legătură etimologică cu *Knauf*, însă prin intermediul maghiarului *kanaf*.

65. La pag. 272 No. 30, *căcan* «*taler*» n'are a face, după cum am spus, nici cu *qăran*, nici cu *garanos*. Este un termen străbătut la noi prin relațiuni comerciale din evul mediu cu Italia. Vezi Caix, op. cit. p. 97 No. 261 : «*sic. ca-ragnu*, lomb. *caragn*, da *caraneus* formato pure da *cara* che nelle Glosse di «Cassel è spiegato *putin largo vaso*».

66. La pag. 273 No. 33. *Indreptare legii* 1652. f. 614 retro : «*аш цопана ас чмгїа сѣ*», unde *șopană* = «*dăntuitoare*», *cinghiasă* = «*cântăreță*». În mitrop. Varlam. *Invățătura* 1643. f. 341 v. : «*тоуи чеа че глѣѣа кс чмгїи шм кс фаше*». Și totuși d. Cihac pretinde. *Roman. Stud.* IV p. 153, că : «*n'est pas un mot roumain*».

67. La pag. 219. Cuvîntul *vig* ne întîmpină și 'n mitr. Dosofteiu, *Parimiar* 1672. f. 28 r. : «*вмгѣрї фаше шм ле дѣде вѣнчиторѣа*» (Proverb. XXXI, 24), unde în Biblia 1688 ȋice : «*чарша фѣрї ас фѣкѣт*», grecesce : «*ενδύας ποίησε*». Acesta ne face a ne îndoi de etimologia *vig* = sl. *вѣдѣ*.

68. La pag. 295 No. 128. Despre *naljosul*, *nalsusul*, d. Cihac (*Rom. Stud.* IV p. 169) își permite următoarea petrecere : «*Mr. Hajdău ne dit pas de quelle langue il tire ce composé burlesque de son fabricant de vocabulaire (c'est «sans doute nas jos--nas sus le nez en bas, le nez en haut»), il se contente de «remarquer que le mot manque dans les dictionnaires. Et pour raison !» Ne vom mărgini de a trimite pe d. Cihac la *Noul Testament* tipărit în Bălgrad la anul 1648, unde va găsi în Luca I. 39 : «*ѣрсе ꙗна ас сѣ рїа ле кс де граа*» = «*abiit in montana cum destinatione*» = «*επορεύθη εἰς τὴν ὄρεινὴν μετὰ προοδῆς*». În acest mod, cu *nas-jos* rămâne d. Cihac.*

69. La pag. 301 No. 161 (cfr. pag. LXXIV No. 10 și XXVI. LXVII No. 111). *Salbed*, nu *sarbed*, se află și 'n Négoe Basarab, *Invățătura*. Buc. 1843. p. 118 : «*în haîne sparte și întinate și cu fețele salbede*».

70. La pag. 304 No. 174. D. Cihac nu cunoște verbul *șupese* «*ravir*», ci numai adjectivul *șupatu*, pe care — *Dict.* II p. 395 — îl lăgă cu *șubred*, cu *șuchiat* etc., legându-le apoi pe toate la rîndul lor cu serbul *šupljiti* «*creuser*», cu polonul *szczupły* «*mince*» și mai cîte altele.

71. La pag. 250, XV și LXXIII No. 3, să se observe că inițialul «*r dur*» se găsește, ba încă foarte pronunțat, și 'n dialectul istriano-român. Iată ce ȋice repositatul Ion Maiorescu. *Itinerar în Istria*, p. 111 : «*r* la începutul cuvîntelor se pronunță tot-d'a-una cu aspirațiune, cu un fel de *h* sau *i* ca la Traco-român». Și totuși d. Cihac, imperturbabil în agnosticul seî dogmatism, nu se sfîșiește (*Romanische Studien* IV p. 145) a nu vedea : «*qu'une orthographe v-*

cieuse dans le doublement du *r=rr*. Cătră exemplele dela pag. 250, să mai adăugăm din *Molitărnica*, Bălgrad, 1689, f. 105 v. : *кааа р р а*.

72. La pag. 154 și 241 No. 7, despre *fataciune* = «binage», «terre de seconde façon». Respingând această glosă din acte dela 1545 și 1606, d. Cihac (*Roman. Studien* IV p. 149) decretă că : «*fataciune* n'a que le sens de *portée* du lat. *fetare*», și ne trimite cu gravitate la ale d-sale *Éléments Latins*, adică *Dict. I*, pag. 92, unde se citește în adevăr : «*fetăciune*—*portée*». Este o nenorocire pentru d. Cihac, că Dictionarul d-sale n'a fost consultat nu numai de cătră logofetii dela 1545 și 1606, dar nici măcar de poetul muntén Paris Mumulenu din secolul nostru, a căruia poesiă «Primăvara», publicată în *Curier de ambe sexe*, ed. I, t. I, No. 4, p. 77, cuprinde între altele :

Sórele cum se ivesce,
Pan cu turmele pornesce.
Când e dupre munți și maluri
Ș'apoi ese preste deluri,
Turmele din *fătăciune*
Pornesc sbierând la pășciune...

După d. Cihac dară, turmele «abia fătate» alérgă deja a pasce !

73. La pag. 279 No. 61, cfr. pag. LXXVI No. 25. O analogiă interesantă la *femeta* = *feminea* și serb. *женска*, ne prezintă limba vallonă în *femerèie* «femme avec une nuance de mépris», pe care Grandgagnage, *Dict. étymologique de la langue wallonne*, Liège, 1845, p. 204, explică prin : «qui tient de la femme, qui appartient au sexe féminin».

74. La pag. 281 No. 68 și pag. XXXI. Pe lingă formele vechi *fughicel* și *funicel*, găsim o formă mai modernă în Molnar, *Sprachlehre* 1788, p. 46 : «*φρουνιχελ* das Aass», cu al doilea *n* neorganic, ca în *funingine* din *funigine* = lat. *fuliginem*, *mănunt* = *minutus* etc.

75. La pag. 305 No. 178. D. Cihac, *Dict. II* p. 33, derivă *buléndră* din slav. *platno* «linum», *platū* «pannus detritus» etc., decretând că acest cuvint «n'a donc qu'un rapport d'idées» cu medio-latinul *balandrana*. Forma slavică cea mai apropiată de *buléndră*, pe care o găsește d. Cihac, este bohemul *planda* «blouse, souquenille». Din întâmplare, acest cuvint nu se ru-desce cu paleosl. *platno* etc., căci limba bohemă nu nasalisază nici o dată pe slav. *-t-* în *-nd-* sau măcar *-nt-*. Bohemul *planda* vine d'a-dreptul din medio-latinul *opelanda* «pallii vel tunicae species», v. Matzenauer, *Cizi slova*, Brno, 1870, p. 278. Ce mai facem dară cu magistralul «done» al d-lui Cihac ?

76. La pag. 223. Pluralul *κζιϋ* n'are a face nici cu gr. *κίστη*, nici cu germ. *Kasten*, ci este medio-gr. *κάρτι*, menționat între vasele bisericesci : ... *ἀλμυρ, θουιατόν, κάρτιν* în Du Cange, *Gloss. med. graecit.* p. 618-19, derivând din ital. *cazza* «vas». Astăzi se dice *cașuie*, cfr. Cihac, *Dict. II*, p. 645.

77. La pag. 254 No. 26 și pag. 302 No. 165. D. Cihac, *Dict. II* p. 354, derivă *solz* «squama» din puleosl. *сѣзъ*, care înseamnă și el excepționalmente «squama», mai mult însă «succus, mucus, pituita», adică ce-va «fluid» (Mi-

klosich, Lex. ad voc.), cea-ce românul *solz* nu semnifică nici o dată. Termenul slavice propriu pentru «squama» este *лска* sau *лсна*, v. Budilowicz, *Первобытные Славяне*, Kiew, 1878, t. I, p. 66, care s'a conservat la Bulgari, la Sloveni, la Ruși, la Poloni, pe când *лсгъ* cu sensul de «squama» nu există nici într'un dialect slavice. Românul *solz*, pe de altă parte, exprimă tot-d'a-una, după cum am mai spus, ideea de ce-va «tare», «solid», nici de cum «fluid». Așa în documentul din 1580 (p. 254) noi îl vedem în aplicațiune la un arbore: «plop cu *solzii*» = «plop cloturos». Într-o carte de o raritate extremă, tipărită în București la 1806 în-4 de «Gavriil Vinețki Avgi-bașa» sub lungul titlu de: *Cărticică ce acum întâiași dată s'au talmăciț după limba le-gască pre limba rumânescă, care cuprinde întru sine multe lucruri spre folo-sulă a toată obștea* etc., la f. 65 r. se dă o doctoriă de caî: «*Пепрѣс ѡ лсгъ ѡ лднкъ глѣчнлє крѣ глѣчнлє нѣ кѣ тннѣрѣ* etc.». Aci vedem nu numai sub raportul fonetic *solz* pentru *solz* ca la pag. 302, dar încă în privința semasiologică *solz* = «gâlcă». Etimologia d-lui Cihac *solz* = sl. *лсгъ* întimpină dară dificultăți foarte serioase. Contra etimologiei noastre propriie *solz* = lat. *solidum* este de observat obiecțiunea lui Schuchardt la pag. XXIV. Ambele etimogii fiind struncinate, vom propune o a treia, care ni se pare a fi decisivă. Plecând dela forma *zolz*, de unde *solz* prin dissimilațiune, și dela sensul «gâlcă», «glandula», noi găsim în limba bohemă *žlaza*, *želza* cu sensul general de «glandula» și cu sensul special de «gâlcă la cai», «Strengel» (Jungmann, *Slownjk česko-německy*, t. 5, p. 863). Într'un text bohem din secolul XIII *žleza* înseamnă «umflătură», «tumor»: «učině mu va životě taku žlezu» = «îi voiu face pe stomah o așa t u m o r e...» (Hanka, *Starobylé skládanie*, Praha, 1820, t. 4, p. 350). Polonii au forma *žolza*, aproape identică cu cea română, dar numai cu sensul de «gâlcă la cai», «gourme». În dialectele polone ne mai întimpină *zolz*, *zowz*, *zawza*. La Ruși, iarăși cu sensul restrins de «gâlcă la cai», avem *железа*; la Serbi *жлезда* cu sensul general de «glandula». Cfr. Potebnia, *Къ исторіи звуковъ русскаго языка*, Voronez, 1876, p. 166. Inițialul *z*, *ж*, după o normă a foneticei slave, provine din ario-europeul *gh*, din care s'a conservat urma în forma bohemă *hlaza*, întrebuintată de o dată cu *zlaza* și de unde deminutivul *hlazek* «bătătură la mână», «callosité» (Jungmann, op. cit. t. 1, p. 685). Sensul primitiv al românului *solz* este dară «gâlcă» ca în Vinețki și «cîot» ca în crisevul din 1580. Sensul de «squama», «écaille», cată a fi posterior. Este de observat că slavicul *žlaza* fiind «glandula», radicalul *жл-* = *hla-* corespunde lui *gla-* din latinul *glan[d]s* = sl. *жєлєдъ*, și atunci finalul *-za* ar pute fi considerat ca un sufix deminutival: «*žla-za*» = «gland-ula»; cfr. sufixul deminutival *-za* în limba albanesă. Cestiunea morfologică însă ne preocupă aci mai puțin decât stabilirea derivațiunii directe a românului *solz*.

78. La pag. 300 No. 157, despre *sáva* «quoique, bien que, au moins», pe care noi l'am descompus în *să-va* «dacă vrea», «și libet», d. Cihac — *Roman. Studien* IV p. 173 — observă cu obișnuita sa amabilitate: «L'étymologie latine de Mr. Hajden est tout simplement ridicule», și compară pe *sáva* cu «le croate-serbe *sav*, *sva*, *sve*, métathèse de *vas*, *usa*, *vse* omnis, totus, *vslavě* «*vst* omnis». Pentru diferitele nuanțe de semnificațiune ale cuvintului *sáva* în vechile tipăriture române, dintre care nici una nu se apropie de «*omnis*», trimitem pe d. Cihac la Bariț, *Catechismul calvinesc*, Sibiu, 1879, p. 129.

unde va găsi tot-o-dată forma *săva*, fără finalul *i*, pe care ar fi putut s'o vedă și la noi în cronica lui Moxa pag. 438 No. 102. Cumcă *săva* nu este și nu pôte fi alt ce-va decât *să-va* = «dacă vrea», ajunge a adăuga forma la a doua persoană: *săveri* = «dacă vrei». Așa în Noul Testament dela 1648, Paul la Corint. II. II. 12: «СЪ ВЕРИ КЪ-МН ЕРА МІЕ ПОАРТА ДЕЙКНІСЪ ПРЕДЪ ОМНІА, НС АБІЮ РЪНІАВЪ...» Pentru *va* = *crea* și *veri* = *vrei*, lată de ex. din mitrop. Varlam, *Invățătura* 1643, f. 265 v.: «ТЕ АСЧЕ ОУНДЕ НС ВЕРИ ТЪ, ЧЕ АКОЛО ОУНДЕ БА ЕА». Negreșit, toate acestea nu vor convinge pe d. Cihac, care pretinde, mai pe d'asupra, că la Români *să* n'a însemnat nică o dată «dacă». Afară de numeroasele texturi din tomurile I și II. afară de texturile nu mai puțin numeroase reproduse saū citate de d. Cipar, toate cu *să* = «dacă», ne vom murgini a aduce aci, pentru hatîrul special al d-lui Cihac, un text unde *săva* «măcar» și *să* «dacă» figurează mai de multe ori unul lingă altul, anume din mitrop. Varlam II f. 63 v.: «СЪ ВАН ФОНЪ СЪ М'АРЕ АРДЕ, СЪ ВАН ФІЕРИ СЪ М'АРЕ МЪРКА, СЪ ВАН МАРЪ СЪ М'АРЕ АНЕКА, СЪ ВАН САРІЕ СЪ М'АРЕ ТКА, СЪ ВАН ТОТЪ ТРЪНІАБЪ А ВІН ДЕ КЪ-КІЦІ СЪ С'АРЪ ЗДРОУМКА, ЕС ДЕ ХРИСТОС НС МЪ ВОІС ЛЕПКА», adică: «măcar loc dacă m'ar arde, măcar fieri dacă m'ar mănca, măcar marea dacă m'ar ineca, măcar sabiă dacă m'ar lăla, măcar tot trupul în mîi de bucăți dacă s'ar zdrumica...», mai adăugând apoi d. Cihac din par-tea: «eu de serbul *saz* nu mă voiu lepăda».

79. La pag. 257 No. 29. Forma organică a lui *gru*u este *gruntu*. Dela Ro-mâni cuvîntul a trecut la Ruteni din Bucovina și la Huțuli. v. Miklosich, *Wanderungen der Rumunen* p. 16: «*grunt*, *hrunt*, Anhöhe, Hügel; *grungk*. Diminutiv von *grunt*.»

80. La pag. 219, derivând pe românul *brăslă* din БРАТСТВО, noi am uitat a aduce semnificațiunea cuvîntului slav. Profitând de acesta, d. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 147) dice: «Mr. Hajdău déduit *brăslă* du russe *bratstvo* fraternité». Nică despre «russe», nică despre «fraternité», noi n'am spus nimic. БРАТСТВО nu numai БРАТСТВО, este și paleo-slavic (Miklosich, *Lex* p. 44). La Ruteni *bratstvo*, ca și la Poloni *bractwo*, înseamnă nu numai «fraternité», ci încă «corporation», «compagnonnage», «association», v. ЛѢТОПИСЬ ГРАБЯНИ, Kiev, 1853, p. 335, adică întocmai românul *brăslă*. D. Cihac (*Dict.* II p. 217) dice că *brăslă* derivă din «vsl. *bräselü*, *bräselü*, testa, tabula, *bräselije* testă; donc les personnes portées sur cette tabula, sur ce registre». Din nenorocire pentru d. Cihac, sl. *bräselü* nu înseamnă «tabula» în sens de «registre», ci numai de «lespede», greul πλάξ (Miklosich, *Lex* p. 46); și chiar dacă *bräselü* ar fi «registru», tot încă d-sa ar trebui să ne arete măcar o singură limbă, în care vre-o «corporațiune» se va fi calificat «registru». Cât pentru transițiunea fonetică *brăslă*, adică *brasla* din *bratstvo*, ea s'a putut face nu numai prin *brasla*=*brasvo* ca în *naraciță*=*narăkvitsa* (pag. 219), dar și prin *brasla*=*brasto*, ca în *coraslă* din *corastă*, *cășlig* din *căștig* etc., cfr. mai sus pag. XXXIII.

81. La pag. 53. D. Cihac, *Dict.* II p. 51, pentru filiațiunile cuvîntului *ciobăta* nu vrea să cunoscă decât formele slavice. Italianul *ciabatta* și cele-

alte forme occidentale îi rămân necunoscute. De asemenea nu ştie despre vechiul termen juridic «banî de clobôte».

82. La pag. 432, despre *vârcolac*, cfr. *Indreptare legii* 1652 f. 384 v.: «Πεντρὸς μωρτσак δε сз ра афаа стрпгон κκρδα-ῖ ζηκκ врьколакк». D. Cihac, *Dict.* II p. 448, pînă la un punct şi Schuchardt, mai sus p. XXVI, identifică pe *tricolietu* sau *pricolietu* cu *vârcolac*. Sub raportul sensului ar merge, căci *tricolietu*, după expresiunea lui Cantemir (*Descriptio Moldaviae*, ed. Papiu, p. 143): «idem est quod Gallis loup garou». Nu înţelegem însă tranziţiunea fonetică. La Români *er* nu trece nici o dată nu numai în *tr*, dar nici măcar în *pr*; pe de altă parte, accentatul *a* din *-ac* nu putea să scadă la *i* din *-iet*. Noi unil nu ştim cu certitudine, de unde vine *pricolietu* sau *tricolietu*, dar în ori-ce caz nu din *vârcolac*. Cfr. alban. *trocëlin* «ich klopf» (Hahn), *trocoliet* «trotatore» (Rossi) etc. Pentru *p=t* în *pricolietu*=*tricolietu*, v. pag. 111.

83. La pag. 297 No. 145. D. Cihac, *Dict.* II p. 317, ne asigură că *prădesc* este de acelaşi origine cu *rod*. Ne mărginim a menţiona această curiozitate. D-sa vine însă de contestă tot-o-dată, în *Roman. Stud.* IV p. 171, existenţa cuvîntului *prăstură* «lăpă», «jument». Noi din parte-ne credem mai mult în mărturia mitropolitului Dosofteu, care dice în *Parimiar* 1672 f. 34 v.: «cum n p x c t s p u l a e acinnhaopъ nъuяa nproane де дъице (lov. l) = «l o e m i n a e asi-nae pascebantur conjunctae eis» = «αἱ δ' ἡλειαι εἶνοι».

84. La pag. 274 N. 43, cfr. p. XIX-XX şi LXXIII No. 6, etimologia noastră *coteia* din alban. *kut* se confirmă pe deplin prin forma română *cotarlă*. Vezi Alexandri, *Teatru*, ed. Socec, t. 2, p. 657, unde un ţeran exclamă în faţa unui câine: «A fi un zăvod, pôte? Țibă, c o t a r l ă !». În *cot-arlă* este acelaşi sufix ca în *șop-irlă*. De aci proporţiunea: rom. *cot-arlă*: alb. *kut*: rom. *șop-irlă*: alb. *șapi*. Scăderea lui *a* la *i* în *șop-irlă* față cu *cot-arlă* provine tocmai din *i* în *șapi* față cu finalul consonantic în *kut*. Etimologia *șopir'a* = alb. *șapi* este și în d. Cihac, *Dict.* II p. 720; d-sa a luat-o însă din a noastră *Istoriă critică*, ed. 1 (1873), t. 1, p. 309.

85. La pag. 312, despre *zilesc* «je passe la vie», D. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 178) decretă: «Ce verbe, que le roumain ne connaît pas, est un mot de l'invention du glossateur de Mr. Hajdeu.» Noi credeam pînă aci că d. Cihac nu ştie numai cea-ce ce nu cită; acum însă ne incredințăm, cu o adevărată părere de rău, că d-sa n'a citit nici măcar cărțile pe cari însuși le citează. În același articol cu câte-va pagine mai sus, la p. 148, d. Cihac aduce Gramatica lui Molnar. Va dice dară cine-va că a citit-o? Nu, căci dacă d. Cihac ar fi citit pe Molnar, *Sprachlehre* 1788, ar fi găsit acolo la pag. 269: «*ΣΗΛΕΚΚ*, fristen das Leben». Ore și Molnar să fie «l'invention du glossateur de Mr. Hajdeu»?

86. La pag. 311 No. 197. D. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 177) dice: «*sorlîă* «est à notre avis tout simplement le vslave *orilici*, *orilica*, *orilă*, aquila, avec *s* «prépositif, cfr. *sturz*=*turdus*». Luerul nu este tocmai atât de «tout simplement» după cum acesta se pare d-lui Cihac. În *sturz*=*turdus* s'a prepus un *s* inorganic de'naintea unei consone, ca și'n *sgriptor*, *sdrențe* etc. Nu există însă în limba română nici un exemplu serios de «*s* prépositif» de'naintea

unei vocale. Chiar de'naintea consónelor un *s* inorganic este rar la Români, în cele mai multe cazuri inițialul *s* rezultând din latinul *ex*, ca în *sbor*=*ex volo*, *schimb*=*ex cambio*, *scot*=*excutio* etc. Ar fi însă absurdă o formațiune *sorliță* = lat. *ex*+slav. *orilica*. Deci *sorliță* nu poate fi slavic.

87. Nesciința se poate scuza; neonestitatea — nici o dată. D. Cihac dăce în *Romanische Studien* IV p. 171 : «ngr. *κavιστρ*, alb. *kanistrë*, dont. Mr. Hajden «dedit *traistă*». Pentru onôrea d-lui Cihac, noi presupunem că d-sa nu ne-a înțeles. Cele duse de noi, vezi-le la pag. 304—5 No. 175.

88. La pag. 299 No. 150 și pag. 301 No. 160, în privința cuvîntului *rescumpër*, *scumpër* «je me venge». D. Cihac (*Roman. St.* IV p. 172) ne asigură că *scumpërare*, *rescumpërare* «sîgnifient *rémunérer*, *rémunération* = *punir*, *punition*». D-sa nu și-a dat osteneța de a citi nici măcar *Letopisețele* d-lui Cogălnicénu, căci altfel ar fi găsit acolo, ed. I, t. I, p. 230—31, în Cronica lui Miron Costin următórea descriere a morții unui boier din Moldova : «Iară «pre Vasilie Stroiță îl fertase Stefan-vodă, numai învățase pre Nicoriță armașul să-l ducă să vadă perirea celor-l'alți, ca să-l hie grijă mai pre urmă de morțe, că era om tînăr Stroiță și din casă mai vechi și cinsteț decăt «tóte casele în țară; ce dîlele lui cele sfărșite, cum dăce cuvîntul : vedënd că «merge la perire și nu-l spusese armașul povestea, s'au apucat de sabia u-nui dărăban să móră cu rescumpërare, că era om de firea lui ini-mos». Ore și aci *rescumpërare* nu este «vengeance», ci numai «*rémunération*, *punition*», după cum pretinde d. Cihac ? Ar fi de prisos să mai cităm din vechile tipăriture române. Când mitropolitul Varlam, *Invățătură* 1643, f. 265 v., dăce : «ДІАВОЛЪ ІАСТЕ РЪСКСМНЪ РЪТЪРЮ», noi traducem prin : «le diable est vindicatif», d. Cihac prin : «le diable est rémunérateur». Dracul cată să-l fie recunoscător. Din nenorocire însă pentru reputațiunea ambilor, lată un text trilinguic. În mitropolitul Dosofteu, *Psaltire* 1688, ps. 57 sună : БСКРА-СА-ВА ДИРЕНТЪ КЪНДЪ ВА РЕДЪ СКСМНЪ РАРЕ = slav. БЖВЕКАНТЪ ПРАВЕДНИКЪ ЕГДА ВИДНЪ ВЪ ТЪМЪЩЕНІЕ = lat. «laetabitur justus cum viderit vindictam». Tot acolo ps. 149 : «ФАЧЕ РЪСКСМНЪ РАРЕ ПТРЪ ИЗГАНЪ = sl. сътворити мѣстъ въ нѣмъ чѣхъ = lat. «ad faciendam vindictam in nationibus».

89. La pag. 308 No. 189, noi am spus : «slavicul ЧЕЧНЪКЪ (ail) în legătură cu ЧЕЧАТИ-СА (ustură)». D. Cihac, *Roman. Stud.* IV p. 176, ne dă cu acest prilej o lecțiune : «le vsl. ЧЕЧАТИ-СА ne signifie nullement «brûler», mais se fendre etc.». De'nțalu, noi n'am spus că ЧЕЧАТИ-СА înseamnă «brûler», ci «a ustura», adică «a ave mănărire», «avoir la démangeaison». Pe lângă excelentele dicționare paleoslavice al lui Miklosich, d. Cihac ar mai fi putut consulta din când în când și pe al Academiei de Petersburg, t. IV p. 435, unde ar fi găsit : чечаться = свербѣть зудѣть тѣло чешется. Să mai observe tot-o dată d. Cihac, că noi n'am derivat ЧЕЧНЪКЪ din ЧЕЧАТИ-СА, ci numai le-am pus «în legătură».

90. La pag. 129, despre МЕСЕЧЕРЪ = милостеніи. D. Cihac, *Roman. Stud.* IV p. 166 - 7, decretéază că *mesereri* nu sînt *milostenii* : «La traduction

«par *charité*, *cumône* n'aurait aucun sens, et *mesreri* (sic) doit être pour «*meserii*» fonctions, affaires, ce qui seul s'accorde avec le sens»; apoi ne trimite la al sei *Dictionnaire* II p. 194, unde ni se spune că românul *meseriă* este slavicul *мѣрня* etc. Lăsăm să răspundă d-lui Cihac Psaltirea lui Coresi din 1577, punând alături pasagele române cu cele din Vulgata. Așa în ps. V: *Ѧ МОУАЦІА МЕСЕРЕРІЕН ТААЕ* = «in multitudine misericordiae tuae»; așa în ps. XXXII: *МЕСЕРѢРѢ ДОМННАСН ПАННБ Е ПАННБ ТБАБ* = «misericordia Domini plena est terra»; așa în ps. LXXXVIII: *ІУ САНТѢ МЕСЕРЕРНАЕ ТААЕ* = «ubi sunt misericordiae tuae» etc. După d. Cihac, și latinul *misericordia* va fi însemnând «fonctions, affaires».

91. La pag. 294, No. 124, în *moșnen* = *moștén* și *moșnég* = *moștég*, pentru *-zn-* din *-st-* cfr. *ploșniță* «Wanze» = russ. *платица*, boh. *ploštice*. În *moșnég* însă pare a fi o trecere curat fonetică, dacă nu va fi o contracțiune dissimilativă din *moșnenég*; în *moșnen* este asimilațiune regresivă *n + n* din *t + n*; în *ploșniță* — influința sufixului *-niță* din sinonimul *stelniță* = slav. *стѣница*. Pentru inorganicul *l* în *stelniță*, cfr. pag. 273 No. 37, pag. 311 No. 197, iar mai ales excelenta observațiune a lui Schuchardt dela pag. XXXIII, care ne rectifică până la un punct.

92. La pag. 437 No. 93 litt. c. D. Cihac, *Dict.* II p. 262, derivă *platoșă* din formele slavice *plat*, *platy* etc., cari toate sînt masculine, și nu cunoscă medio-latinul *plata* «cuirasse», de unde cuvîntul român vine d'a-dreptul. D-a nu explică, de asemenea, finalul *-șă*; apoi citază, nu se scie pentru ce, grecul clasic *πλάτη* «rame, aviron»!

93. La pag. 421 No. 46. Ne voind să cunoscă forma română *plaveză* = ital. *palvese*, care nu există decât numai la Italiani și, prin urmare, nu ne-a putut veni de alturi. d. Cihac — *Dict.* II p. 246 — pretinde că Românii au luat *paveza* dela Slavi.

94. La pag. 436 No. 92. D. Cihac, *Dict.* II p. 538, derivă pe *hiltén* din ung. *hiltén* «perfide» compus din *hit* «loi» și *-len* «sans», de unde *hiltensug* = *hiltenség*. Se poate. Pe cât timp însă noi găsim la Serbi forma *ХИТЛЕН* din *ХИТЛЕН* cu acelaș sens de «vicién» și pe cât timp sufixul *-sug* = ung. *-ség* se vnesce și cu teme slavice, de ex. *priete-sug*, preferim a rămâne indeciși între ambele etimologie.

95. La pag. 438 No. 103. Noi am dat cuvîntul *céur* fără nici o etimologie! Mai curajos, d. Cihac — *Dict.* II p. 563 — decretă că *céur* e tot una cu *chior*, derivând ambele din turcul *kior* «aveugle». Ce-I pasă d-sale, că *céur* era poporan la noi deja în epoca lui Mircea cel Mare, pe când elementele turce nu avuseseră încă timp de a se introduce în România! Ce-I pasă că din *chior* nu se poate face românesc nici măcar *clor*, iar cu atât mai puțin *céur*! Cine derivă, ca d. Cihac, pe românul *tivesc* din turcul *qyirmaq* (*Dict.* II p. 623), *captușesc* din *qaplamaq* (ib. p. 556), *culbec* din *qabouq* (ib. p. 569), *famen* din *khadim* (ib. p. 576), *galeș* din *dja'i* (ib. p. 579), *genune* din *djehennem* (ib. p. 580), *ghiduș* din *guldurudju* (ib. p. 580), *maț* din *ma'ti* (ib. p. 594), *moș* din *mousinn* (ib. p. 596) *moșie* din *mulk* (ib. p. 597), *becheș* din *iaghysz* (ib. p. 600), *zîmț* din *zindjir* (ib. p. 631) etc. etc.

acela nu s'ar teme a trage de Insuși *Dumnezeu* din *Allah*. De unde vine *céur*, nu scim: dar din *chtor* — nici o dată.

96. La pag. 440 Nr. 124. Necunoscând vechia formă *sviněťā* dela slav. *свинѣа* «plumb», d. Cihac — *Dict.* II p. 612 — identifică actualul *siněťā* «fusil, carabine» cu *șișanē* dela turcul «*chechkānē, chichkānē (tufenk)*», vulg. «*ch chanē* etc., ngr. *σιζανές, σισχανές*». Prin ce fel de transițiune fonetică *șișanē* ar fi putut să treacă în *siněťā*, acesta o scie numai d. Cihac.

97. La p. 280 No. 66. D. Cihac — *Dict.* II p. 500 — decretă că românul *foișor* este ung. *folyosó* «corridor, galerie». Mai întâiu, maghiarul —ă trece la noi tot-d'a-una în -ău, nici o dată în -or: *birău*=m. *biró*, *Céngău*=*Csungó*, *șagădău*=*fogadó*, *hălău*=*háló*, *heleștău*=*halaštó* etc., încât din *folyosó* s'ar fi făcut *foișău*. În *Roman. Stud.* IV p. 160, d. Cihac combate în următorul mod cele două texturi aduse de noi în tomul I: «Le texte que Mr. Hajdeu cite des Letopisețele, 1-re édition Cogălniceano, tome I p. 167: și într'un *foșor* sus în cetate unde odihnia, à l'appui de son étymologie, en ajoutant que *foișor* paraît avoir ici tout-à-fait l'acception du fr. «*folie* maison de plaisance, ne prouve cela aucunement, car il n'est pas à supposer que Stefan-vodă ait eu une *maison de plaisance* dans sa forteresse. Moxa dit, p. 435: prévî pre mare dintr'un *foișor*; et ici *foișor* n'a non plus le sens de maison de plaisance. Mr. Cihac a donc eu parfaitement raison d'oublier ce mot latin etc.» D. Cihac a uitat să ne spună, de ce anume: «il n'est pas à supposer que Stefan-vodă ait eu une *maison de plaisance* dans sa forteresse». D-sa a mai uitat să ne lămurască, pentru ce adevă în textul lui Moxa (pag. 385) împăratul bizantin Teofil nu putea să albe un *foișor*=«maison de plaisance», de unde să-și petrecă «privind pe mare». După d. Cihac, Stefan-vodă și împăratul Teofil «se odihneau» și «petreceau» în *foișor*=ung. *folyosó*, adevă în nesce «coridore», căci în limba maghiară — observați bine — *folyosó* nu înseamnă nici o dată alt ceva decât «coridor», «der Gang in Gebauden», ba încă și «reumatism», «Zufluss». D. Cihac s'a luat pre cu ușurință după Lexiconul Budan, unde (pag. 222) *foișor* se explică numai prin «atrium» și «porticus». Sensul fundamental al cuvîntului pare a fi «o construcțiune arhitectonică ușoră» în genere, începînd dela un simplu frunțar, «foișor» în accepțiunea strictă a cuvîntului, și pină la acele artistice «folies», unde foile nu mai figurază decât numai doră în pictură sau în sculptură. În Noul Testament dela 1648 noi citim (Luca XII. 3): «*καπε αχι μοντητ λα ουρ̄εκιε, η φονιωρη εκ βα προповедши*»=«*praedicabitur in tectis*» = «*κηροχθησεται ἐπὶ τῶν δωματίων*», unde în Biblia din 1688: «*καπε αχι μοντητ λα ουρ̄εκε, η κημηρη εκ βα προповедши престо к асе*», astfel că *foișor*=«cămară»=«casă», dar nici într'un eas «coridor».

98. Dintre cuvintele slavice, trecute la noi în t. I, Dicționarul d-lui Cihac a uitat unele dintre cele mai interesante: *stredo* (pag. 222), *răzlef* (pag. 249-50), *plocad* (pag. 297), *arminden* (pag. 310) etc., în locul cărora cele 474 pagini de «*Éléments slaves*» slavisează cu toptanul în drépta și 'n stânga sute de vorbe române cu totul străine Slavilor, ba încă multe din acelea pe cari însuși Slavii le-au luat dela noi, după propria mărturie a unor slaviști ca Schafarik, Miklosich, Kalužniacki, Matzenauer etc. Cât despre procedura cea expeditivă a d-lui Cihac pentru a ajunge la cele 474 pagini și pentru a de-

creta în profunzime (pag. VIII) că: «L'élément latin de la langue roumaine ne représente guère qu'un cinquième de son vocabulaire, tandis que l'élément slave y entre pour le double»; despre acea procedură, pe lângă cele multe specimene indicate mai sus, lăsa încă unul. La pag. 324, d. Cihac ne dă următoarea etimologie: «Salbă, s., collier; *salbă moale* Rhamnus frangula. «Evonymus europaeus; *salbă de galbeni* collier de ducats; *salbă dracului* me-
«chante herbe (au fig.); cfr. pol. *szalba* Verbascum?, *szalba* Ragadiolus?; «l'acception de *collier* tout bonnement, que *salbă* a aujourd'hui, vient de ce
«que les paysannes se font des colliers avec les baies de bourdaine (Rham-
nus) et de fusain (Evonymus)». Las la o parte confuziunea curat botanici
rhamnus frangula — *evonymus europaeus* — *verbascum* — *ragadiolus*, de care
mult ar mai fi ris distinsul botanic reposatul dr. Csihák din Moldova; las la
o parte, că d. Cihac el însuși nu este sigur de semnificațiunea celor două en-
vinte polone, însoțindu-le cu semne de întrebare, deși totuși deduce de acolo
cuvântul român, pe care altfel nu l'ar putea pune între «Eléments slaves»; mă
voiu mărgini în partea logică a etimologiei. Dela Poloni — dice d. Cihac —
Românii au luat o numire de plantă sau de două plante, și fiindcă «les pay-
sannes se font des colliers» cu acea plantă sau cu acele plante, de aci cu-
vântul a ajuns a însemna «collier tout bonnement». Nicăiri în România țerân-
cele nu-și fac salbe din «baies de bourdaine et de fusain». D-lui Cihac îi
trebura o etimologie, a găsit-o; acea etimologie avea nevoie de o justifi-
care, a croit-o; lăsa totul. «Evonymus europaeus» se cheamă nemțesce *Hof-
fenchel*, francezece *bonnet de prêtre* (Nemnich), adică «căciulița popii».
Un elev al d-lui Cihac n'ar avea decât să afirme că: «l'acception de *capuchon*
«tout bonnement, que *Kappe* et *bonnet* ont aujourd'hui, vient de ce que le
«prêtres portaient sur la tête des guirlandes de fusain». În realitate însă
nemic nu e mai latin ca *salbă* «collier». Salbele favorite ale țerancelor nă-
stre nu sînt din «bourdaine» și «fusain» ale d-lui Cihac, ci din mărgele.
În «Craiu-noș» al lui Alexandri (*Teatru*, ed. Socec. t. I, p. 228), ispravnicul
când vrea să înșele pe țerânțuța, îi cântă:

Ît-oșu da salbă de mărgele
Și pastale și inele...

În «Nunta țerănescă» (ibid. t. II p. 378), peșitorii ne spun:

Și cătăm o căprioră,
Tinerică, sprintieră,
Cu ochișori de porumbele,
Cu cosițele 'n inele
Și cu salbă de mărgele...

În poesia noastră poporană, visul de fericire al unei țerance este (Alexandri.
Poesii popul. ed. 2 p. 349):

Să pue la gât mărgele
Și la degete inele,
Pastaluțe și cordele
Numa'n flori și fluturele,
Ș'apoi să s'arunce 'n joc
Ca un trandafir de foc...

— Hoțul când vrea să îndatoreze pe iubita lui (ibid. p. 288), se plânge că

Lumea 'ntr'egă ocolî,
Ce căutaî nu găsiî :
Căutaî şi r de mărgele
Să'l aduc mândruţei mele...

— În fine, idealul de frumuseţă al fetelor dela ţeră este (ibid. p. 230) :

Salba cu mărgelele,
Grădina cu florile
Şi ziua cu zorile...

Aci avem dară ceva foarte serios, iar nu «baies de bourdaine et de fusain» ale d-lui Cihac. Ei bine, *salba* = lat. *ex-alba* înseamnă tocmai «margaritata», «din mărgel». Cuvîntul *alba* cu sens de «mărgea» este de o potrivă cunoscut în medio-grăca şi în medio-latina, v. Du Cange, *Gloss. mediae graecitatis* p. 49: «ζλβα, unio, margarita»; id. *Gloss. med. latin.* ed. Carpent. t. 1, p. 136: «*alba*, gemma, unio, margarita, ab albedine et candore». La Provenţali *azalbat* = *ex-albatus* înseamnă «luminos», de ex :

Domna, ben son saubut et azalbat
Lo luns mati...

ceia-ce Raynouard, *Lexique roman*, Paris, 1844, t. 2 p. 49, traduce prin : «Dame, bien fut connu et éclairci le lundi matin». Iată ce fel de «bourdaine et fusain» se cuprind în «Éléments slaves» ale d-lui Cihac!

99. La pag. 123 : «moartă în Calotă ban». Banul craioven Calotă, asupritor pentru ţerani, a murit totuşi într'un mod eroic pentru ţeră. Unul din principalii generali ai lui Mihail-Vitezul, el a întâmpinat la 1600 în capul oştirii române invasiunea turcă şi a perit în luptă cu sabia în mână, după cum ne spune cronicarul otoman Naim-esfendi, v. Senkowski, *Collectanea z dziejopisów tureckich*, Warszawa, 1842, t. 1, p. 112.

100. La pag. 306 nota 2. Modul, în care noi am caracterizat atunci metoda lui Diefenbach, se justifică pe deplin prin noua sa carte : *Völkerkunde Osteuropas*, Darmstadt, 1880, unde îl conduce la tot pasul d. Cihac. Sintem recunoscători venerabilului bibliotecar dela Francfort, în ori-ce caz, pentru conştiinţoasă declaraţiune, că n'a putut să consulte lucrările noastre d'a-dreptul, ci numai «mittelbar benutzt» (p. XIII), adică prin d. Cihac: «Cihac's kritische(?) Abhandlung über Hajden in Böhmer, Roman. Studien IV I S. 141—148» (pag. XI). D. Cihac a bine-voit a ne descrie lui Diefenbach (pag. 266) în următorul mod : «Das Hauptverdienst des fleissigen Verfassers ist die geschichtliche und sprachliche Stoffsammlung, bis jetzt aber nicht die sprachliche Kritik und Vergleichung, wie A. v. Cihac scharf (so) und scharfsinnig (so) nachweist (so)». Sintem fericiţi, prin urmare, că numeroasele erori din cartea lui Diefenbach nu ne privesc; ne pare reu însă că şi ele se descarcă tot asupra d-lui Cihac «scharf und scharfsinnig».

Pe lângă cele dise de noi şi de d. Gaster în Suplementul de faţă, să se mai vedă despre d. Cihac în tom. II pag. 731-3 şi 765 nota. Ori-cum, este de regretat că, voind a se pronunţa între Hasdeu cel «fleissig» şi Cihac cel «scharf und scharfsinnig», Diefenbach n'a consultat în privinţa ambilor pe nesce linguişti străini familiari cu limba română : dacă nu pe A-

scolii, Miklosich și Schuchardt, cel mai competent dintre toți, cel puțin pe e-minentul romanist profesorul N. Caix dela Florența. Noi din parte-ne primim fără rezervă sentința acestor patru, ori-care va fi ea, și nu credem că d. Cihac ar putea să-l recuse, afară numai dora dacă—veți mai sus pag. LXXXII No. 54 — fi va veni pofta de a recurge la obicnuitul său refren când se simte la strîmtoare : «ils ne sont pas et n'ont jamais été». Asupra variatelor aplicări ale acestui fecund refren, fiind-că ni l'am adus a-minte, lată încă un exemplu prin care vom termina, recomandându-l cu tot din-adinul lui Diefenbach. În *Dict.* II p. 139-40, d. Cihac trage pe moldovenescul *hojma* «continuellement, sans interruption» din slavicul *tedinaka* prin serbul *odmah*, deși orice începător în slavistică știe că *odmah* derivă prin propoziția *ota* din slav. *магати* «agitare», iar *tedinaka* prin sufixul *-akx* din slav. *единъ* «unus», încît ar urma *mahati* = *tedinâ*, și deși tot-o-dată din *odmah* și din *tedinaka* nu se poate ajunge foneticese la *hojma*. Acesta însă nu e tot. D. Cihac ne muștră pe noi că am îndrăznit a înrudi pe *hojma* «semper» cu *ghiuș* «senex» = alban. *ghiuș*, căci — dice d-sa — *ghiuș* este cuvînt turcesc : «voir ce mot Eléments tures». Ei bine, căutați în Dicționarul d-lui Cihac «Eléments tures»; vorba *ghiuș* nu se află acolo; ea nu este trecută nici măcar în indicele dela finea volumului. D. Cihac, de sigur, își va fi luat de sîmă mai tîrziu, că *ghiuș* «n'est pas et n'a jamais été», lată în adevăr ce-va «scharf und scharfsinnig»!

I.

INDICE BIBLIOGRAFIC

FĂNTÎNE ȘI AJUTORINȚE, UTILISATE ÎN TOMUL I.

B. CIFRELE ROMANE INDICA SUPLEMENTUL; ABBREVIATIUNEA CPT SE REFERA LA «CONSPECTUL»
PUS LA ÎNCEPUTUL SUPLEMENTULUI.

A. Manuscripte.

- Acte Brancovenesci din Bielgrad. 5.
Alte manuscripte din Bielgrad. 5. 18.
Buburuzăi, Istoria universală tradusă din grecesce. 184.
Codex din epoca lui Mateiu Basarab. 249.
Condica mănăstirii Bistrița din 1795. 21. 55.
» » » » 1859. 22. 55.
» » Câmpulung » 1855. 97.
» » Cozia » 1778. 158.
» » Golgota » 1854. 62. 63.
» » Govora » » 21.
» » Jitian » » 21.
» » Obedénu » » 21.
» » Radu-Vodă » » 175.
» » Slobozia-lui-Enache (sec. XVIII). 65. 50.
» » Tisména din 1787. 21. 82. 87. 107. 112. 126.
» » » 1860. 82. 87. 107. 112. 126.
» » Valea » 1801. 32.
» » Vieroșu » 1780. 30.
» » » 1807. 30.
» » » 1861. 30.
Condica episcopiei Argeș din 1861. 155.
» mitropoliei Bucuresci » 92. 148. 167.

Dictionarium Valachicum ante 1743. 261. 267. 268. 270.

Dictionar slavo-român 1695. 261.

circa 1600. 261 și urm.

sec. XVII. 260.

Macarie. Dictionar slavo-român 1778. 260.

B. Crisóve și zapise.

NB. Paginile sînt indicate prin cifre cursive. Scurtările însemnează: r — „românește”, s — „slavonește”, M — „din Moldova”, V — „din Valachia.” — Arde cele procese de semnal * sînt reproduse în extensie în l'alte numai menționate.

1348 s. Serb.	237.	1580 dec.	12. s. V.	254.
1486	s. V.	1581 ian.	27. s. V.	255.
1526 iuniu	1. s. V.	* 1581 mart.	11. r. M.	28.
1529	s. V.	1582 aug.	27. s. V.	256.
1532 dec.	29. s. V.	* 1583 aug.	4. s. r. M.	43.
1536 maiu	1. s. V.	1583 sept.	11. s. M.	46.
1536 oct.	24. s. V.	* (1583-1585) sept.	22. r. V.	51.
1537 iuniu	20. s. V.	1583 mart.	29. s. M.	50.
1537 dec.	14. s. V.	1586 febr.	11. s. V.	151.
1538 apr.	23. s. V.	1588 ian.	17. s. V.	257.
circa 1540	s. V.	1588 mart.	6. s. V.	257.
1541 febr.	10. s. V.	* 1588 apr.	15. r. M.	49.
1545 iuniu	1. s. V.	* 1588 nov.	4-25. r. M.	179.
1549 maiu	8. s. V.	1589 maiu	28. s. V.	258.
1551 apr.	1. s. V.	1590 maiu	23. s. V.	63.
1555 maiu	10. s. V.	1591	r. V.	56.
1555	s. V.	* 1591 oct.	13. r. V.	55.
1556 apr.	8. s. V.	1593 ian.	6. s. V.	258.
1556 apr.	17. s. V.	* circa 1595	r. V.	62.
1559 sept.	3. s. V.	* 1596	r. V.	65.
1560 maiu	14. s. V.	1596 iuniu	10. s. V.	129.
1560 iun.	16. s. V.	* 1596	r. V.	70.
1560 iuliu	6. s. V.	* 1597 ian.	8. r. M.	76.
1563 maiu	18. s. V.	1597 ian.	18. s. V.	121.
1563 oct.	22. s. V.	* 1597 iuliu	3. r. V.	79.
1564 iuliu	2. s. V.	1597 iuliu	30. s. V.	129.
1568 ian.	8. s. V.	* 1599 dec.	15. r. V.	82.
1569 ian.	8. s. V.	* ante 1600	r. V.	92.
1571 aug.	3. s. V.	circa 1600	r. V.	93.
1572	s. V.	* circa 1600	r. V.	97.
1572 apr.	25. s. V.	1601 apr.	13. s. V.	104.
1573 maiu	13. s. V.	* 1601 maiu	15. r. V.	107.
1573 sept.	4. s. V.	* 1602 apr.	6. r. V.	126.
* 1573 dec.	21. r. V.	* 1602 apr.	8. r. V.	112.
1576 ian.	9. s. V.	* 1602 apr.	13. r. V.	115.
1576 aug.	17. s. V.	1602 apr.	28. s. V.	164.
* 1577 apr.	4. r. M.	1602 iuniu	20. s. V.	129.
1579 iuniu	21. s. V.	* (1602) iun.	25. r. V.	119.
1579 nov.	10. s. V.	* 1603 iun.	14. r. M.	150.

1604 apr. 10. r. V. 131.	* 1621 iunie 30. r. V. 225.
1605 (sau 1608) iul. 28. r. V. 139.	1621 dec. r. V. 56.
1606 apr. 15 *. r. V. 148.	1623 mart. 10. r. V. 97.
641 r. M. 151.	* 1636 nov. 14. r. V. 229.
1606 maiu 8. r. V. 155.	1647 ian. 14. r. V. 82.
1608 apr. 15. r. V. 158.	1654 iunie 18. r. V. 98.
încea 1608. r. V. 168.	1657 febr. 12. r. V. 99.
încea 1609. r. V. 172.	1661 ian. 2. r. V. 99.
617 iun. 1. s. V. 167.	1665 iuliu 23. r. V. 99.
620 maiu 13. r. V. 149.	1669 ian. 27. r. V. 99.
620 nov. 16. s. V. 165.	

C. Uricarii, condicarii și logofeții.

SB. Cifrele în paranteză indică anul sub care se menționează.

(1602). 112.	Gramă din Budesei (1600). 92.
în (1593). 258.	Ion (1569). 88.
i (1576). 253.	Ivan din Bresei (1600). 97. 229.
(1588). 257.	Ivașco (1588). 257.
oesei. — Veđi Gheorghie dascăl.	Mateu (1599). 82.
a. — Veđi Extemie.	Mihul. — Veđi Taha.
escul (1560). 246.	Miroslav (1560). 246.
(1581). 255.	Nan cel slab (1545). 241.
lot Negesei (1555). 87. 242.	Necula (1573). 252. — același (?)
i. — Veđi Ivan.	(1582). 256.
ei. — Veđi Gramă.	Negesei — Veđi Bratul.
ă Gheorghie dascăl slovenese	Negre (1572). 251.
. XVIII). 65.	Neguit (1537). 240.
i (1529 - 1538). 239.	Nencul vornic (1595). 62.
1541). 241.	Oprea (1537). 240.
i popă (1654). 98.	Oprea Galbenușa. — Veđi Galbenușa.
(1579). 253.	Padureți. — Veđi Șerban.
ie Ecclesiarul (1795). 21. 22. 54.	Stănilă (1571). 251.
a (1581). 28.	Stolan logofăt (1636). 229.
arul. — Veđi Dionisie.	Stroe (1560). 245.
ie egumen de Bistrița (1573).	Șerban ot Padureți (1579). 253.
(1580). 254.	Ștefan diacul (1577). 25.
aușa Oprea (1551). 243.	Taha Mihul (1563). 246.
ghie Chiriță. — Veđi Chiriță.	Teofan mitropolit (1583). 45. 46.
ghie dascăl ot Berevoescei (1801).	Tiful popa (1606). 148.
33.	Tudor (1536). 238.
ghie logofăt (1588). 49.	Tudor logofăt (1585). 31 etc.
he (1589). 258.	Vălenul cel bătrîn (1564). 250.
hi (1602). 119.	Văsilu (1573). 252.
	Vasilie popa (1603). 130.

D. Tipăriture.

SB. Cu *afelufă* la margine sînt indicate vechile tipăriture române.

- Academia Rusă, Dict. 224. XCI.
 Alexandri, Scrierf. 250. XC. XCIV.
 „ Poesii popul. 268. XCIV.
 XCV.
 * Amfilohie, Geogr. 1795. 144.
 Andresen, Volksetym. 277.
 Aprilov, Bulgarica. 227.
 Arendt, Phonol. 240.
 Aricescu, Revista Archiv. 106.
 * Aristin, Pravila 1652. 144. LXXXVI.
 XC.
 Ascoli, Studj. crit. 283. LXXXII.
 Aufrecht, v. Kuhn.
 Aurelian, Rev. sciint. 245.
 Ausonius. 2.
 Azzolini, Vocab. roveret. 133.
 Bălcescu — Laurian, Mag. ist. 83.
 105. 141.
 Barit, Despre Hasdeu. XLV. LIII.
 LXXVIII—IX.
 Baunack, Graec. 256.
 Belloguet, Gloss. gaul. 269.
 Benfey, Orient u. Occid. 103. 242.
 Cpt.
 Benkö, Transilv. 239.
 Benedictini, Diplomatique. 85.
 Berindă, Lex. slav. 262 etc.
 Bethlen, Hist. Transilv. 121. 165.
 166.
 Bezon, Dict. detissus. 238. 257. 258.
 Bezsonov, Bulgarica. 277.
 * Biblia Șerban-Vv. 1688. 6. LXXXVI.
 XCH.
 Bielski, Kron. polska. 183.
 Bindseil, Abhandl. 37. 189.
 Biondelli, Dial. gallo-ital. 220. 293.
 294.
 Blau, Griech. v. Mariupol. 223.
 Bobb, Dict. rumän. 304.
 Böhlingk-Roth, Sansk. Wrth. 275.
 294.
 Bojadschy, Gramm. maced. 60. 304.
 Boldetti, Cimiteri. 184.
 Bolintineu, Poesii. 112.
 Bopp, Vergl. Gramm. 153. Cp.
 Bosio, Roma sotterr. 184.
 Botticher, v. Lagarde.
 Brachet, Gram. hist. 307.
 „ Dict. étym. 307.
 Brugman, R-Laut. 311. chr. 2
 Budenz, Suffix kos. Cpt.
 Budilowicz, Slavica. LX.
 LXXXVIII.
 Bulengerus, Hist. 182.
 Caix, Etimol. ital. LXXIII. L.
 LXXXVI.
 Camarda, Gramm. alban. 153.
 308.
 Cankof, Gramm. bulg. 189.
 * Cantemir, Cronie. 298.
 * „ Divan 1698. 2.
 „ Descript. Mold. XC.
 Castrén, Nord. Forschung. 269.
 Catalog Bibl. Mosc. 260.
 * Catechism 1657. LXXXVIII.
 Chalkiopoulos, Neogr. 247.
 Charrière, Négoc. du Levant.
 Chassant-Delbarre, Sigillogr.
 Chodzko, Poetry of Persia. 29.
 Chronicon Oltardinum. 166.
 Cihac, Dict. d'étym. 90. 103.
 153. 265. 266. 271. 273-7.
 282. 284. 28. 292-7. 299.
 301. 303. 304. 307. 12. LX.
 LXXX. LXXXII. etc.
 Cihac, Etudes de Hajden. LX.
 etc.
 Cipar, Gram. 144. 247. 279.
 Principia. 6. 269. 280.
 * Crestom. 6. LXXXIX.
 Archiv. LXXXIV.
 Codrescu, Etricar. 166.
 Columella. 309.
 Constantinescu B., Petru Ceret.
 * Coresi, Psalt. 1577. 1. 5. 295. 3.
 312. XCII.
 * „ Omiliar 1580. LXXIV. LXX.
 Corssen, Lat. Ausspr. 34. 26.
 100. 103. 162. 269. Cpt.

- * Costin M., Cron. 106. 142. 143.
166. 239. XCI.
Curtius, Griech. Etym. 111. LXXXI.
Cpt.
Studien. 247. 256. 276.
288. 311.
- Daniel, Lex. maced. 308. 311.
Decharme, v. Hermonymus.
Delbarre, v. Chassant.
Deville, Dial. tzacon. 111. 288.
290. 291.
Diaconovici Loga. Gram. rum.
LXXV. LXXXI.
Diefenbach, Orig. Europ. 190. 269.
" Goth. Wrtb. 274. 306.
" Osteuropa. XCV-VI.
Diez, Gramm. 237. 263. 288. 302.
Cpt.
" Etym. Wrtb. 53. 288.
- * Dionisie Ecclesiarh, Cron. 21.
Dobrowsky, Lingua slav. 306.
Dom de Vaines, Diplomatie. 85.
Dorotheus, Hist. univ. 46. 184.
Dorsa, v. Rada.
- * Dosofteu, Psalt. 1681. 299.
" " Psalt. 1688. XCI.
" " Synaxar 1683. 310. Cpt.
" " Parimiar 1672. LXXXI.
LXXXIV. LXXXV.
LXXXVI. XC.
- Drevnosti. 282.
Du Cange, Gloss. graec. 256. 305.
LXXXVII. XCV.
" " latinit. 54. 61. 222.
224. 251. 273. 280. 281. 284.
287. 302. LXXXII. XCV.
- Ebert, Handschriftk. 98.
Edelspacher, Rum. el. 312 LXXXVIII.
LXXX.
- Egger, Langage des enfants. LXXXIX.
Endlicher, Monum. Arpad. 69.
Engel, Gesch. d. Walach. 167.
Esarcu, Archiv. Venet. 183.
Fejér, Diploma. Hung. 35. 61. 289.
290.
- Fick, Vergl. Wrtb. 295.
Fischer, Typogr. Seltenh. 98.
Forbiger, Alte Geogr. 256.
- Fotino, Ist. Dac. 83. 104.
Frunăescu, Dicț. topogr. 83. 256.
309.
Fumagalli, Diplom. 150. 172.
- Gabelentz. 290. 308.
Gărlănu, Bibl. Bucur. 260.
Gaster, Über Cihac. LV—LXX.
LXXIX și urm.
Glasnik. LXXXV.
Golembiowski, Ubiory. 53. 238. 257.
258.
- Grabianka, Cron. LXXXIX.
Grandgagnage. Etym. wallonne.
308. LXXXVII.
- Grimm, Gesch. d. d. Spr. 277.
" Rechtsalt. 163.
" Deutsch. Wrtb. LXXXVI.
- Gröber, Z. f. rom. Phil. 184. 292.
307.
- Gubernatis, Encicl. ind. 275.
Guigue, Orig. d. l. signature. 45.
Güldenstädt-Klaproth, Kaukas. Län-
der. 312.
- Hahn, Alb. Stud. 249. 276. 290.
291. 303. 305. 309. LXXXVI.
LXXXIII. XC.
- Hammer, Hist. ottom. 223.
Hanka, Slavin. 262.
" Starobyta skladanie.
LXXXVIII.
- Hasdeu, Princ. de filol. 292. 295.
" Orig. Craiovei. 171. 247.
283.
" Stroici. 182.
" Din Moldova, 46.
" Ist. toleranței. 183.
" Col. lui Traian. 125. 265.
280.
" Istoria critică. 255. 309.
LXXXVII. XC.
" Archiva istor. 43. 93. 106.
125. 231. 237.
" Ist. limbei rom. 163.
- Heidenstein, Hist. polon. 105. 141.
142.
- Hermonymus, Gloss. graec. LXXXV.
Hesychius. 190. 290.
Hinișcu, Proverb. 163.

- Hippeau, Dict. franç. 308.
 Hirschfeld, Epigraph. dac. 288.
 Höfer, Lautlehre. 100.
 Horatius. 302.
 Hovelacque, Revue d. linguist. 261.
 308.
 Hübschmann, Armenisches. 310.
 Hyde, De ludis orient. 75.
 Jagić, Vokaliz. 292.
 Jireč'ek I., Osterr. Kaiserst. 288.
 Jireč'ek C., Maurowlachen. LXXIII.
 Jungmann, Dict. bohem. LXXXVIII.
 Justi, Curdica. 274.
 Zendspr. 153. 239.
 Ipolyi, v. Wolf.
 Kalaydoviez, v. Stroeve.
 Karagić, Lex. serb. 268. 275. 294.
 298. 299. 309. LXXIX.
 Karamzin, Ist. russ. 171.
 Kavalliotis, Lex. maced. 249. 291.
 296. 297. 304. 307. 308.
 Kemény, v. Kurz.
 Klaproth, Mém. s. l'Asie. 283. 311.
 312.
 v. Hildenstädt.
 Kovachich, Script. hung. 231.
 Kraushaar, De radic. variat. 302.
 Kuhn, Beiträge. 74. 100. 240. 269.
 270. 274. 294. Cpt.
 Zeitschr. 220. 247. 288. 303.
 304. 310.
 Kurz, Magaz. f. Siebenb. 45. 79. 84.
 Lagarde, Armen. Stud. 310.
 Arica. 190.
 Lane, 1001 Nights. 273.
 Lassen, Zeitschr. 247.
 Lazarus, Z. f. Völkerpsych. 29.
 Lauriam, Ist. rom. 104.
 v. Bălcescu.
 Lecce, Gramm. alban. 301.
 Legrand, Poèmes grecs. 273.
 Le Héricher, Etymol. 308.
 Lepsius, Standard-alph. 250.
 Tab. Eugub. 150.
 Paläogr. 34. 150.
 Lerch, Curdica. 274.
 Lexicon Budanum. 53. 247. 261.
 270-3. 277. 280. 285. 286. 291.
 293. 296. 298. 303. 304. 306-8.
 310. 311. XCIII. Cpt.
 Littré, Dict. 53. 75. 224. 247. 257.
 268. 270. 271. 280. 283. 299.
 LXXXI.
 * Lupul Vv., Pravila 1646. 301. LXXX.
 Mabillon, Diplom. 150.
 Maciejowski, Prawod. slow. 125.
 Mahn, Etym. Untersuch. 53.
 Maior P., v. Lexicon.
 Maiorese L., Istrien. 292. LXXXVI.
 Malinowski, Cpt.
 Mallout, Dict. ture. 223.
 Martin-Leake, Greece. 308. 309.
 Martinov, Annus gr. slav. 263.
 Mateiu Basarab, v. Aristin.
 Matzenauer, Cizi slova. 53. 251.
 257. 273. 277. 279. 286. 293. 297.
 300. 306. 308. 312. LXXXVII.
 Maurocenus, Hist. Venet. 182.
 Meier, Bessarab. 284.
 Melchisedec, Cron. Romanului. 76.
 Melgounof, Dialectes pers. 271.
 Meunier, Cpt.
 Meyer L., Vergl. Gramm. 242.
 Micalia, Lex. croat. 265.
 Michaëlis, Roman. Wortschöpfung.
 LXXIX.
 Michel Fr., Argot. 291.
 Miladinovtzi, Bulgarica. 309.
 Miklosich, Slav. El. 298. 304.
 Alb. Forsch. 242. 249.
 Cpt.
 Vergl. Gram. 35. 90. 188.
 288.
 Wanderungen d. Rumä-
 nen. LXXIII. LXXV.
 LXXXIX.
 Lex. slav. 86. 273. 274.
 276. 279. 292. 297.
 299. 302. 303. 305.
 LXXXVIII. LXXXIX.
 * Molitävnic 1689. LXXXI. LXXXVII.
 Molnar, Walach. Wrth. 247. 248.
 271. 276. 277. 282. 303.
 Wal. Sprachlehre. LXXV.
 LXXXVI. LXXXVII. XC.

- Mommsen, *Unterit. Dial.* 288.
 Montesquieu. 125.
 Montfaucon, *Palaeogr. gr.* 86. 88. 90.
 Monlau, *Etim. castell.* 53.
 Müller Fr., *Ethnogr.* 60. cfr. 100.
 270. 294. Cpt.
 Mumulénu. LXXXVII.
- * Négoe Basarab, *Invătăture.* LXXXVI.
 Negruzzi C., *Poesit.* 240.
 Nemnich, *Polyglott.* 111. 224. 248.
 271. 274. 282. 284. LXXVI.
 XCIV.
 Niesiecki, *Herald.* 108.
- * Noul Testament 1648. 269. LXXX.
 LXXXI. LXXXIV. LXXXVI.
 LXXXIX. XCIII.
- Odobescu. LXXXV.
 Ofinowski, *Multany.* 142.
 Ovidius. 292.
- Pann A., *Proverb.* 144. LXXXIV.
 Papiū, *Monum.* 21. 83. 120. 141.
 Passow, *Carin. Graec.* 129.
 Pauli, *Antiquit. Galie.* 263.
 Pictet, *Orig. indo-eur.* 111. 248. 287.
 303. 309.
 Pollux. 190.
 Pontbriant, *Dict. roum.* 247. 270.
 272. 273. 280. 282. 286. 287.
 290. 291. 298. 304. 306. 307.
 Potebnia, *Fonol. russ.* 157.
 LXXXVIII.
- Pott, *Zigeun.* 272. cfr. 274.
 * Pravila 1640. Cpt.
 Pray, *Diss. hist.* 311.
 Prendeville, *Antic gems.* 84.
 Procopius. 309.
- Quintesen, *Deminut. rum.* 284.
- Rada, *Antich. d. Alban.* 295.
 Poema alban. 256.
 Raynouard, *Lex. roman.* XCV.
 Reinhold, *Noctes Pelasg.* 288.
Revue d. langues rom. 154. 230.
 Robin-Littre, *Dict. d. méd.* 281.
 Ronsch, *Roman. Etymol.* 307.
 Rösler, *Rumän. Stud.* 299.
 Türk. Elem. 190.
- Rossi, *Vocab. alban.* 245. 275. 291.
 294. 305. 309. LXXXIII. XC.
- Saharov, *Liter. pop. russ.* 263. 273.
 Sathas, *Bibl. gr.* 184.
 Philol. gr. 46. 184.
 Savigny, *Droit au moyen-âge.* 125.
 Schafarik, *Slov. star.* 283. 308.
 Scheler, *Dict. étymol.* 53. 280. 281.
 293.
- Schlegel A., *Oeuvres.* Cpt.
 Schleicher, *Compend.* 294.
 Slav. Spr. 302.
- Schmidt L., *Vokalismus.* 103. 133.
 Schmidt M. 288.
- Schrumpf, *Sessuto.* 60.
- Schuchardt, *Alban.* 303. 304.
 Vokalismus. 37. 100.
 v. Gröber.
- Hasden's Texte. I —
 XLIV. LXXXIII și urm.
- Sguropolus, *Conc. Florent.* 40.
 Senkowski, *Collect. ture.* XCV.
 Seulescu, *Gloss.* Cpt.
 Sickel, *Palaeogr.* 4.
 Silbernagl, *Kirch. d. Orients.* 194.
 Șineai, *Cron.* 121. 231.
- Spiegel, v. Kuhn.
- Spontoni, *Hist. Transilv.* 105. 166.
 Sreznevski, *Criptografia.* LXXXV.
 Statius. 307.
- Steinthal, v. Lazarus.
- Stier, *Alban. Thiernam.* 247. 309.
 Stokes, *Celtica.* 269.
- * Strilbietki, *Vocab. rom.* 1789.
 259 etc.
- Stroev, *Bibliot. Tolstoy.* 261.
- Tabula Peutingeriana. 309.
- Tacitus. LXXX.
- Theiner, *Monum. Pol.* 46. 183.
- Thunmann, *Untersuch.* 292.
- Titus Livius. 290.
- Toppeltinus, *Orig. Transilv.* 239.
- Trauschenfels, *Gesch. Siebenb.* 166.
 XCIII.
- * Freche, *Cron.* 50. 181. 182. 183. 280.
 XCIII.
- Ujfalvy, *Revue de philol.* 312.

- Wackernagel, Voc. anim. 272.
 » Umdeutschung. Cpt.
 Vailly, Paléogr. 85.
 * Varlam. Invătătură 1643. 249.
 272. LXXX. LXXXVI. LXXXIX.
 XCI.
 Venelin, Docum. rom. 255.
 Wenzel, Cod. Arpad. 289.
 Villemarqué, Myst. de Jésus. 190.
- * Vinețki 1806. LXXXVIII.
 Wolf, Z. f. Mythol. 69.
 Vuillers, Lex. pers. 223. 250. 251.
 293.
 » Gramm. pers. 99. Cpt.
 Zawacki, Leges Pol. 61.
 Zeitschrift d. d. morg. Ges. 60. 223.
 271. 308.
 Ziemann, Mhd. Wrtb. 257.

E. Comunicațiuni.

- Bianu. 249. 260.
 Caragiani. 304.
 Kopernicki. 283.
- Mangîucă. LXXXI.
 Sturdza. 179. etc.

II. INDICE PALEOGRAFICO-ISTORIC.

A. Diplomatica.

Alfabet :

- Ɱ pentru ā. 6. 15. 24. 29. 52.
 ——— ā. 15. 24. 73. 137. 216. 227. X.
 ——— ā și ā. 15. 24. X.
 Ɱ nedistingibil de x. 55. 62. 84. 93. 115. 155. 168. 225.
 — confundat cu x. 137. 146.
 ——— x. 15.
 ⱮⱮ pentru b. 53.
 x pentru ā. 90.
 ——— ā și ā. 132. 157. 161. 175. IX.
 x nedistingibil de b. 55. 62. 84. 93. 115. 155. 168. 225.
 ——— b. 66.
 — confundat cu b. 137. 146.
 x de us confus. 6. 15. 20. 24. 218.
 — pentru x. 20. 252. XI.
 — pentru a. XI.
 — numai la finea cuvintului. 110. 227. XI.
 — des întrebuințat. 191.
 — confundat cu k. 15.
 Ɱ pentru ā. 137. X.
 ——— i de 'nainte a lui n. 266.
 Ȧ pentru n. 1. 15. 20. 153. 176. XI-XII.

- Blazon :**

- Caligrafia :**

- Litere nitate. 60. 64.**

- * adause din pripă. 53. 62. 64.

- Scrisoarea bătrînilor. 93.

- » ămănitorilor. 34.
- » femeilor. 172.
- » urită. 98. 149.
- » elegantă. 112. 126. 158. 168. 225.
- » neglijente. 119.
- » nelegată. 55.
- » imprăștiată. 130.
- » inegală. 172.

- Inițiale cu roșu. 6 sq. 262.

- Monogramme.** 54. 70. 84. 126. 140.

- Diferența între scrisoarea crîsovelor și a zapiselor. 84.

- actelor manuscriselor. 134. 155.

- Accentarea cuvintelor.** 30. 61. 77. 124. 147.

- irracională, 24, 52, 138, 147.

- Punctuațiunea :** come și virgule. 61. 77.

- irracională d'asupra literelor. 149.

Segment irațional d'asupra cuvintelor. 93. 149.

Siglă : Iw̄ = Ioan. 227.

Copia :

Neexactitatea copiștilor în transcrierea texturilor. 21. 22. 33. 82. 92.
107. 112. 126. 149. 158.

» » » descifrarea anilor. 82.

Criptografia :

- » în genere. 85.
- » bizantină. 86.
- » română. 86. 87. 88.
- » serbă. LXXXV.
- » rusă. LXXXV.

Fac-simile :

Specimene paleografice. 38. 151. 191. 278.

Semnele de fabrică ale hârtiei. Vezi *Hărtia*.

Hărtia :

Felurile de hărtie. 43. 49. 55. 62. 65. 71. 76. 79. 84. 97. 126. 130.
134. 139.

Fabricile de hărtie. 44. 45.

Fabrica dela Sibiu. 79.

» Brașov. 84. 107. 179.

» din Moldova. 44.

Semne de fabrică. 25. 32. 55. 65. 66. 71. 76. 79. 84. 97. 107. 112. 115.
119. 130. 134. 139. 140. 149. 168. 179. 229.

Hărtie înlețată cu altă hărtie. 119.

Notițe :

Pe legătura cărților. 18.

Pe dosul actelor. 21. 119.

De altă mână în textul actelor. 33. 80.

Pe marginea actului. 130.

Semnătura :

Subscrierea făcută de altă mână. 56. 66. 134.

» proprie. 45. 46. 47. 121. 135. 144.

» domnescă. 46. 108. 112. 115.

» în monogramă. 98. 119. 134.

» de mâna notarului. 119.

» cu litere de tipar. 134.

» notarială. 180.

«Punerea mânei». 45. 47.

«Punerea degetului» cu cernă. 56. 66. 149.

» numită «pecete». 133.

Apostiluri domnești. 45. 47. 191.

Grife la subscriere. 98. 135.

Sigillografia :

Pecete rotundă plină 22. 76.

- intipărită cu fum. 56. 135. 168.
- octogonală. 25. 76. 135.
- ovală de inel plaquee entre deux. 45. 80.
- intipărită cu fum. 50.
- caneă. 84. 85.
- intipărită cu cernălă. 28.
- fum. 50. 56. 62. 76. 84. 135. 144. 158. 168.
- cu nume. 135. 168.
- monograme. 25. 50.
- arabescuri. 25. 76.
- figure. 56. 135. 158.
- blazon. 62. 63. 85. 108.
- domnăscă. 108. 112. 115. 119. 126.

Ceră placată în loc de pecete. 172.

Transcriptiunea :

Literală. 4.

Fontana, 41.

B. Istoria.

Agathon, évêque de Rome. 76. 182.

Barbu postelnic și frate-scu **Stroe**, 62. Genealogia lor, 63. Poziția din Cantacuzini? 63. Pedechea lor, 62

Berendei, trib cumanic. Uemele lui în România, 171.

Berinda Pamba (Paul), călugăr, 262 etc. Originea lui și viața, 262. Ca textograf și ca zugrav, 263.

Bosio Antonio. 184. Descrie calacombele Romei. 184. Face portretul (u) Zotei Tzigara. 184.

Brâncovenii, Scriptele lor în Biblioteca din Bielgrad, 5.

Brasov, Fabrica sa de hârtiă și importanța ei în România, 44, 107, 179.

Bruti Bartolomen, postelnic. 182 etc. Originea lui. 182. Serviciile sale la Venetiani și la Spanioli. 182. Legăturile sale cu Petru Schiopul, 182. 183. — cu Iancu Sasul, 183. — cu Aron-vodă. 183. Titlul ce și da. 183. Propagă catolicismul în Moldova. 183. Mortea lui. 183.

Bucium Condrea, vornic, 49. Ca ostas, 50. 183. — ca judecător, 50. 54.

Buzescii, Relațiile lor către Simeon Movilă, 105, 108, 112, 124.

Buzescu Radu, clucer. Consilier al lui Simeon Movilă. 108. Amic al Ungurilor. 121.

Calotă, band de Craiova, asupresce pe teranî. 123. Pere in luptă cu Turcii. XCII.

Conciac, han al Cumanilor, lasă urme în România. 171.

Corbi-de-pătră, sat în Muscel. Însemnătatea lui istorică ca patriă a Corviniilor. 231.

Coresi diacon. Modul seǔ de a traduce. 1. 2. Origineu lui și vechimea familiei în Muntenia. 239.

Costum și stófe : 184-5.—atlaz. 118. 258. — benic, 223. — bogasiǔ, 223. 271.—borte. 257.—bucǎ. 257.—buléndrǎ. 305. LXXXVII. —caragiǔ, 258.—cetna, 223. — cofteria, 238. 257. 274.—contes. chintes. 251. 274. — cutni, 223. —dulamǎ. 238. 258. — feregé. 258.—flutur. 257.—frénghi. 250. 281.—gǔre. 251.—gǔrurile. 283.—grana, 257 — mușchi, 224.—orșinic. 219. LVIII. —șirincǎ. 223. — șocrǎlat. 258. — tǎmbar, 305, LXVIII.—tivénǎ, 305. — tóhǎ, 256 306.—vig, 219. LXXXVI. zarba, 223. 257. etc.

Craiova. Baniǔ ei. 3. 56. 120. 123. Acte dela ei. 3. 56. A avut une-oricele doi Bani. 125.

Cumanǔ, popor turanic. lasǎ urme în Romǎnia. 171. 283.

Dacia dupǎ Ptolemeǔ. 255. 256.

Dacia Malvensis din inscripțiuni. 288.

Daciǔ Saldensiǔ ce înseamnă ? 255.

Daciǔ Potulatensiǔ ce înseamnă ? 256.

Dionisie Ecclesiarhul, ca cronicar și ca uricar. 21. 22. 54.

Farcǎș-aga. 82 etc. 141. Resbóiele lui peste Dunǎre. 83. În Transilvania. LXXXVI. Legenda despre el. 83. 84. LXXXVI. Pecetea lui. 85.

Georgiǎ episcop de Rǎdǎuți. 45. Iscălitura lui. 47.

Ionitiǔ, împérat romǎno-bulgar, transmite Domnilor Români. ca titlu. numele «Ioan». 227.

Mărzea spatar. 142. 143. 165 etc.. Numit «cel mare» spre deosebire de un alt Mărzea. 165. Originea lui din Moldova și ura contra Movilescilor. 166. Luptele sale în Transilvania și reputațiunea militarǎ. 166. Rechiǎrnat în Moldova. 166. Reǐntors în Muntenia. 167.

Mehedințeniǔ, resculatǔ contra lui Simeon Movilǎ. 119 etc.

Mihaiǔ cel Vitéz. Caracterul seǔ aristocratic. 105.

Mihalcea, ban de Craiova. Planul seǔ de a cuceri Transilvania. 120.

Moldo-vlachia. 43.

Movilǎ Gavrilǎ, Domn al Munteniei, stǎpǎnit de muma-sa. 225.

Movilǎ Marghita, Dómnǎ a Munteniei, jócă rolul de regentǎ. 106. 225. Acte dela dinsa. 106. 225. Íși dá titlul de «Ioan». 227.

Movilǎ Simeon. 104 etc. Raritatea crisoǔelor lui. 104. Cel deǔtǎiǔ dá cri-

sëve scrise românește. 104. Antagonismul lui cu Mihail Vitezul. 105. 106. Blasonul lui. 108. Iscălitura lui. 108. Învinge pe Radu Mihnea. 112. Reține pe Poloni și Moldoveni de a asupra Muntenia. 126.

Moxa Mihail, călugăr, cronicar olten. 339 etc. Fântinele lui. 340. Frumusețea stilului său românesc. 341-2. Din grăselă considerat ca Grec. LXXVIII.

Musceleni se deosebesc prin pronunțarea guturală. 98 sq. 230. — etc. tom. 2. p. 239.

Olah Nicolae, primat al Ungariei, din familia Basarabilor. 231.

Obiceiul pământului (droit coutumier). 51. Ban de cîobote. 53. XLI. «Plata capului» = amendă pentru omor. 54, etc. 301 No. 160. Aldamaș. 69. 171, XLI. Felurile de «moșii». 91. 103. 162. 165 etc. «Răvașe domnești» = *album judicum*. 162. Dreptul de răscumpărare a moșiei. 54. Proces *turpis causa*. 164. *Conjuratores*. 125. 165. Pozițiunea juridică a Țiganilor. 31. 78. 164 etc. «Rumânii», «vecinași». 125. 171. 299. Autoritatea judiciară a vornicilor mari, 54. — a părcălabilor, 61. — a megiașilor, 61. 69. 81. — a Banilor de Craiova. 125. 129.

Oltenia. Urme despre petrecerea în ea a tuturor Românilor în evul mediu. 293. 298.

Petru cel Șchiop, Domn al Moldovei. Titlul lui. 43. Pecetea lui. 45. Iscălitura. 46. 47. Scrisoarea românească. 191. Camoscintele. 46. Înființează o fabrică de hârtie în Moldova. 46. Relațiunile lui cu Papa. 46. Fundator de mănăstiri. 181. 182.

Ratz Giurgi, ban de Craiova. 56.

Stófe. Vezi : *Costum*.

Săcu. Elemente române la ei. 312.

Strilbietzki înființează o tipografie în Moldova. 260. Publică manualuri de limba română. 260. Titlul ce își dă. 260.

Stroe Postelnic. Vezi : Barbu.

Stroici Luca, logofăt. 45. Însemnătatea sa în literatura română. 182. Iscălitura. 47.

Tătarii, prădile și crușimile lor în România. 93.

Teodosie, mare logofăt sub Mihail Vitezul și Simeon Movilă. 119 sq. Descrie românește războaiele lui Mihail. 120. 121. Capacitatea sa. 120. 121. Onorabilitatea sa. 121. Ura sa contra Ungurilor. 121. Iscălitura. 121.

Teofan, mitropolit al Moldovei, scrie singur crîsve domnești. 45. 46. Iscălitura. 47.

Țiganii, rolul lor tradițional de calai. 239. 272. — Vezi *Obiceiul pământului*.

Țințerenu Preda, partisan al lui Simeon Movilă. 113.

Tzigara Apostol, editor al unei istorii universale. 184.

Tzigara Zotu, mare spatar, fratele lui Apostol. 183 sq. Originea și familia sa. 183. 184. Legăturile și înscrisurile cu Petru Șchiopul. 183. Emigrarea și moartea. 184. Biblioteca sa. 184. Portretul său. 184. 185. Costumul său. 184.

Udrea, ban de Craiova. 135. 141 sq. Călugărit sub numele de Andrei. 136. 143. 144. Vitejia sa și abilitatea militară. 141. 142. Luptele cu Turcii. 141. Luptele cu Polonii. 141. 142. Poema lui Bolintineanu despre el. 142. Înrudirea sa cu Basarabi. 142. Genealogia sa. 143. Caracterul său. 143. Îscălitura. 144.

ERRATA.

Pag.	Bind.	Tipkrik :	Citaten.
VI	22	friedesstiftenden	friedestiftenden
XI	8	Est	Es
XV	6	<i>oder caslovetu</i>	O
—	8 de jos	zwischen	zwischen
XVI	10 —	corăcâi	Corăcâi
XX	3 —	spi nare	spinare
XXIV	3 —	slawiche	slawische
XXXIV	7 de sus	des u	des u
LXXX	10 de jos	LXL	LX

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

